

Луцький район

ОЙКОНІМІКА
ВОЛИНСЬКОЇ
ОБЛАСТІ
КРІЗЬ ПРИЗМУ
ІСТОРІЇ, ГЕОГРАФІЇ
ТА ЛЕГЕНД

Луцький район

Алла Потапова

**ОЙКОНІМІКА
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ
КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРІЇ, ГЕОГРАФІЇ ТА ЛЕГЕНД**

ТОМ ЧЕРВЕРТИЙ

ЛУЦЬКИЙ РАЙОН

Луцьк – 2025

УДК 811.161.2'373.21(477.82)(091)

П 64

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 13 від 30 жовтня 2025 р.).*

Рецензенти: **Заставецька Леся Богданівна** – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри географії та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Фесюк Василь Олександрович - доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки

Мельник Надія Вікторівна – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

П 64

Потапова А. Г. Ойконіміка Волинської області крізь призму історії, географії та легенд. Т 4. Луцький район. Луцьк : ПП Волинська друкарня, 2025. 608 с.

ISBN 978-617-8018-66-5

У монографії проаналізовано і систематизовано наукові підходи до вивчення ойконіміки, основні положення щодо визначення наукових категорій та понять. Детально досліджено специфіку використання зниклих географічних назв, які збереглися лише в старовинних документах або в легендах та переказах місцевого населення.

Для викладачів, учителів, здобувачів освіти, всіх, хто цікавиться рідним краєм та назвами його населених пунктів.

ISBN 978-617-8018-66-5

УДК 811.161.2'373.21(477.82)(091)

© Потапова А. Г., 2025

© Волинський національний
університет імені Лесі Українки,
2025

ВСТУП

Луцький район Волинської області – територія, в якій тісно переплітаються історія та сучасність, природа та культура, реальність і легенда. Це не просто адміністративна одиниця на карті України, а жива історія Волинського Лісостепу та Полісся, де кожне село, кожен річковий вигин і кожна давня споруда мають власну назву, долю й пам'ять. Саме тому вивчення ойконімів – назв населених пунктів Луцького району є не лише справою історії, географії та лінгвістики, а й ключем до розуміння глибших процесів, які формували ідентичність регіону впродовж століть.

Топонімічна карта Луцького району – це мовна пам'ять про княжу добу і козацькі часи, про храми й монастирі, про переселення народів, воєнні лихоліття, колонізації й повоєнні перейменування. У багатьох назвах – відлуння давньоруських коренів, полонізмів, германізмів і слідів радянської доби. Вони засвідчують не лише мовну динаміку, а й глибину культурних нашарувань, притаманних Волинському краю як прикордонному регіону, що історично опинився на перехресті східноєвропейських цивілізацій.

Разом з тим, у просторі Луцького району збереглося чимало легенд, переказів і усних традицій, пов'язаних із назвами сіл, урочищ, річок і доріг. У них не лише поетичне осмислення дійсності, а й колективна пам'ять про події, що не завжди зафіксовані в літописах. Тут, біля стін Луцького замку, оживають тіні князів і монахів; у селах – мовчазні сліди лісових духів, язичницьких джерел, козацьких шляхів і трагічних розлук. Ці легенди не лише супроводжують ойконіми – вони є невіддільною частиною їхнього культурного коду.

Мета цього тому – не просто зібрати та описати ойконіми Луцького району, а розглянути їх у ширшому контексті історичного розвитку, природного середовища та усної народної творчості. Ми прагнемо показати, як топоніми віддзеркалюють характер ландшафту, зміну етнічного складу, побут, вірування та уявлення мешканців краю. Адже кожна назва – це не лише слово, а фрагмент світогляду, у якому земля і люди з'єднані в єдину, глибоко символічну географію.

Саме через таку призму – історико-географічну, культурну та легендарну ми і спробуємо побачити Луцький район: не просто як частину Волинської області, а як мікрокосм, у якому збережено тисячолітнє співіснування мови, природи й пам'яті.

Луцький район

Район створено відповідно до постанови Верховної Ради України № 807-IX від 17 липня 2020 року [30], (додаток Д).

Луцький район розташований у західній частині України, у південно-східній частині області (рис. 3.44).

Район має площу 5249,1 км² та займає вигідне географічне положення, перебуваючи на перетині природних, економічних та транспортних шляхів. Адміністративним центром району є місто Луцьк – важливий економічний, культурний і логістичний центр регіону.

Територія району лежить в межах Лісостепової зони, а точніше – її південної частини, яка плавно переходить у Волинське підвищення. Рельєф району переважно рівнинний, з незначними підвищеннями та пологими хвилястими формами, що сприяє розвитку сільського господарства. В окремих місцях трапляються піщані пагорби, заболочені ділянки та долини річок.

Гідрографічна мережа району представлена головною річкою Стир, що є притокою Прип'яті, а також її численними притоками та меншими водотоками. Окрім річок, на території району є невеликі озера, ставки та заболочені ділянки, які мають природоохоронне та рекреаційне значення.

Ґрунти Луцького району досить різноманітні. Переважають дерново-підзолисті, сірі лісові та лучно-болотні ґрунти, що формуються на лесах, пісках і супісках. У пониженнях, поблизу річок і в заболочених місцях трапляються торф'яники. Така структура ґрунтів забезпечує відносно високу родючість і дозволяє вирощувати різноманітні сільськогосподарські культури.

Ліси займають значну частину території району. Вони представлені переважно сосновими та мішаними лісами, в яких ростуть також дуб, береза, ялина, вільха. Лісові ресурси є важливими не лише з господарської, а й з екологічної точки зору – вони сприяють збереженню біорізноманіття, очищенню повітря та води.

Фізико-географічне положення Луцького району створює сприятливі умови для розвитку сільського та лісового господарства, рекреації та туризму, а також формує своєрідну природну картину цього регіону.

До складу району входять 15 територіальних громад: Берестечківська, Боратинська, Городищенська, Горохівська, Рожищенська, Доросинівська, Ківерцівська, Колківська, Копачівська, Луцька, Мар'янівська, Олицька, Підгайцівська, Торчинська, Цуманська.

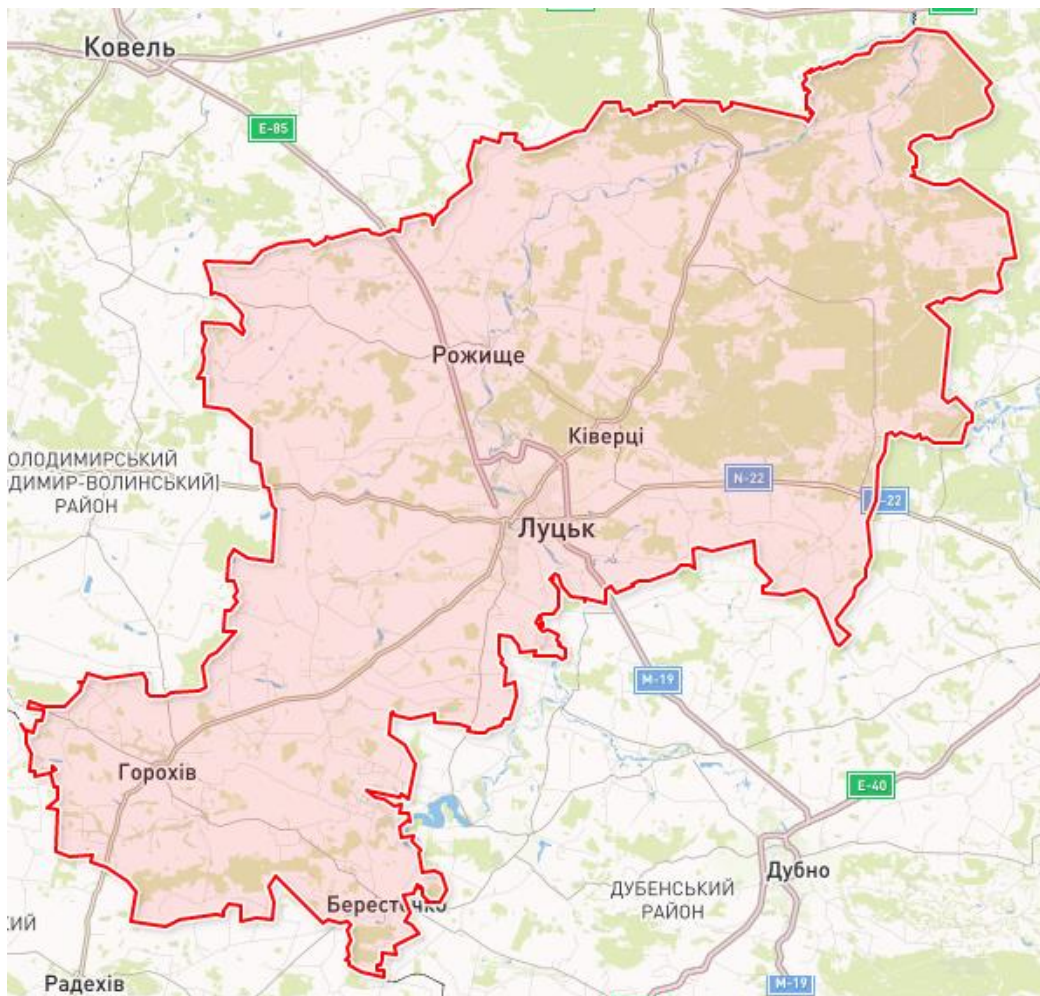

Рис. 3.44. Картосхема Луцького району [46]

Луцький район – серце Волинської землі, де природа розповідає свої історії. Регіон багатий на історичні пам'ятки, природні ресурси та культурну спадщину. Його територія поєднує мальовничу природу

Полісся з глибокими історичними коренями, що сягають ще княжої доби.

Однією з головних історичних перлин району є Луцький замок (Замок Любарта) – одна з найкраще збережених середньовічних фортець України. Збудований у XIV столітті, він був резиденцією волинських князів і відігравав важливу роль у політичному житті регіону. Сьогодні замок є осередком культурних подій, фестивалів та туристичних маршрутів.

У старій частині Луцька, неподалік замку Любарта, розташований будинок скульптора Миколи Голованя, відомий як «будинок з химерами». Його фасад прикрашають численні скульптури, що надають будівлі містичної атмосфери.

Природними окрасами району є численні ліси, річки та озера. Частина території охоплена Національним природним парком «Цуманська пуща», відомим своїми пралісами, рідкісною флорою і фауною, а також популяцією зубрів. Це чудове місце для екотуризму, прогулянок і спостереження за природою.

На території району розташовано багато мальовничих озер, таких як озеро Лісне чи Грушівське, які приваблюють відпочивальників та рибалок. Тут течуть численні річки, серед яких Стир, Чорногузка, Конопелька та інші. Водойми – це не лише джерело життя, а й місця, де народжуються легенди.

Села Луцького району також мають свою привабливість. Наприклад, у селі Жидичин знаходиться одна із найстаріших православних світинь України – Жидичинський монастир святителя Миколая, заснований ще у XI столітті. У Торчині зберігся костел XVIII століття, а саме селище відоме на всю країну завдяки смачній продукції всеукраїнського бренду «Торчин».

Крім того, район багатий на етнокультурні традиції. Тут регулярно проводяться народні свята, фестивалі, ярмарки та інші заходи, які зберігають і популяризують волинську автентичність.

Луцький район – це місце, де гармонійно поєднуються історія, природа та сучасність. Він відкритий для досліджень, мандрівок і нових вражень.

Легенда про чортову стіну Луцького замку

Кажуть, коли князь Любарт почав зводити свій замок у Луцьку, будівництво тривалий час не вдавалося – вночі щось невидиме

розбирало стіни, які будували вдень. Місцеві люди шепотілися, що то нечиста сила заважає, бо місце було колись язичницьким капищем.

Тоді князь звернувся до ченця, який порадив збудувати замок на крові. Нібито треба було замурувати у стіну людину – щоб душа її охороняла споруду. Жереб випав на молоду дівчину, яку заманили хитрістю до муру. Її сліди видно й досі – на стіні, де трохи інший колір цегли та виступає незвична тінь, коли світить західне сонце.

З того часу ніхто більше не руйнував замку, а сама стіна, за переказами, і досі «чорніє» від гріха.

Легенда про Торчинський камінь

У селищі Торчин місцеві старожили розповідають про великий валун, який колись стояв на околиці поселення. Камінь нібито мав магічну силу: хто його торкнеться опівночі і загадає бажання, те здійсниться, але тільки одне в житті.

За переказами, колись одна бідна дівчина хотіла врятувати свою матір від тяжкої хвороби й прийшла до каменя в повний місяць. Вона загадала здоров'я для мами, а та вже наступного дня пішла на поправку. Але з того часу дівчина ніколи більше не змогла сміятися, камінь ніби забрав її радість.

Камінь зник під час війни, коли його використали для будівництва укріплень. Але місцеві кажуть, що дух його сили досі живе на тому місці і навіть без каменя бажання ще іноді збуваються.

Легенда про привид дівчини з Воротнева

У селі Воротнів, поблизу лісу, стоїть старовинний маєток, навколо якого витає одна сумна легенда. Кажуть, що колись тут жила панянка Марія, донька багатого шляхтича. Вона закохалася в простого лісника. Батько заборонив їй бачитися з коханим і пообіцяв віддати її за старого вдівця.

Марія втекла до лісу, де чекала на коханого, але його схопили й заслали в Сибір. Згорьована дівчина замерзла в лісі восени, так і не дочекавшись свого милого. З того часу, вночі, в околицях Воротнівського лісу люди бачать білу постать – жінку в старовинному вбранні, яка плаче й тримає в руках польову квітку.

Лісівники й досі з повагою ставляться до цього місця, навіть лишають хліб або монети біля старого дуба, щоб вшанувати Марїїну душу.

3.5.1. Берестечківська територіальна громада

У складі громади місто Берестечко і 20 сіл: Антонівка, Богунівка, Буркачі, Волиця-Лобачівська, Гектари, Горішнє, Гумнище, Диковини, Зелене, Іванівка, Колмів, Кутрів, Липа, Лобачівка, Мерва, Новостав, Перемиль, Піски, Смолява, Старики [30], (рис. 3.45).

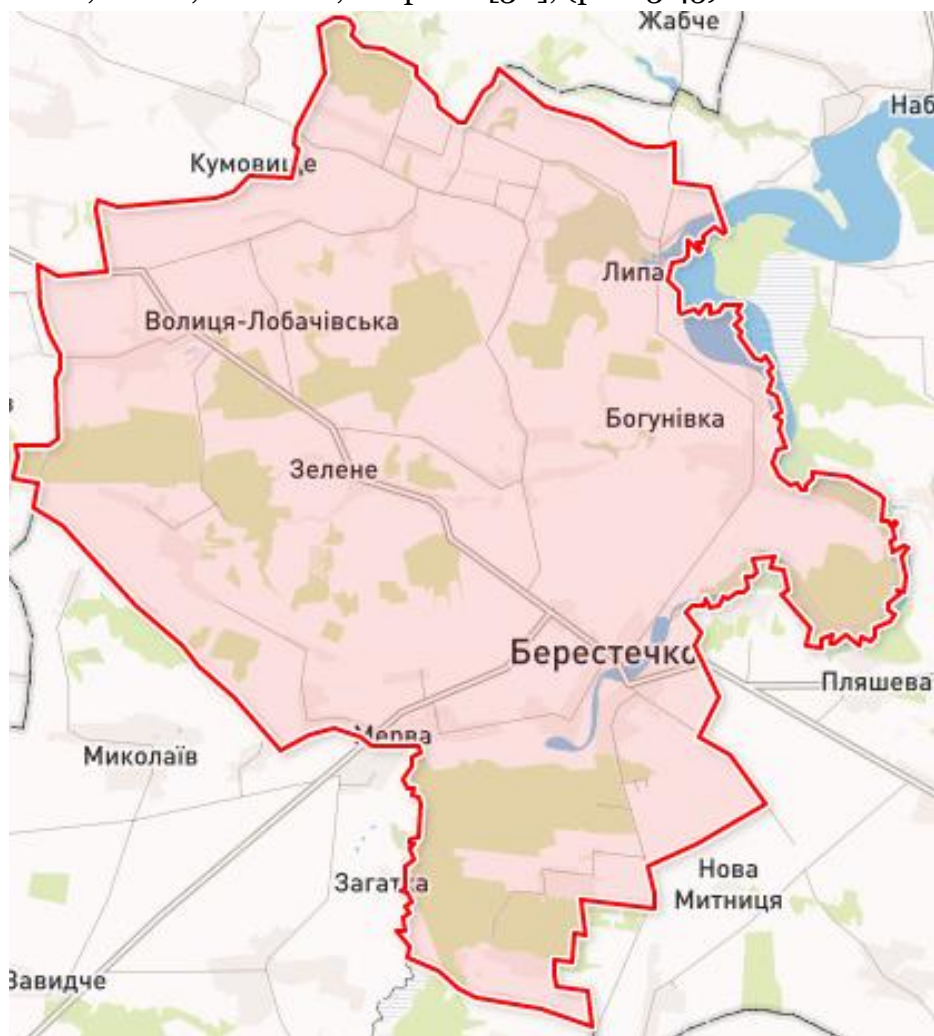

Рис. 3.45. Картосхема Берестечківської територіальної громади [46]

місто Берестечко (Берестки, Берестовка, Бересточечек, Бересточочек, Берестечко)

Берестечко виникло в лісистій місцевості з багатою рослинністю, зокрема з домінуванням бересту. Це місце було зручним для поселення через багатство природних ресурсів – лісу, річкових вод і родючого ґрунту. Місто розташоване на березі річки Стир.

Як і багато поселень Волинської області, Берестечко розташовувалося на важливих торговельних й стратегічних шляхах. Ліси, які оточували поселення, виконували функцію природного укріплення.

У культурі слов'ян дерева часто мали сакральне або символічне значення. Берест символізував довговічність, силу та єдність.

Перша згадка про місто відноситься до 1 червня 1097 року. У 1241 році Берестечко стало самостійним поселенням. Як село Берестки Перемиської волості згадується у грамоті Великого князя Литовського Казимира Ягелончика від 1-го червня 1445 року. В архівних документах XV ст. зустрічаються назви: Берестовка, Бересточечек, Бересточочек, Берестечко [86].

Назва міста Берестечко має глибоке географічне та історичне значення, яке можна простежити через її етимологію, культурний контекст і природні умови.

Назва походить від слова берест (*Ulmus laevis*), яке позначає дерево з родини в'язових – берест [23]. У середньовіччі берест був поширеним у лісах Волинської області, а поселення часто називалися на честь дерев, які росли в місцевості. Це могло означати, що територія, де з'явилося місто, була багата на ці дерева або була оточена лісом.

Форми Берестки, Берестечко, Бересточечек, Бересточочек указують на зменшувальний характер назви, що може свідчити про невеликі розміри поселення в порівнянні з іншими під час заснування.

Як стверджує Кихтюк В., можливо його заснували древні переселенці з Бреста (Берестье) [19].

Про походження назви міста Берестечка існує чимало міфічних легенд.

Легенда про берестовий хрест і спасіння міста

Колись давно, коли на місці сучасного Берестечка ще стояло невеличке поселення серед боліт і лісів, люди жили спокійно, займаючись рибальством, землеробством і випасанням худоби. Село називали Берестки, бо навколо росло багато бересту – в'язів, з кори яких плели постолі, кошики й покрівлі. Але одного разу на край налетіла біда.

Зі сходу сунули орди загарбників – то були кочівники, які спалювали села, брали людей у полон і нищили церкви. Жителі Бересток зібрали раду, вирішували втекти чи оборонятися. Старий дяк, що колись служив у Києві, сказав:

– Не мечем треба рятуватися, а вірою.

І тоді, за його порадою, селяни вирішили зрубати найбільший берест, що ріс посеред поселення, й вирізьбити з нього великий хрест. Вони поставили його на підвищенні при вході до села, а біля підніжжя викопали джерело, щоб у разі облоги мати воду.

Коли орда наблизилася, густий туман опустився на навколишні болота. Вороги кілька днів блукали, не знаходячи дороги до села, а ті, хто наближався до берестового хреста, раптово хворіли й втрачали розум. Злякавшись, нападники покинули цей край.

Селяни вирішили, що це було чудо, тому назвали своє поселення Берестечком – на честь дерева, яке їх врятувало, і маленького джерела, яке дало життя в час небезпеки.

Кажуть, що той хрест стояв ще багато років, аж поки не зотлів. Але на тому ж місці згодом поставили каплицю, а джерело тече й нині його вважають цілющим. І хто приходить до нього з чистим серцем, того обходить зло, як обійшло колись старе Берестечко.

Таким чином, назва міста Берестечко має чітке географічне значення, пов'язане з ландшафтом, природними ресурсами та етнокультурними традиціями регіону. Вона відображає багатство лісових ресурсів та особливості місцевої природи, а також служить історичним маркером для дослідження розвитку регіону.

село Антонівка

Перша писемна згадка про село Антонівка датована ХІХ століттям. У 1906 році воно входило до Берестецької волості Дубенського повіту [86].

Поселення розташоване в межах Лісостепової зони, на стику з Волинським підвищенням, що визначає його природно-ландшафтний характер.

Рельєф місцевості переважно рівнинний, з легкими хвилястими формами, характерними для перехідної зони між болотистим Поліссям і підвищеннями Волинської височини. У межах села та навколишніх земель зустрічаються суглинкові ґрунти, місцями піщані, що використовуються переважно під сільськогосподарські угіддя. Землі тут середньої та вищої родючості, це сприяє вирощуванню зернових і кормових культур.

Через околиці села протікають малі водотоки, що належать до басейну річки Стир. Наявність водно-болотних угідь у південній частині поселення створює сприятливі умови для сінокосів, пасовищ і частково збережених природних луків. Поблизу села трапляються невеликі лісові масиви, представлені здебільшого змішаними лісами — сосна, береза, вільха.

Назва села Антонівка може мати кілька географічних, історичних та культурних значень, залежно від місцевих умов і походження назви. Зазвичай такі назви формувалися через зв'язок із природними особливостями, історичними подіями чи іменами видатних осіб.

Села з назвою Антонівка часто розташовані на рівнинних або злегка підвищених територіях із доступом до води (річка, озеро, струмок). Якщо поблизу були лісисті території чи плідючі землі, це могло сприяти формуванню поселення в цій місцевості.

Назва Антонівка може бути пов'язана з родючими ґрунтами, які використовували для вирощування культур. Наприклад, популярний сорт яблук «Антонівка» може натякати на багаті садівництвом традиції.

Біля села бере початок річка Омеляник, яка впадає у річку Стир. Його територія відзначається мальовничими краєвидами.

Назва села Антонівка має антропонімічне походження, тобто утворена від імені або прізвища людини. У цьому випадку вона, ймовірно, походить від імені Антон (грец. "Αντώνιος"), яке було популярним у християн [23].

Також припустимо релігійне значення назви села. У християнстві ім'я Антоній пов'язане зі святими, як-от святим Антонієм Великим. Назва села могла виникнути на честь храму, монастиря чи ікони святого Антонія, розташованих на цій території.

Легенда про Антонів луг

Колись, дуже давно, ще до того, як село Антонівка отримало свою назву, ця місцевість була диким болотистим краєм. Ліси гули від вітру, а в долинах стояли ранкові тумани, крізь які було видно лише згасаючі зорі. Люди ці землі оминали, боялися, бо казали, що там «ні голосу, ні сліду» людського.

Та одного разу сюди забрів молодий чоловік на ім'я Антон. Він був мандрівником, ремісником і шукав місце, де зміг би осісти з родиною. Побачивши зелену долину з невеликим лугом і струмком, він зупинився. Місце було тихе, родюче й ніби чекало на нього.

Антон розчистив ділянку, збудував хату з лози, а на найвищому пагорбі поставив хрест, на знак вдячності Богові за прихисток. За кілька років тут з'явилися й інші поселенці – втікачі від лихоліть, бідняки, вільні люди. Вони стали селитися поруч, називаючи цей край «Антонів луг», бо Антон був першим і найшанованішим серед них. Він лікував, допомагав, вчив будувати й жити в злагоді з природою.

Кажуть, що саме завдяки його доброму серцю місце перестало бути «диким», болота осушилися, джерело стало цілющим, а поля щедрими. Люди повірили, що Антон був не просто людиною, а посланцем, який зняв із землі прокляття самотності.

Коли він помер, на його могилі посадили дубочок, який росте і досі, хоч і старий, але зелений. А поселення назвали Антонівка, на згадку про того, хто перетворив «нічийний край» на дім.

Місцеві старожили кажуть, що в найтихішу ніч, коли стихає вітер, на тому дубі чути шепіт:

– Тут моя земля, тут – спокій...

Таким чином, назва села Антонівка має антропонімічне (ім'я Антон) походження.

село Богунівка (Реймонтовичі)

Точна дата заснування села Реймонтовичі невідома, однак у 1946 році населений пункт отримав назву – Богунівка [86].

Поселення розташоване неподалік від містечка Берестечко та лежить в межах Лісостепу, в зоні переходу до Поліської низовини, що визначає його природно-географічний характер.

Місцевість навколо Богунівки має хвилястий рівнинний рельєф, характерний для Волинського плато. Тут переважають суглинкові та супіщані ґрунти, які мають середню і високу родючість.

На околицях села наявні невеликі пагорби природного походження, що утворюють гармонійний сільськогосподарський ландшафт. Також трапляються болотисті пониження, особливо в напрямку до заплав річок.

У географічному плані село належить до басейну річки Стир, яка протікає неподалік. Через територію громади також протікають дрібні струмки та меліоративні канали, що забезпечують зволоження ґрунтів. У минулому місцевість була заболоченою, але частково осушена під час меліорації в радянський період.

Наявність природних джерел і близькість до річкової мережі забезпечує традиційне ведення сільського господарства та тваринництва.

Село могло бути засноване на території, яку колись використовували козаки для оборони чи проживання. Така назва могла символізувати приналежність до історичної спадщини козацької доби.

Історична версія походження назви, ймовірно, пов'язана з ім'ям видатного історичного діяча Івана Богуна – полковника Війська Запорозького, відомого своїми військовими перемогами в період Хмельниччини (1648–1657) [25].

Антропонімічне походження могло з'явитися від імені чи прізвища засновника або власника поселення на ім'я Богун [23].

Релігійний контекст у назві може відчуватися за рахунок слова «богун», що символізує щось божественне чи пов'язане з вірою, хоча це менш поширена інтерпретація. Слово «бог» у корені назви може

вказувати на релігійний підтекст, наприклад, пов'язаний із місцевою церквою або святинями.

Назва Реймонтовичі може бути пов'язана з родовим прізвищем або іменем Реймент, що, у свою чергу, могло мати західноєвропейське походження. У середньовіччі на Волині поширювалася традиція надання земель лицарям або шляхтичам, і назва села могла утворитися як похідна від імені власника – Реймонт.

Легенда про козака Богуна і забуте ім'я

Давно це було, ще за козацьких часів, коли по волинських землях курилися дими війни, а по лісах ховалися і повстанці, і праведники. У ті буремні роки, коли поляки й козаки боролись за володіння Волинськими землями, у цих краях з'явився мужній козак на прізвище Богун.

Кажуть, що був то не простий воїн, а соратник самого Максима Кривоноса чи навіть Івана Богуна, того самого, легендарного, що славився хитрістю та відвагою. Він привів із собою невелику чоту побратимів і осів у глухому урочищі неподалік Стиру, де було багато лісів, боліт і озер. Там, серед природи, козаки облаштували собі схованку, а згодом – і хутір.

Поляки прозвали це місце Реймонтовичами, нібито на честь польського шляхтича Реймонта, який ще раніше володів цими землями. Але народ цього імені не приймав. Люди казали:

– Це земля не Реймонта, а Богуна. Бо він її оберігав, проливав за неї кров і з людьми тут ділив хліб.

Козак Богун ніколи не прагнув слави. Коли настав мир, він залишився на цих землях, став господарем, одружився з місцевою дівчиною і жив, як усі. Але пам'ять про нього залишилася.

Минали століття, ім'я Реймонтовичі закріпилося в паперах, але в серцях людей село давно вже було Богунівкою. І лише в 1946 році, після великих змін у державі, село офіційно отримало ту назву, яку носило в пам'яті народу – на честь козака Богуна.

Кажуть, що й досі на околиці села стоїть старий дуб, під яким він ховався від ворожих стріл. А якщо вночі притулитися до дерева в тиші, можна почути як вітер шепоче: «Богун не вмер – він у цій землі».

Таким чином, назва села Богунівка, ймовірно, має історико-географічне коріння, пов'язане з козацькою добою та пам'яттю про

Івана Богуна. Однак можливе і персональне походження від імені чи прізвища засновника.

село Буркачі

Точна дата заснування села невідома. У 1906 році воно входило до Берестецької волості Дубенського повіту [86].

Поселення належить до території Західного Лісостепу України, що надає місцевому ландшафту унікального поєднання поліських і лісостепових рис.

Рельєф у межах села переважно рівнинний, з легкими природними підвищеннями та пониженнями. У ґрунтовому покриві домінують дерново-підзолисті та сірі лісові ґрунти, місцями суглинкові й супіщані. Вони мають середню родючість, але придатні для вирощування зернових культур, кормових трав, а також ведення присадибного господарства.

Поруч із селом протікають малі водотоки, які належать до басейну річки Стир. У межах околиць трапляються невеликі ставки й природні джерела, що традиційно використовувалися місцевими жителями для водопою худоби, рибальства та побутових потреб.

Природна рослинність у цій місцевості представлена переважно луками, перелогами та залишками лісів. У найближчих урочищах можна знайти змішані ліси, де зростають сосна, береза, вільха, клен. Також збереглися лісосмуги та чагарники, які формують мікроландшафти й слугують природними захисними бар'єрами від вітрів.

Назва села Буркачі має кілька можливих версій походження, які можуть бути пов'язані з географічними, природними або історичними особливостями місцевості [23].

Село розташоване на лівому березі річки Судилівка, тому назва прямо відображає особливості місцевого ландшафту.

Також могло виникнути на шляху до інших важливих населених пунктів або природних ресурсів. Назва в такому разі могла відображати унікальні географічні чи культурні риси місцевості.

Походження назви від природного ландшафту і місцевості може бути від слова «буркати», яке в українській мові означає булькання води або звуки, які створює потік чи джерело. Також «бурка» в деяких діалектах може позначати низовину, де накопичується вода, болотисту місцевість.

Походження назви від історичної діяльності мешканців може бути пов'язана із заняттями перших жителів. Якщо в регіоні добували глину чи займалися випалюванням вугілля, слово буркати могло метафорично описувати ці процеси. У деяких місцевостях «буркачами» могли називати людей, які виконували певну роботу, наприклад, копачів або тих, хто працював на водяних млинах.

Антропонімічна версія походження назви могла бути на честь родини або роду Буркачів, які могли бути засновниками чи впливовими особами цієї території.

Етимологічне коріння назви також може походити від слова бурка – традиційного верхнього одягу, поширеного серед пастухів, яке могло вказувати на те, що мешканці села займалися скотарством чи вівчарством.

Легенда про Буркачеву криницю

Було це ще за сивої давнини, коли на місці теперішнього села тягнулися дикі луки, а ліси стояли густі й непрохідні. По цій землі проходили чумацькі шляхи та козацькі дороги, але ніхто надовго тут не зупинявся – земля була важка, води мало, а болотиста місцевість лякала подорожніх.

Жив тоді на цій землі чоловік на ім'я Буркач. Був він не паном і не воїном, а простим мандрівником, що шукав притулку. Кажуть, ішов він довго – від самого Поділля, ніс з собою лише мішок з хлібом, сокиру та віру в добру долю. Коли прийшов на ці безлюдні пагорби, сказав:

– Тут я зостанусь. Земля мовчить, а значить – чекає.

Оселився він біля підвищення, яке й сьогодні називають «Гострим», і став розчищати землю. Але біда була – води не було. Кілька разів копав колодязь, та усе марно. Та одного разу, коли втомлений Буркач упав на коліна й благав небо про допомогу, сталася дивовижа: із сухої землі вдарив струмінь – чиста джерельна вода, прозора, мов сльоза.

Люди з навколишніх хуторів дізналися про це і потягнулися до того місця. Збудували криницю, а поруч стали зводити хати. Так і

виникло поселення, що згодом дістало назву Буркачі – на честь того, хто першим дав цій землі життя.

Кажуть, що та криниця досі не пересихає, навіть у найбільшу спеку. А старожили вірять: якщо вмити нею дитину, вона виросте сильною, чесною й щасливою. А якщо напитися з неї з чистим серцем – дізнаєшся свою долю.

Таким чином, назва села Буркачі може мати як природно-географічне, так і історико-антропонімічне коріння. Вона може бути пов'язана з природними умовами, діяльністю перших мешканців (гірничі чи водяні роботи) або походити від прізвища засновників.

село Волиця-Лобачівська

Перша писемна згадка про село Волиця-Лобачівська датована 1570 роком [86].

Поселення розташоване неподалік міста Берестечко і має типові природно-географічні риси для західної частини Волинського Лісостепу, на межі з Поліссям.

Місцевість характеризується хвилястим рівнинним рельєфом з незначними височинами та заплавами. У південній частині села спостерігаються пониження рельєфу, які частково заболочені або використовуються як пасовища.

Ґрунти переважно сірі лісові та дерново-підзолисті, місцями торфово-болотні. Вони мають середній рівень родючості, але добре підходять для сінокосів, вирощування зернових культур та кормових трав. У минулому значна частина територій зазнала меліорації, що дозволило частково осушити заболочені землі.

Село знаходиться на відкритій рівнинній місцевості, придатній для господарства, на правому березі річки Липи. Поблизу також трапляються ставки та джерела, які мають як господарське, так і природоохоронне значення. Волога місцевість сприяє збереженню природних луків та водно-болотної рослинності.

Село оточене лугами, сіножатями, пасовищами, а також невеликими лісовими масивами, де переважають береза, вільха, дуб та

сосна. Уздовж доріг і каналів збереглися лісосмуги, що виконують захисну функцію та формують мікроклімат сільської місцевості.

Назва села Волиця-Лобачівська має подвійне значення, яке поєднує історичні, географічні та антропонімічні елементи [23]. Перша частина назви (Волиця) характерна для багатьох населених пунктів, а друга частина (Лобачівська) вказує на локальну ідентифікацію або приналежність.

Назва Волиця могла підкреслювати свободу і багатство природних ресурсів. Поселення, швидше за все, розташовувалося поблизу маєтку чи земель, якими володіли Лобачі.

Походження назви залежить від слів «Волиця» і «Лобачівська».

У староукраїнській мові «волиця» означала поселення, яке отримало свободу або особливий статус. Часто це були нові населені пункти, засновані вихідцями з інших сіл чи міст, які мали певні привілеї, наприклад, звільнення від податків на певний час. Волицями часто називали поселення на околицях, які засновувалися біля магнатських маєтків чи великих шляхетських маєтків. Волиці могли створюватися для переселенців, які отримували можливість вільного життя, часто як винагороду за працю або службу. У XVI столітті це була поширена практика на території України.

Друга частина назви, «Лобачівська», вказує на зв'язок із прізвищем або родовим іменем Лобач. Це може свідчити про те, що територія належала родині чи представнику шляхетського роду з таким іменем. У XVI столітті такі назви часто виникали на основі землеволодіння.

Як топографічний елемент, назва може також бути пов'язана із природною особливістю місцевості, наприклад, пагорбом чи іншою формою рельєфу, яка асоціювалася з «лобом» (верхівкою).

Легенди про село Волиця-Лобачівська переплітаються з багатою історією та природними особливостями цього краю.

Легенда про доньку Лобача і величну Волицю

Давно-давно, коли ще не було ні дороги, ні села, а тільки ліси, болота та вільхові хащі, жив тут старий лісник на ім'я Лобач. Він був сивий, мов іній на травах, і мав доньку на ім'я Волиця. Краса її була дивовижна: волосся – як золото на вечірньому сонці, очі – мов озера серед лісу. Але ще більше, ніж красою, вона славилася волюбним серцем.

Кажуть, у ті часи в цих краях осіли лихі пани. Змушували селян працювати на панщині, відбирали землю, а коли хто з людей протестував, того забирали в підземелля і слід пропадав. Лобач із донькою допомагали селянам: переховували в лісі, виводили таємними стежками за болотами, приносили хліб і воду.

Та одного разу зрадник доніс пану, що Лобач і Волиця бунтівники. Загони шляхтича вирушили на пошуки. Лобача вони вбили, а дівчину, кажуть, хотіли взяти живою, щоб показово покарати. Та вона, не бажаючи потрапити в неволю, побігла до лісового джерела й прошепотіла:

– Краще бути вільною водою, ніж невільною душею!

І в ту ж мить її тіло перетворилося на струмок, що прорізав собою землю. А з нього утворилося джерело, біля якого згодом люди стали селитися. Назвали те місце на честь обох – Волиця, бо з любові до волі все почалося, і Лобачівська, бо пам'ятали доброго лісника.

Кажуть, що в найглибшу тишу літньої ночі, можна почути спів Волиці над джерелом. А вода з того струмка й досі несе силу, хто нап'ється, той правду й волю в серці носитиме..

Таким чином, назва села Волиця-Лобачівська вказує на його соціальний статус як вільного поселення (Волиця) та його приналежність до роду Лобачів (Лобачівська). Це село, ймовірно, виникло як частина процесу заселення та розвитку земель Волинської області, відображаючи прив'язку до конкретного власника чи роду.

село Гектари

Хронологія заснування села Гектари залишається невстановленою [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Стир, однієї з найбільших водних артерій Волинської області. Його географічне положення формує унікальне поєднання природних ресурсів, рівнинного рельєфу та близькості до води, що історично впливало на господарську діяльність та заселеність території.

Територія села має переважно рівнинний рельєф, притаманний заплавному частинам річок. Подекуди трапляються легкі підвищення та пониження, що формують природні лугові й болотисті ділянки. Поблизу берега Стиру спостерігається заплашний ландшафт, який зазнає сезонного підтоплення під час весняних паводків.

Ґрунтовий покрив представлений переважно лучно-болотними та дерново-підзолистими ґрунтами. Вони мають високу вологість, середню або підвищену родючість, і добре підходять для сінокосів, пасовищ і вирощування кормових культур.

Основною водною артерією є річка Стир, яка протікає на північний захід від села. Стир – важливий екологічний та господарський ресурс регіону. Його заплава забезпечує родючі землі, а води використовуються для сільського господарства, рибальства, а частково й для побутових потреб.

Окрім Стиру, на околицях трапляються малі струмки, канали й заболочені ділянки, що зберігають природну водно-болотну флору та фауну.

Навколишня територія багата на природні луки, заплавні сіножаті, чагарники та залишки вільшаників. Лісові насадження зустрічаються в більш сухих ділянках, на підвищеннях. Типові рослини – вільха, верба, осока, рогіз. У весняний період заплава покривається квітучими травами, формуючи мальовничий ландшафт.

Назва села Гектари є доволі сучасною та нетиповою для традиційної української топоніміки. Вона, ймовірно, має пряме відношення до одиниці вимірювання земельної площі – гектара і відображає економічні обставини, які вплинули на формування назви.

Великі площі сільськогосподарських угідь відображають його основну функцію як центру землеробства. Назва Гектари може підкреслювати рівнинний характер території, де земля легко піддається поділу на великі ділянки.

Економічно-аграрний контекст походження назви міг виникнути внаслідок проведення земельних реформ або розподілу земель між місцевими мешканцями, що особливо актуально для радянського періоду, коли землі ділилися на ділянки для колгоспів, радгоспів та індивідуального господарювання. Також село могло отримати таку назву через те, що його територію або прилеглі землі ділили на рівні гектари, які надавалися мешканцям для ведення сільського господарства.

Історична адміністративна практика походження назви могла з'явитися під час утворення нових поселень або селищ, коли основою для планування були чіткі земельні поділи. У радянську епоху часто використовувалися технічні назви для поселень, пов'язані з економікою, індустріалізацією чи сільським господарством.

Місцеві особливості також могли вплинути на назву як жартівливу або умовну, якщо мешканці села чи околиць часто використовували слово «гектари» у повсякденному житті. Наприклад, це могло стосуватися великої площі оброблюваних земель.

Легенда про сто гектарів волі

Колись дуже давно, ще за княжих часів, коли по землях краю гуляли вільні люди й билися за рідну землю з зайдами, у заплавах річки Стир, козаки мали свій потайний табір. Місце це було тихе, вкрите верболами, оточене луками й трясовинами, а тому недоступне для ворогів. Очолював ту ватагу отаман на ім'я Гнат Чорнобривий, знаний від Луцька до Берестечка за хоробрість і мудрість.

Коли козаки остаточно вигнали загарбників із цих країв, вирішив Гнат дати побратимам землю на вічне користування. Усі разом вони заміряли рівно сто гектарів родючої заплави, де була і вода, і трава, і суша – усе, що потрібно для життя. І сказав Гнат:

– Тут постане село. Земля ця вільна, такою нехай буде завжди. Хто працює чесно, матиме хліб. А хто зрадить, того вода Стиру поглине.

Так і сталося. Люди почали селитися, орали землю, ловили рибу, косили луки. Назвали поселення просто – Гектари, бо кожен мешканець мав свою частку з тих сотень гектарів, дарованих волею й кров'ю.

А про Гната згодом склали пісню. Кажуть, що він не помер, а розчинився в туманах над Стиром, що в найтуманніші ранки можна почути, як у заростях шелестить його голос:

– Поки зберігаєте землю, ви – вільні...

Таким чином, назва села Гектари вказує на тісний зв'язок із земельними угоддями та їх використанням. Вона могла виникнути в результаті земельного поділу, впровадження сільськогосподарських реформ або через специфічну локальну практику використання цього терміну. Це типовий приклад топоніма, що відображає економічну чи адміністративну специфіку періоду свого виникнення.

село Горішнє (Красів, Голятин, Горішній Голятин)

Перша писемна згадка про село Красів (Красове) датована 1578 роком. У 1906 році зафіксовано село Голятин Берестечківської волості Дубенського повіту. У 1967 році село Горішній Голятин отримало нову назву Горішнє [86].

Поселення розташоване в перехідній частині між Лісостепом і Поліссям. Його географічне положення вирізняється мальовничими природними умовами, наявністю пагорбів, луків і близькістю до водних об'єктів, що зумовили особливості розвитку сільського господарства, поселення та побуту мешканців.

Село розташоване на невеликому підвищенні, що забезпечує добру оглядовість навколишньої території та захист від сезонних паводків.

Переважають дерново-підзолисті ґрунти та сірі лісові ґрунти, характерні для Волинського Лісостепу. У пониженнях ділянках можуть траплятися торфово-болотні ґрунти.

У навколишній місцевості наявні малі річки або струмки, що впадають у більші водні артерії регіону, зокрема, басейн річки Стир або її приток.

Оточення села включає лісові масиви, луки, чагарникові зони. Поширені види дерев: сосна, дуб, береза, вільха, а також кущі та лучна рослинність. В околицях зустрічаються дикі птахи, дрібні ссавці, болотяна фауна, що робить територію природно цінною.

Назва села Горішнє має географічне походження та відображає його розташування. Такі назви є поширеними в Україні і, як правило, вказують на поселення, розташоване вище за рельєфом, у порівнянні з навколишньою місцевістю або іншими населеними пунктами.

Походження назви від географічного розташування вказує на те, що село Горішнє могло бути засноване на пагорбі, височині чи іншому підвищенні рельєфу. Слово горішнє (від «гора») вказує на вищу частину місцевості, порівняно з Долішнім або іншими поселеннями в низині. У сільській топоніміці часто зустрічаються пари назв: Горішнє (верхня частина поселення) і Долішнє (нижня частина) [23].

Назва за історичним походженням могла виникнути як розширення чи відгалуження іншого населеного пункту. Наприклад, коли частина мешканців переселялася на більш підвищену місцевість, її почали називати горішньою частиною поселення. У князівську чи козацьку добу поселення на височинах часто мало оборонне значення.

Як природний ландшафт, назва може також свідчити про краєвиди або природні особливості території. Якщо село оточене горами, пагорбами чи іншими підвищеннями, це вплинуло на вибір назви.

З колишньої назви Горішній Голятин назва Голятин може походити від давнього особового імені чи прізвища Голята, що означає «голий», «бідний» або «простий» [25]. Село знаходилося біля Голятинського замку.

Існує також версія, що Голятин може мати давньослов'янське чи угро-фінське коріння, яке відображало певну географічну чи природну характеристику місцевості.

Легенда про золотий голос із Горішнього

Давним-давно, коли ці землі ще вкривали густі ліси, а Стир розливався широкими водами, у верхів'ї однієї з його приток існувало невеличке поселення. Називали його Голятин, бо, за переказами, першим, хто оселився тут, був лісовий чоловік на ім'я Голота – втікач від панів, вільний дух, мисливець і пісняр.

Голота жив високо на пагорбі, там, де перші промені сонця освітлювали долину. Його пісні линули крізь тумани, ліс, над болотами, і навіть звірі стихали, коли чули той золотий голос. Люди з низовини казали:

– Там, на горі, голос не людський, а небесний! То, мабуть, сам ліс співає...

Згодом до Голоти почали приходити люди. Спершу, ще кілька втікачів, потім селяни, які шукали спокійного місця. Так поступово й виникло поселення на підвищенні, яке стали називати Горішній Голятин, на відміну від нижньої частини, що залишалася просто Голятином.

Минали роки. Село розросталося, але одного разу пісні Голоти раптом замовкли. Люди вирушили на його гору, та знайшли тільки порожню хату, біля якої, кажуть, лежала золота сопілка. Хтось хотів її забрати, але не зміг: інструмент вмить розсипався в пил.

З того часу, вночі, над селом іноді чується легкий посвист вітру, схожий на пісню. Старі люди кажуть, то Голота охороняє свою землю, щоб пам'ятали, що вільна пісня і вільна душа – основа кожного села.

А село, змінюючи назви (Красів, Горішній Голятин), зрештою стало зватися Горішнє, на честь того високого місця, де колись лунав голос вільного співака лісів.

Таким чином, назва села Горішнє відображає його географічне розташування на підвищенні.

село Гумнище

Перша писемна згадка про село Гумнище датована 1649 роком [86].

Географічне положення характеризується помірно-хвилястим рівнинним рельєфом, типовим для Західного Лісостепу, із незначними висотами та м'якими пониженнями, у яких часто утворюються природні луки та сезонно вологі ділянки. Територія села лежить у зоні переходу від лісостепової до поліської природної області, що надає місцевості певної природної строкатості.

Ґрунти в околицях села переважно дерново-підзолисті та сіро-лісові, з помірною або підвищеною родючістю. У пониженнях місцях трапляються лучно-болотні ґрунти, що здавна використовувалися під пасовища та сінокоси. Завдяки природній зволоженості територія сприятлива для тваринництва, особливо для вирощування великої рогатої худоби.

Поруч із селом протікають невеликі притоки річки Стир, які формують локальні водно-болотні угіддя. Вони мають екологічне значення, зберігаючи природну флору й фауну регіону. В околицях також наявні невеликі лісові масиви, що складаються переважно з берези, вільхи, дуба, сосни, а також багаті на лікарські трави й гриби.

Назва села Гумнище має виразне походження, пов'язане з сільськогосподарською діяльністю та характерними елементами побуту українських селян. Вона, найімовірніше, вказує на місцевість, де

розташовувалися гумна – важливі господарські будівлі для обмолоту зерна та зберігання сільськогосподарської продукції.

Назва походить від слова «гумно», яке має давнє слов'янське коріння і стосується сільськогосподарської діяльності. Слово гумно у староукраїнській мові та в багатьох слов'янських мовах означає подвір'я, місце, де молотили збіжжя, зберігали сіно, зерно чи інший урожай [23].

Суфікс -ище додає назві відтінок збільшення або масштабності. У цьому контексті Гумнище може означати місце, де було велике гумно або цілий комплекс господарських будівель. Також це може вказувати на колишню значимість цього місця для громади.

Легенда про Гумно, що врятувало село

Колись дуже давно, коли на волинські землі ще набігали татари, стояло на пагорбі невелике поселення. Люди там були працьовиті й прості, все життя їхнє крутилося навколо землі, поля та хліба. Посеред села стояло велике дерев'яне гумно, в яке на зиму зносили зерно, сіно й солому. Кажуть, те гумно було збудоване ще прадідами, на міцних дубових підвалинах, а стіни його не раз витримували бурі й зливи.

Одного літа, саме коли люди готувалися до жнив, на село насунула татарська орда. Воїни посунули, спопелячи все на своєму шляху. Люди в паніці тікали в ліси, ховали дітей, худобу, та що могли встигнути забрати.

А старий дяк Мартин, що залишився останнім у селі, зібрав ключових чоловіків і сказав:

– Не встигнемо заховати все в ліс, але маємо гумно. Воно міцне, немов твердиня. Сховаємо там зерно, воду, свічки й завалимо хід соломою, може, пройдуть повз.

Так і зробили. І коли татари ввійшли в село, вони побачили лиш згарища й покинуті хати. Гумно ж, велике й закопчене від часу, сприйняли за стару комору й не звернули уваги. А в ньому три дні й три ночі сиділи люди – мовчки, у п'їтмі, молячись і сподіваючись.

Коли орда відступила, селяни вийшли з гумна і побачили, що їхнє зерно, вода, навіть ікона, яку сховали під стріху, усе залишилося неушкодженим. А найголовніше – зберігся хліб, отже і життя.

Відтоді люди почали називати те місце не просто селом, а Гумнищем, на згадку про гумно, яке зберегло їм життя. І ще довго на

свята дяк Мартин читав псалми не в церкві, а саме біля того гумна, бо вірив, що то було не просто сховище, а Божий захист.

Таким чином, назва села Гумнище має чітке господарське походження та відображає його роль як місця, пов'язаного з обробкою і зберіганням урожаю. Географічно назва вказує на рівнинну територію, придатну для землеробства, на важливість села для сільського господарства в регіоні.

село Диковини (Дзиковини)

Перша писемна згадка про село Дзиковини датована 1887 роком [86].

Поселення розташоване неподалік від заплав річки Стир та її дрібніших приток. Географічне положення села має низку характерних природних рис, які формують своєрідний локальний ландшафт та побут мешканців.

Рельєф території – переважно рівнинний, із незначними підвищеннями та пониженнями, характерними для Лісостепу Західної України. У таких пониженнях зосереджуються сезонні потічки, луки та заболочені ділянки, що зберігають природну вологу.

Ґрунти в околицях дерново-підзолисті, сіро-лісові, подекуди з домішками торфу в низинах.

Поблизу села є невеликі ліси та чагарникові ділянки, у яких зростають дуб, береза, вільха, ліщина та інші види дерев і кущів. Тут зберігається природне різноманіття: трапляються дикі птахи, зайці, лисиці, а також болотна фауна в заплавах і долинах річок.

Назва села Диковини має як географічне, так і культурно-історичне походження. Вона викликає асоціації з чимось незвичайним, дивним чи особливим, що, найімовірніше, вплинуло на закріплення такого топоніма.

Село могло знаходитися далеко від основних шляхів чи інших поселень, що сприяло сприйняттю його як «дикого» чи ізольованого місця. Незвичайний рельєф чи природні умови могли створювати враження, що ця місцевість відрізняється від інших навколишніх

територій. Природна «дика» краса в селі або поблизу нього вказує на знаходження особливо мальовничих місць, які привертали увагу мешканців чи мандрівників.

Можливо, село було засноване в результаті якоїсь унікальної події, пов'язаної з дивовижними подіями чи «дикорослими» рослинами. У деяких випадках назви сіл, які містять слово «дика» або «диговина», виникали після дивних або незвичних природних явищ, наприклад, пожеж чи нашествия.

Природні особливості походження назви Диковини могли виникнути через унікальний природний ландшафт, який вражав своєю красою чи незвичністю. Це могли бути незвичайні пагорби, озера, ліси, рідкісні види рослин або тварин. Також це могло бути місце, яке відрізнялося багатством природних ресурсів чи виглядало «диким» у порівнянні з іншими поселеннями.

Назва може походити від місцевих легенд чи переказів про якісь «дива», які відбувалися на цій території. Це могли бути незвичайні явища природи, загадкові події чи історії, пов'язані з міфічними істотами. Можливо, в цьому місці мешканці або мандрівники знаходили щось незвичне, що сприймалося як «дикість» або дивина.

Історичний контекст походження назви вказує на те, що у ХІХ столітті територія могла бути малозаселеною або лише починала активно освоюватися. Назва Диковини могла відображати думку перших поселенців про віддаленість і «дикість» цієї місцевості.

Назва могла також бути запозиченою або виникнути внаслідок впливу сусідніх народів чи культур, які використовували подібне слово для опису незвичайного місця.

Легенда про землю незвичайних людей

Кажуть старі люди, що колись, у далеких часах, коли земля Волинська тільки починала заселятися людьми, в одному з диких урочищ, серед боліт, лісів і заплутаних річкових рукавів оселилася група втікачів. Вони були різні – хтось шукав волі від панщини, хтось рятувався від війни, а хтось просто хотів жити по-своєму, не за чужими законами.

Ці люди збудували собі хати на сухих підвищеннях, навколо болотяної западини, і почали господарювати. Але все, що вони робили, здавалося іншим мешканцям навколишніх сіл дивним. Вони обробляли землю не плугом, а дерев'яними сохами; замість того, щоб тримати

велику худобу, розводили кіз і гусей, бо ті могли жити на заболоченій місцевості; а найбільше дивували сусідів своїми звичаями: співали стародавніх пісень, вірили в духів лісу, носили намиста з бурштину і викладали на подвір'ях візерунки з камінців.

І от якось прийшов до них мандрівний писар – писати грамоти і міряти землю. Побачив поселення серед хащ, поспілкувався з людьми і сказав:

– Та ви ж – диковинні! І земля ваша – диковинна, бо в кожному кущі, в кожній пісні щось незвичайне, не таке, як всюди...

І з того часу на картах почали писати: Дзиковини. А з часом слово змінилося на більш милозвучне – Диковини.

Старі люди ще довго казали:

– Ми з Диковин, бо дива в серці, а не в палацах. Живемо просто, але з душею.

І хто б не заходив у те село – завжди помічав, що тут повітря пахне інакше, трава м'якша, а люди – з тих, що не підкорюються часу. Бо вони з Диковин.

Таким чином, назва села Диковини відображає унікальність цієї місцевості, що пов'язана з її природними, історичними чи культурними особливостями.

село Зелене (колонія Зелена)

Хронологія заснування села Зелене залишається невстановленою.

Територія поселення лежить у межах Західного Лісостепу, з переходом до північного Полісся. Рельєф переважно рівнинний, з м'якими хвилястими формами, характерними для Волинської височини. У навколишніх пониженнях розміщені луки, заболочені ділянки та потічки, що є частиною системи малих річок, які впадають у Стир.

Ґрунти в селі та його околицях переважно дерново-підзолисті та сіро-лісові, досить родючі, що сприяє розвитку землеробства. Завдяки

природній вологозабезпеченості місцевість підходить для вирощування зернових, картоплі, а також для розведення худоби.

У навколишньому природному ландшафті збереглися лісосмуги та залишки природних лісів, де переважають дуб, береза, граб, вільха. У лісах і на луках трапляються численні види лікарських трав, грибів та ягід.

Назва села цілком відповідає його природному оточенню, місцевість тут справді зелена, мальовнича і щедра на рослинність.

Назва «Зелене» є типовою для українських топонімів і пов'язана з багатством природної рослинності, зелених насаджень або лісистих територій [23].

На географічне значення назви вказує природна рослинність, рельєф і ландшафт, клімат, господарська діяльність населення.

Назва «Зелене» вказує на густу зелену рослинність, яка домінує в цій місцевості. Неповдалік від села розташована ботанічна пам'ятка природи «Ділянка лісу». Місцевість виглядає особливо мальовничо влітку, коли вона буває зеленню завдяки багатству природних ресурсів.

Село могло отримати назву через враження, яке залишала територія у перших поселенців чи мандрівників. Часто назви з позитивним значенням (як-от «Зелене») давали місцям, які були сприятливими для життя та господарської діяльності. Назва могла підкреслювати красу місцевості, її природну гармонію, що було важливим для селянської спільноти. У народній культурі зелений колір асоціюється із життям, оновленням, весною та родючістю. Назва «Зелене» могла символізувати добробут, гармонію і процвітання.

Легенда про дівчину Зелену

Кажуть, дуже давно, ще за часів, коли ці землі тільки починали заселятися, стояли тут дикі ліси, широкі луки та глибокі мочарі. Ніхто не осмілювався тут жити, земля хоч і родюча та важкопрохідна, вважалася «непривітною». Але одна дівчина, сирота, на ім'я Зелена, змінила долю цієї місцини.

Зелена була донькою травниці. Після смерті матері вона залишилася сама – з клунком знань про лікувальні рослини й добрим серцем. Люди в найближчих селах казали, що вона розуміла мову дерев і трав, а її пісні втихомирювали вітер.

Одного дня дівчина вирішила поселитися на узліссі, де було багато цілющих рослин. У долині, що здавалася дикою і непридатною

для життя, вона розчистила ділянку, збудувала собі хижу з лози, обклала її мохом і почала жити, скромно, але щасливо. Поступово навколо неї почали селитися інші люди – втікачі від воєн, бідняки, які шукали шмат хліба, й ті, хто втомився від панщини.

Зелена приймала кожного, лікувала, допомагала, вчила виживати на цій землі. І з кожним роком поселення росло. Люди садили сади, будували хати, орали землю і вона розквітла, ніби відповідала за любов і турботу.

Кажуть, що коли Зелена померла, то три доби над селом стояв густий туман, а з лісу долинав спів, схожий на її голос. На її могилі проросло дерево з трьома стовбурами – береза, дуб і вільха в одному корені.

І коли згодом приїхали чиновники, щоби дати селу назву, всі одногolosно сказали:

– Хай буде Зелене – на честь дівчини, що дала цій землі життя.

З того часу село і зветься Зелене, а старожили казали: якщо у важкий час заспівати пісню Зеленки над травами, вони подарують своє знання, а земля поверне силу.

Отак із дикої долини виросло село, повне життя. А ім'я дівчини стало не тільки назвою, а й символом любові до землі, сили природи й доброти серця.

Таким чином, назва села Зелене відображає його природне багатство та естетичну привабливість місцевості. Вона вказує на родючість, багату рослинність і гармонію з природою, які були важливими факторами для вибору місця поселення.

село Іванівка **(місто Янов, Янівка)**

Хронологія заснування містечка Янівка залишається невстановленою. Указом Президії ВР УРСР від 7 червня 1946 р. «Про збереження історичних найменувань та уточнення і впорядкування існуючих назв сілрад і населених пунктів Волинської області» село Янівка Берестечківського району перейменували на село Іванівка [33].

Рельєф території села рівнинний, з незначними підвищеннями, що характерні для Волинської височини. Це забезпечує хороший дренаж ґрунтів і сприяє розвитку сільськогосподарської діяльності, зокрема вирощуванню зернових, картоплі та інших культур.

Село розташоване на правому березі річки Липи, поблизу є ліс та поля, які визначали спосіб життя та діяльність мешканців.

Ґрунти на території села переважно дерново-підзолисті, що добре підходять для вирощування різних сільськогосподарських культур. Ці ґрунти середньої родючості, проте завдяки ретельному господарюванню й належному обробітку землі, вони дозволяють отримувати добрі врожаї.

У природному середовищі села можна зустріти типові лісові насадження, зокрема дуби, берези, вільхи, а також чагарникові та лугові рослини. У місцевих лісах і навколишніх територіях можна зустріти представників лісової фауни, таких як олені, зайці, лисиці та різноманітні птахи.

Село Іванівка (раніше Янівка) отримало свою назву, яка має як історичне, так і релігійне або культурне значення [23]. Такі топоніми є доволі поширеними на території України й мають цікаві географічні та історичні витоки.

Релігійне походження назви Янівка або Іванівка може бути пов'язане з християнським ім'ям Іван (Іоанн), що було популярним у церковній традиції. Можливо, в селі або поблизу існувала церква чи каплиця, присвячена святому Іоанну Хрестителю або Іоанну Богослову, що стало основою для назви.

Село могло отримати назву на честь засновника, землевласника або першого поселенця, який мав ім'я Іван (Ян). У період, коли регіон перебував під впливом Речі Посполитої, ім'я Ян було поширеним серед шляхти й селян.

У повоєнний період на території України відбувалися масові перейменування населених пунктів, зокрема тих, що мали польське звучання (як, наприклад, Янівка), на більш українізовані варіанти (Іванівка).

Як зазначає Кихтюк В., з оповідей старожилів відомо, що на місці сучасної Іванівки було місто Янов, яке заснував пан Ян. В його честь воно і було назване. Пізніше місто було спалене, а село, що виникло на місці згарища, було назване Янівка. У 1946 році його перейменували на Іванівку [19].

Легенда про Янов і його перетворення на Іванівку

Давним-давно, на правому березі річки Липа, на місці сучасної Іванівки, стояло невеличке містечко, яке носило ім'я свого засновника – пана Яна. Місто Янов було заможним і квітучим, адже пан Ян був мудрим і щедрим правителем. Його земля була родючою, а жителі працьовитими. Тут росли багаті луки, де випасалася худоба, а річка Липа давала рибу та водні ресурси для розвитку ремесел.

Засновник Янова, пан Ян, був відомий далеко за межами цих земель своєю благочинністю та гостинністю. До нього завжди приходили торговці, ремісники і навіть мандрівники, шукаючи притулку та підтримки. Ян став своєрідним символом цієї місцевості, а його ім'я було на устах у кожного.

Але, як часто буває в народних переказах, світ не завжди добрий до благородних людей. Одного холодного зимового вечора, в часи тяжких політичних змагань і війн, місто Янов було атаковане ворогами, які спалили його дощенту. Останки будівель, попелище та згорілі стіни стали сумним пам'ятником колишньому розквіту цієї землі.

Проте люди не здалися. Вони, попри втрати та розруху, почали відновлювати свої домівки на згарищах. І хоча місто Янов більше не могло відродитися, нове село почало поступово розростатися на місці зруйнованого міста. Це село називали спочатку Янівка, на честь того, хто колись подарував цій землі мир і добробут.

Легенда говорить, що одна з жінок, яка втратила свого чоловіка під час нападу ворогів, одного дня стояла на руїнах старого Янова і сказала:

– Хай буде це село мирним, хай живе в спокої. Якщо нам дано другий шанс, ми повинні працювати, не згадуючи війни і руйнувань.

І справді, село Янівка розцвіло: люди почали відновлювати господарства, садити дерева і вирощувати хліб. Але не всі пам'ятали своє минуле, а з часом, з огляду на нові політичні зміни, у 1946 році село було перейменовано на Іванівку, на честь святого Івана, що символізував початок нового етапу в історії цієї місцевості.

Але старі люди ще довго згадували легенду про Яна і Янов, розповідаючи її новим поколінням, аби не забути того часу, коли на цих землях процвітало місто, а люди жили в мирі і добробуті.

І ось, навіть сьогодні, коли ви проходите через село Іванівку, а особливо біля річки Липа, чути шелест старих дубів і ледь вловимий

голос давньої пісні, яка звучить, як вітри, що колишують вітки дерев. Це, ніби, відлуння того минулого, яке ніколи не забудеться в серцях місцевих жителів.

Таким чином, назва села Іванівка має глибокі історичні корені, що відображають культурну й релігійну спадщину регіону. Зміна назви у 1946 році була частиною політики радянської уніфікації, але і стара, і нова назви вказують на символічне значення імені Іван/Ян, яке могло належати засновнику, святому покровителю або землевласнику села.

село Колмів

Перша писемна згадка про село Колмів датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Липи. Ця місцевість є частиною Волинської височини, з характерним рівнинним рельєфом, який має лише невеликі перепади висоти.

Оскільки село розташоване поблизу річки, на околицях часто зустрічаються болотисті ділянки та природні водно-болотні угіддя, що також впливають на місцеву флору та фауну. Річка утворює низку малих озер та заплав, що слугують природним середовищем для численних видів птахів, риб і рослин.

Ґрунти на території села переважно чорноземи та підзолисті, сприятливі для розвитку сільського господарства.

Завдяки природним умовам, в околицях села розташовані численні лісові масиви, що складаються в основному з дуба, берези, сосни та осики. Вони не тільки забезпечують екологічний баланс, а й служать для місцевих мешканців джерелом сировини та інших побутових потреб.

Назва села Колмів має географічне, історичне та культурне походження, пов'язане з особливостями місцевості та способом життя його жителів.

Географічне походження назви Колмів може бути похідною від слова «колмо» або «колм», що в давньоруській мові означало пагорб, височину чи нерівний рельєф, і може свідчити про те, що село розташоване на підвищенні або поблизу пагорбів [23].

Інша гіпотеза очевидно пов'язана зі словом «коло» або «кола», яке використовували для позначення місцевостей біля водойм, вигинів річок чи круглих озер.

Також назва Колмів могла походити від слова «коваль» або «колесо», що вказує на розвиток ремесел, пов'язаних із обробкою металу чи деревини.

Є ймовірність, що назва села могла бути утворена від імені чи прізвища засновника, наприклад, Колм, Коломій або Колмівський.

Легенда про Коваля і річку Липу

Давно-давно, коли ліси ще шуміли гущавиною, а земля тільки починала приймати людей, поселився на березі річки Липа коваль на ім'я Клим. Не було тоді ні села, ні дороги, тільки звивиста річка, поля, болота та неосяжний ліс.

Клим був не просто коваль, він був майстер і мудрець, який умів не лише підкувати коня, а й заспокоїти серце. Люди йшли до нього не тільки за залізом, а й за порадою. Його кузня стояла просто над Липою, коли Клим бив молотом, відлуння котилося річкою, ніби пісня.

Та річка, кажуть, була не проста – жива. У темні ночі вона зітхала, як людина, а в спеку співала, мов дівчина. Люди вірили, що в річці жила дух-берегиня Липа, яка стереже ці землі.

Якось у село навідалися чужинці – воїни, що хотіли забрати землю під свій контроль. Люди злякалися, а Клим вийшов до них з молотом і сказав:

– Це земля, де тече річка Липа. Вона береже нас, а ми бережемо її. Поки б'є молот стоїть край!

І тут, як свідчить легенда, здійнявся вітер, небо потемніло, а річка раптом вийшла з берегів, обійнявши кузню Кліма. Чужинці злякались, а Клим зник у білій парі, що здіймалась над рікою.

Кажуть, берегиня Липа забрала його в свої глибини, бо він став захисником не лише людей, а й самої природи. І з того часу люди, які оселилися на цьому місці, нарекли його Колмів, від поєднання слів «Клим» і «коваль».

І хоч самого Кліма вже давно немає, його молот і досі чути в туманні ранки, коли річка співає, а вітер приносить запах заліза і хліба.

Так і виник Колмів, з відваги одного чоловіка, сили річки та вдячності людей. І нині село пам'ятає, що його витоки не лише в історії, а й у серці легенди.

Таким чином, назва села Колмів має географічне значення, що може вказувати на його розташування на пагорбах або біля водойм із круглими обрисами. Його назва відображає рельєфні та природні особливості місцевості й, можливо, походить від слов'янських коренів, пов'язаних із природою чи ремеслами.

село Кутрів

Перша писемна згадка про село Кутрів датована 1245 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Стир, однієї з найбільших водних артерій Західної України. Географічно село прилягає до міста Берестечко і вважається його своєрідним передмістям. Така близькість до міста зумовила історичну і просторову взаємодію, а також зручне транспортне сполучення.

Територія села лежить у межах Волинської височини, з переважно рівнинним рельєфом, де місцями трапляються незначні підвищення та балки, сформовані річковими процесами. Завдяки близькості до річки, землі тут надзвичайно родючі, переважають лучні чорноземи та зволожені супіщані ґрунти, які добре підходять для вирощування зернових культур, овочів, а також кормових трав.

Річка Стир, що протікає вздовж села, відіграє важливу роль у формуванні природного середовища. Вона створює заплавні луки, болотисті урочища та прибережні зарості, які слугують місцем проживання для багатьох видів водоплавних птахів, риб, земноводних. Таке розмаїття водно-болотних угідь формує унікальний мікроклімат і зберігає біорізноманіття регіону.

Географічне значення походження назви Кутрів може бути від слова «кут», що вказує на розташування села в закутку, на віддаленій чи ізольованій території. Це могло бути, наприклад, місце на зламі річки, між пагорбами чи в глибині лісів. Слово «кут» також може означати відокремлене поселення чи місце, яке мало захищене розташування. Село могло бути укритим природними бар'єрами (лісами, пагорбами), що робило його стратегічно вигідним для захисту.

Зв'язок із родовою назвою села міг бути пов'язаний із прізвищем або прізвиськом засновника, власника, який носив ім'я або прізвисько

Кутро, Кутря або щось схоже. Так як Кутрів вперше згадується в описі Луцького замку 1545 року як володіння Микити та Яцька Кутрівських, то назва може походити від їх прізвища [23].

Можливе походження назви від слова «кутря» чи «кутр» – давнього діалектного слова, яке могло вказувати на особливу частину господарства чи місцевості.

Легенда про братів Кутрівських і заснування села Кутрів

У далекому XVI столітті, коли над річкою Стир ще здійсмалися непрохідні ліси, а земля не знала меж, жили два брати – Микита та Яцько Кутрівські. Були вони знатного, але небагатого роду, проте мали те, чого не купиш ні за золото, ні за меч – розум, відвагу і любов до рідної землі.

Кажуть, одного весняного ранку брати вирушили в пошуках нового місця для поселення. Йшли понад річкою Стир, аж поки не натрапили на простору заплаву. Братів зачарувала тишина, срібна гладь води, розлогі луки і пагорби, порослі молодого зеленню. Місце було мов казкове. Птахи співали так, ніби благословляли кожен крок. Микита озирнувся на Яцька і сказав:

– Тут буде наш дім. Наш рід почне нову історію саме тут.

Брати розчистили землю, збудували дерев'яну хату, кузню, комору. Поступово до них почали приєднуватися інші поселенці, ті, хто шукав спокою і добрих людей поруч. Нове поселення стало рости, а народ почав називати його за прізвищем братів – Кутрів.

Та з цим місцем пов'язана ще одна таємниця.

Легенда розповідає, що якось уночі Яцькові наснився дивний сон: на місці, де вони поставили хату, стояла стара липа, під якою заховано скарб. Але той скарб, мовляв, не золото чи срібло, а пам'ять про рід, яку треба зберегти. Вранці брати викопали біля того місця глиняний глечик, а в ньому – пергамент. На ньому старим почерком було написано: «Не земля тебе збагатить, а добрі діла й ім'я, яке залишиш після себе».

З того часу брати жили не задля збагачення, а задля громади. Вони дбали про людей, навчали ремесел, захищали від нападників. І село, назване на їх честь, проіснувало через віки.

У 1545 році, коли писарі описували володіння Луцького замку, вони вперше згадали поселення під назвою Кутрів, назвавши його власністю Микити та Яцька Кутрівських.

Кажуть, якщо пройтися вранці берегом Стиру біля Кутрова, можна почути тихий шепіт води, вона ніби шанує пам'ять тих, хто заснував це місце, давши йому не лише ім'я, а й душу.

Так і живе село Кутрів, на землі, де братерство стало фундаментом, а пам'ять про рід перетворилась на легенду, передану з уст в уста.

Таким чином, назва села Кутрів, найімовірніше, базується на історичному факті, як володіння братів Кутрівських.

село Липа

Перша писемна згадка про село Липа датована 1450 роком [86].

Поселення розташоване у надзвичайно мальовничій та природно вигідній місцевості, на місці впадіння річки Липа в річку Стир. Таке географічне положення визначає специфіку ландшафту, мікроклімату та природно-ресурсного потенціалу села.

Село лежить у межах заплавної низини, де переважають плоскі рівнини, порізані руслами річок, невеликими балками та староріччями. Річка Липа, яка бере початок у межах Волинської височини, протікає через село та впадає у Стир, одну з найбільших річок Західної України. Це створює типову річкову дельту, багату на воду, органічні ґрунти та природні екосистеми.

Ґрунти у цій місцевості лучно-болотні, з елементами чорнозему та торфовищ. Вони відзначаються високою вологістю, що ідеально підходить для луго-пасовищного господарства, вирощування кормових культур, зерна та овочів. У минулому ці землі активно використовувалися для сінокосів та випасу худоби.

У межах села та на його околицях зустрічаються прибережні ліси та зарості, які складаються переважно з верб, вільх, осики, а подекуди й дуба. Ці ліси виконують захисну функцію проти ерозії, а також є

природним середовищем для диких птахів, звірів та водоплавних птахів.

Так як село розташоване на місці впадіння річки Липи в річку Стир, то і походження назви цього населеного пункту не викликає багато питань [3]. Саме назва річки Липа є основою його назви, адже село набагато молодше від назви річки, на берегах якої воно заснувалося.

Проте розглянемо інші географічні значення цієї назви.

Село розташоване в зоні мішаних лісів, де липа займала значну частину деревостану. Липові гаї були важливими елементами для місцевих громад: вони забезпечували деревину, використовувались для виготовлення різноманітних виробів, а також мали велике культурне і релігійне значення.

Липа в українській культурі вважається символом затишку, тепла, гостинності та здоров'я. Її квіти використовували для приготування чаю й ліків, а дерево для різьблення. Це могло вплинути на значення липи як символу родючої, комфортної для життя місцевості. Тому можливо, що село Липа отримало свою назву завдяки цьому дереву, яке було дуже важливим для місцевої громади.

Легенда про Липу – доньку двох річок

Колись дуже давно, коли на місці теперішнього села ще шуміли дикі ліси, а по заплавах ходили лелеки та вовки, у глибокій глушині жила дівчина на ім'я Липа. Кажуть, вона була не проста – донька духів води й землі. Її матір'ю вважали лагідну річечку, що струмувала серед трав і очерету, а батьком – могутній, повноводний Стир.

Липа була вродливою, як сама весна: очі – блакить неба, волосся – золотаве, мов колос пшениці, а голос ніби спів жайворонка. Вона жила серед природи, доглядала за тваринами, лікувала людей травами й зналася на прикметах. Люди поважали її й зверталися за допомогою, а в навколишніх селах її називали Душею Боліт.

Та одного разу на ці землі прийшло велике лихо – засуха. Річки почали міліти, болота висихали, ліси горіли від спеки. Люди молилися, але дощу не було. Тоді Липа вийшла на берег своєї рідної річки і мовила:

– Якщо я поєднаю свою силу з батьком Стиром, води вистачить на всіх. Але я маю зникнути, щоб жила земля.

І вона ступила у воду, річка Липа піднялася, заграла хвилями, а коли зустрілася зі Стиром, вода розлилася на луки, зволожила землю,

напоїла поля. Почався дощ, знову зазеленіли трави, повернулося життя.

Кажуть, саме на місці злиття Липи й Стиру з'явилося поселення, яке з вдячністю назвали на честь тієї, хто пожертвував собою заради людей – село Липа.

А ще переказують старожили: якщо влітку над водою раптово здійметься легкий туман і в повітрі запахне липовим цвітом, це Липа проходить берегом, перевіряє, чи бережуть люди її землю.

Так живе село Липа, на злитті двох річок, у пам'ять про ту, що об'єднала воду, землю й людей у гармонії з природою.

Таким чином, назва села Липа походить від назви річки, біля якої воно розташоване.

село Лобачівка

Перша писемна згадка про село Лобачівка датована 1680 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Липа. Мальовниче село, яке має вигідне географічне розташування, оскільки знаходиться на околиці великих лісових масивів, а також є частиною природного ландшафту, де річка Липа утворює природний кордон.

Село розташоване в низинній частині, що утворена річковими заплавами, тому територія Лобачівки відзначається переважно рівнинним рельєфом з незначними підвищеннями. Основною особливістю є те, що село займає територію на правому березі річки, яка має значний вплив на характер місцевості. Завдяки такому географічному положенню, Лобачівка має доступ до водних ресурсів, що сприяє розвитку сільського господарства та забезпечує регіон водою протягом всього року.

Річка Липа, яка протікає поруч, є однією з головних водних артерій регіону, а її води мають важливе значення для місцевої екосистеми. Заплава річки створює сприятливі умови для розвитку різноманітних водно-болотних угідь, зокрема, це місце проживання для численних видів водоплавних птахів, риб та інших тварин.

Ґрунти в околицях села є вологими, переважно підзолистими та суглинистими, що робить їх придатними для сільськогосподарського використання, особливо для вирощування кормових культур, зернових та овочів. Багато земель також використовуються для пасовищного господарства.

Навколишні ландшафти характеризуються також наявністю лісових масивів, де можна зустріти дуби, сосни, берези, а також чагарникові та трав'янисті зарості. Ці ліси є не лише важливим елементом місцевого біорізноманіття, а й чудовим місцем для відпочинку.

Село Лобачівка має назву, що може бути пов'язана з географічними, історичними чи антропонімічними чинниками [23]. Назва села, ймовірно, відображає як особливості місцевості, так і соціально-культурні аспекти його розвитку.

Географічне походження назви може бути пов'язане з характеристиками місцевості. Слово «лоб» у географічній топоніміці вживається для позначення підвищення, пагорба чи відкритої місцевості. Отже, Лобачівка могла отримати назву через розташування на височині або відкритому плато.

Антропонімічна версія походження назви може бути від прізвища або прізвиська Лобач. Це могло бути ім'я засновника села, першого поселенця або представника шляхетного роду, якому належали ці землі. Прізвисько Лобач могло характеризувати людину з виразними фізичними рисами (наприклад, великим чолом) або особливостями характеру.

Легенда про Лобачівку та таємницю Липи

Давним-давно, коли земля була ще мало заселена, а річки несли свої води до невідомих берегів, на місці сучасного села Лобачівка було маленьке поселення, де жили відважні та мудрі люди. За старовинними переказами, саме тут, на правому березі річки Липа, колись зустрілися два великих духи – Липа та Стир.

Липа була духом води, спокійним і лагідним, вона прийшла з лісів і полів, була частиною природи, що живила землю. Стир, навпаки, був могутнім і швидким духом річки, що мчав через долини і луки, він був грізним та великим. Легенда говорить, що Липа покохала Стир, але їхні стосунки не були легкими, адже вода Липи була лагідною і м'якою, а Стир – пихатий та сильний, швидкий, рвучкий.

Одного разу Липа вирішила, що не може більше жити в безмежній самотності, тому вирушила на пошуки Стира. Вона знайшла його, там, де річка Липа починає свій шлях, захотіла стати частиною його величезної водної стихії. Смир, побачивши її, вперше зрозумів, що його сила не є єдиною важливою рисою води. Він закохався в Липу, тому вони вирішили об'єднати свої течії.

Коли води річки Липа з'єдналися з водами в Стиру, вода затремтіла, а земля навколо почала змінюватися. У тому місці, де два потоки зустрілися, з'явилося перше поселення, яке люди назвали Лобачівка, на честь цієї незвичайної зустрічі. Кажуть, що саме в тому місці утворилося перше джерело води, а води Липи, що з'єдналися з водами Стира, обдарували землю родючістю та красою.

З того часу, коли душа Липи і серце Стира поєдналися, в Лобачівці завжди було щось чарівне. Тут родючі поля, зібрані врожаї, добрі люди, а над річкою, особливо весною, часто можна побачити дивовижне світло, яке наче дарує сама душа Липи, що досі охороняє місце зустрічі двох річок.

За переказами, якщо зупинитися на березі Липи та заплющити очі, можна почути тихий шепіт води, яка переповідає цю давню історію про дві річки, що стали єдиним цілим, про те, як любов і єдність можуть змінити навіть саму природу.

З того часу село Лобачівка залишилось місцем магії, де вода Липи і сила Стиру зливаються в гармонії, даруючи життя та спокій всім, хто живе на цих землях.

Таким чином, назва села Лобачівка, найімовірніше, має як географічне, так і антропонімічне походження. Вона може бути пов'язана з річкою Липа, із рельєфом місцевості (підвищенням чи пагорбом), а також із прізвиськом засновника або його родини.

село Мерва

Перша писемна згадка про село Мерва датована 1345 роком [86].

Особливістю його географічного розташування є те, що воно знаходиться на місці злиття річок Судилівка та Смир. Це створює

унікальний природний ландшафт, де річки об'єднуються, утворюючи розгалужену мережу водних шляхів, а також водно-болотні угіддя.

Мерва займає територію, що знаходиться в заплаві річок, яка характерна для низовинних територій з високим рівнем ґрунтових вод і добре розвинутою водною мережею. Внаслідок такої близькості до річок, на цих землях переважають підзолисті та глеєві ґрунти, що здебільшого є вологими, але достатньо родючими для сільського господарства.

Територія села також визначається помірним рельєфом, з переважно рівнинними формами, які підвищуються лише в окремих місцях. Вода в річках Стир та Судилівка з часом розмиває береги, утворюючи місцями мілководні затоки і острови.

Річка Стир, одна з головних водних артерій цього регіону, має досить великий розмір та глибину, тому вода в ній швидко рухається, а у деяких місцях утворюються природні перекати. На противагу, річка Судилівка є меншою, її води більш спокійні й повільніші, вона тече між лісистими та болотистими ділянками, створюючи ідеальні умови для розвитку флори і фауни, зокрема водоплавних птахів і риб.

Завдяки такій водній мережі, Мерва вигідно розташована для розвитку рибальства та сільського господарства. Вода із річок активно використовується для зрошення полів, а також для забезпечення водними ресурсами місцевих господарств. Оскільки територія села належить до водоохоронних зон, природні ландшафти тут зберігають свою первозданну красу і важливість для екосистеми.

Село Мерва має назву, що може бути пов'язана з давніми географічними, етнографічними чи історичними чинниками.

Географічне походження назви Мерва може бути від давньоруського або праслов'янського слова, яке означало болотисту чи низинну місцевість. Це припущення базується на тому, що в багатьох слов'янських мовах схожі слова позначали місця, пов'язані з водою або заболоченими землями (наприклад, «мерва» у деяких діалектах означала «осад» чи «мул»), адже село розташоване у місці злиття річок Судилівка та Стир [23].

Хоча назва може натякати на заболочені землі, проте ці ділянки після осушення часто ставали дуже родючими, що сприяло заселенню місцевості.

Етнічне або племінне походження назви може бути пов'язане з одним із племен, які проживали на цих територіях у давні часи.

Наприклад, меря – фіно-угорський народ, який проживав у східних частинах Європи, міг залишити свій слід у назві [23].

Символічне значення можливе від характерних рис місцевості – темні, вологі або малопридатні для життя землі, що пізніше стали родючими завдяки зусиллям людей.

У народних переказах назва може мати інше тлумачення. Наприклад, в слов'янських мовах слово «мерва» іноді асоціюється з поняттям непотрібних решток або залишків чогось. Можливо, це стосується якоїсь історичної події, пов'язаної з місцевістю, де залишки минулого чи руїни стали важливим елементом пам'яті.

Якщо зібрати усі ці припущення разом, можна припустити, що село могло бути розташоване на території, що мала певні природні особливості, наприклад, заболочену місцевість, яку в народі могли називати «мервою». Це також могло бути місце для поселення людей, які займалися сільським господарством у таких умовах.

Легенда про Мерву і дві річки

Давним-давно, коли світ був ще молодим, а річки носили в собі таємниці древніх духів, у густих лісах на захід від Луцька жила дівчина на ім'я Мерва. Вона була донькою богів води, обрана для того, щоб охороняти землю та воду в цих благословенних місцях. Її серце належало двом стихіям – річці Стир та Судилівці. Обидві річки вважали її своєю, адже одна була великою та могутньою, а інша – лагідною й тихою, але обидві дарували життя навколишній природі.

Одного разу між двома річками виникла велика суперечка. Стир, гордий і сильний, захоплював все на своєму шляху, розливаючи води вглиб лісів і долин. Він вважав, що тільки його потоки можуть приносити силу і достаток. Судилівка ж була маленькою, але її води були спокійними, лагідними й теплими. Вона була для людей джерелом тиші та спокою.

Дівчина Мерва стояла між ними, на березі, і слухала їхні розмови. Вона не могла вирішити, кого вибрати, адже обидві річки давали їй різні, але рівноцінні дари: Стир – потужність і велич, а Судилівка – мир і гармонію.

Тоді Мерва звернулася до старого мудрого духа лісу і запитала його, що їй робити.

– Слухай своє серце, – відповів дух. – Ти не повинна вибирати одну річку. Об'єднай їх, тоді твоя сила буде непереможною.

Мерва зрозуміла, що любов і гармонія можуть поєднати навіть такі різні сили, як річки. І вона вирішила стати єдністю двох вод. В ту ніч, коли місяць піднявся високо на небі, вона вийшла до річок і поклала свої руки на береги Стиру і Судилівки. І ось, як тільки її руки торкнулися води, річки почали об'єднуватися.

З того часу, де злилися Сир і Судилівка, виникло нове поселення, яке люди назвали Мерва, на честь тієї дівчини, яка поєднала два різні світи і принесла гармонію між ними.

Кажуть, що й досі можна побачити вночі на тому місці дивне світло, ніби свічка, горить на межі річок. Це душа Мерви, яка все ще охороняє своє село та його землю, зберігаючи баланс між силою і спокоєм, водою і землею.

А річки, Сир і Судилівка, вже не сваряться, вони спокійно течуть разом, даючи життя всьому навколо. І лише раз на рік, в найтемнішу ніч, обидві річки ніби знову намагаються повернутися до того моменту, коли Мерва поєднала їх води, адже для них це свято єдності і сили.

І саме в тому місці, де об'єдналися дві річки, з'явилося село Мерва, яке відтоді стало місцем миру та гармонії, зберігаючи в собі спокій вод та сили природи.

Таким чином, назва села Мерва, найімовірніше, має географічне або природне походження, вказуючи на болотисту місцевість чи водойми поблизу. Вона також могла бути пов'язана з історичними подіями, фольклором або етнічними групами, що населяли ці землі в давнину. Село є яскравим прикладом того, як природні умови та історичний контекст формували назви населених пунктів.

село Новостав

Перша писемна згадка про село Новостав датована 1545 роком [86].

Поселення має унікальне географічне положення завдяки тому, що через нього протікає річка Липа, яка є однією з важливих водних артерій регіону, визначає багато природних особливостей навколишнього ландшафту.

Липа в селі Новостав створює унікальний природний ландшафт, тому місцевість навколо річки відзначається високою вологістю та родючими ґрунтами. У річці водиться багато різних видів риб, а навколо її берегів розташовані мілководні затоки, вони часто стають домівкою для водоплавних птахів.

Територія села має рівнинний характер, з незначними підвищеннями в окремих частинах. Через близькість до річки Липа, на землях Новоставу поширені підзолисті та глеєві ґрунти, які, завдяки водяним процесам, є досить родючими, хоча й вологими. Ці ґрунти є хорошими для сільськогосподарського використання, зокрема для вирощування зернових культур, овочів, а також для пасовищного господарства.

Водночас околиці села Новостав є домівкою для багатьох видів тварин, серед яких є і водоплавні птахи, які люблять оселятися на березі річки, а також різноманітні ссавці, що мешкають в лісових масивах і на полях.

Село Новостав має назву, що чітко відображає його походження та географічне значення.

Географічне значення назви вказує на існування поблизу великої водойми, яку могли штучно створити, що робило місцевість привабливою для поселення. Розташування села було зручним для створення ставків поблизу річки Липа, яка протікає селом. Ставки забезпечували не лише рибою, а й зрошували землі, що сприяло збільшенню врожайності.

Топонімічне значення походження назви Новостав утворено від двох частин: ново- (новий) та став (ставок, водойма), і вказує на те, що село було засноване поблизу нового ставка або водойми, які, ймовірно, були створені для господарських потреб, зокрема рибальства чи іригації [23].

Назва могла з'явитися через заселення нової території, яка раніше була незайнятою або малоосвоєною. Новий ставок слугував важливим орієнтиром або джерелом води для села. Ставки в XVI столітті мали велике значення для розвитку господарства. Вони забезпечували не лише водою, а й рибою, що було важливим джерелом харчування.

Легенда про Новостав і річку Липа

Давно-давно, в часи, коли річки могли розмовляти, а гори слухали їхній шепіт, в лісі, де зараз стоїть село Новостав, був величезний дуб. Легенда каже, що він був не звичайним деревом – міг виконувати бажання, за кожне з яких людина повинна була принести в жертву частину свого серця, а дуб дарував їй силу й удачу.

У цьому лісі жила молода дівчина на ім'я Липа. Вона була красивою, працьовитою і доброю, але життя її було сумним, бо вона не знаходила свого щастя. Річка Липа, що протікала через ліс, завжди була її другом і підтримкою, але їй дуже не вистачало справжньої любові.

Одного дня, коли Липа прийшла до дуба і заплакала, просячи допомоги, дерево заговорило:

– Ти бажаєш бути щасливою, але серце твоє важке. Ти повинна віддати його мені, а я дам тобі кохання, про яке ти мрієш. Але пам'ятай: твоє щастя буде коротким, ти повинна бути готовою до цього.

Липа не вагаючись віддала своє серце дубу і отримала найкраще кохання, про яке тільки можна мріяти. Молодий чоловік, який з'явився на її шляху, був ідеальним партнером: сильним, відданим і добрим. Вони разом багато працювали, облаштовували хатину на березі річки, а їхнє життя було наповнене гармонією.

Але через кілька років, коли Липа вирушила до дуба, щоб подякувати йому, вона побачила, що дерево стало старим і сухим. Воно сказало їй:

– Твоє серце повернулося до мене, я забираю твоє щастя. Ти віддала частину себе, а тепер тобі доведеться залишити все, що ти любиш.

Того дня Липа пішла на берег річки і, коли подивилася на воду, побачила, як річка Липа почала зливати свої води в новий ставок. Річка не могла більше текти, бо серце Липи залишалося в дубі. Вона більше не могла повернутися в ліс і відшукати своє щастя, тому залишилася жити в тому місці, де зараз розташоване село Новостав.

Кажуть, що інколи вночі, коли місяць відображається у водах річки Липи, можна почути шепіт дівчини, яка чекає на своє щастя. І якщо подивитися уважно на річку, то побачиш, як її води тягнуться до лісу, до старого дуба, де колись було розпочате це велике кохання.

І до сьогодні місце, де стоїть село Новостав, зберігає пам'ять про те, як річка Липа принесла кохання, а з ним і незабутнє тяжке прощання.

Таким чином, назва села Новостав відображає не лише природні умови місцевості, а й господарську діяльність. Село є прикладом того, як природні ресурси визначали розвиток і формування назви населеного пункту.

село Перемиль

Перша писемна згадка про село Перемиль датована 1097 роком [86].

Поселення має цікаву географічну особливість завдяки своїй близькості до річки Стир, яка є однією з головних водних артерій цього регіону. Завдяки Стиру навколишні території отримують достатню кількість вологи, що сприяє родючості ґрунтів і розвитку рослинності.

Однією з характерних рис села Перемиль є наявність струмка Білий Луг, який протікає через саме село і впадає в річку Стир. Струмок Білий Луг бере свій початок з боліт і лісових масивів, що розташовані неподалік від села. Його води помірно текучі і чисті, а на березі часто можна побачити рослини, характерні для вологих місць: вербу, осику, осоковий колос. Завдяки цьому струмку, місцеві жителі отримують не лише воду для сільського господарства, але й збагачують навколишню екосистему.

Територія села має рівнинний характер з деякими підвищеннями, які обрамляють долину Стиру та струмка Білий Луг. Відзначається висока вологість і родючість ґрунтів, особливо в зонах близько до водних артерій. Ґрунти тут в основному підзолисті, що робить територію сприятливою для сільськогосподарських робіт.

Навколо села збереглася багата природа. Місцеві луки та прибережні зони біля струмка та річки є прихистком для багатьох видів флори і фауни. Водні рослини, зокрема очерет та ряска, ростуть в прибережних зонах, утворюючи зелені масиви. Водночас річка і струмок підтримують біорізноманіття.

Серед тварин, що мешкають в околицях, є лисиці, зайці, а також багато видів птахів, таких як качки та лелеки, яких часто можна побачити на воді чи в прилеглих луках.

Назва села відображає важливі риси місцевості та роль цього поселення в давньоруські часи.

Походження назви може вказувати на наявність мілкого місця на річці Стир, яке слугувало переправою для подорожніх.

Назва також могла відображати особливості ландшафту, наприклад, мілководні місця або рівнину, зручну для будівництва поселення.

Словотвірна структура походження назви Перемиль утворена зі складів «пере-» та «міль». Префікс пере- може вказувати на перетин, переправу чи подолання перешкод, тоді як друга частина пов'язана з давньоруським словом мель (мілке місце в річці) або дієсловом молоти (пов'язане з жорнами, млинами) [23].

Інша версія походження назви має історичне значення і може бути пов'язана з перемогою в якійсь визначній битві або події, що стали важливими для місцевих жителів. Це міг бути знак тріумфу над ворогами.

Легенда про Перемиль і струмок Білий Луг

Колись дуже давно, на тому місці, де зараз розкинулося село Перемиль, стояв густий ліс, у якому жила дівчина на ім'я Мила. Вона була донькою старого лісника, а її краса була такою чарівною, що навіть зорі зупиняли свій хід, аби подивитись на неї в плесах річки Стир.

Одного разу до цих країв прийшли чужинці, не з мечем, а з хатами й плугами. Серед них був юнак на ім'я Перо, відомий своєю добротою і хоробрістю. Побачивши Милу на березі струмка, він одразу покохав її. Але батько дівчини, лісовик, не хотів віддавати свою доньку людині. Він наказав струмку, який протікав селом, замерзнути навіть улітку, щоби Перо не міг перейти до лісу, де жила Мила.

Та Перо не злякався. Він три дні й три ночі стояв біля берега, не відходячи ні на крок, просив дозволу побачити дівчину. Його сльози, що падали в крижану воду, розтопили лід. І струмок знову почав текти – чистий, світлий, мов дівочий спів. Лісовик, зворушений щирістю Перового серця, змилостивився.

З того часу струмок почали називати Білий Луг, за його чистоту і мир, який він приніс. А на честь закоханих і примирення людей з природою, село, що виросло з тих днів, дістало назву Перемиль – від слова «перемир'я».

Кажуть, нині, коли над селом сходить туман, можна побачити, як по струмку йдуть дві тіні – юнак і дівчина, що знову зустрічаються на березі Лугу.

Таким чином, село Перемиль є яскравим прикладом давньоруського поселення зі стратегічним значенням. Його назва відображає як природні умови (мілководдя, переправа), так і можливі історичні події (перемоги в битвах), що свідчить про багату історію та важливу роль села в економічному та культурному житті Волинського краю в період Київської Русі.

село Піски

Перша писемна згадка про село Піски датована 1629 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Стир, однієї з найбільших річок Західної України. Саме близькість до цієї річки суттєво вплинула на формування ландшафту, кліматичних умов та господарської діяльності місцевого населення.

Територія села вирізняється переважно рівнинним рельєфом з незначними підвищеннями та пониженнями, які часто утворені внаслідок давньої дії водних потоків. Завдяки розміщенню на лівобережжі Стиру, село має зручний природний ландшафт – берегові тераси, заплави, лучні ділянки та окремі піщані підвищення.

Назва села Піски не випадкова: у геологічному розрізі тут переважають піщані ґрунти, які сформувалися завдяки стародавнім водним потокам і льодовиковим процесам. Ці ґрунти є легкими за структурою, добре дреноються, однак менш родючі, тому в сільському господарстві потребують удобрення або застосування агротехнічних методів.

Піщані ґрунти зумовили переважання сухолюбної лугової, злакової та чагарникової рослинності. У більш вологих ділянках ростуть осока, верба, очерет. Заплавні луки використовуються як пасовища або сінокоси. Частина території вкрита штучними або природними

лісовими насадженнями, де переважає сосна, типовий представник піщаних і бідних ґрунтів.

У прибережних зонах часто мешкають водоплавні птахи, зокрема чаплі, качки, а також малі ссавці, які полюбують вологі умови, — ондатра, видра. Різноманіття екосистем робить село привабливим для природолюбів і дослідників флори та фауни.

Назва села Піски відображає ландшафтні особливості, зокрема відкриті піщані простори у цій місцевості [23].

Географічне походження назви Піски походить від слова пісок і вказує на те, що поселення було засноване в регіоні з піщаними ґрунтами. Піщані ділянки могли виникнути внаслідок впливу річки Стир, яка розмивала береги, й вітрових процесів, що створювали піщані пагорби чи дюни.

У слов'янській топоніміці назви, пов'язані з природними елементами (ґрунтами, водоймами, лісами), часто використовувалися для позначення місць, зручних або визначальних для поселення.

Легенда про походження села Піски

Давно-давно, коли ще не було ні хат, ні доріг, а лише тиха ріка Стир текла між дикими луками, на цій землі оселилися козаки-втікачі. Вони втекли від панщини, шукаючи спокійного життя та вільного простору. Одного вечора вони зупинилися біля високого берега Стиру, де земля була сипкою, м'якою, схожою на золото під промінням сонця.

– Тут усе в піску, – сказав найстарший з козаків, встромивши шаблю в землю.

– Але ж і земля тут дихає, і вода близько, – відповів інший.

– То, може, й назвемо це місце Піски? – пожартував третій.

І жарт той став правдою. Так і виникла перша назва майбутнього поселення – Піски, бо всюди, куди не глянь, були пісок, річка і воля.

Але місце те було не просте. Старі люди казали, що в пісках заховані скарби, які колись заховали монахи, тікаючи від татар. За переказами вони закопали у великій дубовій скрині біля річки три мішки зі сріблом, золотом і старовинними книгами. Та, щоб ніхто не знайшов ті скарби, поставили вони охоронця – білого вужа з золотим хрестиком на лобі. І з'являється той вуж щоночі, коли місяць стоїть у повні, повзе до річки пити воду з Білого джерела, що б'є просто з піску.

Кажуть, що той, хто знайде біле джерело і побачить вужа, знайде не лише скарби, а й відкриє таємницю часу, бо саме в пісках Пісків, за

переказами, зупиняється година, щоби дати людині подумати, навіщо вона живе на цій землі.

І досі, особливо навесні, коли піски парують після дощу, дехто каже:

– Де пісок, там пам'ять. І там народжується легенда.

Таким чином, село Піски отримало свою назву завдяки природним умовам місцевості, зокрема піщаним ґрунтам.

село Смолява

Перша писемна згадка про село Смолява датована 1561 роком [86].

Поселення має характерні природно-географічні риси, що поєднують рівнинний рельєф, водні джерела та багату рослинність. Однією з найцікавіших географічних особливостей є те, що на південній околиці села бере початок струмок Білий Луг, який далі прямує до річки Стир, формуючи невелику, але важливу для екосистеми водну артерію.

Територія села лежить у межах Західного Полісся – природної зони, відомої своїми м'якими, низинними формами рельєфу, лугами, болотами та змішаними лісами. Смолява розташована на плоскій рівнині, з незначними коливаннями висот, які сприяють природному стоку води та формуванню струмкових витоків.

На півдні села починається струмок Білий Луг – маленька, але стабільна водна артерія, що має важливе значення для підтримання гідрологічного балансу навколишньої місцевості. Джерела струмка формуються внаслідок підземного живлення, вологи, яка накопичується в піщано-глинистих ґрунтах і поступово виходить на поверхню.

Окрім витоків струмка, село має сприятливі умови для збереження вологи в ґрунтах, що особливо важливо для ведення сільського господарства. Поблизу струмка утворюються заплавні луки та вологі ділянки, багаті на природну флору і фауну. У минулому ці зони використовувалися як пасовища або для сінокошу.

У Смоляві переважають дерново-підзолисті ґрунти з домішками піску, характерні для поліських регіонів. Вони помірно родючі, але добре підходять для вирощування картоплі, жита, льону та кормових трав. В околицях села ростуть березові, осикові й соснові ліси, а також вологолюбні рослини вздовж струмка – осока, лепеха, рогіз.

Село Смолява має назву, що вказує на природні та господарські особливості місцевості. Топонім, швидше за все, походить від слова «смола», що вказує на зв'язок поселення з виробництвом смоли чи наявністю смоляних лісів (соснових борів) поблизу [23].

Походження назви пов'язане із розташуванням села, природними ресурсами та транспортним сполученням. Село могло розташовуватися в лісистій місцевості, багатій на сосни та інші хвойні дерева, які слугували сировиною для виготовлення смоли. Соснові ліси та доступ до водних артерій (на південній околиці села бере початок струмок Білий Луг) сприяли розвитку промислів і забезпечували мешканців матеріалами для будівництва та господарських потреб. Розташування поблизу шляхів сполучення дозволяло транспортувати смолу до інших регіонів.

Господарське значення походження назви Смолява пов'язане з ремеслом добування смоли з соснових дерев, яке було поширене в багатьох регіонах області. Заготовляли живицю для різних потреб.

Топонімічне значення походження вказує на те, що слово «Смолява» є типічною для багатьох українських сіл назвою і вказує на територіальні особливості. Воно могла позначати «місце, де є смола» або «місце, де добувають смолу».

Легенда про Смоляву та чорне золото лісу

Колись дуже давно, коли ліси в цій місцевості були непролазними, жив тут дід на ім'я Смоляр. Він був знаним смолокур, умів добувати з сосни чисту, пахучу смолу, не просту, а цілющу. Люди йшли до нього за маззю від ран, за зіллям від болю, а головне – за вогнем, бо смоляні факели довго горіли навіть під дощем.

Одного разу, в зимову ніч, до хижі Смоляра постукав чужинець із півночі, бородатий, втомлений, з очима, повними печалі. Він просив захисту й ночівлі. Дід впустив його, нагодував, посадив біля печі. Уночі Смоляр прокинувся, а вогонь у печі вже майже згас, гість, стоячи на порозі, промовив:

– Хай залишиться твоя смола світити людям і після тебе. З неї виросте село, а з твого імені – його назва.

Наступного ранку гостя не стало. Лише за хижою, де стояли бочки зі смолою, горів вогонь – рівний, сильний, не згасаючий. Люди з околиць збіглися, аби поглянути. І там, де колись стояла хатина діда Смоляра, постало поселення, яке з часом назвали Смолява, на згадку про чорне золото лісу й людину, яка залишила вогонь для нащадків.

Кажуть, що й сьогодні, коли доторкнутися до сосни в лісі поблизу села, можна відчути, як вона «дихає» смолою, а іноді навіть почути тріск вогню, мовби душа Смоляра досі стереже свій вогонь...

Таким чином, село Смолява отримало свою назву завдяки природним ресурсам та господарській діяльності, зокрема видобутку смоли.

село Старики

Перша писемна згадка про село Старики датована 1890 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Стир, що є однією з головних водних артерій Західної України. Таке географічне положення визначає природний ландшафт, кліматичні умови та господарську діяльність мешканців.

Територія має переважно рівнинний характер, з незначними пониженнями в заплавної частині Стиру. Лівобережна тераса річки створює сприятливі умови для ведення сільського господарства, зокрема для вирощування зернових культур, а також для випасу худоби.

Річка Стир відіграє ключову роль у формуванні мікроклімату села. Її близькість забезпечує стійку вологість ґрунтів, сприяє розвитку лугової рослинності та створює умови для природного зрошення прилеглих територій. У період весняного водопілля частина заплавної ділянок може бути тимчасово підтоплена, що формує родючі луки та болотисті угіддя.

У районі села переважають дерново-підзолисті та лучно-болотні ґрунти, характерні для річкових заплав. Вони досить родючі, але

потребують дренажу в найбільш зволжених місцях. Природна рослинність представлена луками, вільшняками, верболозами та мозаїкою польових культур. У прибережних зонах часто зустрічається очерет, рогіз та осока.

На околицях села зустрічаються ділянки мішаних лісів, зокрема це сосна, береза, вільха. Вони виконують важливу екологічну функцію – захищають від вітрової ерозії, підтримують водний баланс, зберігають біорізноманіття.

Село Старики має назву, що, ймовірно, пов'язана з демографічними, історичними або культурними особливостями місцевості. Назва викликає асоціації з тривалістю існування поселення, старовиною, або ж з людьми похилого віку, які могли відігравати важливу роль у житті громади.

Географічне значення походження назви виникло від розташування та давності поселення. Село могло бути засноване на території, яка раніше була заселена, але згодом залишилася без молодого населення через міграцію чи війни. Також місцевість могла бути відомою як територія, де збереглися сліди давніх поселень або археологічні пам'ятки, що також могло вплинути на назву.

Походження назви має демографічний аспект, історичну тривалість та соціальний контекст.

Демографічний аспект походження назви Старики міг виникнути через те, що поселення населяли переважно літні люди. Це може свідчити про те, що молодь покидала село через економічні труднощі або пошук кращих умов життя в інших місцях.

Історична тривалість полягає через його стародавнє походження. Жителі могли вважати його «старим» порівняно з іншими, новішими поселеннями в околиці.

Соціальний контекст прослідковується у тому, що в традиційному українському селі старики (старші люди) користувалися великою повагою як носії мудрості та традицій. Можливо, ця назва відображає значення, яке надавалося літнім людям у цьому селі.

Легенда про походження назви села

Колись дуже давно, ще в ті часи, коли на території Волинського краю ходили литовські князі, а по Стиру сплавляли ліс на плотах, на лівому березі цієї ріки зупинились троє мандрівників. Усі вони були вже

сивими, згорбленими від життя, але в очах у кожного жевріла мудрість і спокій. Люди прозвали їх просто – старики.

Кажуть, були вони братами, синами знаного майстра-зодчого, який ще за княжих часів будував храми та млини. Та доля розвела їх: один служив у князя, другий став ченцем, а третій довго жив у лісі, сам з собою і з природою. Але на старість усі троє вирішили зібратися разом і знайти місце, де могли б жити в спокої, без ворожнечі, біля води й лісу.

Пройшовши багато земель, дійшли вони до широкої долини, де Стир тихо вигинався поміж верб. Там, де берег був високий, але м'який, де земля давала силу, а не горе, старики поставили собі кожен по хаті й почали нове життя. Вони садили сади, варили смолу, лікували травами і навчали дітей з довколишніх поселень.

Люди почали оселятись поруч і поселення швидко зростало. Але ніхто не міг вирішити, як його назвати. Хтось пропонував «Береговиця», інші – «Стирівка», але щоразу згадували:

– Йдемо до стариків по пораду.

– У стариків кращі яблука.

– Старики знають, як лікувати...

І одного дня, хтось просто сказав:

– Та чого думати? Назвемо село Старики. На честь тих, хто першим тут оселився, хто мудрістю зробив цей край добрим.

І залишилась ця назва навіки. А могили трьох стариків, кажуть, і досі можна знайти на пагорбі над Стиром, під трьома дубами, що вічно шумлять, ніби шепочуть: «Живіть у мирі. Слухайте землю. І пам'ятайте своїх стариків...».

Таким чином, село Старики має глибокий символічний та історичний зміст. Воно могло отримати свою назву завдяки домінуванню старших людей у складі населення, історичній старовині поселення або ж у особливій ролі, яку відігравали старійшини у житті громади. Назва є пам'яткою, яка відображає специфіку соціального, демографічного та культурного розвитку села в умовах свого часу.

3.53.2. Боратинська територіальна громада

Громада утворена 5 липня 2017 року шляхом об'єднання Баївської, Боратинської та Промінської сільських рад Луцького району (рис. 3.46).

Рис. 3.46. Картосхема Боратинської територіальної громади [46]

До складу Боратинської громади входить 9 старостинських округів та 24 населених пункти: Боратин, Баїв, Баківці, Вербайв, Вікторяни, Гірка Полонка, Голишів, Городище, Коршів, Коршовець, Лаврів, Лучиці, Мстишин, Новостав, Оздів, Озеряни, Полонка, Промінь, Радомишль, Ратнів, Рованці, Романівка, Суховоля, Цеперів (рис. 3.46).

село Боратин (Чеський Боратин)

Село Боратин, яке мало назву Чеський Боратин у період з 1872 до 1947 року, має цікаве географічне та історичне походження, пов'язане з природними особливостями місцевості та історичними подіями, що вплинули на його розвиток [86].

Село в нинішніх межах розташоване на території трьох населених пунктів: Малий Боратин (там залишилися тільки тополі), безпосередньо Боратин (нині на цьому місці кладовище та одна хата) і Чеський Боратин [79].

Рельєф загалом рівнинний, із незначним ухилом у бік долини, де протікають дрібні водотоки. Таке розташування забезпечує гарний стік води та сприятливі умови для сільськогосподарського використання земель.

У межах села переважають чорноземно-суглинкові та сірі лісові ґрунти, які вирізняються високою родючістю. Завдяки цьому територія активно використовується під городництво, сади, зернові та кормові культури. У минулому тут розвивалося і тваринництво.

Через село або поблизу нього протікають дрібні струмки, які входять до басейну річки Стир. Вони виконують роль природного зволоження території та створюють умови для розвитку лугів і прибережної рослинності. Підземні води залягають порівняно неглибоко, що дозволяє забезпечити водопостачання через колодязі та свердловини.

Село оточене полями, луками та окремими лісовими масивами, що залишилися з часів, коли територія була більш лісиста. Тут ростуть типові дерева – берези, сосни, дуби, а також різнотрав'я. Природне

середовище сприятливе для збереження біорізноманіття, особливо в прибережних зонах.

Щодо назви села, то мешканці розглядають дві його версії. За однією, ймовірно, назва пішла від лісу «бор». Інша, за свідченням етимологічного словника В. П. Шульгача «Ойконімія Волині», від імені Борята [62]. Деякі джерела вказують, що назва може бути пов'язана з власником чи засновником поселення, який міг мати ім'я або прізвище, похідне від «Борат». Це була поширена практика в середньовіччі для найменування поселень.

Географічне походження назви «Боратин» може бути від старослов'янського слова «бор», яке означає сосновий ліс, адже село могло виникнути в місцевості, багатій на соснові ліси. Назва може бути пов'язана з лісовими або болотистими територіями поблизу. Місцевість, де розташоване село, могла бути відома своїми багатими природними ресурсами, зокрема лісами чи луками.

Суфікс -тин додається до основи для формування топонімів і часто використовується для позначення невеликих поселень.

Легенда про Бората і лісову обітницю

Колись дуже давно, коли Волинські землі ще покривали дрімучі ліси, і лише зрідка стежки вели між озерами та болотами, на місці сучасного села жив молодий мисливець на ім'я Борат. Він був сином боярина, та не захотів сидіти в родовій садибі: покинув усе і подався жити в глухий бор – ліс, який простягався на багато миль довкола річки.

Борат оселився в серці бору, збудував собі хатину з дубових колод і жив у злагоді з природою. Місцеві люди, які час від часу проходили поблизу, боялися заходити до лісу, казали, що там водяться духи і лісові люди. Але той, хто наважувався, завжди отримував допомогу: хворий – зілля, голодний – рибу або гриби, а заблукалий – стежку додому.

З роками ім'я Борат стало відомим не лише серед простого люду, а й у княжих колах. Коли на край насунулася біда, напад чужоземців, саме Борат вивів селян через лісові нетрі, сховав у болотах, показав, як вижити. А потім сам повів оборону – не мечем, а мудрістю: перекрив шляхи, підпалив сухостій, загнав ворога в пастку.

Після тієї зими люди не хотіли повертатися у спалені села. Вони збудували нове поселення серед захищених лісів, там, де колись стояла хата Бората. А коли постало питання, як назвати нове село, старий дяк сказав:

– Назвемо Боратин, на честь того, хто дав людям життя і землю. І хай ця назва пам'ятає не меч, а серце і мудрість.

Так село і отримало ім'я. А деякі старі дуби в околицях, кажуть, досі шепочуть вітром Боратове ім'я, особливо в ніч перед грозою, коли природа пам'ятає, що була колись його союзником.

Таким чином, село Боратин має багате історичне та географічне минуле. Його назва відображає природні особливості території, а період чеської колонізації залишив помітний слід у культурі та господарському розвитку села. Сучасний Боратин поєднує в собі історичну спадщину кількох епох, зберігаючи пам'ять про своїх засновників і переселенців.

село Баїв

Перша писемна згадка про село Баїв датована 1545 роком [86].

Географічне положення села визначає його належність до зони мішаних лісів з переходом у лісостепову зону, що зумовлює його природно-кліматичні та ландшафтні особливості.

Рельєф місцевості переважно рівнинний, із незначними підвищеннями та зниженнями, характерними для південного краю Волинської височини. Невеликі балки та яри, що подекуди перетинають ландшафт, формують слабо хвилясту поверхню, сприятливу для ведення сільського господарства.

Ґрунти в околицях села здебільшого родючі, представлені сірими лісовими та опідзоленими чорноземами. Вони мають добрі фізико-хімічні властивості, середній або високий вміст гумусу, що дозволяє вирощувати різноманітні сільськогосподарські культури, зокрема зернові, буряки та картоплю.

Водні ресурси села пов'язані передусім з річкою Стир, яка протікає неподалік. Вона забезпечує регіон водою, сприяє формуванню заплавних луків та зволоженого мікроклімату. Також у районі зустрічаються невеликі струмки, ставки та заболочені ділянки, які мають значення для біорізноманіття.

Лісові ресурси у межах села та навколо нього представлені залишками природних лісових масивів, серед яких переважають дуб, граб, береза, іноді сосна. Хоча рівень лісистості в регіоні невисокий, ліси відіграють важливу роль у збереженні природної рівноваги, багаті грибами, ягодами та лікарськими рослинами.

Село Баїв має назву, яка, ймовірно, походить від особистих імен, географічних особливостей або історичних подій, характерних для цього регіону Волинської області.

Географічний аспект походження назви вказує на те, що слово «бай» у староукраїнській мові могло означати спокій, тишу або затишну місцевість. Село Баїв розташоване на рівнинній місцевості, поблизу річки Чорногузка, що сприяло розвитку господарства й транспорту. Родючі землі Волинської області були основою для вирощування зернових культур, а лісові масиви забезпечували деревину та дичину. Баїв був важливим пунктом на торговельних шляхах, які з'єднували область із сусідніми регіонами.

Назва Баїв може походити від старослов'янського або українського слова «баї» (від «бай», що може означати старший, старець, або вказувати на особу, яка має певний соціальний статус, наприклад, в селянській громаді).

Назва Баїв також може бути похідною від родового прізвища або імені засновника чи важливої особи, що мала вплив на розвиток цього поселення, адже воно у 1545 році перебувало у власності братів Баєвських [62].

Також походження назви пов'язують з іменем ватажка монголо-татарського війська Бая, похованого на пагорбі біля села.

За іншою версією назва села походить від «баяти» – розповідати легенди, перекази, небилиці.

Кихтюк В. В. вважає, що назва села походить від антропоніма Бай + ів. Бай – прізвисько першопоселенця, поширене у минулому. Антропонім «Бай» слід пов'язувати з українським діалектичним бай – казкар, байкий – говіркий, баяти – говорити; баюн – трапляється у фольклорних текстах: «кіт баюн казки каже, за три версти чутно» [19].

Легенда про Бая

За переказом, під час одного з татарських набігів, вороже військо просувалося вздовж річки Чорногузки. В обороні краю взяла участь волинська рать. Відбувся запеклий бій, що нібито розгорнувся поблизу

пагорбів, на яких нині розташоване село. За воєнним звичаєм того часу, татарський ватажок – бай не вступав у двобій особисто, а спостерігав за битвою з пагорба, сидячи біля юрти. Проте вирішальний момент настиг несподівано: стріла, випущена з волинського боку, смертельно поранила бая. Це спричинило паніку в лавах нападників, тому вони поспішно відступили.

Згідно з легендою, на місці, де загинув бай, місцеві мешканці насипали курган, щоб відмежувати могилу іновірця від християнських поховань. Цей пагорб, що зберігся й донині, почали називати Баєвою горою. Саме з неї, за переказом, б'є джерело з цілющою водою. Розповідають, що вода з цього джерела має властивість повертати сили, а його потік ніколи не зменшується, скільки б з нього не пили.

З часом місцевість навколо гори, де з'явилися перші оселі, отримала назву Баїв, тобто місце біля Баєвої гори. І навіть подорожні, які прямували до джерела, казали: «Йду до Баєвої криниці», або просто – «До Баєва».

Таким чином, назва села Баїв, ймовірно, походить від прізвища братів Баєвських, які були власниками цих земель.

село Баківці

Перша писемна згадка про село Баківці датована 1545 роком [86].

Поселення входить до лісостепової природної зони України та лежить у межах Волинської височини.

Рельєф села здебільшого рівнинний із незначними підвищеннями, що формувалися під дією водної ерозії та льодовикових процесів.

Ґрунтовий покрив села представлений сірими лісовими ґрунтами та опідзоленими чорноземами. Вони є родючими, з помірно кислою реакцією, багаті на гумус, що дозволяє місцевому населенню вирощувати різноманітні культури, від зернових до технічних і овочевих.

Через територію села протікає невелика річка Сорока, яка є лівою притокою річки Стир. Її долина створює локальні зони підвищеної вологості та сприяє розвитку заплавної рослинності. Водойма використовується як джерело зрошення, а також відіграє екологічну роль у підтриманні мікроклімату місцевості.

Хоча рівень лісистості навколо Баківців невисокий, у навколишній місцевості трапляються невеликі лісові масиви, де переважають дуб, граб, береза, а також сосна. Ці ліси виконують захисну, рекреаційну та ресурсну функцію: мешканці села використовують їх для заготівлі грибів, ягід та лікарських трав.

Назва села може мати кілька можливих пояснень, пов'язаних з географічними, соціальними та історичними особливостями регіону.

Однією з версій є походження від слова «бак» (водойма або сховище води). Назва може бути пов'язана з природними умовами місцевості. У давнину тут могли бути невеликі водойми або заболочені місця, які люди називали «баками». Таким чином, село отримало назву, що означає «поселення біля водойм», адже це мальовниче село розташоване на березі річки Сорока.

Також є версія, що назва може бути пов'язана з ремеслом або діяльністю, яка була поширена в селі. Наприклад, «баки» могли позначати дерев'яні діжки чи ємності, які виготовляли місцеві жителі.

Наступною версією походження назви села є особисте ім'я або прізвище. Назва може походити від імені або прізвища засновника поселення, який міг носити ім'я Бак або прізвище Баківський. З давніх часів село було родинним гніздом волинських земель – Мокосіїв, Динисків, Баковецьких [82].

Легенда про братів Бака і Кваса

Давно це було, ще за часів, коли довкола нинішнього Луцька шуміли ліси, а ріки були повноводними, як ніколи. У тій місцині, де нині стоїть село Баківці, зупинилися на відпочинок два брати – Бак і Квас. Вони були мандрівними чумаками, що возили сіль з Криму, а назад везли полотно й мед.

Одного вечора над річкою Сорока брати зупинились, розпалили вогнище, а зранку побачили, що місце це ніби благословенне: земля чорна, жирна, вода чиста, а довкола ні душі, лише пташиний спів. Сказав тоді старший брат Бак:

– Тут буде наш край. Теплий, земля родюча, і на до життя стане.

А Квас відповів:

– І справді, тут не треба шукати щастя, воно саме прийшло.

Так і вирішили вони залишитися. Кожен обрав собі пагорб, звів хату, а згодом і сім'ями обзавелись. Поселення почали звати за іменами братів: те, де осів Бак – Баківці, а де Квас – Квасовиця (за переказами – колишнє поселення, яке з часом зникло чи ввійшло до складу іншого села).

І з тих пір люди в Баківцях живуть працюючись, як Бак, і гостинно, як Квас, бо пам'ятають, з чого починалось усе: з братерства, землі й доброї волі.

Таким чином, назва села Баківці може бути пов'язана з іменем засновника, природними умовами або місцевим ремеслом.

село Вербаїв (Вербяев)

Перша писемна згадка про село Вербаїв (старовинна назва – Вербяев) датована 1445 роком [86].

Поселення належить до зони мішаних лісів і знаходиться на південно-західних відрогах Волинської височини. Рельєф території села переважно рівнинний із невеликими хвилястими підвищеннями, характерними для лісостепового переходу.

Ґрунтовий покрив навколо Вербаєва представлений родючими сірими лісовими ґрунтами та опідзоленими чорноземами, які мають середній або високий вміст гумусу. Ці ґрунти сприятливі для ведення сільського господарства, зокрема вирощування зернових, овочевих культур і кормових трав.

Через територію села протікають дрібні струмки, що належать до басейну річки Стир. Водні ресурси мають локальне значення для зволоження ґрунтів і створення мікроклімату.

Лісистість у межах села невисока, однак у навколишній місцевості трапляються ділянки природних лісів та посадок, у складі яких переважають береза, дуб, граб і сосна. Лісові масиви мають

рекреаційне й екологічне значення, зберігаючи біорізноманіття регіону.

Назва села Вербаїв відображає природні особливості місцевості, традиції та історичні реалії того часу.

На географічне формування назви вказують такі фактори як розташування села, природний ландшафт та кліматичні умови.

Село розташоване на березі річки Стир, яка забезпечує водопостачання та розвиток господарства. Вербова рослинність домінувала у місцевій флорі, надаючи селу характерного вигляду, що також впливало на формування сільської культури. Місцевість із вологим ґрунтом й сприятливим кліматом забезпечує гарні умови для вирощування сільськогосподарських культур.

Етимологія назви Вербаїв, ймовірно, походить від слова «верба» – дерева, що є типовим для багатьох регіонів України [23]. Верба – це дерево, яке традиційно росте поблизу води і є символом родючості та зв'язку з природою в українській культурі.

Додаток «-їв» в назві вказує на можливу приналежність або заснування села родом або особами, які мали відношення до цих дерев. Можливо, село отримало свою назву через велику кількість верб у навколишніх ландшафтах [23].

Природне значення назви може також вказувати на особливості місцевості, наявність вербових гаїв, лісів або інші природні характеристики, які визначали природу цього поселення. Верби часто зустрічаються біля річок, на луках, і вказують на родючі, водянисті території, що є важливими для сільського господарства.

Слово верба могло також означати місце, де ці дерева слугували природним кордоном або захистом. Село, ймовірно, було розташоване в мальовничій низинній місцевості, оточеній вербами.

Соціальне значення назви села може бути пов'язане з традицією використовувати вербу в українських обрядах, таких як святкування Вербної неділі. Можливо, село славалося вербовими алеями чи ремеслами, пов'язаними з обробкою деревини.

Назва Вербаїв, як стверджують старожили, походить від великої кількості насаджених верб [44].

Легенда про вербу рятувальницю

Було це дуже давно, коли ще татари нападали на волинські села, а ліси були густі й непрохідні. На місці теперішнього села стояло лише

кілька хат, захованих серед болотистої долини. Люди жили мирно, хліб сіяли, бджіл тримали, худобу пасли. Але одного разу надійшла звістка: з півдня йде ворожий загін.

Місцеві чоловіки були нечисленні, не мали сили відбити напад. Тоді старий бортник (той, що пасіки тримав у дуплах дерев) зібрав громаду й сказав:

– Рятуймося в лозах і вербах. Там татарин конем не пройде, а пішки не знайде дороги.

Так і зробили. Жінки, діти й старі втекли в заболочену місцевість, де росли густі вербові зарості. А коли вороги прибули, не знайшли жодної душі. Дивувалися: «Було село, й нема». А тим часом люди тихо перечекали біду в зелених вербах.

Минуло багато літ, на тому місці виросло нове село. І щоб не забути про ту врятовану ніч, назвали його Вербаїв, на честь дерев, що стали щитом. Відтоді верба в тім краю не просто дерево, а символ сили, тиші й спасіння.

Таким чином, назва села Вербаїв пов'язана з природними особливостями місцевості, де верби були важливим елементом ландшафту.

село Вікторяни

Перша писемна згадка про село Вікторяни датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване в межах південної частини Волинської височини. Рельєф місцевості здебільшого рівнинний із легкими хвилястими підвищеннями, що є типовим для лісостепової зони регіону.

Ґрунти в околицях Вікторян здебільшого сірі лісові та опідзолені чорноземи, середньо- і високородючі, придатні для вирощування зернових, технічних культур та кормових трав. Землі активно використовуються для аграрних потреб.

Водні ресурси представлені дрібними струмками, що належать до басейну річки Стир. Рівень лісистості невисокий, однак поблизу

збереглися природні насадження з переважанням дуба, берези, граба та сосни, які виконують екологічну та частково господарську функції.

Назва села має декілька можливих пояснень, які можуть бути пов'язані з особистими іменами, історичними подіями або географічними особливостями [23].

Походження назви села можливе від особистого імені, римського впливу або історичних подій.

Назва Вікторяни може походити від імені Віктор або похідних від нього. Наприклад, власником цих земель міг бути шляхтич на ім'я Віктор або представник роду Вікторянських.

Ім'я Віктор має латинське походження й означає «переможець», що може свідчити про поширення християнських імен у часи Київської Русі та Великого князівства Литовського. Одна з легенд стверджує, що на місці села відбулася вирішальна битва між місцевими жителями та загарбниками. Перемога була настільки значущою, що поселення назвали «Вікторіяни» на честь тріумфу. Згодом назва трансформувалася у «Вікторяни».

У середньовіччі слово «віктор» могло символізувати не лише перемогу в битві, а й перемогу над природними стихіями. Можливо, поселення виникло після освоєння важкодоступної території, що сприймалося як перемога над природою.

Легенда про жінку, що зілювала землю

Колись давно, коли ще довкола цієї землі були тільки ліси та болота, заблукала тут утікачка з далекого Поділля, жінка на ім'я Вікторяна. Була вона знана травниця й знахарка, що рятувала людей від болю і тяжких хвороб. Та не всі любили її в рідному краї, злі язики обмовили її перед панами й довелось тікати їй від чужої неправди.

Ночами вона йшла лісами, ховалась у верболозі, поки не дісталась невідомого пагорба над тихим струмком. Стомлена, вона впала на коліна й промовила:

– Якщо ця земля прийме мене, я служитиму їй до останнього подиху.

Збудувала хатину, посадила город і знову взялась за лікування. Звідусіль почали приходити до неї люди: хто з хворобою, хто з бідой, а хто просто за доброю порадою. Казали, що її руки лікували не гірше, ніж молитви святих.

Минули роки. На місці того хутора виросло поселення. Люди так поважали знахарку, що, коли старенька відійшла у вічність, вирішили назвати село її іменем – Вікторяни, на пам'ять про ту, що зцілювала не тільки тіла, а й землю та душі.

Кажуть, що і досі, коли в селі пахне полином чи м'ятою, деś поруч іде Вікторяна, не видима, але присутня, як оберіг рідної землі.

Таким чином, назва села Вікторяни пов'язана з особистими іменами, символікою перемоги або релігійними традиціями.

село Гірка Полонка

Перша писемна згадка про село Гірка Полонка датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване в південно-західній частині Волинської височини. Рельєф території переважно рівнинний з окремими легкими хвилястими підвищеннями, характерними для лісостепової зони.

Ґрунти в межах села належать до категорії родючих – це здебільшого сірі лісові ґрунти й опідзолені чорноземи. Вони добре підходять для вирощування зернових, овочевих культур і кормових трав, що сприяє розвитку аграрного сектору.

Через село протікає кілька дрібних водотоків, зокрема річка Чорногузка, одна з малих приток річки Стир. У межах населеного пункту наявні штучні ставки, які використовуються для зрошення, риборозведення й побутових потреб.

Лісистість в околицях помірна, трапляються ділянки з дубом, сосною, березою й грабом. Лісові масиви мають екологічну та частково рекреаційну цінність, зберігаючи біорізноманіття й сприяючи природному балансу.

Назва села має багатозначне походження, яке пов'язане як із географічними особливостями місцевості, так і з історичними обставинами.

Мовознавець Віктор Шульгач стверджує, цей топонім історично був оформлений як словосполучення іменника з прикметником: Горка Полонная. Горка у значенні «гора», «гірка». А Полонная – від слова

«полонь» (в поліських говірках це означало чисте, вільне для пасовища або сінокосу місце). Однак з часом топонім Полонка набув іменникових форм відмінювання. Це зумовило переосмислення топоніма Гірка [36].

Географічне походження назви села може бути від слова «Гірка», що вказує на підвищену місцевість, де було розташоване село. Слово «Полонка» може мати кілька значень: від слова «полон» – місце, пов'язане з перебуванням полонених, або зі значущими історичними подіями; від слова «поле» – рівнинна або оброблювана територія; «полонка» також означає місце у водоймі, очищене від льоду. Можливо, назва вказує на водойму, яка була важливою для громади, або ж на легендарну подію, пов'язану з нею.

Історичне значення походження назви Полонка могло бути пов'язане з важливою битвою або захопленням території під час феодальних війн. Існує ймовірність, що місцевість використовувалася для розселення полонених або військових переселенців.

Символіка походження назви «Гірка» може вказувати не тільки на географічний рельєф, а й відображати певну «гіркоту» історичних подій, наприклад, важкі часи, пов'язані з війнами або трагедіями.

Легенда про землю сонця і свободи

Колись, коли землі ще не мали меж, а волинські ліси тягнулися до самого горизонту, між пагорбами і болотами ховалася особлива місцина. То було високе підвищення – гірка, з якого відкривався простір донизу, де розлягалася полонь – велике, чисте поле без дерев, вкрите духмяною травою, квітами і запахом вільного степу. Люди з довколишніх поселень називали цю місцину Горка над Полонню, або просто Горка Полонная.

За легендою, тут часто зупинялися мандрівні чумаки, пастухи й козацькі ватаги. Під гіркою, на чистому лузі, вони пасли худобу, сушили сіно й співали пісень. Вони казали: «Це місце береже волю. Тут дихається легко, а трава росте, ніби її торкається саме сонце». Старі люди вважали, що ця полонь дарована небом, бо бур'яни там не росли, і худоба завжди була ситою.

Одного разу, після важкого лютого року, саме сюди прийшли люди з півночі, шукаючи нову землю для життя. Вони побачили гірку, з якої все видно, і широкий, відкритий простір унизу. Сказали: «Тут оселимось. Це місце – чисте, світле, ніби чекає на людину». Так і виникло поселення.

Назвали його просто і чесно – Горка Полонная, бо на гірці стояли хати, а навколо розлягалася вільна земля – полонь. І до сьогодні це місце символізує світло, відкритість і зв'язок людини з природою.

Таким чином, назва села Гірка Полонка відображає географічні особливості (пагорби, поля) місцевого ландшафту.

село Голишів

Перша писемна згадка про село Голишів датована 1463 роком [86].

Знаходиться на південно-східній околиці Волинської височини. Рельєф місцевості переважно рівнинний із легкими хвилястими підвищеннями, характерними для лісостепової зони.

Ґрунти в околицях села здебільшого сірі лісові та опідзолені чорноземи, що відзначаються високою природною родючістю й активно використовуються для вирощування зернових і кормових культур.

Водні ресурси представлені незначними струмками та невеликими ставками, які виконують переважно побутові та меліоративні функції та належать до басейну річки Стир. Лісистість у самій місцевості невелика, але в околицях збереглися фрагменти мішаних лісів із дубом, сосною, березою та грабом, які мають екологічне й природоохоронне значення.

Назва села Голишів має кілька можливих інтерпретацій, пов'язаних із географічними, природними та історичними особливостями місцевості.

Природне походження назви села може бути від слова «голий» у значенні відкритої, безлісної або несадженої ділянки. Це вказує на те, що місцевість була позбавлена густої рослинності або лісів.

Топографічне походження значення назви вказує на те, що Голишів міг бути поселенням, розташованим на відкритих пагорбах чи рівнинах, які були добре видимими здалеку.

Соціальне або побутове походження назви могло відображати побутові особливості жителів. Наприклад, слово «голий» іноді

використовувалося метафорично для позначення бідності або простоти життя.

Також назва могла виникнути від імені або прізвиська засновника села чи його першого жителя, наприклад, Голиша, Голіша або Голіщука [23].

Легенда про Голого хлопця і поле на волі

Колись дуже давно, ще до приходу князів і воєвод, на цій землі простягались дикі поля й ліси, а серед них велике відкрите плесо трави, де паслися олені й дикі коні. Люди цю місцину обходили стороною: говорили, що вона «голісінька» – без дерев, без затінку, ніби сама земля там зняла з себе одяг.

Жив у тих краях хлопець, сирота. Ім'я його ніхто не пам'ятав, бо всі кликали його просто Голий, бо бідність змушувала його ходити в обносках, а іноді й зовсім босим і роздягненим. Але серце мав велике і руки золоті. Виживав тим, що пас худобу, лікував травами та допомагав людям, які навіть не помічали, що самі мають більше, ніж він.

Одного разу, коли настала голодна весна, до села прийшла біда: зграї вовків почали нападати на худобу, а старі люди казали, що це – знак гніву землі. Тоді Голий сказав:

– Якщо ця земля гола, я зроблю її живою.

Він сам, без допомоги, розпочав орати поле на тому відкритому місці. Садив, сів, носив воду, ночував просто неба. І сталося диво: на третій рік поле вкрилося врожаєм, який врятував цілий край.

Люди, вражені, зібрали раду й сказали:

– Це поле й ця земля ожили завдяки тому, кого ми називали Голим. Віднині назвемо це місце Голишів, щоб пам'ятати про нього і про силу людини, яка нічого не мала, крім доброго серця.

І з того часу на цій землі селилися люди. Вони вірили: поки тут пам'ятають ім'я Голого, земля не залишиться пустою, а життя не буде марним.

Таким чином, село Голишів має назву, що відображає природні умови або побутові особливості його мешканців.

село Городище

Перша писемна згадка про село Городище датована 1575 роком [86].

Місцевість, на якій розташоване село, має переважно рівнинний рельєф із легкими підвищеннями, характерний для південної частини Волинської височини.

Біля села протікає річка Черногузка – ліва притока Стиру, це створює сприятливі умови для ведення сільського господарства, забезпечує водні потреби населення та додає природної привабливості цій місцевості.

Ґрунти в околицях родючі, переважно суглинки, дерново-підзолисті або глинисто-піщані. Вони добре підходять для вирощування зернових культур, картоплі, овочів і кормових трав.

Окрім природних особливостей, село має і цікаву історико-географічну рису, в північній частині, в урочищі «Вал», збереглися залишки давньоруського укріплення, що підтверджує важливе розташування цієї території в минулому.

Село Городище має назву, яка вказує на його географічне та історичне значення і пов'язана з терміном «городище», який вказує на місце, де колись існували укріплення або фортеця.

Назва села походить із праслов'янської мови, що означає «постійно укріплене поселення». Таке найменування цілком виправдане, адже огорожу довкола села було зведено задля оборони від ворожих нападів [90].

Легенда про згоріле місто і кам'яний хрест

Колись, на високому березі річки Черногузки, стояло село, невелике, але міцне духом. Люди тут жили споконвіку. Казали, що ще за часів давніх русів тут була фортеця – городище, з валами, ровами й дерев'яними стінами, за якими ховалися не лише від ворогів, а й від лихого долі. І хоч кам'яних мурів давно вже не було, але саме місце й далі називали Городищем.

Серед села, прямо на пагорбі, стояла стара дерев'яна церква, біла, з темною банею, яку було видно здалеку. Щонеділі люди збиралися на службу і ніщо не віщувало біди. Та прийшла війна. Громом прокотилися через Волинські землі німецькі колони. Аж одного дня, влітку 1943 року, село згоріло майже дотла.

Старі люди ще пам'ятають: надвечір небо стало червоним, ніби загорілося сонце. А насправді – палало Городище. Німці, що відступали, підпалили хати, клуні й церкву. Люди втікали в ліси, вболіваючи не за майном, а за святиною, яка не витримала вогню.

Ті, хто вижив, не повернулися на старе місце. Казали: «Не можна будуватися там, де загинув храм і душі людей лишилися в попелі». І тоді, вже після війни, нове Городище виросло трохи далі, на спокійнішому місці, далі від річки й пам'яті про полум'я.

А на тому пагорбі, де колись стояла церква, поставили хрест. Не такий, як у церкві – дерев'яний, а кам'яний. Щоб не згорів ніколи. Хрест той стоїть і нині, наче страж, що оберігає тишу згорілого села.

І кажуть, коли ввечері стати біля нього й прислухатися, то можна почути, як дзвенять у вітрі старі церковні дзвони, ніби душі предків моляться за своє Городище, яке було, згоріло й знову відродилося.

Таким чином, назва села Городище має географічне та історичне значення, яке вказує на створення укріпленого поселення на цій території.

село Коршів

Перша писемна згадка про село Коршів датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Чорногузка, притоки річки Стир. Це типова волинська рівнинна місцевість із невеликими підвищеннями, які додають ландшафту м'яких обрисів.

Місцеві ґрунти переважно дерново-підзолисті, суглинкові та глинисто-піщані, є досить родючими, що сприяє розвитку сільського господарства.

Річка Черногузка відіграє важливу роль у житті села, не тільки як джерело води, а й як частина місцевої природи. Поруч із селом створено гідрологічний заказник, покликаний охороняти водну екосистему.

Походження назви села Коршів може бути пов'язане з природою, адже назва може походити від слова «коршак» – старовинного слов'янського найменування хижих птахів (соколів, яструбів) [23]. Ці птахи могли бути поширені на території села або стати його символом. Інше пояснення у корені слова «корш» або «коршити», що позначають обертати або кружляти. Це може натякати на рельєф або форму розташування поселення.

Історичний або соціальний контекст походження назви Коршів може бути пов'язано з першопоселенцем чи власником маєтку з іменем чи прізвищем Корш, на честь якого було назване село. Також назва могла походити від слова «коршівка» – місця, де добували корисні копалини або займалися ремісництвом.

Топографічне походження назви село могло отримати через географічну особливість місцевості, наприклад, розташування біля річки Черногузка, пагорба чи густих лісів.

Етнографічна версія назви може простежуватися від залишків давніх племінних назв або побутових особливостей громади, що тут жила.

Легенда про коршуна-охоронця

Давно-давно, ще до того, як село з'явилося на мапі Волинського краю, на пагорбі над Черногузкою росли густі дубові ліси. Вони були такими старими й високими, що навіть сонце не завжди пробивалося крізь їхні крони. Ці місця були дикі, багаті на звірину, а над деревами ширяли величні птахи – коршуни.

Селяни з навколишніх хуторів боялися заходити глибоко в ті ліси. Не тому, що там було щось лихе, навпаки, говорили, що над цими місцями коршуни кружляють не просто так. Мовляв, не один мандрівник, якого застала негода або лихо, рятувався, коли побачив у небі великого птаха, бо коршун ніби вказував шлях, кружляючи над безпечним місцем.

Одного разу сюди прийшла родина втікачів, люди втікали від війни, пожеж та спустошених сіл. Змучені, голодні, вони натрапили на джерело біля річки та вирішили зупинитися на ніч. Надвечір, коли сонце торкалося верхівок дерев, над ними з'явився великий сірий

коршун і почав кружляти низько, майже торкаючись крилами осель. Діти злякалися, а старий дід лише промовив:

– Не бійтеся. Це добрий знак. Коршун – вартовий цієї землі. Якщо він з'явився, значить, прийняв нас.

І справді, вже наступного дня вони знайшли чисту галявину, родючий ґрунт і залишилися там жити. Згодом до них приєдналися інші. Поселення розросталося, люди обробляли землю, будували хати, і кожного року над ними все ще ширяли ті самі птахи.

Коли постало питання, як назвати нове село, люди без вагань вирішили: Коршів – на честь птахів, які першими зустріли їх у новій домівці та стали її символом. А коршуна з того часу вважають охоронцем села, мудрим, диким і вільним, як сама волинська земля.

Таким чином, назва села Коршів, найімовірніше, пов'язана з природними особливостями місцевості.

село Коршовець

Перша писемна згадка про село Коршовець датована 1526 роком [86].

Територія населеного пункту характеризується рівнинним рельєфом з незначними хвилястими підвищеннями, типовими для південної частини Волинської височини.

Водна мережа села представлена річкою Черногузка, яка є правою притокою річки Стир. Крім того, у межах села наявні кілька ставків антропогенного походження, які використовуються в рекреаційних цілях та частково для риборозведення. Водні об'єкти відіграють важливу роль у формуванні мікроклімату та екологічного балансу території.

Ґрунтовий покрив околиць села сформований переважно дерново-підзолистими ґрунтами легкого та середнього гранулометричного складу, подекуди з домішками суглинків.

Існує кілька версій щодо походження ойконіма Коршовець. Згідно з однією з легенд, колись тут простягалися густі мішані ліси, зарості верболозу та кущів. З часом люди, шукаючи родючі ґрунти для

обробітку, почали активно очищати ці території, викорчувували дерева, вивозили землю, переплетену кореневищами. Такі місця стали називати корчилищами (або коршивищами), що, ймовірно, і дало підґрунтя для формування назви поселення – Коршивець, пізніше трансформованої в Коршовець.

Згідно з іншою версією, назва пов'язана з корчмою, яка колись існувала на цьому місці. Її, за переказами, утримували євреї. Тут зупинялися купці, які прямували на ярмарки до Торговиці, аби відпочити та підкріпитися. У народній уяві назва поселення поступово асоціювалася з цим закладом – корчма, звідки могла виникнути форма Коршовець, а згодом – Коршовець.

Легенда про Коршовець – між корінням і корчмою

Колись, багато століть тому, південно-східні околиці Луцька були вкриті непролазними хащами. Мішані ліси, верболози та кущі, здавалось, тягнулися аж до самого горизонту. Лише вузькі стежки, витопані дикими звірами й мандрівниками, снували серед гущавини. Але саме там, серед цієї лісової глушини, одного дня з'явилися люди.

Їх вабила земля – чорна, м'яка, родюча. Вони вирішили залишитися. Спочатку поставили тимчасові курені, потім почали викорчувувати ліс. Коріння тягли, мов жили землі, але люди були впertі. Землю очищали, вивозили корчі, а місця, де найбільше працювали, називали корчилищами. Хтось жартував:

– Це вже не ліс, а справжній Коршивець!

Так і з'явилася назва, що поступово стала селом Коршовець.

Але то ще не кінець легенди.

Поки одні корчували землю, інші торгували. Через ці місця пролягав шлях до давньої Торговиці, де збиралися ярмарки. Саме на роздоріжжі, біля струмка, збудували корчму, невеличку, дерев'яну, з глиняною піччю і димарем, що клубився навіть у спеку. Тримали її євреї, відомі своїм вмінням вести справу. У корчмі завжди було людно: подорожні спочивали, селяни торгували яйцями та медом, а купці переказували новини з Луцька та Володимира.

З роками корчма стала центром життя навколишньої громади, а назва «Коршовець» – для одних звучала як нагадування про корчі, для інших як відлуння корчми.

І досі у селі кажуть:

– Кожен носить свою правду: одні – з коренем, інші – з вином. А разом із тим живе Коршовець – село, де зійшлися земля і шлях.

Таким чином, село Коршовець має назву, що відображає його природні особливості.

село Лаврів

Перша писемна згадка про село Лаврів датована 1545 роком [86].

Рельєф території поселення переважно рівнинний із локальними ерозійно-денудаційними формами, характерними для лісостепової смуги. У північно-східній частині села прослідковуються сліди старих балок і водотоків, які колись були активними дренажними системами.

Ґрунтовий покрив сільської території представлений здебільшого дерново-підзолистими ґрунтами легкого та середнього гранулометричного складу. У пониженнях та заплавах наявні алювіальні й лучно-болотні ґрунти, які мають високу природну вологість. Таке різноманіття сприяє розвитку рослинництва, зокрема вирощуванню зернових культур, а також кормових трав.

Водні ресурси села обмежені, проте поблизу протікають малі водотоки, що належать до басейну річки Чорногузка. У межах села сформовані штучні водойми (ставки), які мають як господарське, так і рекреаційне значення.

Природне значення назви Лаврів може бути пов'язане з рослиною лавр (лат. *Laurus nobilis*), яка символізує славу, перемогу й мудрість [23]. Хоча лавр як рослина в природному середовищі України не росте, але назва могла бути перенесена символічно.

Релігійне походження назви може бути пов'язане з терміном «лавра», яке використовується для позначення великих православних монастирів, що натякає на можливе існування в селі монастиря, церкви або релігійного осередку.

Також назва може походити від особистого імені Лавр або Лаврентій, що належить засновнику поселення, його власнику або відомій людині в цій місцевості.

Назва могла бути пов'язана з певними історичними подіями, які закарбувалися в пам'яті громади. Наприклад, лаври могли символізувати перемогу чи вшанування видатних подій.

Кихтюк В. В. стверджує, що назва села походить від слова «лавра». Колись у селі була церква, яку пізніше спалили монголо-татари під час нашествия 1241 р. [194].

Легенда про лавру на пагорбі

Колись, у далекі часи, коли навколо Волинського краю ще стояли непрохідні ліси, а села були розкидані, наче зорі по небу, на високому пагорбі серед лук і джерел стояла невеличка лавра – монастирська обитель, збудована благочестивими ченцями, що шукали тиші, молитви і спокою. Люди з навколишніх поселень називали це місце «святою землею», бо тут завжди панував мир, а вода з джерела біля церкви вважалась цілющою.

Обитель була невеликою, але славилась своєю школою письма, рукописними книгами, що зберігались у дерев'яній бібліотеці, та чудотворною іконою Богородиці. Кожен мандрівник, що проходив цими землями, зупинявся тут, аби помолитися й отримати благословення.

Та настав рік страшного лиха, коли на землі Русі налетіла татаро-монгольська орда. Вогонь і меч несли вони за собою. І дійшли вони й до тієї лаври. Ченці не тікали, не брали до рук зброї, лише молилися. Але навала не знала милосердя. Обитель було спалено дотла, а місце, де стояла церква, ще довго вкривали чорні попелища.

Минали роки, століття. Поступово на згарищі знову з'явилися люди, вирости перші хати, зазеленіли городи. Але пам'ять про святе місце залишилась у народі. Люди казали: «Це земля Лаври, тут колись була молитва, і буде вона знову». І нарекли село, що виникло тут, Лаврів, на згадку про лавру, яку спалив вогонь, але не знищив у людських серцях.

Кажуть, коли весняна гроза котиться долиною, іноді чути тихий передзвін дзвонів, ніби з-під землі. То, кажуть старожили, відлунює молитва з давньої обителі, яка колись стояла на цьому місці – як нагадування, що святе не зникає, лише змінює форму.

Таким чином, назва села Лаврів може мати як релігійне, так і історичне походження.

село Лучиці

Перша писемна згадка про село Лучиці датована 1428 роком [86].

Географічно поселення займає рівнинну ділянку Волинської височини, із поступовими схилами та слабо розчленованим рельєфом, що забезпечує сприятливі умови для сільськогосподарського освоєння території.

Рельєф характеризується помірною хвилястістю, з пониженнями, у яких сформувалися невеликі водотоки та знижені ділянки з підвищеною вологістю. Поблизу села протікає річка Стир.

Ґрунтовий покрив села представлений, переважно, дерново-підзолистими та сірими лісовими ґрунтами середнього механічного складу. Вони відзначаються середньою родючістю, але добре піддаються агротехнічному обробітку. У зниженнях зустрічаються глейові ґрунти, місцями з проявами заболочення.

Природне походження назви Лучиці може бути від слова «луг» – низинної ділянки землі біля річки або озера, багатої на трав'янисту рослинність [23]. Можливо село розташовувалося на лугових землях, які були придатними для землеробства чи випасу худоби.

Географічне походження слова «лучі» може вказувати на рівнинні простори, освітлені сонцем (від слова «промені», «променистий»). Таке трактування підкреслює мальовничий характер місцевості.

Соціально-історична версія походження назви може бути пов'язана з першопоселенцями, які займалися сільським господарством на лугових землях. Слово «луки» також могло означати стрільбу з лука, що вказувало на військові традиції або охорону поселення.

Легенда про сонячне поле

Кажуть старі люди, що колись давно на цій землі, де нині стоїть село Лучиці, не було ані хати, ані стежки, тільки безкрає поле, що заливалося світлом. Весною на тому полі розквітали тисячі жовтих квітів, схожих на маленькі сонця, а трава була така соковита, що сюди

приходили пастися навіть дикі олені. Люди, що проходили повз, зупинялися, дивувалися і казали:

– Що за диво! Нече лука зі світлом, нече лучиться з неба ясність!

А одного року прийшла в ті краї велика біда – посуха. Все довкола вигоріло, поля висохли, а лише ця лука – квітуча, залита сонцем, залишилась зеленою. І прийшли сюди люди з навколишніх поселень, хто з худобою, хто з дітьми, хто з надією. Почали селитися, будувати хати, копати криниці. А коли настав час дати назву поселенню, згадали всі про те світло, яке зберегло їм життя.

– Назвемо це місце Лучиці, – сказав найстарший з переселенців, бо тут лучилося світло, саме воно врятувало нас.

З того часу минуло багато років. Поля змінилися, на місці луїв тепер дороги, городи й сади. Але в літні дні, коли сонце ллється щедро на землю, й досі здається, що Лучиці – це місце, де небо доторкається до землі променем надії.

Таким чином, село Лучиці отримало свою назву, ймовірно, від слова «луг», що вказує на його розташування на лугових землях.

село Мстишин (Мостишин, Смцішин, Осмтишни, Мцісін)

Село Мстишин, зібране в джерелах із різноманітними варіантами назви (Мостишин, Смцішин, Осмтишні, Мцісін), вперше згадується в 1366 році [86].

Поверхня села переважно рівнинна з легкими хвилястими формами, що повільно знижуються у напрямку північного сходу.

Основним типом ґрунтів є дерново-підзолисті й сірі лісові ґрунти середнього механічного складу, придатні для ведення сільського господарства. У знижених місцях зустрічаються глейові ґрунти та локальні ділянки з підвищеною вологістю.

Знаходиться на лівому березі річки Стир, що вказує на наявність важливої переправи. Місцевість відзначається багатими природними ресурсами, придатними для сільського господарства, випасу худоби чи рибальства.

Географічне походження назви може бути пов'язане з топографічними ознаками місцевості, на якій розташоване село. «Мстишин» або «Мцісін» можуть походити від старослов'янського кореня, який вказує на місце, що має несприятливі природні умови, можливо, через велику кількість боліт або водойм навколо села [23]. Варіанти «Мостишин» чи «Осртишни» можуть вказувати на річку чи іншу природну перепону, яка була важливою для місцевих жителів.

Різні форми назви (Смцішин, Осртишни, Мцісін) можуть бути результатом впливу чеської та інших мов на топонім.

За розповідями старожилів, назва Мостишин походить від великої кількості мостів в самому селі та навколо нього.

Легенда про край мостів і переходів

За спогадами місцевого старожила Пилипа Патуги, який ще від своїх батьків чув старовинні перекази, село Мстишин колись отримало свою назву зовсім не від імені, а... від мостів.

Було це в часи, коли околиці села були рясно пересічені потоками, болотами й заплавами. Щоб дістатися з хутора до хутора, з поля до сіножаті, з одного берега на інший, люди будували мости, малі й великі, з колод, дощок, навіть з плетених гілок. Кажуть, що на один кілометр довкола села припадало по кілька переходів. І саме через таку велику кількість мостів, перехресть і переходів, місцеві почали називати село «Мостишин», що згодом у мовній зміні трансформувалося у теперішню назву – Мстишин.

Кажуть, що вранці, коли здіймалася імла над водами, можна було побачити, як мости, мов павутиння, тягнулися в усі боки. Їх лагодили, доглядали, бо кожен із них вів до когось: до родича, до поля, до джерела. Люди тут навчилися зводити зв'язки, не тільки дерев'яні, а й людські. І тому здавна Мстишин вважали селом, що поєднує людей, шляхи і часи.

Так і залишилася в пам'яті місцевих ця назва як спогад про ту мережу доріг і кладок, яка зшивала простір у єдине живе поселення – село мостів, що стало Мстишином.

Таким чином, село Мстишин має назву, що, походить від слова «міст», і вказує на його роль як важливого пункту переправи чи поселення, пов'язаного з водними шляхами.

село Новостав

Перша писемна згадка про село Новостав датована 1390 роком [86].

Поселення розкинулося на рівнинній території, характерній для Волинської височини. Рельєф місцевості із незначними підвищеннями, які плавно переходять у низини. Така топографія створює сприятливі умови для сільськогосподарського використання земель. Ґрунтовий покрив складається переважно з дерново-підзолистих та сірих лісових ґрунтів, серед яких зустрічаються родючі чорноземи, що забезпечують високу продуктивність у землеробстві.

Село розташоване на обох берегах річки Чорногузка, на місці, де вона впадає у річку Стир.

Природне довкілля села доповнюють невеликі лісові масиви та заплавні луки, які зберігають місцеве біорізноманіття і водночас слугують природним буфером від ерозійних процесів.

Село Новостав має назву, яка відображає особливості його заснування та географічного положення. Назва села є типовою для українських топонімів і має кілька можливих пояснень.

Географічне походження назви є однією з найбільш імовірних версій, адже назва села походить від слів «новий» і «став» (озеро чи ставок) [23]. Таким чином, село було засноване поруч з новим ставом, який був створений для рибальства або як джерело води для сільського господарства. У багатьох випадках такі водойми відігравали важливу роль у розвитку поселень.

Легенда про воду, що дарує життя

Колись давно, за багато поколінь до нашого часу, у глибокій волинській долині не було жодного поселення. Лише безкрайні ліси і розлиті водойми, ставки й озера, у яких віддзеркалювалося небо. Люди обходили це місце стороною, вважаючи його дивним і навіть трохи зачарованим.

Одного разу на ці землі прийшов мандрівник – молодий ремісник, що шукав спокій і новий дім. Його серце билось в унісон із

шелестом верболозів і плескотом води. Він помітив, що водойми тут особливі, бо в них живуть риби, яких не бачили в інших краях, а вода завжди чиста і прозора, немов сама природа зберігає тут свою святиню.

Ремісник вирішив оселитися біля найбільшого ставу. Він викопав нові водойми, влаштував рибальські місця, очистив зарослі, а навколо почав садити дерева й городи. З часом сюди стали приїжджати люди, втомлені від далекого шляху, спрагли і голодні, вони знаходили тут притулок і сили.

Поселенці почали називати це місце «Новим ставом», бо воно було наче нове життя серед вод і лісів, оновленням землі і душі. І став цей «Новий став» не просто водоймою, а символом надії, відродження і миру.

Відтоді в селі бережуть старий ставок, бо вірять: поки він чистий і повний риби, Новостав житиме і розквітатиме, а люди збережуть любов до рідної землі і води, що дарує життя.

Таким чином, село Новостав отримало свою назву від створення нового ставу, який мав велике господарське та, можливо, стратегічне значення.

село Оздів

Перша писемна згадка про село Оздів датована 1518 роком [86].

Географічно воно лежить в межах західного відрозу Волинської височини, що зумовлює переважно рівнинний рельєф із незначними хвилястими підвищеннями, які чергуються з пониженнями, зручними для водозборів.

Територія села характеризується родючими ґрунтами, де переважають темно-сірі опідзолені та лучно-чорноземні ґрунти, що мають високу природну продуктивність.

Водні ресурси села представлені здебільшого дрібними притоками і ставками, деякі з яких мають штучне походження. Близькість до річкової системи Стиру забезпечує добрі умови для водозабезпечення та природної меліорації. У назві села вгадується давній топонімічний зв'язок з водоймами: корінь «оз» вказує на

ймовірно існування озер або заболочених місцин у давнину, що цілком відповідає низинному характеру окремих частин території [23].

Топонім Оздів має кілька версій походження, кожна з яких відображає різні шари історичної пам'яті, мовної еволюції та фольклорної уяви місцевих жителів.

За однією з лінгвістичних гіпотез, назва села Оздів трансформувалась із давньої форми Гоздов. У цьому варіанті основою для найменування є прикметник гоздовий, що, ймовірно, пов'язаний із довколишнім природним середовищем. До середини XX століття село було оточене густими лісами. Як згадує місцева жителька Надія Коваль, «в лісі росли ялина, сосна, а дуби були такі великі, що ми четверо дівчат не могли їх обійняти». Такий опис узгоджується з ідеєю, що саме ліс (гозд, як архаїчна форма слова «ліс») міг дати початок назві поселення [23].

Інша версія має антропонімічне підґрунтя. Якщо ж вважати форму Оздів первісною, то вона може походити від особового імені або прізвиська Оздь чи Оздо, що могло належати першому поселенцеві або власнику земель. Іменні назви такого зразка є типовими для ойконіміки Волині.

Фольклорно-побутове тлумачення, поширене серед старожилів, також заслуговує на увагу. За їхніми словами, ще в давнину про це місце казали просто: «гозь де» – тобто «ось тут», мовляв, саме тут зупинилися люди, саме тут заснували село. З плином часу ця фраза могла трансформуватися у назву Гоздів, а згодом і Оздів.

Перші документальні згадки про село датуються 1518 роком, коли серед волинської шляхти згадується Пацко Оздівський – вірогідний власник поселення. Така історична фіксація підсилює думку про знатне або землевласницьке походження назви, пов'язане з конкретною особою [43].

Легенда про велетенський дуб

Давним-давно, ще до того, як у цих краях пролягли шляхи та з'явилися села, тут простягався непрохідний ліс. То був могутній гозд – прадавній бор, у якому шуміли вікові дуби, стояли мовчазні ялини, а сосни тяглися до самого неба. У глибині лісу, за легендою, ріс один особливий дуб, настільки величезний, що четверо чоловіків не могли його обійняти. Люди шепотіли, що той дуб має чарівну силу, він зберігає пам'ять землі та вказує, де людям судилося оселитися.

Одного року край охопила велика посуха. Люди з навколишніх земель втратили врожаї й почали мігрувати в пошуках нових родючих місць. Серед них був і чоловік на ім'я Оздь, мудрий, спостережливий, але мовчазний. Він вів за собою невелику громаду, проте саме йому одного вечора наснився дивний сон: дуб із палаючою кроною вказував корінням у землю, а голос із неба промовив: «Де впаде тінь від цього дуба, там буде твоє нове життя».

Оздь повів людей у гущавину і невдовзі знайшов того самого дуба зі сну. Під ним били кілька джерел, довкола росла густа папороть, а земля під ногами була темна й м'яка. Люди зупинились і промовили: «Оздь-де? Ось тут!» Так і з'явилась перша хата, а за нею ще одна. Поселення почали називати Оздовим місцем, або просто Оздів, на честь мудрого провідника, що знайшов притулок серед пралісу.

Дуб той, як кажуть, простояв ще багато років, поки не впав від грозовиці. Та в селі досі кажуть: «Доки джерела б'ють під корінням, доти Оздів стоятиме». І пам'ятають, що їхнє село постало не з війни чи сваволі, а з мудрості, сили лісу та дарованого передбачення.

Таким чином, назва села Оздів має багатозначне пояснення, у якому поєднуються природні, особові й народно-мовні чинники, що й відображає глибинну ойконімічну традицію Волинського краю.

село Озеряни **(Озеряни-Шляхецькі, Озеряни Чеські)**

Село Озеряни має складну історію формування та змін назви, що відображають багатозначність місцевої культури та демографії.

Народна назва села – Стичай, що походить від унікальної географічної особливості: землі села з'єднувалися, або стикалися, з чотирьох сторін, утворюючи своєрідний кутовий простір. Ця локальна назва збереглася серед мешканців і відображає тісний зв'язок із землею, яку вони освоювали.

Історично територія була частиною Чаруківської волості Луцького повіту Волинської губернії (1906 рік). Перші архівні свідчення про постійні поховання в селі датуються 1900 роком, що вказує на початок усталеного поселення. До цього часу на цих землях існував

хутір Познанка, названий на честь пана Познанського, який придбав цю територію, продавши свій сірниковий завод у Житомирі. Хутір був заселений переважно переселенцями із-за Бугу [86].

У повоєнний період, 1947 року, відбулося формування колгоспу, внаслідок чого жителів хутора Познанка переселили до села Озеряни. В цей же час Озеряни мали назву Чеські Озеряни, оскільки тут розташовувалась чеська колонія, що суттєво вплинуло на культурний розвиток і побут населеного пункту [39].

Місцевість, на якій розкинулося село, має переважно рівнинний рельєф із незначними пониженнями, у яких зберігається волога. Саме тут, у минулому, утворювалися невеликі озера, стави й болота, що й дали назву поселенню. Частина з них була осушена для потреб сільського господарства, однак характерна вологість ґрунтів і близькість до рівня підземних вод залишаються важливою природною ознакою території.

Ґрунтовий покрив села Озеряни представлений переважно дерново-підзолистими ґрунтами, а також ділянками лучно-болотяними і торфовищами, що створює умови для ведення традиційного рослинництва.

Етимологія назви «Озеряни» є типовим топонімом, що походить від слова «озеро» і вказує на близькість села до водного об'єкта, наприклад, озера або ставу. Села, що мають таку назву, зазвичай розташовані в місцевостях, де є природні або штучні водойми.

Префікс «янин» може вказувати на людей, які мешкають поблизу цього озера або водойми, тобто це могло бути поселення людей, які користувалися водними ресурсами для господарських потреб [23].

Додаткові назви «Шляхецькі» та «Чеські» відображають соціальні та етнічні особливості села в різні періоди історії. Назва Озеряни-Шляхецькі вказує на те, що село належало шляхетському стану або було заселене представниками шляхти. У період Речі Посполитої такі назви підкреслювали приналежність земель до привілейованого класу. Назва Озеряни Чеські свідчить про етнічний склад мешканців (зокрема, чеська громада).

Легенда про озеро і чотири кути

За місцевими переказами, село виникло навколо великого озера, що розкинулося посередині простору, де стикалися чотири наділи землі – ніби кути однієї великої карти. Кажуть, що в давнину це було

священне місце, де зустрічалися духи лісу, води і землі. Кожен кут озера символізував певний родовий табір, який оселився тут у різний час.

Легенда розповідає про мудрого старця, який прийшов на цю землю, шукаючи спокій та благословення. Він побачив, що озеро живить усі чотири землі, благословив село на єдність і злагоду, наказавши шанувати воду і землю, що їх «стикає» у центрі. Відтоді люди називали це місце Стичаєм, бо тут сходяться, стикаються і живуть разом різні родини і народи.

Таким чином, назва села Озеряни стала символом природного ландшафту, який визначив життя громади протягом століть.

село Полонка

(Полони, Полоноє, Полона Гаштольдова, Полона Владичина, Полонна, Велике Полонне, Мале Полонне, Полонне)

Перша писемна згадка про село датована 1150 роком. Протягом багатьох історичних періодів населений пункт, нині відомий як село Полонка, згадується під різними назвами: Полони, Полоноє, Полона Гаштольдова, Полона Владичина, Полонна, Велике Полонне, Мале Полонне та просто Полонне [86]. Таке багатство найменувань свідчить про складний та багатошаровий історичний розвиток території.

Географія села характеризується розміщенням на рівнинній території з помірно-хвилястим рельєфом, що утворює сприятливі умови для сільськогосподарської діяльності.

Територія навколо села багата на заболочені низини та невеликі підвищення, що відповідає первісному значенню слова «полонь» – відкритої ділянки для пасовища на болотистих або берегових землях. Особливістю ландшафту є близькість до річки Чорногузки (раніше відомої як Полонка), що живить ґрунти і формує мережу дрібних водних потоків у регіоні.

Ґрунти в районі Полонки переважно дерново-підзолисті та торф'яно-болотні, що визначає особливості сільського господарства.

Лісові масиви навколо села мають мішаний тип з домінуванням сосни, берези та дуба, що створює сприятливі умови для збереження біорізноманіття та формування місцевих рекреаційних ресурсів.

Сучасна назва Полонка походить від слова «полонь», що в місцевих діалектах означає чисту, вільну від лісу або заростей ділянку, призначену для пасовища [23]. Зазвичай «полонь» розташовувалася на підвищених болотистих або берегових територіях, які ідеально підходили для випасу худоби. Окрім того, ймовірно, що назва пов'язана з річкою Полонкою, нині відомою як Черногузка, яка протікає поблизу села.

Існує також припущення, що територія села могла слугувати місцем збору або утримання полонених під час численних татаро-монгольських та турецьких набігів на Волинські землі і Луцьк зокрема. Така версія підкреслює важливість цього географічного пункту в історичних військових подіях регіону [97].

Легенда про походження назви села Полонка

Колись давно, коли Волинська земля була густо вкрита лісами і широкими болотами, на одному з підвищень поблизу річки, нині відомої як Черногузка, збиралося кілька родин пастухів. Вони вирубували хащі і очищували болотисту місцевість, аби випасати тут свою худобу. Це місце було особливим, тут простягалася чиста, вільна від дерев і кущів ділянка, яку в народі називали «полонь», що означало просторе пасовище.

Люди помітили, що ця земля ніби дихає і живе, адже кожного року навесні вода з річки наповнювала озерця і калюжі, а літом зелень ставала особливо соковитою. З часом сюди почали приходити не лише пастухи, а й мандрівники, які захоплювалися красою місцевості і цілющою водою джерел, що виринали неподалік.

Та не лише природа зачаровувала людей. В часи частих нападів татаро-монголів і турків, це місце ставало прихистком для втікачів і полонених. Легенди розповідають, що саме тут збирали полонених, які потрапили у неволю під час численних набігів. Імовірно, саме через це село і отримало назву Полонка, від слова «полон», місце, де утримували бранців.

З часом поселення стало зростати, а його назва закріпилась у пам'яті людей і в літописах, ставши символом сили і витривалості волинського краю.

Таким чином, назва села Полонка походить від слова «поле», що вказує на природні характеристики території, а уточнення на кшталт

Гаштольдова чи Владичина свідчать про власників земель у різні історичні періоди.

село Промінь (Пілганів, Пулганів)

Перша писемна згадка про село датована початком XV століття [86].

Географічно поселення знаходиться в рівнинній зоні з помірно-хвилястим рельєфом. Територія села оточена родючими ґрунтами, переважно дерново-підзолистими, що створює сприятливі умови для ведення сільського господарства, зокрема для вирощування зернових культур та овочів.

Гідрографічна мережа включає кілька невеликих струмків і природних джерел, які живлять місцеві водойми і забезпечують водні ресурси для населення та сільськогосподарських потреб. Важливою природною особливістю є також наявність лісових масивів, що складаються переважно з мішаних лісів, де домінують дуб, сосна та береза, що підтримують біорізноманіття регіону.

Назва села Пілганів, за однією з версій, походить від старослов'янського слова «пільга» або «пільгава», що означало невеличке заболочене або низинне місце, яке здавна слугувало пасовищем для худоби або рибальським угіддям [23].

Етимологія назви села «Пілганів» або «Пулганів», також може свідчити про особисте ім'я або прізвище, яке могло стати основою для назви поселення, наприклад, Пілган або Пулган.

Сучасна назва Промінь є поетичною та символічною. Вона надана під час радянської доби, відображаючи новий ідеологічний зміст. «Промінь» асоціюється зі світлом, надією та прогресом.

Назва «Промінь» (з 1964 р.) може мати кілька варіантів походження, які з'явилися через історичні, культурні та топографічні особливості місцевості.

Легенда про Пілганів

Колись давно, коли навколо луцьких земель тягнулися густі ліси й трясовини, на місці теперішнього села стояло лише кілька убогих

хатинок, притулених до болотистої заплави. Люди жили з того, що давала природа, рибалили, випасали худобу на полонинах і збирали лікувальні трави, якими славилася ця місцевість.

Серед поселенців жив мудрий дід на ім'я Ган. Його всі поважали за розум, спокій і вміння говорити з природою. Якось, у період великої засухи, коли вода в криницях висохла, худоба худла, а на небі не було жодної хмарини, люди звернулися до нього за порадою.

– Ідіть на пільгу, туди, де земля дихає вогкістю, там шукайте джерело, – мовив дід.

Послухалися люди. Вийшли на розлогу заплаву за лісом, яку називали «пільга», бо там завжди було вогко, але родюче. Копнули в одному місці і вдарило з-під землі джерело. А за ним друге. Земля ожила. Поля вкрилися соковитою травою, з'явилися нові стада, а вода з джерела, кажуть, і досі цілюща.

На честь тієї пільги й на пам'ять про Гана люди почали називати своє поселення Пільганів – пільга і Ган, або, як простіше лягло на язик – Пілганів.

З роками дід помер та джерело не пересохло. Його і нині показують дітям, як спадщину предків. А село Пілганів живе у пам'яті, у назві полів, у тихому шелесті трав на старій пільзі, що дала життя цілій громаді.

Таким чином, село Промінь із його давньою назвою Пілганів або Пулганів є прикладом багаточислової історії, яка включає впливи географічних, соціальних і політичних факторів. Стара назва зберігає пам'ять про природні умови місцевості, тоді як нова відображає поетичне уявлення про майбутнє, характерне для радянського часу.

село Радомишль **(Радомислє, Радомишліє, Радомисль)**

Перша писемна згадка про село датована 1545 роком. Протягом багатьох історичних періодів населений пункт, нині відомий як село Радомишль, згадується під різними назвами: Радомислє, Радомишліє, Радомисль [86].

Географічно воно знаходиться у зоні мозаїчного поєднання лучно-болотистих і дерново-підзолистих ґрунтів, що формувалися в умовах м'якого клімату з достатнім зволоженням. В околицях переважають слабо хвилясті рівнини з незначним підвищенням у центральній частині села, яке слугувало історичним ядром поселення.

Територія села належить до басейну річки Черногузка, правої притоки Стиру. Через це район має порівняно високу вологість, що сприяло збереженню навколишніх лісів та боліт. Природна рослинність околиць включає ділянки дубово-соснових і вільхових лісів, характерних для зони перехідного лісостепу. Поблизу села є кілька природних джерел і низинних водойм, які використовувались мешканцями здавна для господарських потреб.

Топографічне походження назви «Радомишль» походить від двох слів: «раду» (що означає радість, веселощі) і «мисль» (думка) [23]. Таким чином, назва могла символізувати «місце радості» або «місце, де люди відчують спокій і щастя». Це може вказувати на той факт, що територія, де було засноване село, була сприятливою для життя людей, або ж вона була відома своєю красою та природним середовищем.

Інша версія стверджує, що назва села могла походити від особи на ім'я Радомисл або Радомишль. Це ім'я могло бути поширене серед стародавніх слов'янських родів, тому село було назване на честь важливої постаті або засновника. Існує припущення, що це ім'я могло бути пов'язане з владними або духовними лідерами тих часів.

Назва села також могла відображати важливі події або особливості часу, коли воно виникло. Існує легенда, що у 1651 році козацьке військо на чолі з гетьманом Б. Хмельницьким зупинилося на хуторі для перепочинку перед боєм з королівськими військами. Увечері, коли військо відпочило, вирішив Хмельницький раду мислити із своєю старшиною, як краще організовувати бій, щоб і військо зберегти, і ворога побити. Селяни запам'ятали цей день і хутірець свій назвали в честь цієї події «Радомисл».

Легенда про заснування села

У серці волинських земель, серед хвилястих пагорбів і дзвінких струмків, розташувався хутірець, що згодом отримав ім'я Радомишль. Історична пам'ять місцевих мешканців зберігає оповідь про одну важливу подію, яка, згідно з переказами, визначила не лише долю села, а й його назву.

Влітку 1651 року, коли козацьке військо вирушало на битву з польською шляхтою під Берестечком, саме тут, серед мальовничих лук і річкових плес, вирішив зупинитися гетьман Богдан Хмельницький зі своєю старшиною. Виснажене військо прямувало з Луцька, подолавши важку путь курними волинськими дорогами. Поблизу чистої річки Забави, серед тиші і прохолоди лісостепу, знайшли козаки бажаний перепочинок.

Гетьман зупинився в одній із селянських хат, старшина розмістилася поруч, а козаки полягали просто в шовкову траву, відчуючи полегшення. Ті, що були досвідченіші, спершу подбали про побратимів та коней: поїли їх водою, викупали у річці. На березі горіли кострища, запах козацької каші заповнив долину, а вечірня нарада Хмельницького з військовими мала вирішити подальшу долю бойового походу.

Кажуть, що саме в ту ніч Хмельницький промовив: «Місце це тихе, спокійне... І розум наш тут світлішає. Добра думка тут родиться – рада думка...»

Наступного ранку литаври закликали до руху, військо рушило далі, до фатальної Берестецької битви. А селяни, які стали мимовільними свідками великої історії, запам'ятали день перебування козацького війська і назвали свій хутір Радомишль, що з часом трансформувався у Радомишль – місце доброї ради, світлої думки.

Ця легенда збереглася в устах поколінь, нагадуючи про коротку, але пам'ятну зупинку славного гетьмана на волинській землі та про глибоку повагу, яку селянське серце відчувало до тих, хто захищав рідну землю.

Таким чином, назва села Радомишль має багатозначне походження, що поєднує у собі елементи географії, історії та культури.

село Ратнів (Судомир)

Перша писемна згадка про село датована 1577 роком, яке раніше носило назву Судомир [86].

Село Ратнів розташоване на мальовничому березі річки Черногузка, лівої притоки річки Стир. Географічне положення села забезпечує йому сприятливе природне середовище, поєднання річкової долини з невисокими пагорбами, які формують характерний рельєф цієї частини Волинського краю.

Ґрунти поблизу Ратнева переважно дерново-підзолисті, що традиційно використовуються для вирощування зернових культур, овочів і кормових трав. Річка Черногузка не лише формує природні межі села, а й відіграє важливу роль у сільському господарстві, адже здавна слугувала джерелом води, місцем рибальства та важливим елементом у формуванні місцевих луків і заплав.

Оточене лісовими масивами та сільськогосподарськими угіддями, село має мозаїчну структуру ландшафту: відкриті простори чергуються з заплавною рослинністю, лісовими смугами й ставками.

Походження назви «Ратнів» має кілька варіантів тлумачення, залежно від історичних та культурних контекстів.

Існує версія, що назва села походить від старослов'янського слова «ратник», що означає воїн або солдат [23]. В Україні та інших слов'янських країнах це слово використовувалося для позначення воїна або воєначальника, який служив в армії. Згідно з цією версією, село могло бути засноване або перейняти свою назву завдяки воїнам або військовим поселенням, які жили тут й виконували оборонні функції.

Назва Судомир може походити від двох компонентів: «суд» (правосуддя, збори громади) і «мир» (спокій, порядок). Вона могла вказувати на те, що село було місцем судових зібрань або вирішення конфліктів.

Інше трактування пов'язане з особистим іменем або прізвищем, наприклад, Судомир – ім'я засновника чи значущої особи.

Легенда про походження назви села

Кажуть старі люди, що на місці теперішнього села Ратнів колись височів давній град – Судомир. Було це ще за княжих часів, коли на Волинських землях стояли фортеці, а кожен чоловік був ратником, готовим стати до бою в будь-яку мить.

Під час однієї з навал татаро-монгольських орд, Судомир став на шляху завойовників. Чорні хмари затягли небо, над берегами Черногузки загуркотіли копита ворожих коней. Жителі не втекли, не

сховалися, а вийшли на захист свого дому. Ратники, як називали тоді воїнів, зібралися біля валів і мужньо стали проти ворога.

Битва була жорстокою. Кожен метр землі був омитий потом і кров'ю. Падали наші воїни, але з кожним загиблим падав і не один нападник. Однак сили були нерівні, град не витримав натиску і впав. Судомир було спалено дощенту, а з ним і надію на його відродження.

Та не зникла пам'ять. Люди, що повернулися на ці землі через роки, не забули ні свого міста, ні його оборонців. На згадку про тих, хто став на смерть за рідну землю, нове поселення, яке виникло, отримало назву Ратнів, на честь ратників, що полягли в бою, але залишили по собі славу і честь.

Відтоді й понині назва села нагадує про відвагу та незламність його перших захисників, тих, хто своїм подвигом вписав у цю землю гідність і пам'ять на віки.

Таким чином, назва села Ратнів свідчить про його можливе стратегічне значення як військового осередку.

село Рованці

Перша писемна згадка про село Рованці датована 1230 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Стир. Географічне положення зумовлює як стратегічну, так і економічну значущість населеного пункту. Через Рованці проходить одна з важливих транспортних артерій, що поєднує Луцьк з південними і східними районами області.

Рельєф території загалом рівнинний із легким пониженням у напрямку до русла Стиру. Близькість до води формує своєрідний мікроклімат, що характеризується вологішими умовами у весняний період і частими туманами. Підвищена родючість ґрунтів у долинній частині сприяє розвитку садівництва, городництва та вирощування кормових культур.

Важливою особливістю Рованців є його включеність у природно-рекреаційний пояс Луцька. Поблизу села збереглися залишки лугово-

болотної флори та фауни, які відіграють роль у збереженні біорізноманіття передмістя. Водночас територія села зазнає активної урбанізації, що змінює традиційний сільський ландшафт.

Близькість до річки Стир вплинула на вибір місця для заснування поселення, оскільки річки забезпечували транспорт, воду для зрошення та риболовлю. Оборонна функція вказує на те, що назва походить від слова «рови», отже, село могло бути оточене оборонними ровами для захисту від ворогів.

Природне походження назви Рованці пов'язане зі словом «рови», що означає канали, яри або оборонні укріплення [23]. Це вказує на можливе існування захисних споруд або природних заглиблень поблизу села.

Інша версія походження назви пов'язана з рослинністю. Місцевість навколо села могла бути вкрита «рованцями» – луговими травами, які використовували для годування худоби. Назва села могла виникнути як відображення особливості природного середовища.

Історичне або особисте походження назви могло виникнути від імені або прізвища засновника чи власника поселення. Наприклад, Рован чи Рованець могло бути ім'ям, поширеним серед населення у той час.

За однією із версій назва цього села походить від назви його жителів за місцем проживання, з відміткою особливостей місцевості. Археологи стверджують, що територія цього поселення, як і інших наближених до Луцька зі сходу, була поділена каналами-ровами, пересуватися якими можна було за допомогою човнів. Це дало привід назвати середньовічним сучасникам село Рованці, а нашим сучасникам шукати в цьому порівняння із Венецією [50].

Легенда про село Рованці

Кажуть, що давно-давно, ще за княжих часів, на місці теперішніх Рованців був густий ліс, який розтинався глибокими природними ровами. Весною, коли танули сніги і розливалася ріка Стир, ці рівчаки наповнювались водою, перетворюючи околиці на мереживо озероць, протічок і заболочених каналів. Лише на підвищених ділянках люди могли будувати хати і обробляти землю. Тоді поселення ще не мало назви, а його мешканці більше подорожували човнами, аніж ногами. Іноді, щоб дістатись до сусіда, потрібно було переплисти цілий «внутрішній ставок».

Жив у тому поселенні вмілий човняр на ім'я Олекса. Він єдиний знав усі підводні переправи, кожную течію і заглибину. Люди жартували, що не село це, а справжня «волинська Венеція», і що Олекса їхній гондольєр. А найбільше вабили рови й канали дітей. Вони плавали у човнах, вигадували назви озерцям, а вечорами влаштовували змагання на веслах.

Якось, коли весняна повіднь була особливо сильною і загрожувала зруйнувати господи, Олекса повів молодь, аби розчищати рови і спрямувати воду вглиб лісу. Люди працювали день і ніч, поглиблювали природні канали, й зрештою врятували свої оселі від великої біди. На честь цієї події село вирішили наректи Рованці – від «ровів», що врятували життя, і від «ровенців» – людей, які живуть серед каналів і води.

І досі дехто з місцевих старожилів, споглядаючи весняну повіднь, жартома каже:

– Ми не село, ми – мала Венеція. Ще б гондолу й можна на базар у Луцьк веслувати!

Так і живе село Рованці з тієї пори, серед родючої землі, води та пам'яті про розум і витривалість своїх перших ровенців.

Таким чином, назва села Рованці пов'язана з природними або оборонними особливостями місцевості, свідчить про важливість географічного розташування села.

село Романівка

Хронологія заснування села Романівка залишається невстановленою.

Поселення розташоване у лісостеповій зоні з помірним континентальним кліматом і характерним для регіону рівнинним рельєфом. Територія села розміщена на мальовничій височині, що забезпечує природне водовідведення та сприяє веденню сільського господарства, зокрема, вирощуванню зернових і технічних культур.

Ґрунти Романівки переважно чорноземні та супіщані, середньої родючості. Вони особливо цінні для рослинництва. Поблизу села

протікають малі притоки річки Чорногузка, що створюють сприятливі умови для розвитку дрібного тваринництва, садівництва та бджільництва. На південному заході села збереглися залишки лісових насаджень, фрагменти дубових та змішаних лісів, які в давнину покривали цю місцевість і слугували природним захистом для поселення.

Мальовниче та красиве село Романівка, оточене густим лісом простягнулося довгою вулицею [80].

Найвірогідніше, назва походить від імені Роман. Це могло бути ім'я засновника села, першого поселенця або власника земель, на яких виникло село. За однією з версій, назва Романівка походить від імені Роман. Місцеві старожили розповідають, що заснував село Роман Врублевський (Заможний) [80].

Релігійне значення походження назви є досить поширеним у християнській традиції. Можливо, назва села виникла на честь святого Романа або іншої особистості, пов'язаної з релігійною діяльністю, яка могла вплинути на заснування громади.

Легенда про Романівку

Давно це було, ще в ті часи, коли панщина тримала селян у залежності, а землі належали вельможам і шляхтичам. На південному сході від давнього Луцька розкинулася велика маєтність пана Частковського. Пан був справедливим, хоч і суворим, та понад усе любив свої поля, ліси та водойми. Та найбільше цінував пан Частковський свою родину – трьох синів, кожен із яких мав свій норов і свою долю.

Найстарший син Роман був розважливим і мудрим. Ще змалку тягнувся до книг і праці, не цурався наглядати за селянами й часто допомагав їм поратися на полі. Другий син, Зигізмунд, мав вдачу запальну й любив товариства, на свята перший заводив танці, на ярмарках перший виводив торги. А наймолодший, Вітольд, був романтик і мрійник: часто зникав у лісах, споглядаючи зорі чи слухаючи спів птахів.

Коли пан Частковський відчув, що віку його вже не багато, зібрав синів і вирішив поділити маєтність між ними. Не з чвар чи амбіцій, а з мудрості батьківської, щоб кожен мав свою землю і міг будувати власну долю.

– Тобі, Романе, – мовив він, – віддаю землю рівну, родючу, де ліси не густі, але вода близько, і де люди працьовиті. Тут, кажу я, збудуєш село – твоє буде, нехай зветься воно Романівка.

Зигізмундові дістався пагорбистий край, де луки квітнуть навіть у спеку, а вітер свище між дібровами. Там постало поселення Зигізмундівка.

А Вітольдіві – найпоетичніше місце, де ліс підступає до самого болота, де місяць віддзеркалюється у водах, а тиша густа, як молоко. І назвав той куточок Вітольдівкою.

Так і з'явилися на мапі ці три поселення – Романівка, Зигізмундівка й Вітольдівка. І хоча час минув, змінювалися покоління, та досі в народі пам'ятають, що це села братів. А Романівка найстарша, найрозсудливіша з-поміж них, де й досі кажуть: «Як хочеш мудрості – йди до Романівки, бо там усе з розумом закладено».

Таким чином, назва села Романівка походить від особистого імені Роман, що підкреслює зв'язок із його засновником та впливовими родинами.

село Суховоля **(Суха Воля, Суховолі, Сухів)**

Перша писемна згадка про село датована 1577 роком. Як свідчать архівні дані, село у різні часи називалося по-різному: Суха Воля, Суховолі, Сухів [80].

Поселення розташоване на межі лісостепової і поліської природно-географічних зон, що формує мозаїчний ландшафт, характерний поєднанням відкритих луків, полів і невеликих лісових масивів. Оточене хвилястими пагорбами та водночас підвищеними ділянками із супіщаними ґрунтами, село має відносно сухий мікроклімат, що й зумовило появу назви – «Суховоля», тобто «вільна земля без надмірної вологи».

Природне середовище Суховолі в минулому вирізнялось переважно луговими й орними угіддями. Через відсутність значних водойм або боліт, ця територія завжди вважалася зручною для проживання, ведення господарства й обробітку земель. Хоча великі

річки не протікають безпосередньо через село, у близькому сусідстві знаходяться притоки річки Чорногузка та кілька джерел, що використовувались для побутових потреб.

Ґрунти в околицях села переважно дерново-підзолисті, легкі в обробці, хоч і не найродючіші. Однак їхні властивості добре підходили для вирощування жита, картоплі, а також для садівництва. Сухий клімат і доступність земель приваблювали сюди перших поселенців, зокрема переселенців із заболочених ділянок, що й дало підставу згодом закріпити за цим краєм назву, яка відображає головну рису місцевості – «суха воля», тобто вільна земля без вологи і багна.

Назва «Суха» вказує на те, що місцевість, ймовірно, не мала значних водойм або була розташована на підвищенні, де вода швидко стікала [23]. Села з подібними назвами часто виникали на межі освоєних і диких земель, що робило їх важливими пунктами в системі заселення регіону.

Найпоширеніша версія походження назви пов'язана з особливостями ландшафту. Назва «Суха Воля» могла виникнути через суху, піщану або кам'янисту місцевість, де утворилося поселення. Ця назва відображала контраст із заболоченими територіями, які були типовими для регіону.

Назва також могла відображати кліматичні умови чи рельєф, наприклад, рівнини або піщані ґрунти, які слабо утримували вологу.

Можливо, село отримало назву після великої посухи, яка сталася в цьому регіоні. За переказами, саме після цього селяни заснували нове поселення, подалі від виснаженої землі, що символізувало новий початок.

Слово «воля» у давні часи також означало поселення на вільних землях. Акцент на слові «воля» могло означати звільнення від певних податків або обов'язків. У XV–XVI століттях новостворені поселення часто називали «волями», щоб підкреслити привілеї їхніх мешканців. Таким чином, «Суха Воля» могла бути назвою поселення, заснованого на вільній землі.

Легенда про панську суху волю

Колись, на високому пагорбі на південному сході села стояв панський маєток. То була справжня окраса цих земель, муровані будівлі із червоної цегли, млин на парі, невеликий завод, квітники, посаджені в строгому порядку, сад із білими беріzkами, пахучими липами та

рідкісними для волинських сіл трояндами. Маєток той звався серед селян просто – «Суха Воля».

Старожили розповідали, що пані, яка там мешкала, була жінкою гоноровою, але мудрою. Звали її Куліченко Софія, походила із давнього шляхетського роду. Землю цю вона обрала не випадково. Бувала вона у багатьох краях, але тільки тут, де земля тверда, не заболочена, сонце довго тримається на пагорбах, захотіла осісти. Мовила вона колись:

– Тут земля вільна від трясовин, а воля – найцінніший скарб. То й нехай буде це місце моєю сухою волею.

І справді, це було місце вільне, без панщини, без кріпацтва, без примусу. Пані дозволяла селянам вільно працювати на своїх ділянках, не забиравала урожай, не примушувала до служби. За це її називали доброю і справедливою. Люди тягнулися сюди навіть із сусідніх сіл, оселитися на «сухій волі», де вільно дихається й вільно працюється.

Кажуть, у ніч перед Великоднем, на панському млині збиралися діти-сироти, а пані сама роздавала їм по калачу та яйцю, казала: «Хай буде вам світло, як мені ця земля світла».

Але прийшла війна. Маєток згорів, пані загинула, обороняючи селянські родини, які сховалися в її саду. Та пам'ять про неї жила довго. Люди, які залишилися, вирішили зберегти і землю, і назву. Так село і стало зватися Суховоля, на згадку про той куточок свободи серед історичних буревіїв, про благородну пані і суху, але багату на людське добро землю.

Кажуть, що й нині, коли цвітуть липи на схилах і вітер колише берези, можна відчутти дух тієї волі, що закарбувалася в назві і в серцях.

Таким чином, село Суховоля отримало свою назву через поєднання природних особливостей (сухий ґрунт) та історичних обставин заснування (нове поселення з привілеями для жителів).

село Цеперів

Перша писемна згадка про село Цеперів датована 1437 роком [86].

Поселення займає природно вигідне положення між пагорбами й пологими долинами, які формують характерний для регіону хвилястий рельєф. Саме ця геоморфологічна особливість створює своєрідну «чашу», захищену від північних вітрів, із помірно зволженими ґрунтами та сприятливим мікрокліматом для сільськогосподарського використання.

Село розташоване на лівому березі Чорногузки. Колись, за переказами, ці води живили джерела на схилах пагорбів, звідки місцеве населення брало воду не лише для побуту, а й для лікувальних цілей.

З південного заходу Цеперів межує із лісовими масивами, які в давнину слугували природним бар'єром і сховком для селян у неспокійні історичні часи. Височинні ділянки вкриті мішаними лісами, де збереглися дуби, сосни та ліщина, що створюють особливу екологічну зону, багату на флору і фауну. Ландшафт тут поєднує ознаки культурного землекористування із залишками пралісових екосистем.

Ґрунти в околицях села переважно дерново-підзолисті з домішками супісків, що робить їх придатними для вирощування зернових, бобових і картоплі.

Назва села Цеперів містить у собі цікаві географічні та історичні аспекти, які могли вплинути на її виникнення.

Якщо назва дійсно відображає слово «цеп», це може вказувати на ланцюг природних утворень, наприклад, пагорбів або водойм, що характерно для регіону [23]. У селі є Кринична гора і криниця, з якої б'є джерело «Бездня», протікає річка Пристань.

Розташування поблизу торгових чи військових шляхів могло відіграти важливу роль у розвитку поселення.

Географічне походження назви могло бути пов'язане з природними особливостями, такими як ланцюг (цеп) пагорбів, водних потоків чи доріг, які перетинали цю територію.

Професійна діяльність також могла вплинути на походження назви, адже слово «цеп» в українській мові означає сільськогосподарський інструмент (ціп). Назва могла відображати ремесло або заняття місцевого населення, наприклад, молотьбу зерна чи виготовлення інструментів.

У середньовіччі поселення нерідко захищалися частоколами чи іншими оборонними спорудами. Цеперів міг отримати свою назву через наявність такого захисного елемента, що нагадував «ланцюг» укріплень.

За даними вчителів історії села Баїв Оксани Цеслі та Любові Возняк та бібліотекаря села Городище Неоніли Степанової, назва села походить від слів «цепи» та «рів», якими воно було обгороджене у давнину. Старожили говорять про те, що Волинська рать здобула перемогу над татарами, зупинивши їх на землях, які з одного боку заступав ліс, а з іншого – річка. Поселення відгородили ровом, дозволивши полоненим будуватися тільки «це по рів» [95].

Легенда про походження села Цеперів

Давні часи на Волинських землях були сповнені боротьби та випробувань для місцевих мешканців. Зокрема, на землях, де зараз знаходиться село Цеперів, колись відбувалася знаменита битва між Волинською раттю та татарами, які часто намагалися захопити ці землі під час своїх набігів. Татари були жорстокими і нещадними, але волиняни, незважаючи на чисельну перевагу ворога, не відступали, а мужньо боронили свою землю.

В одній з таких битв, коли ворог наближався, а сили були не на боці волинян, ратники використали мудрість і хитрість. Вони вирішили захистити своє поселення, побудувавши довгий рів, який обгороджував землю з одного боку лісом, а з іншого – річкою. Цей природний бар'єр, разом з ровом, став нездоланною перепорою для ворога.

І ось після перемоги над татарами, місцеві жителі вирішили обгородити своє поселення ще більше, щоб уникнути нових нападів. Вони обгородили територію спеціальним ровом, зокрема для того, щоб тримати під контролем усіх, хто не мав права знаходитися на цій землі. І, за переказами, полоненим і новим поселенцям дозволяли будуватися лише в тому місці, яке називали «це по рів», тобто, лише на землі, що була оточена ровом.

З часом цей рів і сама ідея відгородження поселення від зовнішнього світу, стали основою для назви села. Так і з'явилася назва «Цеперів», яка, за однією з легенд, походить від слів «цепи» та «рів», що означало охорону та захист, створений цією природною барикадою.

І до сьогоднішнього дня жителі села пам'ятають цю важливу перемогу та їхню землю, яка з давніх-давен була захищена природними кордонами, що дало їм можливість жити в мирі й спокої.

Таким чином, назва села Цеперів має як природне, так і легендарне значення.

3.5.3. Городищенська територіальна громада

Утворилася у 2017 році шляхом добровільного об'єднання п'яти сільських рад (Городищенської, Несвічівської, Угринівської, Бережанківської та Михлинської). У 2020 році до громади увійшли ще п'ять сільських (Чаруківська, Губинська Перша, Жабченська, Колодеженська та Шклинська) та одна селищна (Сенкевичівська) ради [30], (рис. 3.47).

Рис. 3.47. Картосхема Городищенської територіальної громади [46]

До складу громади входять 1 селище Сенкевичівка і 20 сіл: Бережанка, Вигуричі, Городище, Григоровичі, Губин Перший, Дубова Корчма, Жабче, Загаї, Колодеже, Мартинівка, Маруся, Михлин, Наталин, Несвіч, Ниви-Губинські, Сергіївка, Угринів, Чаруків, Шклинь та Шклинь Другий [67].

село Городище

Перша писемна згадка про село Городище датована 1452 роком [86].

Поселення розміщене на останці правого берега річки Полонки, на легких хвилястих підвищеннях, що чергуються з природними пониженнями й заболоченими луками. Такий рельєф характерний для давніх поселень, які обирали для розташування місця з добрим оглядом та природною обороноздатністю.

Ґрунти в околицях села дерново-сірі опідзолені, придатні для землеробства та садівництва, тоді як прилеглі ліси і водно-болотні угіддя сприяли розвитку мисливства, бортництва та рибальства. Через село або неподалік нього проходили давні торгово-військові маршрути, що з'єднували Луцьк із західними і південними землями, а тому географічне положення Городища сприяло виникненню тут перехрестя людських і культурних шляхів.

Назва села Городище була типовою для поселень, що виникли на території давніх укріплень або місць, які відігравали стратегічну роль у минулому [23].

Городища часто будували на підвищеннях, що забезпечувало кращий огляд території та захист від ворогів.

Давні укріплення зазвичай будували неподалік річок чи інших водойм, що було важливим для забезпечення водою та торгівлі. Село розміщене на останці правого берега річки Полонки.

Археологічні дослідження підтверджують давнє походження села. В урочищі «Вал», за 0,5 км на північ від села, виявлено

складномисове городище кінця X – початку XII століть площею 0,8 га. [67].

Назва села походить від слова «городище», що вказує на укріплене поселення або залишки давнього фортифікаційного об'єкта.

Згідно з місцевими легендами, на місці сучасного села колись існувало захисне укріплення, обгороджене високими кілками з гострими кінцями. Під час оборони воїни, замінюючи зруйновані кілки, підбадьорювали один одного словами: «Городи ще!» Цей вислів міг стати основою для назви поселення.

Легенда про село Городище

У давні часи, коли на волинських землях постійно висіла загроза ворожих набігів, між дикими лісами й багnistими луками над річкою Полонкою постало невелике укріплене поселення. Його мешканці збудували довкола високий частокіл із загострених колод, насипали вали й вирили глибокий рів. Це було не просто село, а справжній форпост, який охороняв підступи до Луцька і захищав місцевий люд від татарських орд.

Легенда розповідає, що одного разу, коли на поселення насунулися ворожі сили, оборонці трималися з останніх сил. Кожен мав свою справу: одні стріляли з луків, інші лили кип'ячену воду з дерев'яних бочок, а ще інші – лагодили зруйновані частини огорожі. І коли ворог вдерся надто близько, ватажок захисників вигукнув:

– Городи ще! Городи ще, не зупиняйся, тримаймо вал!

Це «городи ще» – як заклик до відчайдушного спротиву підхопили всі. Ставши символом стійкості, ці слова надовго закарбувалися в пам'яті нащадків. І хоч минули століття, частокіли згнили, земляні вали заросли травою, але сама назва поселення залишилася. Люди почали називати його Городище, вшановуючи пращурів, які «городили» свою землю, зберігали її і будували на ній нове життя.

І тепер, коли ранкове сонце встає над селом, здається, що в легкому подиху вітру ще чути заклик далеких предків: «Городи ще!».

Таким чином, село Городище має назву, яка вказує на його історичну роль як укріпленого поселення.

селище Сенкевичівка (Будки, Будки Губинки та Буди-Губинські)

Селище Сенкевичівка, офіційно перейменоване в 1924 році, має цікаву історію, пов'язану з географічними, соціальними та історичними особливостями регіону. Його попередні назви, такі як Будки, Будки Губинки та Буди-Губинські, відображають певні аспекти побуту, розташування та розвитку селища [86].

Географічно воно лежить у межах Волинської височини, на пологих хвилястих рівнинах, які чергуються з дрібними заболоченими улоговинами, залишками прадавніх льодовикових процесів.

Головною природною особливістю території є поєднання лучно-лісових та осушених болотних ландшафтів. Із заходу селище оточене залишками мішаних лісів, де домінують сосна, вільха, дуб і береза. Ці ліси традиційно виконували важливу господарську функцію: забезпечували населення деревиною, ягодами, грибами, мисливськими ресурсами.

Водойми мають здебільшого штучне або меліоративне походження, проте зберегли вологолюбну флору: очерет, лепеху, осоку, а також притягують водоплавних птахів.

Головною вісьовою лінією просторового розвитку селища стала залізниця Львів–Ковель, яка проходить центральною частиною Сенкевичівки. Саме вона зумовила формування поселення як залізничного вузла у XX столітті.

Походження назви «Будки», «Буди-Губинські» вказує на невеликі поселення, що виникли навколо місць тимчасового проживання робітників [23]. Будки зазвичай означали житла або тимчасові споруди, пов'язані з лісовим господарством, виробництвом вугілля, смоли чи випалюванням поташу. Подібні назви часто зустрічаються в регіонах, де мешканці займалися промисловою чи ремісничою діяльністю в лісах.

Додавання «Губинки» та «Губинські» до назви може вказувати на близькість до іншого населеного пункту – села Губин, яке слугувало орієнтиром для визначення розташування селища. Це також може

свідчити про адміністративну чи територіальну залежність від села Губин.

Вважається, що сучасна назва Сенкевичівка походить від прізвища землевласника або представника місцевої шляхти – Сенкевича, який міг бути власником земель у цій місцевості в XIX – початку XX століття [91].

Значним поштовхом до розвитку селища стало будівництво залізничної станції Сенкевичівка. Вона стала важливим транспортним вузлом, який зв'язував Волинь із іншими регіонами. Саме станція дала поштовх для зміцнення позицій селища як адміністративного та торгового центру.

Як стверджують старожили, попередні назви села вказують, що засновниками села були переселенці з Губина, які тут побудували невеликі житла (будки). Сучасна назва була дана в часи польського володіння цими землями. Є версії, що вона походить від прізвища польського землевласника Сенкевича, який тут господарював. За іншою версією поселення отримало свою назву в честь польського письменника Генрика Сенкевича, в творах якого широко представлена українська тематика [91].

Легенда про заснування Сенкевичівки

Кажуть, що було це ще задовго до прокладання залізниці, коли край цей був диким і лісистим, з безкраїми болотами та непрохідними хащами. У ті часи прийшли сюди люди з давнього села Губина, яке потерпало від неврожаю і частих нападів розбійників. Зібравши нехитрий скарб, вони рушили на північ, шукаючи тихого й родючого місця для нового життя.

Дісталися вони до підвищеної сухої місцини серед лісів, неподалік дрібних струмків, що пробивалися крізь торф'яники. Тут і зупинилися. Не було у них змоги одразу зводити хати, тому поставили маленькі житла – будки, зроблені з дерева, моху та дерну. Через це нове поселення спершу й прозвали Будками. Згодом, щоб відрізнити від інших схожих поселень, їх почали називати Будки-Губинські, мовляв, «ті, що з Губина прийшли».

Минали роки, поселенці розросталися, побудували млин біля річечки, хати стали добротнішими, з'явилися господарства. Та одного разу у ці краї завітав заможний землевласник польського роду на прізвище Сенкевич. Побачивши мальовничу місцину, купив тут чималі

землі. Збудував фільварок, запросив ремісників і робітників, а до навколишніх сіл почали все частіше доходити розмови: мовляв, «на тих землях тепер сенкевичівські порядки».

Після прокладання залізниці та появи станції нова назва закріпилася остаточно – Сенкевичівка. Одні казали, що на честь землевласника, інші – ніби то в пошану до знаного письменника Генрика Сенкевича, твори якого тоді були в моді. Та хто б там не був, старі люди завжди згадували: «А починалось усе з наших Будок, з отих перших губинських будівничих, що ліс розчищали та землю під лопату брали...»

Так і живе тепер Сенкевичівка, селище, в якому кожен пагорб, струмок і залізнична колія носять на собі сліди давньої пам'яті, що зберігається у переказах від покоління до покоління...

Таким чином, назва селища Сенкевичівка має антропонімічне походження.

село Бережанка (Бископичі)

Перша писемна згадка про село датована 1545 роком, яке до 1946 року називалося Бископичі, має давню історію, пов'язану з релігійними, географічними та культурними особливостями регіону [86].

Поселення вирізняється характерним поєднанням природного ландшафту й історико-географічної специфіки, що зумовило як його розвиток, так і саму ойконімічну структуру.

Географічно село лежить на перехресті двох ландшафтних зон – поліської низовини та волинської височини, що зумовлює помірно-хвилястий рельєф, на якому чергуються рівнинні поля, м'які підвищення, заболочені ділянки та водотоки.

Ґрунти в межах Бережанки в основному дерново-підзолисті, середньої родючості, що сприяє веденню традиційного для регіону сільського господарства: вирощування зернових, картоплі, льону, а також розведення худоби. Наявність річки Біла, вологих балок та

прибережних лук визначає локальне мікрокліматичне різноманіття і багатство флори.

Назва села Бережанка походить від слова бережа (берег), що вказує на географічне положення села поблизу річки Біла [23].

Релігійна основа походження назви «Бископичі» могла походити від слова бископ (від польського biskup – єпископ), що свідчить про можливу належність села до маєтностей католицької церкви чи управління єпископа. У часи Великого князівства Литовського та Речі Посполитої багато земель передавалися церквам або монастирям, що знаходило відображення в місцевих топонімах.

Альтернативно, назва могла бути похідною від слов'янських коренів, які вказують на певну традицію або територіальний поділ, пов'язану з релігійними об'єктами.

У радянський період, після Другої світової війни, назву села змінили з Бископичі на Бережанка, що відображало політику русифікації та надання селам нейтральніших, нерелігійних назв.

Легенда про походження села Бережанка

Кажуть старожили, що колись на цьому місці було невелике поселення під назвою Бископичі. Назва та походила, мовляв, від слова бископ – тобто єпископ. За легендою, у сиву давнину тут оселився самотній монах-єпископ, який утік від гонінь або ж від мирської суєти. Збудував він на березі річечки дерев'яну келію і капличку, де проводив дні в молитві. До нього з часом почали сходитися прочани, а потім і поселенці, хто за порадою, хто за захистом, а хто просто прагнув мирного життя.

Кажуть, той єпископ мав дар зцілення й був дуже мудрим, адже вмів говорити і з людьми, і з природою. Він посадив на березі вербу, яка нібито цвіла навіть узимку. Ця верба стала символом поселення, її довго шанували і вважали оберегом.

Коли єпископ відійшов у вічність, люди назвали своє поселення на його честь – Бископичі. Але з часом, коли річка вийшла з берегів і почала змінювати русло, багато хат знищила повінь. Люди перебралися вище, на пагорб, де вже було «на бережку». І вже там заснували нову частину села, яку почали називати Бережанка, тобто та, що на березі, що вціліла.

Так у пам'яті людській збереглися дві назви і одна тиха історія про доброго старця з берега, який дав людям не тільки притулок, а й віру в силу добра.

Таким чином, назва села Бережанка підкреслила природний аспект місцевості та стала частиною радянської політики зміни топонімів.

село Вигуричі

Перша писемна згадка про село Вигуричі датована 1583 роком [86].

Географічно воно займає підвищену рівнинну місцевість із пологими схилами, які поступово спускаються до заболоченої заплави невеликої річки, притоки Черногузки. Саме це зумовило особливий ландшафт села – поєднання легких піщаних пагорбів із родючими чорноземами у пониженнях.

З усіх боків село оточене природними бар'єрами: з півночі – лугові заболочені ділянки, які в дощову пору стають майже непрохідними; із заходу – невеликі ліси, багаті на гриби, ягоди й дичину. Ці ліси зберегли рештки колишньої давньоруської діброви, яка, за переказами, ще в середньовіччі була частиною мисливських угідь місцевих князів.

Назва села Вигуричі, за гіпотезами деяких топоніміків, може походити від діалектного слова «вигур» або «вигор» – місце, що колись вигоріло або було розчищене під поселення шляхом підпалу лісу. Це підтверджується і самою конфігурацією сільської території: компактна забудова з чіткою віссю центральної дороги, яка ймовірно виникла на місці древньої вирубки.

Мовний корінь слова «вигур-» може бути пов'язаний з давньослов'янськими поняттями, такими як «височина» чи «підвищена місцевість», що може вказувати на географічні особливості території, де розташоване село [23].

Проте, назва села, ймовірно, походить від давньоруського або польського імені чи прізвища Вигура чи Вигур (пан Богдан Вігура у

1583 році платив подимний податок з маєтку) [25]. У тогочасних реаліях поселення часто називали на честь власника земель, засновника або впливової особи, яка тут проживала.

Як і багато інших сіл регіону, Вигуричі мають свою місцеву міфологію та народні перекази.

Легенда про село Вигуричі

У самісінькому серці волинської землі, де пагорби м'яко опускаються до заплав річечки, стоїть старовинне село Вигуричі. Давнє, як і сама земля, воно бере свій початок ще з XVI століття, коли цими теренами володів знаний шляхтич – пан Богдан Вігура.

Кажуть, був він чоловік не лише вельми заможний, а й мудрий та справедливий. Саме він збудував на вигорілому узліссі перші хати для селян, яких закликав із ближніх сіл. Місце було незаймане, але багате на воду й придатне для землеробства. Вігура надав кожному переселенцю клаптик землі, а на згадку про себе наказав наректи поселення «Вігурич» – мовляв, «діти вигурової землі».

Та була ще одна причина для такої назви, яка передавалася в народі, як дорогоцінна пам'ять. Старожили стверджували, що під час великої посухи, коли довкола все сохло і тріскалося від спеки, лише вигуричі залишилися зеленою оазою. Пан Вігура, бачачи страждання людей, зібрав майстрів і наказав викопати глибокий колодязь на пагорбі. І коли копачі досягли джерела, з-під землі вирвався потужний струмінь чистої води, яка не лише врятувала село, а й стала джерелом життя для багатьох сусідніх поселень.

Тоді, на знак подяки, люди спорудили біля криниці дерев'яний хрест і вперше молилися не в панській світлиці, а просто неба, під ясным вигуричанським небом. Так, у пам'яті людей, ім'я пана Вігури переплелось з водою, землею і спасінням.

Відтоді минули століття, але в селі й досі подекують: якщо у Вигуричах напиться з того джерела, матимеш здоров'я і довгий вік. А ще – силу оберігати свою землю, як це колись робив добрий пан Вігура, з іменем якого й живе село.

Таким чином, назва села Вигуричі, ймовірно, походить від особового імені, підкреслюючи природні та соціальні особливості місцевості.

село Григоровичі

Перша писемна згадка про село Григоровичі датована 1570 роком [86].

Височинний рельєф села формує мозаїку природних умов: невеликі пагорби, яри, луки, які в теплу пору року вкриваються пишною зеленню, а в низинах утворюються сезонні потічки та природні водозбори.

Основу природного ландшафту складають родючі супіщані й суглинисті ґрунти, що здавна сприяли розвитку землеробства. Поруч із селом простягаються залишки дубово-грабових лісів, які в давнину слугували природним укриттям для місцевого населення. Саме тут, між пагорбами та лісовими масивами, прокладали свої маршрути як купецькі, так і військові шляхи, про що свідчать перекази та археологічні знахідки.

Село розташоване недалеко від невеликої річки чи струмка (у давнину згадується невеликий потік, який слугував джерелом води для потреб господарств), що відігравав роль у побуті та землеробстві. Місцевість відзначається сприятливими кліматичними умовами з достатньою кількістю опадів та м'якою зимою.

Назва села Григоровичі походить від імені Григорій і може означати «нащадки Григорія» або «поселення людей, пов'язаних із Григорієм» [23]. Такий спосіб формування топонімів був поширений на українських землях у середньовічний період.

Власницьке походження назви села походить від імені засновника або власника землі, який міг би бути представником шляхетського роду або духовної особи, що мала великий вплив у регіоні. Як свідчить Цинкаловський О., назва Григоровичі вказує на родовий поділ, адже у 1545 р. село було власністю волинських земель Григоровичів [34].

Релігійний підтекст назви села вказує на ім'я Григорій, яке має християнське походження й було популярним серед священників й монастирських діячів. Це може свідчити про зв'язок села з церковними маєтностями або про духовний статус його засновника.

Легенда про трьох братів

Колись, у сиву давнину, на землях між лісами й луками, де нині стоїть село Григоровичі, оселився заможний землевласник на ім'я Григорій. У нього було троє синів – Андрій, Данило і Михайло. Григорій був мудрою людиною і справедливим батьком. Кажуть, що ще за життя він вирішив розділити свої землі між синами порівну, але з умовою: кожен має не просто володіти землею, а пильнувати її, працювати й шанувати предківський рід.

Після смерті батька брати не сварилися, як це часто бувало у сусідніх дворах, а навпаки збудували собі хати неподалік одна від одної, і кожен рік на день Святого Григорія сходилися на спільну вечерю, щоб згадати батька і порадитися про справи. Люди довкола дивувалися такій братерській злагоді й почали говорити: «Йдемо до Григоровичів», бо то була земля нащадків Григорія.

З часом нащадки братів заснували хутори й двори, а навколишні переселенці з Забужжя та Полісся почали селитися поруч. Так виникло ціле село, з ланами, гаями й пасовищами, яке всі стали називати Григоровичі, на згадку про мудрого батька та його рід.

І кажуть, що й донині, коли настає весна, на одному з пагорбів села розцвітає поодиноке дерево – старезна груша, яку ще сам Григорій посадив. І якщо вранці до неї прийти, можна почути, як листя тихо шепоче старовинні родові молитви.

Таким чином, село Григоровичі має назву, що походить від імені Григорій, яке вказує на його засновника або перших поселенців.

село Губин Перший (Губин, Губин Український)

Перша писемна згадка про село Губин Перший (відоме також як Губин та Губин Український) датована 1570 роком [86].

Рельєф місцевості здебільшого рівнинний із легкими підвищеннями, характерними для Лісостепової зони регіону. Оточене мішаними лісами, луками та орними землями, село розкинулось на мальовничому просторі, що поступово переходить у хвилясті пагорби та невеликі балки.

Ґрунти в околицях переважно дерново-підзолисті та чорноземні, родючі, з помірною зволоженістю, що здавна сприяли землеробству. Завдяки цьому село стало осередком хліборобських традицій.

Поряд із селом зустрічаються цікаві геоморфологічні утворення – природні виярки, окремі пагорби та лісові урочища, які в народній уяві стали джерелами легенд і переказів. Топоніміка села багата на архаїчні назви кутків, наприклад, Задвірки, Камінь, Луга, що вказують на давність і тяглість заселення території.

Назва села Губин може походити від особового імені або прізвиська Губа [23]. Такі топоніми часто утворювалися на основі імен засновників або власників поселення. Ім'я Губа було поширене в слов'янській антропонімії.

Слово губа могло мати значення, пов'язане з природними об'єктами, наприклад, вигин річки, улоговина або інші географічні особливості місцевості.

Деякі дослідники припускають, що назва могла мати тюркське походження, адже на Волинській землі часто зустрічаються назви, які залишилися від часів набігів татар. У тюркських мовах «губа» могло означати «укріплення» чи «захист» [25].

У назві Губин Перший відображається пізніший адміністративний поділ, що пов'язано із поділом території між власниками.

Назва Губин Український виникла пізніше, ймовірно, для розрізнення села від інших поселень із подібною назвою або для наголосу на його національній ідентичності.

Легенда про село трьох колодязів

Колись давно, ще за панських часів, територію теперішнього Губина вкривали непролазні хащі, болота та розлогі луки. Оселився тут перший поселенець – чоловік на ім'я Губа, утікач з Поділля, що шукав вільної землі та спокою для родини. Обрав він невеличкий пагорб на березі струмка, заклав хату, вирив криницю, посадив сад. Згодом до нього приєдналися ще дві родини, одна з-під Луцька, інша – з Брацлава. Так з'явилося поселення з трьома хатами та трьома криницями.

Минали роки. Поселення розросталося. Люди казали: «Де три криниці зійшлися, там і село поставало». Від імені першого господаря його почали називати Губин, а згодом – Губином.

Та легенда на цьому не завершується. Кажуть, що коли Губа помирав, він закопав у лісі між тими трьома криницями горщик зі сріблом і сказав синам: «Не золото головне, а вода. Бережіть криниці – буде жити й село. Забудете їх – згубите й скарби, і землю».

З того часу жителі Губина Першого з повагою ставилися до джерел і криниць, а про скарб досі ходять перекази серед старожилів, мовляв, деś між лісом і річкою, де сходяться три старі груші, під каменем і досі дримає глечик срібла.

І саме тому в народі подейкували, що Губин – це село, яке береже не лише свою воду, а й свою пам'ять.

Таким чином, назва села Губин Перший має антропонімічну назву, яка відображає історичну тяглість і географічні особливості місцевості.

село Дубова Корчма

Перша писемна згадка про село Дубова Корчма датована 1654 роком [86].

Поселення лежить поблизу стародавніх шляхів, якими в давнину проходили як купці, так і військові загони, зокрема козацькі. Територія села характеризується рівнинним рельєфом, м'якими височинами, придатними для сільськогосподарської діяльності.

Зі сходу село оточене широколистяними лісами, серед яких домінує дуб звичайний, що й відобразилось у самій назві поселення. Болотисті місцини в пониженнях рельєфу чергуються з відкритими луками, які слугували як природними пасовищами, так і важливими стратегічними пунктами під час пересування військ. Через близькість до історичного шляху на Берестечко, місцевість мала вигідне розташування для короткочасного таборування. Саме тому тут, за легендою, і постала знаменита «корчма» – дерев'яна споруда, яка стала не лише зупинкою, а й символом всього села.

Походження назви «Дубова» вказує на багатство місцевих лісів, де домінували дуби [23]. Дуби здавна символізували силу, довговічність

і духовну велич, а їхня деревина була важливою для місцевої економіки, адже дубове дерево цінувалося для будівництва та виготовлення меблів.

Слово «корчма» означає трактир або шинок, місце, де подорожні могли зупинитися на відпочинок, поїсти чи переночувати [23].

Назва «Дубова Корчма» може свідчити про існування на цій території корчми, розташованої біля дороги, що проходила через дубовий ліс. Це місце могло стати важливим пунктом для торгівлі та сполучення між сусідніми поселеннями.

Поєднання назви «Дубова Корчма» з'явилася через географічне розташування корчми поблизу дубового лісу, що було типовим явищем для краю в минулі століття.

За переказами місцевих старожилів, козаки, які йшли на Берестечко, поставили на цьому місці корчму.

Легенда про Дубову Корчму

Було це літом 1654 року. Курні дороги Волинського краю наповнилися брязкотом шабель та козацькими піснями, Б. Хмельницький вів своє військо на Берестечко. Сонце пекло немилосердно, а дороги розкисли від недавніх дощів. Утомлені вершники йшли поволі, час від часу зупиняючись, аби перевести дух.

На перехресті двох стежок, серед густого дубового гаю, один із сотників помітив зручне місце: пагорб сухий, знизу джерело дзюрчить, навколо густий дубовий ліс, що захищає від вітру. Хмельницький наказав тут стати на табір. За день козаки зрубали кілька дерев і звели невеличку корчму, на перепочинок, на раду, на чарку меду. Назвали її просто – «Дубова».

Кажуть, що саме в тій корчмі гетьман проводив нараду перед битвою, саме там один старий селянин з довгою сивою бородою вказав козакам таємну стежку через болота, яка могла вивести в тил ворога. Хмельницький в подяку подарував йому шаблю з руків'ям з рогу та козацьку шапку. А на прощання сказав: «Це місце запам'ятаю. І хай люди знатимуть, що на роздоріжжі під дубами була козацька корчма – волі прихисток і мужності свіча».

З тих пір минуло багато років. Корчма давно зникла, дуби постаріли, а село, що виникло довкола цього місця, зберегло в назві пам'ять про ті часи – Дубова Корчма.

І подекуди старожили, що вночі на Купала, коли вітер шелестить у дубовому гіллі, можна почути веселий гомін козаків,

дзенькіт келихів і тужливу думу, яку співав сліпий бандурист під стінами корчми.

Таким чином, село Дубова Корчма отримало свою назву завдяки наявності важливого об'єкта – корчми, розташованої серед дубових лісів, що підкреслює історичну роль села як центру відпочинку, торгівлі та сполучення на перехресті шляхів.

село Жабче

Перша писемна згадка про село Жабче датована 1586 роком [86].

Географічне положення обумовлює строкатий ландшафт: навколишні землі чергуються між мозаїкою луків, заболочених урочищ і невисоких пагорбів. Поблизу села протікають кілька малих струмків, які в минулому жилили ставки та мочари, що слугували природними пастками та захистом від ворогів.

Низинна частина території часто затоплювалась весняними водами і, за спогадами місцевих, тут водилося багато жаб, від чого, ймовірно, і походить назва Жабче. Назва має характерне зменшувальне закінчення «-че», типове для давніх поселень, що виникали як хутори або відгалуження від більших сіл [23]. Географічно Жабче зручно розміщене на старих торгових стежках, якими з'єднувалися Луцьк, Берестечко й Радомишль, що сприяло розвитку місцевої громади ще з давніх часів.

Розташування села вказує на важливу роль водойм у житті місцевих жителів. Вони слугували джерелом питної води, місцем для риболовлі та поливу. Болота, низини та лугові території створювали унікальний мікроклімат, який впливав на спосіб життя громади.

Природне походження назви Жабче може походити від слова жаба, що вказує на наявність у минулому великої кількості цих земноводних у місцевих водоймах, що характерно для низинних територій, багатих на болота, ставки чи озера.

Топографічний аспект походження назви вказує на те, що слово жабче могло вживатися для позначення місця, де було багато вологи,

заболочених луків або невеликих ставків. Такі природні умови сприяли розмноженню жаб і могли дати назву поселенню.

Символічне значення походження назви говорить про те, що у фольклорі жаба часто сприймалася як символ вологи, родючості чи багатства природи. Назва могла виникнути як відображення особливого зв'язку мешканців із природою.

Легенда про княгиню і жаб'ячі береги

Колись давно, в часи Київської Русі, землі, де нині розкинулось село Жабче, належали княгині, яка полюбляла полювати в цих краях. Її обоз зупинився на ніч поблизу великого болота, де ввечері здіймався такий гучний жаб'ячий хор, що не могла княгиня заснути.

Втомлена й сердита, вона звеліла слугам: «Скажіть тим жабам, щоб замовкли, бо я тут спати буду!»

Слуги, звісно, нічого вдіяти не могли, тільки зніяковіло переглядалися. Але саме в ту ніч трапилося щось дивне: з лісу вийшов сивий дід – мудрець-волхв, який, кажуть, розумів мову звірів. Він підняв палицю, вдарив по землі й мовив: «Жаби – це духи цих земель. Хто їх поважає, той з миром живе. А хто виганяє, той не знайде тут спокою».

Княгиня, вражена словами, наказала на згадку про цю ніч назвати місце Жабчем, а навколишні землі зберегти вільними від вирубки й забудови.

Кажуть, що з того часу жителі села не зачіпали жаб, вважаючи їх оберегами від лиха. І досі старожили вірять: якщо на Зелені свята почути жаб'ячий хор, рік буде щедрим на дощі й урожай.

Таким чином, село Жабче отримало свою назву завдяки природним умовам – водоймам, болотам і лукам, які слугували домівкою для жаб.

село Загаї **(Шпрахи або Шприхи, Шпрахів)**

Хронологія заснування села Загаї залишається невстановленою.

Поселення розташоване на лівому березі річки Полонка, неподалік впадіння її в озеро Несвіч. Вигідне розташування між водними артеріями створює унікальний мікроклімат і багатий природний ландшафт. Територія села характеризується плавним рельєфом, із чергуванням заплав, пагорбів і заболочених ділянок, особливо вздовж берегів річки.

Східна частина села прилягає до озера Несвіч – природної водойми, відомої своїми рибними багатствами та легендами. Саме тут, у тиші очеретів, і досі можна побачити перелітних птахів, які обирають це місце для гніздування. Береги Полонки й Несвіча з давніх-давен приваблювали не лише поселенців, а й подорожніх, мисливців та рибалок.

Назва Загаї вказує на густі ліси навколо села, які були природним бар'єром і захистом, що робило село стратегічно зручним місцем для життя. Локалізація села, ймовірно, відображала його розташування «за гаями», тобто на певній відстані від інших поселень або центральних шляхів [23].

Попередні назви села, такі як «Шпрахи» або «Шприхи», можуть мати іноземне (німецьке чи польське) походження. Назва «Шпрахи» нагадує німецьке слово Sprache («мова») або прізвища, що були поширені серед колоністів, які могли оселитися в цьому регіоні [23].

Інша версія походження цих назв може бути пов'язана з польською чи австрійською адміністративною традицією в період, коли Волинь входила до складу Речі Посполитої та згодом Австрійської імперії.

Як вказують старожили, назва села походить від стилізованої назви місця його розташування. За гаєм є село, а люди, котрі в ньому проживають – загаї. Прибережна частина села здавна називалась Шпрахи.

Легенда про Шпраха і чарівне озеро

Колись давно, на пагорбі біля озера Несвіч, жив майстерний млинар на ім'я Шпрах. Люди говорили, що його млин ніколи не зупиняється, навіть тоді, коли інші стояли без вітру. Одного вечора до нього завітала втомлена подорожня, гарна дівчина в зеленому вбранні. Вона попросила прихистку, а Шпрах, хоч і здивувався, прийняв її.

На ранок дівчина сказала: «Я – дух озера. За твою доброту подарую селу силу: вода в Несвічі завжди буде чиста, риба – багата, а

земля навколо – родюча. Та пам'ятайте: не зруйнують лісів, за якими ви сховалися, вони ваш захист».

З того часу поселення стали називати Шпрахами, а згодом Загаями, бо ліс справді оберігав його від негоди і ворогів. Старожили кажуть: іноді, у туманні світанки, над Несвічем можна побачити постать зеленої дівчини, охоронниці вод і землі.

Таким чином, село Загаї має назву, що вказує на його розташування серед лісів та історичний зв'язок із природним середовищем.

село Колодеже (Колодеж)

Перша писемна згадка про село Колодеже датована 1508 роком [86].

Поселення розташоване над мальовничою річкою Дежа, притокою Стиру. Географічне положення села вирізняється вигідним розташуванням у природній долині, захищеній пагорбами з одного боку та зволоженою заплавною територією з іншого. Така конфігурація рельєфу історично сприяла формуванню постійного поселення.

Річка Дежа – спокійна, мілководна, з численними заплавами, здавна служила джерелом води, рибальства й зрошення для місцевих господарств. Уздовж річки поширені родючі лучні та дерново-підзолисті ґрунти, що дають високі врожаї зернових і кормових культур. Село оточене невеликими лісовими масивами, залишками дубових і соснових лісів, які зберігають природне різноманіття й виконують важливу кліматорегулюючу функцію.

Назва села Колодеже походить від річечки Дежа. Мальовниче село Колодеже отримало таку милозвучну назву від річечки Дежа, що несла свої спокійні води до багатоводнішого Стиру [93].

Слушною є інша думка щодо назви села. Колодежі – село при колодязях [1]. Назва села очевидно походить від слова колодязь, що вказує на наявність джерел питної води або штучно створених криниць. У місцях, де не було доступу до відкритих водойм, колодязі мали надзвичайно важливе значення для забезпечення життя громади.

Ймовірно, місцевість славилася великою кількістю криниць або джерел, що й дало назву селу.

Також назва може бути відображенням місцевості, де знаходилося джерело або колодязь, що забезпечував водою всю громаду. Село було розташоване поблизу таких природних об'єктів мало багато колодязів, це стало основою для його назви.

Деякі дослідники вважають, що назва «Колодеже» може бути пов'язана з древніми слов'янськими чи староруськими термінами, які вказували на території, де були розташовані господарські споруди, такі як млини чи інші водяні механізми.

Легенда про село Колодеже

Колись, коли ці землі ще були вкриті лісами, мандрівник, що загубився між луками та нетрями, знемагав від спраги. Дорогу йому перегородила річка, спокійна й глибока, яку звав народ Дежа. Втомлений і змучений, він упав на землю й промовив молитву. І тоді, за легендою, з-під його рук забило джерело, чисте, студене, як кришталь.

Мандрівник викопав перший колодязь, саме біля нього почали зводитися перші оселі. Люди тягнулися до цієї води, що більше осель ставало, то більше з'являлося й колодязів. Кажуть, що в один час у селі було стільки криниць, що навіть кінь, ідучи селом, не проходив і п'яти хат, щоб не побачити ще одного джерела.

На честь тієї води, що дала життя людям і селу, поселення й отримало назву – Колодеже. А в народі ще й нині говорять: «Хто воду колодезьку п'є – тому й сила в руках і правда на язиці».

Таким чином, назва села Колодеже відображає географічні особливості цього регіону.

село Мартинівка

Хронологія заснування села Мартинівка залишається невстановленою. У письмових джерелах село вперше згадується на межі XV–XVI століть як невелике хутірське утворення на землях, які

перебували під впливом володарів Луцького замку [86]. За легендами, саме в цей період село стало прихистком для переселенців з південної частини регіону, які втікали від татарських набігів.

Під час адміністративних реформ Речі Посполитої Мартинівка входила до складу Луцького повіту, а в період Російської імперії до Волинської губернії. Вже тоді село стало центром місцевого господарства, тут розташовувався фільварок, млин і православна каплиця, рештки якої ще можна знайти на старому цвинтарі.

Поселення розташоване на правобережжі середньої течії річки Чорногузки, яка віками виконувала роль природного кордону між поселеннями. Територія села належить до Західного Полісся, хоча її південні околиці вже мають риси перехідної зони до Волинського лісостепу.

Геоморфологічно місцевість характеризується переважно хвилястою рівниною, сформованою в умовах давнього зледеніння.

Важливу роль у формуванні географічного положення відіграють лісисті масиви, які оточують село з північного сходу. Тут переважають мішані ліси з домінуванням сосни, дуба та берези. Ґрунтовий покрив представлений дерново-підзолистими і сірими лісовими ґрунтами з достатнім рівнем гумусу, однак у низинних частинах села – торфовищами, які ще в середині ХХ століття активно використовувалися місцевими жителями як джерело палива.

Назва села Мартинівка, за поширеною версією, походить від особового імені Мартин, імовірно, одного з перших засновників або старост цього поселення. Ім'я має латинське походження (Martinus, тобто «присвячений Марсу», богові війни) і було досить популярним у середньовічній Русі, зокрема в монастирських та шляхетських колах [23].

Легенда про Мартинову Печеру

Колись давно, за козацьких часів, жив у Мартинівці чоловік на ім'я Мартин Великий, літописець і збирач стародавніх книг. Кажуть, що він навчався у Києво-Могилянській колегії, але повернувся в рідні краї, аби зберегти те, що інші прагнули знищити.

Мартин збудував під селом кам'яну печеру – вузький хід у пагорбі поблизу річки. Там він ховав книги, ікони, а головне золоту Біблію, виковану в монастирі десь на Поділлі. Ця книга мала силу захищати край від війни, посухи та голоду. Але однієї ночі, коли з півдня йшли

ворожі орди, Мартин сховався в тій печері разом із скарбами. Більше його не бачили.

З того часу щороку в день святого Мартина, 11 листопада, біля старого кургану чути легкий спів і дзенькіт ланцюга. Старі люди кажуть: то Мартин, прив'язаний до своєї Біблії, чекає на людину, що зможе відкрити печеру словом правди і доброти. Але якщо жадібний зазирне в її глибини, то лиш сліпоту матиме й дорогу назад забуде.

У середині XX століття місцеві школярі справді знайшли провалля у лісі, яке вело до підземної печери. Кажуть, хід обвалився, але можливо, це сама земля вирішила сховати скарби Мартина до кращих часів...

Таким чином, назва села Мартинівка має антропонімічне походження, яке може бути пов'язане з ім'ям засновника чи власника землі, а також із релігійною традицією вшанування святого Мартина.

село Маруся (Красний сад)

Хронологія заснування села Маруся залишається невстановленою. До 1943 року називалося Красний Сад, має назву, що відображає зміни в історичному, політичному та культурному контекстах [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Полонка, є характерним прикладом малих волинських поселень, що сформувалися на природних межах між Поліссям і Волинською височиною. Село лежить на невеликому плато, що спадає до річкової долини.

Річка Полонка, лівобережна притока Стиру, формує природну вісь сільського середовища, забезпечуючи село водними ресурсами та родючими заплавними луками. Тутешня місцевість багата на чорноземи з вкрапленнями лугових ґрунтів, що історично використовувалися для сінокосів та пасовищ. У межах села також трапляються невеликі болота і джерела, які мають важливе значення в народних віруваннях і обрядовості.

Природний ландшафт доповнюють дубові гаї, які ростуть на підвищеннях уздовж річкової долини. Ці ліси зберігають елементи

давнього дубового кряжу, сліди прадавньої лісової смуги, яка колись простягалась від Рожища до Торчина.

За переказами місцевих мешканців, назва Красний Сад походила від великого вишневого саду, який розкинувся на схилах до річки і славився цвітінням, що вкривало пагорби мов червоний (красний) туман. Однак у 1943 році, під час нацистської окупації, назву було змінено на Маруся, нібито за ім'ям селянської дівчини, що, за місцевим переказом, врятувала частину села від спалення.

Переосмислення ойконіму стало не лише актом перейменування, а й символом відновлення національної ідентичності, що в післявоєнні роки проявилася у збереженні локальної історичної пам'яті.

Легенда про Марусю з Полонки

У часи Другої світової війни, коли Волинська земля була охоплена вогнем, село Красний Сад потрапило під загрозу знищення. Гітлерівці, дізнавшись про діяльність повстанців у лісах за Полонкою, вирішили спалити село, підозрюючи в допомозі мешканців.

У ті дні в селі жила дівчина на ім'я Маруся, сирота, яка доглядала старого діда-коваля. Коли загін ворожих солдатів підійшов до села, Маруся пішла назустріч їм одна. Її постать у білій сорочці, зі стрічками в косах і вишитою хусткою в руках вразила навіть найжорстокіших із них. Вона почала говорити до командира німецькою мовою, яку вивчила в костельній школі ще до війни.

– Тут немає бійців, – сказала вона. – Тут лише діти, старі та хворі. Візьміть мене, якщо треба жертву, але не паліть село.

Солдати, вражені її мужністю, відступили. Але Маруся зникла, ніхто більше її не бачив. Одні кажуть, що її відвезли до штабу і там розстріляли. Інші, що вона втекла в ліси і приєдналася до повстанців.

З того часу, кажуть старі люди, щоночі на берегах Полонки можна побачити, як біла постать із косами переходить річку, мов тінь. А коли в селі народжується дівчинка з іменем Маруся, то вона виростає сильною, справедливою і здатною захищати інших.

У 1943 році, на хвилі цих переказів, село і справді отримало нову назву – Маруся, на згадку про ту, що врятувала його душею і серцем.

Таким чином, назва села Маруся має антропонімічне походження.

село Михлин

Перша писемна згадка про село Михлин датована 1433 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Полонка, яка є однією з численних приток Стиру, і водночас – важливим водним елементом ландшафту регіону. Місцевість характеризується рівнинним рельєфом із поступовим зниженням до річкової долини, де сформовані алювіальні ґрунти, придатні для сінокосів, пасовищ і городництва.

У межах села переважають дерново-підзолисті ґрунти з невеликим шаром гумусу, які проте добре зволожуються завдяки близькості водних джерел. Річка Полонка, яка на цьому відрізьку має невелику ширину, утворює низку затонів, плес і заводей, що сприяють розвитку природного рибного багатства. Саме з цим природним чинником пов'язується одна з найяскравіших місцевих легенд – про линів і міхи.

Околиці Михлина зберегли мозаїчну структуру ландшафту: пагорбові сади чергуються з лучними пасовищами, перелогами, болотцями та вербовими заростями. Ця природна картина є типовою для старожитніх рибальсько-землеробських громад, які поєднували традиційне хліборобство з сезонним виловом риби, зокрема лина, карася, щуки.

Назва села Михлин, за місцевими переказами, має народно-етимологічне походження, яке зберігається у формі усної легенди. Як оповідають старожили, у давні часи, коли річка Полонка була повноводною, а її береги вільними від людської забудови, у її глибинах водилося стільки линів, що селяни не ловили їх по одному, а виловлювали цілими мішками.

Так виникла приказка: «Міх лина з Полонки, то для Михлина норма».

Згодом, за логікою народної творчості, ця своєрідна характеристика осілого заняття – «міх» + «лин» – трансформувалась у топонім «Михлин» [36]. Така версія, хоч і не має прямих документальних підтверджень у письмових джерелах, відповідає давній

ойконімічній традиції, коли назви формувалися з побутових чи господарських асоціацій.

Легенда про Міх і Лина

Було це давно, коли річка Полонка ще не знала дамб і мостів. Стояла зима, але не люта, а така, що лід ставав, мов скло, і видно було дно.

Один селянин, на ім'я Демко, пішов якось із міхом не по зерно, не по сіль, а, кажуть, просто пройтись до річки. Дивиться, а в ополонці риба кишить, особливо багато линів. І такі вони жирні, золотаві, що світяться під льодом, мов сонце.

Демко скинув кожуха, намочив руки й почав ловити. За годину міх був повний, а до вечора він зловив уже три, три повні міхи линів. Прийшов додому, а жінка й каже:

– Та де ж ти взяв стільки скарбу?

А він:

– Це ж Полонка дає. А місце те святе. Лиш добрим людям рибу відкриває.

З того часу всі почали ходити туди з міхами й говорити:

– Йду на лина, може й міх буде.

Так місце те й стали називати Міх-Лин, а згодом – Михлин.

Кажуть, і донині, коли на Теплового Олексія (30 березня за старим стилем) річка шумить тихо, мов шепоче, у старій заводі біля верб можна побачити тінь лина з золотими очима. Але не ловлять його більше, бо то дух річки, а не проста риба. Тільки той, хто прийде з чистим серцем, зможе побачити це диво.

Таким чином, назва села Михлин має народно-етимологічне походження.

село Наталин (Наталін)

Село Наталин (Наталін) виникло в кінці XIX століття і має назву, яка відображає вплив як особистих імен, так і суспільно-історичних подій того періоду [86].

Поселення розташоване у зоні мішаних лісів та чорноземних пасем, що забезпечували місцевих жителів добрими врожаєми, зокрема жита, гречки та картоплі. На території села збереглися заплави й джерела, які живлять місцеві потічки, притоки більших річок, серед яких Полонка.

Сільськогосподарська структура місцевості, мозаїчне поєднання лук, орних земель і лісових насаджень, зумовило типову для краю садибну забудову з господарськими двориками та городами, що тягнуться до межових ярків. Навколишні поля мають глибоку народну назву – «дівочі ниви», що прямо пов'язано з легендарною історією трьох дочок і трьох хуторів.

Село могло розташовуватися на рівнині чи в мальовничій місцевості, що приваблювало людей для оселення. Назва «Наталин» могла підкреслювати зв'язок із природною красою регіону.

Іменне походження назви села, ймовірно, походить від імені Наталія або його похідних, наприклад, Наталка чи Наталя [23]. Можливо, село було назване на честь жінки, яка відігравала значну роль у заснуванні чи розвитку громади, наприклад, дружини чи доньки власника землі.

Релігійний аспект походження назви вказує на те, що ім'я Наталія має християнське походження та означає «рідна» або «народження». Назва могла бути пов'язана із заснуванням храму або відзначенням дня святої Наталії.

Назва має семантичний і морфологічний патерн: жіноче ім'я + формант належності/власності, що цілком відповідає історичній дійсності XVIII–XIX століть, коли невеликі хутори чи маєтки дійсно отримували назви на честь власників або їхніх членів родини.

Зі слів Голюк Марії Дмитрівни (1924–2014), яка народилася у селі Наталин, походження назв сіл Наталин (Наталін), Ольгін та Ядвігін мають спільну легенду. Свого часу власник або орендар цих сіл, заповів як посаг, своїм трьом донькам три хутори. Дочок звали Наталія, Ольга та Ядвіга. Звідси і Наталін, Ольгін та Ядвігін.

Легенда про трьох сестер

Колись, у давні часи, а саме в другій половині XVIII століття, ці землі належали шляхтичу або німцю-колоністу (у переказах – просто «пану»), який оселився на цій території, маючи у власності кілька

хуторів. Пан той мав трьох дочок, гарних, розумних і дуже різних за вдачею: Наталію, Ольгу та Ядвігу.

За життя він упорядкував свої маєтки, а в заповіті чітко вказав: «Кожній своя земля. Наталії – хутір край лип і гречки, Ользі – при болоті й сіножатях, а Ядвізі – в гайку біля річкового вигону».

Після смерті пана хутори перетворилися на самостійні села, бо кожна з доньок вивела туди свою родину, наймитів і волів. Так постали Наталин, Ольгін та Ядвігін, за іменами тих самих дочок.

Кажуть, що сестри часто зустрічались біля лісової каплички, яку самі ж і збудували, як символ єдності. У народі збереглася легенда, що на Трійцю, коли в полі пахне скошеною м'ятою, по стежці між цими селами йдуть три жіночі постаті в білих сорочках, несучи в кошиках жито, мак і барвінок. Це душі Наталії, Ольги та Ядвіги навідують свій край...

Таким чином, село Наталин отримало своє ім'я на честь імені Наталія, що підкреслює особистісний чи символічний характер назви.

село Несвіч

Перша писемна згадка про село Несвіч датована 1444 роком. Навколишні землі належали князю І. Головні, потім князям Несвіцьким [39].

Поселення розташоване поблизу заплави річки Стир. Його територія лежить у межах лісостепової зони з елементами подільських узвиш, що формують мальовничі пагорби, вкриті садами й городами. Місцевість багата на родючі ґрунти, а навколишні поля, здавна розорані, вважаються одними з найкращих для вирощування зернових та цукрових буряків.

Зі сходу село оточують мішані ліси, колишні княжі ловища, що донині зберігають у топоніміці назви на кшталт Гай Головні чи Княжа поляна. На заході протікає кілька стародавніх меліоративних каналів, які колись обводнювали маєтки і млини.

Несвіч – типовий приклад давнього шляхетсько-селянського поселення, що виникло на межі володінь князівських родів, які справді вписані в історію Волинського краю.

Походження назви «Несвіч» має кілька версій. Гідронімічна версія назви Несвіч могла виникнути від назви річки або водоймища, яке було на цій території. Слов'янські топоніми часто походять від природних об'єктів. Село знаходиться на річці Полонка.

Слово «Несвіч» може бути пов'язаним із давньоруським коренем «свіч» або «світ», що позначає світло, воду чи сяйво. Префікс «не-» може позначати щось протилежне, наприклад, темну чи приховану воду [23].

Етимологічна версія назви могла походити від слов'янського слова «несвіт», що означає місце, де немає багато світла (наприклад, затінок або лісиста місцевість), що вказує на географічні особливості села, наприклад, його розташування серед густих лісів.

Антропонімічна версія походження назви села може бути на честь засновника або першого власника з ім'ям або прізвищем Несвіч чи подібним. У середньовіччі багато поселень називали за іменами чи прізвищами своїх власників.

Історичне походження назви могло виникнути через легенду або подію, яка асоціювалася з цим місцем, наприклад, певна битва, що стала «несвітлою» або трагічною.

За твердженням Кихтюк В., назва села походить від словосполучення «не свідч». Під час суду між паном і селянами за землю ходив глашатай, який закликав, щоб селяни не свідчили проти пана. Від цього і пішла назва села [19].

Легенда про історію змовчаної правди

Було це давно, коли ще пан Головня володів селом, а селяни землею, яка їм дісталась від дідів. Але прийшла нова влада – пан Несвіцький, який забажав усі поля собі привласнити. Почав судитися з громадою: мовляв, земля його, бо папери старі в нього на руках.

Селяни ж противились, бо ще їхні діди орали ті ниви. І мав би суд стати справедливим, якби не глашатай, що ходив селом щодня з дерев'яною дощечкою і бив у неї, кличучи:

– Люди добрі, хто буде свідчить, буде битий, а хто мовчатиме, тому пан милість зробить! Не свідч! Не свідч!

Селяни злякались. І хоча правда була на їхньому боці, ніхто не зважився свідчити проти пана. Суд виграв пан, землю забрав. А на згадку про той час люди, з гіркотою і соромом, почали називати село Несвіч, бо ніхто «не свідчив», коли була потреба сказати правду.

Відтоді, мовлять старі, в селі цінують не силу, а слово. І вчать дітей: краще втратити, ніж зрадити правду мовчанням.

Таким чином, назва села Несвіч є похідною від прізвища Несвіцький. Трансформація слова «не свідчити» у назву «Несвіч» – яскравий приклад народного семантичного переосмислення топоніма.

село Ниви-Губинські (Нива)

Хронологія заснування села Ниви-Губинські залишається невстановленою.

Поселення розташоване у зоні низинної рівнини з родючими ґрунтами й доброю водною мережею. Навколишні землі – це типові українські сільськогосподарські ниви, поділені глибокими польовими шляхами, які пролягають між смугами лісових масивів та лугів. Ґрунти тут належать до чорноземно-лучного типу, ідеальні для вирощування пшениці, жита, проса й цукрового буряка.

Село виникло як супутнє поселення до старішого села Губин, із яким воно має спільну історико-територіальну тяглість. Тому й виникла складова назва – «Ниви-Губинські», яка вказує і на тип місцевості (рілннична територія), і на приналежність до громади або маєтності Губина.

Назва села складається з двох частин: «Ниви» та «Губинські», що дає можливість простежити отримання через аналіз кожної частини.

Назва «Губин» належить до числа найдавніших антропонімічних топонімів Волинського краю, імовірно, походить від особового імені чи прізвиська Губа, поширеного в слов'янському середньовіччі [23]. Ймовірно, землі, на яких розташоване сучасне село Ниви-Губинські, належали або були оброблюваними селянами з Губина, а з часом – заселені окремою групою землеробів.

Існує думка, що Ниви спершу були відрубною ділянкою чи колонією, створеною для розширення рільництва. Згодом село набуло статусу самостійного, але зберегло історичний зв'язок у назві – «губинські», тобто «ті, що походять або належать до Губина».

Легенда про землю, яку випросили

Кажуть, що колись селяни з Губина просили у пана шмат поля для обробітку. Ті землі лежали незасіяні, зарослі пирієм, а пану не вистачало на них рук. Селяни довго просили, і врешті пан сказав:

– Забирайте ті ниви, що за яром, але щоб були губинські, бо ви ж не з панського роду, а з Губина!

І взяли люди до роботи. За кілька років це була вже найкраща земля, вся в житі та конюшині. Своє поселення вони й назвали Ниви-Губинські, бо то були ниви, вирвані працею і належністю до роду.

Старі кажуть: «То не земля дала хліб, то руки її здобули».

Таким чином, назва села Ниви-Губинські є прикладом комбінованої ойконімічної назви, де поєднано географічну характеристику (нива) та історичне походження (Губин).

село Сергіївка

Хронологія заснування села Сергіївка залишається невстановленою.

Поселення розташоване серед рівнинно-хвилястого ландшафту, де м'які пагорби чергуються з долинами невеликих струмків та сінокосів. На схід від села тягнуться луки та болота, які в давнину утворювали природні межі між сільськими поселеннями, а на заході – залужені поля й пасовища.

Ґрунти переважно дерново-підзолисті, але достатньо придатні для вирощування картоплі, жита й вівса. Розташування села віддалене від великих доріг, що зберегло тут розмірений селянський уклад життя та сильну прив'язаність до локальної традиції.

Антропонімічне походження назви Сергіївка вказує на те, що село було названо на честь певної людини з іменем Сергій. Це міг бути

засновник поселення; власник земель, на яких було утворено село або історична особа, яка мала значний вплив на розвиток або життя громади.

У багатьох випадках назви поселень із закінченням «-івка» виникали як позначення земель, що належали окремій людині. Наприклад, «земля Сергія» або «поселення Сергія» перетворилося з часом на Сергіївку [23].

Релігійний вплив походження назви міг бути пов'язаний з вшануванням святого або релігійною традицією. Наприклад, у православ'ї популярним є шанування преподобного Сергія Радонезького, що могло вплинути на назву села.

Легенда про село на іменини

Було це давно. Від Губина на південь був хутір у яру, де оселився чоловік на ім'я Сергій, утікач чи то від рекрутчини, чи то з польового обозу. Кажуть, був він чесний, роботящий, але без роду і без хати.

Довго він мешкав сам, аж поки не почав осаджувати до себе тих, кому не було місця в панських селах: вдів, наймитів, людей без землі. І так поволі виросла громада із кількох хат, що жила мирно, трималась разом.

Коли приїхали писарі, щоби скласти карту маєтностей, спитали:

– Як зветься ваше село?

А один дід, що мав гострий язик, усміхнувся й мовив:

– А вчора в Сергія було іменини. Хай же буде Сергіївка! Бо все тут із нього почалось.

Так і записали. І донині тут кажуть: «Це не панське село, а Сергієве!»

Таким чином, назва села Сергіївка має антропонімічне походження і пов'язана з іменем людини, засновника, власника земель або історичної постаті на ім'я Сергій.

село Угринів (Явичев)

Перша писемна згадка про село датована 1489 роком. Старе село було розташоване на місці так званого Явичева [86].

Поселення є одним із тих населених пунктів, чия локальну ідентичність формує взаємодія двох водних артерій – річки Полонки та її менших приток, зокрема Черногузки, яка відіграла ключову роль у формуванні найдавнішого осередку поселення.

Колишня частина села, Явичев, розміщувалась саме в долині Черногузки, де м'який рельєф, родючі ґрунти й близькість до води створили сприятливі умови для життя, землеробства, рибальства та скотарства. Саме тут, за переказами, і виникла найдавніша частина села, що поступово перемістилася ближче до течії Полонки.

Назва села Угринів має давнє походження, яке може бути пов'язане з історичними, етнічними та географічними особливостями регіону. Етнічне походження назви «Угринів» вказує на можливий зв'язок із уграми (мадярами), які в історичний період IX–X століть здійснювали пересування через території сучасної України. Ймовірно, на цих землях могли осісти групи угрів, чийі поселення залишили відбиток у топоніміці.

Інша версія назви могла виникнути в результаті контактів місцевого населення з уграми (угорцями), які могли брати участь у торгівлі, військових кампаніях або господарській діяльності.

Географічне пояснення назви відображає фізичні або природні особливості місцевості. Наприклад, територія могла бути заболоченою або утвореною на межі етнічних чи політичних кордонів.

Соціально-історичний контекст походження назви вказує на те, що Угринів міг бути маєтком чи володінням, названим на честь одного з перших поселенців, який міг мати угорське походження чи носити відповідний титул або прізвище. У документах 1577 року, згаданих Олександром Цинкаловським, село фігурує як вотчина Януша Угриновського, що свідчить про існування місцевого дворянського роду, чийі прізвище могло походити від топоніма [34].

Родове походження назви Явичев могло бути прив'язане до власника або першого поселенця з іменем Явич або з прізвищем, яке було поширене в цьому регіоні. У назві відображено локальну історію поселення, що могла мати значення для адміністративного чи земельного розподілу.

Легенда про річку з очима

Колись, дуже давно, жила на краю Явичева стара жінка, яку називали Очеретяна Баба. Вона казала, що в річці Черногузка живе

риба, яка бачить тебе, перш ніж ти її побачиш. Ця риба була довга, мов гадюка, слизька, і блищала, як срібло.

– То не риба, то угор! – казала баба. – Він має очі людські і бачить у темряві.

Люди боялися тієї риби, але й ловили, бо вважалося, що м'ясо угра давало силу, а вуса – захист від злих духів.

Кажуть, перша хата на місці сучасного Угринова стояла якраз над ямою, де жили ті угрі. Відтоді село й стало зватись Угринів, а річка залишила тільки слід у пам'яті.

Таким чином, назва села Угринів містить у собі кілька пластів значення: природний (іхтіологічний) – угрі як символ багатой природи; етнічний (етноісторичний) – згадка про давнє угорське чи мадярське плем'я; антропонімічний – зв'язок із родом Угриновських; трансформаційний – перехід від Явичева до Угринова.

село Чаруків (Чаруковець)

Перша писемна згадка про село датована 1446 роком [86].

Село Чаруків, відоме в давнину також як Чаруковець, розташоване на правому березі річки Черногузки, серед плавних пагорбів Волинської височини. Територія села височинна, але не надто стрімка, із чорноземами середньої родючості та характерними для краю лісистими балками, що слугували природними межами між сільськими землями.

Річка Черногузка, хоч і невелика за течією, є ключовим елементом місцевого ландшафту. Її русло звивисте, береги порослі верболозами та очеретами. За спогадами старожилів, у давнину в цій річці водилось чимало птаства та дрібної риби, а навколишні луки затоплювались навесні.

Етимологічне походження назви може походити від слова «чари», яке в давнину мало декілька значень [23]. У прямому значенні – магія, диво, щось надприродне, що могло бути пов'язане з легендами або повір'ями, які побутували серед місцевих жителів. У переносному значенні – краса, чарівність місцевості. Можливо, поселення

знаходилося в мальовничому місці, яке вражало своєю природною гармонією. Також назва могла походити від слова «чарка», яке пов'язане з торгівлею чи місцями для відпочинку мандрівників.

Соціально-історичний контекст походження назви «Чаруків» міг виникнути через розташування села на важливому шляху, де зупинялися мандрівники, торговці або військові. Можливо, місце славилося гостинністю чи місцевими традиціями, які «зачаровували» подорожніх. Також можливо, що назва була пов'язана із конкретною родиною або особою, яка мала прізвище чи прізвисько Чарук.

Легенда про чарівне озеро

Колись, у дуже сиву давнину, на місці, де зараз село Чаруків, стояло озеро, оточене ліщинами та дубами. А в центрі того озера – острів, де жила баба-чарівниця. Люди казали, що вона вміла відвертати град, лікувати хвороби, бачити сни інших людей.

На свято Купала приходили дівчата до озера й кидали туди вінки. Якщо вінок пливе далеко, це до щастя й кохання, якщо тоне – до біди чи самотності, а якщо крутиться на місці – до незаміжжя цього року.

Згодом озеро спустили, залишилася тільки річка Чорногузка. А на його місці виросло село. І прозвали його Чаруків, бо «від тієї баби все й почалося».

Таким чином, назва села Чаруків є виразним прикладом фольклорного ойконіма, що містить: емоційне навантаження, семантичну багатозначність та топонімічну.

село Шклинь (Склинь)

Перша писемна згадка про село датована 1445 роком [86].

Ландшафт місцевості переважно рівнинний, з невеликими підвищеннями, що у давнину зручно використовувалися для облаштування промислових споруд, зокрема склозаводу.

Через околиці села проходять болотисті масиви та лісові зони, що давали сировину для виробництва скла: пісок, вапно, деревина для

обпалення печей. Саме природне багатство регіону стало передумовою розвитку одного з найдавніших склозаводів на Волинських землях, існування якого засвідчує і місцева традиція, і назва села.

Назва села Шклинь (варіантна форма Склинь) походить, за народним переказом, від слова «скло», а точніше від людей, які виготовляли скло. Їх звали шклинці, працівники склозаводу, майстри гарячої справи.

Назва «Шклинь» у цьому значенні є ойконімом ремісничого походження, одним із небагатьох у регіоні, які зберігають у собі відгомін давнього промислу [23].

Такі ойконіми мають важливе культурно-історичне значення, адже вони фіксують історичну функцію поселення – промислово-ремісничу.

За усними джерелами та архівними згадками, склозавод у Шклині діяв ще в XVIII столітті, а можливо, й раніше. Його розміщення в цій місцевості було зумовлене наявністю необхідних природних ресурсів та зручним логістичним розташуванням, поблизу старих шляхів на Луцьк і Володимир.

Продукція заводу, за місцевими переказами, йшла навіть до Варшави і Львова, пляшки, віконне скло, склянки, а подекуди й декоративні вироби. Справу тримали заможні шляхтичі або купці, а робітників набирали переважно з місцевих.

Легенда про скляну сльозу

Кажуть, коли в селі ще гудів великий склозавод, жив на його околиці майстер на ім'я Остап, який міг видувати склянки, тонші за лушпайку цибулі. Одного разу закохався він у дівчину з села Оленку. Але її віддали заміж за багатого купця, який постачав деревину для печей.

Остап, зневірений і засмучений зробив склянку у формі сльози, прозору, як душа, і легку, як біль. І коли завершив роботу, вона розлетілась у тисячу скляних іскор, бо серце його не витримало.

З того часу, казали старожили, інколи вранці на місці старого заводу з'являлися дрібні скляні крихти, а сонце виблискувало на них, мовби знову народжувалась та сама сльоза Остапа.

Таким чином, назва села Шклинь – яскравий приклад ремісничого ойконіма.

село Шклинь Другий (колонія Шклинь)

Хронологія заснування села Шклинь Другий (колонія Шклинь) залишається невстановленою.

Поселення розташоване в безпосередній близькості до основного населеного пункту Шклинь, із яким воно історично, культурно та функціонально пов'язане. Рельєф місцевості рівнинний, із незначним зниженням на південь, що сприяло сільськогосподарському освоєнню земель у другій половині XIX – початку XX ст.

Місцевість багата торфовищами, лучними ґрунтами та водоймами, особливо затоками, що залишилися після обміління струмків, які колись живили скляне виробництво сусіднього Шклиня.

Назва Шклинь Другий має адміністративно-топонімічне походження, типове для новоутворених поселень колоніального типу на теренах Волинського краю XIX–початку XX століть.

«Колонія Шклинь» виникла як поселення відселення, тобто як наслідок розростання села Шклинь і перенаселення центральної частини [86].

Імовірно, на колонію відселялися нащадки шклинських майстрів, а також землероби, які отримали в користування ділянки після розподілу маєтків або земель реформованого поміщицького фонду.

Згодом адміністративна назва «Колонія Шклинь» була змінена на «Шклинь Другий», формально ідентифікуючи село як сателітне утворення (друге за черговістю, але не за значенням).

Назва Шклинь Другий є типовим прикладом номерного ойконіма, який зберігає зв'язок із історичним осердям, але позначає його розширення.

Легенда про дзеркало, яке впало

У ті часи, коли в Шклині ще дзвеніло скло й вогонь у печах не згасав ні вдень, ні вночі, жив серед скловарів чоловік на ім'я Гнат Дзеркальник. Старі люди казали, що він мав незвичайний дар, його скло не тільки блищало, як озеро на сонці, а й ніби дихало: варто було

глянути – й бачиш у ньому більше, ніж очима. Хтось бачив свою юність, хтось страхи, хтось ту, кого любив.

Та Гнат, хоч і мав майстерність, та не мав радості. Дружина його померла ще молодою, залишивши лиш її відображення в старенькій скляній пластинці. І з того часу майстер узяв собі за мету зробити дзеркало, в якому видно не лише лице, а й душу. Таку, як є, без масок і обману.

Йшли роки. Він мовчки працював, уникав ярмарків, не брав учнів. Увечері можна було бачити, як у його майстерні виблискують помаранчеві вогні, наче зорі у склі.

І от одного вечора сталося те, чого він чекав пів життя. Змішав пісок із білим вапном, додав якусь дивну порошкову сіль, обкурих димом з полину і видув дзеркало, гладке, як тиша перед бурею.

Він довго не наважувався подивитись у нього. Та коли врешті-решт зробив це, його серце стислося. Відображення було... інше. Він побачив не себе, а свою дружину, такою, якою вона пішла від нього, в білій хустці, з сумними очима. А за її плечима темна постать. Вона кивнула і зникла.

Майстер злякався. Зойкнув, зробив крок і дзеркало вирвалося з рук, упало і розлетілося на сотні уламків. І кожен з них блиснув, як зоря, і впав у землю.

Вранці його знайшли мертвим, біля порожньої рамки.

А десь за річкою, на другому полі, де ніхто раніше не будувався, почали з'являтися люди. Хтось чув, що там ночами блищить щось у траві, наче скло. Хтось казав, що йому наснилось місце, куди треба йти. А ще хтось, що на тому полі, серед тиші, можна побачити те, чого не бачиш у буденному житті.

Так і виникла Колонія Шклинь, яку згодом стали називати Шклинь Другий, мовби друге відображення першого села, але з іншим змістом. І досі, кажуть, у туманні ранки, якщо стати біля старої межі і подивитись на росу, можна побачити в ній не себе, а когось іншого, може, свій біль, а може, свою надію.

Таким чином, назва села Шклинь Другий має адміністративно-топонімічне походження.

3.5.4. Горохівська територіальна громада

Утворена шляхом добровільного об'єднання територіальних громад сіл Бистровиця, Ватин, Ватинець, Вільхівка, Волиця-Дружкопільська, Десятинна, Діброва, Журавники, Звиняче, Зеленолужне, Квасів, Ковбань, Козятин, Красів, Крижова, Кумовище, Лемешів, Марковичі, Мирків, Мирне, Мислині, Новосілки, Озерці, Охлопів, Ощів, Печихвости, Підбереззя, Пірванче, Полюхне, Пустомити, Рачин, Скабарівщина, Скобелка, Софіївка, Старостав, Стрільче, Сільце, Терешківці, Уманці, Холонів, Ярівка, міста Горохів Луцького району Волинської області [58] (рис. 3.48).

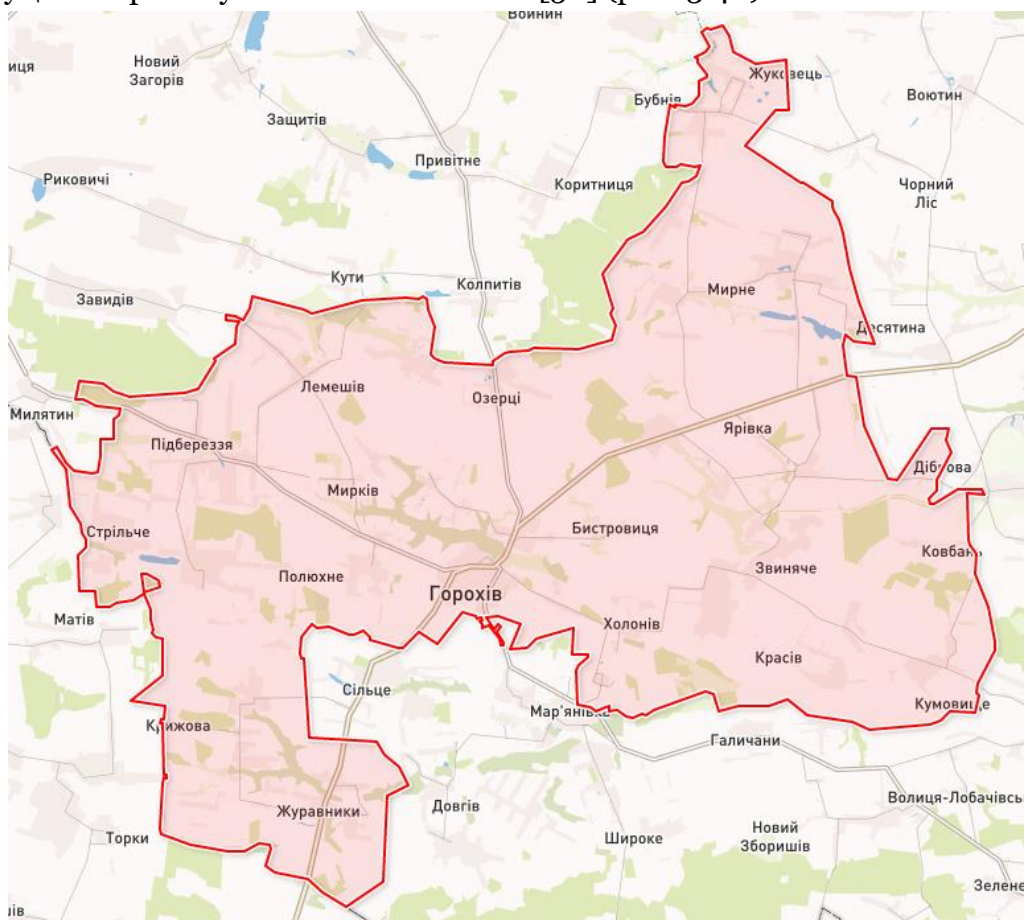

Рис. 3.48. Картосхема Горохівської територіальної громади [46]

місто Горохів

Перша писемна згадка про місто Горохів датована 1240 роком [86]. У ті часи Горохів мав статус укріпленого містечка, яке захищало навколишні землі від нападників.

Поселення розташоване у долині річки Липа, яка є правою притокою Стиру, і протікає безпосередньо через міську територію, формуючи звивисту заплаву з характерними заболоченими луками, що з давніх-давен слугували природним захистом та водним ресурсом.

Особливістю геоморфології є височинний характер рельєфу. Саме довкола Горохова розташована система природних пагорбів та гряд, які формують локальний висотний амфітеатр. Це своєрідне підвищення на фоні загальної рівнинності Волині відіграло важливу оборонну роль у давні часи. Сучасний центр міста розташований на плато, яке панує над долиною річки.

Такі географічні параметри дозволили Горохову стати вузловим пунктом історичних міграцій, торгівлі та ремесел, адже місцевість поєднує в собі природну захищеність із доступністю до водних артерій.

Розташування над річкою Липа, яка у верхній течії перетинає ліси та болота, сприяло виникненню поселення ще в добу раннього середньовіччя, про що свідчать численні археологічні знахідки у межах сучасної міської околиці.

Назва міста Горохів, попри очевидну фонетичну схожість із словом «горох», не має аграрного походження у класичному сенсі. За переказами, які збереглися в усній традиції та частково зафіксовані в краєзнавчих записках кінця XIX століття, назва пов'язана з географічним ландшафтом і захисною функцією місцевості [36].

За народним переказом, у часи татарських набігів селяни з навколишніх поселень тікали «в гори» – тобто на місцеві підвищення, пагорби, де облаштовували тимчасові укриття. Місце було сховане, «гористе», обгороджене природою. Звідси й казали: «пішли в гори ховатись», а далі – «у Горохів». І хоча насправді мова йшла не про

справжні гори, а про горби, назва прижилася саме як Горохів – «сховане серед горбів».

Легенда про тінь сховку

Було це тоді, коли татари ще ходили Волинськими землями, спалюючи села і забираючи людей у полон. У ті роки стояло невелике село при річці Липа, між пагорбами. Люди там були хазяйновиті, жили мирно, рибу ловили, льон пряли.

Та одного разу прибїгла пастушка з лісу й закричала:

– Ідуть! Ідуть із півдня, в чорних шапках, на баских конях!

Люди схопились, покинули поля, і всі з малими дітьми, торбами, хлібом втекли у горби, що над річкою. Там, між підвищеннями, сховалися. Копали землянки, перекривали гіллям, де жили так кілька тижнів. Річка давала воду, а з лісу носили їжу. А коли набіг пройшов і знову все стихло, вийшли вони зі схованки.

Але село було знищене. Повернутись було нікуди. Тож вирішили: залишимося тут, між горбами, бо вони нас захистили. Збудували хати, засіяли ниви. І коли одного разу старий дідусь, який пережив ту втечу, розповідав про ті часи онукам, він мовив:

– Ховалися ми в гори. А тепер живем у Горохові. І хай більше ніколи не буде потреби ховатись.

Кажуть, відтоді місцевість почали називати Горохів, не через горох, а через ті «гори», що зберегли життя.

Таким чином, назва міста Горохів не тільки описує місцевість, але й нагадує про драматичні сторінки історії, про втечу, порятунок і нове життя.

село Бистровиця (Божев, Божів)

Перша писемна згадка про село Бистровиця, відоме до 1964 року як Божев або Божів, датована початком XX століття [86].

Поселення розташоване в межах волинської лісостепової зони, поблизу річки Липа, яка в цьому регіоні має характер мілководної, але

стрімкої рівнинної течії. Місцевість відзначається невисокими пагорбами, балками і луками, що поступово сходять до заплави річки. Завдяки цим умовам територія здавна була придатною для рільництва, скотарства та осілого побуту.

Село оточене родючими чорноземами, а сама гідрографічна мережа (переважно дрібні притоки Липи та меліоративні канали) формує вологий мікроклімат, сприятливий для лугової рослинності та садівництва. Недалеко від села знаходяться лісові масиви, які в минулому слугували притулком під час воєнних подій та джерелом деревини й мисливських ресурсів.

У письмових джерелах різних епох село згадується під назвами Божев, Божів та Бистровиця [86]. Таке розмаїття ойконімів свідчить про поетапну зміну функціональних значень і народних асоціацій, пов'язаних із селом.

Назва села Бистровиця найімовірніше походить від слова «бистро», що характеризує як течію річки, так і темп або розумові якості людей [23]. Імовірно, з'явилася в пізніший час, уже за період формування національного мовного стандарту, коли виникла потреба перейменування старих назв.

«Божев» або «Божів» – давніші форми назви, які фольклорно інтерпретуються як похідні від слова «Божий» або як прізвисько первісного поселенця (можливо, «Бож», «Божевик»). Вони збереглися в місцевій усній традиції.

Легенда про Божий палець

Колись давно, коли ще не було мап і кордонів, стояла на тому місці лише тиша й ріка. Липа ще не знала, як її звати, а текла собі самотньо між луками, пестячи береги.

Одного ранку, кажуть, на цій землі з'явився чоловік. Був він ні старий, ні молодий, ні багатий, ні бідний. Мав при собі лише торбу, ціпок і ясні очі, в яких жеврів спокій.

Зупинився він на березі, вмовився біля дуба, випив води з ріки й сказав:

– Ось тут буде село. Бистрий тут потік, бистро все росте. І люди, що тут житимуть, будуть не ліниві, а бистрі на розум і на діло.

Хтось із пастухів почув ті слова, та й питає:

– А хто ти будеш, чоловіче?

А той усміхнувся і каже:

– Хто я? Я той, хто Божим перстом цю землю вибрав.

Зник тоді мандрівник, як сонце за обрій. А на місці, де сидів зеленіє трава навіть у посуху, й річка там досі робить глибоку бистрину, хоч береги всюди інші.

З того часу спершу село звали Божевом, мовляв, Божа земля, потім Божовом, а далі Бистровицею, бо ріка біжить швидко, а розум у людей ще швидший.

Кажуть, що в найглибшому закруті Липи, коли дивитися на воду вночі при повному місяці, можна побачити обличчя того мандрівника – тихого, сивого, з очима, що дивляться просто в душу.

Таким чином, назва села Бистровиця акцентує увагу на природних особливостях цього мальовничого краю.

село Ватин

Перша писемна згадка про село Ватин датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Чорногузки, невеликої, але характерної притоки Стиру, яка бере початок серед пагорбів і поступово ширшає, несучи свої води до великої річкової системи Полісся.

Ландшафт села має легкохвилястий рельєф, пагорби чергуються з пониженнями, заболоченими ділянками та заплавами. Близькість до Чорногузки надавала населенню стабільний доступ до води, луків, природного корму для худоби й рибальських угідь. У геоботанічному відношенні територія належить до зони лісостепу, з домінуванням дубово-грабових масивів у давнину, сліди яких ще збереглися у вигляді окремих лісових урочищ.

Правий берег Чорногузки, на якому розташовано село, вищий і сухіший, що зробило його зручним для перших поселенців. Звідси відкривається широкий огляд на навколишню долину, що, ймовірно, мало оборонне значення в давнину.

Назва села Ватин одна з тих, що не має однозначного тлумачення. Її фонетика вказує на давньослов'янське коріння, ймовірно, пов'язане з особовим ім'ям або прізвиськом – «Ват», «Ватко»,

«Ватин». Можливо, село отримало свою назву на честь першого поселенця або старости [23].

Інша гіпотеза – похідність від слова «вата» в давньому значенні як «ватага», «згуртована громада», що могла мати зв'язок із початковим заселенням ділянки переселенцями або вояками.

У деяких дослідженнях припускається, що назва «Ватин» може бути пов'язана з давньослов'янським коренем, і означає «охорона» або «прихисток» [36].

Незалежно від етимології, назва закоренилася в народній пам'яті і, як це часто буває, обросла легендою.

Легенда про господаря над водою

Колись, коли Чорногузка ще не була річкою, а лише болотом із джерелами, мандрував цими землями чоловік на ймення Ват. Був він не князь і не купець, а ремісник, що вмів лагодити колеса, мости й навіть човни.

Одного разу заночував він над потоком, де вода з підземного джерела пробивалась крізь землю, і побачив уві сні старого діда з білою бородою.

– Тут оселись, – мовив дід, – бо під землею спокій, а над нею вода і хліб.

Вранці Ват зробив хрест із вербової гілки, встромив у берег і сказав:

– Якщо хрест не знесе водою за ніч, оселюсь тут.

Минув день, минула ніч. А вранці хрест стояв. Поруч тихо, тільки Чорногузка жебоніла поміж очеретом.

Ват збудував хату. До нього з часом приєдналися інші. Люди казали:

– Ідемо до Вата жити, у Ватин.

Так і пішло: Ватин – від Вата, а Чорногузка, що завжди поважала майстровитих, ніколи не розливалася біля його хати.

Кажуть, що досі, коли в селі в когось ламається колесо або поріг, майстер лагодить і виходить на диво міцно, бо земля тут пам'ятає першого господаря.

Таким чином, назва села Ватин тісно переплітається із природним середовищем або персоналіями, які вплинули на його розвиток.

село Ватинець

Перша писемна згадка про село Ватинець датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване в зоні злиття штучних та природних водойм, у межах басейну річки Стир. Основною гідрографічною артерією, що проходить через село, є річка Черногузка, яка бере свій початок у сусідніх пагорбах, а в районі Ватинця спокійно несе свої води, впадаючи згодом у Стир, одну з головних водних артерій Волинської області.

У самому селі також наявні штучно створені водойми – ставок і озеро, які були утворені як для потреб господарства, так і для регулювання водного режиму. Озеро, за переказами, виникло після великого розливу ще у XVIII столітті, а ставок облаштовувався селянами протягом XIX–XX століть для розведення риби й напування худоби.

Ватинецький ландшафт формують м'якохвилясті схили, з поступовим переходом у заплавні луки, осокові зарості й заболочені ділянки. Над річкою подекуди збереглися вербові та вільхові зарості, які слугують природним укриттям для фауни.

Близькість до водних джерел сприяла осілому способу життя ще з давніх-давен, що підтверджується археологічними знахідками, виявленими неподалік сучасного села (зокрема уламки кераміки та сліди давніх поселень).

Назва Ватинець має характерне слов'янське закінчення «-ець», що зазвичай вказує на приналежність або похідність від особового імені [23]. За однією з народних версій, назва села могла походити від родового імені або прізвиська «Ватин», тобто село – «місце, що належало Ватину» або «мале поселення на місці Вата».

Також є фольклорні свідчення, що Ватинець розглядався як «менший» або «відгалужений» від Ватина, села, що розташоване неподалік. Згідно з цим, назва могла спочатку звучати як «Ватин-малий», «Ватинівець» або навіть «Ватинчик», але з часом трансформувалася у стійку форму – Ватинець.

Легенда про три води

Колись, кажуть старі, у цих краях водилося багато джерел і криниць, а земля була глиняна і водночас щедра. Три потічки, один зі сходу, другий з лісу, а третій із-під пагорба зійшлися на цій землі, ніби шукали одне одного.

Люди це побачили й здивувалися:

– Якщо три води не сперечаються, то й нам тут добре буде.

На тому місці збудували першу хату. А потім ще одну. А далі копали криниці, розширювали став, згодом народилося озеро.

Але одного року вода раптом почала зникати. Люди злякались, пішли шукати старого діда, що жив у болоті за Чорногузкою. Він був ніби віщий.

– Вода не йде до вас, бо ви назви їй не дали, – мовив дід. – Вода хоче, щоб ви запам'ятали, чий це слід на землі.

Тоді згадали: колись тут жив старий Ватин, що посадив першу вербу й навчив копати ставки. На його честь і назвали: Ватинець – місце, де вода пам'ятає людину.

Кажуть, з того часу річка Чорногузка завжди оминає село лагідно, а ставок не пересихає навіть у найбільшу спеку. Бо там, де вода сходиться мирно, там і життя тримається.

Таким чином, назва села Ватинець зберігає історичний зв'язок із сусіднім Ватином, вказуючи на спільне коріння або залежність.

село Вільхівка (Ольговка, Ульгівка)

Перша писемна згадка про село датована 1500 роком [86].

Село Вільхівка розташоване в зоні лісостепової межі, отримало свою назву не випадково його оточує вільховий масив, який здавна був характерною рисою місцевого ландшафту. Це низинна місцевість з незначними коливаннями висоти, природними джерелами, підземними водами і заболоченими ділянками, які сприяють росту вільхи, дерева, що «любить воду».

Поруч із селом проходять малі безіменні потічки, які зливаються у неглибокі заплави та формують болотно-лугистий тип місцевості, що

в давнину був не лише природним бар'єром, а й джерелом рибальства, мисливства, кормових угідь.

Центральна частина села розташована на вищому, порівняно сухішому підвищенні, що природно захищає від підтоплень і стало вигідним місцем для формування початкового поселення.

Сучасна назва села Вільхівка очевидно походить від вільхи (Alnus) – дерева, яке зростає на вологих ґрунтах і характерне для поліських та лісостепових регіонів [23]. Назва фіксує топонімічну залежність від природного середовища, що типово для ойконімів давньої слов'янської традиції.

Попередні варіанти Ольговка або Ульгівка збереглися в історичних документах та усній традиції. Існує думка, що ці назви могли походити від особового імені Ольга (або Уляна/Ольгерд/Ольгерт) – можливо, власниці маєтку або доньки землевласника, яка отримала цей хутір як посаг.

З часом топонім трансформувався, набувши більш «натуралізованого» звучання – Вільхівка, яке краще відображало зв'язок громади з довкіллям.

За переказами старожилів, на місцевості, де розташоване село Вільхівка, ріс вільховий ліс. Можливо, назва села походить від нього.

Існувала ще назва Вільговка. За словами старих людей, на південь від села була економія поміщика Вільгорського, про що свідчать архівні документи, які знаходяться в місцевій церкві. Але за архівними даними, які збереглися у Волинській єпархії, у 1782 році село існувало під назвою «Ольговка».

Легенда про вільху, що плакала про панянку

Колись давно ця земля належала пану Грицькові, що мав трьох дочок: Уляну, Ольгу та Явдоху. Уляна була наймолодшою, найлагіднішою, найбільше любила ходити до вільхового гаю, який ріс поблизу великої криниці.

Кажуть, одного літа прийшов звіддалеку чужинець, і покохалися вони з Уляною. Та панові не сподобався цей вибір. Він заборонив доньці бачитися з хлопцем, вигнав його з маєтку. Уляна плакала дні й ночі під вільхою, що росла біля води.

Аж одного ранку її не стало. Лише знайшли вільху з червоним листям на вершині, ніби обпечене серце. Люди шепотіли:

– То вона в дерево перетворилася, щоб стояти тут вічно й чекати свого коханого.

Минуло багато років. Панство зникло, а на місці давнього хутора з'явилося село. Люди сперечались, як його назвати, хтось хотів «Ольговку», інші «Ульгівку», за старими іменами. Але одна бабуса сказала:

– Назвіть його Вільхівкою, бо вільха пам'ятає те, що люди забувають.

І так закріпилося ім'я, мов спомин про вільховий гай, дівочу вірність і любов, що сильніша за час.

Таким чином, село Вільхівка має багату історію та глибокі природні корені, відображені в його назві.

село Волиця-Дружкопільська

Перша писемна згадка про село Волиця-Дружкопільська датована 1570 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Липа, однієї з численних приток, що формують гідромережу регіону. Рельєф місцевості помірно-хвилястий, із пониженням у заплавної зоні річки, де розкинулися луки, сіножаті та вологі пасовища, які з давніх-давен використовувались селянами для випасу худоби та заготівлі сіна.

Береги річки Липа тут пологі, в деяких місцях підвищені, що давало змогу облаштовувати сільські садиби поза зоною підтоплення. Саме на одному з таких підвищень і виникла Волиця – село, яке зберігає сліди вільної громади, що обрала цю землю як простір для нового життя.

Околиці села зберігають фрагменти широколистих лісів, переважно дубових і грабових масивів, а також характерні перелоги, тобто землі, що раніше оброблялися, але згодом були залишені під природне відновлення. Це типовий ландшафт для історичних поселень, заснованих у XVII–XVIII століттях після хвиль переселень та втеч із кріпацтва.

Назва села Волиця (від праслов'янського воля – свобода) є надзвичайно символічною [23]. У багатьох регіонах України «волицями» називали поселення, утворені вільними людьми, які не перебували під кріпосною залежністю або втекли з-під влади феодалів. Така назва чітко вказує на самоусвідомлення громади як незалежної, здатної до самоврядності.

Друга частина – «Дружкопільська» додає топографічну конкретику, прив'язуючи село до сусіднього поселення Дружкопіль. У контексті ойконіміки це типовий приклад розширеного назвотворення, коли до основного топоніма додається уточнення географічної прив'язки.

Згідно з переказами, село заснували вільні селяни, які втекли з неволі та осіли на землях біля Дружкополя. Старійшини громади називали нове поселення Волею, символізуючи здобуток свободи. З часом до назви додали уточнення «Дружкопільська», щоб підкреслити її зв'язок із сусіднім поселенням.

Легенда про волю

Давним-давно, коли по українських землях ходили ватаги гнобителів, а селяни жили у страху перед панами, гурт людей потай вийшов із маєтку, що стояв за лісом. То були кріпаки, які більше не витримали, вони йшли вночі, обходили шляхи, ховалися у верболозах, мріяли тільки про одне – волю.

Очолив їх старий Семен, чоловік із сивою бородою і ясним поглядом. Він тримав у руках вузлик з насінням жита та гілку калини – символ дому, якого вони ще не мали.

Переходили вони річку Липу на світанку. Промінь сонця впав на високе місце над рікою, Семен сказав:

– Тут будемо ставати. Тут земля м'яка, вода близько, а серце каже – це місце наше.

Вони вирубали чагарі, збудували перші курені, посіяли зерно. А коли настав час називати поселення, старий Семен мовив:

– Назвемо його Волиця, бо це земля, яку ми не відвоювали шаблею, а знайшли через терпіння і надію.

Минали роки. Село зростало, сюди приходили інші втікачі, сусіди з Дружкополя допомагали їм хто насінням, хто майстрів приводив. І щоб не забути про ту братню руку, що допомогла на початку, село з часом стало іменуватися Волиця-Дружкопільська.

І понині у селі кажуть:

– Тут воля не просто слово. Тут вона коріння.

Таким чином, назва села Волиця-Дружкопільська вказує на вільну історію заснування громади та її зв'язок із сусіднім Дружкополем.

село Десятина

Перша писемна згадка про село Десятина датована 1588 роком [86].

Поселення розташоване у межиріччі Полонки та Білої, двох невеликих, але важливих водних артерій області. Такий ландшафтний тип межиріччя був особливо привабливим для ранніх слов'янських поселень, адже забезпечував водою, рибою, заплавними луками і родючими землями.

Територія між річками тут плоска з легким нахилом у бік Полонки, що дозволяло займатися як хліборобством, так і тваринництвом. Особливістю місцевості є глибокі торфовища, які розкинулися ближче до річки Біла, та невеликі лісові масиви по периферії села. До сьогодні в околицях зберігаються сліди давніх валів та курганів, які вказують на безперервне заселення цього краю впродовж століть.

Назва села Десятина викликає кілька можливих трактувань. Найбільш ймовірна версія – походження від поняття «десятина» як формальної одиниці податку або наділу землі, що використовувалася у Київській Русі та пізніше в Речі Посполитій [23]. Це була одна десята частина врожаю, яку селяни сплачували на користь церкви, панства або держави.

Можливо, саме на цій території з давніх часів існувала церковна або монастирська волость, що мала статус десятинного володіння. Є припущення, що первинне поселення виникло на землях, відданих у «десятину» духовній владі. Тому й закріпилася така назва – Десятина, як вказівка на історичну належність або функцію.

За легендами, село могло отримати назву через пожертву десятої частини врожаю або прибутку для підтримки місцевої громади чи зведення храму.

Легенда про десяту частку і забутий дзвін

Кажуть старі люди, що колись на тому місці, де нині стоїть село Десятина, був монастир, оточений гаями, річками й тишею. Люди з навколишніх хуторів приносили сюди десятину з усього, що мали: зерно, худобу, мед, навіть кожну десяту дитину вчили тут письму й молитов.

Найбільше цінували монахи дзвін, що висів у високій дзвіниці над Біловодом. Він не тільки скликав на молитву, вважалося, що його звук відганяє хмари, розсіює морок і захищає від зла.

Одного разу, у буремні часи татарських набігів, монастир спалили. А дзвін поховали в річці Полонка, щоб не дістався загарбникам. Його закопали у мул, обгорнули полотном і змовчали на всі покоління.

Та нічого не забувається.

Щороку на Івана на Купала, кажуть, уночі чути дивний гул із річки, мов хтось кличе або б'є в глибокий бронзовий дзвін.

– То дзвін десятини, – шепочуть бабусі. – Він нагадує, що кожен із нас має сплатити свою частку, не пану, а своїй совісті.

І, мабуть, саме тому село так і назвали – Десятина. Бо тут завжди жили ті, хто знав ціну праці, пам'яті і тиші, яку несе вода.

Таким чином, село Десятина виникло у період розквіту феодально-церковної системи та зберегло у своїй назві пам'ять про одну з ключових складових тогочасного економічного життя – десятину.

село Діброва (Гаїнка)

Хронологія заснування села Діброва залишається невстановленою.

Село Діброва, яке в давнину знали під назвою Гаїнка, розташоване серед лісної місцевості, типової для центральної частини

області. Основу ландшафту тут становлять широколисті ліси, переважно дубові діброви з домішками граба, липи та ясена. Село оточене густими лісовими масивами, які зберігають риси прадавнього гаю – непорушного, глибокого й багатого на ресурси.

У районі села – невеликі лісові потічки, болота, природні джерела та родючі ґрунти, що після розчищення давали змогу займатися землеробством. Рельєф помірно хвилястий, із природними підвищеннями, на яких і виникли перші поселення лісорубів.

Первісна назва – Гаїнка, має зменшено-пестливе походження від слова гай, тобто невеликий ліс або затишний лісовий масив [23]. Це типово для назв, що виникали на окраїнах великих лісових територій, де починали оселятися люди.

Згодом, коли село розрослося, а дубовий ліс навколо нього набув стратегічного значення як джерело будівельної деревини, дров, харчів (гриби, ягоди, жолуді для свиней), місцевість почали називати Дібровою. Саме це слово має значно вужче значення: діброва – дубовий ліс, що точно передає природну суть навколишнього середовища.

За місцевою легендою, село заснували лісоруби, які оселилися поблизу багатого дубового лісу. Перші поселенці вирубували дерева для будівництва хат і господарських споруд, а також розчищали землю під ріллю. Густий гай, який оточував поселення, дав йому назву «Гаїнка». Згодом, коли дубовий ліс став головним природним багатством села, його перейменували на «Діброву».

Легенда про голос дуба

Кажуть, багато років тому, коли ще й дороги сюди не вели, заблукали в лісі четверо чоловіків. То були лісоруби з Полісся, які шукали нові місця для промислу. Цілий день петляли вони серед гущавини, аж поки не вийшли на галявину з джерелом, а там, уперше за день, втомлено сіли.

– Тут не гай, а справжній рай, – сказав найстарший Андрій. – Тут ми й зостанемось.

Почали вони будувати зруб, спершу для ночівлі, потім хату. Щодня рубали дерева та ніколи не торкалися найстарішого дуба, що стояв самотою в центрі галявини. Називали його Дідом і вірити почали, що він береже їх від бурі, звіра і зла.

Скоро до них почали приходити інші люди з голодних сіл, з панських маєтків. Оселялися поруч, розчищали землю, заводили

пасіки. Люди казали: «Ідемо до Гаїнки, там життя спокійне, під захистом дуба».

Минуло багато літ. Дуб залишився, село виросло, а ліс уже став не просто прихистком, а скарбом. Люди все частіше стали називати село Дібровою, мовляв, не якась там Гаїнка, а справжній край дубів.

Кажуть, що досі той дуб стоїть. У роки війни під ним ховали радіостанцію, у голод – дітей, а в сухий – молились про дощ.

А ще кажуть: хто вночі підійде до дуба і доторкнеться лобом до кори, тому дерево відкриє думку, що тривожить серце.

Таким чином, село Діброва (колишня Гаїнка) є прикладом поселення, назва якого відображає багатство та красу навколишньої природи.

село Журавники (Дружкопіль)

Перша писемна згадка про село Журавники датована 1570 роком, тоді воно мало назву Дружкопіль [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Липа, водної артерії, що здавна формувала природний і господарський ритм життя цього регіону. Місцевість характеризується низовинним рельєфом з численними болотистими ділянками, заболоченими луками та заплавами терасами, що розташовані поблизу річки.

На південь від села простягається заповідне урочище «Красна Гора», яке вирізняється підвищеним рельєфом, мозаїкою лісових масивів і степових елементів. Це унікальний ландшафтно-природний комплекс, де збереглися релікти флори й фауни, типові для Волинського краю ще з доісторичних часів.

Болотиста околиця села, хоча й ускладнювала життя, водночас давала природний захист від зовнішніх загроз – нападників, диких тварин і пожеж. Саме завдяки таким умовам село стало тихою затишною оазою, де першими оселилися втікачі, переселенці й землероби.

Назва Журавники має цілком очевидне зоонімічне походження [23]. За переказами, перші поселенці стикалися з незвичайним явищем: величезні зграї журавлів щороку поверталися до цих місць, оселяючись на болотах, луках і полях. Їх крики чули ще здалеку, а танці журавлині сприймали як добрий знак, щедрого врожаю й миру.

Інша частина назви Дружкопіль зустрічається як альтернативне або історичне найменування. Імовірно, вона пов'язана з колонізаційною хвилею ХІХ–ХХ століть, коли села часто перейменовувалися відповідно до адміністративних чи власницьких змін. Проте етнографічна назва «Журавники» закріпилася в пам'яті народу й залишилася як основна, оскільки була пов'язана із місцевою природою й духовністю.

Давня назва Дружкопіль вказує на історичну особливість села. Ймовірно, ця назва походить від слів «дружина» (як військова формація або спільнота) і «піль» (поле) [23]. Вона могла символізувати місце, де збиралися військові дружини або селилися дружні громади, які працювали разом. Також це могло бути поселенням, заснованим як дружня спільнота селян чи ремісників.

Легенда про журавлів

Кажуть, дуже давно, коли ще Красна Гора була суцільною гущавиною, а Липа текла вільно й широко, на цій землі зупинився невеликий гурт переселенців. Їх вигнали з рідного краю, вони довго шукали прихисток.

Втомлені, голодні, вони стали на ніч біля болота, де густо цвіли очерети. А вранці прокинулись від дивного звуку, ніби сурма і плач в одне. Підняли голови, а над ними величезна зграя журавлів, що кружляла й не поспішала далі летіти.

– Це знак, – сказав найстарший. – Коли журавель не летить, значить, тут можна жити.

І справді, журавлі того року залишилися зимувати. Люди вважали це добрим знаменням, а вже весною почали будувати хатини, копати криниці, розчищати землю. З того часу село так і назвали – Журавники, на згадку про тих, хто обрав їх за орієнтир, за вісників миру.

Кажуть, щороку на Покрову, вранці, над Красною Горою знову пролітають журавлі. І якщо хоч один із них опустить крила над полем – рік буде врожайним, а село в безпеці.

Таким чином, назва села Журавники пов'язана з природними ландшафтами та журавлями, які стали символом місцевості.

село Звиняче (Дзвиняче)

Перша писемна згадка про село Звиняче (Дзвиняче) датована 1300 роком [86].

Поселення розташоване на березі річки Безіменки, невеликої, але важливої водної артерії місцевого значення. Цей потік бере початок із джерел на пагорбистій місцевості, живиться болотяними витоками та впадає в одну з більших річок басейну Стиру.

Рельєф навколо села горбистий, з природними підвищеннями, що формують акустичні ефекти, характерні для відкритого простору з урвищами, луками та лісовими острівцями. Саме такі геоморфологічні особливості – поєднання висот і тиші природи послугували підґрунтям для виникнення легенд, пов'язаних зі звуками дзвонів, що лунали з пагорбів.

Ґрунти в цій місцевості переважно дерново-підзолисті, родючі на високих ділянках і зволожені в долинах, що сприяло ранньому землеробству та садівництву.

Топонім Звиняче (Дзвиняче) має фонетичне та етимологічне коріння, що веде до слова дзвін [23]. У народній уяві дзвін – це не лише звук, а й символ вістки, сакральності, зв'язку між світом земним і небесним.

За переказами, дві версії пов'язують назву з особливим звуковим феноменом. Перша легендарна версія стверджує, що на цьому місці подорожні чули таємничий дзвін, який линув з пагорбів, коли нікого не було поблизу. Його вважали знаком згори, бо саме це підштовхнуло перших поселенців оселитися тут.

Друга версія вказує на старовинну церкву, збудовану в центрі поселення. На ній висів дзвін особливого звучання, який, за переказами, було чути за кілька верст, навіть тоді, коли вітер ішов проти. Мелодія дзвону ніби звінко розходиласть полем, саме завдяки цій характерній особливості село почали називати Дзвинячим.

Легенда про голос дзвону з-під землі

Кажуть, дуже давно ця місцевість була безлюдною й дикою. Лише річка Безіменка, в'ючка й спокійна, текла поміж пагорбами, де час від часу ночували мандрівники. Одного разу, у похмуру ніч, чотири чумаки, що йшли з Волині на Поділля, зупинились перепочити на узвишші.

Посеред тиші вони раптом почули низький, протяжний дзвін, що лунав ніби з-під землі або з самого повітря. Дзвін був не страшний, а швидше зачаровуючий, ніби кликав, попереджав або благословляв.

Наступного ранку чумаки натрапили на стару кам'яну плиту, врослу в землю. На ній був хрест і напис, стертий часом. Вони вирішили, що це місце святе і вирішили зводити тут каплицю.

Минуло кілька років, на місці плити виросла церква, а згодом і село. Дзвін, встановлений на дерев'яній дзвіниці, зробили зі старої мідної бочки, яку знайшли в болоті. Та що найдивніше, звучав він так само, як отой загадковий дзвін, що привів чумаків.

З того часу люди й казали: «Живе село, поки дзвонить Дзвиняче».

І досі, як стверджують старі, уночі перед великими подіями, сільськими святами, весіллями чи лихом, деś із пагорбів розноситься легкий передзвін, хоч ніхто не б'є в дзвін.

Таким чином, назва села Звиняче сформувалася під впливом природно-акустичних умов місцевості, поєднаних з духовно-культурними уявленнями про дзвін як містичний знак.

село Зеленолужне

Хронологія заснування села Зеленолужне залишається невстановленою.

Поселення розташоване у мальовничій луговій зоні, яку живлять численні дрібні притоки та джерела, що впадають у річкову систему басейну Стиру. Назва села нап'язу пов'язана з ландшафтними рисами місцевості: широкими, яскраво-зеленими луками, які в теплу пору року бувають квітами, високими травами та запашними зіллями.

Ґрунти переважно дерново-лучні та болотисті, часто з підвищеною вологістю. Ця територія історично використовувалась для випасу худоби, косовиць та бортництва. Розташування поблизу лісових масивів і відкритих луків створює своєрідну екосистему, багату на лікарські рослини, гриби, польових птахів і дрібну фауну.

Урбаністичний розвиток села був поступовим, залежним від ритму природи, а не від торгівельних чи промислових факторів. Зеленолужне зберегло просторову структуру сільського типу, з осередком у вигляді центральної дороги й рідко розкиданими обійстями обабіч.

Назва Зеленолужне яскравий приклад описового ойконіма, утвореного зі слів «зелений» та «луг» [23]. Вона відображає естетичне й природне сприйняття території першими поселенцями, які бачили в цій землі світлу, благословенну рівнину, де все буває життям.

Це одна з тих назв, що не просто фіксують географію, а створюють емоційно-поетичний образ простору: гармонійного, щедрого, зцілюючого. За переказами, луг «ніби світився» вранці від роси, коли сонце сходило, «все здавалося зеленішим, ніж будь-де».

Легенда про траву, що лікує серце

Кажуть, давно в тих краях жив старий травник, якого люди називали Дід Зеленюк. Він оселився на лузі, що розкидався між двома лісами. Місце це здавалося загубленим у світі, та саме там Дід вирощував свої зілля, лікував подорожніх, допомагав дітям і старим.

Одного року по краю пройшла невідома хвороба, люди слабли від втоми, серце «кидалось», як птах у клітці, і ніхто не знав, як допомогти. Дід Зеленюк пішов у середину луку, де ніхто ніколи не ступав, просив природу відкрити йому ліки. У сні йому з'явилась жінка у вінку з буркуну та материнки. Вона сказала: «Шукай там, де зелений луг стискає твої ноги м'якістю, де квіти не ламаються, навіть коли по них пройдеш».

На ранок Дід знайшов незнаний досі вид зілля, зібрав його і почав варити відвар. Дав першим хворим, а через три дні люди ожили. Почали посміхатись, дихати глибше, в серцях з'явився спокій.

Коли луг зазеленів, немов ніколи не болів, люди сказали: «Це не просто трава. Це – луг, що тримає наше життя». І почали називати те місце Зеленим Лужком, а згодом – Зеленолужним селом.

Таким чином, назва села Зеленолужне вказує на місцевість, яка, ймовірно, є багатою на зелені луки або придатна для сільського господарства, з родючими землями, природними ресурсами, які були важливими для життя та розвитку села.

село Квасів

Перша писемна згадка про село Квасів датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване в межах природного району мішаних лісів та луків. Через територію села протікає низка дрібних джерел і струмків, які наповнюють місцевий ґрунт вологою і формують сприятливе середовище для вирощування сільськогосподарських культур.

Особливістю географічного розташування є наявність чистих підземних джерел, які живляться із глибинних водних горизонтів. Саме ці джерела формували унікальні смакові властивості води, через що Квасів здавна вважався місцем відпочинку та зупинки подорожніх.

Село межує з хвойно-листяними лісами, які збагачують повітря фітонцидами та створюють помірно-вологий мікроклімат. Завдяки близькості до торгових шляхів у середньовіччі, Квасів став одним із відпочинкових пунктів мандрівників, які прямували з півдня області до Луцька та далі на північ.

Назва села Квасів має кілька варіантів тлумачення, що відображають фольклорне бачення історії місцевості. Згідно з переказами, вона виникла або від «квасної води» (тобто смачної, освіжаючої джерельної води), або ж від імені легендарного господаря-квасника, який прославив село на цілу округу.

Легенда про квас

У сиву давнину, коли Волинська земля ще не знала мощених доріг, а через густі ліси та болота вели лише звивисті стежки, на пагорбі над долиною струмка стояла хата господаря на ім'я Квась.

Квась був майстром на всі руки, але найперше знавцем добрих напоїв. У нього завжди бродив у льосі домашній квас, настояний на

житньому хлібі, травах і яблуках. Подорожні, які мандрували лісами і степами, зупинялись біля його хати, не стільки перепочити, скільки попросити кухоль того самого «живого» квасу, про який говорили далеко за межами села.

Квась не брав плату, а лише благословення і добрі слова. Його напій мав особливий смак, бо вода для нього бралась з джерела під старою вільхою, яке, як вважалося, мало цілющі властивості.

Одного разу, як розповідають, до нього завітав втомлений воїн, що повертався з далекої битви. Він упав перед хатою зневоднений і зморений. Квась дав йому кухоль свого напою, і чоловік ожив на очах. Тоді промовив: «Якби кожне село мало такого господаря і таку воду, не знала б Волинь ні смутку, ні холоду».

З часом хата Квася зникла, але джерело залишилось, а люди почали називати цю місцевість Квасів, спершу як урочище, а потім як село.

Інша версія, простіша, але не менш поетична, тлумачить, ніби вода з квасним присмаком була настільки смачною, що мандрівники називали її «квасною», а місце, де вона била з-під землі «Квасівським».

Таким чином, назва села Квасів пов'язана з життєдайною водою, що зупиняла втомлених і відновлювала сили.

село Ковбань

Перша писемна згадка про село Ковбань датована 1890 роком [86].

Поселення розташоване в одному з низинних регіонів Волинської області, де природні умови формувалися під впливом болотно-водної екосистеми. Територія села лежить у пониженій долині, яка в доісторичні часи була частиною заболоченої міжрічкової зони. Саме тут збереглися великі природні заглиблення – ковбані, заповнені водою, що мають характер мікроозер або старичних утворень.

Ці водойми не лише зберігали вологу в посушливі періоди, а й були джерелом питної води, місцем купання худоби, ловлі риби та переказів, що передавались із покоління в покоління.

Назва села Ковбань належить до топонімів гідронімічного та антропонімічного походження. Слово «ковбань» у діалектній українській мові означає заглибину, заповнену водою, природну яму чи западину, яка могла перетворитися на водойму [23]. Такий термін широко вживався у водно-болотних ландшафтах Західної України.

Існує також версія, за якою назва походить від особистого імені або прізвища «Ковбань», що могло бути закріплене за першим поселенцем або майстром.

Легенда про скриню в ковбані

Давним-давно, коли на місці села ще росли дикі очерети та верболози, серед боліт утворилася глибока природна западина з темною водою, яку місцеві почали називати ковбанею. Серед селян ходила легенда, що під час татарських набігів мешканці сусідніх поселень рятували своє майно, закопуючи або ховаючи його в природних схованках.

Одна жінка на ім'я Маруся, що тікала з дітьми від нападу, перевозила у човні велику дубову скриню, в якій були старовинні прикраси, вишивані рушники та документи. Коли човен розхитало хвилею, скриня перекинулась і зникла у глибині ковбані. Жінка повернулася на це місце через роки, але скрині так і не знайшла.

З того часу люди вірили, що вода в ковбані набула магічних властивостей, бо ввібрала у себе багатство, пам'ять і сльози. Її використовували для лікування, особливо для обмивання очей і ран. Кажуть, що вночі над нею з'являється бліде світло, знак того, що скриня досі зберігає свою силу.

Таким чином, назва села Ковбань відображає ландшафтну своєрідність (болотисті заглиблення) та антропологічний спадок, зберігаючи у собі сліди як природи, так і людської пам'яті.

село Козятин

Перша писемна згадка про село Козятин датована 1583 роком [86].

Поселення розкинулося на лівому березі річки Луга, у зоні мішаних лісів та лугових заплав, що характеризуються високою вологістю та родючими ґрунтами. Географічне розташування сприяло розвитку тваринництва, зокрема випасу дрібної рогатої худоби, що, за усними переказами, мало безпосередній вплив на ойконім села.

Природне середовище навколо Козятин є типовим для басейну річки Луга – широкі луки, невеликі пагорби, зарості вільхи й верби вздовж річки, численні джерела, які живлять притоки Луги.

Назва села Козятин за структурою та звучанням належить до типових антропотопонімів і зоотопонімів, що утворювались за моделлю «назва істоти/особи + суфікс -ин» [23].

Існують дві основні народні версії походження ойконіма. Зоотопонімічна версія пов'язана із великими стадами кіз, які, згідно з переказами, паслися на соковитих луках біля Луги. Мандрівники, проходячи цією місциною, казали: «Це козячий край», що згодом дало поселенню назву Козятин.

Антропонімічна версія вказує на легендарного засновника, козака на ім'я Козята або Козятин, який осів на березі річки після походів, збудував першу хату і покликав сюди родину та побратимів.

Легенда про Козята – отамана луків

Колись давно, коли річка Луга була ще ширшою, а заплави ще дикими, оселився тут відлюдькуватий козак на ім'я Козята. Його боялися й поважали навіть татари, бо був він спритним, мов лис, влучним, мов яструб. Після багатьох років походів Козята повернувся додому, але не в рідне село, воно було спалене, а обрав нове місце для життя, серед луків, де козулі і кози вільно ходили табунами.

Кажуть, що першими його сусідами були саме дикі кози, які щоранку з'являлися біля його хати і навіть не лякалися. Люди почали

приходити до Козяти за порадою, за захистом, за водою. Так навколо його обійстя виросло поселення.

Старожили розповідають, що коли Козята помер, його поховали на високому пагорбі над Лугою. Вітер, що проходив над його могилою, звав, наче голос кози: «Бе-е-е», – і кози знову повертались пастися біля того місця. А люди казали: «Тут Козята – отаман луків спочиває». І назвали село на його честь – Козятин.

Таким чином, назва села Козятин має багатозначну етимологію.

село Красів (Красів Руський)

Хронологія заснування села Красів (Красів Руський) залишається невстановленою. У 1906 році село згадується як уже сформоване поселення [86].

Поселення розташоване у мальовничій долині, в місці злиття річки Безіменки з річкою Липа, природне перехрестя вод, полів і луків. Це поєднання двох річок створює унікальний мікроклімат і формує багаті заплавні ґрунти, які з давніх часів приваблювали землеробів, скотарів та мандрівників.

Пагорбові підвищення на захід від села відкривають широкий огляд на околиці, що, ймовірно, стало підґрунтям для створення місцевих легенд, пов'язаних із першими враженнями від цієї місцини.

Назва «Красів» є лексично прозорою та має етноестетичне походження від слова «красний» (старослов'янське: красивий, гарний) [23]. Ойконім фіксує емоційне враження від зовнішнього вигляду села або місцевості, що не є рідкісним явищем у топоніміці регіону.

Разом із тим, форма «Красів Руський» вказує на етнокультурну належність поселення до руської (української) громади, що, вірогідно, було важливим у добу сусідства з польськими або німецькими колоніями.

За переказами, назва села виникла, коли мандрівники, побачивши його з пагорба, вигукнули: «Яке красне село!». Інша легенда

розповідає про багатого пана Красія, який, зачарований природою, оселився тут і дав селу своє ім'я.

Легенда про красу, що полонила серце

Колись давно, коли земля Волинська ще не була поділена шляхами і межами, коли замість доріг були лише стежки поміж диких лугів та вічнозелених дібров, через ці місця мандрував вельможний пан із руського роду Красій. Був він не просто багатим, а людиною втомленою від світських гонитв, війни та пишних прийомів. Йому кортіло знайти місце, де панує спокій, де природа ще говорить мовою Богів, а річки співають не гірше за церковні хори.

Йшов він із почтом із заходу, вздовж річки Липа. Вранці, коли туман ще стелився сріблястими пасмами над луками, вершники піднялись на невисокий пагорб. І саме там, із вершини, відкрилася пану така краса, що він зупинив коня і довго мовчав. Перед ним у долині спокійно текли дві річки – Безіменка й Липа, ніби дві сестри, що зустрілися після довгої розлуки. На місці їх злиття вигравала на сонці зелена долина, пестила око рілля, чувся легкий дзвін води, наче пісня самого життя.

– Це місце – не просто гарне. Воно красне. І серце моє тут залишаю, – мовив Красій.

На тому пагорбі він і наказав збудувати двір, господарку, звелів людям селитися поряд. Довкола оселилися родини, спершу його слуги, згодом переселенці з інших земель. Пан став справедливим управителем, не гнітив, а помагав: землю ділив порівну, водойми – для всіх, а ліс – лише для розумного використання.

Люди почали називати поселення Красовим, а згодом – Красовом, «бо красою навіяне». Але з часом, у звичному вжитку, назва змінилась на простішу – Красів. Так поселення взяло ім'я від краси, що полонила пана, і від імені його самого.

Кажуть, що й сьогодні, коли стояти на тому самому пагорбі, звідки вперше пан побачив долину, можна почути, як вітер тихо шепоче: «Красне, красне...» – неначе згадуючи той день, коли любов до землі стала основою села.

Таким чином, назва села Красів є показовим прикладом того, як естетичне сприйняття довкілля та особистісні історії можуть переплітатися у формуванні ойконімів.

село Крижова

Хронологія заснування села Крижова залишається невстановленою.

Поселення розташоване на північно-західному боці від витoku річки Липа, в одній із найвищих точок місцевого вододілу. Рельєф тут хвилястий, з пагорбами, що м'яко спускаються в бік джерел, які живлять річку. Такий ландшафт здавна був сприятливим для поселення, тут сходяться водні витoki й перехрещуються природні шляхи.

Завдяки близькості до витoku Липи, село опинилося на своєрідному символічному «початку» річкової долини, що сформувало особливий мікроклімат та укорінило повагу місцевих жителів до води як джерела життя. Саме з цієї точки починається шлях Липи – річки, що згодом стане живою артерією для інших сіл громади.

Назва Крижова, ймовірно, походить від слова «хрест» (староукр. – криж, крижовий), що могло вказувати як на релігійне значення місцевості, так і на географічний перехрест природних або людських доріг [23]. У фольклорному мисленні слово «криж» часто символізувало межу, святиню або місце обітниць.

Назва могла також утвердитися як маркер сакрального простору можливо, на межі, де колись стояв хрест або було поховання з хрестом, що виконувало роль орієнтира в просторі. З цим пов'язана й народна легенда, яка збереглась у селянській пам'яті.

Легенда про хрест біля витoku

Колись, багато століть тому, через дикий ліс, де зараз розташоване село Крижова, мандрували три монахи. Їх вигнали зі спаленого монастиря на Підляшші. Вони не шукали поселень, лише тишу і воду, щоб молитися і відбудувати святе місце.

Одного вечора, діставшись пагорба, з якого розгорталася долина джерел, старший монах сказав:

– Тут бере початок ріка. А де вода народжується, там душа очищується.

Вони викопали невеличку капличку в лісі і поставили дерев'яного хреста – «крижа», щоб позначити місце молитви. Люди з околиць, побачивши їх, почали приходити, хто за зціленням, хто за порадою. Із часом навколо хреста виросли кілька хат. Монахи не дожили до старості, але хрест залишився.

Минуло багато літ. Хрест згнив, але місце, де він стояв, почали називати Крижовим полем, а згодом селом Крижовим. Казали: «У Крижовій вода чиста, бо з-під хреста бере початок».

Навіть під час воєн, коли села палали, ніхто не чіпав джерело під хрестом. Бо ходила чутка: якщо знищити воду з Крижової, зникне ріка Липа, а з нею й життя довкола.

Таким чином, село Крижова є прикладом топоніма, що відображає як релігійні, так і географічні чи культурні аспекти місцевості.

село Кумовище

Хронологія заснування села Кумовище залишається невстановленою.

Поселення розташоване на лівому березі річки Липа, серед мальовничих луків і пагорбів громади. Водне плесо Липи з плином віків забезпечувало село джерелом життя, зрошенням полів, а також природним рубежем, за яким пролягали шляхи до інших поселень. Річка в цьому місці звужується і робить вигин, утворюючи своєрідну природну «арку», що з давніх часів слугувала зручною межею та орієнтиром для мандрівників.

Сама територія села має відкриту й гостинну морфологію, з широкими долинами та невеликими лісовими масивами, що дозволяли зручно проводити громадські зібрання, торги, свята. Село лежить також на давньому локальному перехресті сільських шляхів, що з'єднували його з багатьма навколишніми громадами, сприяючи розвитку тісних соціальних зв'язків.

Походження назви села Кумовище має кілька можливих версій. Соціально-культурний аспект назви може бути пов'язаний з

поширеною в українській культурі традицією кумівства – міцних родинних чи дружніх зв'язків через обряд хрещення. «Кумовище» могло означати місце, де проживало багато кумів або, де часто проводили обряди, пов'язані з кумівством.

Ландшафтна характеристика походження назви може бути від слова «кума», що в народній мові могло також мати регіональне значення і використовуватися для позначення природних об'єктів, таких як пагорби, ліси чи водойми [23].

За однією з легенд, назва села виникла через те, що під час заснування поселення кожен його мешканець був у кумівських зв'язках із сусідами. Інша легенда говорить про те, що на околицях села проводили великі ярмарки чи свята, де збиралися кращі «куми» з навколишніх сіл.

Легенда про свято всіх кумів

У давнину, коли села ще не мали точних меж, а люди більше довіряли слову, ніж печатці, на місці сучасного Кумовища проходили великі весняні святкування. Після першої оранки, коли земля вже дихала теплом, до берега річки Липа з'їжджалися люди з навколишніх сіл.

Там, де зараз стоїть стара криниця біля сільради, стояло поле, що мало особливу силу: там не сварилися, не торгувалися й не судилися, а лише святкували. І як заведено на Волинській землі, свято не починалося без хрестин, обжинок або весілля. З кожним роком на цьому місці народжувалися нові кумівства: хто комусь хрестив дитину, хто – став сватом, а хто – просто називався кумом за чаркою меду.

Люди казали: «Там не рідня, а як кум – ще ближче!»

Коли ж хтось запитував, куди йдеш, відповідав просто:

– На Кумовище! Бо там збираються всі кращі куми краю!

І ось одного року, під час весняного ярмарку, старий селянин із сусіднього хутора вигукнув:

– Якщо й є десь земля, де немає чужих, то це тут. Кум до кума, хресна до хресної, от воно, Кумовище!

І з того часу так і пішло – не полем, не кутком, а селом Кумовище почали називати місце, де люди єдналися не за кров'ю, а за довірою. І досі кажуть: кум із Кумовища, то як брат, але з вибору серця.

Таким чином, назва села Кумовище відображає соціально-культурні особливості громади або регіону, підкреслюючи важливість родинних і дружніх зв'язків.

село Лемешів

Перша писемна згадка про село Лемешів датована 1570 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Луга, у низинній долині з багатими ґрунтами, які здавна використовувалися для землеробства. Близькість до річки забезпечувала поселення водою, зрошенням і транспортним шляхом, що полегшував обмін товарами з навколишніми селами.

Пейзаж довкола села вирізняється полями, які поступово переходять у заплави, багаті на трави й болотисті ділянки. Саме тут, на родючих землях, відбувалося формування сільськогосподарського укладу, основою якого було плужне землеробство. У цьому контексті назва села має безпосередній зв'язок із реаліями місцевого життя.

Походження назви села Лемешів має кілька можливих версій. Ремісничка версія назви може походити від слова леміш – частини плуга, яку використовують для оранки землі. Це може свідчити про те, що в селі проживали майстри, які виготовляли або ремонтували лемеші, або що основним заняттям мешканців було землеробство.

Назва могла утворитися від прізвища або прізвиська засновника села чи першого поселенця – Лемеша [23]. Прізвища такого типу часто виникали в середньовічній Україні й могли вказувати на заняття, зовнішність чи характер людини.

Географічна версія походження назви вказує на те, що село отримало назву через певні природні чи ландшафтні особливості, асоційовані з поняттям «леміш» або плуг, можливо, з місцевістю, придатною для землеробства.

Згідно з легендою, село заснував коваль на ім'я Лемеш, який умів виготовляти найкращі плуги в окрузі. Інша версія розповідає, що назва

з'явилася через широке використання лемешів у землеробстві, яке забезпечувало село достатком.

Легенда про коваля Лемеша

Колись, у далекі часи, коли Волинським краєм ще бродили лісові звірі, а села були розкиданими хутірцями, в долині Луги оселився коваль. Ім'я його було Лемеш. Він не був звичайним майстром, кажуть, що розмовляв із залізом, чув, де земля потребує плуга, а кував його так, ніби творив музику.

Одного дня на його кузню зійшлася громада: весна була пізня, жоден плуг не міг взяти вологу, тугу землю. А той лиш мовчки кивнув, зняв кожух і взяв до рук леміш. Коли перший плуг пішов по ріллі, земля ніби заспівала: чорна, слухняна, як покірна скрипка в руках музиканта. Люди зупинились і вперше почули, як плуг шепоче до землі, а земля відгукується родючістю.

З того часу плуги Лемеша стали легендою, а сам майстер героєм. Після його смерті люди вирішили: «Якщо земля слухалася Лемеша, то й село має слухатися пам'яті про нього. Назвемо його іменем». Так і виник Лемешів – село, де честь праці й майстерності стала назвою, а плуг став символом долі.

Кажуть, що іноді в тиші весняного вечора можна почути, як десь у полі скрипить старий плуг. То душа Лемеша обходить землю, перевіряє, чи не забули його мистецтва...

Таким чином, назва села Лемешів є відображенням ремісничої чи землеробської культури регіону.

село Марковичі

Перша писемна згадка про село Марковичі датована 1450 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Безіменка, яка є лівою притокою Липи. Місцевість характеризується низинним рельєфом із м'якими схилами, що спускаються до заплави. Річка, хоч і

невелика, забезпечує природну вологість ґрунтів, підтримуючи високу родючість, що сприяло традиційному хліборобству та скотарству.

Наявність води поруч із поселенням зумовила його вигідне розташування, у зоні, придатній для проживання, землеробства і зручного сполучення з іншими навколишніми селами. У весняний період Безіменка часто розливалася, залишаючи після себе родючі шари намулу. Саме ця взаємодія води та землі зробила Марковичі стабільною сільськогосподарською одиницею в регіоні.

Назва села Марковичі, ймовірно, має антропонімічне походження, тобто походить від імені першого поселенця або засновника роду [23]. За переказами, на цій території ще в козацькі часи оселився чоловік на ім'я Марко, який обрав долину річки Безіменки для свого хутора. Згодом до нього приєдналися родичі та сусіди й виникла громада.

Інша версія пов'язує назву із нащадками Марка, яких почали називати «марковичами», тобто тими, що походять від Марка. Так поступово топонім став офіційною назвою поселення.

Легенда про останній човен Марка

Колись давно, коли річка Безіменка ще була повноводною і шуміла між лозами, на її лівому березі оселився старий човняр Марко. Кажуть, що він прибув сюди з півдня, рятуючись від війни, і вибрав тихе місце серед лук і води, щоб збудувати новий дім.

Марко щодня майстрував човни з дуба, а ввечері сідав край річки, вдивляючись у її тихий плін. Його човни були міцні, мовчазні й легкі. Їх купували навіть з Луги та Стиру. Але найбільше шанували самого Марка за його мудрість і справедливість. У важкі роки саме він розподіляв зерно, допомагав бідним і мирив родини.

Кажуть, коли Марко помирав, його онуки поставили біля берега останній човен без весла, без мотузки. Вранці човна вже не було, його забрала вода. Люди повірили: це душа Марка пішла по Безіменці, щоб знайти нові береги, як і тоді, коли вперше приплив сюди.

І відтоді село, де він жив і став збудував, почали називати Марковичі – на честь людини, що залишила після себе не лише землю, але й пам'ять, укорінену в річковий плін.

Таким чином, назва села Марковичі, ймовірно, походить від імені засновника або родини, що мала значний вплив на його заснування та розвиток.

село Мирків

Перша писемна згадка про село Мирків датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване на вододільному плато, де бере свій початок річка Безіменка, невелика ліва притока Липи. Саме тут, серед пагорбів і джерел, формується витік, який згодом живить навколишні землі.

Територія села має хвилястий рельєф із мозаїкою полів, лугів та окремих лісових масивів. Джерельні води на околиці села мають стійку сезонну активність, завдяки чому забезпечується волога, необхідна для землеробства. Річка Безіменка починається серед луків, обрамлених очеретом і вільхами, утворюючи мальовничі ландшафти.

Природна особливість Миркова – спокійна течія джерел, що символічно перегукується з назвою села, формуючи образ миру, рівноваги та тиші.

Походження назви села Мирків може мати кілька можливих версій. Етимологічна версія походження назви від слова мир може вказувати на спокійне, мирне місце для проживання. Село могло бути засноване в період, коли тут панували мир і злагода між громадами або родинами.

Назва могла утворитися від імені або прізвища засновника села чи впливового жителя на ім'я Мирко. Додавання суфікса «-ів» типове для українських топонімів, що означають належність або зв'язок із певною людиною [23].

Релігійна версія походження назви могла бути пов'язана з релігійною традицією чи подією, яка символізувала мир. Наприклад, село могло бути засноване після припинення конфлікту або угоди між громадами.

Легенда про джерело миру

Давно-давно, коли над краєм часто кружляли хмари війни, між двома громадами, однією з півдня, іншою з півночі спалахнула затята ворожнеча. Тривало це багато літ, навіть діти не знали, чому виникла ворожнеча, але кожен боявся іншого.

Одного дня, коли обидва противника зійшлися на межі своїх земель, між пагорбами, де зараз стоїть Мирків, небо затяглося важкими хмарами і розпочалася страшна гроза. Із землі, просто на полі між двома таборами, раптово забило чисте джерело, а навколо нього з'явилися білі квіти. Громи вмить стихли.

Люди з обох сторін зупинилися, вражені цим дивом. Воїни підійшли до джерела, напилися води, а на серці в кожного стало легко. Старі провидці говорилили, що вода не проста, вона «мирна», вона «очищує злість і відкриває душу до правди».

Після цього було укладено перемир'я, а згодом і мир. На місці, де з'явилося джерело, збудували перші хати. Поселення отримало назву Мирків, на згадку про мир, що врятував людські душі.

Кажуть, що досі в селі є криничка, вода з якої знімає тривогу. Але лише в того, хто приходить із чистим серцем.

Таким чином, назва села Мирків відображає ідеї миру, злагоди або зв'язок із засновником на ім'я Мирко.

село Мирне **(Блудове, хутір Колонія-Блудів, хутір Блудівка, Блудів)**

Перша писемна згадка про село датована 1504 роком [86].

Село Мирне розташоване у межах мальовничої Волинської височини, на берегах річки Полонка, яка є однією з головних водних артерій регіону. Її спокійна течія живить село й навколишні поля, створюючи сприятливі умови для ведення господарства ще з давніх часів.

У межах села розташовані три значущі штучні водойми: Старий ставок, найдавніший, за переказами, зведений ще в XIX столітті; Середній ставок, займає центральну частину села, часто служив місцем громадських зібрань; Десятинський ставок, найбільший, назву йому дали на згадку про старовинну десятину, яку збирали з врожаїв.

Водна система Мирного є унікальним прикладом сільської гідроінфраструктури, гармонійно інтегрованої в природне середовище. Поруч із лісовими масивами, луками та городами вона творить екосистему з високою природною цінністю.

Село має довгу історію назв: Блудове, Блудів, Колонія-Блудів, Блудівка, усі вони, ймовірно, пов'язані з особливостями перших поселенців чи з місцевими переказами про «блукання» людей у болотистих хащах, що колись оточували поселення.

Назва Блудове може походити від слова блукати, що вказує на географічні особливості місцевості – складні шляхи, ліси чи заболочені ділянки, через які було легко заблукати [23].

Назва Мирне була офіційно закріплена після Другої світової війни, щоб замінити стару, можливо, неоднозначну назву. Вона символізувала прагнення до миру та стабільності в регіоні після воєнних і політичних потрясінь.

Легенда про ставки примирення

Кажуть, колись на місці сучасного села стояло кілька хуторів, що належали різним родинам. Люди не завжди жили в мирі: сперечалися за землю, воду, навіть за дорогу, що вела до Полонки. Найбільше конфліктів виникало біля старого ставка, тоді ще безіменного, але повного риби й джерельної води.

Одного року прийшла велика засуха. Полонка майже пересохла, джерела зникли. Люди залишилися без води. І лише ставок, найближчий до церкви, не висох. Люди з усіх хуторів, не маючи іншого виходу, почали приходити до нього по воду.

Спочатку з обережністю. Потім разом. Коли ставало спекотніше, вони допомагали один одному: хто відро подасть, хто допоможе коня напоїти, хто пригорне сусідську дитину, що знепритомніла від спеки. І так, через воду, що рятувала, люди примирилися.

На знак того, що, завдяки воді, між ними настав мир, громада вирішила об'єднати хутори в одне село. А назву дали Мирне, в пам'ять про те, як три ставки навчили людей жити в злагоді.

Кажуть, якщо в спекотний день підійти до Десятинського ставка, можна почути у воді легкий шепіт, то старі люди співають про мир, що зберігається тут із давніх часів.

Таким чином, сучасна назва села Мирне підкреслює мир і стабільність.

село Мислині (Мислин)

Перша писемна згадка про село під назвою Мислин датована 1539 роком. У 1577 році воно вже було відоме як Мислині [86].

Поселення розташоване на мальовничому лівому березі річки Липа, притоки Стиру, що формує характерний природний ландшафт регіону. Водойма, оточена луками та м'якими пагорбами, створює сприятливі умови для землеробства та садівництва, якими традиційно займалися місцеві жителі.

Навколишня територія вирізняється мозаїкою лісів, полів і прибережних заплав, що зберегли багато елементів первозданного середовища. Через це Мислині вважається одним із прикладів традиційного сільського устрою в долині Липи, де природа і людська діяльність існують у гармонії.

Етимологічна версія назви села Мислині може походити від слова мислити або думати, що може бути пов'язане з місцем, де приймалися важливі рішення або проводилися ради [23]. Це місце могло бути священне чи стратегічне, яке мало особливе значення для місцевої громади.

Географічна версія від слова мис вказує на виступаючий шматок суші, пагорб або територію, розташовану над водоймою. Таким чином, назва могла описувати географічне розташування села, наприклад, на пагорбі чи узвишші біля річки.

Особистісна версія назви могла походити від імені чи прізвиська засновника села або впливової особи на ім'я Мисло чи Мислав. У давнину назви поселень часто формувалися як похідні від імен власників.

Село Мислині (або Мислин) має цікаву історію та кілька легенд, які розповідають про його походження та важливі події, пов'язані з цією місцевістю.

Легенда про думу над Липою

Кажуть, багато років тому, коли ці землі ще вкривали діброви й болота, на березі Липи зупинився козак на ім'я Остап. Його загін

повертався з далекого походу, але саме тут Остап відстав від товаришів втома, поранення й туга змусили його зійти з дороги.

Остап збудував собі курінь під старою вербою, що схилилася над водою. Дні він проводив у роздумах, а ночами слухав, як тече річка. Люди з сусідніх хуторів приносили йому харчі, приходили за порадою, бо Остап умів сказати мудре слово.

З часом біля куреня виросло кілька хат, люди тягнулися до спокійного місця, де можна було «мислити». Коли приїхав писар із повітового уряду й спитав, як зветься поселення, старий чоловік відповів:

– Тут кожен думає про життя. Хай буде Мислині...

Кажуть, коли на Липі тихо, а повітря наповнене туманом, можна побачити постать старого козака, що сидить на березі й дивиться у воду ніби досі думає, як жити людям по правді.

Таким чином, назва села Мислині відображає історичні та географічні особливості місцевості, а також можливу роль села як місця для зборів або проживання мисливців.

село Новосілки (Новоселки, Новосілки Руські)

Перша писемна згадка про село датована 1629 роком [86].

Село Новосілки, яке в історичних джерелах зустрічається під назвами Новоселки чи Новосілки Руські, розташоване на лівому березі річки Липа, яка є однією з ключових водних артерій регіону. Завдяки природному ландшафту – рівнинним заплавам, пасовищам і лісосмугам, ця місцевість здавна вважалася придатною для землеробства, скотарства та осілого життя.

Річка Липа, що повноводно тече в цій місцині, не лише формує родючі ґрунти, а й забезпечує село водними ресурсами, впливаючи на характер традиційного господарства. Саме розташування біля річки стало ключовим чинником для виникнення поселення, яке довгий час залишалося прикордонним між польським і руським населенням, що й зафіксовано у варіанті назви Новосілки Руські.

Назва Новосілки говорить сама за себе, нове поселення, новий дім, нове життя [23]. Вона типова для сіл, заснованих на місці спустошених або покинутих земель. За усними переказами, Новосілки постали після татарських нападів, коли люди з розорених сіл почали шукати безпечніше місце поблизу річки. На новому місці вони збудували перші хати – «нові оселі».

Додавання означника «Руські» у назві відображало етнічний склад населення, яке в основному складалося з русинів (українців), на противагу, наприклад, «польським» селам у тих же краях.

Легенда про світло у першому вікні

Колись, кажуть, ці землі були пустою, диким полем, де лише ліс і очерети розкинулися вздовж Липи. Люди боялися тут селитися через часті набіги та непевний ґрунт.

Та одного дня на лівому березі річки зупинилася родина: старий батько, його двоє синів і невістка. Вони втекли від біди, яка спалила їхнє село. День і ніч ішли вони крізь ліси, доки не знайшли пагорб над водою. Батько сказав:

– Тут збудуємо нову хату. І нехай перше вікно нашого дому засвітить нове життя.

Так і зробили. Згодом до них почали приєднуватися інші, з причини голоду, війни, переселень. Люди привозили із собою небагато, лиш надію. І кожен, заселяючи хату, казав: «У мене новосілля».

Так з часом поселення стали називати Новосілки. А ті перші хати з вікнами до Липи, пам'ятали кожну родину, що почала там свій новий шлях.

Таким чином, назва села Новосілки є типовою для періоду активного заселення нових територій і відображає історичні процеси колонізації та розвитку сільського господарства.

село Озерці (Езерцы)

Перша писемна згадка про село датована 1570 роком [86].

Село Озерці (у давніх джерелах також – Езерцы) розташоване серед мальовничих рівнин краю. У давнину ця місцевість славилася великою кількістю природних водойм. За переказами, на території села існувало десять озер, розкиданих серед лісів, боліт і пасовищ. Озера не лише створювали унікальний природний ландшафт, а й були багаті на рибу і птаство.

З часом, внаслідок природного замулення, осушення боліт і зміни клімату, більшість озер зникла. Станом на сьогодні збереглися лише три з них, що залишаються важливою частиною місцевого екологічного середовища. Ці водойми й досі визначають традиційний побут, зокрема рибальство, побутове водокористування і сезонні промисли.

Назва села Озерці походить від слова озеро, що прямо вказує на географічну особливість місцевості [23]. Зменшувальна форма Озерці свідчить про наявність кількох невеликих водойм поблизу села.

Етимологічне значення назви може відображати природний ландшафт, де село розташоване поблизу маленьких озер. У минулому, такі місцевості часто обирали для поселення завдяки зручності водопостачання й рибальства.

Легенда про озера

Кажуть старі люди, що в Озерцях колись було десять озер, як десять дзеркал, у яких відбивалося небо. Кожне мало свою назву – Близнюк, Сліпак, Глибочиня, Світле, Млинарське... А сьоме озеро, мовляв, було особливим. Його вода завжди була теплою, навіть узимку не вкривалась воно кригою. Люди вірили, що там жила водяна душа, яка охороняла село від нещастя.

Але одного року настав страшний посушливий період. Озера почали міліти, земля тріщала. Люди просили дощу, та небо мовчало. Тоді старий мольфар із сусіднього села порадив: «Не руште сьоме озеро, там спочиває вода життя. Якщо втратите його, зникне рівновага».

Але люди були налякані. Вони намагалися викачати воду з сьомого озера, щоби наповнити колодязі. І тоді вода щезла не тільки з того озера, а й з усіх навколо. Кажуть, сьоме озеро пішло під землю, забравши з собою ще три інших. І відтоді замість десяти залишилося тільки три, як нагадування про зневажене застереження.

Щороку, у дні літнього сонцестояння, над лісом, біля старого урочища здіймається ранковий туман. Люди вірять, що це дихає забуте

озеро. А хтось навіть чув, як уночі в тому тумані звучить шум води, мов у глибинах ще б'ється його джерело.

Таким чином, назва села Озерці відображає його природні особливості, зокрема наявність водойм поблизу, що свідчить про залежність місцевої громади від природних ресурсів.

село Охлопів **(Охлопов)**

Перша писемна згадка про село датована 1545 роком [86].

Село Охлопів (історична форма – Охлопов) розташоване на лівому березі річки Липа, однієї з ключових водних артерій регіону. Місцевість тут м'яко-хвиляста, з численними природними підвищеннями, які з півночі й сходу обрамляють долину річки. Родючі ґрунти, річкова вода, багаті луки й прилеглі ліси зробили цю територію зручною для поселення ще з давніх часів.

Пагорби довкола Охлопова відкривають мальовничі краєвиди на долину Липи, особливо при заході сонця, коли поля і водойми вкриваються золотавим сяйвом. Саме з таких висот, як розповідають перекази, і народжувалося відчуття зв'язку з землею, що відображено в самій назві села.

Етимологічна версія назви села Охлопів може походити від старослов'янського слова «охлоп» або «охлопити», яке означає «обіймати» чи «окреслювати», що може вказувати на природні чи людські кордони, які огортали поселення, наприклад, ліси, пагорби чи річки [23].

У середньовіччі назви поселень часто походили від імен чи прізвищ їхніх засновників або власників. Можливо, село заснував або володів ним чоловік із прізвищем чи прізвищем Охлоп.

Географічний контекст назви може відображати рельєф місцевості, наприклад, село могло розташовуватися у низовині, яку обіймають пагорби чи ліси.

За переказами, назва села пов'язана з давньою історією про пастуха, який любив оглядати село з пагорба й казав: «Моє серце

охоплює ці поля та ліси». Існує й інша легенда, згідно з якою село назвали на честь старого вояка, який охороняв ці землі від набігів. Його називали «Охлоп», а місцеві жителі вшановували його пам'ять, назвавши село його ім'ям.

Легенда про пагорб серця

У сиву давнину, коли річка Липа ще вільно розливалася серед диких лук і дубових лісів, на найвищому пагорбі жив самітник. Люди не знали його імені, але він щодня виходив із хатини на світанку, брав у руки довгий посох і підіймався на вершину. Там він стояв мовчки, дивлячись на долину, на зграйки птахів над водою, на димки з димарів селянських хат і на худобу, що мандрувала луками.

Коли його питали, що він там бачить, він усміхався й казав: «Я бачу те, що охоплює моє серце».

Час минав. Самітник зник. Але люди почали приходити на той самий пагорб. Хтось приходив подумати, хтось помолитись, хтось просто подивитись на краєвид. І кожен, спускаючись додолу, повторював ті ж слова: «Це місце охоплює моє серце».

Так поступово народилась назва села – Охлопів. Бо в цій назві було не лише прізвище чи слово, а стан душі, здатність відчувати єдність із землею. І навіть сьогодні, коли хтось зупиняється на тому пагорбі над Липою, то стиха каже те саме: «Охоплює...»

Таким чином, назва село Охлопів може бути пов'язана з географічними особливостями, прізвиськом засновника або романтичною легендою, яка підкреслює гармонію села з природою.

село Ощів (Ощев, Воцзов)

Перша писемна згадка про село датована 1545 роком [86].

Село Ощів (історичні варіанти – Ощев, Воцзов) розташоване на північних схилах річки Утятин, яка є притокою Гнилої Липи, частини розгалуженої гідросистеми регіону. Місцевість тут має м'яку хвилясту форму з численними підвищеннями, які плавно спадають у річкову

долину. Саме завдяки цим схилам, Ощів отримав природний захист від весняних повеней і став зручним місцем для заснування поселення.

Річка Утятин, хоч і невелика за водністю, живить село вологою, створюючи болотисті улоговини та зручні пасовища. Її назва пов'язана, ймовірно, з дикою водною фауною: в очеретах і зараз можна побачити диких качок, гусей, чапель, які здавна були частиною місцевого ландшафту.

Географічна версія назви може походити від слова «ощава» – застарілого слов'янського терміна, що позначає вологе місце, зону біля річки або болота [23]. Село розташоване у місцевості, де могли бути заболочені ділянки чи інші водойми.

Назва могла виникнути від імені чи прізвища засновника або першого власника поселення, наприклад, Ощ або Ощев. У першій згадці про Ощів вказується, що він належав Іванові та Михайлу Ощівським [23].

Є також версія, що топонім виник із фрази «во щавлі», тобто «в місці, де росте щавель» – рослина, що особливо добре приживається на вологих схилах і болотах. Поступово назва трансформувалася у Вощів – Ощев – Ощів. У фольклорі цей перехід пояснюють у символічно-легендарній формі.

Легенда про господаря схилу

Колись давно, коли схили над річкою Утятин були вкриті непролазними заростями і дикими травами, у цих місцях оселився чоловік на ім'я Ощ. Він був знаним травником і збирачем меду, вважалося, що саме в нього найсмачніший мед у всій окрузі. Його вулики стояли в тіні старих лип і верб, а мед мав особливий аромат, кажуть, із нотками щавлю, м'яти й диких квітів.

Люди з ближніх хуторів приходили до Оща за порадою, лікувальними травами й воском для свічок. Його хата стояла високо на схилі, звідки відкривався краєвид на річку, яка текла повільно і дзеркально між луками.

Коли Ощ помер, люди не захотіли покидати ці благословенні землі. Вони залишилися тут, розбудували поселення і назвали його Ощевом, на згадку про господаря схилу, що дарував мед і зцілення. Згодом назва змінилася на Ощів, але пам'ять про мудрого травника й досі живе в легендах старожилів.

Кажуть, і донині на схилах біля річки росте особлива трава – «ощ-трава», з якої варять чай тільки ті, хто знає старі рецепти. І коли в селі звучить дзвін, він, наче стиха нагадує: «Тут земля Оща – пильнуй, бережи і шануй».

Таким чином, назва села Ощів має анторопонімічне походження.

село Печихвости

Перша писемна згадка про село Печихвости датована 1508 роком [86].

Село Печихвости розташоване в долині річки Стрипа, що несе свої води серед мальовничих пагорбів Волинської височини. Місцевість тут м'яко пересічена, з глинистими ґрунтами, болотистими заплавами й лугами, де Стрипа влітку міліє, а навесні часто виходить з берегів, створюючи природні загати та вологі улоговини. Річка історично слугувала не лише джерелом води, а й природним бар'єром у разі ворожих набігів, а також транспортним шляхом для торгівлі й переселення.

На південному сході від села збереглися залишки давнього валу, ймовірно, оборонної споруди ще з княжої доби. Землі навколо багаті на археологічні знахідки, зокрема сліди трипільської культури та залишки середньовічних стоянок.

Походження назви села Печихвости викликає інтерес через свою незвичайну форму. Існує кілька можливих версій її походження.

Легендарно-побутова версія ґрунтується на переказах, згідно яких назва могла виникнути з народного вислову чи жарту. «Печихвости» могло означати місце, де люди «печуть хвости» (можливо, палять хмиз або виготовляють щось із деревини). Це також може бути пов'язано з якимось гумористичним епізодом у житті громади, що залишився в народній пам'яті.

Географічна версія назви може походити від особливостей місцевого ландшафту, наприклад, крутих вигинів річки чи ярів, які могли асоціюватися з «хвостами». Це припущення пов'язане з давньою

традицією надавати селам назви, які відображали природні особливості.

Соціально-історична версія вказує на те, що у середньовіччі «печі» могли означати місця для випалювання вугілля, а «хвости» – залишки деревини чи кущів [23]. Тобто назва могла описувати діяльність жителів у той час.

З розповідей старожилів села, ще із часів монголо-татарської навали існує легенда, яка розповідає про походження назви «печихвости». Тоді українські села ставали неабиякою поживою для ворогів. Поселення були погано укріплені, а зброї як такої, не було. Селяни озброювалися хто чим міг: вилами, кілками, косами, хоча і це не допомагало здолати кінні загони ворогів. Під час одного з набігів місцеві жителі придумали новий метод боротьби із татарами. За вказівкою одного чоловіка, селяни поприв'язували бикам до хвостів палаючі факели – віхті. Худоба в паніці бігла вперед із палаючими хвостами, таким чином розганяючи ворогів і підпалюючи їх намети, а люди йшли слідом і добивали покалічених татар [58].

Легенда про палаючі хвости

Згідно з переказами, що збереглися у селі ще з часів монголо-татарської навали, назва Печихвости має напрочуд войовниче й оригінальне походження. У той період села Галицько-Волинського князівства часто зазнавали спустошливих нападів. Поселення були слабко укріплені, а селяни не мали зброї, крім серпів, кіс і кілків. Однак одного разу прості люди проявили неабияку винахідливість...

«Як татарва вкотре сунула селами, – розповідає старий дід Юхим, – один чоловік, що пережив не одну навалу, скликав людей і каже: не бійтесь, бийте хитрістю!»

За його вказівкою, селяни прив'язали до хвостів биків та волів палаючі факели – віхті, змочені в смолі й обмотані сухим мохом. Коли нападники підійшли до околиці, худобу із запаленими хвостами пустили в напрямку табору ворога.

Шалені від болю та страху тварини бігли крізь татарські лави, підпалюючи намети, ламаючи обози й розганяючи ворожу кінноту. У розгубленості вороги втратили порядок, а селяни, озброївшись, напали слідом і вчинили рішучу розправу.

Цей несподіваний тріумф залишив глибокий слід у пам'яті поколінь. І з того часу, мовляв, село почали називати «Печихвости», як

символ перемоги розуму над силою та пам'яті про той вогненний маневр. Деякі старожили навіть зберігали в родинних уламках старих дерев'яних віхтів як реліквії.

Так народилася назва, що здається дивною на перший погляд, але є символом мужності, хитрості й боротьби за виживання. Печихвости – не просто географічна точка на мапі, а місце, де вогонь у хвості став вогнем у серці народу..

Таким чином, село Печихвости має унікальну назву, яка несе в собі відгомін давніх історичних подій, народних переказів та зв'язок із природою.

село Підбереззя

Перша писемна згадка про село Підбереззя датована 1570 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Стрипа, яка прорізає місцеві землі своїм спокійним плином. Річка формує мальовничу долину з численними заплавами, староріччями та заболоченими луками, що здавна використовувались для випасу худоби та сінокосів. В околицях села переважають легкі супіщані ґрунти, сприятливі для вирощування зернових і городини. Особливу природну прикрасу Підбереззя становлять розлогі березові гаї, що розкинулись уздовж води та на пагорбах поблизу.

Завдяки поєднанню річкової води, родючих ґрунтів і лісового оточення, місцевість приваблювала людей ще з давніх часів. Археологічні знахідки вказують на сліди перебування тут слов'янських племен, а також залишки господарських споруд періоду Київської Русі.

Підбереззя має чітке географічне й ландшафтне походження, пов'язане з природою місцевості [23].

Географічний аспект назви «Підбереззя» вказує на розташування поселення під березовим гаєм чи лісом. У давні часи подібні назви надавалися населеним пунктам, розташованим поблизу природних об'єктів, які були орієнтирами або домінували в місцевому ландшафті.

Етимологія частини слова «під» означає близьке розташування до чогось, а «береззя» – це форма множини від «береза», що стосується березового гаю або сукупності берез [23].

Перекази свідчать, що перші поселенці села Підбереззя вибрали місце для поселення біля березового лісу та річки, вважаючи цю місцину особливою, сприятливою для землеробства та життя.

Легенда про Березову Криницю

Колись давно, кажуть старожили, на місці сучасного Підбереззя проходила стежка, якою ходили мандрівники з Луцька до Володимира. Одного спекотного літа, коли довколишні джерела пересохли, мандрівники знемагали від спраги. Серед них була молода дівчина на ім'я Маруся, що несла хворому батькові ліки. Під палючим сонцем вона впала від втоми під розлогою березою, що росла біля пагорба. Плакала дівчина, крапля сльози впала в землю, а з-під коріння берези почало бити джерело. Так утворилася Березова Криниця, вода з якої виявилася цілющою.

З того часу біля цієї криниці почали селитися люди, назвавши поселення Підбереззя, на честь місця, де береза стала рятівницею.

«Там, де серце з природою б'ється в унісон, там і село народжується», – кажуть місцеві.

Таким чином, назва села Підбереззя є яскравим прикладом зв'язку між природою та місцевою історією.

село Пірванче (Порванче)

Перша писемна згадка про село датована 1570 роком [86].

Село Пірванче, яке в деяких історичних джерелах згадується як Порванче, розташоване серед пагорбів та рівнин, що межують із заплавами річкових систем Липи та її дрібних приток. Місцевість вирізняється м'якою пересіченою топографією: тут чергуються невеликі горби, заболочені улоговини, лісосмуги та поля. Ґрунти

переважно суглинки та супіски, придатні для рільництва, яке здавна було головним заняттям місцевих мешканців.

Поблизу села проходять старі шляхи, якими у давнину пересувалися купці та втікачі, а згодом – повстанці й біженці. Ці шляхи стали джерелом багатьох оповідей і легенд, пов'язаних із самою назвою села.

Етимологічна версія назви села Пірванче може походити від слова «порвати» або «порване», що могло означати розділену чи пошкоджену ділянку землі, можливо, внаслідок природних явищ (зсувів, повеней) чи людської діяльності [23].

Географічний аспект назви вказує на те, що, можливо, село було розташоване поблизу яру або річки, де місцевість здавалася «порваною» через нерівний рельєф. Така географічна особливість могла стати основою для назви.

Історичний контекст говорить про те, що, за переказами, у селі або неподалік від нього могли відбуватися битви чи грабіжницькі напади, під час яких навколишні землі зазнавали руйнувань, що також могло вплинути на вибір назви.

Легенда про порвану долю

У сиву давнину ці землі були прикордонням між володіннями місцевих князів. Через них часто пролягали шляхи втікачів – селян, які шукали волі, і козаків, які рятувалися після невдалих боїв.

Одного разу, після спустошливого нападу загону найманців, тут знайшла притулок молода жінка на ім'я Катерина. Вона несла на руках дитину й порваний вузлик із пожитками. Ослабла, вона впала під деревом біля джерела. Місцевий чоловік, на ймення Остап, знайшов її і привів у своє обійстя. З часом жінка залишилася жити в селі, а коли люди запитували, звідки вона, вона лише відповідала: «Я з порваного життя, з порваної долі...»

З того часу місце, де зупинилася Катерина, почали називати Порванче, мовляв земля порваних, але не зламаних. І ця назва прижилася, символізуючи силу відродження й надії.

Таким чином, назва села Пірванче (Порванче) відображає його історичний та природний контекст, вказуючи на можливі руйнівні події або унікальні рельєфні особливості.

село Полюхне (Полюхно)

Хронологія заснування села Полюхне (Полюхно) залишається невстановленою. У 1906 році воно входило до Підберезької волості Володимир-Волинського повіту Волинської губернії [86].

Поселення розташоване на родючих рівнинах у межиріччі Липи й її безіменних приток. Територія села належить до волинського лісостепу з перевагою відкритих полів, які здавна використовувалися для хліборобства.

Довколишні землі вирізняються сприятливими умовами для рільництва: ґрунти – переважно чорноземні та легкі супіски, а клімат – помірно-континентальний. Через відсутність великих водойм у самій місцевості, головними природними домінантами виступають хвилясті поля та окремі лісосмуги. Саме ці поля стали центральним елементом у формуванні назви села.

Походження назви села Полюхне має кілька можливих тлумачень, які можуть бути пов'язані з історичними, географічними та мовними особливостями регіону.

Топонімічна версія назви може походити від давньоукраїнського слова «полюх», що могло означати відкритий простір або поле [23]. Це вказує на географічні умови села, ймовірно, розташованого в рівнинній місцевості.

Є припущення, що назва походить від імені або прізвиська засновника чи першого поселенця. «Полюх» або «Полюхно» могло бути прізвиськом або прізвищем, поширеним серед місцевого населення.

У літописних згадках терміни «полюх» чи «полюс» інколи асоціювалися з кордонами або прикордонними землями, що може вказувати на те, що село знаходилося на межі земель чи волостей.

Існують також варіанти, коли назви сіл з елементами «поля» вказують на сільське господарство або діяльність місцевих мешканців, а слово «Полюхне» може бути варіантом, утвореним через фонетичні зміни в різних діалектах або мовних зонах.

Легенда про Полюха і обітницю поля

Кажуть, колись давно, ще за княжих часів, через ці землі проходив чоловік на ім'я Полюх. Був він утікачем, не від воєн, а від втрати: його село спалили, родину вирізали, а він шукав місце, де міг би почати все заново.

Довго блукав він лісами й болотами, поки не вийшов на високе поле, яке тягнулося до самого обрію. Сонце саме сходило над землею, вкритою сріблястою росою. І тоді Полюх упав на коліна й мовив: «Якщо це поле прийме мене, якщо виросте тут хліб, то я залишуся і стану його сторожем навіки».

З того часу він оселився тут, збудував першу хату, почав орати землю й заснував громаду. Люди, що приходили до нього, почали казати: «Ідемо до Полюха, на його поле – Полюхне».

Так і з'явилася назва, що збереглася крізь століття – Полюхне: земля Полюха, благословенне поле нового життя.

Таким чином, назва села Полюхне є багатозначною і може відображати як природні особливості регіону, так й історичні події чи імена засновників.

село Пустомити

Перша писемна згадка про село Пустомити датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване серед мозаїки полів, перелісків і заболочених луків. Через відносну рівнинність території та віддаленість від великих річок, землі тут здавна використовувалися переважно під випас худоби та землеробство.

Ґрунти села легкі, з домішками піску, подекуди з невеликою кількістю торфовищ. Село розташоване неподалік вододілу між басейнами річок Стир і Липа, тому природна вологість місцевості змінюється залежно від сезону. Назва села ніби натякає на певну «віддаленість», але за переказами, її значення глибше.

Географічна версія назви села Пустомити може бути похідною від словосполучення «пуста митниця» або «пусті місця», яке може

вказувати на те, що село виникло на території, де раніше були пустирі або незаселені землі. Термін «мит» вказує на митницю, що могла існувати в минулому в цьому регіоні [23].

Історична версія назви, можливо, пов'язана з переселеннями чи міграціями, коли місцевість тимчасово залишалася «пустою», що могло бути спричинено війнами, епідеміями або стихійними лихами.

Етимологічна версія назви також може походити від слова «мити», яке у давні часи мало кілька значень, зокрема очищення або податок. Можливо, в селі проводили обмивання чи очищення чогось, наприклад, худоби чи продуктів.

Легенда про порожнє місце й немиту ложку

Колись, кажуть, ці землі вважалися забороненими для поселення. Мандрівники обходили їх стороною, бо за повір'ям, у полі посеред лісу ніби «оселився вітер», а той, хто тут зупинявся, мав нещастя: худоба гинула, хати падали, а діти хворіли.

Одного разу туди прийшов селянин із родиною. Усі відмовляли його, мовляв, «там пусто і мити нічого – ні ложки, ні миски, ні хліба не буде». Але чоловік сказав: «Хто боїться порожнього місця, ніколи не зробить із нього оселю. Я сам все намію, збудую і засію».

Він першим зрубав ліс, викопав колодязь і поставив хрест. І тоді інші побачили: земля ця родюча, а повір'я, то лише відгомін страху. Люди почали казати: «Йдемо туди, де було пусто і нічого мити, в Пустомити».

Так і закріпилася назва: Пустомити, як згадка про місце, де з нічого постало щось. Де порожнеча була переможена працею.

Таким чином, назва села Пустомити відображає як історичні, так і природні особливості місцевості.

село Рачин

Перша писемна згадка про село Рачин датована 1629 роком [86].

Поселення розташоване біля берегів річки Луга, яка протікає мальовничими луками та живить землю вологою і родючістю. Луга в

цій місцевості звивається серед пагорбів і низин, утворюючи заболочені ділянки, багаті на очерет, осоку та водяну флору.

Близькість до води сприяла заселенню території ще з давніх часів. Річка забезпечувала не лише водопій і рибу, а й природний захист, адже її заплави були важкими для переходу ворогам. Ландшафт Рачина – це поєднання родючих луків, невеликих пагорбів і водяних плес, що формують природну гармонію Волинського краю.

Етимологічна версія назви села Рачин може походити від слова «рак», що вказує на наявність річок чи ставків у місцевості, де водилися раки. Це поширене явище для топонімів, пов'язаних із природними характеристиками території.

Історично-особова версія назви може бути пов'язана з ім'ям чи прізвищем першого власника або засновника поселення. Наприклад, «Рачин» могло походити від імені або прізвиська «Рач» чи «Рачко», які були популярними в тогочасній Україні [23].

Суспільна версія назви може містити посилання до давнього слов'янського слова «рачити», яке означало «звертати увагу», «опікуватися», що було пов'язано з культурними чи релігійними особливостями засновників села [23].

Легенда про Рачка з великої ріки

Кажуть, що в давнину на цих землях жив старий рибалка на ім'я Рачко. Він не мав великого багатства, але був знаним у навколишніх селах завдяки своїй чесності та глибокому розумінню річки. Люди вірили, що він розуміє мову води, знає, де сховані підводні ями, і де риби водиться вдосталь.

Одного літа трапилася велика посуха, річка Луга обміліла, риби стало менше, люди голодували. Тоді Рачко зібрав односельців і сказав: «Наша ріка спить. Але якщо не зрадимо її, вона віддячить».

Разом із молодими хлопцями він викопав додаткові канали, прочистив русло, а вже через тиждень річка наповнилася знову, мовби ожила. Перший улов був багатим. Люди, вдячні за його віру і старання, вирішили назвати нове поселення на честь мудрого рибалки – Рачин.

Інші ж казали: «Це село – як рак у воді: тихе, обережне, але сильне, коли треба».

Таким чином, село Рачин має багату історію та кілька версій походження назви, які пов'язані як із природними особливостями, так і з історичними подіями.

село Сільце (Селец)

Хронологія заснування села Селец залишається невстановленою. В 1906 році воно входило до Бранської волості Володимир-Волинського повіту [86].

Село Сільце, знане також як Селец, розташоване в долині річки Гнила Липа, однієї з характерних водних артерій краю. На схід від села простягається гідрологічний заказник «Гнила Липа», створений для охорони унікальних болотистих екосистем і водно-болотної фауни. Це місце зберігає природну самобутність і є прикладом гармонії між людиною і навколишнім середовищем.

Східна частина Сільця (так звані хутірські вулиці) колись існувала як окреме поселення під назвою Угів. Ця назва, ймовірно, походить від давнього слов'янського слова, пов'язаного з низинами, заплавами або вологими луками, характеристиками місцевості, що прилягає до болотистої долини Гнилої Липи.

Топонімічна версія назви села Сільце походить від слова «сільце», зменшувальної форми слова «село», що могло вказувати на невеликий розмір поселення, порівняно з іншими населеними пунктами в окрузі [23].

Історична версія назви може бути пов'язана із заснуванням села у період, коли вживали зменшувальні назви для поселень, які були колоніями або заселеними невеликими групами людей.

Легенда про Угівське попередження

Кажуть, ще за козацьких часів на території сучасного Сільця стояло невелике поселення – Угів. Його мешканці жили відокремлено від основної частини села, ближче до болотистих берегів Гнилої Липи. Хоч і невеликий, хутір славився вмінням передбачати погоду, паводки та навіть набіги ворогів.

Одного разу, за оповіддю старожилів, густий туман оповив долину. В ту ніч старий угівський пастух побачив у мареві дивне світло, що повільно рухалося над водою. Він підняв тривогу, а хутір засвітив смолоскипи. Жителі основного Сільця спершу не повірили, аж поки на

ранок не побачили спалених пастухами татарських вершників, які пробували пройти болотом, не знаючи про його зрадливу топографію.

Відтоді говорили: «Хто не чує угівського знаку – сам себе в біду веде».

Згодом хутір Угів поступово злився з основним селом, а вся ця місцевість почала жити однією долею. Та й нині старші люди кажуть, що у туманні ночі над болотами іноді можна побачити те саме світло, мов попередження для необережного.

Таким чином, назва села Сільце пов'язана з розміром поселення та природними умовами.

село Скабарівщина (Скабаровщина)

Хронологія заснування села залишається невстановленою. В 1906 році колонія Скабаровщина входила до Підберізької волості Володимир-Волинського повіту [86].

Село Скабарівщина, відоме також у джерелах як Скабаровщина, розташоване в мальовничій частині Волинської області серед рівнин, що межують із заплавами дрібних приток Липи. Це поселення було засноване в другій половині XIX століття в рамках хвилі колонізації Волині німцями-лютеранами, які прибували з різних частин Центральної Європи, зокрема з Пруссії, Бадену, Вюртембергу.

Німецькі колоністи не лише засновували поселення, а й упроваджували новітні на той час методи ведення сільського господарства, впливаючи на агрокультуру регіону. Завдяки їхній працьовитості та грамотності, колонії вирізнялися впорядкованістю, типово західноєвропейським плануванням дворів і вулиць, а також кам'яними будівлями, які подекуди збереглися донині.

Назва Скабарівщина вочевидь не має німецького кореня, натомість, імовірно, виникла від антропоніма – прізвища Скабара або Скабар, яке могло належати представникові місцевої шляхти, сільського старости, або ж першого господаря земель, на яких оселилися колоністи. Суфікс «-івщина» характерний для назв поселень, що вказують на належність території до певної особи або роду [23].

Не виключено, що до прибуття колоністів ця місцевість вже згадувалася серед сільських наділів під такою назвою в господарських документах чи на місцевому рівні.

Легенда про засновника Скабара

Колись, у середині XIX століття, коли регіон ще огортали дими війни і тінь кріпацтва, серед полів і дібров стояла самотня садиба. Її власником був чоловік на ім'я Скабара, вусатий, кремезний селянин, що відкупив шмат землі на краю лісу, аби оселитися там з родиною й втекти від панського свавілля. Люди шепотіли, що Скабара мав у жилах не лише українську кров, а й трошки козацької, бо не визнавав чужої влади і жив за власним законом: працюй, годуй землю, а земля тебе нагородить.

Та час минав, а земля, хоч щедра, вимагала працьовитих рук, більше рук, ніж мала родина Скабари. Так він почав запрошувати людей оселятися поруч: спершу кумів, потім далеких родичів, а потім і зовсім чужих. Коли в околиці прийшли звістки, що цар дозволив німецьким колоністам засновувати поселення на волинських теренах, Скабара сказав:

– Хай ідуть. Землі багато, на всіх вистачить. А в кого душа чесна – той брат.

Так у долині з'явилися німецькі переселенці. Вони прибули з возами, худобою і свічками у вікнах. Їхні обличчя були втомлені, але очі – повні надії. Почали будувати будинки з цегли, садити сади, мостити вулиці. А Скабара, хоча й не розумів їхньої мови, навчив одного з них варити борщ, а інший подарував йому дерев'яний годинник, який відміряв час не гірше, ніж схід і захід сонця.

З того часу село, де українські хати перемішалися з німецькими дворами, почали називати Скабарівщиною, на честь першого, хто пустив сюди корінь, того, хто відкрив двері іншим.

Кажуть, що в старому лісі досі стоїть пень від дуба, під яким Скабара вперше потиснув руку німецькому переселенцю. І якщо доторкнутися до нього, можна відчутти тепло двох народів, які, попри мову і віру, стали на цій землі одним корінням.

Таким чином, назва села Скабарівщина пов'язана з іменем або прізвищем засновника чи видатної особи.

село Скобелка (Старий Горохів або Горохів)

Перша писемна згадка про село датована 1629 роком [86].

Село Скобелка, знане в історичних джерелах також під назвами Старий Горохів або Горохів, розташоване на мальовничих волинських теренах. Через усе село плавно протікає річка Безіменка – ліва притока Липи, яка формує характерний мозаїчний водно-болотний ландшафт.

Долина річки Безіменка створює природний коридор, уздовж якого розташовані основні забудови села. Завдяки наявності водного джерела, ще з давніх часів Скобелка була зручним місцем для поселення: річка не лише забезпечувала водою людей і худобу, а й слугувала важливим елементом у традиційній господарській діяльності. Родючі ґрунти заплав і навколишніх полів сприяли розвитку землеробства, а наявність природної сировини стала основою для розвитку місцевих ремесел, зокрема ковальства, що й дало селу його сучасну назву.

Територія Скобелки характеризується помірно-хвилястим рельєфом з невеликими пагорбами, які обрамляють русло річки. Саме на одному з таких підвищень, за місцевими переказами, у давнину знаходився центр старого поселення, з якого й почалася історія села.

Розташування Скобелки у верхів'ї басейну Липи визначає її гідрологічну роль як частини ширшої природної системи, що забезпечує водний баланс західної Волині. Оточена полями, луками й залишками колишніх лісів, Скобелка зберігає риси традиційного волинського сільського простору, де природа, історія та людська діяльність тісно переплетені між собою.

Походження назви села, найвірогідніше, походить від слова «скобель» або «скобелок», які означають інструмент для обробки дерева [23]. Ця назва могла виникнути через ремісничу діяльність, поширену серед місцевого населення, зокрема деревообробку чи виготовлення знарядь праці.

Інша гіпотеза може вказувати на зв'язок із родовими або місцевими прізвищами, які могли бути пов'язані з топонімами. Назва

«Скобелка» могла також бути варіантом прізвища одного з перших поселенців або власників земель, що надали це ім'я поселенням.

У джерелах XVII століття село також згадується як «Старий Горохів», це свідчить про те, що поселення могло бути попередником сучасного міста Горохів. З часом адміністративний і торговельний центр перемістився, а село отримало нову назву.

Дослідження Кихтюк В. показують, що назва села Скобелка вказує на характер занять жителів села, які займалися виготовленням скоб'яних товарів [19].

Легенда про село майстрів заліза

Кажуть, що давним-давно, коли на місці сучасного села були лише луки, ліси та тихоплинна річка Безіменка, поселення тут звалося Старим Гороховом. Люди жили з землі, ловили рибу, пасли худобу. Та особливою славою це місце ще не користувалося аж до того дня, коли в село прибув мандрівний коваль на ім'я Скобель.

Скобель не шукав багатства, шукав лише спокійне місце, де можна було б працювати біля вогню, слухаючи дзвін заліза, який пробуджує життя. Оселився він на пагорбі поблизу річки й почав кувати. Але кував не мечі й шаблі, як було звично в ті часи, а речі мирні: скоби для воріт, завіси для хат, обручі для бочок, підкови й лемеші, усе, що потребувало міцного металу.

Його майстерність була такою, що з навколишніх сіл сюди з'їжджалися люди не лише за товаром, а й за наукою. Скобель не шкодував знань: навчав хлопців, передавав їм свої секрети, вчив не лише кувати молотом, а й любити свою справу.

Згодом біля кузні з'явилися інші: хтось відкрив майстерню, хтось ливарню, хтось почав робити замки, цвяхи й скоби. Гучний передзвін заліза став символом села. Навіть на свята замість сопілок тут можна було почути мелодійний брязкіт молотів.

Коли приїжджі питали, що це за місце, місцеві відповідали:

– Це вже не Старий Горохів. Це – Скобелка, село, де скоба головна господиня.

З тих часів минули віки, але традиція ковальства залишилася в пам'яті. А річка Безіменка, що тихо протікає селом, досі зберігає у своїх хвилях дзвін старих скобелківських скоб, якщо добре прислухатися в тиші.

Таким чином, назва села Скобелка пов'язана із ремісничою діяльністю жителів села.

село Софіївка

Хронологія заснування села Софіївка залишається невстановленою. В 1906 р. колонія Софіївка входила до Скобелецької волості Володимир-Волинського повіту Волинської губернії [86].

Географічно поселення розкинулося на південному заході регіону, у зоні мозаїчного лісостепового переходу з помірно-хвилястим рельєфом. Хоча безпосередньо через село не протікають великі річки, територія знаходиться у межах водозбору річки Липа, а тому характеризується наявністю мілких струмків, боліт і сезонних водотоків, які живлять навколишні заплави.

Ґрунти тут здебільшого супіщані й суглинкові, що в поєднанні з достатнім зволоженням сприяє розвитку традиційного землеробства. Село оточене природними луками, залишками лісових масивів та штучними ставками, створеними в радянський період. Саме природна ізоляція й багатство місцевості відіграли важливу роль у формуванні локальної легенди про походження назви села.

Софіївка має очевидно релігійне або персональне значення, що часто трапляється в українській топоніміці [23].

Назва може бути пов'язана з пошануванням святої Софії, яка в християнській традиції є символом мудрості та віри. У селі могла існувати церква або каплиця, присвячена святій Софії, що стало основою для назви.

Ймовірно, село було названо на честь жінки на ім'я Софія, яка могла бути його засновницею, власницею або важливою історичною постаттю в місцевій громаді.

У перекладі з грецької «Софія» означає «мудрість». Назва могла символізувати прагнення до просвіти, знань або інші духовні ідеали.

Легенда про дівчину Софію й цілюще джерело

Колись, коли ці землі ще не були заселені, подорожнім служила лише вузька лісова стежка, що вела до джерела, яке, за переказами,

мало чудодійну силу. Люди переповідали, що вода з того джерела лікує недуги, особливо сліпоту та хвороби серця.

У той час по сусідству жила молода дівчина на ім'я Софія. Вона була сирота, жила бідно, але мала добре серце і славилася своєю добротою. Якось вона дізналася, що у довколишніх селах люди тяжко хворіють, особливо діти, ніхто не може їм зарадити. Софія, не вагаючись, вирушила до джерела, несучи на плечах глечики, щоб принести воду стражденним.

Коли вона дійшла до джерела, то стала на коліна і щиро помолилася, аби вода допомогла людям. Кажуть, у той момент над нею засвітило сонце, навіть дерева схилили гілля, ніби слухаючи її молитву. Вона наповнила глечики і поверталася в темряві, але жодного разу не спіткнулась. Усі, хто пив воду з її рук, одужували. Чутка про це рознеслася навколо.

Згодом біля того місця, де вона мешкала, люди почали селитися, кажучи:

– Тут жила Софія, а земля ця благословенна.

Софія померла в старості, а джерело назвали її ім'ям. З роками поселення отримало назву Софіївка, на честь тієї, що принесла в ці землі не лише воду, а й надію, милосердя й силу молитви.

Кажуть, що й сьогодні, коли зібрати дощову воду поблизу старого лісу і з вірою омитися нею, вона приносить спокій серцю.

Таким чином, назва села Софіївка має антропонімічне значення.

село Старостав

Перша писемна згадка про село Старостав датована 1423 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Безіменка, однієї з лівих приток річки Липа. Місцевість відзначається помірно-хвилястим рельєфом із виходами на відкриті лугові та орні території, а також із залишками заболочених ділянок у заплавах річки. Безіменка

на цій ділянці має спокійний, меандровий плин, часто утворюючи мілководні розливи та тимчасові озерця після паводків.

Розташування села біля річки зумовило його традиційну прив'язаність до водного господарства, тут здавна існували млини, невеликі греблі, а згодом ставки. Благодатний клімат і родючі ґрунти зробили цю територію привабливою для землеробства, що й обумовило раннє заселення поселення.

Назва села Старостав має очевидне історико-адміністративне походження.

Поєднання слів «старий» і «став» може вказувати на існування давнього водного об'єкта, ставка, який був важливим для господарської діяльності громади. Назва могла означати «старий ставок», що відрізняв це місце від іншого, новішого поселення поруч [23].

Назва «Старостав» може вказувати на його старовинність або давність у порівнянні з іншими поселеннями в околицях. Ймовірно, село було одним із перших у регіоні, через що отримало відповідне найменування.

Легенда про старого Ставника

Колись, дуже давно, на місці сучасного села був лише глибокий луг, порослий очеретом, а поміж ним вилися кілька джерел. Тут жив відлюдник на ім'я Ставник, старий чоловік, який умів будувати греблі, копати ставки і розумівся на воді, як ніхто інший. Люди з далеких сіл приходили до нього за порадою, бо вода, якою він умів керувати, ніколи не затоплювала посіви й завжди слугувала на благо.

Кажуть, одного року була сильна засуха. Річки обміліли, худоба гинула, а врожай пропав. Тоді Ставник взявся копати ставок, саме там, де Безіменка розливалась у весняний час. Він працював без упину, день і ніч, самотужки, вірячи, що вода прийде. І сталося диво: вода піднялась, заповнила вириту улоговину, а довкола ставка знову забуяли трави, повернулися птахи та життя.

На тому місці згодом оселилися перші родини. Вони шанували пам'ять про Ставника і на знак подяки назвали поселення Старостав, на честь старого, що «став» воду, з якого почалося нове життя в долині Безіменки.

Кажуть, у ніч на Івана на Купала, ставок Ставника ще світиться слабким мерехтливим світлом, а вода в ньому й досі не висихає навіть у найбільшу спеку.

Таким чином, назва села Старостав підкреслює як старовинність, так і географічне розташування.

село Стрільче (Стрельче)

Перша писемна згадка про село датована 1565 роком [86].

Село Стрільче, знане також як Стрельче, розташоване на мальовничих схилах долини річки Стрипа, притоки річки Стир. Рельєф тут подекуди підвищений, хвилястий, із широкими відкритими просторами, що плавно спускаються до річкової заплави. Річка Стрипа, що протікає через село, має звивистий характер і створює численні вигини та заплави, які були місцем для випасу худоби, збирання сіна та рибальства.

Річка забезпечувала не лише водні ресурси, а й слугувала природним орієнтиром і оборонним бар'єром у давнину. Село виникло у стратегічно вигідному місці – на перехресті природних шляхів, що пролягали вздовж берегів річки.

Назва села Стрільче може мати кілька можливих пояснень, зважаючи на різноманітні культурні й історичні фактори, характерні для топонімії цього регіону.

Однією з основних версій є зв'язок назви з професією або військовим станом, зокрема зі стрільцями, солдатами, які виконували роль піхоти або лучників у середньовіччі [23]. Ймовірно, село могло бути засноване або активно заселене людьми цієї професії. Стрільці часто створювали поселення на кордонах, а також у районах, де була потрібна охорона території.

Інша версія припускає, що назва може бути пов'язана з природною особливістю місцевості, де могло бути багато лісів або відкритих просторів для полювання, що ставало основною діяльністю місцевих жителів. Таким чином, назва може означати «місце для стрільби» або «місце, де часто стріляють», що також корелює з місцевими традиціями полювання чи оборони.

Враховуючи, що село вперше згадується у 1565 році, цей період був часом постійних воєн і набігів, особливо з боку татар і польських

військ. Село могло бути розташоване у стратегічно важливому місці й активно використовуватися для оборонних цілей. Назва, таким чином, може вказувати на оборонний характер поселення.

Легенда про стрільців із берега Стрипи

Колись на місці теперішнього села Стрільче росли густі ліси, що підступали майже впритул до берегів річки Стрипа. У ті часи ці землі часто потерпали від набігів чужинців. Щоб захистити місцеве населення, князь Волинський послав сюди загін вправних стрільців, які мали охороняти підступи до долини.

Стрільці розташували свій табір поблизу річки, де високий берег давав змогу спостерігати за околицями на багато верст навколо. Тут вони збудували вежу-навігу, вирили криницю й навіть поставили дерев'яну каплицю. Їхні луки ніколи не хибили, а вороги не раз із жахом відступали, бо вістря стріл точили на священному камені, який, за переказами, дав силу й захист цим землям.

Коли небезпека минула, багато з тих стрільців залишилися жити на цій землі. Вони оженилися з місцевими дівчатами, збудували хати, зорали поля, й згодом на місці військового табору виросло село. Його назвали Стрільче, на згадку про тих, хто першим стояв на сторожі цих земель.

І донині кажуть, що в погожі літні вечори можна почути в шелесті очерету біля Стрипи, ніби хтось натягує тятиву лука, то духи стрільців нагадують про себе.

Таким чином, назва села Стрільче, ймовірно, було засноване або розвинулося на базі стрілецьких традицій або оборонної функції в умовах середньовіччя.

село Терешківці (Терешковець або Терешковці)

Перша писемна згадка про село датована 1577 роком [86].

Село Терешківці розташоване в межах Волинської височини, у нижній течії річки Уятин, яка є лівою притокою Гнилої Липи. Ця

місцевість вирізняється легкогорбкуватим рельєфом із широкими долинами, що формують природні умови для ведення сільського господарства. Ґрунти в околицях опідзолені, переважно сірі, темно-сірі лісові та чорноземи родючі, що споконвіку приваблювали землеробів.

Річка Утятин, хоч і невелика, слугувала джерелом води, пасовищ, а в минулому і природною межею між поселеннями. Долина річки багата на природну флору, особливо в заплавних зонах. Територія села має сприятливі умови для вирощування зернових культур, садівництва й тваринництва.

Походження назви села Терешківці має кілька можливих версій, що відображають його історичний та соціальний розвиток.

Назва могла виникнути від імені першого поселенця або засновника села. «Терешко» – зменшувально-пестлива форма імені Терентій, яке було популярним у слов'янських країнах у середньовіччі. Таким чином, «Терешківці» означає «поселення нащадків чи роду Терешка» [23].

Також назва може мати регіональне значення, що відображає особливості діалекту. Форма «Терешковець» або «Терешковці» свідчить про можливу трансформацію назви в процесі історичного розвитку, зокрема під впливом польської чи литовської адміністрації.

Легенда про Терешка і вічний пагорб

Давним-давно, коли ще ліси покривали Волинську височину, а річка Утятин тільки починала торувати собі шлях у заплавах, на горбочку оселився втікач-козак на ім'я Терешко. Був він відлюдником, але люди часто навідувались до нього за порадою, зціленням або просто добрим словом. Терешко знався на травах, умів читати зорі та говорив, що земля тут «мирна, але пильна», бо на ній колись буде велике життя.

Коли з'явилися перші переселенці, Терешко їм допоміг: показав, де будувати хати, де садити городи, навіть викопав криницю, вода в якій вважалася цілющою. Люди так прив'язались до нього, що поселення своє назвали Терешковець, а згодом Терешківці, вшановуючи доброго чоловіка.

Кажуть, що після смерті Терешка на тому самому горбку, де він жив, почали з'являтися дивні вогні, то душа старого козака оберігає рідні землі. Й донині в селі вірять: хто візьме води з Терешкової криниці перед важливою справою, буде мати щастя й мудрість.

Таким чином, назва села Терешківці тісно пов'язана з персоналіями або подіями минулого.

село Уманці

Хронологія заснування села Уманці залишається невстановленою. В 1906 році воно входило до Свинюської волості Володимир-Волинського повіту [86].

Поселення розташоване на межі Волинської височини. Рельєф місцевості злегка хвилястий, з присутністю пагорбів та знижених балкових систем. Ґрунти переважно родючі – сірі лісові, місцями з домішками чорнозему. В околицях села протікають невеликі струмки, навесні вони повноводні, а в дощові роки утворюють заболочені луки, які здавна використовували як природні сіножаті.

Ландшафт Уманців поєднує відкриті поля та невеликі лісові масиви, що формують сприятливі умови для землеробства і тваринництва. Близькість до водних джерел також історично забезпечувала господарський розвиток села.

Село могло отримати назву від схожого топоніма «Умань», міста, розташованого на території сучасної Черкаської області. Існує версія, що назву села могли дати переселенці з Умані, які, мігруючи, заснували тут нове поселення та назвали його на честь свого рідного краю.

Інша версія пов'язана з ім'ям або прізвищем засновника поселення. Ім'я «Уман» могло мати місцеве значення, а «Уманці» означати поселення людей, які належать до родини чи роду Умана [23].

Легенда про братів з Умані

Колись давно, ще до поділів Речі Посполитої, із міста Умань на Поділлі вирушили в дорогу троє братів-ремісників, рятуючись від голоду та поневірянь. Йшли вони довго, шукаючи землю, де можна було б осісти. У мандрівках дісталися Волинської височини, де натрапили на зелену долину з джерелом, лісом і чистим повітрям.

«Тут – наш дім», – сказав старший брат. Інші погодилися. Вони збудували перші хати, обгородили ділянки, а землю почали називати Уманці, на згадку про рідне місто.

З роками поселення зросло. Кожен рід, що оселявся тут, шанував братів-засновників. А ще довгий час зберігався звичай – першого весняного дня молодь села набирала воду з джерела, над яким колись брати збудували хату, несли її до каплиці – як символ оновлення, братерства і пам'яті.

Кажуть, якщо попити води з джерела братів, то знайдеш дорогу додому, навіть коли заблукаєш у світі.

Таким чином, назва села Уманці відображає як історичні, так і культурні особливості регіону.

село Холонів (Холонев)

Перша писемна згадка про село датована 1451 роком [86].

Село Холонів розташоване на мальовничих схилах правого берега річки Безіменки, лівої притоки Липи. Ландшафт села переважно рівнинно-хвилястий, із незначними підвищеннями та пониженнями, характерними для південно-східної частини Волинської височини. Завдяки наявності річки та численних джерел, місцевість багата на ґрунтові води, що здавна сприяло розвитку сільського господарства.

Околиці Холонева вкриті полями, луками та залишками давніх лісових масивів, які поступово були вирубані для освоєння земель. Через поселення проходив давній торговий шлях, що з'єднував місцеві маєтки із більшими адміністративними центрами.

Походження назви села Холонів (у старих джерелах також зустрічається як Холонев) має кілька можливих пояснень. Назва могла походити від старослов'янського слова «холод», що відображає природні особливості місцевості [23]. Можливо, тут були холодні джерела, багністі низини чи затінені місця, які сприяли формуванню назви.

Також назва Холонів може походити від слова «холон», яке в старовинній українській мові могло означати «пусте місце» або

«порожнє поле», що, можливо, вказує на певні особливості місцевості при заснуванні села [23]. Така назва могла бути використана для позначення місця, яке спочатку не мало значного населення або було вільною територією, яку заселяли люди.

Село могло бути назване на честь засновника або першого поселенця, чиє ім'я або прізвище було Холон або Холоній, що відповідає середньовічній традиції називати поселення за іменем його власника чи родоначальника.

За переказами старожилів, назва походить від прізвища власниці села – пані Холонської.

Легенда про пані Холонську

Згідно з переказами старожилів, на цих землях у XVII столітті володіла маєтком шляхтянка на ім'я пані Холонська. Жінка була вольовою і мудрою, не лише володіла землями, а й опікувалася долею селян, будувала мости, упорядковувала поля та допомагала при храмі.

Кажуть, що її особливо любили за справедливість. Якщо селянин втратив коня чи вола, пані давала йому нового. Якщо згоріла хата, допомагала лісом і грошима. Люди почали називати цю місцевість «земля Холонської», а згодом просто – Холонів.

Одна з найвідоміших легенд розповідає, як у роки великої посухи пані вийшла до джерела біля Безіменки, впала на коліна й молилася про дощ. Того ж дня над селом нависла хмара, вперше за багато тижнів полив рятівний дощ.

На її честь селяни поставили хрест, а джерело почали вважати благословенним. І сьогодні, влітку, вода в тому джерелі завжди прохолодна, ніби пам'ятає про добру пані.

Таким чином, назва села Холонів має антропонімічне походження.

село Ярівка (Ядвиновка)

Хронологія заснування села залишається невстановленою. В 1906 році колонія Ядвиновка входила до Скобелецької волості

Володимир-Волинського повіту. Указом Президії ВР УРСР від 7 червня 1946 року село Ядвинівка було переіменована на село Ярівка [33].

Село Ярівка, яке в минулому носило назву Ядвиновка, розташоване на південно-східному узвишші Волинської височини. Місцевість відзначається виразним хвилястим рельєфом, з численними ярами та природними западинами, що ймовірно дало назву сучасному селу. У нижніх частинах ярів зберігаються сезонні водотоки, а в прилеглих урочищах – джерела, які живлять навколишні поля та сади.

Ґрунти здебільшого – опідзолені чорноземи, придатні для вирощування зернових та технічних культур. Через близькість лісів село має сприятливі умови для розвитку мисливського господарства та збору дикорослої флори.

Село виникло як польська колонія у середині XIX століття, в період активного заселення Волині переселенцями з Центральної Польщі. Назву Ядвиновка колонія, ймовірно, отримала на честь однієї з польських шляхтянок або святої Ядвіги, патронеси Польщі [38]. Польські колоністи принесли із собою не лише традиції ведення сільського господарства, а й католицьку віру, архітектурні особливості забудови та побутові звичаї.

З часом, після змін у демографічному складі села, у XX столітті, населений пункт було перейменовано на Ярівку, вказуючи на характер місцевого ландшафту – численні яри, що розтинають пагорби довкола.

Нова назва «Ярівка» має географічний підтекст, оскільки поселення розташоване в місцевості, де могли бути яри чи інші рельєфні утворення, що є поширеною практикою в українській топоніміці, коли назва відображає природні умови.

Легенда про Ядвину з Яру

Серед мешканців Ярівки й досі живе давній переказ про шляхетну панну Ядвину, яка, за оповідями, була першою мешканкою поселення.

Розповідають, що Ядвина, донька польського шляхтича, була закохана у простого українського хлопця, сина лісника. Проте її батько не дозволив шлюбу й наказав вигнати хлопця з маєткових земель. Закохані таємно зустрічалися в найглибшому яру, куди не доходили ані людські кроки, ані панські слуги. Там вони посадили липу – символ вічної любові.

Коли дівчина дізналася, що її коханого вбили найманці батька, вона кинулася в той самий яр, де вперше сказала йому «люблю».

Кажуть, що в ту ніч у ярі почули дивний стогін і пісню, яку більше ніколи не чули люди.

Відтоді той яр називають Ядвиним, а село – Ярівкою, на згадку про трагічну історію кохання, що навіки злилася з цими пагорбами та тінями лісів.

Таким чином, назва села Ярівка є логічним поєднанням природних умов та історичних процесів, що формували село. Вона символізує перехід від польської до української ідентичності, залишаючи місце для пошани до історичного минулого.

3.5.5. Доросинівська територіальна громада

Доросинівська громада утворена відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» 22 грудня 2019 року внаслідок об'єднання п'ятьох сільських рад: Доросинівської, Береської, Вічинівської, Ворончинської та Немирської.

25 жовтня 2020 року доєдналося ще дві сільські ради – Щуринська і Ясенівська [30] (рис.3.49).

Рис. 3.49. Картосхема Доросинівської територіальної громади [46]

До складу громади входить 13 сіл: Доросині, Береськ, Вітоніж, Вічині, Ворончин, Квітневе, Кияж, Немир, Раймісто, Студині, Тристень, Щурин, Ясенівка (рис. 3.49).

село Доросині

Перша писемна згадка про село Доросині датована 1447 роком [86].

Поселення розташоване на порівняно рівнинній місцевості з елементами заболочених низин. На південь від села простягаються залишки давньої діброви, а на заході – урочище Страховин, яке має історико-топонімічне значення. Поруч численні джерела та заболочені луки, що утворюють невеликі струмки, які впадають у річку Турію. Ґрунти переважно дерново-підзолисті, місцями зустрічаються торфовища. Таке розташування сприяло тому, що село довгий час залишалося ізольованим від великих шляхів, що, ймовірно, забезпечило його виживання в найтяжчі історичні часи.

Походження назви села Доросині могло бути від особового імені «Доросин» або «Дорос» [23]. У давнину поселення часто отримували назви від імені своїх засновників чи перших власників. Ім'я Дорос могло бути скороченою формою якогось старослов'янського або давньоруського імені (наприклад, Дорофій, Дорош, Дорослав).

У давнину слов'яни часто називали поселення відповідно до навколишньої природи. «Доросині» могло означати «розросле місце» або «місце, де багато старих дерев».

Про заснування села Доросині побутує переказ. Коли монголо-татари посунули на Волинь, то прийшли до колишнього села Черчиці (нині це урочище Селище). Усіх чоловіків загнали в церкву, яку підпалили. Жінок і дівчат після нелюдських знущань вирізали в урочищі, яке з тих пір носить назву Страховин. Врятувалися лише троє братів – Дорош Синій, Кияж і Німий Мирон, які в цей час перебували в Галичині у пошуках солі. Повернувшись, вони у важкодоступній місцевості заснували нові хутори, з яких пізніше вирости села – Доросині, Кияж і Немир [72].

За місцевим переказом назва пов'язана з одним із перших поселенців села Дорошелі, прізвище якого стало Синій [41].

Легенда про заснування Доросинь

Колись на місці теперішнього урочища Селище існувало старе поселення під назвою Черчиці. Коли орди Батия прийшли на Волинь, вони дійшли до Черчиць. За жорстоким звичаєм, усіх чоловіків зібрали в церкві та живцем спалили. Жінок і дітей вивели до лісу в урочище, яке з тих пір назвали Страховин, на згадку про невимовний страх, муки та смерть, що там відбулися.

Від усього села вціліли лише троє братів, які в той час були в дорозі, шукаючи сіль у Галичині. Їх звали:

– Дорош Синій – прозваний так за свої глибокі сині очі та спокійну вдачу, Кияж – рішучий і мовчазний, Мирон Німий, не розмовляв з народження, але мав гострий розум і сильні руки.

Коли вони повернулися й побачили спустошення, вирішили не залишати батьківської землі, а заснувати нові поселення в глухих і важкодоступних лісах. Так виникли хутори, з яких згодом виросли села Доросині, Кияж і Немир.

За іншою версією, першим поселенцем у Доросинях був чоловік на ім'я Дорошелі, родовим прізвищем якого стало Синій, можливо, на знак жалоби або за особливу рису характеру. Його ім'я й стало основою для назви села.

Таким чином, назва село Доросині є характерним прикладом антропонімічного ойконіму, який утворений від імені засновника – Дороша.

село Береськ (Вицентов, хутір Вінцентів, хутір Вікентівка)

Перша писемна згадка про село датована 1640 роком. У 1906 році зафіксовано село Віцентів Киселинської волості Володимир-Волинського повіту [86].

Указом Президії ВР УРСР від 7 червня 1946 р. «Про збереження історичних найменувань та уточнення і впорядкування існуючих назв сілрад і населених пунктів Волинської області»: хутір Вінцентів, Береської сільської Ради Озютичівського району, іменувати хутір Вікентівка [33].

Село Береськ розташоване у природно-болотній низинній зоні, характерній для південно-східної частини Волинської височини. У давнину ця територія була вкрита важкопрохідними болотами, що розташовувалися вздовж невиразного русла струмка, який у весняну пору виходив із берегів і заливав місцевість водою. Ґрунти переважно торфово-глейові, що зумовлює зволоженість угідь і буйний ріст вільхи, берези та осоки. Саме центральна частина села до сьогодні зберігає березовий гай, що є рідкісним зразком вторинного болотного лісу у пониззі.

За переказами жителя села Гапона В. В., ще за панських часів на території села було дуже багато німецьких колоністів, яких приваблювали родючі землі давнього Береська. В Береську німці заснували свої колонії, які називали в честь своїх доньок поміщиці-німкені: Віценти, Марини та Гелени [72].

Урочище Віцентів, як і інші урочища, стало багатокультурним середовищем, де мешкали німці, поляки, чехи та євреї.

Село Береськ (також відоме в різних історичних документах як Берески, Береско чи Бересток). Береськ був власністю Михайла Берестського. Тому є версія, що назва села походить від прізвища його власника.

Через можливий зв'язок із березовими гаями можна припустити, що тут був лісистий ландшафт, придатний для полювання, бортництва (збирання меду диких бджіл) і сільського господарства.

Близькість до водойм може вказувати на розташування біля води, що було можливим фактором для поселення людей у давні часи.

В українській мові є багато топонімів, утворених від назв дерев. «Бересько» може бути похідним від «береза», і вказувати на те, що раніше на цій території могли бути густі березові гаї.

У давнину слово «бер» могло позначати «край», «берег», «межу», що може вказати на розташування поселення біля річки або іншої природної межі [86].

Село мало інші назви – Віцентів, хутір Вінцентів, хутір Вікентівка, що могло бути спричинене впливом німецьких землевласників у ХІХ столітті. Назви «Вінцентів» чи «Вікентівка»

можуть походити від імені першого власника поселення, наприклад, Вінцент (Вікентій), Віцента.

За переказами старожилів, село отримало таку назву через те, що на території теперішнього села було непрохідне болото, на березі якого виникло перше поселення. Від слова «берег» і походить назва села Береськ. Є й інша версія, ніби село походить від слів «берестя», «береза», адже й нині в центрі села, там, де було непрохідне болото росте березовий гай [72].

Легенда про назву села Береськ

Згідно з переказами старожилів, назва села бере початок ще з часів перших поселенців, які прийшли сюди з південного заходу, шукаючи захищене місце для життя.

Вони довго мандрували лісами, поки не натрапили на величезне болото, що розкидалось поміж лісів, і лише вузький берег, твердий клапоть землі дозволив поставити перші хати. Поселення спершу так і називали – «на березі», а згодом ця назва трансформувалась у коротшу форму – Береськ.

Є й інша легенда, що розповідає про древній березовий гай, який ріс якраз на краю болота. Люди вірили, що гай був священним місцем, бо серед дерев одного разу побачили сяйво й «білу жінку» – дух захисниці місцевості. З того часу берези стали символом охорони й миру. За словами старих жителів, саме береза дала назву селу, бо в центрі його і сьогодні шумить той самий березовий гай, який виріс на місці, де болотяні води поступово відступили перед людською працею.

Таким чином, назва села Береськ належить до географічних топонімів, пов'язаних із природними умовами поселення.

село Вітоніж

Перша писемна згадка про село Вітоніж датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване в заплавній частині середньої течії річки Стохід, одного з найзвивистіших і найбільш заболочених водотоків

краю. Рельєф місцевості переважно рівнинний, але подекуди розсічений численними рукавами, старицями та заболоченими ділянками, що утворилися внаслідок природного руслорозгалуження річки. Це створило сприятливі умови для розвитку традиційного рибальства, сінокосів та бортництва. Заплавні ґрунти багаті на органічні речовини й добре підходять для вирощування кормових культур, що історично сприяло розселенню вздовж берегів Стоходу.

Назва села Вітоніж може походити від двох слів «вітер» та «ніж». Можливо, це означало «місце, де вітер ріже», тобто відкрите або височинне місце, де часто дмуть сильні вітри.

У давнину слово «віт» могло бути пов'язане з богом вітру або природними явищами [23]. Також існує можливість, що назва «Вітоніж» пов'язана із словом «віта» (життя), яке означає «життєдайне місце».

Географічна версія назви може бути пов'язана з особливостями ландшафту. Слово «віто» могло означати «звивистий», «закручений», що могло описувати вигини місцевої річки або дороги. «Ніж» міг символізувати роздолину чи вузький прохід.

Етнолінгвістична версія назви могла походити від староукраїнських чи слов'янських слів, пов'язаних із поселенням ремісників або мешканців, які займалися певними промислами. Наприклад, «віто» могло означати плетіння або кручення (залежно від діяльності жителів), а «ніж» – інструмент, який вони використовували.

Назва може бути похідною від імені засновника чи першого власника поселення. Наприклад, людина з ім'ям чи прізвищем, схожим на «Вітоніж», могла стати основою для назви села. У 1545 році село було власністю Федора і Василя Вітоніжських.

Як зазначає Бренчук О., в основі назви – дохристиянське особове ім'я Витонез, яке поступово набувало незначних змін [42].

Назва Вітоніж на сьогодні є унікальною для України та не зустрічається на інших територіях нашої держави. Дослідник Віктор Шульгач вказує, що це архаїчний ойконім, похідний від дохристиянського особового імені Витонѣгъ із застосуванням суфікса належності -j [36].

Легенда про заснування Вітоніжа

Колись, у сиву давнину, в долині Стоходу з'явився подорожній, якого звали Витонез. За переказами, він був мандрівним воїном, який

шукав спокій після довгих років служби в дружині місцевого князя. Кажуть, що долина річки вразила його красою: навколо тиха вода, високі очерети, ліси, багато звірини, а земля родюча.

Витонеж оселився на пагорбі, який не затоплювала весняна вода. Поступово до нього почали приєднуватися інші переселенці – рідня, знайомі, а згодом і нові родини. Поселення розросталося, тому з поваги до свого першого мешканця його назвали на честь Витонежа.

З роками вимова змінювалася, а нові покоління почали казати: «живемо у Вітоніжі». Так і закріпилася назва спочатку в устах людей, а згодом і в документах. Кажуть, що в місці, де стояла перша хата Витонежа, й досі росте стара вільха, під якою він любив сидіти, дивлячись на ріку, яка несла свої води, а його пам'ять – у вічність.

Таким чином, назва села Вітоніж є прикладом формування назви населеного пункту від антропоніма – особового імені дохристиянського походження.

село Вічині (Вечини, Вечин)

Перша писемна згадка про село датована 1510 роком [86].

Село Вічині розташоване в природно-багатому регіоні Волинського краю поблизу озера Небушко, серед щільних лісових масивів, які з давніх часів слугували джерелом мисливських угідь, деревини та ягід. Територію омиває невелика річечка Фоса, що, ймовірно, у давні часи виконувала роль природного захисту та джерела води. Така географічна структура зумовила традиційне господарство села: мисливство, рибальство та землеробство – основні заняття його жителів упродовж століть.

Місцевість, на якій розкинулося село, є частиною заболоченої низини з домінуванням лучно-болотних і дерново-підзолистих ґрунтів, які, попри свою вологість, давали змогу вирощувати хлібні культури на підвищених ділянках.

Назва села Вічині може походити від давньослов'янського слова «вечина», що означало «пізній час», «вечір», що вказує на особливість

місцевості, адже село розташоване в долині, де раніше настає темрява [23].

У давні часи в Київській Русі та Литві існувала традиція віче – народного зібрання, де приймалися важливі рішення. Можливо, у цій місцевості часто збиралися люди для обговорення важливих питань, звідти, очевидно, і пішла назва Вічині як місце збору громади.

За місцевими переказами, у давнину тут мешкав князь або воєвода на ім'я Вечин. Він був мудрим правителем і зібрав довкола себе поселення, яке пізніше почали називати Вічині або Вечини.

За деякими припущеннями така форма топоніма могла бути пов'язана з терміном чогось вічного, зокрема закріплення давніх жителів за певними власниками земель [42].

Легенда про князя Вечина

Колись, у густих волинських лісах, де спокійно переливалося озеро Небушко, а тумани лягали долиною річки Фоси, поселився мудрий правитель князь Вечин. Він був не воїном, а миротворцем, що славився розумом, справедливістю та вмінням ладнати навіть із найлютішими сусідами.

Легенда розповідає, що Вечин не мав великого війська, але мав силу слова, тож навколишні племена й роди приходили до нього за порадою. Князь побудував собі двір на пагорбі біля озера, а навколо нього поступово почали селитися ремісники, мисливці, землероби.

Вечин зібрав довкола сильну громаду. Кажуть, що навіть під час нападів чужинців мешканці околиць бігли до його поселення, бо знали, князь знайде спосіб урятувати всіх. Він розробив систему тривоги, за якою лісові сигнальні багаття сповіщали про небезпеку.

Коли князь помер, люди вирішили зберегти його пам'ять у назві поселення. Вони говорили: «Ідемо до Вечина», «Живемо у Вечина», аж поки село не стало Вічином, а згодом Вічинями.

Кажуть, що коли озеро Небушко хвилюється без вітру, то князь Вечин згадує своє плем'я, а вода береже його пам'ять....

Таким чином, назва села Вічині належить до антропонімічних ойконімів, тобто таких, що виникли від імен або прізвищ засновників чи перших мешканців.

село Ворончин (Вороничин)

Перша писемна згадка про село датована 1407 роком, коли великий князь литовський Вітовт надав це село разом з іншими маєтностями своєму слугі Іллі В'ячковському [86]. Цей факт засвідчує вже тодішню стратегічну або економічну вагу поселення. Згодом Ворончин став родовим маєтком князів Воронечьких, нащадків місцевої знаті. Імовірно, саме від назви села походить їхнє прізвище, або ж навпаки, назва села закріпилася від імені впливового роду.

Село Ворончин, яке розкинулося на правому березі річки Стохід, належить до поліських поселень регіону, де водно-болотні комплекси поєднуються з підвищеними піщаними терасами. Такий ландшафт забезпечував сприятливі умови для традиційного господарства – рибальства, бортництва, скотарства, а згодом і землеробства.

Стокід, зі своїми численними рукавами, острівцями й заплавами, відігравав важливу роль у житті мешканців: був і дорогою, і захистом, і джерелом харчів. Поруч з селом пролягають лісові масиви, які з давніх часів забезпечували місцеве населення деревиною, дичиною й медом.

Назва села Ворончин (Вороничин) має кілька можливих версій походження.

Першою версією є походження від слова «ворон». У давні часи в цій місцевості могло бути багато воронів, які оселялися біля лісів або водних джерел. За іншою версією, «ворон» – це символ мудрості та зв'язку з містичними силами. У багатьох слов'янських легендах ворон був провісником важливих подій.

Також є версія походження від власного імені Ворон або Воронич [23]. У середньовіччі існувало прізвище або прізвисько Ворон, що могло належати засновнику або першому власнику поселення. Наприклад, у грамотах Великого князівства Литовського згадується ім'я «Воронич», що могло дати назву селу. Деякий час Ворончин був родовим гніздом князів Воронечьких.

Бренчук О. зауважує, що в окремих давніх поселеннях вживався термін ворон, як огорожене місце для худоби [42].

Легенда про ворона-захисника

Колись давно, в часи, коли над поліськими землями нависла загроза татарських нападів, мешканці Ворончина жили у постійному напруженні. Село було невеликим, але розташоване в зручному місці на березі Стоходу, де води створювали природну оборону.

Одного разу, на світанку, коли всі ще спали, з високого дуба, що стояв на краю села, голосно закрижав ворон. Птах кружляв над селом і не вщухав. Один із старших мешканців сказав:

– Це не просто крик птаха – це знак! Біда йде.

Селяни встигли сховатися в лісі за рікою. За кілька годин на село напали ординці. Вони не знайшли нікого й розлючено спалили хати. Але, коли поверталися назад, на болотистих луках біля річки потрапили у засідку, яку влаштували мешканці. Перемога була на боці селян, відтоді ворон став символом-охоронцем села.

Згідно з переказом, у селі більше ніколи не було великої пожежі, а ворони й досі кружляють над старим дубом біля Стоходу, наглядаючи за потомками тих, кого врятували.

Таким чином, село Ворончин (Вороничин) отримало свою назву або від великої кількості воронів у цій місцевості, або від імені давнього власника поселення.

село Квітневе (Баб'є)

Перша писемна згадка про село датована 1598 роком, яке до 1954 року називалося Баб'є [86]. У 1964 році село отримало свою теперішню назву в рамках радянської політики перейменувань, яка мала на меті усунення старих, часто «нерадянських» чи діалектних назв і надання більш «урочистих» чи символічних.

Село Квітневе розташоване на мальовничій частині Волинського краю. Місцевість довкола села характеризується заболоченими луками, численними невеликими водоймами, серед яких трапляються залишки торфовищ, а також родючими ґрунтами на підвищеннях. Ці географічні

особливості зумовили характерне для регіону поєднання землеробства, бджільництва і лісового промислу.

Етимологічна версія старої назви могла походити від слова «баба», що в давнину використовувалося як важлива назва для літніх жінок. За переказами, у давні часи у цьому місці селилися жінки-вдови, чоловіки яких загинули на війні або були забрані в рекрути. Тому село могло отримати назву Баб'є як «жіноче поселення» [23].

Географічне походження назви могло бути від ландшафтних особливостей, таких як болота, річки чи луки, які називали «Баб'є місце».

Походження сучасної назви «Квітневе» у 1964 році відбулося у зв'язку з радянською політикою змін назв на більш оптимістичні або нейтральні. Назва «Квітневе» символізує родючість, весну, розквіт природи та життя.

Згідно досліджень Бренчука О., назва могла походити від багатозначного слова баба, яке в деяких випадках асоціювалося з поняттям «драговина» [42].

Легенда про жіноче поселення

У далекі часи, коли Волинь часто потерпала від ворожих набігів і рекрутських наборів, багато чоловіків з навколишніх сіл не поверталися додому. Їхні дружини, вдови з дітьми залишалися самі й шукали безпечніше місце для життя. Так, у низині серед густих лісів і багnistих луків, що з одного боку слугували укриттям, а з іншого захистом, вони заснували невелике поселення.

Жінки збудували хати, орали землю, варили мило, ткали полотно, лікували дітей і співали журливих пісень. Але село мало ще одну дивовижну рису – воно розквітало навесні особливо буйно, бо вдови старанно висаджували квіти навколо хат, на межах, біля колодязів. Люди з навколишніх сіл говорили:

– То ж не просто бабине село, то Квітневе.

З часом ця поетична назва і стала офіційною, вшановуючи пам'ять про тих, хто перетворив трагедію на новий початок – мирне, квітуче село, збудоване руками жінок..

Таким чином, стара назва Баб'є могла походити від жінок-знахарок або поселення вдів. Нова назва Квітневе символізує відродження та природу.

село Кияж (Кіяж)

Перша писемна згадка про село датована 1483 роком. Запис у Луцькому (або Красносельському) Євангелії вказує, що село Кияж уже існувало під назвами Кіяж або Киаж. У 1577 році село згадується в податкових документах Речі Посполитої [86].

Поселення розташоване серед лісисто-болотистих масивів, які є типовими для Поліської природної зони. Географічно село лежить у низинній частині Волинської височини, де домінують дерново-підзолисті ґрунти, що місцями переходять у торфовища. Поблизу Кияжа протікає кілька дрібних річечок, що належать до басейну річки Стохід, а також розташовані природні джерела з чистою водою, які здавна вважалися цілющими.

Оточене мішаними лісами, озерами й заболоченими галявинами, село історично розвивалося як ізольоване поселення, з добре збереженою природною інфраструктурою. Ландшафт сприяв розвитку пасічництва, рибальства, а також сезонного лісового промислу.

Село Кияж (Кіяж) має глибоку історію, а його назва, ймовірно, походить від слов'янських коренів або історичних подій, пов'язаних із заснуванням поселення.

Деякі дослідники припускають, що назва може походити від слова «Кий», і може бути пов'язана з легендарним засновником Києва, князем Києм, та свідчити про поселення вихідців із Київщини або місцевих князівських родів, які мали зв'язок із Києвом.

Географічна версія назви Кияж могла утворитися від давнього слов'янського слова «кия» або «кіяж», що могло означати «місце біля води» або «річкову заводь». Село могло бути розташоване біля водного джерела, що підтверджується природними умовами місцевості.

Не виключено, за матеріалами Бренчука О., що назва могла виникнути від слова «кий» («палиця») [42].

Легенда про трьох братів

У темні часи монголо-татарської навали, коли зникали цілі села і гинули роди, у прадавньому волинському поселенні Черчиці

залишилося троє братів: Дорош Синій, Кияж і Німий Мирон. На момент нападу вони перебували в Галичині у пошуках солі. Коли повернулися, знайшли лише згарища і тишу смерті, все село було знищене, а близькі – страчені або забрані в полон.

Серце Дороша заледве витримало побачене, але він не зламався. Брати рушили в глиб лісу, на болота, шукаючи місце, де могли б оселитися. Через кілька днів мандрів вони натрапили на височину серед драговин, звідки било джерело чистої води. Тут вони збудували три хутори, які згодом стали окремими селами.

Кияж, середній брат, оселився біля джерела. Люди, які згодом приєднувалися до нього, часто казали:

– Йдемо до Кияжа. Там безпечно і вода добра.

Згодом місцевість почали називати його іменем – Кияж. І навіть коли з часом прийшли інші народи, інша мова, інша влада і назвали село Юзефини, справжня назва не зникла, бо пам'ять про брата-засновника і його хоробрість передавалася від покоління до покоління.

Таким чином, назва села Кияж має антропонімічне походження.

село Немир

Перша писемна згадка про село Немир датована 1565 роком [86].

Поселення розташоване неподалік тихоплинної річки Стохід, яка є характерною водною артерією для північної частини області. Місцевість має низовинний, слабо розчленований рельєф з переважно торфовими та дерново-підзолистими ґрунтами, часто заболоченими або вологими. Завдяки розлогим лукам та лісам, що оточують село, територія здавна використовувалась для випасу худоби, сінокосів, а також мисливських і рибальських промислів.

З півночі село обрамлюють соснові ліси, а ближче до річки вільхові заплави. Стохід, що повільно тече серед торфовищ і луків, створює численні стариці та болотисті озерця, ідеальне середовище для багатьох видів болотяної фауни.

Назва села може походити від давньослов'янського імені Немир, що означає «той, хто не знає страху» або «безтурботний, незалежний»

[23]. У давнину це ім'я було популярним серед воїнів і бояр, що може свідчити про існування місцевого князя чи ватажка, який заснував поселення.

Географічна версія назви може бути похідною від слова «мир», яке могло позначати спокійне місце або поселення, що уникало воєнних конфліктів. Частка «не-» могла означати протилежність, тобто місце, де були постійні сутички чи небезпека.

У слов'янській міфології назви населених пунктів могли бути пов'язані з духами, божествами чи іншими надприродними явищами. Слово «Немир» могло означати місце, пов'язане з певними віруваннями чи традиціями.

Дослідник Віктор Шульгач вказує, що назва пов'язана із дохристиянським особовим іменем «...Немиръ...» [36].

Назва Немир тісно пов'язана з легендарною особою – Німим Мироном, який, за переказами, разом із братами Дорошем Синім та Кияжем заснував поселення після спустошення краю під час монголо-татарських нападів. Варіант «Немир» міг постати як скорочене чи трансформоване утворення від «Німий Мирон» – символічної постаті-засновника.

Легенда про Німого Мирона

Після страшного знищення села Черчиці, коли монголо-татари спалили церкву разом із чоловіками, а жінок вирізали в урочищі Страховин, вціліли лише троє братів – Дорош Синій, Кияж і Німий Мирон, які в той час шукали сіль у Галичині.

Мирон ще в дитинстві втратив дар мови, але всі знали його як розсудливого і сильного духом. Він майже не розлучався зі своєю вербовою сопілкою, на якій грав тужливі мелодії, що згодом стали народними піснями цього краю.

Коли брати розселилися по різних сторонах лісу, Мирон оселився в найглухішому болотистому урочищі, що омивалося рукавами Стоходу. Тут він побудував хату на дубових палях, посадив город, приручив качок і гусей та щовечора грав на сопілці біля річки.

Люди, які тікали від воєн і лиха, почали селитися поруч. Вони казали:

– Там, де мовчить Мирон і говорить тільки річка, там безпечно.

І поселення, що виросло на цих землях, стало називатись Немир на честь німого, але мудрого і доброго Мирона, засновника і духовного оберіга цього краю.

Таким чином, назва села Немир має антропонімічне походження.

село Раймісто

Згідно із дослідженнями Андрія Зайця, саме у 1596 році закладається населений пункт, що згодом отримає назву Раймісто і статус містечка [101].

Село Раймісто розташоване в долині річки Стохід, серед волинського Полісся, краю заболочених луків, вільхових хащів та мозаїчних лісових масивів. Стохід – одна з найвідоміших річок Волинського краю, яка має звивисте русло, численні рукави та заплави, що створюють унікальний водно-болотний ландшафт, багатий на рибу, птахів і рідкісну флору.

Назва села Раймісто звучить незвично і привертає увагу. Біблійне або сакральне значення походження назви могло бути від слова «рай», прекрасне, благословенне місце, що може свідчити про багаті природні умови, родючі землі, річки та ліси, які вважалися даром Божим. У давнину такі назви могли давати монахи або священнослужителі, засновуючи поселення біля церков чи монастирів.

Історичне походження назви, можливо, пов'язане із давньоруськими поселеннями, які мали укріплені міста або «гради». Раймісто могло бути невеликим укріпленням або містечком місцевого князя.

У період польського панування на Волині назва могла бути пов'язана з польськими термінами «Raj» (рай) і «miasto» (місто), що позначало «ідеальне місто» [38].

Легендарне тлумачення походження назви можливе від подорожніх чи переселенців, які, потрапивши на ці землі, були вражені красою та зручним розташуванням. За переказами, в давнину тут було поселення, жителі якого жили в мирі та достатку, тому сусіди жартома називали його «містом із раю».

Легенда про рятівний острів серед боліт

У далекі часи, коли Волинська земля зазнавала нищівних нападів монголо-татарських орд, село, що стояло поблизу річки Стохід, опинилося під загрозою повного знищення. Коли на обрії з'явилися силуети ворожих вершників, селяни не мали ані укріплень, ані достатньої зброї, щоб чинити опір.

Один із місцевих чоловіків, добре обізнаний з навколишніми болотами, не розгубився. Він знав вузьку стежку, яка вела до невеликого острівця, захованого серед непрохідних очеретів і трясовин. За його покликом селяни покинули свої хати й подалися за ним, старі, малі, жінки з дітьми, несучи з собою лише найнеобхідніше.

Ворог пройшов селом, грабуючи й палячи все на своєму шляху. Але ті, що сховалися на болотяному острові, вціліли. Коли орда відступила, селяни повернулися та побачили тільки попіл від своїх осель. Ні хат, ні комор, ні церков, усе стерте з лиця землі.

Не маючи куди повертатися, люди вирішили залишитися там, де врятувалися. Збудували нові житла просто на острові, поміж верболозів, на вузьких греблях, що вели через багно. І саме цей острівець, що дав їм порятунок, почали називати Райським містом, бо в час найбільшого горя він став для них місцем надії, спокою та нового життя.

З роками назва трансформувалася, стала коротшою, а в побуті закріпилася форма Раймісто – топонім із глибоким слідом людської пам'яті, як символ другого народження громади серед стихії природи.

Таким чином, назва села Раймісто може мати релігійне, історичне або легендарне походження, пов'язане з красою місцевості або укріпленням поселенням.

село Студині

Перша писемна згадка про село Студині датована 1407 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Стохід, серед мальовничих луків та лісових масивів, характерних для західної

частини Волинської височини. У межах села знаходиться озеро площею близько 1 км², яке є важливою складовою місцевого природного комплексу. Його вода холодна, кришталєво чиста, живиться підземними джерелами, що здавна вважалися цілющими.

Рельєф довкола села злегка горбкуватий, з переважанням торфових та дерново-підзолистих ґрунтів, придатних для випасу худоби та традиційного землеробства. Річка Стохід, відома своїм звивистим руслом і болотистими берегами, формує природний бар'єр, який історично захищав село від набігів та стихій.

Географічна назва села Студині може походити від слова «студень» або «студений», яка означає «холодний» і свідчить про наявність у цій місцевості холодних джерел, річок чи боліт, або ж про суворі погодні умови взимку [23]. Поблизу села могли бути глибокі яри, лісові ущелини або тінисті місця, які довго зберігали прохолоду.

У давнину села могли отримувати назви за особливою місцевістю. Якщо тут були джерела, криниці чи струмки з дуже холодною водою, то це могло стати основою для назви Студині.

Назва могла бути також пов'язана з тим, що тут зупинялися подорожні, аби напиться холодної води або відпочити у прохолодному місці.

Етимологічна версія наголошує на те, що слово «студ» у старослов'янській мові означало «холод», «прохолода», тому назва могла закріпитися саме через особливості клімату або місцевості. У деяких діалектах слово «студити» означало «охолоджувати», що також може вказувати на особливість сільських вод.

Такої ж думки і Бренчук О., який вважає, що ця назва могла походити від терміна студити, охолоджувати [42].

Легенда про студені джерела

Колись, у далеку давнину, на місці сучасного села лежала лише безлюдна долина, яка поросла очеретом та мохом. Лише одне місце вирізнялося з-поміж усього – глибока западина, з дна якої било крижане джерело. Подорожні, що заблукали в цих краях, зупинялися біля джерела, щоб напиться води. Вони щоразу дивувалися її незвичайним смаком та свіжістю.

За народними переказами, у ті часи через долину проходив мандрівник, який важко занедужав. Його супутники, не знаючи, що робити, зупинилися біля джерела, аби хоч його напоїти. Та сталося

диво: після кількох ковтків води хворий отямився, а через день уже підвівся на ноги. З того часу люди почали селитися біля крижаного джерела, бо повірили в його зіцілювальну силу.

Місцевість стали називати Студінь, від старослов'янського слова «студений», що означає холодний, крижаний. З часом назва трансформувалась у Студині, а джерело й досі вважається священним місцем, до якого ідуть у спеку й негоду, шукаючи очищення тіла й душі.

Таким чином, назва села Студині походить від слова «студений» (холодний) і пов'язана з природними умовами місцевості – холодними джерелами.

село Тристень

Перша писемна згадка про село Тристень датована 1407 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Стохід, у зоні переходу між заболоченими долинами й підвищеними лесовими терасами. Неподалік села лежить система озер, серед яких одне носить однойменну назву – озеро Тристень. Воно має мілководний характер, живиться підземними джерелами, й разом із річкою Стохід утворює збалансовану гідрологічну мережу, що віками забезпечувала мешканців водою, рибою та природним захистом.

Рельєф місцевості плавно-хвилястий, з домінуванням дерново-підзолистих та торфово-болотних ґрунтів, які формують характерне довкілля – болотисто-лісисте. Саме це середовище історично слугувало і як природний ресурс, і як укриття для мешканців у часи небезпеки.

Назва села Тристень може походити від трьох основних природних елементів, що характеризують цю місцевість. наприклад: три пагорби або три підвищення, на яких розташоване село; три річки або три струмки, які зливаються в одному місці; три великі ліси або урочища, що оточують село.

У деяких старослов'янських діалектах слово «трист» означало перехрестя доріг або місце злиття вод [23].

У давнину тут могли зустрітися три основні торгові або військові шляхи, що зробили село вигідним для купців і мандрівників.

Є версія, що тут могли проживати три стародавні роди або три княжі волості, які об'єдналися, створивши поселення.

Бренчук О. вважає, що первісна назва була Тростень, тому вона могла бути пов'язана з поняттям трость, очерет [42].

За твердженням жителів села, назва пішла від трьох лісів, які «стіною» стояли навколо села, охороняючи його від нападників.

Легенда про три стінні ліси

За переказами старожилів, назва «Тристен» походить не лише від однойменного озера, а й від трьох лісів, які в давнину мов три стіни обступали поселення з усіх боків. Ті ліси були настільки густими, що ні кіннота, ні ворог з луком не могли пробитися крізь них.

Коли нападники одного разу спробували вдертися в село, вони загрузли у болотах і хащах, не змігши дістатися до жителів. А селяни, добре знаючи лісові стежки, заманили ворогів у пастку і вигнали їх, не проливши й краплі своєї крові. Відтоді лісам дали назви – Перша стіна, Друга стіна та Третя стіна. В пам'ять про цю перемогу поселення отримало назву Тристен – як символ трьох захисних стін природи, що стали щитом для людей.

Кажуть, у найстарішій частині села й досі росте дуб, під яким колись зібралися старійшини, аби скласти клятву берегти Тристен, допоки стоятимуть ці три ліси.

Таким чином, назва села Тристен пов'язана з числом «три», що може означати три ліси.

село Щурин

Перша писемна згадка про село Щурин датована 1604 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Стохід, однієї з наймальовничіших річок краю, відомої своїм звивистим руслом, заболоченими берегами й численними старичними озерами. Ця географічна локалізація надає селу природного ресурсу води, а також

захисту: заболочені ділянки обмежували пересування ворогів, а лучні й торф'яні ґрунти сприяли розвитку тваринництва, льонарства й сінокосарства.

Навколо села – фрагменти заплавних лісів і торфовищ, характерних для долини Стоходу, що історично забезпечували селянам лісоматеріал, паливо та кормову базу.

Топонімічна версія назви села Щурин могла утворитися від прізвища першого поселенця чи засновника села, наприклад, «Щур» або «Щурко» [23].

У давнину в слов'янських племенах існували родові імена, пов'язані з тваринами. «Щур» міг бути частиною тотальної символіки, що означала хитрість, спритність і витривалість.

Зоологічна версія вказує, що в цій місцевості колись було багато дрібних гризунів (щурів, мишей), це могло вплинути на формування назви. Можливо, болотиста або лісиста територія, де водилося багато цих тварин, дала таку назву в народі.

За іншою версією, слово «щур» може мати символічне значення, пов'язане з оберегами, оскільки у слов'янських віруваннях щури інколи асоціювались з витривалістю або навіть містичними характеристиками, що могли мати якесь значення для місцевих жителів.

За деякими переказами, під час давніх воєн або набігів, місцеві жителі ховалися в лісах та болотах, як «щури», рятуючи своє життя. Відомо, що під час татарських набігів люди часто втікали в непрохідні місця, а згодом назви таких поселень могли відображати ці події.

Серед різних варіантів стосовно причини походження такої назви найбільш істотним є залежність назви від щура, тобто, шкідника. Могло також бути від слів щуриться, хитрує. Слід зазначити, що в цьому селі мешкають хороші доброзичливі люди [42].

За переказами старожилів, до 1661 р. село мало іншу назву. У 1661 році пан Щурин вніс великі кошти на будівництво церкви, от його прізвищем і було назване село [19].

Легенда про пана Щурина

За переказами місцевих жителів, село мало іншу назву до 1661 року, яку нині вже не зберегли в пам'яті. Однак саме того року в село прибув пан з шляхетського роду, який носив прізвище Щурин. Він не був звичайним землевласником, вважається, що саме він, вражений

відданістю й працьовитістю місцевого люду, вніс значну суму коштів на зведення храму, що став духовним осередком громади.

Вдячні за такий жест, селяни почали називати своє поселення «при Щурині», а згодом ця назва закріпилась як офіційна – Щурин. Відтоді ім'я благодійника стало частиною історії села.

За іншою, менш поширеною версією, пан Щурин врятував село від спалення під час нападу кочівників, заплативши викуп і ставши на захист простого люду. Його постать оповита легендами, проте і донині місцеві мешканці згадують ім'я Щурин із повагою як засновника нового духовного й суспільного життя села.

Таким чином, назва села Щурин може бути пов'язана з родовим іменем, природними умовами або історичними подіями.

село Ясенівка

Перша писемна згадка про село Ясенівка датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване над річкою Стохід, у заплавної зоні її верхів'я. Стохід у цьому регіоні формує багаторукавну систему з численними старицями, болотистими луками і плавневими лісами, що здавна забезпечували місцеве населення водою, рибою та кормовою базою. Гідрологічне розмаїття та м'який хвилястий рельєф створили сприятливі умови для землеробства й бортництва, які були ключовими заняттями селян.

Береги річки вкриті ясеновими гаями, що відзначаються високою вологолюбністю і поширеністю на родючих ґрунтах з алювіального походження. Саме вони дали назву поселенню Ясенівка, тобто місце, де ростуть ясени.

Назва села Ясенівка має очевидне походження від слова «ясен» – дерева, яке здавна росло в українських лісах і мало сакральне значення в народній культурі [23]. Територія села була густо вкрита ясеновими гаями або окремими могутніми ясенами, які слугували орієнтиром для мандрівників і місцевих жителів. Ясени часто садили біля поселень,

адже вірили, що вони захищають від злих духів і приносять добру енергетику.

У давнину ясен вважався деревом мудрості і сили, а також місцем проведення народних зібрань. Цілком можливо, що в селі стояв величний старий ясен, біля якого збиралися старійшини для обговорення важливих справ.

Існує ще одне тлумачення назви, яка пов'язана з антропонімом ясен та утвореним від нього прикметником – ясеновий [36].

Легенда про ясеновий дух

Колись давно, коли річка Стохід ще не чула людських кроків, а її береги вкривали густі ліси, в одному з таких лісів ріс прадавній ясен. Він був не просто деревом, а духом-оберегом усього краю. Старі люди казали, що в його гілках живе сила світла й добра, а вночі, коли річка співала свою пісню, ясен ніби відповідав їй шелестом.

У той час землі ці були дикими й небезпечними. Часом сюди заходили чужинці, грабіжники, що палили ліси, топтали болота, нищили усе живе. Та якось у цю місцину втекли люди з розореного села, рятуючись від чергової навали. Вони шукали притулку, але ліс не впускав усіх. Лише ті, хто мав чисті наміри, могли знайти стежку до великого ясена.

Серед утікачів була дівчина на ім'я Марена. Вона несла на руках свого малого братика й молила ліс про порятунок. Дорогою вона втратила сили, впала й почала плакати. Кажуть, у той момент великий ясен зашумів особливо сильно, а з його стовбура зійшов ясний промінь. Він вказав людям шлях до джерела, де була чиста вода й безпечна галявина. Саме там і збудували перші хати.

Минуло багато років. Село розросталося, люди обробляли землю, ловили рибу, пасли худобу. Але в центрі поселення вони залишили місце для того самого ясена, що став їхнім рятівником. Щороку вшановували його на Зелені свята, приносили трави, прикрашали стрічками, дякували за добрі врожаї.

Так з'явилася Ясенівка, село, народжене з ласки духа лісу, з вдячності та віри в силу природи.

І досі, кажуть, коли ніч тиха, а вітер стихає над Стоходом, ясен у центрі села наче дихає, згадуючи тих, хто знайшов у ньому прихисток.

Таким чином, назва села Ясенівка походить від назви дерева ясен і символізує силу, чистоту та зв'язок з природою.

3.5.6. Ківерцівська територіальна громада

Утворена 8 серпня 2018 року шляхом об'єднання Ківерцівської міської ради та Сокиричівської, Суської, Тростянецької та Журавичівської сільських рад Ківерцівського району.

17 липня 2020 року, в результаті адміністративно-територіальної реформи та ліквідації Ківерцівського району, громада увійшла до складу Луцького району [30], (рис. 3.50).

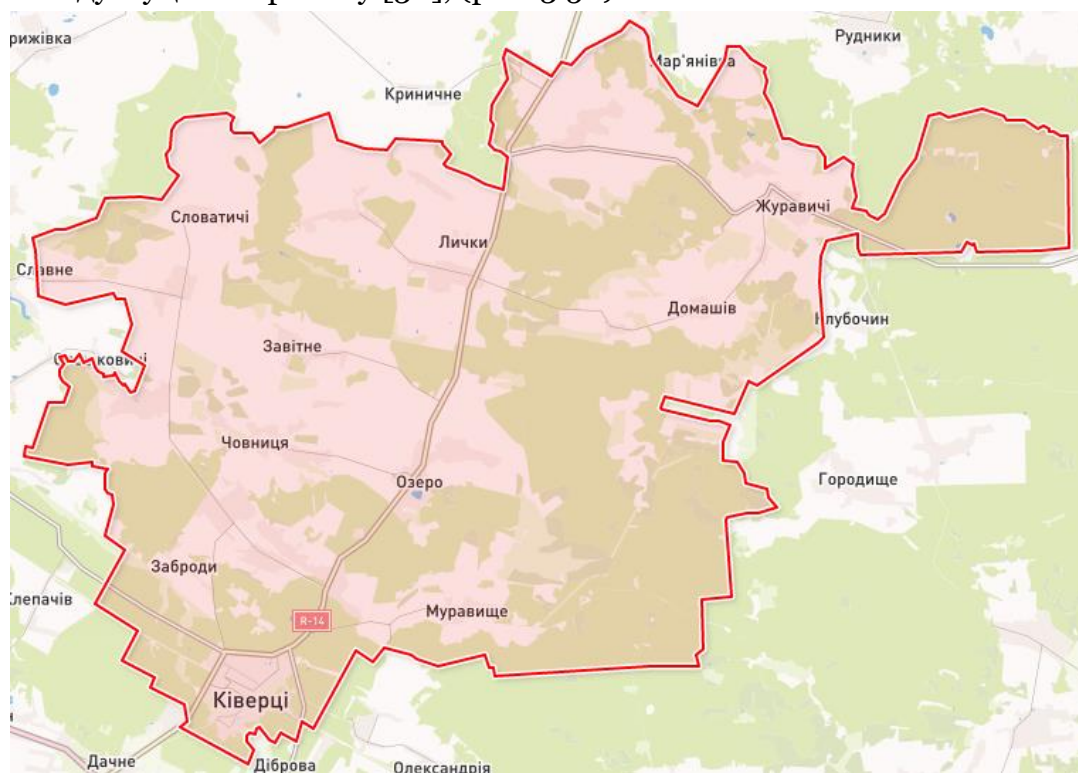

Рис. 3.50. Картохема Ківерцівської територіальної громади [46]

До складу громади входять місто Ківерці і 23 села: Бодячів, Гайове, Дідовичі, Домашів, Журавичі, Заброди, Завітне, Звози, Конопелька, Лички, Микове, Муравище, Озеро, Омельне, Острів, Славне, Словатичі, Сокиричі, Суськ, Тростянець, Хопнів, Човниця, Яромель (рис. 3.50).

місто Ківерці

Перша писемна згадка про Ківерці датована 1583 роком, хоча поселення в цій місцевості, ймовірно, існувало набагато раніше [86].

Поселення сформоване поєднанням природних та антропогенних чинників. Основним водним об'єктом міста є річка Пруднік, яка протікає територією населеного пункту, вносячи свою частку у зволоження місцевих ландшафтів. У межах Ківерців також розміщено три штучні водойми, зокрема озеро Молодіжне, що є популярним місцем відпочинку серед мешканців.

Ландшафтно-географічна структура міста визначається тим, що воно з усіх боків оточене лісами, які є частиною великого лісового масиву регіону. Ці ліси відіграють важливу роль не лише у формуванні мікроклімату регіону, а й у культурному коді місцевого населення, оскільки століттями були джерелом харчів, деревини, захисту, а також натхненням для численних легенд.

Етнографічна версія назви Ківерці може походити від давнього племені тиверці, яке жило на цих землях у давнину. Деякі дослідники припускають, що це була одна із гілок древлян або волинян [36].

Можливо, назва пов'язана з місцевими природними особливостями. У регіоні багато боліт і лісів, які в давнину називали «ківерні місця» (від давньослов'янського кореня «ківер» – важкопрохідна місцевість).

Також вважається, що назва Ківерці може походити від старослов'янського кореня «квер» або «кивер», що означає високий або пагорб, який може вказувати на географічні особливості місцевості, де було воно розташоване, тобто на підвищенні або на пагорбі, що було важливим для оборони чи розвитку поселення.

Територія сучасних Ківерців давно славилася лісами та мисливськими угіддями. Деревообробна промисловість тут була поширеною і, можливо, слово «ківер» означало лісові хати або місця, де займалися заготівлею деревини.

Деякі дослідники припускають, що назва могла потрапити від тюркських народів, які мігрували через Волинський край. Слово «ківер» у деяких тюркських мовах означає зброя або обладунок, що може вказувати на військове значення місцевості.

Проте, науковці назву села виводять із найменування племені тиверці, що жило тут у давні часи [19].

Легенда про криву вербу

Колись, у сиву давнину, коли ці землі ще не були окреслені жодними шляхами, а лиш зеленими хащами шуміли праліси, заблукав у цьому краї молодий воїн. Він повертався з південних боїв додому, до родини, та довелося йому оминати знані дороги, бо ворожі розвідники нищпорили усюди.

Три дні блукав він між дерев, поки вийшов до незвичайної верби, що стояла на березі невеликої річки. Дерево було старезне, але не засохле, його стовбур вигинався дугою, мов спина старого вола. Під тією вербою він заснув, а уві сні до нього прийшла постать – жінка в зеленому вбранні, з волоссям із моху. Вона сказала: «Це місце буде захистом для багатьох. Поселись тут і з часом довкола виросте місто. А вербу не рубай, вона кривою росте не з вади, а з волі лісу. Тут твій дім».

Прокинувшись, воїн справді відчув, ніби місце це наповнене тишею, спокоєм і життям. Він збудував першу хижу, а за кілька років довкола оселилося ще багато людей, хтось із біженців, хтось із лісорубів, мисливців, рибалок.

З роками, на честь тієї «кривої верби», що збереглася ще на кілька поколінь, поселення назвали Ківерці. А річку, що текла поруч, назвали Пруднік, бо її тихі води були сховані у прудкому руслі між корінням дерев.

І сьогодні, коли хтось заходить до Ківерців зі сторони лісу, то може почути, як вітер шумить в гілках і ніби нашіптує: «Пам'ятай вербу, що дала початок місту».

Таким чином, назва міста Ківерці може походити від давнього племені, природних умов або старовинних лісгосподарських термінів.

село Бодячів

Перша писемна згадка про село Бодячів датована 1500 роком [86].

Поселення розташоване в межах природно-заплавної долини невеликої, проте мальовничої річки Конопелька. Ця річечка не лише живить навколишні луки та городи, а й формує специфічний мікроклімат: влітку тут завжди вологіше, а навесні село оповите пахощами трав і квітів. На берегах Конопельки збереглися залишки природного заплавного лісу, а в околицях – родючі ґрунти, що сприяють веденню традиційного сільського господарства.

Село Бодячів розташоване серед лагідних пагорбів Волинської височини, а сама річка, за свідченнями старожилів, неодноразово змінювала своє русло, утворюючи болітця й джерела, що збагачують місцеву флору та фауну.

Існує декілька версій щодо походження назви села: від особистого імені, рослини «бодяк» та історичних подій [23].

Деякі дослідники вважають, що назва походить від давнього імені або прізвища Бодяк, що належить першому поселенцю або власнику цих земель.

У давнину на цих землях рясно росли бодяки (будяки), колючі рослини, схожі на чортополох. Місцевість, заросла цими рослинами, могла дати назву селу.

Історики припускають, що село виникло як поселення біженців чи переселенців, яких називали «бодяками», людьми, що блукали в пошуках кращого місця для життя.

Топографічне походження назви може також бути пов'язане з особливостями місцевості, на якій розташоване село. Це могли бути природні об'єкти, як-от ліс, річка або інші географічні елементи, що мали значення для заселення або розвитку села.

Легенда про Бодяка і річку Конопельку

Колись дуже давно, коли ліси ще були дрімучими, а болота непрохідними, у цих краях жив старий травник і знахар на ім'я Бодяк.

Він умів лікувати хвороби, зцілювати рани й відганяти злих духів. Люди з навколишніх хуторів ішли до нього за порадою, приводили дітей і приносили дари.

Бодяк жив на пагорбі над невеличким струмком. Якось, коли місцевих селян охопив мор, невідома хвороба косила людей, мов жнива, Бодяк вирішив використати останні залишки свого зілля – настій з дикої коноплі, яку вирощував на заплаві. Він щодня кидав листя та коріння у струмок, а вода поволі ставала насиченою цілющими речовинами.

Ті, хто пив воду з того струмка одужували. Люди почали селитися ближче до води, а струмок нарекли Конопелькою. Коли ж Бодяк помер, на його честь поселення назвали Бодячів – як пам'ять про доброго чоловіка, який подарував людям і воду, і надію.

Кажуть, що й нині після дощу вода в Конопельці має особливий смак, а поруч із джерелом досі росте дика конопля, яку ніхто не сіє.

Таким чином, назва села Бодячів має кілька можливих витоків, які можуть бути як історичними, так і легендарними.

село Гайове **(Переброди, Преображенське, Пшебраже,** **Пшебродзь)**

Перша писемна згадка про село Гайове датована 1864 роком, яке згодом (до 1964 року) мало назви Переброди, Преображенське, Пшебраже (Пшебродзь) [86].

Поселення розташоване серед густих лісів, в оточенні боліт, озер та природних струмків. Рельєф тут рівнинно-хвилястий, із характерними низинними ділянками, що подекуди утворюють болотисті заплави. Ліси навколо села переважно соснові, з домішками берези й дуба, що забезпечували мешканців дровами, ягодами, грибами та мисливською здобиччю.

Топоніміка місцевості вказує на перехідне чи болотисте місце, назви «Переброди» та «Пшебраже» буквально означають «те, що переброджене» або «місце для переходу через воду» [23]. Це підтверджується і природним середовищем: у давнину поселення

виникло поблизу броду через болотисту долину, що з'єднувала кілька важливих лісових доріг.

Село, як і багато інших сіл на території сучасної України, зазнавало змін в адміністративному статусі та найменуванні в залежності від різних політичних періодів. Зміна назв села може бути результатом адміністративних змін, коли в різні історичні періоди села отримували нові офіційні найменування в залежності від політичних обставин, релігійних чи культурних впливів.

Назва села Гайове вказує на природні умови місцевості, адже слово гай означає невеликий ліс або діброву, що свідчить про лісистий характер місцевості [23]. Топонім «Гайове» є досить типовим для сіл, розташованих у лісистих або мальовничих місцевостях.

Назва Переброди, ймовірно, походить від слова брід, що означає місце, придатне для переходу через річку або болото, і вказує на географічну особливість – річку, потік або заболочену місцевість, через яку доводилося перебиратися.

Назва Преображенське – релігійного походження, пов'язане, можливо, зі святом Преображення Господнього або церквою, що могла бути центром села, і вказує на православні традиції місцевого населення.

Польська версія назви Переброди – Пшебраже (Przebraże, Přebrodz) – вказує на присутність польської громади в минулому. «Пшебраже» може бути адаптованою формою польського слова, що вказує на певні географічні особливості або характеристики місцевості (наприклад, «переброди» або «переходи») [38].

Легенда про тінь болотного князя

Кажуть, у давнину тут існувала болотяна дорога, що вела до великого дубового гаю, святого місця ще з язичницьких часів. Люди боялися ходити тією дорогою вночі, бо в болотах жив князь Перелаз, дух лісів і вод, який любив лякати мандрівників, заводити їх у трясовину.

Але одного разу в село прибув мандрівний чернець. Він ніс із собою образ Преображення Господнього й зупинився ночувати просто біля дуба на болоті. Місцеві його відмовляли, але чернець залишився. І сталося диво: вранці туман розвіявся, земля під дубом підсохла, а вода в трясовинах стала прозорою.

З того часу люди почали переходити цю дорогу без страху, тому й назвали село Переброди, а гай Преображенським. Згодом же, коли згасла слава давнього болота, люди почали називати поселення Гайовим, бо саме ліс, не вода, став головним скарбом громади.

Кажуть, що й нині, коли наближається свято Преображення, ранкові тумани над селом розходяться так само, як і тоді, в ті древні часи.

Таким чином, сучасна назва села Гайове є природною, пов'язаною з місцевими лісами.

село Дідовичі

Перша писемна згадка про село Дідовичі датована 1887 роком [86].

Поселення розташоване серед мальовничих рівнин краю, його перетинає невелика річка Конопелька, тиха притока з заболоченими берегами, яка в давнину служила джерелом води, місцем риболовлі та побутового вжитку. Місцевість навколо села має м'який, хвилястий рельєф, із лучно-болотними та дерново-підзолистими ґрунтами, що сприяли розвитку хліборобства й ткацтва, зокрема вирощування конопель.

Природне розташування села на межі лісостепу і поліської смуги забезпечило жителям доступ до деревини, дикої фауни й водночас родючих земель. Річка Конопелька і зараз залишається важливим елементом сільського ландшафту.

Назва Дідовичі має антропонімічне походження, тобто походить від особового імені або прізвища.

Назва може означати, що село заснували або населяли «дідові» нащадки, тобто рід або родина, яка мала вплив у цій місцевості [23]. Такі назви характерні для сіл, де певний рід проживав упродовж багатьох поколінь.

Можливо, село отримало назву від якогось «діда», тобто мудрого або важливого чоловіка, який був лідером або засновником поселення. У давнину такі прізвиська часто закріплювалися за місцевістю.

Існує легенда, що село назвали так через старця-отамана, який оселився тут після довгих мандрів і став засновником поселення.

Легенда про Діда

Назва Дідовичі, за місцевими переказами, пов'язана із легендарною постаттю старого отамана, якого в народі кликали просто – Дід.

Кажуть, у часи, коли Волинська земля ще не знала спокою, то війна, то утиски, то лісові бандитські ватаги, з'явився в цих краях сивий мандрівник у козацькому вбранні. Він був старим, але ще дужим, з оком пильним, з серцем добрим. Оселився при джерелі над річкою й почав зводити собі хатину.

До нього невдовзі почали сходитися люди – переселенці, втікачі, вдови з дітьми. Дід допомагав кожному: комусь збудував піч, когось захистив від грабіжників. Згодом розбудувалось навколо нього селище і нарекли його на честь першого поселенця – Дідовичі.

Говорять, що на одному з пригорбків, де Дід любив сидіти і дивитися на річку, зберігався старий камінь, на якому вирізьблено – «Дід був тут». Тепер його слід загубився, як і сам Дід, але пам'ять про нього живе в назві.

Таким чином, назва Дідовичі вказує на зв'язок із родовими традиціями та, можливо, з легендарним старцем-засновником.

село Домашів

Перша писемна згадка про село Домашів датована 1570 роком [86].

Поселення розташоване серед лагідного, майже рівнинного ландшафту, що поєднує відкриті поля з мозаїкою луків, гайків і пагорбів. Ґрунти тут переважно дерново-підзолисті, із незначними ділянками чорноземів, придатні для вирощування зернових, картоплі й овочів. Клімат помірно-континентальний, із вологим літом, що сприяє розвинутому землеробству, яке здавна було головною справою мешканців села.

На околицях села зустрічаються джерела та дрібні струмки, які збираються в заболочені низини, традиційні місця для випасу худоби й збору дикорослих трав. Місцевість навколо Домашева захищена від сильних вітрів невеликими лісовими масивами, що створюють враження захищеного, затишного простору.

Назва села Домашів може походити від слова «домашній», що вказує на зв'язок з господарством або осілим способом життя.

Антропонімічне походження назви можливе від особового імені Домаш або Домашко, що було поширене в давні часи [23]. Такі імена походять від слова «дом», що означає «оселя, рідне місце». Домашів міг бути селом, заснованим людиною з таким іменем.

Топонімічне походження назви може бути від позначення – «місце, де багато домашніх осель», тобто поселення, яке було добре розвинене і заселене.

У народних переказах розповідають, що село могли назвати через спокійний, затишний характер місцевості, де люди займалися переважно сільським господарством і жили в гармонії з природою.

Легенда про затишне ім'я

За народними переказами, назва «Домашів» виникла не випадково. Колись, у буремні часи набігів, коли довколишні села потерпали від пожеж і грабунків, невелика група переселенців шукала місце, де можна було б оселитися «по-людськи», у мирі та злагоді.

Одного разу, пробираючись густими лісами, ці люди натрапили на мальовничу долину, яку огортав легкий туман. Тут співали пташки, струмки лагідно дзюрчали серед трав, а земля була родючою. Втомлені й виснажені, вони зупинилися і вирішили залишитися. Один із старших сказав:

– Тут буде наш дім. Тут – по-домашньому.

Так поселення отримало назву Домашів, на згадку про омріяний затишок, спокій і надію на життя без тривоги.

І досі старожили кажуть: «У Домашеві як удома», підкреслюючи ту особливу атмосферу гармонії з природою та людьми, яка збереглася у селі донині.

Таким чином, назва села Домашів пов'язана з поняттям дому, поселення або людини на ім'я Домаш.

село Журавичі (Журавлики)

Перша писемна згадка про село Журавичі датована 1570 роком [86].

Поселення розташоване серед болотисто-лісового краєвиду, біля невеликої річечки Рудка. Місцевість тут чергується з вологими луками, торфовищами і сосновими лісами, що слугували природним укриттям від загарбників у неспокійні століття. Болота, які місцеві називають «мшари», створюють мікроклімат, що привертає перелітних птахів, зокрема, журавлів, які і стали ключовим образом у формуванні ойконіма села.

Рельєф рівнинний, із незначним пониженням у заплавах давніх стариць. Землі тут не надто родючі, але мешканці здавна займалися бортництвом, рибальством, випасом худоби, а також збирали ягоди, гриби та лікарські рослини.

Орнітологічне походження назви може бути пов'язане з журавлями, які водилися в цій місцевості. Регіон багатий на болота, луки та води, що є природним середовищем проживання цих птахів. Вони могли гніздитися тут, а місцеві жителі, спостерігаючи за ними, назвали своє поселення Журавичі або Журавлики.

Етимологічне походження назви можливе від місцевих прізвищ чи родових назв [23]. Можливо, засновники села належали до роду, що мав прізвище Журавель.

Топографічна версія назви могла позначати місцевість із болотистими луками або водами, що мали вигляд журавлиних місць.

За дослідженнями Кихтюк В., село виникло на болотистій місцевості. Перші жителі втікали від нападів ворогів на острівце, де селилось багато журавлів. Тому і виникло поселення, яке раніше називалось Журавлики, а тепер Журавичі [19].

Серед місцевих жителів існує бувальщина, що поміж боліт був острів, на якому любили гніздитися журавлі. Рятуючись від татаро-монгольських ординців, саме на цьому островку знайшли схованку селяни, які назвали своє поселення на честь утопленого з невідомих причин красеня-журавля [70].

Легенда про журавля

У народній уяві походження назви «Журавичі» пов'язане з пам'ятною подією, яка передавалась з покоління в покоління як символ спасіння і надії.

За давнім переказом, у часи, коли татари вчергове спустошували волинські землі, селяни з околиць шукали прихистку серед непрохідних боліт. Один із старців, добре знаючи місцевість, повів людей на невеликий острівець, що виглядав як зелений клаптик серед безкраїх трясовин. Це місце, на диво, було заселене журавлями, які щовесни гніздилися тут і не боялися людей.

Люди заховалися, мов у ковчезі. А коли небезпека відступила, хтось із врятованих помітив пораненого журавля, що лежав на краю болота, із зламаним крилом, занурюючись у воду. Птаха не вдалося врятувати, але його смерть справила на вцілілих глибоке враження, мовби сам дух болота, його охоронець, приніс себе в жертву заради людей.

У пам'ять про це, поселення назвали Журавичі, на честь журливого, але благородного птаха, що став символом стійкості, вірності і миру.

Так і повелося, журавлі ще довго поверталися на ті болота, а місцеві казали: «Доки журавлі вертають додому, буде й у Журавичах життя».

Таким чином, село Журавичі отримало свою назву, ймовірно, від великої кількості журавлів, які мешкали тут або пролітали через ці землі.

село Заброди

Хронологія заснування села Заброди залишається невстановленою, але можна припустити, що село має давнє заселення, оскільки його назва пов'язана з особливістю місцевості, яку часто використовували для подорожей чи торгівлі через водні переходи.

Поселення розташоване серед мозаїчного природного ландшафту – болотистих низовин, численних потоків, стариць і заболочених лісів. Його географічне положення характерне для волинських заплав, село виникло поблизу природних водних перешкод, які протягом століть формували спосіб життя мешканців.

Назва «Заброди» вказує на місце переправи або на ділянку, через яку «бродили», тобто переходили вбхід мандрівники, пастухи або купці [23]. Така назва вказує на функціональне значення території в минулому. Заброди були частиною древніх стежок, що проходили через важкопрохідні болота.

Ґрунти тут переважно торф'янисті та лучні, а природні ресурси (вода, ліс, риба, дикі птахи) традиційно використовувалися для виживання і торгівлі. Поблизу знаходяться струмки, які в період весняних паводків розливаються і перетворюють місцевість на майже острівну.

Відомо, що на території Волинської області є багато річок та водних перешкод, таких як болота чи броди (переходи через річки, озера чи інші водойми). Назва села може бути пов'язана з тим, що воно розташоване поблизу таких бродів, які дозволяли місцевим жителям переходити через воду.

Назва також могла виникнути через те, що місцевість мала певні водянисті, болотисті умови, де «заброди» могли позначати місця, де вода затримувалася або змінювала свої рівні.

Інша версія назви пов'язана з природними умовами місцевості, де знаходиться село. «Заброди» могли бути частиною місцевості, де через певні водні перешкоди або заболочені ділянки було важко пересуватися чи дістатися до села. Можливо, це слово збереглося внаслідок специфічної топографії цієї місцевості.

Легенда про перехід через трясовину

У давнину, коли на цій території ще не було впорядкованого села, мандрівники, що прямували зі сходу на захід, часто зупинялися перед великою трясовиною. Переправитися через неї було небезпечно. Але місцевий старець, який жив у лісовій хатинці, вмів розпізнавати броди – неглибокі місця, де можна було пройти.

Кажуть, одного разу сюди прибилися втікачі від загарбників, знеможені, поранені, з дітьми на руках. Туман затягував болото, а страх сковував серця. Та старець, який бачив уві сні вогник над водою, що

вказував шлях, зібрав силу духу і провів людей за броди – туди, де можна було переправитися, не потонувши.

На тому боці люди зупинилися, збудували перші хати і сказали: «Тут ми перейшли, тут і залишимося. Хай буде тут село Заброди, на згадку про спасіння».

З тих пір у селі переправа і досі називається «старий брід», а вода, хоч і мінлива, з повагою приймає кожного, хто шанує її силу.

Таким чином, село Заброди є цікавим прикладом, назва якого пішла від природних характеристик місцевості та має свою унікальну історію, яка, ймовірно, ще має багато таємниць.

село Завітне (Віцентівка, Вінцентів, Вікентіївка)

Хронологія заснування села залишається невстановленою. Село Завітне вперше згадується у 1906 році під назвою Віцентівка Тростянецької волості Луцького повіту. У 1946 році село Вінцентів перейменували у село Вікентіївка, а у 1964 році дали нову назву – Завітне [86].

Поселення розташоване на рівнинній частині, серед мозаїчних луків, торфовищ і перелісків, характерних для південно-західної частини Полісся. Територія має спокійний рельєф із неглибокими долинами та луками, які слугували зручним простором для ведення сільського господарства та випасу худоби.

Ґрунти тут дерново-підзолисті, частково опідзолені, придатні для вирощування зернових культур і льону. В околицях села є кілька малих водотоків, які у весняний період формують сезонні болітця – важлива ознака природного водного режиму місцевості.

Назви Віцентівка, Вінцентів, Вікентіївка, очевидно, походять від польського імені Вікентій (Wincenty), що може вказувати на те, що засновником або власником поселення був польський шляхтич чи поміщик із таким іменем [38].

Згідно досліджень науковців, назва походить від імені власника села Вікентія (Вінцента) [19].

Сучасна назва Завітне, яку село отримало у 1964 році, має радянське походження. Вона символізує щось омріяне, бажане або завітне для людей, що жили в той час.

Назва може походити від слова завіт, що в перекладі означає обіцянку, наказ чи побажання. Існує припущення, що село могло бути засноване або отримати своє ім'я після важливого обіцяного діяння або завіту, наприклад, внаслідок урочистих чи релігійних подій, які стали значущими для цієї місцевості. Також це може вказувати на місце, яке стало обіцяним або бажаним для людей, що прагнули знайти спокій і затишок.

Інша версія пояснює, що назва Завітне може бути пов'язана з тим, що в цій місцевості дійсно відбулась якась важлива подія, пов'язана із землею чи власниками, які на певному етапі могли надати місце для нових поселенців або для важливих сільськогосподарських ініціатив.

Є перекази, що село колись належало багатому панові Вікентію, який заснував тут маєток. Місцеві жителі працювали на його землях, а після смерті пана поселення отримало назву на його честь.

Легенда про пана Вікентія

Переказують, що ще за Речі Посполитої прибув на ці землі шляхтич на ім'я Вікентій. Він викупив болотисту, малопридатну на той час ділянку, розчистив чагарі, осушив болото і звів на узвишші маєток із білої цегли. Поступово навколо оселилися люди, бідні, але працьовиті. Пан дозволяв їм брати землю в обробіток, не здирав з них останнього, навіть навчав дітей грамоті в недільній капличці.

Кажуть, що перед смертю Вікентій заповів, аби його поховали під старою липою в центрі двору, а людям «не дозволяти тут панщини, лише добру справу». Селяни запам'ятали ці слова, а після його смерті поселення стали називати Вікентіївкою, на честь пана, який дав їм шанс на гідне життя.

Навіть коли радянська влада перейменувала село, старші люди казали: «Та яке ж воно Завітне?.. Це ж Вікентієва земля, пам'ять його тут з нами».

Таким чином, назва села пройшла трансформацію від приватного чи історичного значення до ідеологічно вмотивованої назви радянського періоду.

село Звози

Перша писемна згадка про село Звози датована 1322 роком, що вказує на його довгу історію [86].

Поселення розташоване в межах Волинської височини, у долині річки Конопелька, яка протікає крізь саме село та формує його природний ландшафт. Конопелька належить до басейну Прип'яті й відзначається повільною течією, звивистим руслом і заболоченими берегами, що характерно для рівнинного Полісся.

Назва села Звози, найімовірніше, походить від слова «звіз» або «звози», що означало місце, куди щось звозили, і може вказувати на те, що село було пунктом збору та перевезення товарів або природних ресурсів [23].

З іншого боку, назва Звози може бути пов'язана з природними умовами місцевості, її особливостями, які сприяли транспортуванню товарів, наприклад, низини або рівнинні території, через які зручно було перевозити продукцію. Тобто, це слово може вказувати на певну топографічну характеристику, де переміщення вантажів або людей було зручним і легким.

Також тут могли заготовляти деревину та звозити її до річки або іншого місця для транспортування.

Поблизу села Звози розташоване крихітне урочище Бра, місце дуже незвичайне, адже тут століттями не ростуть дерева, компас починає розгублено шукати напрямок. За розповідями місцевих жителів, у лісі навколо урочища теплою осінню раптово земля вкривається інієм, а гриби замерзають [40].

На архівних польських картах другої половини XIX століття на території села Звози, на місці урочища, картографи позначили озеро Бра [38].

За легендою, на місці урочища Бра в прадавні часи стояла красива церква з дзвонами, яка одного разу вночі раптом провалилася під землю та зникла назавжди. Відлуння невидимих дзвонів загадкової церкви можна почути, якщо прикласти вухо до землі у центрі

аномальної зони. Звісно, якщо непривітне урочище Бра пропустить незнайомця на свою територію [40].

Легенда про дзвони, що дзвонять з-під землі

За прадавньою легендою, на місці урочища Бра колись стояла церква, побудована ще в язичницько-християнський перехідний період. Вона була прикрашена мідними дзвонами, а її білі стіни, мов ластівки, виблискували на сонці серед лісу. Та ось однієї ночі, без дощу й грому, земля здригнулася і церква разом із дзвонами пішла під землю.

Кажуть, що це сталося через прокляття, бо одна жінка зрадила громаду, вказавши ворогам на потаємну стежку до храму. З того часу урочище Бра стало непривітним, дерева там не ростуть, кожного, хто надто далеко забрів у його центр, огортає тривожна тиша.

Однак дехто наважується прикласти вухо до землі в самому серці Бра. Ті, хто наважився й мав щире серце, твердять, що чули тихе відлуння церковного дзвону, ніби хтось у глибині землі закликає до молитви...

«Бра не всякого пускає. Хто зі злим наміром, того вона мовчки прожене. А добрий почує дзвін із глибини, якому не одне століття...», – каже одна зі старожилок села Звози.

Таким чином, назва села Звози має глибоке історичне коріння, пов'язане з особливостями місцевості та економічною діяльністю жителів.

село Конопелька (Солтичи, Солтиси)

Село Конопелька згадується у 1846 році під назвою Солтичи Рожищенської волості Луцького повіту. У 1967 стару назву села Солтиси змінили на нову – Конопелька [86].

Поселення розкинулося на берегах однойменної річки Конопелька, яка несе свої води через заболочені заплави, створюючи родючі ґрунти й унікальний мікроклімат для традиційного сільського господарства.

Місцевість тут переважно рівнинна, із незначними підвищеннями. У долині річки довгий час зберігалися вологі луки та болотисті урочища, які у давнину використовувалися під вирощування конопель. Поруч з селом також трапляються залишки давніх конопляних терників і криниць, які слугували для замочування рослин перед прядінням волокна.

Теперішня назва села походить від назви річки Конопелька. Але існують інші версії походження назви. Назва села, ймовірно, походить від слова «коноплі», що вказує на можливе вирощування цієї культури місцевими жителями. У цій місцевості традиційно вирощували коноплі, які використовували для виготовлення тканин, олії та мотузок.

Етнографічна версія назви могла походити від прізвиська або прізвища першого поселенця чи власника земель [23].

Топографічна версія назви вказує на те, що, можливо, поблизу села була місцевість, де коноплі росли дико або їх активно культивували.

Колишня назва Солтичи або Солтиси вказує на можливе походження від слова солтис, так називали старосту села або управляючого, якому передавали певні привілеї. Це може означати, що село належало солтису, який займався адміністративними справами та збирав податки.

Легенда про джерело конопельного духу

У народі розповідають, що колись на цьому місці, посеред луку, росли дикі коноплі, які з'явилися невідомо звідки. Вони сягали зросту людини, а пахли так сильно, що їх аромат, казали, міг наврочити. Коли село ще звалось Солтичи, тут жив один заможний солтис, який вирощував коноплі і дуже пишався врожаєм.

Одного разу з'явився до нього мандрівник і попрохав ночівлі. Солтис вигнав його, сказавши, що чужинець принесе лихо. Наступної ночі на місці конопель з'явилося марево, а всі поля зникли у воді. Замість врожаю залишилася струмкова річка, що протікала через поселення, її і називали Конопелька.

Кажуть, у вологі осінні дні в повітрі досі витає аромат конопляного духу, а в тиху погоду можна почути як річка шепоче стару образу солтиса, який не поділився хлібом з мандрівником.

«Конопелька – не просто вода – то нитка з минулого, що з'єднує гріх і покаяння», – стверджують старожили.

Таким чином, село Конопелька отримало свою назву від річки Конопелька.

село Лички

Перша писемна згадка про село Лички датована 1583 роком [86].

Поселення розташоване на берегах невеликої річки Любка. Місцевість має виразні ознаки лісостепової зони – поєднання вологих луків, мішаних лісів і надрічкових терас, що створюють ідеальні умови для землеробства, бджільництва та скотарства.

Річка Любка, попри свої скромні розміри, має значний вплив на екосистему села. Вона утворює невеликі заплавні луки та болотисті ділянки, які здавна використовувалися як сінокоси. У весняну пору її води розливаються, а після відступу залишають родючий мул.

Топографічна версія назви може походити від слова «личка» або «личина», що в давнину означало обличчя, маску або зовнішній вигляд [23]. Ймовірно, місцевість мала особливий ландшафт, який нагадував певні природні форми.

Гідронімічна версія походження назви можлива від старослов'янського слова «лик» (що означало потік, струмок, вода) [4]. Поряд із селом є річка, що теж могло вплинути на формування назви.

Також назва може походити від прізвища або імені засновника чи першого поселенця, як-от Лик або Личко. У давні часи часто використовували імена чи прізвиська людей для найменування поселень.

Інша гіпотеза пов'язує назву з виготовленням личаків, традиційного селянського взуття з кори липи або верби. Це цілком можливо, зважаючи на вологі ліси в околицях села, які забезпечували відповідну сировину.

Легенда про Любку і Лика

Колись на цій землі жили двоє – дівчина на ім'я Любка і парубок Лик, які закохалися один в одного. Проте їхні родини були з ворогуючих родів і заборонили їм бачитися. Коли хлопця змусили одружитися з іншою, Любка в розпачі пішла в ліс і більше її ніхто не бачив. А вже

наступного ранку в долині почало бити нове джерело, з якого народилася річка, яку так і назвали – Любка.

Лик, не витримавши горя, оселився самотником на березі річки, плів личаки і жив з пам'яттю про кохану. Згодом навколо його хатини почали селитися люди, так і з'явилося поселення, яке назвали Лички, на згадку про останнього ликаря і його трагічне кохання.

«І нині, туман над Любкою, то вуаль з весільного вінка Любки, яку вона так і не вдягла», – шепочуть старі бабусі в Личках.

Таким чином, назва села Лички може мати кілька варіантів походження: від природних особливостей місцевості, імені легендарної особи або ж від слова, що означало певний тип діяльності.

село Микове (Миков)

Перша писемна згадка про село Микове датована 1546 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Рудки, невеликої, але значущої притоки. Річка в'ючка та тиха, прорізає лісово-болотисту місцевість, яка зберігає свою природну первозданність і нині. Береги Рудки в цій частині області – це заплавні ділянки, що щедро зрошуються під час весняних паводків.

Навколишній ландшафт має легкохвилястий рельєф, із домішками торф'янистих і супіщаних ґрунтів, зручних для випасу та лісозаготівлі. З усіх боків Микове оточене мішаними лісами, з перевагою сосни, дуба та вільхи. Ця лісова зона століттями слугувала і як укриття, і як джерело ресурсів для місцевого населення.

Назва села Микове може походити від давнього слов'янського імені або прізвища Мик, Мико, що були поширеними серед перших поселенців [23]. У давнину багато сіл отримували назви від імен або прізвищ своїх засновників.

Топографічна версія назви вказує на можливий зв'язок із рельєфом місцевості. У старослов'янській мові «мик» могло означати низинне або болотисте місце, яке часом заливалося водою.

Так як поблизу села протікає річка, його могли називати Миковим потоком, що пізніше вплинуло на назву поселення.

У деяких випадках назви сіл могли змінюватися або спотворюватися під впливом інших мов. Наприклад, у польській мові існує прізвище Mikow, що могло бути пов'язане із засновниками поселення.

Легенда про Мика і руду воду

Колись давно цими землями блукав відлюдник на ім'я Мик, який тікав від переслідування панських слуг. У лісі над болотами він натрапив на червонувате джерело, з якого витікала вода, схожа на рідку іржу. У ті часи вважалося, що така вода лікує. Мик оселився поблизу, а люди, почувши про «чарівну руду воду» й мудрого самотника, почали селитися поряд.

Так виникло поселення, яке спершу називали «у Мика», а згодом – Микове.

«Кажуть, що коли в туманну ніч пити воду з Рудки біля Микового урочища, можна побачити минуле й почути голос самого Мика, що благословляє землю», – так переказують старожили.

Таким чином, назва села Микове має антропонімічне походження.

село Муравище (Рафалівка)

Перша писемна згадка про село датована 1516 роком. У 1946 році село Рафалівка перейменували на село Муравище. На початку ХХ століття частина села Гавчиці називалась Рафалівкою від імені першого мешканця Rafała Rosińskiego і була заселена поляками [86]. У 1990 році села Муравище і Гавчиці об'єднали, залишивши назву Муравище.

Поселення розташоване на височинній частині Волинської рівнини, серед мішаних лісів, що розкидані хвилястими полями. Місцевість тут легкогорбиста, із суглинковими та дерново-

підзолистими ґрунтами, сприятливими для вирощування зернових культур.

В околицях Муравища зустрічаються болотисті урочища, а також лісові галявини, що зберегли сліди старовинних поселень і польових доріг. Хоч великих річок поруч немає, село отримує вологу із численних струмків та весняних джерел, які формують невеликі заболочені балки. Вони живлять місцеву екосистему і служать важливою складовою сільського водного балансу.

Сучасна назва Муравище могла з'явитися в результаті трансформації давніх топонімів, пов'язаних із природними або історичними особливостями місцевості.

Назва могла походити від слова «мурава», так у давньоукраїнській мові називали густу траву, луки, зелені долини. Можливо, місцевість була вкрита розлогими луками, що й визначило назву [23].

Існує припущення, що в давнину тут могли бути значні поселення мурах, або ж люди на цій території були трудолюбивими, як мурахи, і активно займалися господарством.

Водночас назва Рафалівка, яка часом трапляється у старих документах, вважається пов'язаною з іменем поміщика чи засновника, і, можливо, вживалась паралельно в період польської адміністрації.

Легенда про трав'яного духа

У сиву давнину, коли ліси були густішими, а люди обережнішими до природи, на місці сучасного Муравища жив дух луку, з якого називали Травник. Він охороняв зелену галявину від вирубки та нищення. Його супутницею була Цариця Мурашка, яка панувала над мільйонами дрібних працьовитих істот.

Кажуть, що коли одного разу у ці місця прибули чужинці й захотіли спалити галявину для будівництва, трава не зайнялася, а під ногами несподівано відкрилися сотні мурашиних гнізд. Люди відступили, а дух Травник шепнув у вітер: «Хто тут землю береже, той і буде тут жити. А хто нищить, того трави не приймуть».

Село, що виросло на тому місці, люди називали Муравище, вшановуючи зелену силу землі й тих, хто захищав її невидимою армією – мурашок.

Таким чином, назва Муравище походить від природних особливостей місцевості – густої трав'янистої рослинності або аналогії з мурашниками.

село Озеро **(Воля Озерська, Їзьорко, Їзьори, Озерці)**

Перша писемна згадка про село Озеро датована 1577 роком, але тоді воно мало назву Воля Озерська. За усю історію назва кілька разів змінювалася на Їзьорко, Їзьори, Озерці [86].

Поселення розташоване в оточенні мішаних лісів, заболочених луків та численних водойм. Село отримало назву від великого озера, що простягається впритул до поселення, відіграючи ключову роль у формуванні його мікроклімату, побуту та навіть світогляду місцевого люду.

Береги озера зарослі очеретом, верболозами й вільшаниками, а навколишні ґрунти – дерново-підзолисті, місцями торф'янисті, що сприяють розвитку луків, рибальства, збирання ягід, грибів і розведення домашньої худоби. Місцевість має мозаїчний рельєф: тут поєднуються низинні заболочені ділянки з підвищеннями, які в давнину слугували острівцями порятунку під час воєн та набігів.

Назва села Озеро та його варіанти мають певні особливості, пов'язані з природним середовищем та історією заселення.

Основною версією є те, що теперішня назва села пов'язана з наявністю озера поблизу поселення. В Україні численні села, що мають подібну назву, виникли в місцях, де знаходилися водойми, які могли служити як джерела води, так і природні бар'єри чи стратегічні точки для заселення. Тому Озеро могло бути назване саме через географічну особливість місцевості [3].

Власне, один із варіантів назви «Воля Озерська» може свідчити про вільне поселення, тобто село було засноване вільними людьми, які мали право на землеволодіння, що є типовим для сіл, які розвивалися за часів княжої доби чи перших етапів розширення поселень в Україні.

Інші назви села, такі як Їзьорко, Їзьори (польська назва, яка перекладається як «озерце» або «озера»), ймовірно, є варіаціями однієї

основної назви, яка з часом змінювалася через місцеві мовні особливості або відображала етапи розвитку села. Такі варіанти назви могли бути також зумовлені природними або культурними змінами в самому регіоні.

Озерці – зменшувальна форма назви, що використовувалась в українському варіанті.

Легенда про озеро, що не віддало церкви

Кажуть, що на місці нинішнього села Озеро у сиву давнину стояла дерев'яна церква, вкрита ґонтом, з високим дзвоном, який скликав людей навіть із сусідніх хуторів. Люди жили мирно, поки не почали оскверняти святиню: влаштовували торги просто перед входом до храму, пили мед, лаялися й навіть сваталися між хрестами на кладовищі.

Одного ранку, ще до сходу сонця, небо потемніло, пішов дощ, а з-під церкви раптом пробилось джерело. Люди в паніці втікали, а буквально за кілька хвилин усе поселення разом із храмом пішло під воду. Там, де ще вчора дзвонили дзвони, утворилось глибоке озеро.

Кажуть, якщо вночі на Купала стати в центрі затоки, то можна почути відлуння дзвонів, ніби з глибини кличе до покаяння церква, яку затопило людське легковір'я.

Старі мешканці ще й досі остерігаються ходити берегом уночі, бо «озеро забирає, якщо душа легковажна і неосвячена». Вони вірять: вода пам'ятає, а дзвони колись знову піднімуться, коли на землі стане менше гріха.

Таким чином, село Озеро отримало свою назву завдяки природному водному об'єкту, біля якого воно було засноване.

село Омельне (Омельно, Макаревичі)

Перша писемна згадка про село Омельне (Омельно) датована 1570 роком. Згодом, за радянських часів село було перейменоване на Макаревичі, у 1992 р. селу повернули історичну назву [86].

Поселення розташоване серед пагорбів Волинської височини. З південного боку від села бере початок річка Грушвиця, невелика притока, що зволожує навколишні луки, живить місцеві джерела і є цінною частиною водного мікрорайону.

Місцевість, де розташоване село, має середньогорбкуватий рельєф, вкритий переважно опідзоленими ґрунтами, родючими, що дозволяли століттями займатися землеробством, садівництвом і тваринництвом. Навколо Омельного – лісостепові ділянки, густі зарості яблунь, верб і кленів, що формують природний зелений бар'єр від південних вітрів.

Походження назви Омельне (Омельно) має кілька можливих версій. Одна з версій – від особистого імені Омелько або Омель [23]. В Україні такі імена були досить поширені в середні віки, тому часто села отримували свої назви від імен перших поселенців або фундаторів. Таким чином, село може носити ім'я когось із його засновників, наприклад, Омелька, який міг бути важливою особою в той період.

Інша теорія передбачає, що назва Омельне може бути пов'язана з топонімічними особливостями місцевості. Існує припущення, що слово Омельне могло походити від слова омела – рослини, яка росте на деревах. Колись ці місця, очевидно були вкриті густими лісами, де омела часто зустрічалася.

Варіант «Омельно», можливо, пов'язаний із місцевим діалектним словом, що означало заболочені або вологі місця.

Проте, як стверджують науковці, назва походить від роду рослин [19].

Легенда про прокляття омели

Колись давно на тому місці, де нині розкинулося село Омельне, росли старі яблуні, обплетені густою, темно-зеленою омелою. Люди вірили, що омела там не проста, а відьмина: нібито вона виростала лише там, де пролилася сльоза проклятої душі.

Один чоловік, на ім'я Омелян, мав двох дочок. Обидві були вродливі, але горді та свавільні. Старша донька закохалася у козака з іншого села, однак батько заборонив молодим бачитися. Уночі дівчина втекла, а за кілька днів її знайшли мертвою під деревом, обвитим омелою. Кажуть, що саме тоді вперше на деревах з'явилися незвичайні нарости – «пташине гніздо без пташки», як казали старі.

Омелян, осліплений горем і соромом, поклявся, що його рід не забудуть. Він оселився на узвишші, заснував хутір, а коли помирав, велів поховати себе не в землі, а на тому дереві з омелою. І сьогодні люди вірять, що, проходячи в лісі повз омелені яблуні, не можна зривати жодної гілки, інакше може приснитися донька Омеляна, душа якої не знайшла спокою.

Село ж, з часом, почали називати Омельне, на честь того, хто залишив свою пам'ять у гілках омели, що й досі не зникає з дерев.

Таким чином, назва села Омельне може бути пов'язана з іменем засновника, особливостями місцевості або рослинною.

село Острів

Перша писемна згадка про село Острів датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване серед низинних земель, де численні болота, стариці й природні водойми зберегли свою первозданну тишу. Поруч із селом протікає річка Любка, яка у минулому часто розливалася, створюючи заплави та невеликі острови суші серед водяного плеса. Саме в такому місці, на підвищенні серед заболочених територій і виникло поселення.

Рельєф місцевості переважно рівнинний, з незначними підвищеннями. Ґрунти дерново-підзолисті, часто зволожені, що потребують особливої обробки. Проте саме ці природні умови сприяли розвитку рибальства, сінокосів і мисливства, а також зберегли традиційну систему землекористування.

Назва Острів – топонім, який має буквальне географічне підґрунтя [23]. Село виникло на острівному підвищенні, яке під час розливу річки Любка і навколишніх заболочених земель ізолювалося водою. Місцеві жителі з давніх часів так і називали його – «Острів», маючи на увазі сухе місце серед води. Це один із тих ойконімів, де назва напряду фіксує просторову реальність, від якої походить.

У деяких переказах також згадується, що перші поселенці шукали безпечного місця для життя, з водою, рибою, захистом від нападів. І знайшли саме цю височину серед болота.

Легенда про загублений човен

Колись давно на землі, де тепер село Острів, стояли суцільні непрохідні трясовини. І лише один пагорб, порослий вербами та лозою, піднімався серед тієї водяної тиші.

Кажуть, одного разу туди прибилися три човни, втікачі від татарських набігів. Люди висадилися на сушу, висушили одяг, розвели багаття й нарекли місце «Острів», бо саме островом серед води він і здався їм.

Залишитися вирішили назавжди: тут була риба, дичина, джерельна вода, а болота стали природним щитом від нападників. Збудували перші хатки на палях, обнесли оселі верболозом, а човни зберегли, вкопавши носами в землю, як обереги.

І донині, кажуть старі, після повеней у певні ночі на воді чути плескіт весел і голоси, що перегукуються. То, кажуть, духи перших поселенців вирушають у човнах перевірити, чи ще живе їхній Острів...

Таким чином, село Острів отримало свою назву завдяки природним особливостям місцевості.

село Славне (Станіславка)

Перша писемна згадка про село датована 1478 роком під назвою Станіславка. Теперішню назву село отримало у 1967 році [86].

Поселення розташоване у зоні лісостепу, серед невисоких пагорбів, родючих ґрунтів і невеликих водотоків, які здавна сприяли землеробству та скотарству. Поблизу розкидані лісові масиви, а також декілька місцевих джерел, що слугували основним джерелом водопостачання. Місцевість переважно рівнинна, з окремими підвищеннями, які в давнину могли використовуватися для укріплених хуторів.

Первісна назва села, Станіславка, очевидно, походила від особового імені Станіслав, що могло бути іменем першого власника або засновника села, чи особи, яка володіла землею в період польського колоніального впливу [23].

У 1967 році, в контексті радянської кампанії з перейменувань, село отримало нову назву – Славне, яка мала ідеологічне та символічне забарвлення. Такі перейменування часто були спрямовані на усунення польських, релігійних або надто індивідуалізованих назв на користь героїчних, позитивних і урочистих.

Назва Славне символізувала уявну славу праці, радянського ладу та мирного життя, але в локальному контексті жителі продовжували зберігати пам'ять про стару назву, пов'язану з історією роду Станіслава.

Легенда про повернення Станіслава

З покоління в покоління у Славному розповідають історію про пана Станіслава, відважного воїна, який після довгої служби у війську повернувся на рідні землі. Побачивши, що околиці порожні й спустошені після набігів, він зібрав утікачів і оселив їх на пагорбі над джерелом. Там вони й збудували перше укріплене селище.

Станіслав був справедливим і мудрим ватажком. Перед смертю він заповідав поховати себе на найвищій точці поселення й щороку запалювати свічку на честь усіх, хто відстояв ці землі.

Кажуть, у ніч на Спаса, коли село огортає туман, на пагорбі іноді видно вогник, ніби хтось, за старою традицією, прийшов виконати заповіт Станіслава. А коли знову перейменовували село, у когось у дворі сама по собі зайнялася свічка...

Місцеві шанують обидві назви: Станіславка – як пам'ять, а Славне – як нову сторінку сільської історії.

Таким чином, назва села Славне має символічне забарвлення.

село Словатичі (Славатичи)

Перша писемна згадка про село датована 1896 роком під назвою Славатичи [86].

Поселення межує з лісистими масивами, перерізане сільськими дорогами, що пролягають поміж хвилястими пагорбами. Село має давню аграрну структуру, з родючими ґрунтами (чорноземами та

дерново-підзолистими), які сприяли рільництву, льонарству та садівництву.

Через близькість лісів село здавна мало мисливське та бортницьке значення. В околицях зустрічаються джерела прісної води, які живили поселення ще з княжої доби. Неподалік могли протікати сезонні струмки, які після дощів наповнювали заболочені низини.

Походження назви Словатичі (Славатичи) може мати кілька версій. Антропонімічна версія виводить назву від особового імені або прізвища «Словат» або «Слават», що могло належати першому поселенцю, ватажкові роду чи шляхтичу, який отримав цю землю за військову службу [23].

Топонімічна версія може бути пов'язана зі словом «слава» або «слов'янство», вказуючи на слов'янське походження поселенців, в період польської колонізації. Таке тлумачення могло виникнути у XVII–XVIII ст., коли зростала роль історичної пам'яті в назвах поселень.

Легенда про дітей Словата

Колись давно, у ті часи, коли ліси Волинського краю були непрохідними й дикі звірі ходили вільно, поселенням на цих землях правив мудрий вояка на ім'я Словат. Він утік із південного краю, рятуючи свій рід від ординських набігів, і привів з собою кілька сімей, що поселились на пагорбі між двома джерелами.

Словат вчив людей, як обробляти землю, боронити поселення та жити в злагоді з лісом. Кажуть, він носив сиву бороду, а його голос лунав, як мідний ріг. Його діти, які продовжили справу батька, стали родовим ядром поселення, тому нове село й назвали Словатичі, тобто «діти Словата».

Перед смертю Словат сказав: «Слова мої нехай будуть запорукою миру, а земля – вашою славою».

І справді, досі старожили вірять, що вночі, коли туман опускається на поле, з боку лісу можна почути уривки старовинної пісні – духу Словата, що благословляє землю своїх нащадків.

Таким чином, назва села Словатичі має антропонімічне походження.

село Сокиричі (Сикиричи)

Перша писемна згадка про село Сокиричі датована 1797 роком [86].

Поселення, відоме також під назвою Сикиричі, розташоване у лісистій місцевості, де переважають мішані ліси, багаті на дуб, граб, березу та сосну. Поселення розкинулося на родючих ґрунтах, здебільшого це сірі опідзолені суглинки та супіски, придатні для землеробства і садівництва.

Через село протікає річка Конопелька, яка, розмиваючи невисокі береги, створює мальовничий ландшафт. З давніх часів ця територія приваблювала поселенців завдяки природним укриттям, багатій фауні та легкому доступу до води, що сприяло розвитку бортництва, рибальства та мисливства.

Назва села Сокиричі (Сикиричи) походить від слова «сокира», можливо, в цій місцевості розвивалася деревообробка або лісозаготівля, а назва походить від цього знаряддя праці [23].

Також є ймовірність, що назва села може стосуватися особистого імені чи прізвища одного з перших поселенців чи засновників.

Ймовірно, це село було назване на честь якогось ремесла чи майстра, який був пов'язаний з виготовленням сокир або інших інструментів, або ж могло бути пов'язане з певними природними або історичними подіями.

Існує припущення, що тут могли проживати люди, які володіли бойовими сокирами (наприклад, козаки чи опришки).

Легенда про сокиру-порятунку

Багато століть тому, коли земля ця ще була вкрита суцільною хащею, а село тільки формувалося з кількох хатин лісорубів, на поселення напав загін степових грабіжників. Ні зброї, ні захисту у людей не було, лише прості знаряддя праці, якими вони добували хліб насущний.

У той момент один із старших чоловіків, дід Андрій Сокира, підняв над головою свою важку тесану сокиру й вигукнув:

– Не втече душа, що з деревом живе. Борімося сокирою!

Люди взялися за свої сокири, тесла та мотики, виступили проти нападників і... перемогли. Кажуть, що ворогів зупинив не стільки людський опір, скільки місяць, що світив у лісі, ніби сам дух дерев допомагав своїм захисникам.

Відтоді поселення почали називати на честь тієї події – Сокиричі. А в центрі села ще довго зберігалася стара липа, під якою закопали сокиру того діда, не як зброю, а як оберіг.

Таким чином, село Сокиричі (Сикиричи) отримало свою назву, ймовірно, від лісозаготівельної діяльності або від козацьких традицій.

село Суськ (Сусек)

Перша писемна згадка про село Суськ датована 1570 роком під назвою Сусек [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Конопелька, серед полісся Волинської височини, на межі лісової та лугово-болотної зон. Місцевість характеризується родючими ґрунтами з домішками супісків, зручними для городництва, а також густими лісами, що здавна забезпечували місцеве населення дровами, ягодами, грибами й звіром.

Річка Конопелька, яка обтікає село з півдня, не лише живить природу, а й формує особливу екологічну рівновагу, визначаючи давній побут – випас худоби, вирощування льону і конопель, льонарство, рибальство.

Походження назви Суськ (Сусек) може мати кілька варіантів. Геоморфологічна – від староукраїнського або польсько-діалектного слова сусек (укр. – виїмка, низина, схил), що могло вказувати на характер рельєфу місцевості, де село «вмістилося» поміж пагорбів [23].

Побутова – сусек, у давньоруській традиції означав «комору для зерна», що символічно може пов'язувати назву з врожайністю й осілим способом життя селян.

Легенда про «золотий сусек»

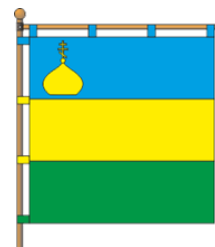
Розповідають старі люди, що колись у цій місцевості, в сиву давнину, жив старий ґазда, знаний як Дем'ян Сусек. Усе своє життя він працював на землі, але був скупий і ні з ким не ділився ні зерном, ні добром. Замість комори він збудував під землею великий льох, який у народі називали «сусеком».

Перед смертю Дем'ян сказав, що його скарб ніхто не знайде, бо він «згорнеться в річку з першою весняною повідню». Так і сталося, весною ґрунт зсунувся, а підозрілий пагорб, де колись ховали збіжжя й золото, зник без сліду.

Кажуть, іноді біля берега Конопельки чути шурхіт, ніби сиплеться зерно, а вода починає каламутитись і бурлити. Це «золотий сусек» Дем'яна ще досі шукає свого господаря. Але хто йде туди з жадібністю, обов'язково заблукає в болоті. Тільки той, хто прийде з добрим серцем, може почути спів води і знайти спокійне місце – справжній скарб душі.

Таким чином, назва Суськ могла виникнути від давньослов'янських слів, що стосуються сховищ, сушіння продуктів або природного ландшафту.

село Тростянець (Тростенец)

Перша писемна згадка про село Тростянець датована 1570 роком [86].

Поселення розкинулося на лівому березі річки Любка, серед м'яких поліських ландшафтів, де болота, луки та озера формують своєрідну природну мозаїку. Саме розташування на стику водно-болотної та сухішої рівнинної місцевості зробило поселення зручним для розвитку землеробства, рибальства, а згодом і скотарства.

Уздовж річки Любка розташовані низинні заплави, а неподалік від села донині зберігається озерце, що в давнину, за переказами, було значно більшим і вкритим густими заростями очерету – «тросту» в діалектному слововживанні.

Назва села Тростянець має топонімічне походження. Вона безпосередньо пов'язана з особливістю природного ландшафту – густими заростями тростини (очерету), які панували довкола старого озера, що колись було центром життя громади [23].

Такі назви характерні для північної та центральної частин регіону і формувалися на основі спостережень за довкіллям, що особливо актуально для громад, тісно пов'язаних із природою.

З розповідей старожилів, село колись знаходилося недалеко від озера, яке було заросле густим очеретом [19].

Легенда про «Озерний голос»

Старожили села оповідають, що в давні часи на місці теперішнього села стояло велике озеро. Його береги були вкриті тростиною, а вода – глибока і темна, мов ніч. У тому озері, за переказами, мешкала дух-охоронниця, стара жінка з косою з очерету, яку селяни називали Тростиха.

Раз на рік, у день літнього сонцестояння, вона виходила з води й вела розмову з природою: дерева гнулися, жаби стихали, а вітри припиняли подих. Ті, хто наважувався наблизитися до озера в цю мить, чули мелодійний шепіт, ніби сама земля згадувала свої давні болота й спокійні часи.

Кажуть, що коли нині вітер шумить в очереті біля залишків озера, це Тростиха нагадує людям, щоб не забували свою історію та берегли природу, бо – де тростина, там – пам'ять.

Таким чином, назва села Тростянець пов'язана з природними особливостями місцевості.

село Хопнів

Перша писемна згадка про село Хопнів датована 1559 роком [86].

Поселення розташоване в межах Волинської височини, яка вирізняється помірно-хвилястим рельєфом, глинистими ґрунтами та наявністю пагорбів, що надають місцевості певного рельєфного характеру. Поблизу села простягаються лісові масиви, а сільські угіддя

перетинають невеликі струмки, які під час дощів розливаються і утворюють природні заболочення.

Сама територія довкола Хопнева є природним переходом між підвищеною частиною Волинської височини та зниженнями у напрямку до річки Прудник, яка розташована південніше.

Назва села Хопнів має кілька можливих варіантів походження, однак найбільш вірогідною є версія, що вона походить від «хопка» або «хопчик» – слів, що в стародавні часи позначали певні предмети побуту, а також могли стосуватися деяких природних особливостей місцевості [23].

Існує припущення, що назва села може бути пов'язана з «хопкою», що є терміном для певного виду сільськогосподарських знарядь або знарядь для обробки землі, які використовувались місцевими жителями в стародавні часи.

Походження назви від слова «хопати» (схоплювати, ловити), можливо, пов'язане з промислами, що велися на цих землях, наприклад, полювання або рибальство.

Давньослов'янське ім'я Хопа вказує на те, що у давнину тут проживав боярин чи господар із таким іменем, а поселення назвали на його честь.

Також слово «хопа» могло означати певний вид рослинності, що переважав у цій місцевості.

Можливо, назва відображає особливості ландшафту, адже такі назви часто давали поселенням, розташованим поблизу водойм чи болотистих ділянок.

Інша версія свідчить, що назва могла походити від стародавніх традицій, пов'язаних із сільським життям. Можливо, це була назва місцевості, де розташовувались важливі сільськогосподарські угіддя.

Легенда про дим і хопача

Колись, кажуть старі люди, місце, де нині стоїть Хопнів, було глухим урочищем, зарослим лісами та чагарниками. У цих нетрях оселився відлюдник, якого звали Хопач. Люди уникали цієї місцини, бо вважали, що Хопач чаклун, вночі над його хатою завжди піднімався синій дим, який не розвіювався навіть у вітряну погоду.

Одного разу, під час великої негоди, в навколишні ліси втекли селяни, рятуючись від татарського набігу. Вони заблукали в хащах, а коли зневірилися знайти прихисток, побачили той самий дим над

хатою Хопача. Старий вивів їх на безпечне місце, дав притулок, навчив, як виживати в дикій природі.

На знак вдячності люди залишилися тут жити й почали називати місце на честь свого рятівника – Хопнів.

Кажуть, якщо в туманний ранок пройти галявиною, що зветься «Хопачів Яр», можна відчути запах диму й почути, як хтось стиха шепоче, ніби вказує дорогу...

Таким чином, село Хопнів має глибоке історичне коріння, а його назва, найімовірніше, пов'язана з природними умовами, промислами чи легендарною особою, яка жила тут у давнину.

село Човниця

Перша писемна згадка про село Човниця датована 1794 роком [86].

Поселення розташоване на мальовничій рівнинній території, у заплаві невеликої річки Конопелька. За переказами, в давнину сама річка мала назву Човниця, і саме від неї походить назва села. Село оточене родючими луками, болотистими заплавами та лісовими урочищами, які сприяли розвитку сільського господарства, рибальства й перевезень водними шляхами.

Вода з річки не лише давала життя полям і городам, але й служила важливим торговим і побутовим каналом у давні часи, коли шляхи були ще не впорядковані. Через близькість до лісів, Човниця також відігравала роль у заготівлі деревини та виготовленні човнів, які, ймовірно, дали початок місцевій топоніміці.

Назва села Човниця, ймовірно, походить від слова човен, що може бути пов'язано з географічними особливостями місцевості [23]. Адже розташування поблизу річки вказує на те, що жителі користувалися човнами для пересування та виробляли їх не тільки для власного використання, а і для продажу.

У місцевих переказах також згадується, що саме тут міг затонути великий човен із важливим вантажем або людьми.

Легенда про золотий човен на дні річки

У часи, коли ці землі ще не належали жодній державі, а лише лісу, річці та людям, що селилися ближче до води, ходили чутки про човен із золотим вантажем. Кажуть, везли його воїни київського князя, тікаючи від нападу печенігів. Вони мали переправити важливу скриню, чи то зі сріблом, чи з грамотами, до безпечного місця в лісовій глушині.

Та не склалося: коли човен саме плив річкою, що тоді звалася Човницею, розпочалася страшна буря, вода несподівано піднялася. Величезна хвиля ніби згорнула берег, а човен затигнула під воду. На ранок не залишилось ні людей, ні сліду човна.

Місцеві згодом знаходили обгорілі уламки деревини, а вночі над річкою часом чути було плескіт весел і приглушені голоси, ніби човен продовжував свою мандрівку дном річки.

Так і назвали цю місцевість Човниця, на згадку про човен, який поніс у глибини води свою таємницю.

Таким чином, село Човниця має назву, пов'язану з водною стихією, і вказує на його зв'язок із річками, озерами чи давніми переправами.

село Яромель (Юзефін, Йосипівка)

Хронологія заснування села Яромель залишається невстановленою. У 1906 році в списку населених пунктів Волинської губернії зазначено село Яромель Тростянецької волості Луцького повіту. У 1967 році відбулося перейменування старої назви Юзефін на нову назву Йосипівка. Волинська обласна рада у 1989 році прийняла рішення про відновлення назви села Йосипівка Ківерцівського району Волинської області на колишнє найменування Яромель [86].

Поселення розташоване на межі лісостепової та лісової зон, серед невеликих пагорбів, торфових заплав і родючих ґрунтів. Місцевість тут надзвичайно мальовнича: у довкіллі переважають ліси, озерця та заболочені ділянки, характерні для природного ландшафту південної частини Волинського Полісся. На околицях села – старі лісові дороги, якими у давнину проходили торгові й колонізаційні шляхи.

Назва села Яромель у сучасному звучанні має, ймовірно, слов'янське коріння і може бути пов'язана з особовим ім'ям або прикметниково-географічною формою від слова яр (ущелина, схил). Проте у XIX – на початку XX ст. поселення відоме під назвами Юзефін та Йосипівка, польськими колонізаційними топонімами, які виникли в період активного заселення Волинського краю польськими осадниками [23].

Назви Юзефін і Йосипівка, за переказами, пов'язані з іменем польського землевласника Юзефа (Йосипа), який започаткував тут хутір і заклав перші хати. У післявоєнні роки, в процесі радянізації та українізації місцевої ойконіміки, селу було повернуто назву Яромель.

Легенда про Юзефа, Хрест і безіменне озеро

У ті часи, коли ліси ще стояли непрохідною стіною, а болотяні заплави дихали паром та затаєним страхом, де тепер стоїть село Яромель, простягалася дика місцевість, відома лише лісовим духам та рідкісним мисливцям. Саме сюди, за давніми переказами, прибився чоловік на ймення Юзеф, високий, худорлявий, з очима, що носили в собі тінь пережитої втрати.

Кажуть, він прийшов із заходу, можливо, з Галичини, можливо, ще з глибших польських земель. Переходячи ліси, він ніс із собою лише сірий мішок, теслярські інструменти та великий дубовий хрест, який самотужки вирізьбив і вважав своїм захистом.

На схилі, де тепер старий цвинтар, Юзеф знайшов джерело, збудував хату, поставив хрест і почав нове життя.

Минали роки. До Юзефа почали приходити люди, вдови з дітьми, втікачі від кріпаччини, поранені солдати, навіть колишній панський писар, що зрікся служби. Вони просили прихистку, а Юзеф давав їм землю, допомагав будувати житло, навчав столярству. Люди поважали його як свого духовного батька, за це й село назвали на його честь – Юзефін.

Та найбільш таємничим було озеро, що утворилося неподалік. Воно не мало витоку й приток, але рівень води в ньому ніколи не змінювався. Юзеф казав, що це сльози землі за всіма, хто загинув у цих лісах без могили, і забороняв людям купатися в ньому чи ловити рибу. Одного разу, порушивши заборону, юнак на ім'я Карпо заплив на середину озера і зник назавжди. З того часу озеро почали називати

Безіменним, бо жодна назва не приживалася, ніби сама природа не дозволяла його наректи.

На схилі, де стояв хрест Юзефа, тепер цвинтар. Самого Юзефа поховали тут, а хрест його вріс у землю. Старі люди кажуть, що в час великої небезпеки з хреста починає капати роса, навіть у суху погоду і це знак, що душа засновника все ще стоїть на варті.

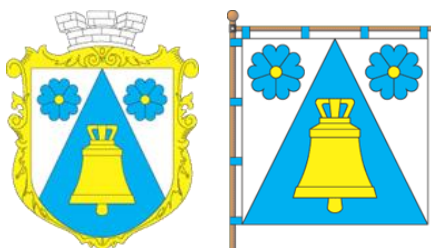
Таким чином, назва села Яромель вказує на природні особливості території.

The image displays two symbols of the Republic of Serbia. On the left is the coat of arms, which features a shield with a blue triangle containing a golden bell. The shield is flanked by two blue flowers and topped with a golden crown. On the right is the flag of the Republic of Serbia, which consists of a blue triangle with a golden bell, flanked by two blue flowers, and topped with a golden crown.

The map displays the administrative boundaries of the community of Solonka, which is shaded in grey. The territory is irregularly shaped, extending from the north to the south and east to the west. Key settlements within the community include Solonka (the administrative center), which is located in the north-central part. Other notable settlements include Zolotarevka, which is situated in the north-eastern part, and several smaller villages and hamlets such as Kuchuk, Budki, Rudka, Komarov, Kuchukovichi, Roznichi, Semki, Krasnovoля, Nychogivka, Mateyky, Osova, Maidan, Lipnensky, Chornih, Goraymivka, Rudnyky, Mar'yivka, Zhuravichi, Ostryv, Krynichne, Omer'ne, Novoukrainka, Kalynivka, Sitynitsya, Godomichi, Borovichi, Gruzatyn, Kolki, and Ostrovi. The map also shows the surrounding administrative territories, which are shaded in light green. These include the community of Kamianukha to the north, the community of Solonka to the east, and the community of Lipne to the south. The map includes a network of roads, represented by orange lines, and a river, represented by a blue line. The map is oriented with North at the top.

До складу громади входять селище Колки і 27 сіл: Боровичі, Велика Осниця, Годомичі, Гораймівка, Грузятин, Заріччя, Калинівка, Копилля, Красноволя, Криничне, Куликовичі, Майдан-Липненський, Мала Осниця, Мар'янівка, Матейки, Нічогівка, Новоукраїнка, Острови, Погулянка, Розничі, Рудники, Семки, Ситниця, Старосілля, Тельчі, Четвертня та Чорниж (рис. 3.51).

селище Колки (Романів)

Перша писемна згадка про селище Колки датована 1197 роком, воно мало назву Романів, на честь князя Романа Мстиславича, який його заснував [86].

Поселення розташоване на Волинському Поліссі, у місці злиття лісових масивів і водних артерій, на мальовничому півострові, утвореному річкою Стир. Саме географічне положення Колок – міжболотна тераса, що височіє над заплавами Стиру, здавна приваблювало людей. Тут зручне місце для оборони та торгівлі, а також природна перешкода для ворогів – заболочені луки та заплави робили селище укріпленням без додаткових мурів.

Розміщення на важливому торговому шляху сприяло перетворенню Романова на форпост, а згодом – на містечко з ремеслами, ринком та укріпленнями. Однак, як свідчать літописні перекази і місцеві легенди, у XIII столітті місто спіткала трагедія – велика пожежа, внаслідок якої було знищено майже всі будівлі.

Перша назва Романів могла походити від імені одного з перших власників або засновників поселення [23]. У княжу добу цей регіон був під владою династії Романовичів (нащадків Романа Мстиславича), що робить цю версію дуже ймовірною. Можливо, селище було закладене на честь князя Романа.

Географічна версія слова «колки» у давньоукраїнській мові могло означати лісові хащі, зарості, частокіл із дерев. Оскільки селище розташоване в лісистій місцевості Волинського Полісся, назва могла підкреслювати його природні особливості.

Господарська версія назви могла походити від слова «кол», що означає загорожу, укріплення, і могло вказувати на оборонне значення поселення.

Легенда про обгорілі кілки

Колись давно, коли містечко ще носило горде ім'я Романів і славилося ярмарками, теслями та гончарами, стояв тут замок із білого

каменю, з якого відкривався вид на синій Стир. За переказами, князь Роман, об'їжджаючи свої володіння, зупинявся у цьому замку і навіть заклав тут хрестоподібну церкву.

Та ось одного літа, коли трава стояла висока, а сонце палило землю, немов розпечене залізо, зі Стиру вийшла дівчина, не проста, а водяниця, закохана в місцевого парубка-гончара, Іллю. Парубок не відповів їй взаємністю, бо мав кохану Олену, яка жила по той бік Стиру. Розгнівана водяниця вирішила помститися всьому містечку.

Кажуть, що тієї ночі вода у річці почала кипіти, туман опустився, а над поселенням здійнявся вогонь. Будинки палали, замок тріщав від жару, люди тікали в болота. Коли на ранок дим розвіявся, усе, що залишилося від Романова – це ряд обвуглених кілків, які стирчали із землі на місці колишніх осель.

Повернулися люди, почали відбудовувати житла. Та на запитання «Куди йдеш?» відповідали: «На ті кілки... туди, де були кілки...». Згодом усе частіше почали казати просто Колки. Так і повелося. Назва нової осади вже не несла княжої величі, але в ній залишилась біль пережитої трагедії і пам'ять про відродження з попелу.

І досі, коли вода у Стиру піднімається до берегів і зринає ранковий туман, старі колківчани шепочуть: «Знову водяниця шукає свою образу...».

Таким чином, назва селища Колки може мати як природне, так і оборонне походження, а попередня назва Романів вказує на можливий зв'язок із князівською династією.

село Боровичі (Нова Четвертня, Туман, Тумин)

Перша писемна згадка про село Боровичі датована 1585 роком, коли Яків Андрійович Святополк-Четвертинський побудував на поселенні замок, назвавши його Нова Четвертня. Але сам населений пункт існував раніше, бо тривалий період у документах відбувалося розмежування села та замку. Причому і село, і замок називали як Боровичі, так і Нова Четвертня [76].

Під час Другої світової війни німці називали село Тумань, через тумани у долинах [19].

Поселення розташоване неподалік річки Стир, займає стратегічно вигідне положення між заплавленими луками й лісовими масивами. Його територія перетинається численними підвищеннями й природними виїмками, що особливо характерні для поліського рельєфу. Саме ці особливості сприяли формуванню поселення ще в ранньому середньовіччі.

Навколишні соснові та мішані ліси, від яких село, вочевидь, і отримало сучасну назву, утворюють природний оберіг від вітрів і постійно зберігають мікроклімат, характерний для цієї частини Волинського краю. У давнину поселення мало кілька назв – Нова Четвертня, а згодом – Тумин, Туман, що відображало періодичні адміністративні й культурні зміни в регіоні.

Назва Боровичі походить від слова «бір» або «бор», що означає густий хвойний ліс [23]. Оскільки область багата на ліси, цілком імовірно, що поселення отримало назву через своє розташування в густих борах. Також назва могла походити від слова «боровик» (гриб), що також пов'язано з місцевими лісовими угіддями, багатими на гриби.

Назва Нова Четвертня могла виникнути через адміністративний або землевласницький поділ, пов'язаний із сусідньою Четвертнею. Ймовірно, це була нова частина більшого поселення.

Давні назви села Туман (Тумин) пов'язані з природними умовами місцевості. Село розташоване в низині, де часто утворювалися тумани через близькість до річки.

Легенда про туман із Борів

Колись давно у поліських лісах між болотами й Стиром за ніч спускався таємничий туман, густий і сріблястий, що тримався навіть тоді, коли над іншими селами вже сходило сонце. Місцеві жителі вірили, що в тумані живе дух давнього волинського мольфара – Тума, який, передбачаючи навалу ворогів, вкривав село непрохідною імлою, аби ті не знайшли дороги до осель.

Одного разу, за переказами, татари дійшли до Стиру. Спалили навколишні хутори й наближалися до поселення Тумин. Та вночі, коли вороги хотіли форсувати річку, над болотами й полем раптово опустився туман, такий густий, що не було видно й на два кроки.

Кіннота загрузла, люди в паніці втікали, а частина потонула в заболочених протоках. Жоден не дістався села.

Відтоді жителі, дякуючи своєму покровителю, стали називати село Туман, пізніше Тумин. І хоч із часом назва змінилась на Боровичі, а ліси стали спокійними, туман і досі спускається тут не так, як скрізь, а повільно, наче охороняючи щось древнє, невидиме й могутнє.

Таким чином, село Боровичі отримало свою сучасну назву завдяки густим сосновим борам, що оточували поселення.

село Велика Осниця (Осниця)

Перша писемна згадка про село Осниця датована 1537 роком, але саме поселення на цій місці виникло ще в часи індоєвропейської єдності народів, тобто за 4–5 тисяч років н. е. [86].

Село Велика Осниця, яке також у джерелах трапляється під назвою Осниця, розташоване в мальовничій місцевості на берегах річки Кормин, однієї з приток Стиру. Село займає вигідне природне положення: з одного боку – широкі заплави та багаті на вологу луки, з іншого – соснові й березові ліси, що захищають поселення від вітрів та зберігають унікальний мікроклімат. Саме через таке розташування тут завжди процвітало хліборобство, бджільництво та рибальство.

У народній етимології назва «Осниця» походить від кореня «осн», який, за твердженнями місцевих старожилів, мав давньослов'янське значення – потік, течія або місце біля ріки [23]. Це цілком узгоджується з розміщенням села в безпосередній близькості до водного шляху Кормин, який історично міг використовуватися не лише як джерело води, а й як природна дорога або межовий орієнтир.

Назва Осниця, ймовірно, походить від слова осика – дерева, яке могло рости у великій кількості в цій місцевості.

Назва «Велика Осниця» вказує на розмір поселення у порівнянні з іншими подібними населеними пунктами (Мала Осниця).

Інша версія назви може походити від давньослов'янського слова «осна», що означає «місце, де росте ліс або є болота, що підтверджує географічне положення села в Поліській зоні.

Легенда про дівчину Осну та ріку

Колись, за сивої давнини, на цих землях жила дівчина на ім'я Осна – добра, вродлива й розумна. Осна зналася на травах, водила людей лісовими стежками, лікувала від хвороб і співала пісень, що могли заспокоїти навіть лютого звіра. Слово її цінували, адже щоночі вона приходила до берегів невеличкої річки, де молилася духам води й лісу, щоб оберігали людей.

Та одного разу на село насунулася страшна негода. Ріка, яка ще вчора ледь дзюрчала, вийшла з берегів і почала загрожувати хатам. Осна, не роздумуючи, кинулась із заклинанням до води, вийшла прямо у стрімку течію й прошепотіла:

– Візьми моє ім'я, тільки не чіпай людей...

Ріка вгамувалась. Та Осну більше ніхто не бачив.

На ранок жителі побачили спокійну, вже мілку річку і нарекли її Осницею на честь дівчини, що принесла себе в жертву. Згодом поселення, що виникло на цьому місці, теж дістало цю назву.

І досі старі волиняни вірять: якщо в тихий вечір прийти до річки Кормин біля Осниці, можна почути ніжний голос, що співає прощальну пісню воді...

Таким чином, село Велика Осниця отримало свою назву, ймовірно, через близькість до річки.

село Годомичі (Гедеоничі)

Перша писемна згадка про село Годомичі, раніше відоме як Гедеоничі, датована 1623 роком [86].

Поселення розташоване на мальовничій водно-лісовій межі Волинської області. З північної сторони воно омивається повноводним Стиром, а центром села протікає річка Грушвиця, спокійна, але

життєдайна артерія, яка багато століть живить землю, людей та перекази.

Географічне положення Годомичів робило село стратегічно вигідним і водночас ізольованим, ідеальним місцем для спокою, молитви та роздумів. Тут переплітаються лугові заплави, пагорби й соснові гаї, а сама природа ніби схиляється до тиші.

Назва села Годомичі може мати кілька версій походження. У давнину на цих землях міг жити або володіти поселенням князь чи боярин на ім'я Гедон або Гедеон, звідси стара назва Гедеоничі. Згодом вона могла трансформуватися у Годомичі.

Назва «Годомичі» може походити від слова годити або годний (у значенні зручний, придатний), що вказує на сприятливі умови для життя, господарювання чи оборони [23].

Проте у місцевих жителів є своя версія, яка вказує на те, що назва походить від церковного імені Гедеон, яке мав луцький єпископ Гедеон Святополк. Він обрав місце біля Четвертні для усамітнення, тому поселення назвали на його честь Гедеоничі, згодом Годомичі.

Легенда про єпископа Гедеона

Серед жителів Волинського краю досі побутує розповідь, що в далекому XVII столітті цими землями часто мандрував луцький єпископ Гедеон Святополк. Був він мужем мудрим і втомленим від мирської суєти, тому щоразу, коли знаходив вільну днину від церковних справ, шукав усамітнення в природі.

Одного разу, дійшовши Четвертні, він звернув у густі дубові ліси, де перетиналися дві річки – Стир і Грушвиця. Там, серед тихого переліску і співу жайворонків, Гедеон збудував невеличку келію, а поряд поставив дерев'яний хрест. Його серце, кажуть, одразу знайшло спокій. Саме тут він молився за край, за людей, за мир.

З часом навколо його самотницької обителі почали осідати люди – ті, що шукали такого ж душевного притулку. Поселення зростало, а в народі стали казати: «Йдемо до Гедеоничів – на спокій, на тишу».

Згодом назва трансформувалася з Гедеоничів у Годомичі, проте пам'ять про праведного єпископа не зникла. Люди досі вірять, що на світанку, коли над Грушвицею стелиться туман, можна побачити постать старого чоловіка в рясі, який тримає в руках хрест і мовчки благословляє землю...

Таким чином, назва села Годомичі пов'язана з особовим ім'ям Гедеон.

село Гораймівка

Перша писемна згадка про село Гораймівка датована 1583 роком [86].

Поселення розташоване на унікальному перехресті природних ландшафтів, на правому березі річки Кормин, однієї з важливих приток Стиру, що протікає в заплавної, болотистій зоні регіону. Рельєфна особливість села – острівець твердої землі, що здавна був оточений непрохідними болотами, створюючи природний захист від нападників і небажаних гостей. Це робило місцевість важкодоступною, але стратегічно вигідною.

Перші поселення на території села, за переказами, з'явилися ще в XII столітті. Археологічні та фольклорні свідчення вказують, що тут могла існувати невелика твердиня або поселення-укриття під час монголо-татарських навал. Надалі, в часи Великого князівства Литовського та Речі Посполитої, ця земля стала об'єктом дарування шляхті.

Назва села Гораймівка може походити від слова «Гора», можливо, село було засноване біля пагорбів або підвищеної місцевості, що характерно для багатьох топонімів регіону.

Припускають, що село могло бути назване на честь шляхетського роду або місцевого володаря на ім'я Горайм.

Польське або давньоруське слово «гурай» може означати підніматися, височіти, що також пов'язано з рельєфом [38]. У південній частині сучасної території села і досі збереглися рештки гори Піщаної, яка колись була досить високою.

За переказами, назва походить від прізвища пана Горайма, який у XIV столітті був його власником.

Дослідник Павло Тутковський пов'язує назву з льодовиковими відкладеннями («гора», «гряда»), характерними для Полісся. Спочатку село знаходилося на правому березі річки Кормин, а після війни почало забудовуватися на лівому березі.

Також побутує версія, що на території села було поселення для засуджених, які перебували в колонії міста Цумань. Так як місцевість була важко доступна і малопридатна для проживання, власники так вирішили її використовувати.

Легенда про магната Горайма

Колись, у часи литовських князів і польських королів, волинські землі роздавалися шляхтичам за службу. Один із таких приближених до трону панів – Горайм, військовий та землевласник отримав у володіння території на болотах біля річки Кормин. Усі радили йому відмовитись: мовляв, земля мокра, підступна, ні сіяти, ні будувати тут неможливо.

Але Горайм був не з лякливих. Він сказав: «Там, де не ступала нога боягуза, буде стояти дім мого народу».

Він наказав звести перші хатини на дерев'яних палях, зміцнити ґрунт, укласти стежки крізь трясовину. Згодом навколо оселилися десятки селянських родин. Вони не лише вижили, вони перетворили болото на родюче поле.

Коли сусідні землі потерпали від нападників, болота Гораймівки стали непрохідним щитом. Тутешні люди навчилися жити з природою: видобували торф, ловили рибу, збирали цілющі трави. А пан Горайм здобув славу мудрого господаря. По його смерті люди вирішили увічнити його ім'я у назві поселення.

Так болотяна місцевість стала селом Гораймівка, а легенда про сміливця і досі живе у пам'яті місцевих старожилів.

Таким чином, назва села Гораймівка може бути пов'язана з природним рельєфом (пагорбами), іменем шляхтича чи історичними подіями.

село Грузятин (Грузяшин)

Хронологія заснування села Грузятин залишається невстановленою.

Поселення розташоване у природно багатому, але складному для життя районі – між двома річками: Стохід і Стир. Такий ландшафт

формує своєрідний природний коридор з численними заболоченими територіями, вологими луками, суглинками та періодично підтоплюваними землями. Місцевість здавна вважалася непридатною для масового заселення, але водночас слугувала стратегічним шляхом для чумаків, мандрівників та торгівців, що рухалися із півдня на північ і навпаки.

Етимологічна версія назви може походити від слова «грузький», що означає заболоченість або вологість ґрунту, що могло вказувати на місцевість, де село розташоване, наприклад, поблизу боліт чи річок [23].

Історична версія назви може бути пов'язана з діяльністю місцевого населення, наприклад, перевезенням вантажів або «грузів». У давнину ці місця могли бути важливим пунктом на торгових шляхах.

Особистісна версія назви може походити від імені або прізвища засновника чи першого землевласника, який міг зватися Грузян або Грузин.

Проте у старожилів є свої варіанти походження назви села. Вони вважають, що село отримало назву від праслов'янського слова «грязь» або польського «graz» («багно»), що описує місцевість із суглинистими землями та непростими умовами [38].

Існує переказ, що колись з Криму їхали чумаки і загрузли у болоті, яке розташовувалося на місці майбутнього поселення. Тобто, назва села походить від слова «загрузли».

Легенда про чумаків, що загрузли в болоті

Колись, багато століть тому, коли головними шляхами були ті, що простягалися від Криму до Західної Русі, у ці землі прибув караван чумаків. Вони везли з Чорного моря сіль і рибу і прямували через болота між двома річками – Стоходом і Стиром.

Дорога була важкою, дощі не припинялись кілька днів, а земля під ногами і колесами ставала все м'якшою. І ось, коли до найближчого села залишалося якихось кілька верст, віз провалився в болото. Чумаки кинулись рятувати коней, бочки, міхи з крамом..., але грузли все глибше.

Невідомо, як довго тривали ті зусилля, але на місці стоянки чумаки вирішили зупинитись надовго.

– Нехай тут буде місце для тих, хто загруз, але вижив, – мовив найстарший із чумаків.

Так вони почали зводити хати, осушувати навколишні болота, копати канали, розчищати русла. І хоч земля залишалась важкою, люди не здавались. Селище назвали на згадку про пригоду: «Грузятин» – як пам'ять про грузьке місце і силу волі його перших поселенців.

Кажуть, що в дощову ніч, коли вода підіймається до порогів, можна почути, як в тумані скриплять колеса старого чумацького воза, що все ще намагається вибратися з багна...

Таким чином, село Грузятин отримало свою назву, ймовірно, від природних умов – болотистого ґрунту, де люди грузнули.

село Заріччя

Перша писемна згадка про село Заріччя датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Кормин, мальовничої, хоч і неширокої водної артерії, що здавна слугувала природним орієнтиром і джерелом життя для навколишніх поселень. Місцевість довкола рівнинна, багата на луки, пасовища та дрібні ліси, які зберегли риси давнього природного ландшафту Волинського краю. Річка забезпечує вологість ґрунтів і підтримує традиційне для цих країв ведення сільського господарства.

Назва села Заріччя типова для української топоніміки, однак має глибше значення, ніж здається на перший погляд. Вона вказує не лише на географічне розташування «за рікою», але й має соціальний підтекст: історично мешканці Заріччя були відокремлені від інших сіл, що розташовувались на правому березі річки Кормин, і розвивали власну громаду, традиції та побут [23].

Легенда про зниклу переправу

У давні часи, коли село ще не мало сучасної назви, люди обживали обидва береги річки Кормин. На лівому боці, серед високих верб і очеретів, стояло кілька хатинок, а навпроти, на правому було більш розвинене село, з храмом і ярмарковою площею.

Між цими берегами здавна існував дерев'яний міст, який слугував єдиною переправою. Кажуть, його побудували ще за княжих часів, і він стояв міцно, поки не прийшли неспокійні роки.

Одного дощового літа, коли річка Кормин вийшла з берегів, міст зруйнувала велика вода. Люди з обох берегів намагалися відновити переправу, але щось заважало. То вода тече швидше, ніж можна закріпити палі, то матеріал зникає вночі, наче хтось невидимий зупиняв кожну спробу.

Місцеві почали говорити:

– Це знак згори. Там – своє село, а тут – своє життя.

Відтоді так і повелося: громада на лівому березі почала жити окремо, тому за нею закріпилася назва Заріччя – «по той бік». Кажуть, у безвітряні вечори на тому місці, де колись був міст, можна побачити в тумані силуети: то ходять душі будівельників, які так і не завершили переправу...

Заріччя – село, що виросло «по той бік» не лише річки, а й часу. Історія його – це історія кордонів: між землею і водою, між селами і спільнотами, між минулим і тим, що ще живе в пам'яті.

Таким чином, назва Заріччя походить від його географічного положення – поселення, розташованого за річкою.

село Калинівка (Колодниця, Голодниця)

Хронологія заснування села Калинівка залишається невстановленою.

Поселення розташоване неподалік невеликої, але мальовничої річки Рудка, яка тече поміж лісистих пагорбів та луків, підтримуючи вологість ґрунтів і сприяючи веденню традиційного сільського господарства. Природа довкола села щедра на ягоди, зокрема калину, яка стала символом і сучасною назвою села. Декілька кілометрів на схід від нинішнього поселення збереглися залишки хуторів, які у свій час були насильно залишені мешканцями заради створення більш централізованої громади.

Село Калинівка отримало свою сучасну назву у 1962 році [86]. Найімовірніше, воно було перейменоване в рамках загальнодержавної політики зміни назв сіл, пов'язаних із негативними чи архаїчними значеннями.

Назва Колодниця може походити від слова «колодязь», що вказує на місцевість, де були джерела або криниці.

Наступна назва Голодниця могла з'явитися внаслідок важких часів (голоду, війни, неврожайних років), коли місцевість асоціювалася з нестачею їжі [23].

Назва Калинівка є типовою для України та вказує на велику кількість калини в цій місцевості або має символічне значення, пов'язане з народною традицією, красою та стійкістю українського народу.

Як стверджують старожили, село отримало теперішню назву через куці калини, які росли біля кожної оселі.

Раніше воно називалося Колодниця, бо саме за допомогою колод будували шлях та Голодниця, хоча голоду в селі не було. Біля теперішнього села існувало багато хуторів, які місцева влада змушувала залишати. Ніхто не хотів переїздити на нове «голодне» (пусте) місце, тому нове місце поселення назвали Голодниця.

Легенда про калинову переправу

Кажуть, що тоді, коли хутори тільки почали переселяти в одне місце, селяни мусили перебиратися через заболочену місцевість, де постійно грузли вози, а коні падали від втоми. Одного вечора, після дощу, коли черговий обоз не міг зрушити з місця, з боліт вийшла таємнича постать – жінка в червоній хустині, що несла в руках пучок калини.

– Не рушайте в bagno, – сказала вона, – стеліть калинове гілля. Те, що з добром послано, з добром і понесе.

Люди спершу злякались, але один дідусь нарвав калини й почав кидати її гілки під ноги коням. І на диво віз зрушив із місця, і всі благополучно дісталися нового поселення. З того часу на місці переправи висадили калиновий гай, а переселенці назвали свій новий дім – Калинівка, віддаючи шану тій, хто, можливо, і не була людиною, а лісовою берегинею.

Таким чином, назва села Калинівка пов'язана з українськими народними символами – калиною, красою та духовною силою.

село Копилля (Копилє)

Перша писемна згадка про село Копилля датована 1577 роком. Олександр Цинкаловський у своєму дослідженні згадує, що це село на початку XX століття мало назву Копилє [34].

Поселення розташоване на лівому березі річки Стир, у мальовничій місцевості, що поєднує родючі заплави з піщаними підвищеннями. Високі пагорби з сипучого золотистого піску формують своєрідні природні бархани – «купи» або «копи», що дають уявлення про історичний ландшафт цієї території.

Ці піщані підвищення – природне явище, яке вирізняє Копилля серед навколишніх сіл. Навесні річка Стир розливається, залишаючи піщані гряди неушкодженими, що здавна слугували як зручне місце для житла, скотарства та охоронних поселень.

У давнину слово «копил» означало дерев'яну підпору, конструктивний елемент у будівництві хат, млинів, мостів, і може вказувати на те, що тут були майстри-будівельники або місцевість була болотистою, тому доводилося зміцнювати дороги й будівлі спеціальними конструкціями [23].

Етимологічна версія походження назви села, ймовірно, від слова «копа» – одиниці підрахунку снопів, яка використовувалася в сільському господарстві, що може вказувати на поселення, як осередок землеробства.

Назва Копилля, за переказами місцевих жителів, має литовське походження. У добу, коли Волинська земля перебувала під владою Великого князівства Литовського, до цих місць прийшли литовські землеміри й вої, які шукали вигідне місце для табору.

Побачивши піщані дюни, вигукували «kopos!», що литовською означає «купи» або «піщані пагорби». Саме ця особливість настільки вразила мандрівників, що вони залишилися тут на ночівлю, а згодом і на постійне поселення. Так слово «копос» трансформувалося у місцевому вжитку в Копилля і стало офіційною назвою поселення [38].

Легенда про «піщане» світло

Розповідають, що в давнину у цих місцях ходили дивні вогні. У сутінках, коли туман огортав берег Стиру, на піщаних горбах виникало м'яке золотисте світло, що ніби струменіло з-під землі. Один відважний литовський воїн, на ім'я Дайніс, вирішив перевірити, чи це не пастка або щось надприродне.

Він виліз на найвищий пагорб з піску, який скидався на купу, й помітив, що земля під ним наче дихає. Раптом з піску виринув старий дубовий хрест – знак того, що колись тут стояла святиня або захоронення. Як тільки Дайніс торкнувся його, все навколо засяяло ясним світлом, у воїна вмить зцілились рани, отримані в бою.

Місцеві зберегли легенду про те, що пісок Копилля має цілющу силу, а на одному з пагорбів заховано древній символ предків. За переказами, у ясні ночі, коли повний місяць сходить над Стиром, можна побачити, як над купами пливе бліде полум'я – дух минулого, що охороняє Копилля.

Таким чином, село Копилля має кілька можливих версій походження назви – від слова «копил» (опора, підпора), «копати» (розкопки, земляні роботи) або «koros» (піщані горби).

село Красноволя

Перша писемна згадка про село Красноволя датована 1783 роком [86].

Поселення розкинулося в мальовничій місцевості, де річки Кросоха та Кормин перетинають плодючі волинські простори. Місцевість тут горбиста, з багатою гідрографічною мережею, яка відіграла важливу роль у заселенні та формуванні села. Природний ландшафт створює гармонійне поєднання пагорбів, луків і заплав, де навіть після весняних розливів земля зберігає свою силу й родючість.

Село розташоване на підвищенні, стратегічно безпечному місці, яке в історичному минулому слугувало як природна оборона від стихій та ворогів.

Комбіноване значення назви села Красноволя утворено з двох слів: «красна», що означає красива або гарна і воля, що вказує на свободу [23]. Це свідчить про мальовничий вигляд поселення та вільний статус його мешканців у певний період історії.

Історична версія назви могла виникнути внаслідок заселення або реформ, коли землі були надані людям на умовах вільного господарювання.

Природна версія назви могла виникнути через прекрасний краєвид, що оточував поселення – ліси, луки чи водойми.

Місцеві жителі кажуть, що колись на місці села стояли дерев'яні хати, які люди називали будами, але велика повінь змусила їх залишити оселі. Піднявшись на пагорб, вони вирішили залишитися там і сказали: «Тут буде нам красна воля!» Так село отримало назву Красноволя, що символізує гарне й вільне життя.

Легенда про буди та нову волю

Колись на місці нинішньої Красноволі було невелике поселення з дерев'яних хат, які люди називали просто будами. Вони стояли в низовині, неподалік злиття річок Кросохи та Кормина. Життя тут було спокійне, багате на рибу, сіножаті й лози.

Але одного весняного ранку вода несподівано піднялася, захопивши зненацька все село. Люди вибігали з хат, рятуючи лише дітей, ікони та худобу. Глибока й бурхлива повінь поглинула Буди повністю.

Громада зібралася на найближчому пагорбі. Втовлені, налякані, але живі, вони дивилися згори на місце, де ще вчора вирувало їхнє життя. І тоді стара жінка, берегиня роду, мовила:

– Годі нам більше жити в воді. Тут, де земля висока, де повінь не дійде, тут буде наша красна воля!

Так і залишилися вони на пагорбі, збудували нові хати, вирили криниці, посадили сади. Назву «Красноволя» прийняли як оберіг пам'яті та обітницю свободи, не лише від стихій, а й від неволі та страху.

Кажуть, у дуже дощову весну, коли вода знову прагне торкнутися старих місць, на тому місці, де були Буди, видно, як із землі виринає тінь хатніх дахів і чути плескіт води між порожніми стінами. Але воля вже не покидає пагорбів Красноволі.

Таким чином, село Красноволя отримало назву через гарні природні умови та статус поселення вільних людей.

село Криничне (Лище)

Село згадується у географічному словнику Королівства Польського та інших слов'янських теренів (1884 р.) під назвою Лище [38]. У 1967 році воно отримало назву Криничне [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Грушвиця, правої притоки Стиру. Це благодатна територія, багата на джерельну воду, родючі ґрунти та м'які пагорби, які природно захищають поселення від сильних вітрів і весняних розливів. Річка Грушвиця не лише формує мікроклімат місцевості, а й слугувала в минулому важливою дорогою для торгівлі та побуту.

Село оточене лісистю місцевістю, де й досі подекуди збереглися зарості ліщини – природний символ його давньої назви.

За переказами старожилів, у давнину ця територія була густо вкрита ліщиновими чагарниками, що давало тінь, горіхи й захист від негоди. Тут оселився рід, який інші почали називати Лищуками – «тими, хто живе серед ліщини». Від імені цього роду й пішла назва поселення – Лище.

Проте у 1967 році, в межах кампанії радянських адміністративних змін, село перейменували на Криничне, що також мало під собою ґрунтовну основу, тут здавна було багато джерел, криниць і підземних потоків, які рятували людей у засуху, а подекуди вважалися навіть цілющими.

Легенда про живу воду Лищуків

Колись, за дуже давніх часів, коли ще не було дороги, навіть Грушвиця була лише вузьким струмком, серед ліщинових заростей оселилася родина переселенців, утікачів із місць, де не було води. Люди ці були зморені, але мали силу духу. Вони обрали пагорб, де земля здавалася м'якою, а трава мала особливий блиск.

Голова роду, дід Іван, вирив на тому місці першу криницю, з неї несподівано пішла не проста вода, а з легким сріблястим відблиском, мовби в ній жила зоря. Люди вгамували спрагу, а одна з жінок, хвора і знесилена, випивши тієї води, вже наступного дня стала на ноги.

З того часу криниць побільшало і кожна знаходилася там, де над землею ніби лунала тиха пісня або шелест ліщини вказував на підземний струмок. Люди казали, що ліщина оберігає джерела, а джерела в свою чергу дають життя ліщині.

Так рід Лищуків жив і множився, а вода їхня славилася далеко за межами поселення. Навіть чумаки, які проїжджали повз, зупинялися тут, щоб набрати води в дорогу – «із живої криниці Лищуків», як говорили.

З роками, коли село почали називати Криничне, стара назва не зникла, її й досі пам'ятають у серцях. Бо вода тече, назви змінюються, але пам'ять про коріння, ліщину й джерела вічна.

Таким чином, село Криничне отримало свою назву через природні джерела та криниці, які забезпечували людей водою.

село Куликовичі (Кульковичі)

Перша писемна згадка про село Куликовичі датована 1488 роком [86].

Поселення, історично знане також як Кульковичі, розташоване на правому березі річки Стир, у мальовничій і стратегічно вигідній місцевості Волинської області. Річка, що тут розливається широким плесом, не тільки живить родючі ґрунти, але й здавна служить водним шляхом, поєднуючи поселення з іншими землями. Навколишні ліси багаті на дичину, а заплави й луки вздовж Стиру приваблюють птахів, зокрема куликів, які стали живим символом цієї землі.

Назва села Куликовичі, ймовірно, походить від прізвища економа маєтку князя Четвертинського Куликова [25].

Також назва «кулик» в стародавньому українському фольклорі означає птицю, яку часто асоціювали з водними місцями, що вказує на

можливо болотисту або заболочену місцевість, де люди будували свої поселення.

Деякі вчені вважають, що назва походить від слова «кулик» – назви птаха. Цих птахів було багато в даній місцевості і на них дуже любили полювати пани [19].

За місцевими переказами, село Куликовичі виникло в давнину, коли люди оселилися в цій місцевості через багатство природи: ліси, повні звірини, річку Стир із рибою та зручним водним шляхом. Існує кілька версій походження назви села. За однією, воно походить від імені знаного чоловіка Кулика. Інша версія пов'язана з Куликовською битвою нібито князь Боброк Волинський поселив тут полонених татар. Також припускають, що назва пішла від великої кількості куликів, які водилися на берегах Стиру.

Легенда про татару, кулика і князя

Давним-давно, коли Велика Орда ще не втратила сили, а Русь тільки почала підійматися після монгольського ярма, зібралися князі протистояти наступу. Серед них був мудрий і рішучий князь Дмитро Боброк, волинський боярин, знаний за хоробрість і хитрість. Саме він, кажуть, у Куликовській битві заманив ворога в пастку та здобув перемогу.

Після битви князь вів додому полонених татар, а коли дійшли вони до мальовничого берега Стиру, де ліси щільно обіймали воду, а повітря було напоєне духом вільного простору, полонені попросили залишитися тут. Князь довго дивився на землю, на птахів, що спокійно ходили серед очерету, і промовив:

– Тут буде поселення. Назву йому дам на згадку про битву і про цих птахів, що, мов доля, ведуть нас через бурі.

Так з'явилися Куликовичі, село, де пам'ять про битву, перемогу й примирення переплелася з піснею куликів, що донині виводять мелодії над рікою.

Кажуть, щороку восени, коли тумани стеляться над Стиром, а кулики зграйками злітають у небо, лунає тихий гомін кінських копит і брязкіт зброї, що чутно лише тим, хто несе в серці повагу до минулого.

Таким чином, село Куликовичі отримало свою назву, ймовірно, від родового прізвища, що набуло популярності в той час або від великої кількості птахів, які гніздилися на бототах.

село Майдан-Липненський

Хронологія заснування села Майдан-Липненський залишається невстановленою.

Поселення розташоване серед зелених пагорбів і лісистих просторів Волинської області. Місцевість довкола села багата на липові насадження, які з давніх часів служили і як природний захист, і як місце зборів, і як оберіг для місцевих мешканців. Поблизу проходили давні шляхи, якими рухалися купці, вояки та чумаки. У природному ландшафті домінують високі липи, родючі ґрунти й численні джерела, що створюють умови для комфортного сільського життя.

Назва села Майдан-Липненський має подвійне походження: «Майдан» – слово тюркського походження, яке в давнину використовувалося на українських землях для позначення місця торгівлі, ярмарку або поселення, що виникло на вирубаній ділянці лісу [23]. У Волинському регіоні назва «Майдан» часто зустрічається в назвах сіл, які були засновані як лісові промисли або місця тимчасового проживання. «Липненський» – пов'язане з сусіднім селом Липне або густими липовими лісами, які могли бути характерними для цієї місцевості. У давнину липи були важливими деревами для бджільництва, збору липового цвіту, а також виготовлення різних виробів. Водночас «липня» – це рослина, яка могла рости на території села, тому така назва може також бути пов'язана з природними умовами.

Серед місцевих жителів існує кілька легенд щодо походження назви. За однією, після нападу турків люди сховалися серед лип на околиці й заснували нове поселення, назвавши його Липно.

Інша оповідь говорить про те, що жителі закопали скарби під старою липою, тому це дерево і дало назву селу.

За третьою легендою, село назвали на честь козацького лицаря Івана Липовця, який організував нищівну відсіч туркам поблизу села.

Легенда про лицаря Івана Липовця

Кажуть, що в буремні часи татарських набігів і турецьких вторгнень, коли земля Волинська потерпала від ворожих орд, на захист

свого краю став козак Іван Липовець – лицар відваги й незламної волі. Він був родом із козацької старшини, знаний за гострий розум і силу. Його козацький загін таборував неподалік місця, яке пізніше стане селом.

Одного разу, за ніч, Іван отримав звістку, що турецький загін переправився через річку і рухається до місцевого ярмарку. Не гаючи часу, він зібрав козаків на «майдані» серед лип – місці, де зазвичай відбувалися ради й збори. Під старою липою він виголосив запальну промову, яка надихнула навіть старих і поранених взятися до зброї.

Бій відбувся просто на узліссі, короткий, але нищівний. Іван Липовець особисто зрубав турецького воєначальника, а залишки ворога втекли, кинувши зброю та здобич.

На знак вдячності люди вирішили назвати цю місцину Липненським Майданом, а згодом – Майдан-Липненський.

Липа, під якою козаки давали присягу, простояла ще понад століття. І навіть коли впала, старі казали, що вітри все ще нашіптують під її корінням козацькі думи й заклики до волі.

Таким чином, село Майдан-Липненський отримало свою назву завдяки історичним і природним особливостям місцевості.

село Мала Осниця

Перша писемна згадка про село Мала Осниця датована 1577 роком [86].

Поселення розкинулося вздовж мальовничої річки Кормин, яка є правою притокою Стиру. Місцевість тут переважно рівнинна, із родючими ґрунтами та лісовими масивами на околицях. Від річки Кормин село отримує не лише воду, а й природне багатство – заплавні луки, придатні для випасу, а також численні джерела, що живлять водойму. Своім розташуванням Мала Осниця нагадує традиційне поліське поселення, що виникло «біля води», «біля потоку».

Село Мала Осниця має тісний зв'язок із сусіднім селом Велика Осниця, що свідчить про їхнє історичне та територіальне співіснування.

Назва «Осниця» може походити від слова «осина», що вказує на значну кількість осикових лісів у цій місцевості. Можна припустити, що місцевість, на якій розташоване село, була багата на ці дерева, а назва села могла бути пов'язана з цією рослиною [23].

Деякі дослідники вважають, що назва може мати давньослов'янське походження, пов'язане з лісовими промислами або навіть стародавнім поселенням.

Частка «Мала» вказує, що село було меншим за населенням або територією порівняно з Великою Осницею.

Місцеві жителі пов'язують назву села з коренем «осн», що означає «потік» або «біля ріки», тобто пов'язують з розташуванням села поблизу річки Кормин. Доповнення «Мала» вказує на меншу кількість жителів порівняно з Великою Осницею.

Легенда про про Осну – берегиню Кормину

Колись, у ті часи, коли Волинська земля ще була густо вкрита пралісами, а замість доріг пролягали лише стежки звірині, на місці теперішнього села Мала Осниця був дикий край, земля тіней і джерел. Кажуть, саме тут, де сьогодні шумлять верби над Кормином, жила дівчина на ім'я Осна.

Ніхто не знав, звідки вона з'явилася. Хтось казав, що вона вийшла з джерела в ніч повного місяця. Інші стверджували, що Осна – донька водяного і лісової мавки, послана оберігати людей.

Коли перші поселенці дісталися сюди, шукаючи прихисток після втечі від нападів степовиків, вони були виснажені й не мали жодної краплі води. Вже на межі життя і смерті, люди впали на землю, тоді з лісу вийшла дівчина у світлому вбранні. Вона нічого не сказала, лише повела їх за собою крізь густі зарослі. Там, між двох пагорбів, починало пробиватися джерело, кришталеве, глибоке, мов саме небо сховалося в землі.

Осна мовчки вказала на джерело й зникла. Люди напилися, залишилися тут жити й збудували перші хатини. Вони назвали своє поселення на її честь – Осниця, тобто місце Осни, біля потоку.

Але то ще не кінець історії. Щороку, в ніч на Купала, старі жінки розповідають, як можна побачити Осну. Якщо прийти до джерела, звідки бере початок Кормин, опівночі й мовчки набрати води, у дзеркалі її поверхні з'явиться силует дівчини. Вона не дух, не тінь, а вічна пам'ять цієї землі, яка зберігає життя у кожній краплі води.

Кажуть, доки пам'ятають про Осну, Мала Осниця стоятиме. Бо вода її береже, як мати своє дитя.

Таким чином, назва села Мала Осниця пов'язана з розташуванням села поблизу річки Кормин.

село Мар'янівка

Хронологія заснування села Мар'янівка залишається невстановленою. У 1906 році воно входило до Колківської волості Луцького повіту Волинської губернії [86].

Поселення розташоване на межі мішаних лісів і піщаних височин. Місцевість тут рівнинна, з рідкими болотистими зниженнями, де здавна добували торф. Ліси довкола щедрі на ягоди, гриби та дичину, що історично забезпечувало добрий побут місцевим мешканцям.

Землі в околицях малородючі, піщані, тому заселення цих просторів тривало довго й поступово. Однак у другій половині XIX – на початку XX століття сюди прибула група німецьких колоністів, які почали облаштовувати господарства, впроваджуючи нові методи обробки ґрунту та зведення будівель.

Назва села Мар'янівка, ймовірно, походить від особистого імені Марія або Мар'ян, що було поширеним серед українського населення [23].

Село могло бути назване на честь поміщиці Марії, яка володіла цими землями або сприяла заснуванню поселення.

Не зважаючи на ці припущення, місцеві жителі переповіли свою версію походження назви. Назва села походить від імені Маріани (Мар'яни), першої дитини, народженої у новоутвореній німецькій громаді. У 1886 році, згідно з вимогами Волинського губернського управління, назви німецьких поселень перекладалися на слов'янський лад, що закріпило назву Мар'янівка.

Легенда про Мар'яну

За переказами старожилів, назва села Мар'янівка походить від імені дівчинки Мар'яни (Маріани), першої дитини, яка народилася в

новозаснованій німецькій колонії. Її поява на світ символізувала початок життя на цих ще диких і важкопрохідних землях.

Колоністи, які прийшли сюди з далеких земель, довго будували нові оселі, осушували землю, садили перші сади. Вони казали, що дитина, яка народиться тут першою, буде благословенням цієї землі. І коли в хатині, де ще пахло деревом і димом, почулося перше дитяче голосіння, його зустріли як справжнє диво.

Дівчинку назвали Мар'яною, на честь святої, покровительки матерів і дому. Вважається, що вночі після її народження в лісі з'явилося саяво, а лелеки закружляли над новою оселею. З того часу кожен, хто приходив у нове поселення, знав: це місце, де життя бере початок і носить ім'я Мар'яни.

Кажуть, якщо доторкнутися до старого дуба на пагорбі над селом, можна почути легкий подих вітру, що повторює ім'я першої дитини – «Мар'яна», мов оберіг у споконвічному лісі.

Таким чином, село Мар'янівка отримало свою назву, ймовірно, від імені Мар'яна.

село Матейки (Мацейки)

Хронологія заснування села Матейки залишається невстановленою.

Поселення розташоване в межах мальовничої Волинської височини, на лівобережжі річки Кормин, притоки Стиру, яка в'ється серед луків та мішаних лісів, що здавна слугували притулком і джерелом добробуту для місцевих жителів. Ґрунти в околицях переважно суглинисті й багаті на органічні речовини, а численні джерела й природні зниження утворюють зволожені ділянки, сприятливі для рільництва та сінокоосу.

Село виникло як невеликий хутір, заснований, за переказами, господарем чи мисливцем на ім'я Матвій. Його нащадків називали Матвійками, а сам населений пункт Мацейками, так зазначається у польських джерелах. З часом трансформація назви набула сучасного звучання – Матейки, яке зберегло пам'ять про першопоселенця.

Найімовірніше, село отримало назву від прізвища або імені першого поселенця чи власника землі. В українській і польській мовах поширені імена Матей або Мацей (відповідник імені Матвій) [38].

Можливий вплив польської мови, адже в історичних документах село згадувалося як Масеґкі чи Масеікі, що характерно для польської традиції назв.

За свідченнями мешканців, назва поселення походить від імені першого жителя Матвія, мисливця чи господаря-землероба. Його родина отримала прізвисько Матвійки, а з часом невеликий хутір виріс у село. За часів Польщі село називали Мацейками, але згодом назва видозмінилася до сучасної – Матейки.

Легенда про Матвія і ріку-провидицю

Колись, у ті часи, коли ліси були густішими, а ночі темнішими, до берегів річки Кормин прийшов чоловік. Його звали Матвій і ніхто не знав, звідки він прибув. Він був не просто мисливцем чи хліборобом, як згодом казали, а людиною, яка шукала відповіді про втрати, долю, місце для нового життя. Мав із собою лиш сокиру, рушницю, мішок жита та маленького сина.

Одного вечора, коли Матвій облаштував табір поблизу річки Кормин, вода раптом почала шуміти, мов говорила. Він набрав води й почув голос – жіночий, глибокий, мов сама земля промовляла: «Тут твоя доля. Стань і залишайся. Поки течу, охоронятиму тебе і твій рід».

Матвій збудував хату, засіяв жито, посадив сад. До нього почали сходитися інші – утікачі, бідняки, мандрівники. Вони ставили будівлі поряд, і хутір зростав. Але Матвій мав одну умову – щороку навесні кожен мав кинути у Кормин жменьку зерна як подяку річці.

Минали роки. Матвія давно не стало, але люди пам'ятали про обряд. Одного разу місцевий житель сказав: «Навіщо кидати зерно в ріку? Ліпше зберегти для себе!»

Наступного дня вода вийшла з берегів і змила кілька хат. Люди злякалися, відновили звичай і з того часу щороку весною до річки йдуть діти й старі, несучи в долонях зерно. Вони шепочуть: «Дякуємо, що даєш нам хліб і життя».

Кажуть, у тиху ніч, якщо стати біля берега, можна почути голос Кормину – шепіт жінки, що оберігає село, засноване Матвієм.

Таким чином, назва села Матейки походить від імені першого власника чи засновника поселення.

село Нічогівка

Село Нічогівка виникло наприкінці XVIII століття, що свідчить про його заснування у період активного розселення в регіоні [86].

Поселення розташоване на лівобережжі річки Кормин, у низинній частині, серед мозаїки болотистих лук, борів та піщаних підвищень. Річка Кормин, звивиста й лагідна, з давніх часів була єдиним джерелом води і риби для місцевих жителів, а також використовувалася як сполучення з навколишніми селами. Незважаючи на мальовничу природу, земля тут неродюча, ґрунти піщані, придатні лише для вирощування жита, картоплі та випасу худоби.

Ці особливості місцевості зумовили складне господарське життя громади, що дало підґрунтя для виникнення своєрідного ойконіму.

Фольклорна версія походження назви села Нічогівка могла виникнути від слова «нічого», що очевидно вказує на малозаселену чи пустельну місцевість у момент заснування. Можливо, перші поселенці, прибувши сюди, казали: «Тут нічого нема». Саме ця фраза закріпилася в народній пам'яті.

В українських поселеннях нерідко назви походили від прізвищ чи прізвиськ перших мешканців. Можливо, тут жив чоловік із прізвищем Нічога, або Нічогів, тому від нього і пішла назва [23].

Існує ймовірність, що це село отримало свою назву від певного народного жарту чи розповіді, яка ставила під сумнів важливість чи велич самого села, наприклад: «Тут нічого особливого немає» або «Нічого не сталося», що могло стати основою для формування назви села.

Проте місцеві жителі стверджують, що назва села Нічогівка виникла через важке, злиденне життя його жителів, які через нестатки почали називати своє поселення «ничогим». Ця назва залишилася і дотепер.

Легенда про нічогівців і їхню гідність

Місцеві старожили розповідають, що назва села Нічогівка виникла не випадково. У тяжкі повоєнні роки, коли село часто

потерпало від неврожаю, злиднів, хвороб та реквізицій, люди в розпачі зітхали:

– У нас нічого нема... ми – нічогівці...

Ці слова почали з'являтися все частіше на ярмарках, у сусідніх селах, у розмовах з мандрівниками. Так поступово й прижилася назва – Нічогівка.

Проте з цим ойконімом місцеві пов'язують і горду легенду. Розповідають, що коли до села приїхав місцевий пан, аби набрати робітників для панщини, він звернувся до найстаршого жителя й запитав:

– Що має ваше село?

Старий мужик, зодягнутий у подерту свитку, але з прямим поглядом, відповів:

– Маємо честь, маємо силу, маємо волю. А більш нічого не треба.

– То як же вас звати, горді люди?

– Звемося нічогівцями. Бо й справді маємо нічого, але душу не продаємо.

Пан мовчки поїхав геть. А село так і залишилося з гордим і простим іменем, яке з того часу стало не ознакою злиденності, а знаком стійкості та внутрішньої гідності.

Кажуть, коли стоїш уночі біля річки Кормин, а вітер шелестить осокою, можна почути давній шепіт: «Маємо нічого... але маємо все, що треба».

Таким чином, назва села Нічогівка може походити від слова «нічого», від прізвища або від гумористичного вислову мешканців.

село Новоукраїнка (Бугаї)

Хронологія заснування села Новоукраїнка залишається невстановленою, але його історія сягає щонайменше XVIII століття. У 1964 році село отримало назву Новоукраїнка, що символізувала заможну Україну [86].

Поселення розташоване в південній частині Волинського Полісся, вздовж берегів річки Рудка, що є притокою Стиру. Географічно місцевість характеризується заболоченими луками, вільшаними заростями, де гніздяться болотяні птахи. Саме ці природні умови стали основою для виникнення топоніма [23].

Старожили згадують, що на світанку над річкою часто лунає глухий і протяжний голос бугая – рідкісного болотного птаха, чий крик прорізує тишу, ніби сповіщаючи, що земля належить йому.

Походження назви села Бугаї може бути від великої кількості худоби. У селі могли займатися розведенням великої рогатої худоби, особливо биків (бугаїв).

У тогочасних документах можна знайти згадки про людей із прізвищем Бугай. Можливо, один із таких родів заснував поселення.

Існує народна легенда, що на місці села паслися дикі або випущені на вільний випас бики (бугаї), які стали символом цих земель.

Зміна назви на Новоукраїнка могла відображати прагнення до оновлення та пошуку нових символів для місцевості в радянський період. Назва Новоукраїнка асоціюється з ідеєю національного відродження та становлення нового етапу в житті українського народу, що було характерним для численних назв сіл, які намагались відобразити зв'язок з національною ідентичністю.

За свідченнями старожилів, давня назва села Бугаї походить через наявність болотних птахів – бугаїв.

Існує також версія, що назва походить від польського слова «bugaj», яке означає місце біля води [38].

Легенда про птаха-охоронця і затоплену таємницю

Колись давно на місці теперішнього села Бугаї було невелике поселення ремісників і пастухів. Річка Рудка тоді була ширшою, а навколо простягалися трясовини, що утворювали природний захист від чужинців.

Одного разу, розповідають, село почало зникати під водою. Люди говорили, що в річку впала зоря, після чого почалися дивні речі, земля під ногами тряслася, криниці пересихали, а з лісу виходили тіні. Рятуючись, селяни хотіли покинути домівки, але не знали дороги в темряві та тумані.

І ось тоді, серед ночі, над болотом залунав голос бугая, сильний, наче труба. Птах перелітав від берега до берега, немов вказував шлях. Люди пішли за його покликом і врятувалися. Вранці поселення вже не було видно, лише річка розлилася ще ширше, приховавши під водою давні хати.

Вдячні мешканці назвали себе бугайцями, а село Бугаї, вшанувавши птаха-охоронця. Згодом, у XX столітті, поселення отримало нову назву – Новоукраїнка, але старі люди ще й досі шепочуть: «Якби не бугай, не було б нікого з нас...»

І подекуди: якщо весняної ночі в туман вийти до Рудки, можна почути крик бугая – оберега села й пам'яті.

Таким чином, назва села Новоукраїнка відображає зміни в соціальному та національному житті села.

село Острови (Островки)

Перша писемна згадка про село датована 1577 роком під назвою Островки [86].

Поселення розкинулося посеред лісисто-болотистої місцевості. Місцевий рельєф – це низини, які в давнину були затоплені водами стародавніх заплав. Сьогодні тут переважають піщані підвищення, які старожили іменують острівцями. Саме вони й дали назву селу, адже це були перші сухі ділянки землі, на яких могли жити люди.

Між цими природними «островами» текли дрібні річечки й протоки, а місцевість залишалась важкодоступною до кінця XIX століття. Саме ізоляція та болотистий ландшафт зробили ці місця ідеальними для тих, хто шукав притулку від переслідувань або прагнув життя на волі.

Назва села Острови пов'язана з його географічним розташуванням [23]. Природні особливості місцевості вказують на те, що село розташоване серед колишніх боліт. У давні часи люди часто селилися на природних пагорбах або островах серед заболоченої місцевості, щоб уникати підтоплень. Можливо, у минулому ця

місцевість слугувала природним укріпленням для мешканців, які ховалися від ворогів.

За розповідями старожилів, на місці теперішнього села була вода. Проте, з часом, вона почала відступати, а на її місці утворилися «острівці», на яких люди почали будувати свої помешкання.

За іншими спогадами, село отримало свою назву через маленькі піщані підвищення – острівки, які в давні часи використовували втікачі, зловмисники та вільнолюбиві люди, що ховалися від переслідувань. Вони оселялися на цих острівках, звівши примітивні хатинки, а болото, що оточувало острівці, висохло. Тепер тут вирощують хліб і картоплю, але назва села залишилася.

Легенда про тінь острова

Кажуть, що колись, коли ця земля ще була водою, на одному з піщаних острівців оселився чоловік, якого переслідували то пани, то татари, а то і свої – за вільнодумство. Його звали Остап, але всі кликали просто Тінь, бо ніколи не знали, звідки він з'явиться і куди зникне.

Остап збудував собі хату з гілля й очерету і жив на острові самотньо. Кажуть, що мав силу велику, як у ведмедя, а серце як у матері. Знав усі стежки, міг вести втікачів болотами, не залишаючи слідів, і допомагав тим, хто шукав притулку. Про нього складали пісні, а діти боялися: «Не бешкетуй, Тінь з Островів забере!»

Коли ж Остапа не стало, його острів почав осідати. А через рік вода зникла, на його місці з'явилися інші острівки, сухі, теплі, безпечні. Люди повірили, що Тінь своїм життям викупив цю землю, зробив її придатною для поселення. Так і з'явилося село Острови, а старожили й досі часом кажуть, коли знаходять старі сліди серед очерету: «Це не чиясь – це Тінь пройшла...».

Таким чином, село Острови має назву, тісно пов'язану з особливостями навколишньої природи.

село Погулянка (Подгулянка, Поломи)

Хронологія заснування села Погулянка залишається невстановленою.

Поселення розташоване на лівому березі річки Кормин, правої притоки Стиру. Місцевість довкола переважно рівнинна, заплавна зона з родючими ґрунтами, пасовищами й лісовими масивами, які здавна приваблювали як до праці, так і до відпочинку. Саме географічне розташування села у зручному, мальовничому і водночас віддаленому куточку, зробило його ідеальним місцем для «втечі від буднів».

Назва Погулянка може бути пов'язана з діяльністю людей, які жили тут у давні часи. «Погулянка» може походити від слова «погуляти», що в староукраїнській мові означало гуляти, бавитися, проводити час на відкритому повітрі. Це може свідчити про те, що колись на цьому місці проводили свята, гуляння або святкові збори.

У давнину людей, які «гуляли» світами, називали переселенцями, бо вони не мали постійного місця проживання.

Стара назва «Подгулянка» могла означати місцевість біля пагорба або лісу, де часто гуляли місцеві мешканці.

За свідченнями старожилів, походження назви села має кілька версій. Перша – романтична, інша – практична. Найпоширеніша оповідь пов'язує назву Погулянка з веселими зустрічами молоді, що збиралася на березі Кормину у господаря-рибалки, який мав чотирьох дочок-красунь. Сюди часто навідувались хлопці з навколишніх сіл, і на рибу, і на «погулянку». Коли ж усі дівчата вийшли заміж, гомін стих, але назва залишилася.

Інша версія базується на значенні слова «гуляюча земля», тобто земля, яка ще не перебувала в обробітку [23]. Такі території часто заселяли пізніше, тому назва Погулянка могла вказувати на вільну, ніким не зайняту місцевість.

Легенда про чотири сестри з берега Кормину

Давно, коли річка Кормин ще не була приборкана, а довколишні ліси були густими та глухими, жив тут рибалка на ім'я Омелян. У нього було чотири доньки – Одарка, Ганна, Маруся і Соломія. Усі вродливі, працьовиті, співучі. Люди з навколишніх сіл казали: «У Погулянці дівки – як калина».

Щонеділі до берега річки Кормин сходилася молодь. Тут і свято влаштовували, і пісень співали, і танці справляли просто на траві. А дівчата Омеляна були серцем кожних вечорниць. Та з часом усі чотири сестри за рік вийшли заміж і роз'їхалися. І хоч Омелян залишився сам у своїй хаті, до берега вже майже ніхто не приходив.

Минув час. Нові люди заселили місцевість. Село розрослося, але пам'ять про ті веселі гуляння не зникла. І якось один із новоприбулих сказав:

– А де це ми тепер живемо?

– Та тут завше гулянка була, ще за рибалки Омеляна..., – відповів старий дід.

Так і прижилася назва: Погулянка, на згадку про ті часи, коли на березі річки веселились серця, а пісні лунали до самих зірок.

Таким чином, назва села Погулянка може мати походження, пов'язане з княжими забавами, мисливськими утіддями, землею, або переселенцями, які шукали вільного життя.

село Розничі (Разничі)

Хронологія заснування села Розничі залишається невстановленою.

Поселення розташоване у мальовничій місцевості, де на північно-західній стороні бере початок річка Желізняця, притока, що несе свої води до більших річкових систем краю. Рельєф навколо села переважно рівнинний із незначними пагорбами, вкритими луками й лісосмугами, які віками були свідками не лише праці, а й людських пристрастей.

Слово «розничі» може походити від слова «розникати» або «розселятися», що вказує на переселенців, які оселилися в різних місцях після війни чи інші події [23].

Можливо, територія села в давнину була поділена між кількома родами чи власниками, що призвело до появи назви «Розничі» (як «розділені землі»).

Походження назви від давньоруського слова «разник» могло означати ремісника, тесляра чи людину, що займалася якимсь ремеслом. Можливо, у селі жили відомі майстри, які славилися своїми виробами.

Назва може також походити від природного ландшафту, де розташоване село, наприклад, «розникла» місцевість, тобто лісисті або болотисті землі, які змінювалися з часом.

Проте місцеві жителі впевнені, що село отримало свою назву через постійну ворожнечу між його мешканцями, яка була наслідком татарських нападів. Мешканці села часто сварилися між собою, що призводило до бійок та інших неприємних ситуацій. Через це село почали називати Розничі (Разничі), що означало «різні» або «розділені».

Легенда про криваву межу під залізним каменем

Колись на околиці Розничів стояла велика кам'яна брила, яку місцеві звали Залізною Скелею. За переказами, під нею колись заховали скарб – золото й зброю, що залишили втікачі з розграбованих татарських поселень. Довго зберігали місцеві цю таємницю, поки одного дня двоє братів Остап і Карпо не вирішили викопати той скарб.

Але замість багатства вони знайшли... людські кістки, обмотані ланцюгами. Від страху й злості брати звинуватили один одного в проклятті, яке тепер нависло над селом. З того дня між родинами Остапа і Карпа виникла ворожнеча. Вони сварилися через межі полів, через воду, навіть через те, чия корова перша вийшла на пасовище.

Цей розбрат швидко поширився на все село. Люди почали ділитися на «своїх» і «чужих», перестали святкувати разом, сварилися навіть у церкві. І хоч із роками пристрасті стихли, згадка про ті часи залишилась. Мандрівники, що проходили повз, казали:

– Оце вже справжнє село рознічених.

Так з'явилася назва Розничі, як пам'ять про час, коли розбрат став сильнішим за громаду, а єдність довелось відновлювати поколіннями.

Таким чином, назва села Розничі, ймовірно, походить від сварок, поділу земель, розселення людей чи місцевих ремісників.

село Рудники

Перша писемна згадка про село Рудники датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване серед мальовничих луків, боліт і лісів, які щільно огортають його з усіх сторін. Особливої уваги заслуговує Рудницький ліс, де й нині збереглися залишки стародавніх печей-домниць – свідчення давнього промислу, що став основою виникнення поселення.

Географічне положення села не випадкове: поруч розташовані багаті родовища болотної залізної руди, яку місцеві мешканці видобували ще з княжих часів [23]. Тутешні майстри знали таємниці вогню і металу, у вогких долинах вони розводили вогнища, роздували печі, а з болотяної руди витягували блискучі залізні злитки. Село отримало назву «Рудники» як пряме відображення цього давнього ремесла.

У середньовіччі багато сіл отримували назви від професій їхніх мешканців, бо в Рудниках мешкали люди, які займалися видобутком і переробкою руди.

Легенда про дівчину вогню і чорного золота

Кажуть, що дуже давно, коли ще не було тут села, лише багно, туман і дика пушта, у глибині лісу жила дівчина на ім'я Млада. Вона була донькою чаклунки, яка вміла розмовляти з вогнем. Млада знала всі таємниці землі, могла знайти руду лише за шелестом листя, навчилася плавити її у печі, зробленій із глини, кори і каміння.

Одного разу до лісу прийшли люди, втікачі від війни. Вони просили у Млади притулку. Вона зглянулась над ними, навчила обпалювати руду, збудувати домниці, а з часом навколо місця її вогнищ з'явилося поселення. Але одного разу, під час випалу, вогонь вирвався з-під контролю і охопив весь ліс. Млада кинулась у палаючі зарості, щоб врятувати останню піч. Кажуть, вона зникла в полум'ї, згоріла разом із залізом, яке так любила.

З того часу жителі Рудників кожної весни запалювали багаття на згадку про дівчину-вогонь, що принесла їм ремесло і землю. А коли у тумані з'являється полум'я, кажуть, Млада повертається перевірити, чи ще бережуть її вогонь.

Таким чином, село Рудники отримало свою назву завдяки видобутку та обробці залізної руди.

село Семки

Село Семки засноване у XII–XIV століттях, але точна дата заснування невідома [86].

Поселення розташоване поблизу мальовничого берега річки Стир, серед родючих луків та лісистих пагорбів, що надають цій місцевості особливого спокою й краси. Річка не лише слугувала джерелом води, а й природним захистом у неспокійні часи, коли Волинська земля потерпала від нападів кочових орд.

Поширеною версією походження назви села Семки є особові імена Семко або Семен [23]. У давнину було прийнято називати поселення на честь його засновника або видатного жителя. Можливо, село було засноване родом Семкових, звідси й пішла назва.

Слово «сем» могло стосуватися посівів, насіння, родючих земель. У цьому випадку назва села вказує на хліборобський характер місцевого населення.

Проте місцеві жителі вважають, що свою назву село Семки отримало на честь народження у селянки семи синів-близнюків. За легендою, сини героїчно боролися з татарами, які напали на село. Хлопці вижили після нападу, а їхні нащадки стали родоначальниками села. Назва «Семки» збереглася, а люди до цих пір пишаються своїми предками, яких називали «семочками».

Легенда про синів Стиру

У давнину, ще за часів татарських набігів, у бідній селянській родині, що жила поблизу Стиру, народилося сім синів-близнюків.

Коли хлопці підрости, село зазнало татарського нападу. Вороги спалювали хати, грабували й брали в полон людей. Але семеро юнаків, вихованих природою та річкою, встали на захист рідної землі. Вони були сильні, як дуби, спритні, як лосі, бо з дитинства плавали у Стиру, ходили на полювання й допомагали батькам у полі.

Брати не мали мечів чи шабель, а лише дерев'яні кілки та вила. Проте, коли на село налетіли татари, «семочки» влаштували засідку біля болотистої протоки Стиру. Вони вміло орієнтувалися на місцевості, заманили ворогів у пастку, а вночі, коли ворог спочивав, напали з обох берегів річки. Відважні брати відбили атаку, а село було врятоване.

На згадку про цей вчинок жителі почали називати родину «Семковими», а з часом і все поселення отримало назву Семки.

Навіть тепер старожили згадують ту легенду із шаною, а нащадки сімох братів і досі живуть у селі, бережуть історію та передають з покоління в покоління: «Не в імені сила, а в згоді й братстві!»

Таким чином, назва села Семки може бути пов'язана з особовим ім'ям Семко або легендою.

село Ситниця

Перша писемна згадка про село Ситниця датована 1774 роком [86].

Поселення розташоване в особливому міжріччі, між річками Грушвицею та Рудкою, притоками Стиру. Ця територія вирізняється злагодженим поєднанням болотистих луків, низовин та зволжених заплав, що історично ускладнювало землеробство, але сприяло розвитку бортництва, скотарства і ремесел.

Походження назви села Ситниця можливе від слова «ситний», яке означає багатий, родючий, що може вказувати на врожайні землі та забезпечене життя селян [23].

Гідронімічне походження назви «ситниця» позначає заболочені або вологі місцевості, порослі очеретом та ситником (болотною рослиною). Можливо, село отримало назву через близькість до річки чи болота.

Також існує версія, що тут могли розташовуватися княжі або поміщицькі маєтки, які славилися багатством та ситістю.

Назва села, за свідченнями старожилів, має ботанічне походження. В давнину на цих землях переважав ситник, невибаглива, але всюдисуща голкоподібна рослина, що суцільним зеленим покривом заповнювала всю округу. Посеред буйного різнотрав'я, ситник наче створював природний килим, яким встелялись болота і береги річок. Саме через це, перші поселенці, побачивши море зеленого ситника, назвали поселення Ситниця.

Легенда про озеро Сит і пророчий знак

За місцевим переказом, у центрі теперішньої Ситниці колись було велике озеро, яке називалося Сит. У давні часи на його берегах жила стара жінка-віщунка, яку місцеві називали «Трава». Вона вірила, що рослина ситник – це не просто болотяна трава, а оберіг, наділений здатністю захищати землю від злих духів і чужинців.

Одного дня вона прорекла: «Там, де сит росте густо, буде життя, а де він зникне, землю знищать вода й вогонь».

Легенда каже, що вночі після її смерті почалась страшна негода, а озеро Сит несподівано зникло, залишивши після себе родючі болота, наповнені ситником. Люди вважали це знаком згори, що тут має бути поселення. Так і виникла Ситниця, на місці, освяченому природою і пророцтвом.

Кажуть, і досі у період роси можна побачити як ситник блищить на сонці, ніби вкритий сріблом, і це добрий знак для села.

Таким чином, назва села Ситниця має ботанічне значення.

Перша писемна згадка про село Старосілля датована 1557 роком [86]. У різні періоди воно також називалося Новосельце та Старе Село, що може свідчити про різні причини походження топоніма.

Поселення розташоване у мальовничій долині над річкою Стир та її притокою Рудкою. Географічно це місце є зручним для поселення, з родючими заплавами, водними ресурсами, лісовими масивами та луками, що історично сприяло розвитку сільського господарства та рибальства. Стир і Рудка не лише визначали межі села, а й були джерелами життя, праці й оборони в непрості історичні часи.

Село Старосілля має назву, що вказує на його давнє заселення [23].

Назва Старосілля свідчить про те, що це було одне з найдавніших поселень у регіоні, яке могло існувати задовго до офіційної першої згадки. Можливо, воно було засноване на місці ще давнішого поселення, яке могло бути зруйноване під час воєн чи природних катастроф.

Інша назва, Новосельце, може вказувати на те, що в певний момент жителі сусідніх сіл або жителі зруйнованого селища заснували нове поселення поряд зі старим. Назви Старе Село та Новосельце могли співіснувати певний час, вказуючи на поступове переселення людей.

Місцеві жителі згадують, що село Старосілля виникло на стику річок Рудки і Стир. Спочатку тут з'явилися землянки чи курені, а згодом стали зводити дерев'яні будівлі. Спершу село називалося Новосельце через нові ошатні будиночки. Після великої пожежі, яка знищила частину села, залишки будівель потемніли від диму, а село отримало нову назву – Старосілля.

Легенда про село, що воскресло із згарища

У пам'яті місцевих жителів збереглася драматична, але символічна легенда про походження назви села.

Колись на місці сучасного Старосілля існувало село Новосельце – молоде, з добротними хатами, щасливими родинami та працьовитими людьми. Та у 1850 році в село прийшло лихо – велика пожежа, що охопила майже всі будинки. За лічені години вогонь знищив усе – хліви, худобу, клуні, запаси хліба. Люди, рятуючи свої родини, були змушені покинути домівки.

У пошуках порятунку вони перебралися на околиці згарища, де викопали землянки й тимчасово оселилися серед лісових пагорбів. Але, попри втрату, поклик до рідної землі виявився сильнішим. Через кілька років, коли рани загоїлися, селяни повернулися на згарище, щоб відбудувати село наново, на попелі, на болях, але з новою надією.

Хтось із старших тоді сказав: «Повертаємось у старе село і хай воно ніколи більше не згорить».

Так назва Старе село закріпилася серед людей. А згодом, уже в офіційних документах і повсякденному вжитку, вона трансформувалася в Старосілля – село, що не забуло своє коріння, пам'ятає втрати, але вибрало відродження замість забуття.

Таким чином, назва села Старосілля вказує на його давнє походження.

село Тельчі **(Тельче, Тельчаниці, Тельчаничі, Тельче)**

Перша писемна згадка про село Тельчі датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване у зоні, багатій на водно-болотні угіддя, серед рівнин із м'яким ухилом, де здавна протікала невелика річка Кормин. Саме вона відіграла вирішальну роль у формуванні назви поселення. Під час весняних розливів і сильних дощів вода виходила з берегів, прорізаючи тимчасові русла – течії.

Антропонімічна версія назви могла походити від особового імені або прізвиська Тельч або Тельчан, яке носив перший засновник поселення або його власник [23]. У давнину подібні топоніми утворювалися від імен людей, які володіли цими землями чи мали вплив на розвиток населеного пункту.

Етнографічне походження назви від слова «тельчаниці» може бути формою множини, що вказує на певну спільноту людей, які проживали в цьому місці. Можливо, це була назва місцевого роду або групи переселенців.

Також слово «тельч» могло означати якусь особливу місцевість, наприклад, болотисту низину чи лісові угіддя, характерні для регіону. Також можливо назва походить від старослов'янського кореня, що пов'язаний із водоймами або річками.

У деяких діалектах слово «тельце» означає теля або молоду худобу. Ймовірно, місцевість могла бути відома як зона випасу худоби, що вплинуло на формування назви.

Етимологію слова «тельчі» досліджував Шульгач В., який зазначає, що назва села походить від стародавнього слова «течі», тобто течія [36].

Савонюк Р. у своєму дослідженні зазначає, що етимологія слова *telesi* (телечі) – у перекладі з чеської означає «телячий».

Проте місцеві жителі вважають, що село отримало свою назву від староукраїнського слова «течі», що означало «течія». Поблизу села протікала річка, яка під час весняних повеней або великих злив часто виходила з берегів, утворюючи швидкоплинні рівчаки. З часом річка була змінена на меліоративну каналу, але назва Тельчі збереглася.

Легенда про течії, що дали назву селу

Колись давно на цій території весна була не просто сезоном відлиги, це був час, коли вода ставала володаркою всього. Місцева річечка, тиха і непомітна влітку, навесні виходила з берегів, розливаючись по луках і навіть заходячи в село. Люди мусили пересуватись човнами, а на вищих пагорбах будували тимчасові споруди для худоби та дітей.

Одного року, кажуть старожили, прийшла велика вода, така, що навіть старі не пам'ятали подібного. Вода розлилася на кілька тижнів, змінюючи кожного дня свої течії, то тут, то там з'являлися нові струмки, які вели невідомо куди. Селяни, показуючи на нові рови, вигукували:

– Ото знову течі пішли!

– Та скільки ж тих течій буде ще?

І тоді один з дідів промовив:

– Як не течії, то вже й не Тельчі будемо...

З того часу назва Тельчі прижилася, мов спогад про силу природи, яку не вгамувати, її можна лише поважати.

Таким чином, село Тельчі має давню історію, назва якого, ймовірно, походить від староукраїнського слова «течі», що означало течія.

село Четвертня (місто Четвертня)

Четвертня – давнє слов'янське поселення, яке вперше згадується в XI столітті. В XIII столітті це вже значний населений пункт, який у XVI столітті став містечком, де проживало понад 2 тисячі жителів. У XVIII столітті містечко занепало і перетворилось на село [57]. Впродовж багатьох століть село було родинним маєтком князів Четвертинських.

Розташоване над мальовничою річкою Стир, Четвертня зберігає не лише географічну привабливість, але й історичну глибину. Велич родинної садиби князів Четвертинських, залишки старого планування та перекази місцевих жителів формують унікальний образ цього села – як спадкоємця княжої доби Волинської землі.

Назва села Четвертня має кілька можливих версій походження, серед основних можна виділити адміністративну версію та зв'язок із шляхетським родом.

У давнину територія Волинського краю поділялася на адміністративні округи – «чверті». Четвертня могла бути одним із таких центрів, що входили до складу більшого князівського володіння. Назва може походити від слова «чверть», що в давньоруських документах означало земельний наділ або одиницю вимірювання площі.

Деякі дослідники вважають, що назва може бути пов'язана із впливовим родом Четвертинських, який мав значні володіння на Волині. Родова назва могла походити від самого населеного пункту, або ж село отримало назву на честь його власників.

Дослідник Шульгач В. пише, що Четвертня відоме з кінця XIV століття і назва є похідною від «князь Алек(с)андро Четвертенский» (1387), тобто назва Четвертня є похідною від чверть [36].

Місцеві жителі вважають, що назва походить від «четвертних поселень» або змішаного дубового лісу. Рід князів Четвертинських отримав своє ім'я від цього села, яке у XVI столітті тимчасово називали Старою Четвертнею.

Легенда про срібний хрест і княжу присягу

Кажуть, у давні часи, коли над Волинським краєм ще шуміли ліси, а Стир вільно розливав свої води, князь з могутнього роду Четвертинських вирушив у похід. Перед від'їздом він звернувся до Бога й присягнув: якщо повернеться живим і з перемогою, збудує на своїй землі храм, який служитиме людям до кінця віків.

Минав час, а вісті з походу не приходили. Люди вже почали втрачати надію, коли одного вечора над Стиром з'явилося світло: з лісу виїхав поранений, але живий князь, тримаючи у руці срібний хрест, який врятував йому життя в битві. Місце, де він впав на коліна й подякував Богові, стало святим, там і збудували церкву, як князь і обіцяв. А біля неї з часом постало поселення.

За переказом, князь назвав це місце Четвертня – як нагадування про чотири речі, які дав йому Господь у нагороду: життя, перемогу, віру та землю.

До сьогодні старожили вірять, що вночі над річкою Стир іноді з'являється м'яке сріблясте світло, мовляв, сяє той самий хрест, що благословив Четвертню на довге життя.

Таким чином, назва села Четвертня, ймовірно, пов'язана з родом Четвертинських.

село Чорниж (Черниж)

Перша писемна згадка про село Чорниж датована 1583 роком [86].

Поселення має яскраво виражену географічну специфіку. Його околиці характеризуються хвилястим рельєфом з домінуванням піщаних ґрунтів і соснових борів. На західній межі села бере свій початок річка Грань, яка є правою притокою Кросохи і впадає згодом у більші водні артерії регіону. Саме річка визначає природну межу поселення, а її назва символічно перегукується з «гранню» – рубежем між історією і сучасністю, між миром і трагедією.

У структурі села переважає лінійне планування, притаманне давнім поліським поселенням, а розташування хат вздовж природних водних артерій і сухих пагорбів вказує на адаптацію до умов

заболочених місцевостей. Тутешні землі здавна вважалися родючими для хліборобства, що, попри близькість до лісових масивів, визначило сільськогосподарський тип господарювання місцевих мешканців.

Природно-географічна версія назви може походити від слова «чорний», що могло означати темний ліс, болота або чорноземні ґрунти, характерні для цієї місцевості [23]. У давнину в регіоні було багато густих, темних лісів, де могли оселятися перші жителі.

Історична версія назви може походити від давньоруського слова «чернь», що означало простий люд або військові слуги. Можливо, у селі проживали воїни або кріпаки, що служили в сусідніх маєтках або монастирях.

Місцеві жителі кажуть, що назва пов'язана з татарським нападом, коли село було повністю спалене. На місці хат залишилося лише чорне згарище. Спочатку місцеві назвали це місце «Чорний низ», що з часом трансформувалося в Черниж, а пізніше – в Чорниж.

Інші вважають, що назва може походити від давньослов'янського кореня «ніг» або «ніж», який означав старанність або дбайливість.

Легенда про попіл і воду

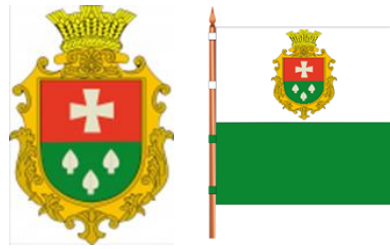
Кажуть старі чорнижанці, що в одну з весен, коли земля ще не встигла відчувати тепло після лютої зими, на село наскочили татари. Люди не встигли втекти, хати з дранкою й солом'яними стріхами зайнялися вогнем, а весь низ – долину, де стояло село, укрит дим і попіл. Дим стояв густий, як туман, і ще тижнями повітря було важке, наче дихало згарищем саме небо.

Коли все вщухло, прийшли люди з лісів, де ховались, і побачили лише чорний низ. Довго не могли зважитися знову будуватися, але одного дня з пагорба вийшла дівчина на ім'я Зоряна. Вона несла в руках жменю пшениці й глечик води. «Тут буде нове життя», – сказала і вилила воду на землю. І в тому місці згодом забило джерело – витік майбутньої річки Грань.

Кажуть, що саме ця вода очистила землю від згарища, а люди знову оселилися тут. А річку прозвали Грань, бо вона була межею між колишнім жахом і новим початком. І хоч від «Чорного низу» залишилась лише назва, в кожній краплі Грані й досі живе пам'ять про той день, коли село поставало з попелу.

Таким чином, назва села Чорниж, ймовірно, пов'язана з географічними умовами або історичними подіями.

3.5.8. Копачівська територіальна грумада

Утворена 14 серпня 2017 року шляхом об'єднання Березолуківської, Залісцівської, Копачівської, Кременецької, Любченської та Уляниківської сільських рад Рожищенського району. 17 липня 2020 року, в результаті адміністративно-територіальної реформи та ліквідації Рожищенського району, громада увійшла до складу Луцького району [30] (рис. 3.52).

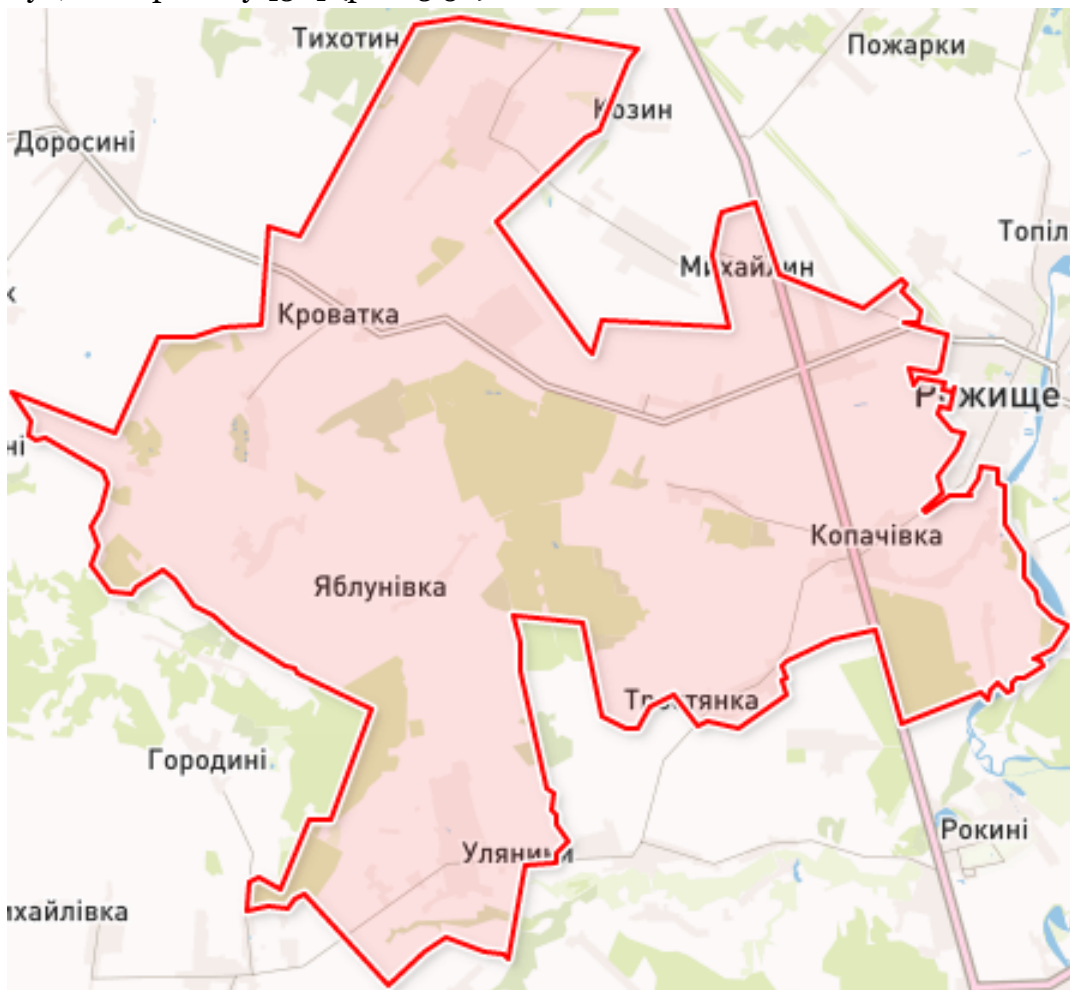
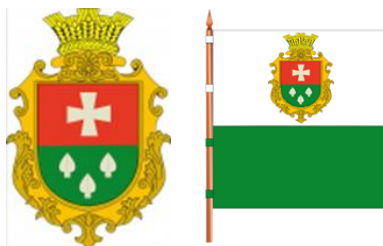

Рис. 3.52. Картосхема Копачівської територіальної громади

[46]

До складу громади входять 14 сіл: Башова, Березолуки, Залісці, Копачівка, Кременець, Кроватка, Любче, Олександрівка, Підгірне, Підліски, Тростянка, Ужова, Уляники та Яблунівка (рис. 3.52).

село Копачівка

Перша писемна згадка про село Копачівка датована 1744 роком, яке було виключно польським поселенням [86].

Село лежить у зоні, що створює мозаїчну природну структуру: чергування піщаних горбів, заболочених низин та родючих заплав. Неподалік протікає річка Стир, що в історичні часи служила не лише транспортною артерією, а й своєрідним маркером кордонів між князівствами.

У межах села відзначаються численні джерела та неглибокі балки, що у давнину використовувалися як місця для ритуального купання й водозбору. Саме рельєф з частими улоговинами й виходами ґрунтових вод, імовірно, й дав назву цьому поселенню.

Назва села Копачівка може походити від слова «копати», що вказує на діяльність перших мешканців – копачів [23]. Можливо, тут жили копачі торфу і глини або рудокопи, які займалися видобутком корисних копалин.

У деяких документах є згадки про «копачів», тобто переселенців або працівників, що займалися освоєнням нових земель. Село могло бути засноване переселенцями, які осушували болота, розорювали землі та готували їх для сільського господарства.

Найдоречніше стверджувати, що назва села походить від антропоніма «Копач», тобто «той, хто копає землю», землероб, хлібороб за покликанням [23]. Це припущення має не лише мовну, а й історичну підставу: однією з перших родин, що оселилися в Копачівці, були Вільчевські, ймовірно, засновники поселення. На родовому гербі Вільчевських зображено три лемеші – залізні наконечники до рала, які здавна вважалися символами землеробської праці. Ця символіка посилює версію про те, що Копачівка – це поселення, назване на честь

пращура-землероба, чия праця стала основою не лише виживання, а й ідентичності громади [37].

Легенда про лемеш і корінь

Колись, кажуть старожили, на місці теперішнього села було лише кілька земляних хатин і лісові стежки, якими рідко проходив хтось чужий. Але прийшов туди чоловік із півдня, на ймення Копач. Приніс із собою не золото й не зброю, а лише три лемеші, які залишилися йому у спадок від діда.

Він сказав: «Де земля прийме леміш без тріску, там і житиму». І перший леміш вгризся в землю так м'яко, ніби сам ріллю впізнав. Там і збудував Копач першу хату. Згодом біля нього осіли й інші, хто з дітьми, хто з надією. Село розросталось, а лемеші з герба його роду стали символом копаної, вистражданої, родючої землі.

І досі в Копачівці кажуть: «Не той господар, у кого поле широче, а той, у кого леміш не стоїть без діла».

Таким чином, назва села Копачівка походить від антропоніма «Копач».

село Башова (Башево)

Хронологія заснування села Башова залишається невстановленою. У 1906 році згадується як село Башево Рожищенської волості Луцького повіту [86].

Поселення розташоване на природному підвищенні, що домінує над довколишніми низинами. Географічно воно лежить у зоні переходу від лісостепової до поліської природної смуги, що надає місцевому ландшафту характерного змішання: лісові урочища, пагорби з сухими ґрунтами, а нижче – заболочені ділянки та торфовища. Таке розташування робило село зручним для оборони, нагляду за околицями, а також обживання, з оптимальним поєднанням вологи та захисту від паводків.

Географічна висота, на якій розташоване село, знайшла відображення і в самій назві. Найпоширеніша версія пов'язує назву

«Башова» або давнішу «Башево» з тюркським або південносхіднослов'янським коренем «баш», що означає «голова», «верхівка», «висота», або ж «голос, що лунає згори» [23]. Це може свідчити про функцію поселення як сторожового пункту чи околиці з гарною видимістю – «високе місце», з якого спостерігали або навіть сповіщали про небезпеку. Не виключено також, що назва могла походити від особового імені Баш, що було поширене серед тюркських або давньоруських воїнів, які залишили свій слід на Волині.

Згадки в усних переказах і побутових назвах околиць («Башова гора», «Башів яр») закріплюють топонім як такий, що походить від місцевості, пов'язаної з висотою, домінуванням і спостереженням.

Як стверджує Бренчук О., Башова – похідне від присвійного суфікса – ов та антропоніма Баш. Очевидно, назва виникла у зв'язку з іменем власника певної ділянки землі [42].

Легенда про голос із гори

Було це ще за княжих часів, коли Волинська земля стояла на шляху нападів з південного сходу. Люди будували укріплення не тільки навколо міст, а й на високих місцях, де можна було поставити башту-сторожу. На одному такому пагорбі зупинився загін охоронців. Їхнім ватажком був воїн на ім'я Баш, який славився тим, що мав надзвичайно сильний голос. Кажуть, коли він гукав із вершини, то його крик долинав аж до Стиру, і був чутний, як сигнал тривоги.

Одного разу ворог підійшов нишком, із боку боліт, ніхто б не встиг попередити людей. Але Баш, стоячи на варті, зібрав силу й крикнув так, що прокинулися навіть ті, хто спав у далеких хуторах. Люди втекли, село врятувалося, а пагорб, де стояв Баш, стали називати «Башевим», а згодом і саме село Башево, а потім Башова.

І тепер місцеві кажуть: «Поки з Башової чути голос, село стоїть».

Таким чином, село Башова (Башево) отримало назву від імені власника, природних особливостей місцевості або старовинної оборонної споруди.

село Березолуки (Великі Березолупи)

Перша писемна згадка про село Березолуки датована 1570 роком. Березолуки, невеличке село, точніше сказати, два села, яких об'єднує одна назва Березолупи: Великі і Малі – Березолуки і Підгірне [81].

Поселення, яке в давнину мало назву Великі Березолупи, розташоване в зоні заплав річки Стир. Географічно ця територія є частиною лісостепового переходу, де мозаїчне поєднання лісу, річкових заплав і родючих луків сформувало особливий тип поселення – прибережно-лукове, з орієнтацією на рибальство, бортництво, лугове скотарство й частково хліборобство.

Назва села Березолуки є достатньо унікальною, а отже може мати декілька можливих пояснень. Природне походження слова «Березо» може вказувати на велику кількість березових гаїв у цій місцевості. «Луки» – рівнинні території, які часто використовувалися для випасу худоби або сінокоосу [23]. Отже, Березолуки може позначати «березові луки» – місцевість, де ріс березовий ліс і були родючі луки .

Стара назва Великі Березолупи, а саме слово «Березолупи» могло походити від слова «лупити» (здирати кору). Можливо, в давнину місцеві жителі займалися обробкою березової кори для господарських чи промислових потреб. Додавання слова «Великі» вказує на те, що село було значним за розмірами або цінністю.

У 1964 році за радянської влади село перейменували на Березолуки, щоб зробити його назву більш милозвучною [86].

Легенда про білі луки й темну воду

Колись на місці Березолук були дикі березові хащі, настільки густі, що, казали, «і вітер там губився». Але серед берез було одне місце, де ліс раптом обривався, і відкривалися величезні зелені луки, залиті світлом. Місцеві пастухи вважали це місце священним, бо навіть у спеку там трималася роса, а трава ніколи не в'янула.

Однак у глибині луків було озерце з чорною водою, глибоке, хоч і невелике. Люди вірили, що воно має вхід до підземного світу, бо іноді

з нього чути було тихий плач або гул, ніби хтось «лупає» кору берези зсередини.

Старі люди казали: «Береза бере, лука зове, а вода мовчить». І саме з цього, мовляв, пішла назва: Березолупи – луки в березі, де чути, як щось розривається, чи дерево, чи людська доля.

Таким чином, село Березолуки отримало свою назву від березових гаїв і луків, які характерні для цієї місцевості.

село Залісці

Перша писемна згадка про село Залісці датована 1458 роком [86].

Поселення розташоване в зоні, де ліси поступово відступають перед оброблюваними полями, але залишають по собі топонімічну пам'ять. Через село протікає річка Лютиця, невелика, але вперта й стрімка водна артерія, що прорізає заплаву й дає життя навколишнім лукам. Її течія змінюється залежно від пори року: навесні вона виривається з берегів, а влітку ховається між осокою, зникаючи майже без сліду.

Географічно Залісці лежать на межі лісової зони й орних земель, і саме цей факт найімовірніше й пояснює походження назви. Топонім «Залісці» є типовим орієнтаційним ойконімом, утвореним від слов'янського слова «ліс» із префіксом «за-», тобто: «Залісці» – поселення, що знаходиться за лісом, або поселення серед лісу, якщо брати глибше тлумачення, адже часто назви з таким коренем означали ті села, що ховалися в гущавині [23].

Назва є цілком природною для доби, коли нові поселення виникали саме як висілки від більших громад, що просувалися все глибше в лісові райони.

Річка Лютиця, яка дає селу особливу енергетику, має, ймовірно, праслов'янське або балтське походження. Її назва може бути пов'язана зі словами «лютий» або «лютити» (бути суворим, холодним), через її характер: у весняну повіднь вона несе багато води, часом навіть руйнуючи береги.

Легенда про люту воду і тихий ліс

Давним-давно, коли тут були лише дикі ліси, повні звірів й птахів, одна жінка на ім'я Люта втекла сюди від лихої долі. Кажуть, її вигнали з рідного села, звинувативши у чаклунстві. Вона сховалася за лісом, біля джерела, що било з-під кореня старої верби.

З того джерела почала текти струмениста вода, яка, мов душа Люти, то була тиха, то раптом ставала шаленою. Люта не шкодила людям, навпаки, лікувала хворих, приймала знедолених. Але коли її не стало, вода зрушила з джерела й побігла селом, зима чи літо, вона завжди була присутня, нагадуючи про свою господиню.

Село, що з'явилося там, де був її прихисток, люди назвали Залісці, бо ховалося за стіною дерев, а річку Лютиця, бо вона, мов та жінка, була і лагідна, і грізна.

Місцеві казали: «Хто нап'ється з Лютиці, той свого лісу не зречеться».

Таким чином, село Залісці отримало свою назву, найімовірніше, через географічне розташування за лісами.

село Кременець (хутір Новий Кременець, хутір Старий Кременець, хутір Французи)

Село Кременець утворилося з навколишніх хуторів: Французи, Новий та Старий Кременець. Частина села називається Французи, бо колись тут був французький курган війни 1812 року, який розкопали за часів радянської влади, тому напевно поселення досить давнє [86].

Частина населеного пункту носила назву «Французи», тому що колись на його території знаходився французький курган, пов'язаний із війною 1812 року, який згодом був зруйновали. Це свідчить про те, що поселення має давню історію.

Поселення розташоване на лісистій заплаві річки Стир, у зоні, де природні умови створили ідеальні умови для лісового господарства, мисливства, а також землеробства. Поселення має комплексну структуру: окрім основного села, виділяються хутори Новий Кременець, Старий Кременець та Французи, що мають свої історичні та побутові особливості.

Назва «Кременець», на думку більшості дослідників, походить від слова кремень – міцної осадової породи, яка широко використовувалася в побуті (для кресання вогню, виготовлення знарядь) і символізувала твердість, силу, незламність [23]. Таким чином, «Кременець» – це або місце, багате на кремень, або місцевість на твердому, кам'янистому ґрунті, що вигідно вирізнялася серед заболочених околиць.

Оскільки поселення розташовувалося в лісах поблизу Стиру, на природному підвищенні з відшаруваннями породи, саме природне середовище дало основу як для назви, так і для господарської моделі – ліс, рибальство, мисливство, а в подальшому обробіток ґрунтів на вирубаних ділянках.

Хутір Старий Кременець є, ймовірно, первинною ділянкою заселення, найстаріший осередок громади, що існував ще в добу Речі Посполитої або раніше.

Новий Кременець виник пізніше як переселенський висілок, можливо, через розростання громади або внаслідок аграрної реформи.

Особливо цікавою є назва хутір Французи. За усною традицією, він міг отримати таку назву на честь військовополонених французів, що оселилися тут після Наполеонівського походу на Росію 1812 року. Інша версія пов'язує назву з участю іноземних колоністів чи фахівців, які осіли тут тимчасово або залишили слід у місцевій пам'яті.

Легенда про кремень, що не давав згаснути

Кажуть, коли перші люди прийшли сюди й зупинилися серед лісу, вони довго не могли розпалити вогонь. Вогкість, мох, сирість – усе це поглинало полум'я. Уже й діти змерзли, а старі охрипли від кашлю. Але один чоловік, що мав дивний камінь у торбині – кремень, подарований ще від діда, ударив ним по залізу і спалахнув вогонь.

Там, де горіло це перше полум'я, поставили хрест і першу хату. А село назвали Кременець, бо, мовляв, поки є кремень, є вогонь, а поки є вогонь є життя.

Про французів теж збереглася легенда. Кажуть, один із них, на ім'я Жан, навчив місцевих робити особливі плуги та ловити рибу сіткою з конопляного волокна. За це й досі хутір називають Французи, хоч справжні прізвища давно забулися.

Таким чином, назва Кременець, ймовірно, походить від кам'янистої породи (кременю) або від назви міста Кременець, звідки могли прибути переселенці.

село Кроватка (Кроватки)

Хронологія заснування села Кроватка залишається невстановленою. Територія, де розташоване село, була заселена ще в давнину.

Поселення розташоване серед лісових масивів та заболочених низин, де територія поступово переходить у долину річки Стир. Географічно поселення належить до типово поліської моделі, це невелике село у заплавному ландшафті, оточене луками, мішаними лісами та річковими притоками, які формують самобутній мікроклімат – вологий, м'який, із багатою біоценозною основою.

Назва села Кроватка могла бути пов'язана з подіями, що супроводжувалися кровопролиттям. У давні часи на території краю відбувалося багато битв, а місцевість могла стати місцем запеклих боїв.

Також назва може походити від старослов'янського слова «кроват», що означало «укриття, місце для життя» [23].

Назва «Кроватки» може означати невеличкі поселення або хутори, які утворювалися біля річки, болота або серед лісу.

Соціальне та господарське походження назви свідчить про те, що у давнину села часто називали за родом занять місцевих жителів. Якщо тут жили майстри, які виготовляли дерев'яні меблі або ліжка (кроваті), назва могла походити від їхньої діяльності.

Також можливе походження від імені засновника або першого поселенця.

Згідно матеріалів досліджень, в основі назви є прикметник короватий, з корою білого відтінку, білий гриб, що виростав у моху [42].

Проте, у місцевих старожилів є своя версія походження назви села. За переказами, село Кроватка отримало свою назву завдяки двом словам – кров та ватка. Саме на цьому місці, де колись існували невеликі хутірці, розгорнувся запеклий бій між турками та козаками. Після боїв люди прийшли сюди й побачили багато пораних і загиблих воїнів, а

вітер розвіював по полю дрібні частини вати, що залишилися від розірваних турецьких халатів.

Легенда про поле Кроватки

Це було тоді, коли над Волинню не було спокою. Весна тільки починалася, лід на Стиру ще тріщав уночі, а день уже наливався теплом. Але вітри з півдня приносили не лише тепло, вони несли дим, пил і вість про наближення ворога.

Тієї ночі, коли село ще складалося з кількох хуторів і пасік, люди чули, як земля гуділа, ніби під нею прокинулось щось важке. То наближались турки. І не було кому обороняти хутори, крім купки козаків, які саме йшли мимо у зворотному напрямку із-за Стиру.

Бій відбувся на схилі, між двома лісами, де було відкрите поле, ще не засіяне. Вони билися запекло. Турки, мов чорна хвиля, накочувались із клинками й луками. Козаки ставали стіною, кожен знав: за ними хати, діти, хліб.

Билися до ночі. Дехто казав, аж поки місяць не став кривавим, як серце того, хто втратив побратима.

На ранок поле мовчало.

Першими туди вийшли жінки з навколишніх хуторів. Вони йшли мовчки, несучи хустки, глечики з водою та ладан. А там, на траві, лежали десятки тіл, покалічених, змерзлих, мовчазних. Дехто ще дихав, інші вже стали частиною землі.

Та більше за все вразило інше.

Поле було вкрите клаптями білої вати, то розірвані турецькі халати, набиті для тепла ватою, не витримали шабель і списів. Вітер крутив ту вату над полем, ніби сніг посеред весни. І вата лягала на згустки крові. Червоне і біле – як пам'ять і забуття.

Одна з жінок, зупинившись над тілом молодого козака, сказала: «Тут буде село. І хай зветься воно Кроватка, щоб не забули: тут було поле, де кров і ватка з'єдналися, як правда і біль».

З того часу поле більше не заростало бур'яном. Земля прийняла мертвих і дала життя новим поколінням. А вітер час від часу знов здійсмає щось біле над полем, ніби нагадує: не все забуто.

Таким чином, назва села Кроватка може мати історичне або етнічне походження.

село Любче (містечко Любча)

Перша писемна згадка про Любче датована 1540 роком, коли поселення мало статус містечка і було родовим «гніздом» князів Любецьких [86].

Поселення виникло на межі лісової та водної зон, поблизу невеликих річкових приток, серед горбистого і родючого рельєфу, який створював зручні умови для поселення, оборони та господарювання. Село лежить на історичному перехресті шляхів, що з'єднували Луцьк із Поліссям, це сприяло його розвитку ще в княжу добу.

У давнину Любче мало статус містечка, тут існував ринок, храм, можливо, невелике укріплення або панський двір. Головною історичною особливістю Любча є те, що воно було родовим гніздом князів Любецьких, окремої гілки князів Друцьких, одного з найстаріших і найвпливовіших князівських родів Великого князівства Литовського, що походили від Рюриковичів.

Слов'янське походження назви від праслов'янського кореня «люб» означає приємне, хороше, улюблене місце для проживання [23]. Можливо, перші поселенці назвали його так через родючі землі, гарну природу або вигідне географічне розташування.

У стародавніх слов'ян були поширені імена Любомир, Любчан, Любош, що могло дати назву селу.

Назва села походить від імені одного з родичів князя Любарта, якому було подароване це село. Точних відомостей про заснування села немає, але судячи із суфікса –че, час заснування поселення сягає часів Київської Русі [19].

Може бути ще багато припущень, проте поселення було засноване князями Любецькими, звідси і назва села Любче.

Легенда про княжну Любку й зачаровану криницю

У ті далекі часи, коли над Любчем майорів стяг князів Друцьких, у замку жила молода княжна Любка, донька князя Любецького. Була вона знана своєю вродою та добротою, а ще голосом, що міг зупинити

птаха в польоті. Кажуть, що навіть старі воїни на стінах плакали, коли вона співала веснянок.

Закохалася Любка у простого зброєносця на ім'я Остап. Не з княжого роду був, але чесний, хоробрий і щирий. Коли князь дізнався про це, заборонив доньці навіть виходити з замку. А Остапа вигнали геть.

Та кохання, то не стіна. Молоді щонаочі зустрічалися біля старої криниці в лузі, що на краю поселення. Сідали на камінь, бралися за руки і мовчали. Бо в тиші було більше почуттів, ніж у словах.

Та недовго тривало щастя. На Любче напали вороги. Остап загинув, захищаючи браму. А княжна, дізнавшись про смерть, пішла до тієї самої криниці і не повернулася.

Кажуть, вода в тій криниці стала солонуватою від сліз, що не були пролиті. І ще кажуть, що в особливо тиху ніч, коли туман сповзає з лісу, біля криниці видно дівчину в сріблястій сукні, вона співає так, що навіть вітер затихає.

З того часу люди стали називати це місце «Люб-чем», тобто місцем Любки, а потім просто Любче.

Таким чином, село Любче має давню історію та князівське минуле. Назва, найімовірніше, походить від особистого імені засновника.

село Олександрівка

Хронологія заснування села Олександрівка залишається невстановленою.

Поселення розташоване на лівобережжі річки Стир, серед рівнинного ландшафту з родючими чорноземами, мішаними лісами та луками. Річка не лише формує характер місцевої природи, вона є життєдайною артерією села ще з давніх-давен. Плавні береги Стиру слугували місцем рибальства, обробітку заплав і тимчасових переправ для купців і мандрівників.

Село належить до типових антропонімічних топонімів [23]. Назва «Олександрівка» найімовірніше походить від особового імені

Олександр і, за припущенням, село могло бути засноване або отримати свою назву на честь поміщика, старости чи козацького сотника з цим ім'ям. У XIX–початку XX століть подібні назви часто присвоювались поселенням після наділення маєтком, заснуванням садиби або в рамках адміністративних реформ.

Проте в народі живе й інша, глибша легенда про те, хто такий був цей Олександр, і чому саме йому дісталася честь дати ім'я селу.

Легенда про козака Олександра

Було це за часів, коли Волинська земля жила між війною і миром. Річка Стир тоді була не просто водою, а межею життя і смерті, бо саме тут часто проходили козацькі дороги та шляхетські обози.

Кажуть, у той час жив козак на ім'я Олександр Плахотюк, дужий, чесний і справедливий. Він мав одну особливу силу: добре знав усі брудні місця на Стиру. Його хатина стояла біля кручі і щовечора він виглядав подорожніх, аби допомогти їм перейти річку.

Одного разу, коли повінь змила всі мости, Олександр урятував загін козаків, яких переслідував загарбник. Під обстрілом, вночі, він провів їх через річку, знаючи кожен підводний камінь. Всі вижили. Але сам Олександр загинув, прикриваючи відхід останніх.

На ранок козаки вирішили:

– Ця земля має носити ім'я того, хто її втримав. Назвемо поселення Олександрівка.

Кажуть, що за весняної повені вода завжди відступає саме там, де колись ішов той козак, а на світанку над річкою лине голос схожий на оклик: «Через мене на волю!»

Таким чином, назва села Олександрівка має глибокі історичні корені, що, ймовірно, походять від імені засновника або впливової особи на цих землях.

село Підгірне (Малі Березолупи)

Перша писемна згадка про село Підгірне датована 1575 роком, коли воно носило назву Малі Березолупи [86].

Поселення розташоване в улоговині між пагорбами, неподалік від розгалуження струмків, які стікають до річки Стир. Місцевість тут нерівна, хвиляста, що й зумовило нову назву населеного пункту – Підгірне, тобто таке, що лежить під горою.

Природний рельєф формує характер села – вузькі долини, зручні для городництва, чергуються з невисокими кряжами, вкритими березами й кущами. Місцевість славиться тишею, густими туманами вранці, і спокоєм, що навіює особливий сільський ритм життя.

Назва «Малі Березолупи» вказує на зв'язок із сусіднім селом Великі Березолупи (теперішнє Березолуки) [23]. Історично це поселення могло бути частиною єдиного населеного пункту, який згодом поділився на дві частини.

Назва «Підгірне» походить від словосполучення «під горою», що свідчить про його розташування біля або в підніжжі горбистої чи пагорбистої місцевості [3]. Такий топонім часто використовувався для позначення поселень, які знаходяться в природному укритті від негоди та ворогів завдяки природним бар'єрам.

Легенда про дзвін із-під гори

Кажуть, коли ще село звалось Малі Березолупи, на одній із навколишніх гір стояла невеличка дерев'яна каплиця, яку збудували козаки після вдалого походу. Біля неї висів мідний дзвін, що лунав по всій долині й кликав людей до молитви чи зібрання.

Одного разу ворожий загін спалив каплицю. Дзвін упав, але не розбився. Люди, рятуючи святиню, закопали його в урочищі під горою, де земля була м'якою, і поставили хрест із березового дерева.

Минали роки. Хрест повалився, каплиця забулась, але щовесни у Великодню ніч у селі чутно було глухий переддзвін з-під землі, з-під гори. Старі казали: «То дзвін нагадує про втрачену висоту й молитву».

Коли село офіційно перейменували, один із жителів, дід Юхим, мовив:

– Ну, що ж, тепер ми – Під-Гірне, бо пам'ятаємо, що над нами колись стояла гора і дзвін.

І з того часу навіть діти знають: у цьому селі треба говорити тихо біля схилу, бо земля може відповісти.

Таким чином, село Підгірне отримало свою назву завдяки унікальному поєднанню географічних і природних умов місцевості.

село Підліски

Перша писемна згадка про село Підліски датована 1569 роком [86].

Поселення розкинулося на лівому березі річки Стир, серед мальовничих природних ландшафтів із мозаїкою луків, заплав, хвойно-листяних лісів і невисоких пагорбів. Географічно воно розташоване на межі річкової долини та лісового масиву, що і зумовило його назву. Саме сусідство з лісом, що наче охоплює село з трьох боків, створює відчуття захищеності, ізоляції й особливого затишку.

Від давніх часів річка Стир тут слугувала і життєдайним ресурсом, і природним кордоном. У прибережних урочищах селяни випасали худобу, збирали гриби, ловили рибу. Поблизу Підлісків також знаходили сліди давніх стоянок, що свідчать про тривалу заселеність цих територій ще з праслов'янських часів.

Назва Підліски є чистим топонімом-описом: походить від словосполучення під лісом або біля лісу. У давньоукраїнських джерелах та фольклорі слово «підлісок» означало не лише географічне положення, але й певне місце відпочинку чи переховування, особливо в неспокійні часи [23].

У народі й досі зберігається легенда, яка пояснює, чому саме тут село виникло і чому воно ніколи не зникає, навіть попри стихії й лихоліття.

Легенда про заховану церкву й підлісне світло

Кажуть, у давні часи, коли на Волинські землі нападали татари, у лісі біля Стиру сховалась громада з навколишніх сіл. Люди втікали від вогню, йшли з дітьми, з худобою, хто з чим встиг.

На узліссі, в природній низині, вони облаштували невеликий табір, а згодом і дерев'яну церкву, щоб молитися в безпечному місці. Село, що виникло поруч, почали називати Підлісками, бо стояло під лісом, наче під Божою рукою.

Однак найцікавіше не це. Люди кажуть, що в ніч на Купала або Різдво в лісі можна побачити дивне світло, наче хтось іде з лампадою.

То, мовляв, душі тих, хто врятував село, ходять навколо зниклої дерев'яної церкви, що, за переказами, провалилася під землю.

Деякі старі мешканці запевняють: «Там, під лісом, досі дзвенить тихий голос. Не забувайте».

І тому село ніколи не вирубує тієї частини лісу, що зветься Молитвене урочище.

Таким чином, село Підліски отримало свою назву завдяки географічним особливостям місцевості.

село Тростянка (колонія Бейнарівка)

Хронологія заснування села Тростянка залишається невстановленою. На карті італійського картографа Річчі Занонні 1767 року це село присутнє [102].

Поселення розташоване в долинно-болотистій місцевості, звідки бере початок річка Фоса – права притока Лютиці. Місцевість навколо села вкрита природними заростями, осоками, вільшаниками та густими тростинами, що густо вкрили узвишшям над джерелом річки.

Саме з цих природних реалій, за переказами, й походить сучасна назва села – Тростянка, тобто місце, де росте тростина або ж тростиновий берег.

Історично поселення виникло як колонія Бейнарівка, ймовірно, названа на честь першого власника або осадника з прізвищем Бейнар (Бейнаровський). Колоніальний характер місця підтверджується плануванням, типовим для дрібних осад часів Австро-Угорщини та Польщі, з прямими вулицями, садибами по обидва боки і помітним розмежуванням ланів.

Зараз Тростянка – це невелике, але мальовниче село, яке зберігає первісний природний характер і тишу джерельного витoku та має свою унікальну легенду про походження назви й джерела.

Легенда про тростину, що сховала слід

Кажуть, що в ті часи, коли польські колоністи лише починали селитись у Бейнарівці, місцеві мешканці, українці й білоруси з

навколишніх хуторів, остерігались нових порядків. Водночас самі колоністи часто чули дивні звуки біля витоку річки: шум, що не мав джерела, наче голоси, які з'являлись перед дощем.

Один із перших осадників, Ян Бейнар, вирішив розчистити джерело, аби збудувати греблю. Та коли зрубали тростину, що росла навколо, вода зникла, просто провалилась у землю. Люди злякались і молилися, а вже наступного ранку джерело знову з'явилося, але з центру тростинового гаю, у формі маленького, чистого потічка.

Відтоді люди казали: «Тростина ховає слід води і береже її від чужих рук».

З того часу ніхто не торкається центру джерела і навіть у найбільшу спеку вода там залишається холодною, а тростини – зеленими.

Таким чином, село Тростянка має назву, яка відображає природні особливості місцевості – рясне зростання тростини (очерету) на вологих землях.

село Ужова

Хронологія заснування села Ужова залишається невстановленою.

Поселення розташоване серед пологих хвилястих пагорбів, лучних заплав і невеликих лісових масивів, які чергуються з відкритими рівнинами. Через цю територію проходять старі шляхи, які ще здавна з'єднували важливі торговельні й оборонні лінії між Волинню, Поліссям та Поділлям.

Топографія місцевості має звивистий рельєф, що, ймовірно, стало одним з чинників формування назви села. За однією з версій, вона походить від слова «уж» – назви звичайного водяного змія [23]. Уж був символом звивистих форм і часто асоціювався з річками, шляхами або невидимими лініями, що «повзуть» крізь ландшафт.

Назва села Ужова є похідним від антропоніма Уж. Подібні назви виникали у деяких лісових населених пунктах походження яких асоціювалось з деякими плазунами [42].

Можливе також походження назви від гідроніму чи місцевого струмка, що мав аналогічну назву «Ужівка» чи «Ужиця», притаманну для інших регіонів України. У будь-якому випадку, легенда, яка дійшла до наших днів, дає інше, глибоко символічне пояснення.

Легенда про Зміїну Царицю і щит, що став пагорбом

Колись, коли ця земля ще не мала сіл, лише гаї, болота й чисті небеса, тут жила велика змія-цариця Ужа, що оберігала джерела й підземні води. Люди з навколишніх місцевостей боялись ходити через ці місця, бо вірили, що змія охороняє золото й давні знання, сховані у землі.

Але прийшов день, коли на ці землі прийшли переселенці. Їм не було куди більше йти, тому вони вирішили оселитися тут, поставити хати й прокласти дорогу. Змія не нападала, лише вночі звивалась навколо пагорбів, а в темряві було чути її шелест, наче шурхіт сухої трави.

Старійшина громади, мудрий чоловік на ім'я Лука, вийшов одного разу до лісу і поклав на землю дерев'яний щит, а зверху хліб і сіль. Він сказав: «Якщо ця земля справді належить Ужі, нехай вона візьме хліб і забере щит. А якщо прийме нас, нехай щит залишиться і стане нам за захист».

Наступного ранку на тому місці виріс низький круглий пагорб, а на ньому м'ята, любисток і плакучі трави, але ні змії, ні слідів більше не було.

Село назвали Ужова, на згадку про ту, що колись охороняла землю, а тепер стала її духом-охоронителькою.

Таким чином, село Ужова має назву, що найімовірніше пов'язана із плазунами (вужами), або має антропонімічне походження.

село Уляники (Гуляники)

Село Уляники відоме з першої половини XVI століття під назвою Гуляники. Перші історичні згадки про село пов'язані з родом Гуляницьких, представників малоземельної шляхти [86].

Поселення розташоване серед розлогих орних земель, невисоких пагорбів і природних лісосмуг, які з давніх-давен слугували орієнтирами для поселенців. Територія вирізняється помірно-зволоженим кліматом, родючими ґрунтами та сприятливими умовами для землеробства, що й визначило господарський характер села протягом століть.

Назва «Гуляники» за народним і науковим тлумаченням пов'язана з родовим іменем шляхтичів Гуляницьких, представників малоземельної волинської шляхти, які з'являються в документах XVI–XVII століть. Цей рід мав дрібні наділи і вів напівселянське господарство, займаючись одночасно адміністративною службою й сільськими роботами.

Згодом форма «Гуляники» трансформувалася в «Уляники» під впливом фонетичних спрощень у місцевому говорі, де звук [г] нерідко замінювався на [у] або [в], що типово для південно-волинських топонімів [23].

Згідно досліджень науковців, назва є похідною чоловічого імені Улян. Очевидно походження назви в давнину мало зв'язок з власником земельних володінь [42].

Легенда про шляхетську доньку

За легендою, у ті часи, коли шляхтич Гуляницький мав у цих місцях свій скромний маєток, його донька, Олена, закохалася в простого селянина. Їхній зв'язок був заборонений, бо батько мріяв видати доньку за заможного шляхтича, аби зберегти хоч тінь привілеїв і землю.

Але закохані втікли вночі через поле, захопивши з собою жменю пшениці, яку сіяли разом, де сховалися, на невідомій ниві, за лісом. Місце, де вони оселилися, почали називати Гуляник, мовляв, «ті, що пішли гуляти геть», або ж «гулящі шляхтичі».

Згодом на тому полі виросло поселення, тут люди довго вірили, що земля ця особлива: якщо сіяти зерно руками, виросте вдвічі більше, ніж засіяне плугом.

Старі мешканці й нині називають один із найурожайніших ланів у селі – Олена нива.

Таким чином, назва села Уляники має антропонімічне походження.

село Яблунівка (Станіславівка, Станіславка)

Перша писемна згадка про село Яблунівка датована 1690 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Фоса, правої притоки Лютиці, належить до тих поселень регіону, що ввібрали в себе багатонаціональне минуле та сліди численних перейменувань.

У міжвоєнний і довоєнний період на цій території існувала низка німецьких колоній: Станіславівка (Станіславка), Цицелівка, Лібенштадт та інші [86]. Ці поселення виникли в результаті колонізаційної політики Російської імперії та пізнішої австро-польської адміністрації, коли сюди прибували німецькі колоністи-землероби, здебільшого меноніти або лютерани. Вони впорядковували землі, зводили прямі вуличні ряди, будували господарства, садили сади.

Після Другої світової війни, у контексті політичних змін і депортацій, колонії втратили своїх первісних мешканців. У післявоєнний період окремі поселення були об'єднані в єдине село, яке отримало символічну і теплу назву – Яблунівка.

Ця назва була не випадковою: околиці колишніх колоній були густо засаджені яблуневими садами, що залишились після колоністів і тривалий час плодоносили, ставши символом нового життя на місці покинутих хуторів.

Село розташоване в регіоні з родючими ґрунтами та відкритими просторами, що сприяє розвитку сільського господарства. Місцевість має рівнинний рельєф з великою кількістю полів та лісів.

Місцеві жителі пов'язують назву із великою кількістю фруктових дерев в селі. Кажуть, що колись було дуже багато яблунь та груш обабіч доріг і весняної пори село завітчувалось неймовірними кольорами [92].

Легенда про яблуню, що повернула назву

Серед місцевих жителів живе переказ, що на межі між Станіславівкою та Цицелівкою росла стара яблуня, посаджена, за словами старожилів, ще першими колоністами, подружжям німців, які

не мали дітей. Яблуня не давала плодів кілька десятків років, доки не почалася війна.

Після війни, коли в колонії вже нікого не залишилось, а на місце пустих хат прийшли нові сім'ї, одна переселенка з Полтавщини – Марія, посадила біля тієї ж яблуні маленьку грушу. Відтоді стара яблуня почала родити, причому плоди були незвичайні, з легким рум'янцем, дуже солодкі, ніби ввібрали в себе і пам'ять про старих господарів, і тепло нових рук.

Коли вирішували, як назвати нове село, хтось запропонував «Яблунівка», на честь дерева, що пережило людей і стало мостом між ними.

З того часу яблуня вважається священним деревом села, а її живці досі прищеплюють на нових подвір'ях, «щоб пустити коріння в мирі».

Таким чином, історія топонімії села показує перехід від індивідуального (Станіславівка) до більш символічного та природного (Яблунівка) відображення місцевості.

3.5.9. Луцька територіальна громада

Громада утворена згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 708-р шляхом об'єднання Луцької міської ради обласного значення, Рокинівської селищної ради, Боголюбської, Заборольської, Княгининівської, Одерадівської, Шепельської сільських рад Луцького району, Жидичинської, Озерцівської та Прилуцької сільських рад Ківерцівського району та Іванчицівської сільської ради Рожищенського району [30] (рис. 3.53).

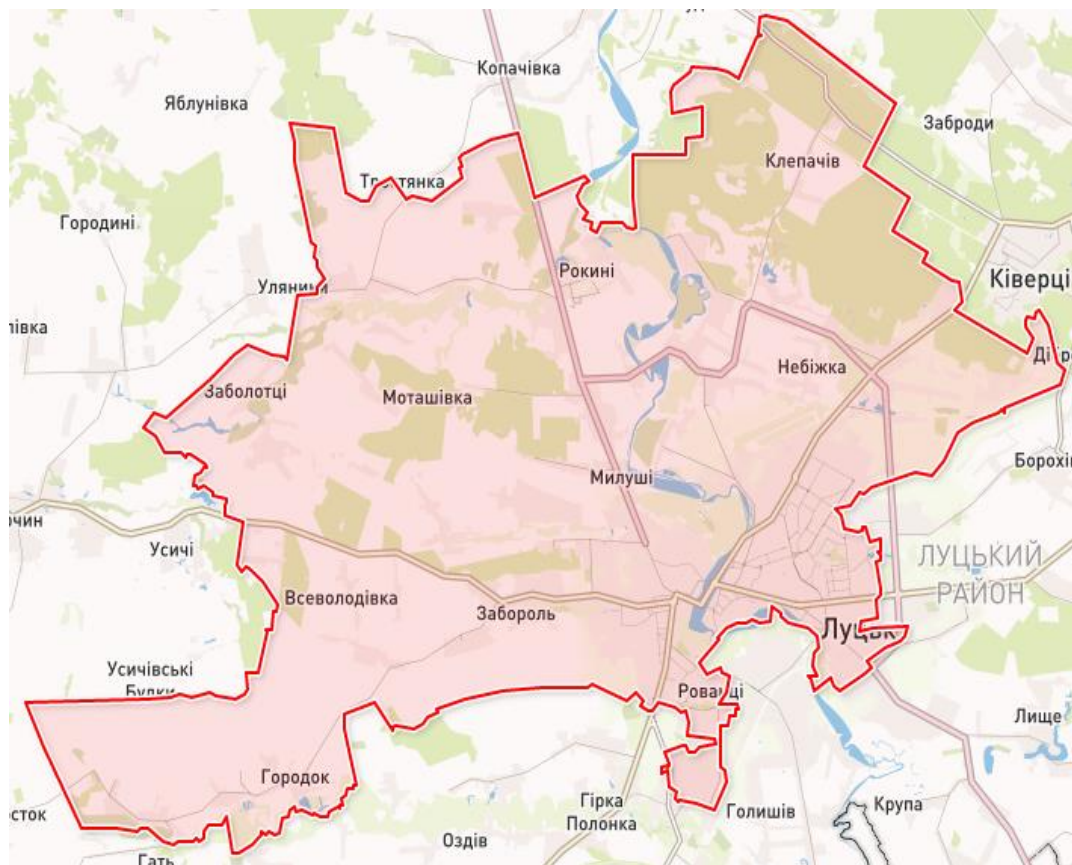

Рис. 3.53. Картосхема Луцької територіальної громади [46]

До складу громади входять місто Луцьк, селище Рокині і 34 села: Антонівка, Боголюби, Богушівка, Брище, Буків, Великий Омеляник, Всеволодівка, Городок, Дачне, Жабка, Жидичин, Заболотці, Забороль, Зміїнець, Іванчиці, Клепачів, Княгининок, Кульчин, Липляни, Милушин, Милуші, Моташівка, Небіжка, Одеради, Озденіж, Озерце, Олександрівка, Охотин, Прилуцьке, Сапогове, Сирники, Сьомаки, Тарасове та Шепель [87], (рис. 3.53).

місто Луцьк **(Лучськ або Лучеськ)**

Місто Луцьк (історичні назви: Лучськ, Лучеськ) – одне з найдавніших міст України, відоме з 1085 року [87]. Воно має багату історію, сповнену легенд, подій і культурних нашарувань, що роблять його важливим центром Волинської області.

Через Луцьк протікає річка Стир, що було одним з чинників для заснування міста. Річний транспорт сприяв торгівлі, зрошенню земель та розвитку ремесел. Також на території міста знаходяться ще три невеликі річки – Сапалаївка, Омеляник та Жидувка.

Регіон характеризується родючими рівнинами та легкими пагорбами, що дозволило вирощувати сільськогосподарські культури, забезпечуючи добробут місцевого населення.

Історично, Луцьк знаходився на перетині важливих торгових і військових шляхів, що сприяло його розвитку як адміністративного, культурного та економічного центру Волинського краю.

Назва Луцьк має глибокі історичні корені, що сягають давніх часів Київської Русі, а її походження вивчається істориками та мовознавцями.

Географічно-природна версія назви може походити від давньоруського або старослов'янського слова, що означає «лук», «луг» чи «пагорб» [23]. Можливо, місцевість, де виникло місто, характеризувалася родючими луками або нахиленими ділянками, що сприяли збереженню водних ресурсів річки Стир. Таке тлумачення відображає природні особливості регіону.

Символічно-міфологічна версія стверджує, що назва може бути пов'язана з образом «луча» (світлової променевої символіки) чи «світла». За цією версією місто могло отримати свою назву як «місто, що сяє» або як символ міцності і витривалості, що асоціювалися з образом блиску і ясності.

Усі джерела вказують, назва могла бути пов'язана з іменем або прізвищем якоїсь видатної особи, що вплинула на заснування або розвиток поселення.

Місцеві дослідники вважають, що назва Луцьк пов'язана із його розташуванням на повороті (луці) річки Стир.

Інша версія назви походить від імені Лука. Так звали вождя дулібів, який нібито заснував місто на острові, утвореному Стиром та його рукавами. За княжих часів Луцьк називали «Лучськ» або «Лучеськ», лише за Литовської доби назва міста набула теперішньої форми [78].

Також існує версія начебто в давнину пастух Луцько знайшов у Стиру діжку, а в ній документ на право заснування міста, загублену перемилянами. Він віддав знахідку законним власникам, а ті назвали нове місто на честь пастуха – Луцьк [78].

Легенда про князя і білу луку

Коли київський князь Володимир Великий почав укріплювати північно-західні рубежі своєї держави, він послав сина Всеволода вибрати місце для нового укріпленого граду. Той довго мандрував, поки не побачив широку луку над річкою, вкрита білим туманом.

Старий провідник сказав йому:

– Тут місце сильне: лука родюча, вода чиста, вороги тут не пройдуть.

Всеволод начебто вигукнув:

– Тут буде моє місто – Лучеськ, бо стоїть на луці і для люду руського буде захистом.

Збудували тут городище, вал, дерев'яну церкву, а навколо почали селитися ремісники, купці й воїни. Кажуть, що в той рік лука ще тричі цвіла білим туманом, наче небеса благословили цю землю.

Відтоді місто на луці, Лучеськ, стало серцем Волинського краю. І жоден князь не вважав свою силу повною, якщо не перебував хоча б один день у Луцькому замку.

Таким чином, місто Луцьк має назву, яка, найімовірніше, походить від природних особливостей місцевості – розташуванням на повороті (луці) річки Стир.

селище Рокині (Рукиня)

Перша писемна згадка про селище Рокині датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Стир та правому березі річки Серна і має своєрідний рельєф: перелісся, невеликі пагорби, а також широкі заболочені долини, які наповнюються водою від сезонних паводків. Через селище протікає річка Рокинька, ліва притока річки Стир, яка й дала назву поселенню. Територія багата на торфовища, озерця, лісові масиви – ідеальні умови для мисливства, рибальства та землеробства ще з давніх часів.

На сьогодні Рокині є одним із найважливіших осередків збереження історико-культурної спадщини Волинського краю, адже тут діє Музей історії сільського господарства регіону, створений на основі етнографічного комплексу.

Гідронімічна версія назви «Рокині» походить від однойменної річки Рокинь або Рокинька [3]. Це утворення на основі старослов'янського слова рука, як метафора водного потоку, «рука води» або «відгалуження» головної річки Стир. В історичних джерелах також трапляється форма «Рукиня», яка пізніше трансформувалася у «Рокиню» та сучасну – «Рокині».

Легендарна-антропонімічна версія назви могла походити від імені жінки чи духа місцевого болота Рукині, яку вважали берегинею річки [23]. У деяких переказах згадується, що перші поселенці просили дозволу в Рукині оселитися біля її вод.

Легенда про Рукиню

Колись давно, коли ще не було села, а лише болота та дикі звірі, жили на цих землях мисливці з сусідніх племен. Вони боялися заходити в глибоку заплаву, бо казали:

– Там живе Рукиня, жінка з довгими руками, яка тримає воду, щоб не розлилась на людські поселення.

Ця Рукиня не була злою. Вона тільки раз на рік, весною, відпускала воду, щоб земля ожила, трави вирости, а риба наповнила плеса. Люди в знак подяки клали гілочки верби та зерно на берегах, щоб вода не шкодила їм.

Кажуть, одного року прийшли нові люди, втікачі з півдня, і вирішили оселитися тут. Старійшина зібрав усіх і звернувся до води:

– Рукине, дозволь нам тут бути, ми будемо шанувати тебе.

Вночі йому наснилася жінка з косами з осоки, яка сказала:

– Як будете пам'ятати воду і працювати руками, буде вам щастя.

Так і постало поселення, яке спершу звалось Рукиня, а згодом – Рокині.

Таким чином, селище Рокині (Рукиня) отримало свою назву, ймовірно, завдяки природним особливостям місцевості.

село Антонівка

Хронологія заснування села Антонівка залишається невстановленою.

Поселення розташоване в зоні перехідної рівнини між Поліссям та Волинським плато. Головною природною домінантою села є річка Омеляник, тиха, звивиста притока, що несе свої води у систему річки Стир. Береги річки зарослі верболозами та осокою, а довколишні території – мішані ліси та сільськогосподарські поля.

Антонівка лежить у зручному природному поясі, що здавна сприяло розвитку землеробства, бджільництва та лісозаготівель.

Ойконім «Антонівка» – типовий патронімічний топонім, що виник, ймовірно, від особового імені Антон (з грецького Ἀντώνιος – «вступник у бій» або «неоціненний») [23]. Ім'я це було популярне серед селян і дрібної шляхти в XVI–XVIII ст.

Згідно з переказами, засновником села був чоловік на ім'я Антон, втікач або осадник, який першим вирубав ліс, побудував курінь, а

згодом і хату. Навколо нього селилися родичі, тож поселення почали називати «Антонова слобода», а потім – Антонівка.

У церковних записах XIX століття назва фігурує як «Антонівка над Омеляником», що підкреслює прив'язку до географічного орієнтира.

Легенда про Антона

У давнину місце, де тепер стоїть Антонівка, було густим бором, крізь який протікала річечка з дивною назвою Омеляник. Казали, що в тій річці жив дух-охоронець, який умів розмовляти людською мовою в ніч на Івана на Купала.

Антон, молодий чоловік, який втівав із сусіднього села після сварки з паном, блукав лісом і натрапив на джерело, з якого витікала річечка. Він був знесилений і попросив:

– Якщо ця земля прийме мене, я залишуся тут і збудую дім.

І тоді почув тихий плескіт і шепіт:

– Сади тут дуба. Якщо прийметься, ти мій.

Антон посадив жолудь і вирив криницю біля джерела. Через рік дуб пустив листя, а Антон побудував хату. Люди почали приходити до нього, так виникла перша громада. Кажуть, що дуб Антона стояв ще у XX столітті, а вода з криниці біля нього довго вважалась цілющою.

Таким чином, село Антонівка отримало свою назву, ймовірно, від особового імені засновника або впливового представника місцевої громади – Антона.

село Боголюб (Першотравневе)

Перша писемна згадка про село Боголюби датована 1586 роком. У 1964 році село перейменували на Першотравневе, що було поширеною практикою в часи СРСР. Проте історична назва «Боголюби» зберігалася в пам'яті жителів. Згідно рішення президії Верховної Ради Української РСР (18.03.1991, № 845-XII) була відновлена колишня назва села – Боголюби [86].

Місцевість тут рівнинна, з незначними підвищеннями, на яких ще у давнину виникли перші осередки людської активності. Річки, луки, болотисті долини й прилеглі ліси створювали природні умови для землеробства та усамітненого духовного життя.

Поруч із селом знаходиться святе джерело, печери, а також храм і монастир Боголюбської ікони Божої Матері. Ці сакральні об'єкти з давніх часів вважаються місцями паломництва, зцілення і духовного очищення.

Сучасна назва, Боголюби, безпосередньо пов'язана з православною традицією, імовірно, походить від звернення до людей, які «люблять Бога» [23]. Такий ойконім відображає як духовну місію місця, так і його історичне минуле.

За іншою версією, назва пов'язана з історичною особою – князем Андрієм Боголюбським, сином Юрія Долгорукого. За легендами, саме тут він перебував під час мандрівки з іконою Богородиці, перед тим як вона отримала назву Боголюбська. Саме в цих місцях князь міг закласти місце для молитви або тимчасову обитель.

Назва Першотравневе відображала радянську політику перейменування населених пунктів, часто із символічним відтінком, пов'язаним зі святкуванням міжнародного робітничого свята (1 травня).

Легенда про князя і Матір Божу

У далекі часи, коли на Волинській землі ще не було багатьох храмів, через ці землі проїжджав князь Андрій, несучи із собою ікону Богородиці, написану в Константинополі. Коли князь доїхав до цього місця, кінь раптово зупинився і не рушив далі. Спроби вершника змусити його їхати були марними.

Князь зійшов з коня і впав на коліна:

– Якщо це знак, то покажи, Владичице, що хочеш тут.

І в ту ж мить над річкою з'явилося м'яке світло, а у повітрі тихий дзвін, як від церковних дзвонів.

Князь вирішив: тут має бути місце молитви. Він залишив ікону у дерев'яному храмі, збудованому з місцевої сосни, а люди почали казати:

– Це місце для боголюбів. Тут Божа благодать.

З тих пір джерело біля храму не пересихало, а навіть у посуху зцілювало хворих. Так постала свята земля Боголюбівська.

Таким чином, село Боголюбів – це не лише географічний пункт, а й осередок духовності, єдності та історичної пам'яті, що відображає традиції та цінності минулого.

село Богошівка

Перша писемна згадка про село Богошівка датована 1799 роком [86].

Поселення розташоване неподалік від річки Стир. Місцевість хвиляста рівнина з лісопосадками, полями й луками, характерна для лівобережжя середньої течії Стиру. Село розкинулось на природному підвищенні, що історично захищало його від паводків і створювало зручні умови для заселення та землеробства.

Поблизу села збереглися залишки давніх курганів і топоніми, що натякають на раннє осадництво.

Назва села Богошівка вочевидь походить від особового імені Богуш, яке є зменшеною формою імені Богдан або окремим іменем, що побутувало у шляхетському середовищі Русі та Литви [23]. У XVI–XVII століттях ім'я Богуш часто зустрічається серед волинської дрібної шляхти та духовенства.

Ймовірно, засновником або першим помітним жителем поселення був чоловік на ім'я Богуш, власник або орендар земельної ділянки, що згодом перетворилася на слободу.

Історичні джерела вказують, що в околицях Богошівки діяли маєтки родин, пов'язаних із дрібною шляхтою Волинського краю, які могли дати назву селу через приналежність до роду.

Легенда про Богуша

Кажуть, у ті часи, коли волинська земля ще тільки роздавалась у заставу шляхтичам і служивим людям, один молодий козак на ім'я Богуш отримав дозвіл на «осадження пустки» за Стиром. Він довго шукав місце, де «і земля родить, і вода близько, і вітер не злий».

Одного дня Богуш натрапив на підвищену місцину біля лісу, з якої видно було річку і дальні луки. Він вдарив списом у землю і промовив:

– Якщо під цим місцем джерело, тут буде моя хата.

Із землі з'явилася вода. Тоді він сказав:

– Тут мій кут. А як діти будуть, то скажуть: «Ми з Богушівки».

Люди почали оселятись поруч із ним, землю розчищали, сіяли жито, ставили млини. І хоч минули століття, ім'я Богуша залишилось у назві села, як пам'ять про того, хто не боявся обрати пустинне місце й наповнити її життям.

Таким чином, село Богушівка отримало свою назву, ймовірно, від особового імені Богуш, що відображає історичне коріння та родову спадщину засновників.

село Брище (Підгір'я)

Перші писемні згадки про село датовані XVI–XVII століттями, проте археологічні знахідки свідчать про те, що ця територія була заселена ще в давнину [86].

Поселення, яке також згадується під назвою Підгір'я, розташоване серед лісово-болотистих угідь Волинського краю, поблизу колишніх торфових розробок. Рельєф місцевості низинний, з окремими підвищеннями (звідси назва «Підгір'я»), із характерною мозаїкою лугів, заболочених ділянок та лісових масивів.

Назва Брище, ймовірно, має кілька рівнів етимологічного тлумачення. Один із можливих варіантів – походження від слова «брище» (від давньоукраїнського бріщ, бриця), що могло означати «галявина серед лісу» або «відкрита місцевість після вирубки» [23]. Така інтерпретація відповідає ландшафтним особливостям села, це дійсно було місце вирубаного лісу, перетворене на поселення.

Назва Підгір'я, яку іноді вживали як альтернативну, вказує на географічне розташування біля схилів підвищеної частини рівнини, що добре помітно на старих мапах.

Легенда про Брищенський вогонь

У давнину територія, де нині стоїть Брище, була суцільним болотом і непролазним лісом. Люди боялися заходити сюди, бо казали, що вночі горять болотяні вогники, а з гущавини чуто голоси.

Одного разу молодий хлопець на ім'я Данило, який шукав місце для нової хати, зайшов у ці місця. Раптом побачив, як із землі вирвався синюватий вогник, закружляв і зник.

Данило не злякався, а сказав:

– Якщо тут горить, значить, тут і житиму. Бо земля жива.

Він почав розчищати галявину, зробив собі курінь. З часом до нього приєдналися інші поселенці, тому на цьому місці виник хутір. А старі люди говорили:

– То брище, там, де Данило з вогнем боровся.

Відтоді й назвали село Брище, на честь місця, де земля світиться вночі, але дає силу вдень.

Кажуть, що ті болотяні вогники – душі предків, які вказують, де земля родюча, а де її краще не торкатись.

Таким чином, назва села Брище відповідає ландшафтним особливостям села.

село Буків

Перша писемна згадка про село Буків датована 1768 роком [86].

Поселення розташоване серед мішаних лісів, у зоні м'якохвилястого рельєфу, де панують дуби, граби та буки. Локація поселення – типовий приклад лісостепової смуги з вкрапленнями хвойного масиву, притаманної центральному Поліссю. Через околиці протікають дрібні струмки, що збирають ґрунтові води та зникають серед заболочених лук.

Ця територія історично була важкодоступною, ідеальною для укриття, побудови хуторів і розведення худоби. Саме тут довгі роки переховувались переселенці, втікачі та воїни у періоди воєн.

Назва села Буків з великою ймовірністю походить від слова «бук» – букове дерево, що росте в цьому регіоні в особливих мікрокліматичних умовах [23]. Хоча буки на території регіону не надто

поширені, поодинокі букові ліси зустрічаються на південному заході. Саме незвичність цих дерев могла стати підставою для такої назви.

Інше можливе тлумачення – від слова «бук» як «книга» (у старослов'янській традиції), що може відображати символічне значення – «місце запису» або «місце історії». Така версія більше належить до фольклорного уявлення, ніж до реального мовного джерела.

Деякі історики вважають, що назва могла походити від слова «бука», що означало болото чи заболочену місцевість.

Легенда про Бук і віщого монаха

Кажуть, колись у тутешніх лісах стояв величезний буковий гай, настільки густий, що денне світло ледве пробивалося крізь гілля. Саме туди, під час монголо-татарської навали, втік старий монах з монастиря в Луцьку, несучи з собою ікону й рукописне Євангеліє.

Довго ходив він лісами, поки не знайшов місце під високим буком, що ріс самотньо на пагорбі. Там він і збудував собі хрест, викопав криницю, а поруч поставив хатину. До нього почали приходити люди – хто за порадою, хто за зціленням, хто за їжею.

Коли ж монах помер, буки почали шуміти як ніколи. Люди казали:

– Бук несе його молитви до неба. Не гай, а сам Бог тут село запише.

З того часу місце стали називати Буків, на честь дерева, що стало прихистком монаха, який благословив землю.

Кажуть, що вночі, коли вітри хилять дерева, можна почути, як листя тихо шепоче: «Моліться тут...»

Таким чином, село Буків отримало свою назву, яка, ймовірно, вказує на природні особливості регіону.

село Великий Омеляник (Омеляник)

Перша писемна згадка про село Великий Омеляник датована 1429 роком [86].

Поселення розташоване на південному заході від обласного центру, поблизу витоків річки Омеляник, невеликої притоки, яка колись живила навколишні болота й луки. Місцевість низинна, подекуди заболочена, із пологими підвищеннями, що здавна служили природними укріпленнями та життєвим простором для перших поселенців.

Село межує з густими лісовими масивами, а також близько розташоване до транспортних шляхів, що з'єднують Луцьк з Володимиром і Гороховом.

Назва села Великий Омеляник, ймовірно, походить від річки Омеляник, яка протікає неподалік [3].

Також назва села може походити від особового імені Омелян (давніослов'янський варіант – Омелянник) [23]. Можливо, у давнину територія належала людині з таким іменем або рід, який тут оселився, мав прізвище, пов'язане з цим ім'ям.

Наступною версією походження назви може бути рослина омела, яка могла рости в цій місцевості у великій кількості. У давнину омела вважалася чарівною рослиною, яка забезпечує захист та благополуччя.

Варто зазначити, що село має приставку «Великий», яка вказує на його більші розміри або більшу важливість у порівнянні з іншими поселеннями, з Малим Омеляником або просто Омеляником.

Легенда про старого Омеляна й живу воду

Колись, кажуть, у древні часи, оселився біля витoku річки старий дід Омелян. Був він знахарем і знав кожную травинку, що росте на болоті. Люди приходили до нього по воду, бо казали: джерело біля його хати має силу лікувати рани й душі.

Дітей хрестили тою водою, воїни мили руки перед боєм, а матері брали її на замішування хліба.

Одного разу хтось запитав діда: «Чому твоя вода така сильна?»

А він відповів: «Бо я живу з нею в злагоді. Я її не кривдив і вона мені служить».

Коли Омелян помер, річку назвали Омеляник, а поселення, що виросло навколо, Великий Омеляник, на честь того, хто навчив людей шанувати воду, слово й землю.

Кажуть, що в дощову ніч, коли річка розливається, в її плесах чути голос старого, який тихо бурмоче замовляння на добрий врожай.

Таким чином, назва Великий Омеляник має, ймовірно, природне (від назви річки) або антропонімічне походження (від імені Омелян).

село Всеволодівка

Перша писемна згадка про село Всеволодівка датована 1880 роком [86].

Місцевість рівнинна, з родючими ґрунтами, розсічена дрібними струмками та заболоченими ділянками. Поблизу села наявні лісові масиви, які в давнину могли слугувати як укриття, так і ресурсний простір для перших поселенців.

Село має аграрний характер з історичною тяглістю до землеробства й скотарства. Географічне положення сприяло сталому проживанню населення, незважаючи на історичні перетворення.

Назва села Всеволодівка є класичним прикладом антропонімічного ойконіму, тобто походить від особового імені – Всеволод, що має давньоруське походження. Ім'я складається з двох коренів: все – «усе», володіти – «панувати», «мати під контролем». Отже, «Всеволод» означає – той, хто володіє всім [23]. Це ім'я носили князі з династії Рюриковичів (наприклад, Всеволод Ярославич і Всеволод Велике Гніздо), тож назва села могла виникнути: або на честь княжого володаря, який мав тут угіддя; або від першого поселенця чи землевласника на ім'я Всеволод, що заклав господарство чи хутір; або як назва, дана пізніше, у період імперських або польських адміністративних реформ, коли топоніми часто формувалися за іменами шляхтичів чи службовців.

Як стверджують місцеві жителі, село належало сину місцевого поміщика Шепеля, який поділив свої землі між трьома синами: Всеволодом, Антоном та Олександром. Так і виникли назви сіл: Всеволодівка, Антонівка та Олександрівка.

Легенда про трьох братів

Існує переказ, що перед тим, як пан Шепель поділив землю, сини довго сперечалися, кому належить найкраща ділянка. Щоб уникнути

конфлікту, батько запропонував кожному взяти ту частину, яка йому найбільше до душі.

Всеволод обрав землю біля річки і збудував тут свій маєток, бо любив воду й луки.

Антон вибрав пагорбисті поля, де можна було вирощувати зернові.

Олександр зупинився біля лісу, де було багато дичини і ягід.

З того часу поселення отримали назви, що вшановують імена їхніх засновників і першопоселенців.

Таким чином, назва села Всеволодівка має антропонімічне походження.

село Городок (Юзефін, Йосипівка)

Хронологія заснування села Городок залишається невстановленою. В різні періоди історії поселення називалося Юзефін або Йосипівка. До 1946 року село Юзефін знаходилося в складі Сенкевичівського району Волинської області. За Указом ПВР УРСР від 7 червня 1946 року його перейменували в Йосипівку. Потім, у 1991 році, відновили селу Йосипівка колишнє найменування Городок [86].

Поселення розташоване поблизу заплави річки Стир. Місцевість тут злегка підвищена, придатна для землеробства, із незначними пагорбами та заболоченими ділянками в долині. Саме розташування села свідчить про історичну доцільність поселення: близькість до води, захищеність природними перешкодами й родючий ґрунт.

Ймовірно, Городок виник на місці давнього поселення, яке мало оборонне значення, що підтверджується самою назвою, яка часто зустрічається в місцях розташування стародавніх фортець або міст.

Назва Городок походить від давньослов'янського слова «город», що означає укріплене поселення або невелике містечко [23]. Така назва свідчить про те, що в давнину на цьому місці могло існувати укріплення, фортеця або адміністративний центр невеликої громади.

Попередню назву село Юзефін, вірогідно, отримало за часів польського панування в честь власника маєтку або шляхтича Юзефа [38].

Можливо, назву села змінили на Йосипівка під впливом російської адміністрації в ХІХ столітті, використовуючи більш розширену форму «Йосип» замість «Юзеф».

Легенда про городок під дубом

Колись на місці сучасного села стояло дерев'яне укріплення, що захищало брід через річку. Там жив воєвода Йосип, знаний своєю справедливістю. Під старим дубом, біля воріт укріплення, він розв'язував суперечки між селянами.

Після його смерті укріплення знесли, дуб зрубали, але пам'ять про нього жила. Люди почали казати:

– Ідемо до Йосипівки, там жили порядні люди.

А пізніше:

– То вже Юзефін, бо пан Юзеф має землю.

Та на місці городища й далі знаходили черепки, обгорілі балки, уламки зброї. І кажуть, коли вночі буває гроза, по колишньому валу ходить тінь, то сам Йосип стереже свій Городок.

Таким чином, назва села Городок походить від укріпленого поселення.

село Дачне **(Ільїнівка, Юляна, Улянівка)**

Хронологія заснування села Дачне залишається невстановленою. До 1924 року територія, на якій сьогодні знаходиться село Дачне, була власністю пана Ільнівського. У 1926 році, відомий на той час у Луцьку Є. І. Петриківський, придбав тут дачну ділянку для будівництва власного будинку. У 1932 році село отримало повну назву Юляна на честь дружини воєводи Юзефського – Юлії. Як зазначав Євген Петриківський: «Щодо назви, я хотів назвати селище на честь польської письменниці Габрієли Запольської – «Запольське», але під впливом адміністративних чинників, остаточно обрали ім'я дружини тодішнього воєводи – Юлія» [68]. У 1946 році село перейменували на Улянівку, а у 1967 році воно отримало сучасну назву – Дачне [86].

Поселення розташоване на пагорбистій місцевості з помірно-лісистим ландшафтом. Поблизу протікають дрібні притоки. Рівень

ґрунтових вод і характер ґрунтів зробили цю територію привабливою для дачного будівництва та приватного землеволодіння ще в міжвоєнний період.

Село оточене вишневими та яблуневими садами, а особливої привабливості надає сосновий та ліщиновий ліс, що простягається з північного боку.

Село Дачне отримало свою сучасну назву вже в радянський період через розташування біля міста Луцьк, де були землі, що використовувалися для сільського господарства або відпочинку (дачні ділянки). У минулому термін «дача» використовувався для позначення землі або будинку, призначеного для відпочинку та садівництва. Села з такою назвою, як правило, розташовуються на землях, де люди займалися садівництвом, вирощували городину або просто відпочивали від міської метушні.

Назва Ільїнівка походить від прізвища пана Ільнівського, який був власником території.

Юляна – назва походила від жіночого імені Юлія, на честь дружини воєводи Юзефського.

Назва Улянівка може бути пов'язана з іменем Улян, Уляна. Село належало колись поміщиці Уляні, тому і назвали його Улянівка [19].

Легенда про Юліну Долину

Кажуть, що колись на місці, де сьогодні стоїть село Дачне, була тиха долина, оповита туманами й шелестом вільхи. Власником цих земель був пан Ільнівський, людина мовчазна, але справедлива. Та справжньою душею цього місця була молода жінка на ім'я Юлія, не селянка й не пані, а мовби зіткана з ранкового світла і запаху м'яти. Її бачили лише на світанку, коли роса ще трималася на травах.

Кажуть, Юлія приходила до струмка, торкалася води долонею і вода ставала прозорою, як дзеркало. Якщо хтось ішов туди з чистим серцем, вона могла прошепотіти у відповідь на його думки. Люди стали називати це місце Юлиною Долиною, намагалися не кричати, не сваритися й не проклинати нікого, н її землі.

Минали роки. Землі викупили польські пани. Один із них, воєвода Юзефський, задумав назвати поселення на честь своєї дружини. Але вночі перед рішенням йому наснився дивний сон: біля струмка стояла жінка в білому, а голос її звучав, наче джерело:

– Я вже є в цій землі. Не силує імені, яке не пускає коріння.

Проте ранок приніс тверде рішення і село все ж назвали Юляна, а згодом – Дачне, бо з'явилися маєтки, дачі, дороги...

Та старожили й досі кажуть: якщо пройти на світанку до старого джерела і шанобливо привітати воду, вона відповість. А десь у прозорому серпанку туману може промайнути Юлія, хранителька долини, не пані й не тінь, а та, що була першою назвою цієї землі.

Таким чином, село Дачне має цікаву історію, яка відображає різні періоди його назви, від особистих імен (Ільїнівка, Юляна, Улянівка) до радянського впливу (Дачне).

село Жабка

Перша писемна згадка про село Жабка датована 1588 роком [19].

Поселення розташоване в межах луцького пасма заплавних луків та заболочених територій. Ці низинні землі, багаті на вологу, здавна вкривалися болотами, озерцями та заростями очерету, які кишіли жабами. Через село протікають кілька дрібних струмків, а під час весняних паводків вода часто затоплювала навколишні поля, утворюючи тимчасові озера.

Саме вологі ґрунти й численна фауна болотяних мешканців, зокрема жаб, імовірно, вплинули на формування назви села.

Географічна версія назви села була отримана через наявність великої кількості води, боліт або заплав, які були сприятливим середовищем для жаб. Назви, пов'язані з природою, були поширені серед давніх поселень.

Етимологічна версія назви може походити від староукраїнського слова «жаба», що означало не лише тварину, а й могло стосуватися певної місцевості з вологою, низинною територією [23].

За переказами, на цих землях існувала легенда про «чарівну жабу», яка приносила удачу місцевим жителям.

Також назва могла виникнути від імені або прізвища першого поселенця, що було поширеним у той час. Наприклад, якщо місцевого господаря звали Жабко, то його поселення могло отримати відповідну назву.

Легенда про жаб'ячу царицю

Колись на цих болотах оселився втікач, козак, поранений у битві. Його звали Лука. Він знайшов прихисток на островці серед трясовини, де вода була темною, а вечорами лунало таке квакання, що здавалося болото говорить.

Одного вечора, в гарячці від рани, він побачив, як із туману вийшла жінка з волоссям із зелених водоростей і очима, як у жаби. Вона торкнулася його лоба й прошепотіла:

– Не лякайся. Я – Цариця жаб. Ти не чужий цій землі. Якщо полюбиш болото, воно стане твоїм домом.

На ранок рана загоїлася. Лука залишився тут жити. Побудував хату, викопав криницю, осушив шмат болота. А згодом до нього приєдналися інші, втікачі, переселенці, селяни без землі. Так виникло село. Але щовесни, коли жаби прокидались, люди казали:

– То цариця жаб своє військо збирає, щоб берегти нас.

І хоч зараз усе вже по-сучасному, але квакання в Жабці не просто фоновий звук, а спогад про першу опіку над тими, хто шукав прихистку на землі, де ніби не було нічого, а тільки вода, трясовина та голос нічної жаб'ячої варти.

Таким чином, походження назви села Жабка швидше за все пов'язане з природними умовами місцевості (болота, водойми) або фауною (жаби, що були поширені в цих місцях).

село Жидичин

Перші історичні свідчення про село Жидичин містяться в Літописі Руському, де воно згадується в Іпатіївському списку з 1227 року [86].

Поселення розташоване на північно-східній околиці сучасного Луцька, на високому березі річки Стир. Географічне положення тут надзвичайно вигідне: родючі ґрунти, доступ до води, природна

оборонна перевага над заплавами та болотами. Саме тому поселення існувало тут ще з княжих часів і мало ознаки укріпленого осередку.

Територія села плавно переходить у лучно-болотяні заплави Стиру, де ще й нині збереглися релікти старовинного природокористування – луки, пасовища, ділянки стародавніх угідь.

Етимологічна версія назви може походити від давньослов'янського кореня «жид», який у давнину використовувався для позначення представників єврейського народу. Проте в контексті назви села більш імовірним є значення, пов'язане з давньоруськими або праслов'янськими словами [23].

Релігійна версія назви може бути пов'язана з давнім монастирем. Існує версія, що слово «Жидичин» може означати місце, де проживали «жидичі» – люди, пов'язані з духовним життям або віруваннями.

Географічна версія назви може походити від слова «жид», яке в старослов'янській мові могло означати «вода» або «болото». Жидичин розташований поблизу річки Стир, це теж могло вплинути на його назву [3].

За переказами, на цій території колись жили люди, які мали особливі знання та вміння. Їх називали «жидичами» або «жрецьми», тобто тими, хто здійснював ритуали та поклоніння богам ще за дохристиянських часів.

Легенда про Миколу-Захисника з Жидичина

Кажуть, що коли монголо-татари сунули на Волинські землі, а Луцьк вже палахкотів, ченці Жидичинського монастиря молилися день і ніч. А вночі один зі старців, сліпий на ім'я Аврамій, почув у сні голос:

– Не бійтеся. Храм Миколи не буде зруйнований, бо Я з вами.

На світанку біля монастиря з'явився вершник у срібній броні. Його обличчя сяло, а в руці був меч, як блискавка. Він підняв руку і над Стиром знявся сильний вітер, що затягнув болото туманом. Коли ж ворог спробував наблизитися до монастиря, земля затрусилася, і частина орди просто провалилася в трясовину.

Вершник зник так само раптово, як і з'явився.

З того часу святого Миколу в Жидичині почали називати Захисником, а монастир непохитним щитом Волинської землі. Навіть тепер, коли над селом згущуються хмари – буря, війна чи тривога, місцеві йдуть до храму й шепочуть: «Миколо, не залишай нас...».

Таким чином, назва села Жидичин має кілька можливих варіантів походження, пов'язаних із релігією, географією та легендами.

село Заболотці

Перша писемна згадка про село Заболотці датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване в зоні перехідного ландшафту між заплавами річки Стир і лісовими масивами. Ці місця віддавна мали підвищений рівень вологості: навесні села частково підтоплювалися, а в низинах утворювались болотисті улоговини, з яких навіть улітку тягнувся туман.

На південь від села простягаються лісові урочища, які в давнину служили притулком для мисливців, ченців-відлюдників та втікачів. Звідси, важлива риса місцевого характеру: стриманість, прив'язаність до землі, глибока повага до природи.

Географічна версія назви походить від слова «болото» [3]. Це свідчить про те, що село розташоване у місцевості, яка раніше була заболоченою. Ймовірно, перші поселенці обрали цю територію через природний захист від нападів ворогів та наявність природних ресурсів.

Історико-побутова версія назви пов'язана з тим, що поселення виникло «за болотами», тобто на іншій стороні від основних шляхів або річки. У давнину такі місця були важкодоступними, що сприяло захисту від грабіжників і військових нападів.

За переказами, колись тут жила група людей, які ховалися від переслідувань. Вони обрали болотисту місцевість як безпечний притулок, а поселення отримало назву Заболотці, тобто «ті, що живуть за болотом».

Легенда про вовка з болота

Колись давно, коли на місці Заболотців ще стояли лише хутори й криївки серед очерету, жив у цих місцях сірий вовк, якого боялись і любили водночас. Його називали Одиноким, бо не мав зграї, але завжди з'являвся тоді, коли в лісі щось було не так.

Одного разу в село прийшли чужі люди, вояки, які грабували все на своєму шляху. Заховались селяни в болотах, а маленький хлопчик, син вдови, загубився. Три дні його шукали, та марно. А на четвертий день він сам вийшов до села, чистий, неушкоджений, лише з подряпиною від вовчої лапи на плечі.

– Він мене вивів! – казав хлопчик. – Сірий вовк. Він ішов попереду і кликав.

З того часу у селі вірили, що болота Заболотців не лише межа, а й захист, а вовк – дух цієї землі. І коли вночі над селом чути виття, не страшно. Це Одинокий перевіряє, чи все спокійно, чи село ще шанує свій край.

Таким чином, назва села Заболотці безпосередньо пов'язана з природними умовами – болотами, які оточували поселення.

село Забороль

Перша писемна згадка про село Забороль датована 1429 роком [87].

Поселення розташоване на правому березі річки Стир, у північно-західній околиці Луцька. Це територія високих пагорбів і заплавних луків, які віддавна були природним кордоном між великим містом і довколишніми селами. Через село проходив один із старих чумацьких шляхів, що вів із Луцька на захід. На території населеного пункту розташовано чотири ставки, протікає річка Омелянівка, а також присутні землі лісового фонду.

Над селом піднімається кілька давніх гряд, що служили оборонними рубежами, це підтверджує як ландшафт, так і назва.

Географічна версія назви може походити від слова «забор» або «забороло» (огорожа, захисна конструкція). Це може свідчити про те, що село знаходилося за оборонною спорудою або мало укріплення. У середньовіччі багато поселень мали захисні дерев'яні чи земляні вали, тому ця версія є цілком імовірною.

Також назва Забороль може походити від слов'янського слова «бор», що означає ліс або лісова місцевість, а також від «за», що вказує на місце розташування – позаду або по той бік лісу [23]. Таким чином, можна припустити, що Забороль – це «село за лісом» або «село, що знаходиться за бором».

Існує також припущення, що назва може бути пов'язана з гідронімами (назвами водних об'єктів). Можливо, на місці села раніше знаходилося болото або річка, назви яких були пов'язані з певними водними чи болотними ландшафтами.

Історична версія назви пов'язана з феодальними межами (кордонами) між маєтками. У цьому випадку Забороль означає «поселення за межами панських володінь» або ж територію, яка була окремою від основних шляхів.

Кихтюк В. вважає, що назва походить від того, що нібито колись кожний двір був обнесений високим дерев'яним забором [19].

За переказами, у давнину місцеві жителі збудували тут великий частокіл (забор), щоб захиститися від набігів татар і козаків. Це укріплення і дало назву селу.

Інша легенда розповідає про боярина, який мав тут свої володіння і звелів будувати міцний «забор», щоб уберегтися від ворогів.

Легенда про заборольську огорожу

Колись давно, коли Луцьк ще мав високі дерев'яні стіни й охоронявся дружиною, на пагорбі навпроти міста, стояло невелике укріплене село Забороль. Там жили теслі, лучники та сторожі, які мали обов'язок – першими сповіщати про ворога.

Якось вночі насунули половці. Вони підпливли човнами Стиром і мали на меті взяти місто несподівано. Але вогонь запалили не в Луцьку, а в Заборолі, чотири палаючих стріли злетіли в небо.

Луцькі ратники встигли зреагувати і напад було відбито. Після того на пагорбі поставили хрест і кожен, хто проходив повз, знімав шапку, на згадку про людей Забороля, які першими загинули, але не дали загинути місту.

Таким чином, назва села Забороль тісно пов'язана з наявністю лісів, оборонними спорудами або межами земельних володінь. Географічне розташування сприяло розвитку поселення, а легенди підкреслюють його історичну значущість.

село Зміїнець

Перша писемна згадка про село Зміїнець датована 1400 роком [86].

Поселення розташоване в зоні переходу від луків до мішаних лісів. Неподалік тече річка Стир, а сам населений пункт розкинувся на легко хвилястій рівнині, де в давнину проходили важливі лісові стежки та мисливські маршрути.

Тутешній ландшафт формували торфовища, піщані пагорби і заболочені низини, що сприяли формуванню своєрідного мікроклімату. Місцеві жителі здавна відзначали, що в теплу пору року над Зміїнцем часто зависає густий ранковий туман, який оберігав село від сторонніх очей і, як кажуть, від лихого ока.

Природна версія назви села Зміїнець може бути пов'язана зі зміями, які, ймовірно, у давнину водилися в цій місцевості [23]. Велика кількість боліт і лісів створювали ідеальні умови для змій. У старовину люди вірили, що змії могли охороняти скарби або бути духами землі, тому така назва могла мати і сакральне значення.

Географічна версія назви може походити від слова «змій» або «змійка», що могло означати вигнуту форму річки, дороги або рельєфу місцевості. Поселення розташовувалося біля звивистого русла річки, то його могли назвати «Зміїнець», що означало «земля біля звивистої річки».

У народних переказах змії часто асоціювалися з міфологічними істотами, такими як змій-охоронець або крилатий змій. Деякі легенди розповідають про дракона або великого змія, який жив у цих краях і охороняв давнє поселення від ворогів.

Можливо, назва походить від імені першопоселенця або володаря села, наприклад, чоловіка на ім'я Змій або Змієнко. Такі імена зустрічалися в давньоруській антропонімії.

Згідно досліджень Кихтюк В., назва села звучала як Змінінець. За народними переказами тут була поштова станція, де змінювали коней [19].

Легенда про Змія

Колись, ще за часів, коли не було Луцька, а землю вкривали непрохідні ліси, у цих місцях стояло озеро з маленьким острівцем посередині. І жив там Змій, якого люди не боялись, а шанували. Його називали Старим Хранителем, бо він оберігав джерела, поля і навіть худобу.

Раз на рік, у ніч літнього сонцестояння, жителі приносили йому у дар молоко, мед і польові трави, які залишали на камені біля озера. Вважалося, якщо Змій прийме дар, село буде цілий рік під його захистом.

Та одного разу прийшли чужинці, які хотіли осушити болото, вбити Змія й забрати його «золото». Вони прокопали канаву, але вночі здійнялася буря, вода повернулася назад, а на ранок на місці канави з'явилася глибока тріщина, з якої струменіла чиста джерельна вода.

Відтоді місцеві кажуть, що Змій не загинув. Він просто ліг спати у землі і досі охороняє Зміїнець від злих людей. А той, хто з повагою ступає в село, відчує тепло землі і тихе, лагідне сичання десь у вітрі...

Таким чином, назва села Зміїнець може бути пов'язана як із природними особливостями місцевості (звивисті річки, велика кількість змій), так і з міфологічними або історичними фактами.

село Іванчиці

Перша писемна згадка про село Іванчиці датована 1583 роком [86].

Поселення розташоване в мальовничій місцевості на берегах річки Серна, невеликої, але живописної правої притоки Стиру. Рельєф території помірно-хвилястий, із луговими пасовищами, галями та ділянками заплавного лісу. Вода з річки Серна у давнину живила копанки, колодязі й служила орієнтиром для чумацьких доріг, що проходили повз село.

На південному сході села простягається урочище Довжина, де, за переказами, в доісторичні часи було поселення ще з доби трипільської

культури. Місцеві мешканці знаходили там уламки глиняного посуду й кам'яні знаряддя.

Назва села Іванчиці типова для українських ойконімів, утворених від антропоніма «Іван» із зменшувальним, пестливим суфіксом -чиці [23]. Ймовірно, село виникло як родове поселення або маєток людини на ім'я Іван, а мешканців почали називати «іванчанами» або «іванчицями» – на зразок: діти, люди Івана.

Ця форма зустрічається в історичних документах ще з XVI століття. Назва могла також стосуватись малого села або хутору, що відокремився від більшого поселення, пов'язаного з іменем Івана.

Легенда про пастуха Івана і золоту Серну

Колись у цих краях жив пастух Іван, що пас кіз і овець поблизу річки. Вважали його трохи чудним: говорив із птахами, знався на травах і ніколи не дозволяв ні ловити рибу в Серні, ні ламати очерет.

Одного року настала посуха, вода в колодязях зникла, худоба слабла. Люди пішли до Івана й просили: «Допоможи!». Тоді він сказав:

– Я звернуся до тієї, хто старша за всіх нас, до Серни. Але мусите дати обітницю – не шкодити більше її берегам.

І в ніч, на Купала, Іван повів людей до річки. Став по пояс у воду, промовив щось незрозуміле, а з очерету вийшла срібляста серна з рогами, як золото. Вона тричі тупнула копитом і з річки потекла вода, чиста й сильна, мов джерело.

А Івана більше ніхто не бачив. Лише кажуть: коли вода в Серні особливо дзвінка, значить, пастух десь поруч, а золота серна ще досі охороняє річку.

Таким чином, назва села Іванчиці має антропонімічне значення.

село Клепачів

Перша писемна згадка про село Клепачів датована 1883 роком [86].

Поселення розташоване у межиріччі Стиру та Прудника, у зоні лісостепу з численними болотистими ділянками. Село оточене

лісовими масивами, сосновими борами і мішаними гаями, що здавна були джерелом не тільки деревини, а й бортництва, полювання, а пізніше – смоловаріння.

Ґрунти в цій місцевості переважно торф'янисті та суглинкові, зручні для садівництва, а також вирощування зернових і технічних культур. Село лежить поблизу стародавнього тракту на Луцьк, що обумовлювало його зв'язки з навколишніми містечками.

Назва села Клепачів, найімовірніше, походить від слова «клепати» – у значенні «бити, майструвати, працювати молотом» [23]. Такий термін вживали для позначення ремісничої праці, особливо ковальської чи діжкарської (виготовлення клепаних бочок).

Існує версія, що село було відоме як осередок майстрів-бондарів, теслярів і ковалів, які «клепали» не тільки залізо, а й дерево, робили діжки, колеса й вози.

За іншою версією, «Клепач» – це антропонім: прізвисько першого поселенця або родини, яка й дала назву селу.

Легенда про майстра Клепача

Колись, коли на місці теперішнього села Клепачів шуміли дрімучі ліси, а стежки петляли поміж боліт і озер, оселився тут майстер Клепач. Не було рівного йому в ремеслі: що не викує, усе мов живе. Коні носили його підкови роками, а діжки його роботи тримали мед чи вино десятиліттями без жодної тріщинки.

Кажуть, що саме через гук його молота це місце отримало назву Клепачів. Бо день і ніч лунало: клеп! клеп! клеп! Люди знали, коли Клепач працює, а отже, все буде добре.

Одного вечора, коли над лісами навис туман, до кузні підїхав вершник. Кінь його був чорний, як ніч, а сам незнайомець мав очі, мов жарини, а голос, від якого у жилах стигла кров.

– Ти майстер Клепач? – спитав.

– Я, – відповів той, не відриваючи погляду від наковальні.

– Тоді зроби мені косу, але не просту. Хочу, щоб вона різала все, до чого торкнеться. І щоб її не зносив ні час, ні іржа.

– На таку річ треба багато часу, – сказав Клепач. – І добру сталь.

– Я дам тобі сталь... але й випробую тебе. Якщо зробиш, отримаєш щось більше за золото. Якщо ні, забудуть тебе і твоє село зникне, мов дим.

Майстер мовчки кивнув.

Три дні й три ночі не виходив він з кузні. Працював без сну, без відпочинку. Кожен удар молота лунав, як грім, а кожна іскра, що летіла з ковадла, світилася синім. Люди боялися, але вірили, що Клепач зробить, бо він не простий коваль, а обраний долею.

На світанку четвертого дня вийшов він із кузні, тримаючи в руках косу, що ледь видимою тінню блищала на сонці. Вона була така тонка й легка, що, здавалося, зроблена з туману.

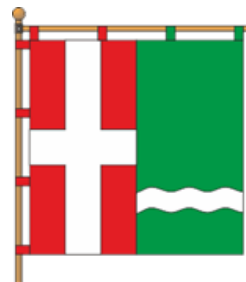
Незнайомець забрав косу й зник. Лише вітер зашумів над селом, а Клепач упав на коліна, змучений та живий.

Тієї ж ночі він заховав молот, яким викував косу, десь під старим дубом, щоб більше ніхто не міг зробити нічого подібного. А сам зник. Кажуть, що він не помер, а став духом ковальства, і відтоді в Клепачеві завжди народжуються добрі майстри.

Є повір'я, коли вечорами в селі чується відлуння молота, то Клепач перевіряє, чи не розгубили його нащадки майстерності. А ще, якщо знайти ту Косу Долі, вона принесе своєму власникові велику силу..., але й велику відповідальність. Бо косить вона не лише траву, а й нитки людських вчинків.

Таким чином, назва села Клепачів походить від ремісничої діяльності або імені засновника.

село Княгининок
(хутір Колонія
Княгинінок,
хутір Потереби, Маяки)

Село Княгининок має давню історію, що бере початок ще з XII століття [86].

Поселення розташоване у верхів'ях невеликих струмків, що живлять річку Стир. Місцевість рівнинна, з плавними пагорбами, обрамлена лісовими масивами та луками, які здавна використовувалися для пасовищ і сінокосів.

Ґрунти переважно родючі, чорноземні та супіщані. Завдяки близькості до річки Стир і Луцького болота тут збереглася висока

вологість ґрунтів, що добре впливало на сільське господарство, особливо вирощування пшениці та картоплі.

Назва села Княгининок має чітке коріння у слові «княгиня». Існує припущення, що в цих краях були землі, що належали дружині або вдові волинського князя, можливо, пов'язані з удільним Луцьким князівством [23].

У народі подекуять, що в давнину ця місцевість називалася «двір Княгині», а пізніше трансформувалася у зменшену форму – Княгининок, тобто «мале володіння княгині».

Назва хутора Потереби може вказувати на колишню господарську діяльність, пов'язану з вирубкою лісів або розчищенням території під сільське господарство («потеребити» – вирубати, викорчувати).

Назва Маяки виникла в радянський період.

Легенда про вогні княгині Гострики

Колись, у ті часи, коли Луцьком ще правили удільні князі, молода княгиня на ім'я Гострика, удова хороброго князя Ізяслава, оселилася за Стиром, у маєтку, який їй передав сам князь Володимир Мономах. Серед соснових лісів вона збудувала невеликий замок, не для забав, а для навчання сиріт і вдів воїнів.

Княгиня славилась своєю справедливістю та милосердям. Кажуть, вона запалила маяки – високі дерев'яні стовпи з масивними глиняними чашами, в яких палили жир або смолу. Ті вогні освітлювали дорогу нічним подорожнім і попереджали про наближення ворогів зі сторони боліт.

Одного разу вночі на Княгининок насунули вороги – татари. Але маяки загорілися самі, ще до того, як дозорці встигли подати сигнал. Люди встигли втекти, а замок згорів. Княгиня Гострика зникла безвісти. Але кожного року, у ніч на Трійцю, в тумані над лісами над Потеребами видно світло, мов факел повільно рухається понад пагорбами.

Місцеві вірять, що це дух княгині обходить свої землі, стереже їх, щоб не згасла пам'ять про правду, щедрість і вогонь, який рятував.

Таким чином, назва села Княгининок походить від княгині, яка бути засновницею поселення або його власницею.

село Кульчин

Перша писемна згадка про село Кульчин датована 1508 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Стир, за кілька кілометрів на південний схід від міста Луцьк. Рельєф тут переважно рівнинний, з характерними луками, які в давнину часто заливала ріка під час весняних повеней. Береги Стиру в околицях Кульчина мають мозаїчну структуру: чергуються глинисті обриви з м'якими піщаними наносами, а далі – низинні болота, вкриті очеретом і верболозом.

Ґрунти здебільшого чорноземи та дерново-підзолисті, придатні для сільського господарства. Стир не лише формував ландшафт, а й слугував природною межею між угіддями княжих, церковних і шляхетських володінь, а також торгівельним шляхом у часи пізнього середньовіччя.

Особова версія назви села Кульчин може походити від давнього особового імені або прізвиська Кулько, Кульчин або Кульч [23]. Такі імена були поширені серед слов'ян і могли належати засновнику або першому власнику поселення. У середньовічних документах можна зустріти згадки про шляхетські роди, які володіли землями на Волині.

Географічно-топонімічна версія назви свідчить про те, що корінь «кульч», яке у стародавніх слов'янських мовах означало «горб» або «пагорб», може означати «село на пагорбі» або «село біля горба», що вказує на географічні особливості місцевості, де розташоване село [4].

У XVI столітті Волинь входила до складу Великого князівства Литовського, а потім до Речі Посполитої. Деякі назви сіл Волині мають польське або литовське походження. Кульчин може походити від польського слова «kulka» (куля, округлий предмет), що могло стосуватися особливостей ландшафту [38].

Легенда про дзвін, що Стиром пішов

У давні часи, коли в Кульчині стояла дерев'яна церква на горбочку біля Стиру, село щороку збиралося на весняну службу – просити в Бога про добрий урожай і захист від великої води. Церква

мала невеликий, але надзвичайно дзвінкий дзвін, відлитий, за переказами, з металу, зібраного від козацьких шабель.

Одного року вода у Стиру піднялася незвично високо. Люди ще не встигли завершити службу, як ріка рвонула з берегів. Вода з гуркотом знесла дзвіницю. Разом із нею зник і дзвін, ніби пірнув у Стир... І відтоді його більше ніхто не бачив.

Але...

Щороку, на Зелені свята, ті, хто народжений у Кульчині, кажуть, що чують тихий передзвін з-під води, коли стоять на березі й мовчки вдивляються в річку. І якщо згадати когось з роду, хто помер, дзвін стає голоснішим, немов відлуння душі.

Старі люди кажуть: «Поки звучить дзвін, житиме Кульчин. Бо то голос землі, ріки і крові, те, що тримає село в єдності з предками».

Таким чином, назва села Кульчин, найімовірніше, має географічне значення або походить від імені першого власника.

село Липляни

Перша писемна згадка про село Липляни датована 1583 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Стир, на південь від Луцька. Географічно село займає вигідну підвищену терасу, яка захищає його від весняних паводків, хоча сама місцевість зберігає численні сліди давнього русла Стиру.

Село особливе тим, що в межах його території знаходяться дві озерні стариці, які формувалися як природно, так і внаслідок людської діяльності. На південній околиці розташоване озеро-стариця «Апендицит», утворене після перекриття старого русла Стиру під час будівництва очисних споруд Луцькводоканалу у 1970-х роках. Озеро має витягнуту, вигнуту форму, що і дало підставу до його іронічної народної назви. На північному краю села лежить інше мальовниче озеро – «Тихий Стир». Ця стариця зберегла спокійні води давнього річища, навколо якого розрослися верби та осокори, створюючи природний заповідний куточок.

Ґрунти у Липлянах родючі, переважно алювіальні. Тут поєднуються болотисті, піщані й лучні екосистеми, що історично використовувалися як пасовища та сінокоси.

Назва села Липляни, найімовірніше, походить від слова «липа», що вказує на природні особливості місцевості [23].

Ботанічна версія вказує на те, що село могло отримати назву через велику кількість липових дерев, які росли на цій території. У давнину липові гаї були поширені в Поліському регіоні. Липа мала сакральне значення для слов'ян, її часто садили біля храмів, а також використовували в народній медицині.

Географічна версія назви може бути пов'язана із заболоченими місцями, де «липає» (тобто прилипає) ґрунт або мул. Такі місцевості були характерними для Волинського Полісся.

Легенда про голос із Апендициту

Коли річка Стир ще текла старим руслом, на місці сучасного озера-стариці «Апендицит» стояла капличка, присвячена святому Юрієві. Її збудував у XVII столітті солдат-козак, який урятувався з турецького полону й дав обітницю в пам'ять про своїх побратимів. Капличку зносили весняні води, її відбудовували, але щоразу вона загадково руйнувалась.

З часом річка повернула, а в 1970-х роках будівельники перекрили старе русло. І саме тоді серед робітників з'явилися чутки, що по ночах на місці колишньої каплички чути тихий спів і молитви, а одного разу екскаватор зламався після того, як ковш зачепив щось тверде, ймовірно, кам'яну підлогу каплички.

Коли котлован затопило, вода затигнула в себе щось більше, ніж глину. І вже за кілька років місцеві рибалки, закидаючи вудки, стали розповідати, що чують голос, який співає псалми, а іноді з води видно біле світло, як від свічки.

Діти з Липлян, що живуть неподалік, кажуть, що якщо на світанку пройти довкола озера тричі мовчки, можна почути тихий оклик. Це голос з Апендициту, як кажуть старші, не з болота, а з часу, що провалився разом із капличкою вглиб вод.

Таким чином, назва села Липляни походить від липових гаїв, які здавна росли на цій території.

село Милушин

Хронологія заснування села Милушин залишається невстановленою.

Поселення розташоване у зоні м'яких підвищень і лісових масивів, де перетинаються степові й лісостепові ландшафти. Воно входить до числа тих давніх волинських поселень, що формувались на межі лісових урочищ і родючих орних земель.

На околицях села переважають суглинкові ґрунти, багаті на гумус, що сприяло традиційному землеробству. Поблизу знаходяться невеликі болітця й луки, збереглися залишки старих грабових і дубових гаїв.

Через село проходили давні шляхи, які з'єднували околиці Луцька з Маневиччиною. Тут зупинялися на відпочинок подорожні, погоничі, купці.

Назва села Милушин, за найпоширенішою версією, походить від особового імені Милуша, Милош, поширеного в середньовічній Київській Русі [23]. Вона вказує або на засновника поселення, або на земельну приналежність: «земля Милуша» – «Милушин».

В іншій версії топонім розглядається як описовий, від старослов'янського «мил» (приємний, тихий, добрий), можливо, колись так називали затишне урочище, де селилися перші родини.

Легенда про Милушин дзбанок

Колись, дуже давно, у лісі біля того місця, де нині стоїть село, жила дівчина Милуша. Вона славилася красою та добрим серцем. Уміла лікувати травами, зналася на птахів, а найбільше на воді. Кажуть, могла знайти джерело там, де навіть криниці не копалися.

До Милуші ходили люди з довколишніх сіл, хто із болями, хто з проханнями. А вона ніколи не брала за допомогу платні, лише просила: «Коли знайдете воду, не забудьте про вдячність».

Якось у ліс прибув чужинець, втомлений, поранений. Милуша його вилікувала, а коли він рушив далі, подарувала йому глиняний дзбанок, у якому зберігалася вода з її джерела. Але чужинець був

жадібним: не лише не подякував, а й спробував знайти її лісову хату, щоб забрати все, що мала дівчина. І тоді ліс його поглинув.

Минуло багато років. Село, що виросло тут, назвали Милушин, на згадку про дівчину, якої ніхто більше не бачив. Але старі люди кажуть, що коли ви копаєте криницю в Милушині, вода там завжди м'якша і солодша, ніж у довколишніх селах. То, мовляв, Милушин дзбанок повертається до людей, краплина за краплиною.

Таким чином, назва села Милушин може бути пов'язана з приємними асоціаціями – гарним місцем для життя або з добрим ім'ям його засновників.

село Милуші

Перша писемна згадка про село Милуші датована 1446 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Стир, у місцевості, що поєднує річкову долину, луки, стариці та підвищені тераси. Така географія зумовила природне багатство села: зволожені ґрунти, придатні для сінокосів, а легкі підвищення, придатні для рільництва й житлового будівництва.

Стир у цій частині течії петляє, утворюючи вигини та заболочені луки, які місцеві жителі здавна використовували для випасу худоби. У весняний час вода виходить на заплаву, зберігаючи природну екологічну рівновагу.

По обидва боки села розкинулися мішані ліси, які частково входять до ландшафтних заказників місцевого значення. Фауна тут збереглася багата – від диких качок до бобрів, які будують греблі на дрібних рукавах Стиру.

Назва села Милуші, ймовірно, має слов'янське коріння і може походити від слова «милість» або «милосердя», що може вказувати на гармонійну, добру та привітну місцевість [23]. Можливо, село було засноване в тихому, мальовничому місці, де жителі вирізнялися гостинністю та миролюбністю.

Лінгвістична версія вказує, що назва села може бути утворена від особистого імені або прізвища одного з перших засновників цього поселення. Зокрема, це може бути похідне ім'я від старослов'янського слова «мил» (милосердний, добрий) [23].

Історична версія свідчить, що село могло бути засноване на землях, що належали князям або землевласникам, які відзначалися благородністю чи справедливістю. Це могло бути як символічним знаком на честь засновників, так і способом вираження доброзичливого ставлення до місцевих жителів.

Легенда про Малушу

У сиву давнину, коли на землях навколо Луцька кипіли війни й князівські змагання за володіння Дулібською землею, існувало тут стратегічне укріплення – форпост князя Лева Свидригайла, останнього з удільних правителів Великого князівства Литовського, що прагнув зберегти незалежність Волині.

Тодішня територія рясніла поселеннями різних слов'янських племен – полян, дулібів, древлян. І саме серед древлян жив князь Мал, знаний своєю мужністю, зі своєю славною донькою на ім'я Малуша. Дівчина була вродлива, лагідна, мала глибокі очі й щире серце. Люди вірили, що її голос пробуджував струмки, ріки й озера, а помах рук звеселяв квіти і трави, давав силу для росту і життя.

Під час чергового військового протистояння між луцькими дружинниками та дулібами, Малушу взяли в полон. Вона потрапила до князівського двору, де її доля перетнулася з молодим боярином на ім'я Ходко, хоробрим воїном, який уже не раз відзначався в битвах.

Закохавшись у полонянку, Ходко переконав князя припинити бойові дії. Він очолив посольство миру, визволив Малушу й незабаром узяв її за дружину. Їхнє кохання стало символом примирення між землями, а об'єднання роду Малуші з луцьким боярином закріпило союз миром і новим поселенням.

На знак подяки за вірність і службу, луцький князь наділив Ходка землями на лівому березі Стиру, де було збудовано нове поселення. У пам'ять про свою кохану, Ходко назвав ці землі «Малуша».

З роками назва трансформувалася у Милуші, зберігши в собі теплу пам'ять про жінку, яка принесла мир, любов і новий початок.

Досі, кажуть старожили, коли весняна вода розливається в долині Стиру, можна почути дзвінкий жіночий сміх і лагідну пісню, що пливе

поміж очеретів. То Малуша співає над рікою, благословляючи свою землю та вічне кохання.

Таким чином, назва села Милуші, модливо пов'язана з особистим іменем або має, ймовірно, символічне значення, пов'язане з приємними асоціаціями до цього населеного пункту і може відображати не лише доброту та миролюбність його жителів, але й красу навколишньої природи.

село Моташівка

Хронологія заснування села Моташівка залишається невстановленою.

Поселення розташоване серед густих лісових масивів Волинської височини, на лівому березі річки Стир. Оточене сосновими та мішаними лісами, воно ховається серед природи, немов загублена частина давньої землі, де час тече повільніше, а пам'ять про минуле зберігається у кожному пагорбі та кожній стежці.

Річка Стир у цьому районі тече спокійно, утворюючи заплави з луками, а неподалік є стариці та заболочені ділянки, які підтримують багатий біорізноманітний ландшафт. Завдяки близькості до води й лісу, територія здавна використовувалася для мисливства, бджільництва та рибальства.

Існує кілька версій походження назви села Моташівка. За однією з них, вона походить від особового імені або прізвища Моташ чи Мотеша, можливо, першого поселенця або ватажка невеликої громади, що осіла на лісовому березі Стиру [23].

Інша гіпотеза – це похідна від діалектного слова «мотатися», у значенні «рухатися туди-сюди, блукати». Мовляв, саме тут селилися ті, хто змінював місце проживання, втікаючи від воєн або шукаючи спокій у лісових нетрях. Такі люди «молотилися по світах» і, зрештою, осіли в цій затишній місцині.

Легенда про зачарований голос Моташі

Кажуть, що дуже давно в цих лісах жила дівчина на ім'я Моташа. Вона була сиротою, яку виховали лісові самотники. Моташа зналася на травах, лікувала хворих, допомагала знедоленим. Але мала вона і особливий дар – дивовижний голос, що міг зупинити звіра, утихомирити бурю чи навіть змусити ріку змінити свій хід.

Коли князівські слуги дізналися про її чари, то вирішили взяти її до замку, аби використовувати надприродну силу на свою користь. Та дівчина втекла до лісу й, кажуть, розчинилася в тумані над Стиром. Більше її не бачили.

Проте щороку, в ніч на Івана на Купала, над річкою чути тихий жіночий спів. Той, хто з чистим серцем слухає, може знайти дорогу до місця, де жила Моташа. Але тим, хто має зло в думках, ліс не пробачає: стежки зникають, дерева ніби замикаються... Тоді людину довго шукають...

Старі люди кажуть: назва села не від людини, а від пам'яті. Бо Моташівка, то місце, де живе душа лісу й води, чарівниці Моташі.

Таким чином, назва села Моташівка має антропонімічне походження.

село Небіжка (Небожка)

Перша писемна згадка про село Небіжка датована 1894 роком. У 1906 році село входило до Рожиської волості Луцького повіту Волинської губернії [86].

Поселення розташоване в мальовничій місцевості, серед невисоких пагорбів, лугів та заболочених низин, що тягнуться вздовж давніх заплавлів річкових систем, приток Стиру. Місцевість тут м'яко-хвиляста, з родючими ґрунтами, які здавна використовувалися для хліборобства.

Неподалік простягаються невеликі лісові масиви, а на горизонті часто з'являються пелени туману, які у місцевих віруваннях вважаються «покровом небожителів». Саме природна краса, спокій і певна віддаленість від великих шляхів зберегли в селі відлуння старовини та переказів.

Існує кілька варіантів походження назви села Небіжка (Небожка). Найвірогідніша – емоційна, пов'язана з глибокою трагедією чи скорботною подією [23]. В українській мові слово «небіжка» вживається як «покійна жінка» або «покійна душа», що може натякати на якесь колективне лихо або легенду про жертвність.

Інша версія – містично-філософська: від слова небожитель, тобто той, хто близький до неба, чистий духом. У цьому контексті назва могла б символізувати місце духовної сили або пам'яті, своєрідне сакральне поселення.

За розповідями старожилів, на території села був розміщений маєток не дуже багатих панів Корецьких. Пан помер, а його дружину, яка теж незабаром померла, називали небогою. Звідси і пішла назва села [19].

Легенда про останню свічку в маєтку

Колись пан Корецький, хоч і не був багатим, мав добру вдачу й шанував своїх селян. Його дружина, пані Євдокія, була ніжною і трохи сумною жінкою, яка часто сиділа біля вікна і вишивала. Коли пан раптово помер, вона залишилася сама у великому, але порожньому домі. Люди бачили, як щовечора вона запалювала одну свічку й сиділа біля портрета чоловіка, мовби розмовляючи з ним.

Кажуть, востаннє її бачили саме в ту мить, коли свічка погасла сама по собі. Тієї ночі над селом зійшов густий туман і з того часу будинок більше не світився.

Залишившись без господарів, маєток поступово розібрали, а в пам'ять про ту «небогу-паню», яка померла від туги, село почали називати Небожка, пізніше Небіжка.

Люди вірять, що на теплому Олексія, в часі весняних туманів, на місці старого панського саду можна побачити примарне світло, вогник тієї самої свічки. Це знак, що пані досі чекає свого чоловіка.

Таким чином, село Небіжка має цікаву і, можливо, містичну назву, що пов'язана з релігійними або фольклорними мотивами.

село Одерادي

Перша писемна згадка про село Одерادي датована 1583 роком [86].

Поселення розташоване в лісостеповій зоні, серед невисоких пагорбів, лісів та річкових долин. Природний ландшафт надає цій місцевості стратегічного значення ще з прадавніх часів: пагорби дозволяли контролювати довколишні простори, а ліс і вода забезпечували захист і засоби для життя.

На околиці села виявлено давнє городище, ймовірно, укріплене поселення або сторожовий пункт, що функціонував у період Київської Русі або ще раніше. Саме це городище підтверджує: територія Одерад була ключовим оборонним осередком у регіоні, який забезпечував контроль за навколишніми шляхами і захищав підступи до давнього Лучеська.

Назва села Одерادي має слов'янське походження. За однією з версій, воно утворене від слів «од» (від – відокремлений) та «рада» (збори, нарада) [23]. Тобто, Одерادي могли означати «місце окремої ради» або «ізольоване поселення, що приймало власні рішення», можливо, у вигляді віча. Це цілком узгоджується з наявністю городища, яке могло бути центром самоуправління чи військового осередку.

Легенда про голос давньої ради

Кажуть, у дуже давні часи, коли землі Волинського краю ще не знали кордонів і кожне плем'я боронило свою землю від чужинців, на високому пагорбі, там, де нині розкинулася околиця Одерад, стояло укріплене городище. У ньому збиралося віче – рада старійшин, воїнів і волхвів, щоби вирішувати важливі справи: чи вирушати в бій, кого обрати за вождя, як розподілити здобич і землю.

Останній раз рада зібралася, коли на край насунулися чужинці. Серед нічної тиші, біля вогнища, волхв підняв руку й закликав до оборони. Але вночі городище було оточене. Кажуть, старійшини не зрадили землю, полягли до останнього, охороняючи потаємну криницю в центрі фортеці.

Відтоді, щороку в Купальську ніч, вітер приносить на пагорб шепіт, ніби хтось знову проводить раду. Місцеві вірять, що то голоси предків, які досі тримають сторожу над землею Одерад.

Таким чином, назва села Одеради має історичне походження.

село Озденіж **(Даниж, Деніж, Зденіж)**

Перша писемна згадка про село Озденіж датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване в межиріччі Стиру й Серни, у долині частині, де річка Серна вільно петляє між луками й болотами, утворюючи численні стариці, затоки й заболочені пасовища. Ці землі здавна приваблювали людей своєю родючістю, доступом до води та природним укриттям серед заростей і вільшників.

Близькість до річки Серна відіграла ключову роль у формуванні місцевого господарства: рибальство, сінокосарство, млинарство і лісозаготівля тут були основою життя ще з часів середньовіччя.

Назва села має кілька старовинних варіантів: Даниж, Деніж, Зденіж і лише згодом усталилася форма Озденіж. Найбільш поширеною є думка, що вона походить від старослов'янського особового імені Денеж (Даниж) або від словосполучення «з Данижа», тобто поселення, що виникло біля маєтку або володіння чоловіка з таким іменем [23].

За іншою версією, назва села може бути пов'язана з давньослов'янським словом «здан» (укріплення), тоді «Зденіж» могло означати «місце, де стояла фортеця або дерев'яна сторожа».

Бренчук О. вважає, що основою назви очевидно стало дохристиянське ім'я Зденіж. Поступово давній термін набував змін, але певна частина тих, колишніх надбань залишилась до наших днів [42].

Легенда про воду, що пам'ятає ім'я

Колись давно, ще до того, як християнство утворилося в цих краях, на місці сучасного Озденіжа жив язичницький жрець Даниж. Люди приходили до нього зі всієї округи, за порадою, лікуванням і обрядом очищення. Саме він відкрив людям цілюще джерело, яке било

біля річки Серна. Кажуть, вода з джерела могла зцілювати сліпоту, тому й берегли його як святиню.

Та одного разу в село прийшли варяги, шукали золото й грабували. Щоб урятувати джерело, Даниж відвів воду в інше русло й заговорив місце. Варяги не знайшли нічого і, розлючені, спалили селище.

Минуло багато століть, люди знову повернулися сюди. Вони будували хати, копали колодязі, але вода в них з'являлася сама, ніби пам'ятаючи місце, де була колись цілюща криниця Данижа.

З того часу село почали називати то «Зденіж», то «Озденіж», згадуючи жреця, який зберіг пам'ять води.

І до сьогодні, кажуть старі люди, якщо вмитись зранку річковою водою Серни, вбережеш себе від злих думок.

Таким чином, назва села Озденіж має антропонімічне походження.

село Олександрівка

Хронологія заснування села Олександрівка залишається невстановленою.

Поселення розкинулося на лівому березі річки Стир, серед родючих луків та мішаних лісів, що тягнуться вздовж заплави. Водні ресурси, близькість до Луцька та природний ландшафт зробили цю місцевість зручною для ведення сільського господарства ще з давніх часів.

Біля села можна зустріти стародавні топографічні сліди заселення, від поглиблених польових доріг до згладжених насипів, що можуть вказувати на давні хутори чи сторожові пункти. Стир тут тече повільно, утворюючи вузькі рукави, болітця та заводі, в яких досі водиться риба, а навесні злітаються перелітні птахи.

Назва села Олександрівка, за переказами та усною традицією, пов'язана з особистим іменем Олександр, імовірно, одного з нащадків місцевого поміщика або козацького старшини, який отримав ці землі у володіння [23]. Існує припущення, що Олександр був одним із трьох

синів пана Шепеля, який поділив між ними землі, утворивши села Антонівка, Всеволодівка та Олександрівка.

Легенда про трьох братів й поділ землі

Кажуть, колись давно на цих землях жив шляхтич Шепель. Був він не дуже заможний, але мав три сини – Всеволода, Антона й Олександра, кожен із яких мав свій характер. Всеволод був суворим, Антон – жвавим, а Олександр – мудрим, спокійним і справедливим.

Коли батько постарів, він скликав синів і сказав:

– Не хочу сварки між вами після моєї смерті. Поділю землю так, щоб кожен мав своє, але й пам’ятав, що ви брати.

І на світанку, дивлячись на туман над Стиром, він провів межі. Всеволод отримав пагорб із дубами, там виникла Всеволодівка, Антонові дістались долини, так з’явилась Антонівка, а Олександр обрав берег Стиру, де вода чиста, земля багата і все як у дзеркалі.

Кажуть, саме тут він і посадив перший сад, який довго звався «Олександрів гай». І відтоді місце те, Олександрівка, земля тиші, розуму й рівноваги, де люди жили мирно, шануючи один одного.

Таким чином, назва села Олександрівка має антропонімічне походження.

село Озерце

Перша писемна згадка про село Озерце датована 1807 роком [86].

Поселення розташоване серед лісових масивів та заплавних луків, що формують мікроландшафт спокою й природної гармонії. Основною природною домінантою є мальовниче озеро, яке й дало назву селу. Воно розташоване біля самої межі села, в оточенні вільхи, очерету й беріз.

Озеро Озерце має округлу форму, чисту воду та піщане дно, що робить його популярним не лише серед місцевих мешканців, але й серед рибалок і відпочивальників з Луцька та околиць. Навколишній ліс створює сприятливі умови для розвитку бджільництва, грибництва та мисливського промислу.

Назва села Озерце – типове гідронімне ойконімне утворення, що походить від слова «озеро», його зменшеної форми – «озерце» [3]. Це один із тих випадків, коли природний об’єкт передував появі поселення, а згодом саме водойма стала тим топонімом, що закріпився як назва села.

Легенда про озеро, що сховало дзвін

Кажуть, колись на місці нинішнього озера стояла невеличка дерев’яна капличка, яку збудували монахи-пустельники. Вони жили в лісі, молилися за грішний світ і дзвонили у маленький срібний дзвін, коли наставала тривога, чи то від диких звірів, чи від нападників.

Та одного року пройшла страшна злива. Земля розмокла, а вода почала підступати до каплички. Люди молилися, аби вода відступила, але буря лише посилилася і, за одну ніч, капличка провалилася під землю разом із дзвоном. На тому місці й утворилося глибоке й спокійне озеро.

З того часу люди стали називати водойму Озерцем, а село, яке згодом виросло поруч, так само. І до сьогодні старожили кажуть, що в тиху ніч, на Івана на Купала, можна почути, як з-під води лунає дзвін, ніби хтось і досі молиться під озером – за землю, ліс і людей, що живуть на його берегах.

Таким чином, село Озерце отримало свою назву завдяки природним умовам, наявності озера.

село Охотин (Охоцин)

Хронологія заснування села Охотин залишається невстановленою.

Поселення розташоване серед хвойно-листяних лісів, що утворюють частину природної зони на північний захід від Луцька. Землі тут піщано-супіщані, з ділянками чорнозему, а довколишні ліси багаті на дичину, гриби, ягоди та різноманіття рослинного світу. Саме через ці ресурси місцевість із давніх-давен приваблювала мисливців і пустельників.

У низинах трапляються болотисті улоговини, які свого часу могли використовуватись як пастки для диких тварин або як природні укріплення. Рельєф хвилястий, з пагорбами, що піднімаються над луками й лісовими долинами.

Назва села Охотин, за найпоширенішою версією, походить від слова «охота» або «охотник» – мисливець. Існує припущення, що Охотин – це похідне від давньослов'янського антропоніма чи професійної назви, яка вказувала на людей, що займалися полюванням у княжі часи [23].

Не виключено, що тут існувала мисливська осада або хутір, де тимчасово перебували дружинники чи бояри, які брали участь у великих князівських полюваннях на території Волинських лісів.

Легенда про лісового звіра і клятву князя

Колись у цих лісах, за легендою, князь зі своєю дружиною виїхав на велике полювання. Гнали вони дикого тура, величного і могутнього звіра, що не знав страху. Погоня тривала день і ніч, аж поки тура не оточили в глибокому яру.

Раптом тварина кинулась на князя. Вірний охотник, ім'я якого історія не зберегла, закрив собою володаря і загинув від рогів тура. Князь наказав поховати героя прямо на тій лісовій галявині, а на честь його встановити знак і збудувати поселення.

– Тут буде Охотин, – сказав князь. – Земля, де мужність сильніша за смерть.

З того часу кажуть, що коли у лісі стає тихо, а вітер хитає сосни, чути ніби шелест кроків... То душа охотника досі сторожує ці ліси, не дає злу зайти на землю, де він поклав своє життя.

Таким чином, назва села Охотин, ймовірно, походить від слова «охота» (полювання) або від імені першого власника поселення.

село Прилуцьке (Ківерці)

Перша писемна згадка про село Прилуцьке, яке донедавна носило історичну назву Ківерці, датована 1496 роком [86].

Поселення розташоване на північний схід від Луцька, неподалік траси Луцьк–Ківерці. Місцевість характеризується рівнинним рельєфом із родючими ґрунтами, які активно використовуються для рільництва та садівництва. Село знаходиться в зоні перехідного лісостепу, тому в околицях можна зустріти як відкриті поля, так і ділянки мішаного лісу. Через Прилуцьке проходить вододіл між річками Стир і Путилівка, невеликими, але важливими для місцевої екосистеми потоками.

Село має добре розвинену інфраструктуру та є одним з найближчих приміських поселень Луцька, що позначилося на його сучасній урбанізаційній динаміці.

Назва села Прилуцьке, найімовірніше, походить від фрази «при Луцьку», тобто поселення, розташоване поруч або в безпосередній близькості до Луцька [23]. Така ойконімічна модель досить поширена в українській традиції.

У цьому контексті Прилуцьке могло виникнути як супутнє ремісниче чи землеробське село, яке забезпечувало Луцьк продуктами, деревиною чи робочою силою.

Легенда про дорогу князя і прокляття калюжі

Колись до луцького князя звернулися мешканці одного поселення, щоб приписав їх до своєї вотчини. Як стверджують перекази, луцький князь вирушав у похід на північ і проходив через болотисті землі. Перед самим сільцем карета вїхала у величезну баюру і застрягла – ні вперед, ані назад. Виглянув князь із карети, впав його золотий ківер з голови й потонув у багнюці. Скільки не шукали – не знайшли.

Допоки князівська дружина карету витягала, загубив у калюжі ще й ківер для стріл. Звісно, настрій у князя був препоганий. Карету витягли, старші села меду-пива привезли, всіляких частунків, аби задобрити князя, а він їм на те: «Допоки не зробите коверову дорогу, при Лучеську не бути вам». І додав:

– Хто очистить цей шлях, той і буде паном над цими землями. Хай приїздить на розмову.

Село ж назвали Ківерці – ківериці: золотий для голови, шкіряний – для стріл...

Багато хто намагався осушити болото, але нікому не вдавалося. Аж якось з'явився молодий селянин, який почав копати канами,

вирубувати хмиз, насипати дорогу з піску. Люди сміялися з нього, а він мовчки працював, бо чув про князівське слово.

І ось, коли шлях став твердим і гарним мов коврові доріжки, сповнилося князівське слово: стало село при Луцьку й про загублені ківери ці лиш цей переказ зостався. Відтоді кажуть, що шлях, покладений з добрим серцем, ніколи не провалиться.

Таким чином, село Прилуцьке отримало свою назву, ймовірно, через географічні особливості, а саме – близькість до Луцька.

село Сапогове

Перша писемна згадка про село Сапогове датована 1570 роком [86].

Поселення розташоване серед лісисто-лугової місцевості Волинського краю, на невеликому підвищенні, що свого часу давало природний захист від навколишніх заболочених земель. Тут трапляються ґрунти торф'янисті та супіщані, а навесні частина низин навколо села може затоплюватися. У давнину ця територія була важкопрохідною, особливо під час паводків, коли пересуватися можна було хіба що в чоботах – «сапогах».

Поблизу села пролягають стародавні сухопутні шляхи, які з'єднували поселення навколо Луцька з територіями на північ і захід. Завдяки цьому Сапогове зберігало стратегічне значення як перевалочний пункт або місце тимчасового перепочинку для подорожніх.

Етимологічна версія назви села Сапогове може походити від слова «сапог» (чобіт) [23]. Це може свідчити про те, що в давнину в селі проживали майстри-шевці, які виготовляли взуття.

Також місцевість, де нині розташоване село, була колись надзвичайно болотиста. Мандрівники, купці та воїни, долаючи багнюку, казали, що дійти сюди можна лише в сапогах. Так, мовляв, і прижилася назва – Сапогове, тобто «де сапоги потрібні».

Інша версія пов'язує назву з антропонімом Сапога або Сапог, що міг бути прізвиськом перших поселенців або власників маєтку в XV–XVI ст.

Легенда про загублений чобіт

Колись, у княжі часи, коли землі Волинського краю часто боронили від навали чужинців, невеликий загін дружинників тікав болотами від ворогів. Сили були на межі, а місцевість зрадлива. Один із воїнів, наймолодший у загоні, втратив у багні чобіт, але не зупинився. Він ішов босоніж, ведучи за собою пораненого товариша.

Їхня вірність і відвага вразили лісових духів, які, за переказами, мешкали в тій болотяній долині. Кажуть, що духи зупинили переслідувачів, навівши на них морок, а хлопців вивели на безпечну галявину, де ті збудували собі хатину.

Коли згодом туди прийшли інші люди, на знак вдячності вони поклали на горищі першої хати старий чобіт – сапог, як символ спасіння та пам'яті.

І коли питали: «Куди йдеш?» – відповідали: «До Сапогова – там, де чобіт рятував життя».

Таким чином, село Сапогове має назву, що, ймовірно, походить від ремесла чоботарства, географічних умов або прізвища засновника.

село Сирники (Серніки)

Перша писемна згадка про село Сирники датована 1450 роком [86].

Поселення, відоме також у давнину як Серники, розташоване у межиріччі родючих луків і лісостепової зони на лівому березі річки Серна, спокійної, але водночас примхливої притоки Стиру. Вода Серни була особливо чистою, через що її часто використовували для виготовлення сиру в місцевих господарствах. Власне, природні умови сприяли цьому, довколишні луки давали соковиту траву для випасу корів, а прохолодна вода дозволяла зберігати молочні продукти.

Село лежить у безпосередній близькості до Луцька і традиційно вважалося молочним передмістям, яке постачало до міста домашні продукти: сир, сметану, масло.

Гастрономічна версія назви села Сирники може походити від слова «сир». Волинська земля здавна славилася молочним господарством, а сир був одним із найважливіших продуктів харчування. Можливо, в селі традиційно виготовляли багато сиру, що й дало назву місцевості.

Етимологічна версія вказує на те, що слово «серніки» у давніх джерелах могло означати місце, де було багато сироватки або сирних продуктів [23].

Також є версія, що слово «серник» могло означати болотисту місцевість або луги, де пасли худобу.

Історико-особова версія назви могла походити від прізвиська або прізвища перших поселенців (наприклад, Серник або Сирник). У давнину багато сіл отримували назви на честь родів або їхніх ватажків.

Старожили розповідали, що колись село мало назву Серніки, тому що через село протікає річка Серна.

Легенда про Сирну дівчину і воду Серни

Колись у селі жила дівчина на ім'я Марина, яку називали Сирною дівчиною. У неї був незвичний дар: щоночі вона у сновидінні бачила рецепт сиру, який ще ніхто не готував. З кожним новим днем її сир ставав усе смачнішим, тому навіть пан з Луцька послав слугу, щоб дізнатися, в чому таємниця.

Але Марина берегла свою таємницю. Щоранку вона йшла до річки Серни, брала з неї води в глиняний глечик і саме в тій воді змивала з рук молоко, після чого сир ставав ніжним, мов пух.

Однак одного разу річка обміліла. Люди казали, що через заздрість сусідської баби, яка кинула в Серну зіпсоване молоко. Марина заплакала, впала на коліна біля берега й благала річку повернути силу.

Кажуть, на світанку вода знову з'явилася і з того часу в Сирниках знову почали готувати найсмачніший сир в регіоні, а саму дівчину люди пам'ятають і досі. І щороку, на Зелені свята, в Сирниках печуть перші сирники на честь Марини.

Таким чином, назва села Сирники, ймовірно, пов'язана з виробництвом сиру або з назвою річки Серна.

село Сьомаки **(Седмярки, Сьомаки, Східне)**

Хронологія заснування села Сьомаки залишається невстановленою.

Поселення, яке в історичних джерелах також зустрічається під назвами Седмярки або Східне, розташоване на схід від Луцька. Ця місцевість лежить на пагорбку поміж лугами і переліссями, де відкривається простір до сходу сонця, можливо, звідси й одна з назв – Східне. Поруч протікають кілька безіменних струмків, які впадають у систему річки Стир. Ґрунти тут переважно супіщані, добре прогріваються, що дозволяло розвивати раннє землеробство.

Найпоширеніша гіпотеза стверджує, що назва села Сьомаки походить від числа сім, за легендою, село заснували семеро братів або сім родин, які першими оселилися тут після вигнання татар. У давньослов'янській мові «седмь» означає «сім», що відбилося в архаїчній назві Седмярки [23].

Існує також думка, що слово могло походити від прізвиська або роду Сьома, яке побутувало на Волині у XVI–XVII століттях.

Назва Східне могла виникнути як офіційне найменування в радянський період для орієнтування географічного положення села відносно Луцька – «східне передмістя».

Легенда про сім борозен

Коли татари востаннє плюндрували околиці Луцька, невелика група втікачів, сім родин із різних сіл, сховалися в яру серед лісу. Там, де нині стоїть село Сьомаки, вони розбили перші хатини і дали клятву більше не розлучатися.

Наступної весни, коли минула загроза, кожна родина вийшла на поле й зробила одну борозну, боронили землю, ніби своє серце. Їх було рівно сім, як згадують старі люди. І кожна з тих борозен проростала злаками, надією і миром. І кожен, хто народжувався в селі, ніс на собі відгомін тієї єдності, праця через покоління.

Так і прижилася назва Сьомаки – земля сімох, об'єднаних єдиним плугом.

Кажуть, якщо подивитися згори на поля навколо села, під час весняного ранкового туману можна побачити сім світлих ліній, які нібито ніколи не зникають...

Таким чином, назва села Сьомаки, ймовірно, пов'язана з числом сім.

село Тарасове

Село Тарасове засноване у 1980 році [86].

Поселення розташоване поблизу Луцька, в мальовничій місцевості, де лісові масиви плавно переходять у рівнинні поля та сіножаті. Територія має природний ухил до річки Стир, що створює сприятливий мікроклімат і надає сільському ландшафту спокійного, «домашнього» вигляду.

Ґрунти родючі, з глинистими домішками, що здавна сприяло землеробству. Через село або неподалік нього проходять старі шляхи до Луцька, що ще у XVI–XVII століттях використовувались козацькими загонами та сільськими обозами.

Назва Тарасове, ймовірно, походить від особистого імені Тарас, яке є поширеним в Україні. Це ім'я могло бути популярним серед жителів цього села або серед його засновників, що було характерно для багатьох населених пунктів, назви яких утворювались від імен засновників, місцевих лідерів або значних осіб. У поєднанні з суфіксом «-ове» (що означає «село» чи «поселення») утворюється традиційна назва, що позначає місце, яке було засноване або належало людині з іменем Тарас [23].

Проте село назване на честь Тарасова Петра Михайловича, який народився у с. Коменозірка Тамбовської області, був заступником командира батальйону 340 стрілецького полку 121 гвардійської дивізії, який 2 березня 1944 року, під час бою за визволення села Милуші Луцького району, повторив подвиг Олександра Матросова [19].

Легенда про козака Тараса і дуби незламності

Кажуть, коли татари спустошували Луцькі землі, один відважний козак Тарас, повертаючись із Січі, побачив, як у долині біля річки ледь

жевріє життя. Йому сподобалась ця тиха, ще не зорана земля. Тут він посадив три дубки, – на честь свободи, родини та землі. А поруч звів курінь.

Через кілька років довкола його дубів виросло кілька хат. Люди говорили: «Йдемо до Тараса», а згодом – «у Тарасове».

Кажуть, що один із тих дубів, найстаріший, хоч і вже напівсухий, досі стоїть на околиці села, як мовчазний свідок першого господаря. А коли гримить гроза, у його стовбурі чути глухе козацьке слово – воля.

Таким чином, село Тарасове назване на честь Тарасова Петра Михайловича.

село Шепель

Перша писемна згадка про село Шепель датована 1097 роком [86].

Поселення розташоване у долинній місцевості на лівому березі річки Серна, притоки Стиру. Це місце з помірно-вологим кліматом, м'якими ґрунтами та багатими луками, які здавна використовувались для випасу худоби й заготівлі сіна.

Береги Серни в околицях Шепеля мають плавні вигини, що утворюють заплавні озерця та заболочені ділянки. У весняний період річка часто виходить із берегів, зрошуючи прилеглі поля. Саме ця природна особливість зробила місцевість привабливою ще у давні часи.

Назва села Шепель може походити від особистого імені або прізвиська Шепель, Шепелько [23]. В українській мові є слово шептати (говорити тихим голосом), що могло дати основу для прізвиська Шепель – людини, яка говорить пошепки або тихо.

Слов'янське топонімічне походження назви вказує на те, що такі назви зустрічаються в Польщі та Білорусі, це може свідчити про давнє слов'янське коріння назви [38].

Походження від кореня «шеп» («шепіт», «шелест») могло утворитися через особливості місцевості – густі ліси, де «шелестить» листя, або болота, де вода «шепоче».

За народними переказами, у давнину тут оселилися люди, які потайки тікали від ворогів або панського гніту, «шепотіли» між собою, щоб не видати місце розташування. Від цього й пішла назва «Шепель».

Легенда про землю шепоту й волі

Було це у ті давні, тривожні часи, коли Волинська земля палала у вогні, йшли орди татарські, панські загони гнали підданих до роботи, а ті, хто не скорявся, часто гинув або зникав без сліду. У цих лихих роках серед великого лісу, що ріс на березі річки Серна, знайшлося місце, про яке майже ніхто не знав. Місце, де не чути було ні кінського тупоту, ні дзвону панських шабель.

У це потаємне урочище втекли перші люди – старий Остап із онуками, вдова Марія, що втратила чоловіка від рук наглядача, молодий тесля Михайло, який колись пішов на панську службу, але згодом збунтувався. Вони добралися до того тихого лісу, й вирішили: «Тут ми житимемо. Але у тиші».

Так і зав'язалося життя, наче в шепоті.

Говорили між собою пошепки. Із дітьми тільки жестами. Навіть пісню колискову співали ледве чутно, наче вітер крізь осоку. На світанку виходили ловити рибу в Серні, а ввечері гасили вогнища до останньої жарини, щоби ніхто не помітив диму. Всі, хто приходив у поселення, мав поклястися: «Не кричатиму. Не зраджу тишу». Так вони й жили, люди шепоту.

З роками в лісовому поселенні народилися нові діти. Вони гралися, не видаючи жодного крику, вчилися шепотіти, як шепоче листя дуба. Кажуть, навіть річка Серна тоді текла тихіше, ніби знала, що ця земля мовчазна. Хтось спробував одного разу заспівати вголос, але на ранок пропав. Старі казали, що ліс забрав того, хто порушив тишу.

Назви не було. Була лише легенда про те, як живуть ті, що говорять лише шепотом.

Одного разу, у похмурий осінній вечір, до поселення дійшов чоловік, поранений, змучений. Його звали Хведір. Він приніс звістку, що панські загони шукають бунтівників, уже знають, що десь на Серні є схованка. Люди зібралися на віче, але говорили тихо, жестами, поглядами, коротким шепотом. І вирішили не йти, не тікати, а залишитися. Бо тут їхня земля. Земля шепоту.

На ранок село оточили. Але ніхто не вийшов. У таборі була мертва тиша. Панські вояки стояли, не розуміючи, ні собак, ні крику, ні галасу.

Як не шукали, як не шарпали чагарі, а знайти не змогли. Бо там, де шепіт, там ліс веде за собою, а вода ховає сліди.

Панські охоронці пішли. І вже не поверталися.

З того часу поселення почали називати Шепель, мовляв, живуть там ті, що тільки шепочуть. Пізніше люди почали говорити голосно, бо прийшли вільніші часи. Але тиша в серці кожного шепельчанина залишилася.

Таким чином, назва села Шепель, ймовірно, походить від особового імені Шепель, слова «шепіт» або легендарних подій, пов'язаних із князівськими часами.

3.5.10. Мар'янівська територіальна громада

Мар'янівська територіальна громада була утворена в рамках адміністративно-територіальної реформи в Україні 11 липня 2018 року. До складу громади увійшли Мар'янівська селищна рада; сільські ради Бранівська, Бужанівська та Цегівська з Горохівського району. Відповідно до постанови Верховної Ради України від 17 червня 2020 року «Про утворення та ліквідацію районів», громада увійшла до складу новоствореного Луцького району Волинської області [30], (рис. 3.54).

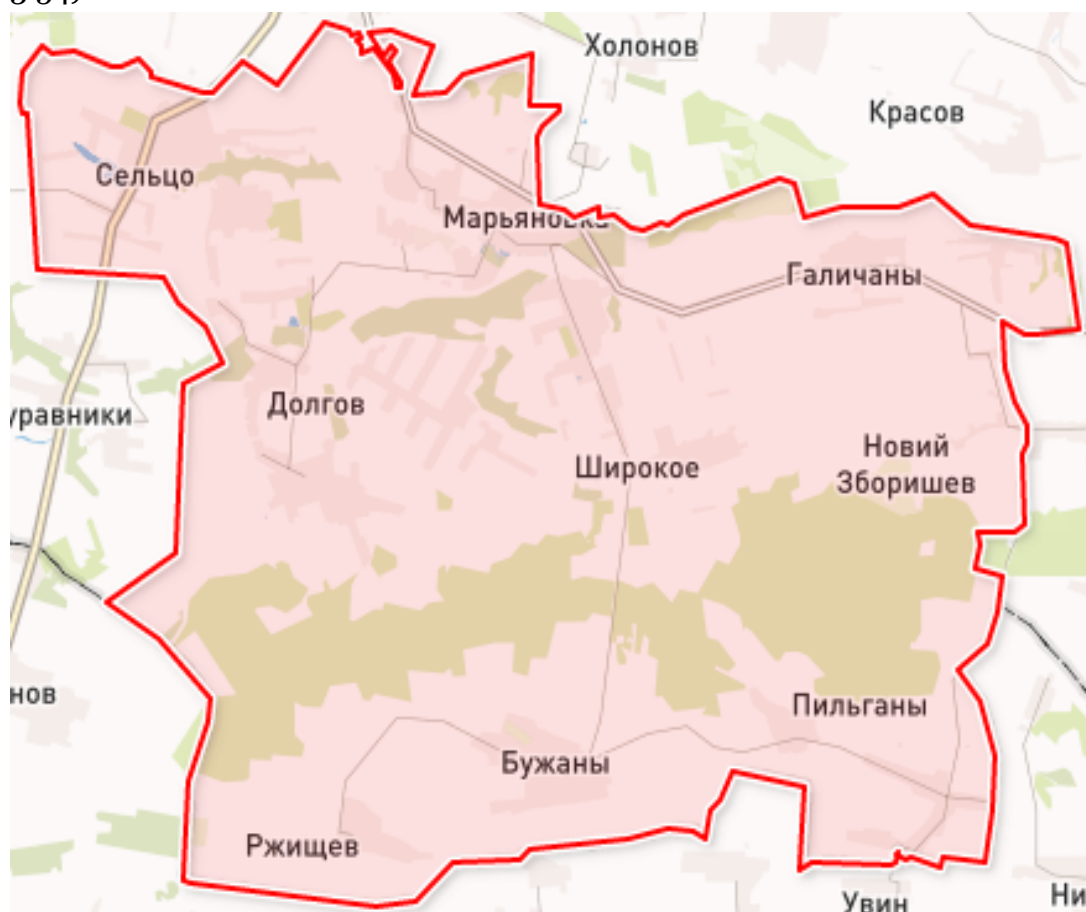

Рис. 3.54. Картосхема Мар'янівської територіальної громади [46]

До складу громади входять селище Мар'янівка і 13 сіл: Борисковичі, Борочиче, Брани, Бужани, Галичани, Довгів, Новий Зборишів, Пильгани, Ржиців, Скригове, Хмельницьке, Цегів, Широке (рис. 3.54).

селище Мар'янівка (хутір Мусін)

Мар'янівка була заснована на початку XVIII століття переселенцями з Польщі. Первісно поселення носило назву хутір Мусін, але у 1921 році польська влада перейменувала його в Мар'янівку [86].

Поселення розташоване серед мальовничих лісів, річок та озер, які утворюють своєрідний природний амфітеатр. Через селище тече річка Липа, тиха, спокійна водна артерія, яка з давніх-давен забезпечувала місцевих мешканців водою та рибою. Неподалік знаходиться озеро з однойменною назвою – Мар'янівське, на якому ще у XX столітті була зведена Мар'янівська гребля, що й досі слугує прикладом господарського вміння і водного регулювання.

Перші поселення виникли на місці хутора Мусін, невеличкої колонії, яка згодом зростала й перетворилася у повноцінне селище. Перекази стверджують, що свою сучасну назву Мар'янівка отримала на честь жінки, яка, за легендою, врятувала людей у часи великої небезпеки.

Найпоширенішою є версія, що назва села Мар'янівка походить від жіночого імені Мар'яна [23]. Такі топоніми часто виникали на честь знатних осіб, власників земель, святих або засновників поселення. Можливо, хутір або поселення отримало назву на честь дружини або доньки місцевого поміщика.

Перш ніж село набуло назву Мар'янівка, воно було відоме як хутір Мусін. Це свідчить про можливе походження поселення від фамільного або прізвищного імені Мусін.

Пізніше, у XVIII–XIX століттях, відбулася зміна назви на більш «благородну» – Мар'янівка.

За твердженням Кихтюк В., колонія Мусін була перейменована на честь власника села [19].

Легенда про Мар'яну та озеро

Давно, ще до побудови греблі, на березі озера, яке ще не мало назви, стояла невелика хатина. У ній жила дівчина на ім'я Мар'яна, сирота, яка залишилася без роду і племені, але була вродливою, розумною та щиро любила свій край. Люди шанували її за доброту, вона зналася на травах, лікувала рани, допомагала старим.

Одного року прийшла велика повінь. Річка Липа вийшла з берегів після потужної грози, а озеро почало швидко розливатися. Вода поглинула луки, підступила до перших осель. Люди в паніці тікали, а худоба тонула просто на очах. Здавалося, що самі небеса гнівалися на землю.

Мар'яна не втекла. Вона піднялася на невеликий пагорб, де тепер стоїть гребля і взяла в руки стародавній оберіг, срібну ложку, яка належала ще її бабі-знахарці. Коли вода почала проривати береги, вона кинулася в самий центр потоку, вимовляючи молитву та заклинання, передані їй у спадок. Люди бачили, як вода здіймалася довкола неї, але не торкалася. Кажуть, тоді вода раптово спинилася, ніби злякалася сили, що виходила з Мар'яни.

Коли все стихло, озеро заспокоїлось. Та Мар'яна зникла, ні тіла, ні сліду. Тільки її ложку знайшли пізніше біля каменю, що й досі лежить біля греблі.

На тому місці збудували греблю, а село назвали Мар'янівка, на честь дівчини, яка зупинила стихію. Озеро теж стали звати Мар'янівським, а в дні туману над водою часом можна побачити жіночу постать у білому, що мовчки стоїть посеред хвиль.

Місцеві досі вірять, якщо вранці, на Івана Купала, кинути до озера пучечок м'яти й прошепотіти бажання, Мар'яна почує і допоможе.

Таким чином, назва селища Мар'янівка, найімовірніше, пов'язана з жіночим іменем, або з одноіменним озером Мар'янівка.

село Борисковичі

Перша писемна згадка про село Борисковичі датована 1184 роком [86].

Борисковичі – мальовниче село на березі спокійної волинської річки Липа, загублене поміж зелених пагорбів та соснових борів. Територія могла бути вибрана для поселення через родючі ґрунти, наявність річок та лісів, що забезпечували продуктами та будівельним матеріалом.

На північно-західній околиці села, серед пагорбів, які місцеві жителі називають Катеринськими горами або Валами, збереглися залишки древнього городища. Це місце, овіяне таємницями і переказами, вважається культовим. Історики вказують на можливу присутність тут древлянських або ранньослов'янських племен, які мали добре укріплене поселення з земляними валами. Ймовірно, це городище входило до оборонної системи, що захищала підступи до волинських князівств у часи Великого переселення народів.

Та найзагадковіше трапилося вже у XIX столітті, під час прокладання залізничної колії неподалік від Борисковичів. Саме біля Катеринських валів залізничники натрапили на найбільший у Волинській історії скарб – понад 60 кг золотих монет, що датуються IV–V століттям н.е. Серед монет – римські соліди, візантійські фоліси, а також унікальний медальйон імператора Йовіана, що правив недовго після смерті Юліана Відступника [25].

Найімовірніше, село отримало назву від імені Борис, поширеного в Київській Русі. Закінчення «-овичі» вказує на приналежність до певного роду, тобто «нащадки Бориса» [23].

Імовірно, поселення могло бути засноване людьми, які належали до дружини князя Бориса (ймовірно, Бориса Володимировича, сина Володимира Великого). Це також могло бути поселення, яке отримало назву на честь святого Бориса, одного з перших руських святих, канонізованого після його загибелі у 1015 році.

Топографічне пояснення назви могло означати «земля Борискових людей» або поселення, що належало боярину чи княжому васалу з іменем Бориско (зменшувальна форма від Борис).

Легенда про Катеринські вали і золото тіні

У глибокій старовині, ще до хрещення Русі, на місці теперішніх Борисковичів стояло велике укріплення. Кажуть, що його звели люди, які рятувалися від набігів гунів. Очолювала цих поселенців жінка-княжна на ім'я Катерина, розумна й войовнича, донька готського воєначальника, яка після падіння готської держави на Бузі втекла зі своїм народом у ліси Волинського краю.

Катерина мала не лише військовий хист, а й містичні здібності, бо володіла «мовою вогню» і бачила сни майбутнього. Передчуваючи напад варварів, вона наказала закопати головний скарб племені в глибині гори, під велетенським дубом, що стояв у центрі городища.

За переказом, у ніч падіння валів Катерина прокляла золото, промовивши: «Хто візьме скарб не з вірою, тому леза стануть в серце, а золото полум'ям».

Кажуть, після того село переживало напади, пожежі, але завжди відроджувалося. Самі вали залишались недоторканими до прокладання колії. У 1880-х роках, коли почали рити ґрунт під рейки, земля розверзлась і відкрила блискуче золото, наче саме сонце виринуло з підземелля.

Скарб вивезли, частина його зникла безслідно. Та відтоді, у туманні вечори, над Валами інколи видно силует жінки в білих шатах з золотим обручем на чолі, яка стоїть нерухомо й мовчки вдивляється в далечінь. Старі люди кажуть, що це тінь Катерини, яка досі чекає, щоб хтось повернув її народові відібране золото.

Таким чином, назва села Борисковичі має антропонімічне походження.

село Борочиче (Бородчиці)

Перша писемна згадка про село Борочиче датована 1570 роком [86].

Поселення, відоме в давнину як Бородчиці, розташоване в низинній частині регіону, серед родючих луків та хвойних перелісків. Селом плавно тече річка Липа, що своєю тишею і звивистим руслом формує особливий мікроклімат та чарівну природну гармонію. Вода в Липі біля Борочич має мідяний відтінок через торф'яні ґрунти, якими просякнута ця древня долина.

Назва села Борочиче, за однією з версій, походить від слова «борода» – в значенні «низовина», «заплава» або «густий підлісок», що їй відповідає географічному характеру місцевості. Інші джерела пов'язують топонім з прадавнім родовим іменем – Бородич чи Бородка, поширеним серед дрібної волинської шляхти. Закінчення «-ичі» є типовим для назв сіл, що вказують на приналежність до певного роду або громади [23].

Можливо, назва села пов'язана зі словом «бор», тобто лісиста місцевість. Це може означати, що село виникло біля великого бору (лісу), де мешканці займалися мисливством або бортництвом (збиранням меду диких бджіл).

Легенда про чорну бороду і золоте коріння

У ті часи, коли по волинських землях ще блукали рештки кочових племен і межі князівств захищали укріплені городища, на пагорбі над Липою оселився відлюдник – чорнобородий старець, якого місцеві звали просто Борода. Звідки він взявся ніхто не знав, але подекували, що він колишній воєвода, проклятий за зраду, бо залишив меч і корону заради каяття та тиші.

Старець жив у печері над річкою, лікував хворих, навчав дітей і... розмовляв з деревами. Вважали, що він умів «чути коріння», бо міг дізнатись про людину все, щойно та ступала під дуб або липу.

Одного разу село Борочиче спіткала велика біда, ворожа орда вдерлася в край, спалюючи й руйнуючи все на своєму шляху. Люди прибігли до Бороди й просили захисту. Тоді старець піднявся на пагорб і почав молитву до Землі та Коріння. Кажуть, у відповідь з-під землі здійнявся вогонь, а навколо села утворився невидимий бар'єр, а вороги, наближаючись, сліпли, губились і втікали назад у степ.

Після того старець зник. Хтось вірив, що він злився з корінням лісу, інші – що перетворився на дух охоронця річки Липа. Але й досі старі жителі шепочуть: «Як підеш берегом Липи та станеш під старою

липою, а серце твоє буде чистим, почувеш голос Бороди. І, може, навіть відчуєш, як коріння розповідає правду».

Таким чином, назва села Борочиче (Бородчиці) має давнє походження, яке може бути пов'язане з іменем першого поселенця, або місцевими легендами.

село Брани

Перша писемна згадка про село Брани датована 1540 роком [86].

Поселення прилягає до мальовничих берегів річки Липа, правої притоки Стиру. Це територія з переважно рівнинним рельєфом, родючими ґрунтами й лісовими масивами поблизу, які створюють сприятливі умови для землеробства й скотарства. Річка Липа тут спокійна, влітку мілка, з численними старицями й заплавами, які формують своєрідні природні мозаїки – болітця, луки, верболози.

Назва села Брани дослідниками тлумачиться кількома версіями. Найімовірніше, вона походить від давньоукраїнського дієслова «бранити», тобто «захищати, обороняти». Є також версія, що топонім пов'язаний із словом «брама» в значенні входу, перепони або переходу й може вказувати на давній прикордонний чи митний пункт або ж прохід у важкодоступній місцевості [23].

Назва може походити від давнього імені Бран або прізвиська когось із перших поселенців. На Русі часто називали дітей за рисами характеру і «бран» могло означати «сміливий», «войовничий» або навіть «той, хто веде суперечки».

Також є версія, що слово «брани» вказує на людей, які брали участь у певних військових діях або служили на захисті своєї землі. Тому село могло отримати таку назву через роль місцевих жителів у захисті своєї території.

Проте, в історичних документах вказується, що власник Бран «Івашко Бранський дарує третину села племінникові Василю Михайловичу». Тобто, назва походить від прізвища власника [19].

Легенда про Брану із вогню

Колись давно, на місці сучасного села Брани, проходив лісовий шлях, що вів із волинських поселень до Галичини. Мандрівники, які прямували цим шляхом, часто зупинялися біля переправи через річку Липа. Вважалося, що це місце – «брі́д істи́ни». За переказами, вночі над водою з'являлася вогняна брама. Якщо подорожній говорив неправду чи мав лихий умисел, брама зникала, а сам він не міг перейти річку. Якщо ж людина була чистою серцем, брама розчинялась і під її світлом води Липи ставали прозорими, мов кришталь.

Одного разу сюди прибився старий жебрак, змучений і голодний. Його не прийняли ні в одному селі поблизу, тож він ліг просто біля річки й прошепотів:

– Коли ж ви станете брамою до милосердя, а не до гордині?

Кажуть, на тому місці вранці виросла велика срібна верба, а згодом навколо неї почали селитися люди, які прозвали цю землю Брани, на честь тієї невидимої брами, що відкривається тільки перед гідними.

Таким чином, село Брани отримало свою назву, ймовірно, від слова «брана» (застава, ворота) або «брати» (завойована земля), або має антропонімічне походження.

село Бужани (Бужен)

Перша писемна згадка про село Бужани датована 1446 роком, коли Федько, канцлер великого литовського князя Свидригайла, отримав у володіння села Бужани та Козлів [86].

Поселення, відоме в давнину під назвою Бужен, розташоване на лівому березі річки Судилівки, притоки Чорногузки. Судилівка тут спокійна, заросла очеретами, живить прилеглі землі вологою, створюючи навколо особливий мікроклімат і даючи життя болотистим лукам, і лісовим острівцям, що зберегли природну цноту Волинського краю. Місцевість помірно підвищена, із хорошим оглядом річкової долини, саме тому тут селилися ще з прадавніх часів.

Назва села Бужани обросла різноманітними легендами, що відображають його історичну та культурну спадщину.

За однією з легенд, місцевий пан привіз на ці землі селян-кріпаків з територій за річкою Буг, щоб вони оселилися та обробляли землю.

Інша легенда, яка сягає IX–X століть, розповідає про чисельне та могутнє плем'я бужан, що існувало тут як самостійна спільнота. За дослідженнями істориків, назва племені могла не від назви річки Західний Буг, а навпаки – від слова «Бог», яке вважалося назвою річки Південний Буг [25].

Існує також версія, що назва Бужани походить від давньослов'янського чоловічого імені Бож або Буж, яке нібито до цих пір зустрічається, зокрема, у Болгарії. За цією версією, ім'я могло належати вождю племені бужан в період його найбільшої могутності.

Легенда про бужанську сопілку

Кажуть, коли з'явилися тут перші переселенці з берегів Бугу, в них був лише один цінний скарб – дерев'яна сопілка, вирізана зі старої верби. Вона належала старому музиканту, якого поважали всі за душевну музику, що зцілювала рани і єднала людей.

Одного разу на село напали чужинці. Люди кинулись утікати, ховаючись у плавнях Судилівки. Старий сопілкар залишився, не злякався, став на горі біля села і почав грати.

Його мелодія була такою тужливою й сильною, що навіть вороги зупинились. Кажуть, земля під ними задрижала, а з очерету піднявся туман, який сховав село. Чужинці розгубилися, втратили орієнтири й подались геть. А старий зник, ніби розчинився у повітрі.

З того часу, коли над Бужанами віє вітер і шумлять очерети, можна почути тихий відгомін сопілки – нагадування про силу духу, єдність і пам'ять про предків.

Таким чином, назва села Бужани пов'язана з давнім слов'янським племенем бужан або з переселенцями з Бузького краю.

село Галичани **(колонія Люліówka, хутір Люлюówka, хутір** **Люлівка)**

Перша писемна згадка про село Галичани датована 1528 роком. У 1906 році була зафіксована колонія Люліówka, яка входила до складу Бранської волості Володимир-Волинського повіту. Далі, згідно з указом Президії Верховної Ради УРСР від 7 червня 1946 року «Про збереження історичних найменувань та уточнення і впорядкування існуючих назв сільрад і населених пунктів Волинської області», хутір Люлюówka Галичанської сільської ради Берестечківського району був перейменований на хутір Люлівка [86].

Поселення розкинулося поблизу річки Липа, є одним із тих місць, де природа і людська історія переплелися в особливу гармонію. Ландшафт тут м'яко-хвилястий, із багатими луками й заболоченими долинами, які живить Липа, річка неспішна, але повноводна в дощову пору. Село оточене сосновими і листяними лісами, які колись служили і притулком, і засобом виживання для його мешканців.

У минулому частини сучасного села були окремими поселеннями – колонією Люліówka, хутором Люлюówka та хутором Люлівка. Назви цих частин, на думку деяких дослідників, можуть бути похідними від імені першого поселенця або шляхтича з прізвищем Люль, Люля чи Люльовський, хоча народна традиція пропонує куди романтичнішу версію [23].

Етнічна версія походження назви села Галичани можлива від слова «Галич» або «Галичина» і пов'язана з переселенцями з Галичини, які могли заснувати поселення або переселитися сюди у XVI столітті.

Село могло отримати назву від людини з прізвищем Галич або Галичанин, що могло означати «той, хто родом із Галича».

Походження назви від топоніма «Галя» або «Галка» може вказувати на те, що у народних переказах зустрічаються назви, пов'язані з птахами (галка, галиця) або навіть місцевими ландшафтами.

Топонімічна версія походження назви від слова «Галич» може бути пов'язана з давньослов'янським коренем «гал-» або «гол-», що означає «високий» або «підвищення», що стосується географічного розташування села на височині.

Проте в історичних документах згадується, що село належало князям Івану і Гаврилу Галичанським [19].

Легенда про сні Люлі

Колись, за часів Речі Посполитої, на цих землях жив відлюдник на ім'я Люль. Він був сивим чоловіком, що мав дар бачити віщі сні. Люди приходили до нього зі своїми бідами, а він, вислухавши їх, лиш говорив: «Прийди після ночі, тоді скажу». І завжди говорив правду, ні більше, ні менше.

Але одного разу прийшла до нього молода панянка з Луцька, вродлива й благородна, і попросила Люля розповісти, чи знайде вона щастя в шлюбі з багатим, але жорстоким шляхтичем. Старий довго мовчав, а потім сказав: «Якщо будеш спати під зорями тут, біля Липи, то побачиш свій шлях сама».

Пані так і зробила, а вночі їй наснився сон, де вона пливе по річці в човні з квітів, а навколо чути сміх дітей і пісні. Прокинувшись, вона зрозуміла, що її щастя не в багатстві, а в простому житті серед лісів і луків.

Вона залишилась жити біля Липи, а з часом навколо з'явилися поселення, хтось ішов заради тиші, хтось заради землі, а хтось заради снів. Так і почали ці місця називати Люліївка, Люлювка або Люлівка, на честь чоловіка, який розгадував віщі сні, які тут народжувались.

А село, що постало з цього коріння, стало Галичанами – новою сторінкою на мапі Волинського краю.

Таким чином, назва села Галичани, ймовірно, походить від прізвища князів Галичанських.

село Довгів

Перша писемна згадка про село Довгів датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване у мальовничій частині регіону, на берегах річки Липа, спокійної водної артерії, що несе свої води серед лук і лісових масивів. Назва села напрочуд гармонійно пов'язана з його географічним розташуванням: довга долина, довгі смуги ріллі, довгі

тіні лісів, а головне – довге плесо Липи, яке, звиваючись, обіймає село з двох боків.

Місцевість навколо багата на природні ресурси – луки, болота, родючі ґрунти, а також залишки давніх курганів, що свідчать про тривале заселення території. Люди тут здавна займалися хліборобством, бортництвом, а пізніше лісовим промислом.

Топографічна версія назви села Довгів може походити від слова «довгий» і стосуватися особливостей рельєфу чи форми поселення [23]. Можливо, село було витягнуте вздовж річки, дороги або пагорба.

Географічна версія назви може бути через наявність довгого поля, лісу чи іншого природного об'єкта, що домінував у місцевості.

Легендарна версія назви може бути пов'язана з тривалим заселенням цієї місцевості. Люди вірили, що їхні предки жили тут «з давніх-давен», звідси і походження назви.

Можливо назва пішла від прізвища або прізвиська засновника. У давнину могли називати поселення за ім'ям першого жителя або власника, який мав прізвисько «Довгий».

Легенда про Довгого Лукаша

Дуже давно, коли на цих землях ще не було села, жив у лісі велетень на ім'я Луко або Довгий Лукаш, як його прозивали. Кажуть, він був не просто високим чоловіком, а справжнім гігантом, настільки довгим, що міг кроком переступити всю долину Липи.

Жив Лукаш сам, харчувався корінням, медом і рибою, яку ловив голими руками. Він не кривдив людей, але нікому не дозволяв рубати ліс біля річки, бо вважав його священним. Одного разу до долини прийшли переселенці, вони шукали місце, де можна збудувати оселі. Побачили багатство цієї землі, запаси риби в Липі, родючі поля і захотіли оселитися тут. Але побоювались Лукаша.

Старійшини громади пішли до нього з хлібом-сіллю. І він, побачивши доброту в людях, дозволив їм оселитися. Ба більше, сам допоміг розчистити довгу смугу землі під поселення, витягуючи з болота дерева і будуючи перші хати.

Коли він помер, люди поховали його на найвищому пагорбі біля річки, де тепер стоїть хрест. А село, на знак поваги, назвали Довгів, на честь Довгого Лукаша і довгого, щедрого плеса Липи, що дарувало життя.

Таким чином, село Довгів має назву, пов'язану з довгою географічною формою місцевості, дорогою чи легендарним персонажем.

село Новий Зборишів (Зборишев)

Хронологія заснування села Новий Зборишів залишається невстановленою.

Поселення розташоване у сільському ландшафті, де луки, поля та ставки створюють природну мозаїку. Воно виникло в результаті об'єднання п'яти давніх хуторів – Озеро, Сіножаті, Стависько, Зозульська та Терєбішка. Кожен із них мав свою локальну історію, але доля звела їх разом, створивши єдине поселення з назвою, яка наче закликає: «зібрати» в одне місце людей і долі.

Назва села Зборишів цілком логічно походить від слова «збиратися» – це місце збору, об'єднання, злиття в єдине ціле [23]. А «Новий» додалося пізніше, ймовірно, щоб відрізнити сучасне поселення від старих хутірських назв, які з часом зникли з карти, але залишилися в пам'яті людей.

Також існує ймовірність, що першими жителями були представники роду Зборишів або подібного імені.

Легенда про пастуха з Терєбішки

Кажуть, ще тоді, коли хутори існували окремо, на хуторі Терєбішка жив старий пастух на ім'я Доман, якого поважали всі навколишні мешканці. Він мав особливий дар – знаходити загублену худобу навіть у найгустішому лісі. Та найголовніше, Доман умів згуртовувати людей. У часи неврожаю чи нападу чужинців, саме він закликав жителів хуторів збиратися разом на обговорення біля старого дуба посеред поля.

Одного року в околиці сталася посуха. Люди з Озера втратили воду, на Сіножатах вигоріли трави, у Ставиську пересох ставок, у Зозульській оселилися вовки, а в Терєбішці вродив лише бур'ян. Тоді

Доман пройшов усі п'ять хуторів, закликаючи людей переселитися ближче одне до одного. Він сказав:

– Хутори, як пальці на руці, поодинці слабкі, а разом – сила!

Люди прислухалися. Принесли дошки, каміння, реманент і звели нові оселі в центрі п'яти хуторів. Деревя з озерного лісу, сіно із сіножатей, глина зі стависького яру, усе об'єдналося у нове поселення. А коли запитали, як його назвати, старий Доман промовив:

– Це буде Зборишів, бо тут ми всі зібралися.

Старого поховали біля дуба, де він колись збирав громаду. А дерево й досі стоїть, коли вітер шумить у його віттях, кажуть, то Доман знову скликає людей на добру раду.

Таким чином, село Новий Зборишів має назву, що вказує на його відокремлення або переселення зі старого поселення.

село Пильгани (Пулгани)

Перша писемна згадка про село Пильгани датована 1577 роком [86].

Поселення, у старіших джерелах згадуване як Пулгани, розташоване на лівому березі тихоплинної річки Судилівки, серед зелених полів і м'яких пагорбів. Саме розташування біля річки, в оточенні лісів і низин, зробило цю місцевість ідеальною для спокійного життя, землеробства та випасу худоби.

Існує кілька версій щодо походження назви села Пильгани. Найбільш імовірна від слова «пильнувати», бо, як розповідають старожили, саме тут колись стояла пильна варта княжої межі. Воїни вартували кордони, пильнували торговельний шлях і оберігали переправу через Судилівку. Можливо, назва також пов'язана із «пильними людьми», тими, хто вмів стежити, доглядати й берегти.

Назва також може походити від географічних умов, адже слово «пил» або «пилювати» могли означати ділянку з піщаними або пиловими ґрунтами, де вітер легко здіймав куряву [3]. Також назва могла бути пов'язана з місцевістю, де були добре видимі (пильні) краєвиди або зручні для огляду місця.

Пулган чи Пильган могли бути іменами або прізвиськами перших мешканців.

Легенда про Пильного Гната

Колись, у ті ще княжі часи, біля річки Судилівки жив Гнат Пильний, сивий сторож прикордонної застави. Кажуть, що мав він неймовірно гострий зір, бо бачив дим чужака ще за три версти. Вдень Гнат обкошував луг, вночі ходив із луком берегом річки, прислухаючись до кожного шороху. Його поважали всі: і княжі дружинники, і мандрівні купці.

Якось восени в долину прийшли розбійники. Вони хотіли переправитися через Судилівку і пограбувати сусідні села. Гнат, помітивши їх, не кинувся бігти. Він подав сигнал із вогню, а сам заховався в очеретах. Коли нападники спустилися до річки, він один за одним поцілів у ватажків, зчинивши паніку. А тим часом мешканці навколишніх хуторів встигли зібратися й дати відсіч.

Після тієї ночі Гната стали називати «пильником річкового шляху», а поселення біля його варті Пильганами.

Кажуть, якщо в туманний ранок пройти берегом Судилівки й побачити в очереті постать у сивій свиті з луком, то це сам Гнат Пильний і досі стереже рідну землю.

Таким чином, назва села Пильгани має антропонімічне або історичне пояснення.

село Ржищів

Перша писемна згадка про село Ржищів датована 1570 роком [86].

Поселення здавна славиться родючими чорноземами, що особливо придатні для вирощування зернових, передусім жита. Місцевість тут порівняно рівнинна, оточена пагорбами й луками, неподалік – численні струмки, які живлять ґрунти вологою.

Назва села, за найпоширенішою версією, походить від слова «ржище», що в давньослов'янській і давньоукраїнській мовах означало

місце, де росте або росло жито. Саме жито було однією з головних культур, яку вирощували місцеві мешканці ще з княжих часів. Землі Ржищева в давнину входили до володінь одного з васалів Луцького замку і служили постачальником хліба для гарнізону [23].

Старослов'янський корінь «рж-» міг бути пов'язаний із характерними природними особливостями, можливо, болотистими або луговими землями, де зростала висока трава.

Легенда про прокляте поле

Кажуть старі люди, що колись Ржищів був великим полем. Посеред того поля стояла стара дерев'яна каплиця, а поруч – хрест. Селяни щовесни приходили до хреста, аби помолитися за врожай. Одного разу молодий пан, новий власник маєтку, вирішив зорати й те поле, де стояла капличка, бо, мовляв, нічого воно не дає, лише тінь на ниву кидає.

Старі відмовляли, але пан був упертий. Вранці вивів орачів і перший леміш торкнувся землі біля хреста... Раптом небо вкрилося хмарами, здійнявся вітер, загримів грім. Люди розбіглися. А панове поле вкрилося чорною землею, з якої вже ніколи більше не проросло ні зернини.

І відтоді те місце назвали «Ржище прокляте», а згодом Ржищів, у надії, що жито все ж повернеться на ці землі. І повернулося, але пам'ять про хрест і каплицю зберігається досі. Місцеві досі кладуть там жменьку зерна або квітку, щоб земля не забувала людської вдячності.

Таким чином, назва села Ржищів, ймовірно, походить від слів, пов'язаних із вирощуванням жита або характерними особливостями місцевості.

село Скригове (Бендюги, Скриголово)

Точна дата заснування села Скригове не визначена. За однією з версій, у давнину село носило назву Бендюги, але у 1242 році, під час одного з набігів монголо-татар, воно було повністю зруйноване. Люди, які сховалися серед очеретів, вижили, тобто, «скрили голови».

Вважають, що село відродилося наприкінці XIV століття і отримало назву Скригове [57].

Додаткове підтвердження існування села на даній території міститься в щоденнику родоводу Андрія Савчука, де у 1886 році зазначено: «Над річкою Судилівкою, що впадає в річку Стир, недалеко від міста Берестечка серед боліт і корчів, вільх та верб розкидано село Скригове Володимир-Волинського повіту Бранівської волості». Цей факт узгоджується зі списком населених пунктів Волинської губернії станом на 1906 рік [57].

Поселення, що здавна також мало назви Скриголово та Бендюги, розташоване у мальовничій частині регіону, в долині річки Судилівки, яка звивається між пагорбами і лісовими масивами.

Назва села Скригове, ймовірно, походить від давньослов'янського дієслова «скригати», тобто скреготати, скрипіти, що могло символізувати або шум води у млиновому колесі, або скрегіт возів по болотистих дорогах краю [23].

Інша версія пов'язує топонім із прізвищем першого поселенця – Скрига, або ж Скригол, який, за переказами, першим побудував хату над річкою.

Інша частина назви може вказувати на певний етнімічний аспект. «Бендюги» або «Бендюки» могли бути прізвищем першопоселенців або групи людей, що оселилися в цьому районі. Вони могли мати це прізвище або бути частиною якогось роду чи племені, що дало назву селу.

Історична версія назви вказує на те, що, за переказами, у давнину тут відбулася битва, під час якої «скреготіли» зброєю. Це слово могло стати основою для назви поселення.

Легенда про скриті голови

У часи, коли на Волинські землі часто нападали татаро-монголи, люди шукали порятунку в найглухіших закутках природи. Одного разу втікачі з кількох сіл знайшли притулок у важкопрохідних болотах уздовж річки Судилівки. Жінки та діти мовчки лежали у вільшняках, а чоловіки буквально «скрили голови» в очереті й багні, тримаючись нерухомо, щоб ворог не помітив.

Ординці гнали коней вздовж лісів і пасовищ, але не змогли дістатися до тих, хто заховався в трясовині. Природа стала щитом, бо болото «з'їдало» кроки, а тиша прикривала дихання.

Після того, як небезпека минула, люди залишилися на цьому місці, на подяку болотам, річці й долі. Вони назвали його Скриголово, тобто «там, де скрили голови».

Згодом назва трансформувалася у Скригове, коротшу, але зберігаючу глибокий зміст: спогад про часи, коли рятунком став сам рідний край.

Таким чином, назва села Скригове (або Скриголово) пов'язана з порятунком людей від нападу татаро-монголів, в болотистій місцевості річки Судилівка.

село Хмельницьке (Баторівка)

Перша писемна згадка про село Хмельницьке датована 1694 роком, яке до 1946 року носило назву Баторівка [86].

Поселення розташоване в межах Волинської височини, на мальовничих берегах річки Липа, яка віками слугувала джерелом життя, захисту і натхнення для мешканців. Територія навколо багата на родючі ґрунти, оточена невеликими лісовими масивами, де збереглися залишки давніх стежок і сільських традицій.

У минулому село було відоме під назвою Баторівка, можливо, на честь польського короля Стефана Баторія або одного з землевласників періоду Речі Посполитої [25]. Згодом, із поширенням національного відродження, село дістало нову назву – Хмельницьке, ймовірно, на честь гетьмана Богдана Хмельницького, що символізувало повернення до козацьких цінностей та української ідентичності.

Легенда про Баторову доньку

Давним-давно, коли ці землі ще належали панству, оселився тут магнат польського роду Ян Батор, дальній родич короля. Він мав єдину доньку, Марисю, яка не бажала столичного блиску, а тягнулася до простого життя серед луків і лісів. Дівчина часто блукала берегами річки Липа, пила воду з джерел, спілкувалася з місцевими дітьми, збирала народні пісні, які згодом співала замість шляхетських арій.

Але не всім подобалася така поведінка, тому батько задумав видати Марисю за багатого графа з Варшави. Та серце дівчини належало простому козакові Семену, який пас коней неподалік. Коли про це дізнався Батор, він заборонив дочці навіть наближатися до села.

Марисю та Семена розлучили, але через кілька днів вона зникла. Її шукали скрізь – і в лісах, і в болотах, і по берегах річки. Знайшли лише вінок із барвінку, що плив водами Липи, і шовкову хустку на березі.

Кажуть, що відтоді з'явилася невелика купина на річці, яку люди назвали «дівочим місцем». А навколишню місцевість почали називати Баторівкою, на згадку про трагічну долю доньки Батора, що віддала серце синові цієї землі.

Згодом, коли козацький дух відродився, село перейменували на Хмельницьке, вшановуючи не лише гетьмана, а й сміливість молодих сердець, що йшли всупереч волі шляхти.

Таким чином, назва села Хмельницьке пов'язана з прізвищем Богдана Хмельницького.

село Цегів (Цедів, Цедув)

Перша писемна згадка про село Цегів датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване поблизу річки Липа, у зоні хвилястої рівнини з багатими на глину ґрунтами. Природа довкола Цегова багата на мішані ліси, дрібні озерця та болота. У давнину тут проходили важливі шляхи між волинськими городищами, що робило місцевість зручною для поселення і ремесел.

Назва села Цегів походить, ймовірно, від слова «цегла», що вказує на місце, де виготовляли цеглу або зберігали її. В Україні в минулому часто зустрічалися села, назви яких були пов'язані з ремеслами або заняттями їх жителів. За однією з версій, у давнину на березі Липи виготовляли черепицю та цеглу з місцевої глини, можливо це й дало початок назві Цегів.

Старослов'янське походження назви може походити від давньоруських слів «цедити» або «цедив», що означало фільтрацію чи очищення (наприклад, води) [23].

У XV–XVI століттях Волинська земля входила до складу Великого князівства Литовського, а пізніше Речі Посполитої, тому назви могли мати польське або литовське коріння. Варіанти Цедів, Цедув могли бути спотвореними польськими або латинізованими версіями [38].

Легенда про глиняного велетня

Кажуть старожили, що колись у Цегові жив гончар на ім'я Тиміш Цегельник, знаний на всю округу. Його гончарний круг ніколи не зупинявся: він робив горщики, миски, а ще – цеглу. Одного разу, під час весняної повені, річка Липа залила село, всі боялися, що вода знесе хати.

Тоді Тиміш узявся ліпити з глини великого чоловіка, велетня, якому вдихнув життя за допомогою старовинної молитви. Велетень, зроблений із місцевої глини, став біля берега і тримав хвили, поки село не врятували.

Відтоді берег, де стояв глиняний чоловік, називали Цегловим, а пізніше Цеговим, на честь гончара та його чарівного творіння. Старі люди казали: «Поки в Цегові є глина, село стоятиме!»

Таким чином, назва села Цегів має кілька можливих тлумачень, пов'язаних із ремеслом (виробництво цегли), природними умовами (чиста вода), або стародавніми мовними впливами.

село Широке

Хронологія заснування села Широке залишається невстановленою.

Поселення простягнулося на правому березі річки Липи там, де долина розгортається найширше: заплава сягає сотень метрів, утворюючи плеса-лукарі та заливні луки. Вода в цій частині течії тихоплинна, а ґрунти – родючі алювіальні чорноземи. Південніше – відкрита лесова тераса, а північ та схід оперізують смуги сосново-березового лісу і верболозів. Весною річка вільно розливається, саме ця «ширина» води й луків здавна визначала вигляд і назву поселення.

За переказами старожилів, на землях панів Бужанських Загорських і Ледуховських люди купували наділи, що стало можливим після ліквідації кріпосного права у 1861 році. Саме тоді виникли поселення Червоне, Зелене, які з часом перемістились на сучасну територію [57].

Назва села Широке, найімовірніше, пов'язана з географічними особливостями місцевості.

Зі слів Раїси Іванівни Павлік, Червоний хутір на той час був центром села. У селі проживало багато поляків, які активно скуповували землі та організовували переселення жителів з хуторів. Можливо, саме тому село отримало назву, що відображує його широке просторове розташування [57].

Легенда про Червоний хутір і широку долю

Колись давно, ще після великої волі, коли царат скасував кріпацтво, вільні люди почали розкуповувати землі у панів Загорських та Ледуховських. То були благословенні землі з лугами, лісами і родючими нивами. Поселення виникли поступово: перше – Зелене, друге – Червоне. У народі казали, що Зелене, для тих, хто хоче спокою, а Червоне, для тих, у кого в жилах тече вогонь волі.

На Червоному хуторі, за переказами, мешкала родина Павликів, вони перші побудували тут хату зі справжнім червоним дахом. Та не тільки дах давав назву, бо коли стигло жито і над селищем заходило сонце, вся долина наливалася червоним світлом, ніби земля говорила: «Ось тут нова надія».

Місцеві казали, що цей червоний колір, не від вогню, а від серця, яке дали цій землі перші вільні селяни. Червоний хутір був колись головним осередком, сюди сходилися дороги з усіх боків, сюди привозили хліб, мед, насіння.

Коли селом ішов подорожній, його питали: «Куди йдеш, чоловіче?»

– Йду туди, де доля широка, як простори Червоного хутора.

Таким чином, село Широке, отримало свою назву через природні або географічні особливості.

3.5.11. Олицька територіальна громада

Олицьку територіальну громаду створено 25 жовтня 2020 року [30]. До складу громади входять місто Олика і села Дерно, Котів, Ставок, Путилівка, Мощаниця, Дідичі, Хромяків, Залісоче, Горянівка, Покащів, Одеради, Жорнище, Чемерин, Носовичі, Личани, Метельне (рис. 3.55)

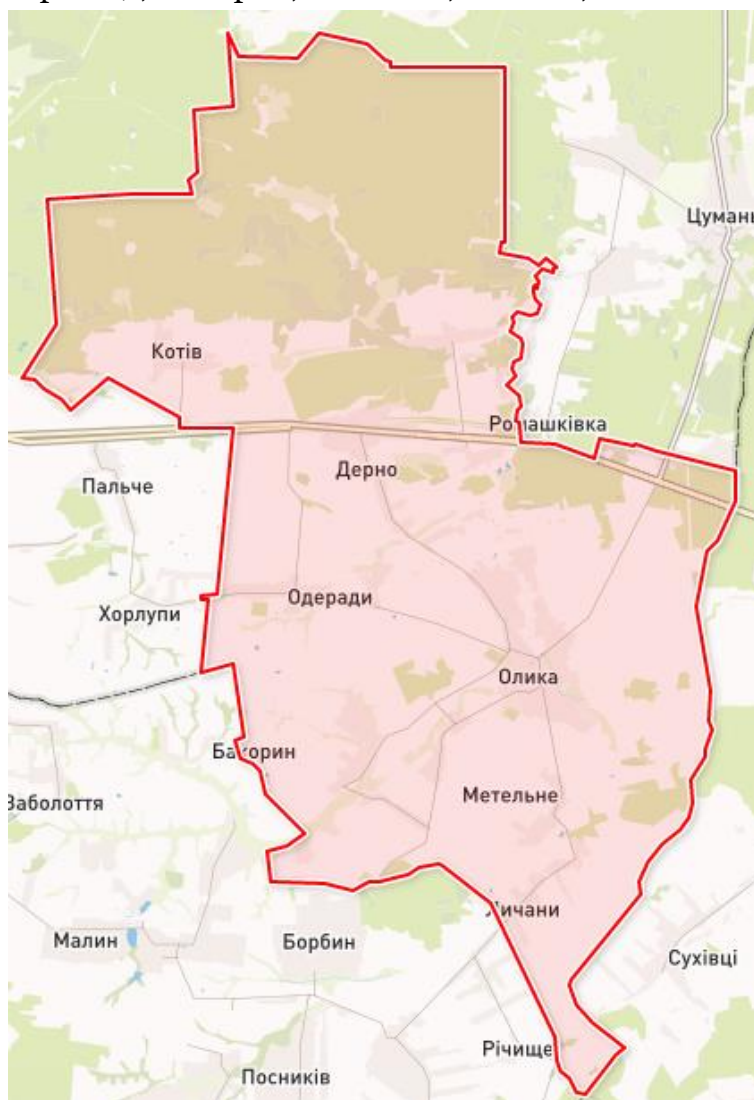

Рис. 3.55. Картосхема Олицької територіальної громади [46]

місто Олика

Перша писемна згадка про Олику в Іпатіївському літописі датована 1149 роком. Хоча існує поширена думка, що Олика з'являється в літописі вперше саме у 1149 році, насправді в цьому записі йдеться про однойменну річку, яка зараз відома під назвою Осинище. Олика як населений пункт згадується в джерелах вперше у 1433 році, а вже як місто у 1539 році [16].

Місто Олика, розташоване неподалік від річки Путилівка, має глибоке історичне коріння, що сягає доби литовських князів та польської шляхти. Саме тут збудували одну з наймогутніших резиденцій на Волині – Олицький замок, що став родовим гніздом князів Радзивіллів. Замок був зведений за зразком італійських бастіонів і оточений рівчаком, який живила річка Путилівка.

Географічно місто розташоване на високому плато між болотистими луками й лісами, що у давнину служили природним захистом. Річка Путилівка невелика, проте повноводна в час весняного розливу, віками живила навколишні ґрунти, поля і садиби.

Гідронімічна версія назви міста Олика може походити від назви річки Оличь (сучасні річки Путилівка та Осенище).

За іншою версією, назва може походити від давньоруського слова «оуличка» – «вуличка», яка пізніше трансформувалася в Олику [56].

Деякі дослідники вважають, що назва може походити від слова «ол», що позначало «олень». Ймовірно, ця територія колись була багатою на ліси, де водилося багато оленів.

Можливо, назва має литовське або давньоруське походження. Наприклад, у литовській мові є слово «olė», що може означати місцевість, пов'язану з водою або вологою землею.

Також є версія, що Олика могла отримати ім'я від імені чи прізвища власника поселення в давнину, наприклад, князя або боярина на ім'я Ол, Олиця або Олик.

Незважаючи на ці пояснення походження назви «Олика», у мешканців міста є свої п'ять версій.

Перша версія стверджує, що назва «Олика» може бути зобов'язана лику, з якого плели личаки. Саме тут, як кажуть, знаходився найбільший «взуттєвий» базар, куди звозили плетений товар. Проте ця версія ґрунтується на випадковому співзвуччі і до реальної етимології не належить.

Друга версія пов'язує слово «Олика» з вільхою.

Третя версія припускає походження назви від тюркського слова «aloka», що означає «яр».

Четверта версія стверджує, що місто взяло свою назву від річки Оличі, що текла неподалік.

П'ята версія вказує на те, що назва міста походить від давньоруського «оуличка» («вуличка»), яке з часом трансформувалося в «Олика» [84].

За сучасними дослідженнями, перша версія (як і версії про вільху або тюркське «aloka») не має під собою належної історико-словесної аргументації. Щодо річкової назви, важливо зазначити, що на картах XVIII–XX ст. річка, на берегах якої розташувалася Олика, постійно позначається як «Осенище». Це свідчить про сильну історичну прив'язку місцевої топонімії до назви річки, що може підтримувати четверту версію, хоча питання залишається відкритим для подальших досліджень.

Легенда про дзеркало княжни Ружі

Колись, у часи князя Станіслава Радзивілла, в Олиці жила його донька Ружа, знана в окрузі не тільки своєю красою, а й мудрістю. Ружа мала особливий дар, вона бачила у воді майбутнє. Часто її бачили на березі річки Путилівки, де вона вдивлялася у спокійну течію, ніби розмовляла з невидимим співрозмовником.

Кажуть, одного разу, коли над містом нависла небезпека нападу з півдня, княжна вийшла до річки й побачила у воді відображення вогню й руїни. Вона попередила батька, а той встиг укріпити замок, зібрати військо й відвернути лихо. Після того випадку Ружу почали називати «та, що бачить крізь воду».

Померла вона молодою, а за переказами, її срібне дзеркало було кинуто в річку, щоб ніхто більше не мав змоги використати його силу. Старожили вірять, що коли вода у Путилівці стає гладенькою, як скло, то княжна Ружа знову вдивляється в долю Олики.

Таким чином, назва міста Олика може бути пов'язана з природними особливостями місцевості (болотами, річками), давньослов'янськими словами або навіть княжим іменем.

село Горянівка (Гораймівка, Горьяїнівка)

Перша писемна згадка про село Горянівка датована 1629 роком [86].

Поселення, у давнину – Гораймівка, Горьяїнівка, розташоване на правому березі річки Путилівки, серед м'яких пагорбів і луків, що простягаються до давнього шляху, який вів до Олики. Це село носить назву, яка бере свій початок від шляхетського роду Гораїнів, знаних землевласників і воїнів, що з XV–XVI ст. володіли землями в околицях Олики, а також мали родинні зв'язки з Радзивіллами.

Назва села Горянівка класичний антропотопонім, утворений від прізвища чи родового імені Горай (латинізоване *Horaius*, польськ. *Horain*), яке походить від старопольського «*góga*» – гора, підвищення [23]. Такий тип назв є характерним для волинських поселень шляхетського або козацького походження.

Назву Гораймівка, як і її похідні, можна інтерпретувати двояко: як відсилання до родового імені Горай, а також як до географічного означення – гора, височина, що відповідає рельєфу місцевості.

Географічне пояснення назви, можливо, походить від слова «гора», що вказує на місцевість із пагорбами чи височинами. Це часто зустрічається в назвах сіл, розташованих на підвищених ділянках.

Існує припущення, що село могло бути назване на честь першого власника або засновника, наприклад, якогось боярина або козацького ватажка з іменем Горай або Горай.

Також назва могла змінюватися під впливом правління Речі Посполитої, тому форма Гораймівка може походити від польського «*Goraj*», що також пов'язане з височинами або назвами шляхетських родів [38].

Проте, за твердженням істориків, назва походить від шляхетського роду Гораїнів, яких рідше називали Гораймами.

Легенда про клятву Горая

Розповідають, що колись тут стояла невелика дерев'яна фортеця – двір Горая, шляхтича, який служив при князеві Олицькому. Горай був гордий, але справедливий, він не зносив зради й кривди. Одного разу, коли вороги вдерлися на ці землі, селяни, злякавшись, покинули двір. Горай залишився сам, зі своїм псом Бурим.

Три дні тримав він оборону, тричі палили вороги його двір і тричі він підіймався з попелу, бо Горай присягнув: «Мій двір впаде, тільки коли річка потече вгору». На третю ніч, коли сили його згасали, він стояв на високому пагорбі й промовив клятву до річки Путилівки, мовляв: «Ти бачила мою боротьбу, тож і навіки пам'ятай мене».

Відтоді, кажуть, у ніч повного місяця вода у Путилівці завмирає і віддзеркалює силует воїна на пагорбі, а пси села починають завивати, ніби вітають свого предка – Бурого.

Таким чином, назва села Горянівка, ймовірно, пов'язана з географічними особливостями місцевості або особистістю засновника.

село Дерно (Дернь, Дерні)

Перша писемна згадка про село Дерно датована 1445 роком [86].

Поселення (у давніх джерелах – Дернь, Дерні) розташоване серед хвойно-листяних лісів.

Село знаходиться у природно-зволоженій місцевості, наближеній до верхів'я річки Путилівка, що впливає на гідрологічний режим села. Територія навколо села частково вкрита лісами, переважно березово-сосновими та вільхово-осиковими болотистими угіддями. Ґрунти торфово-болотні та дерново-підзолисті, подекуди з підвищеним вмістом піску, що потребували дренажу та меліорації, особливо в ХХ столітті. Саме через підвищену заболоченість ці землі історично освоювалися повільно, однак були вигідні для тваринництва, льонарства та випасу худоби.

Назва села Дерно належить до географічних ойконімів, що походять від фітотопонімів, назв, пов'язаних із трав'яним або рослинним покривом місцевості. Слово «дерн» – старослов'янське,

означає щільний трав'яний покрив, що часто траплявся на луках і узліссях Волинського краю [23].

Його назва, найімовірніше, походить від слова «дерн» – щільна, дерниста трава, що вкриває лугові й болотисті місцини. Цей топонім вказує на природно-географічні особливості території, багаті трав'янисті луки, які здавна використовувалися для випасу худоби та сінокошу.

Дерно було частиною давніх волинських маєтностей, які переходили з рук у руки шляхтою, князями, а пізніше – панами. Тут збереглися перекази про таємниче підземелля, яке веде до давнього монастиря або келії мандрівного ченця, що колись проживав у лісі між Дерном і Оликою.

Легенда про лісового дзвонаря з Дерна

Кажуть, в давнину, ще до війська князя Острозького, у лісах поблизу Дерно стояла маленька дерев'яна капличка, де мешкав самотник на ім'я Онуфрій. Він був ченцем, який утік із монастиря після татарської навали і поселився в землянці, яку викопав сам у піщаному пагорбі.

Онуфрій мав лише один дзвін, який йому подарували лісові майстри з Луцька. І щоночі, рівно опівночі, лунали його передзвони над Дерном. Люди боялися, але потім помітили, що коли дзвонить той дзвін, у лісі стихає вітер, а вовки не підходять до села.

Згодом дзвін замовк. Кажуть, що Онуфрій помер на колінах, молячись про спасіння краю. А дзвін, який зник разом з ним, за легендою, досі глухо озивається в землі під час великих буревіїв. І якщо в Дерно надходить гроза, а дзвону не чути – буде нещастя.

Таким чином, назва села Дерно має фітотопонімічне значення.

село Дідичі

Перша писемна згадка про село Дідичі датована 1577 роком [86].

Через село протікає річка Путилівка, яка відіграє важливу роль у формуванні природного середовища цієї частини Волинської височини. Рельєф місцевості хвилясто-рівнинний, із чергуванням підвищених

пагорбів і знижених заболочених ділянок поблизу русла річки. Ґрунти переважно дерново-підзолисті та лучно-болотні, що історично сприяли розвитку землеробства і тваринництва. На західній околиці села збереглися лісові масиви, переважно сосново-дубові, які є залишками стародавніх волинських дібров.

Назва села Дідичі є яскравим прикладом соціального ойконіма, тобто такого, що виник з титулу або соціального статусу особи. У даному випадку – дідича, тобто спадкового землевласника [23].

Назва села, за переказами, пов'язана з постаттю дідича, спадкового землевласника, який володів хутором у цих місцях у давні часи.

Термін «дідич» вживали ще в Русі для позначення власника родової спадщини, яка передавалася від діда до внука. Місцеві старожили досі розповідають, що село виникло саме довкола господарства цього «дідича», який був справедливим володарем і захисником навколишніх поселень.

Легенда про дідича-захисника

Кажуть, що колись, у середньовіччі, коли Волинська земля ще потерпала від частих нападів кочівників, у лісистій улоговині над річкою Путилівкою мешкав знаний дідич Мирослав. Його батько, теж дідич, загинув у сутичці з ординцями, захищаючи ці землі. Мирослав у юному віці присягнувся, що збудує тут укріплений хутір, щоб ніякий загарбник не зміг прорватися далі.

Проїшли роки, а хутір дідича став центром притулку для втікачів, ремісників і землеробів. Мирослав не брав з них податків, лише просив допомоги в обороні. Коли ж чергова татарська орда наблизилася, Мирослав, стоячи на горі з мечем у руці, вигукнув: «Ці землі спадок діда мого! І я не дам жодного колоса, не зраджу жодного сусіда!»

У тій битві загинуло багато воїнів, але й нападники були відкинуті. А хутір залишився стояти, як символ стійкості і честі спадкової.

В пам'ять про дідича, котрий не схилив голови, поселення й назвали Дідичі.

Таким чином, назва села Дідичі пов'язана зі спадковим землевласником.

село Жорнище

Перша згадка про село Жорнище датується 1577 роком [86].

Поселення розташоване в оточенні мозаїчного ландшафту, де хвиляста лесова рівнина поступово переходить у лісостепові простори. Через його територію проходить мікроводроділ між басейнами малих річок, які належать до приток Стиру, утворюючи невеликі балки, яри та джерельця.

Особливістю географії села є височинне розташування порівняно з навколишніми селами, що забезпечує сприятливі умови для вирощування зернових культур та садівництва. В межах села є глинисто-суглинисті ґрунти, подекуди супіщані, що стали основою для традиційного гончарного промислу в минулому.

Навколишня місцевість вкрита ділянками мішаного лісу, зокрема дубово-сосновими насадженнями, які плавно переходять у луки та сіножаті. У долині річки Осинище досі збереглися болотисті осередки, які використовувалися для заготівлі сіна та як природні бар'єри в періоди історичних конфліктів.

Село Жорнище має унікальну топонімічну природу, пов'язану з конкретним ремеслом – виробництвом жорен. Це робить його цінним з точки зору дослідження локальних економік регіону та трансформації ойконімів, які виникли на ґрунті щоденної праці.

Назва села Жорнище походить від слова «жорна», що означає кам'яні жорнові кола, які використовувалися для перемелювання зерна на борошно.

За свідченнями старожилів, люди у селі жили бідно і не могли стягнути кошти на будівництво вітрового млина. Тому зерно мололи жорнами. Жителів села почали називати жорнищанами [19].

Легенда про млинаря і вогняне жорно

Колись давно, у самому серці Волинських лісів, жив старий майстер Гнат, який славився на весь край умінням витесувати жорна з місцевого каменю, що, казали, «не тупляться і не кришаться сто літ».

Слава про жорна Гната дійшла навіть до князівських дворів. Та одного разу на село налетіли чужинці, шукаючи «вогняне жорно»,

камінь, що, мовляв, сам молот зерно й світився у темряві. Селяни переховували старого майстра в лісі, а той вирізьбив з останнього каменю величезне жорно, яке поставили у центрі села. Вночі, коли нападники підійшли, камінь раптом спалахнув жаром і покотився на ворогів, здіймаючи полум'я і пил.

На ранок камінь зупинився на пагорбі, де стоїть і досі. Кажуть, коли торкнутися його зі щирим серцем, можна почути, як у ньому вирує подих старих млинів.

Так і з'явилася назва села Жорнище, на згадку про тих, хто не тільки молот зерно, а й боровся за волю свого краю, вишліфовуючи історію краю у камені.

Таким чином, назва села Жорнище пов'язана з ремеслом.

село Залісоче

Перша писемна згадка про село Залісоче датована 1876 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Путилівка. Назва села прямо вказує на його географічне розміщення – «за лісом», адже поселення виникло на межі великого лісового масиву, що протягом століть слугував природним бар'єром і захистом для мешканців.

Путилівка, яка звивається вздовж села, забезпечує родючі заплавні ґрунти та багатство вологи, що сприяє розведенню городництва, сінокосів і підсобного землеробства. Уздовж річки простягаються луки та береги з вербами, а далі піднімаються хвойно-широколисті ліси, багаті на гриби, ягоди й дичину. Це лісове оточення формувало побут і господарську діяльність селян, зокрема лісорубство, смоловаріння та бортництво.

Село має стрічкоподібне планування, типовий приклад поселення, витягнутого вздовж природного водного шляху.

Ойконім «Залісоче» є класичним прикладом топографічної назви, яка виникла з прямого географічного орієнтира [23]. Така назва зберігає в собі не лише ознаку місцевості, а й відлуння давніх

стратегічних переваг лісових меж, де, як правило, селилися родини-втікачі, мисливці або лісові ремісники.

Легенда про край, захищений лісом

Колись дуже давно, ще за княжих часів, на місці сучасного села Залісоче простягалися непрохідні ліси. Кажуть, у самій гущавині мешкав старий відлюдник на ім'я Градослав. Він був знахарем і лісовим провідником, який добре знав усі стежки, болотисті проходи та підземні джерела.

Одного разу на ці землі насунулася орда загарбників. Вони нищили все на своєму шляху. Села палали, люди втікали до лісу. Саме Градослав повів групу втікачів углиб хащів, за ліс. Там, серед високих дубів і ясенів, вони збудували тимчасовий табір. Проте дні минали, а повертатися назад було нікуди, адже села залишилися в руїнах, родичі зникли або загинули.

І тоді Градослав сказав:

– Якщо доля завела нас за ліс, то, значить, тут має бути наше нове життя. Ліс нас укрити і тепер він буде нашим захистом і домом.

Поселенці очистили невелику галявину біля Путилівки, збудували хатини, викопали колодязі. Земля виявилася родючою, річка давала воду й рибу, а ліс – усе необхідне для життя. Так постало село, яке люди почали називати Залісоче, бо знаходилося «за лісом».

Кажуть, що дух Градослава досі живе у стовбурах найстаріших дерев, а коли над селом нависає біда, вітер у кронах дубів шепоче: «Не бійтесь, ліс з вами, як і було споконвіку».

Таким чином, назва села Залісоче пов'язана з географічним розташуванням, за лісовим масивом.

село Котів

Хронологія заснування села Котів залишається невстановленою. З документів відомо, що село колись належало князеві Костянтину, пізніше у 1577 році перейшло до князя Ілії [19].

Поселення розташоване на рівнинно-хвилястому плато, з численними заболоченими балками та природними джерелами. Місцевість тут щедро вкрита луками, окремими лісовими масивами й пологими підвищеннями, які слугують природними межами між сільськими угіддями.

На околицях Котова, особливо в напрямку південного заходу, простягались землі колишньої німецької колонії Котівська, заснованої ще в XIX столітті. Колонія залишила по собі не лише гідротехнічні споруди та господарські сліди в ландшафті, але й зберегла у назвах полів та місцевих переказах згадку про німецьких поселенців, які вирізнялись охайним землеробством та будівництвом з каменю й цегли.

Село знаходиться між природними водозбірними басейнами річок Путилівка та її дрібніших приток, які надають ландшафту особливої мальовничості та родючості. На території часто трапляються джерельні води, які, за переказами, «застигли» на місці древніх лісових урочищ.

Антропонімічна версія назви села Котів походить від прізвища або імені першопоселенця Кіт, Котовський, Котюк. Подібні випадки поширені в Україні, де назви сіл формувалися за іменами перших мешканців або землевласників [23].

Зоонімічна версія назви, можливо, пов'язана з великою кількістю котів, що водилися в цьому місці. У давнину котів вважали оберегами від злих духів, а також важливими мисливцями на гризунів.

Легенда про край володаря котів

Колись, у глибоку давнину, на цьому місці не було села, а лиш густі ліси, крізь які блукали мандрівники, заблудлі мисливці та шукачі спокою. У найглухішому урочищі, на пагорбі біля джерела, жив самотній чоловік на ім'я Станко, якого місцеві люди називали Володарем Котів.

Він не був чаклуном чи дідом-знахарем, але мав рідкісну здатність розуміти котів і спілкуватися з ними. Кажуть, що до його обійстя збігалися коти з усієї округи: руді, сірі, чорні, пухнасті й диких порід. Люди вірили, що Станко рятував їх від біди, лікував травами, а головне тримав у таємниці стежки через ліс, якими можна було втекти від небезпеки.

Коли почалась велика війна, селяни з довколишніх хуторів утікали в хаші, де шукали порятунку у старого Станка. Але його вже не було. Замість нього на пагорбі залишився тільки величезний чорний кіт із білою плямою на лобі, який сторожив джерело. Коли хтось просив допомоги, він йшов попереду, показуючи безпечний шлях до вільної землі.

Після війни на цьому місці заснували нове поселення. Люди не знали, як його назвати. Та одна бабуса сказала: «Назвіть Котів, бо саме завдяки котам ми залишилися живими».

З того часу село і дістало свою назву – Котів. Кажуть, що навіть сьогодні тут можна побачити чорного кота з білою плямою, що з'являється на межі лісу в часи великої тривоги.

Таким чином, назва села Котів може бути пов'язана як із особистим іменем, так і мати зоонімічну версію назви.

село Личани

Перша писемна згадка про село Личани датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване поблизу лівобережжя річки Путилівка, на природно підвищеній місцевості. Рельєф тут помірно-хвилястий, із характерними для цієї частини регіону болотистими заплавами, піщаними терасами та окремими лісовими урочищами. Через село проходять дрібні меліоративні канали, що впадають у річку Путилівку, яка відіграє важливу роль у місцевій гідромережі.

Поблизу села збереглися залишки колишніх панських лісових масивів, урочища з дубово-сосновими насадженнями, що межують із сучасними полями. На північному сході села простягається пасмо пагорбів, яке в дощові сезони створює природний водозбір, а влітку перетворюється на родючі поля для вирощування пшениці та жита. З південного боку село обрамлене заболоченою долиною, яку місцеві жителі називають «Глибокий луг».

Назва села Личани має ознаки ойконіма, що, ймовірно, пов'язаний із родовими прізвищами перших поселенців або з

легендарним образом «личан» людей у білих полотняних сорочках, які з'являються в переказах як мирні трударі й охоронці поселення [23].

Антропонімічна версія назви може походити від особового імені або прізвища Личан, Личко, Личенюк, що були поширені в українських землях. Такі назви часто формувалися на основі імен перших поселенців або власників земель.

Етнографічна версія назви, можливо, має зв'язок із ремісничою діяльністю. У давнину слово «личак» означало плетені постолі з кори, які носили селяни. Ймовірно, у селі жили майстри з виготовлення личаків, звідси й назва.

Географічна версія назви могла походити від слів «лиса земля» або «лисе місце», що вказувало на відкритий простір, рівнину або вирубані ліси.

Легенда про білих людей з Личан

Колись, дуже давно, на місці сучасного села Личани не було жодної хати, а тільки глибокі луки, ліси та тихі джерела. Мандрівники, які проходили цими землями, часто розповідали про дивних людей у білих сорочках, що з'являлися з туману на світанку. Вони не розмовляли, але допомагали тим, хто потрапив у біду: витягували з болота, показували шлях до джерела чи навіть залишали їжу біля вогнища.

Кажуть, ці «білі люди» були духами предків, які охороняли старовинне городище, що колись стояло на цьому місці, але зникло після великої негоди.

Один молодий парубок на ім'я Марко, втікаючи від нападу зайд, загубився у місцевих болотах. Він був виснажений, побитий, майже непритомний, коли з туману з'явилась дівчина в білому. Вона принесла йому води, вказала стежку й шепнула лише одне слово:

– Личани...

Так Марко знайшов джерело й безпечну галявину на пагорбі, де збудував першу хатину. Потім зібрав рідню й повернувся сюди. З часом виросло село, яке й дістало назву Личани, на згадку про тих, хто допоміг, хто зберіг життя, хто нагадував людям: «несіть світле, творіть світле і воно вас захистить».

Таким чином, назва села Личани може бути пов'язана як з ремісничою діяльністю, так і з прізвищем або родовим іменем перших поселенців.

село Метельне

Перша писемна згадка про село Метельне датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване в межах долини річки Путилівка, яка протікає крізь центр поселення, надаючи йому мальовничого вигляду та збагачуючи навколишні ґрунти вологою. Територія села оточена лугами та невеликими заболоченими ділянками, які в дощову пору перетворюються на буйні заплави. Річка Путилівка в цій місцевості звивиста, із численними староріччями та природними джерелами.

Довколишня місцевість багата на лікарські трави, що ростуть на вологих луках і галявинах. Тут зустрічаються м'ята, чебрець, звіробій, полин, а також різнотрав'я, яке з давніх-давен використовувалося для приготування цілющих відварів, званих у народі «митель» – духмяний навар або настій, який мав лікувальні властивості [23].

Кліматична версія походження назви села Метельне може бути пов'язана з природними умовами. Слово «метель» означає снігову хуртовину, сильний вітер, що часто трапляється на відкритій місцевості. Можливо, в давнину ця територія була відома своїми частими заметілями.

Географічна версія назви могла походити від особливостей ландшафту, наприклад, відкритих полів чи рівнин, де вітри вільно розганяли сніг та пил, утворюючи метелицю.

Антропонімічна версія назви могла походити від прізвища або прізвиська першого поселенця чи власника земель (Метельний, Метель), що були поширені серед українців.

На думку дослідників, назва походить від слова «митель» – навар з духмяних трав [49].

Легенда про духмяну митель

Колись, у сиві часи, на цих землях жив знахар на ім'я Левко, який славився вмінням лікувати хвороби зіллям. До нього приходили люди з далеких сіл і приносили дари за цілющі відвари, які Левко готував у глиняному горщику, додаючи до джерельної води з річки духмяне

зілля. Ці відвари він називав «мителлю», на честь старовинного рецепту, переданого йому бабусею.

Одного року село охопила хвороба: люди втрачали сили, в'янули мов трави восени. Ніхто не міг зарадити, доки Левко не вирушив уночі на берег Путилівки й не зібрав останні пучки чебрецю, м'яти й полину. У тиші варив він митель на вогнищі, яке не диміло, а лише пахло на всю округу цілющим запахом.

Наступного ранку людям роздали ті наваристі напої і сталося диво: хвороба відступила, сили повернулися. На знак вдячності, селяни назвали поселення на честь цілющого зілля – Метельне, щоби ніколи не забути силу трав і тих, хто лікував не лише тіло, а й душу.

Таким чином, назва села Метельне може бути похідною від архаїчного слова «митель», що означало духмяний трав'яний відвар.

село Мощаниця

Перша писемна згадка про село Мощаниця датована 1590 роком [86].

Поселення розташоване на мальовничій рівнинній місцевості, через яку протікає річка Сичівка, права притока річки Путилівка. Рельєф довкола села рівнинно-хвилястий, з незначними підвищеннями, які місцеві жителі називають «горбиками» або «могилами».

Ґрунти переважно супіщані, придатні для ведення сільського господарства, а річка Сичівка надає поселенню природну вологість і живлення для луків і присадибних ділянок. Береги річки порослі вільхою, вербами, з частими заростями очерету. Ця водна артерія в минулому виконувала важливу роль як джерело водопостачання та захисту.

Назва села Мощаниця, ймовірно, походить від слова «моща», що в старослов'янській мові означало «підвищення, височина» або «горб» [23]. Таке тлумачення може вказувати на географічні особливості місцевості, де розташоване село, зокрема на наявність природних підвищень, пагорбів або вершин, які становили важливу частину

ландшафту цього регіону. Також слово «моща» в давнину означало болото, заболочену місцевість або місце з багатьма джерелами води. Це припущення підтверджується тим, що багато сіл, розташованих поблизу річок чи боліт, мали подібні назви.

Інша версія назви могла походити від слова «мостити» або «мощення», що означає укладання дороги, мосту або будівництво надійного фундаменту. Можливо, тут прокладали дерев'яні настили або дороги через вологу місцевість.

Антропонімічна версія назви могла виникнути від прізвища або імені першого поселенця, наприклад, Мощан, Мощанський.

Релігійна версія свідчить про те, що у давні часи слово «мощі» також використовувалося для позначення святих реліквій. Можливо, у селі була церква, яка зберігала святі мощі, або ж тут проживали монахи.

Легенда про вогняні мощі

У глибоку давнину, коли ця земля ще була вкрита густими дубовими лісами, тут мешкали вільні люди, світлі мощани. Вони шанували землю, берегли ліси й славили силу предків, яку вважали «вогняною могуттю».

Одного разу у село прийшли ворожі загарбники. Місцевий старець вивів односельців до великої дубової балки, де, за переказами, було поховано пращурів з «вогняними мощами». Коли загарбники наблизилися, земля навколо балки нібито загорілася дивним полум'ям, ворог у страху втік, а село вціліло.

І відтоді люди шанували ті місця як священні, а село назвали Мощаниця, на честь мощів, що захистили землю. Кажуть, якщо на Івана Купала постояти біля старої верби на березі Сичівки, можна почути шепіт предків, що досі стережуть ці землі.

Таким чином, назва села Мощаниця поєднує у собі символи сили, пам'яті предків і зв'язку з землею.

село Носовичі

Перша писемна згадка про село Носовичі датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Осинище, притоки Путилівки, у межах природної зони мішаних лісів регіону. Ландшафт села рівнинно-хвилястий, з незначним зниженням до заплави річки. Береги Осинища порослі вільхою, вербами та осокою, а сама річка в давнину слугувала природною межею між поселеннями.

Ґрунти в цій місцевості родючі, з вкрапленнями торфовищ уздовж водотоку. Село оточене лісовими масивами, що створюють сприятливі умови для ведення сільського господарства, збору лікарських рослин, грибів, ягід і полювання. Через м'який мікроклімат долини річки тут довго тримається волога, що здавна впливало на ритм життя мешканців.

Назва села Носовичі, найімовірніше, походить від особового імені чи прізвища засновника або першого поселенця – Нос, Носик, Носко. Закінчення «-вичі» типове для патронімічних ойконімів, що означає «нащадки», «люди з роду» [23]. Тобто, Носовичі – це «люди Носа» або «нащадки Носовича».

Також існує ймовірність, що назва села могла походити від місцевої специфіки. Можливо, в історії села або його околиць існував якийсь характерний природний елемент (наприклад, ліс або місцевість, де була характерна форма землі чи рослинності, що нагадували форму носа чи виступали як виступи місцевості).

Топографічне пояснення назви може бути пов'язане з топографічними особливостями місцевості, наприклад, село може бути розташоване на деякій височині чи виступі, що схожий на форму носа, або мати інші географічні особливості.

Легенда про мудрого Носа

Колись, кажуть старі, на цій землі жив самотник на ім'я Нос, знаний далеко за межами краю за свій гострий розум і неймовірне чуття на зміни в природі. Місцеві приходили до нього за порадою, коли сіяти, де шукати зниклу худобу, як уникнути біди. Він мав дар відчувати наближення дощу, бурі чи посухи... просто «по носу».

Коли одного року Волинську землю охопила страшна посуха, лише біля річки Осинище, де жив Нос, вода не пересохла. Люди почали переселятись до нього, а згодом на тому місці виникло поселення. Коли мудрий старий помер, у його пам'ять мешканці вирішили назвати нове село Носовичі, вшановуючи рід того, хто врятував їх у скруті.

Кажуть, що й досі, коли над селом зависає тиша перед грозою, на березі Осинища можна відчувати прохолодний подих, ніби сам Нос подає людям знак.

Таким чином, назва села Носовичі, ймовірно, пов'язана з особистим іменем або родовим прізвищем перших поселенців, з елементами географії або топографії місцевості.

село Одереди (Водеради)

Перша писемна згадка про село Одереди датована 1529 роком [19].

Поселення, відоме також під історичними назвами Водеради чи Одеряди, розташоване на лівому березі річки Чорногузка. Географічно село знаходиться на межі лісостепу й мішаних лісів Волинської височини, що надає цій місцевості особливого ландшафтного рельєфу – м'яко-хвилястого з широкими долинами.

Річка Чорногузка, хоч і невелика за розміром, є важливим екологічним елементом місцевого середовища. Її долина вкрита вільшаниками, заплавними луками та заростями очерету, що забезпечує багатство флори і фауни. Водно-болотні угіддя навколо села здавна слугували джерелом риби, дичини, а також торфу та цілющих трав.

Ґрунти навколо Одерад переважно дерново-підзолисті, із домішками глейових прошарків у заплавних ділянках. Це створює сприятливі умови для ведення традиційного землеробства, зокрема вирощування жита, картоплі, конопель і льону.

Назва села Одереди має кілька можливих тлумачень. Одне з них – походження від староукраїнського слова «вода» та «радити», що може тлумачитися як місце, де радились біля води (Водеради). Інше – як трансформований ойконім від особового імені, можливо, легендарного засновника Одара або роду Одерів [23].

Деякі дослідники вказують також на зв'язок із оборонною функцією давнього поселення, «одерада» могла бути зменшеним варіантом «збору» або «наради» для прийняття військових рішень. У

підтвердження цього неподалік села виявлено давнє городище, що вказує на його важливість у давньоруську добу.

Легенда про три води

Колись дуже давно у долині, де тепер розташовані Одереди, не було постійного поселення, а лише ліси, болота й річка з темною, мов смола, водою. Люди, що подорожували цим краєм, зупинялись на відпочинок біля джерела, яке, за переказами, мало цілющу силу. Той, хто напився з нього, раптово знаходив відповідь на своє запитання чи сумнів.

Зібралися якось три мандрівники: старий воїн, жінка-цілителька і юнак без дому. Кожен прийшов до води зі своєю проблемою. Воїн шукав миру, жінка – зцілення, а юнак – мету в житті. Коли вони напилися з джерела й сіли говорити, кожен наче прозрів. Вирішили залишитися тут, разом заснувати поселення і дати йому назву, що нагадувала б про місце великої ради – Водереди.

З роками назва змінилася на Одереди, але й нині старожили стверджують, що на південному лузі, біля старого дуба, пробивається джерело з особливо чистою водою, де можна «порадитись із серцем».

Таким чином, назва села Одереди, ймовірно, відображає природні умови місцевості.

село Покащів

Перша писемна згадка про село Покащів датована 1430 роком [86].

Поселення розташоване в межах Волинської височини. Місцевість відзначається пологими пагорбами, чергуванням орних земель із природними луками, а також близькістю лісових масивів, залишків історичних волинських дібров.

Неподалік від села протікають малі притоки річки Путилівка, що забезпечують природну вологість ґрунтів. Територія має сприятливі агрокліматичні умови: помірно-континентальний клімат із достатньою

кількістю опадів і родючими ґрунтами. Через це ще з давнини землі біля Покашева активно освоювались хліборобами.

Ґрунтові води залягають відносно неглибоко, що сприяло розвитку колодязної культури та традиційних джерел. У низинах на південь від села фіксуються сліди давніх боліт, нині частково осушених.

Назва села Покащів, імовірно, має антропонімне походження, від імені або прізвища засновника чи старости «Покась» або «Покащ» [23]. Подібна форма ойконіму характерна для староукраїнських поселень, що виникали як родові або дворові маєтки.

У деяких народних переказах село згадується як місце, «де показали шлях», – можливо, вказуючи на стратегічне значення локації на шляху між Оликою та північними поселеннями. Відтак, назва могла походити й від слова «показ» – як орієнтир для мандрівників.

Враховуючи типові українські топонімічні традиції, «Покащів» може бути похідним від слова «покаш», яке в деяких діалектах означає «високий», «піднятий» або ж «покритий травою» (від «каш» – трава). Таким чином, назва могла вказувати на місцевість, що має підвищену територію, яку використовували для випасу худоби або для інших господарських потреб.

Легенда про показане місце

Колись давно через волинські ліси йшло княже військо. Їх метою було знайти місце для нового укріплення, яке б прикривало торговий шлях до Олики. День за днем блукали вони хащами й болотами, доки не натрапили на невеличке підвищення серед багнистої низини, де ґрунт був твердим, а вода джерельна.

На узліссі стояв самотній старець, місцевий знахар, якого всі кликали Покащ. Він зустрів воїнів і сказав: «Ось тут ви знайдете і воду, і землю, і захист. Тут буде громада, бо це земля благословенна».

На згадку воїни залишили йому частину зброї, а місце назвали Покашевим селом. З часом назва скоротилася до Покащів.

І нині в центрі села, кажуть, росте старий дуб, на тому місці, де стояв мудрий Покащ. А під дубом б'є джерело, вода якого «показує правду», якщо нею вмитися в ніч на Купала.

Таким чином, назва села Покащів, ймовірно, має антропонімічне або топонімічне походження, що пов'язане з історичними традиціями та розвитком поселення.

село Путилівка (Литва)

Перша писемна згадка про село Путилівка датована 1889 роком. Проте історичні дані свідчать, що у 1906 році в документації фіксували існування села Литва, яке належало до Олицької волості Дубенського повіту [86].

Поселення, у минулому відоме під назвою Литва, розташоване у мальовничій частині регіону, на правобережжі річки Путилівка. Територія села лежить на межі лісостепу й мішаного лісу, що сприяє значному біорізноманіттю: тут ростуть дубово-соснові насадження, а в долинах поширені лучні угіддя та заболочені ділянки.

Річка Путилівка, що тече через село, має витoki серед джерел та лісових струмків. Її русло місцями серпоподібно звивається, створюючи стариці та невеликі заплави, що традиційно використовувалися як пасовища. Завдяки річці територія села має високу природну вологість, а вода вважається придатною для сільськогосподарських потреб і побутового використання. Водні об'єкти регулюють мікроклімат місцевості, а також формують унікальні умови для осілого життя.

Ґрунти в околицях Путилівки переважно дерново-підзолисті, з домішками суглинків. Поряд великі поля, що традиційно використовувалися для вирощування зернових та картоплі.

Сучасна назва Путилівка напряму пов'язана з річкою Путилівка, вздовж якої виникло поселення [3]. Назва гідроніму, ймовірно, походить від слов'янського особового імені Путило, поширеного серед княжої дружини чи вільного селянства, а також від кореня путь (шлях), що вказує на важливе місце транзиту або перепочинку мандрівників.

Стара назва села Литва вказує на ймовірну присутність або переселення литовського населення (чи військових загонів) у період Великого князівства Литовського, до складу якого тривалий час входила Волинська земля [23].

У народних переказах згадується, що саме «литвини» облаштували перші укріплені двори поблизу Путилівки.

Легенда про Путилову долину

Колись давно, у ті часи, коли Волинська земля входила до складу Литовського князівства, по річці, яка тоді ще не мала імені, спустився на човні воєвода на ім'я Путило. Він шукав тихе, безпечне місце для поселення своєї родини та людей, втомлених від воєнних сутичок.

Вражений красою долини, з прозорими водами, зеленими луками й м'якими пагорбами, Путило вирішив оселитися саме тут. Його супутники розчистили ліс, збудували перші хати, а річку почали називати на його честь – Путилівка, мовляв, вона «привела» Путило до нового життя.

Кажуть, що саме Путило вперше навчив місцевих людей ткати лляні пояси, які згодом славились на всю область. А ще, в глибинах річки досі є камінь із вирізьбленим написом: «Тут Путило знайшов свій шлях».

Таким чином, назва села Путилівка пов'язана з назвою річки, яка протікає через село.

село Ставок

Перша писемна згадка про село Ставок датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване неподалік від річки Путилівка. Місцевість навколо села характеризується рівнинним рельєфом, з незначними підвищеннями та численними зниженнями, де природним шляхом утворилися ставки, заплави та заболочені луки. Саме наявність численних водних плес, які відігравали важливу роль у господарстві, й сприяло назві села – Ставок.

Річка Путилівка, що протікає на схід від села, забезпечує вологу для місцевих ґрунтів, які мають переважно суглинкову основу й придатні для вирощування зернових та кормових культур. Ставки, що збереглися поблизу села, раніше використовувалися для розведення риби, водопоя худоби й як природні водойми для млинів.

Околиці села багаті на флору, адже тут ростуть верби, вільхи, осоки та очерет. Ліси, що розкидані навколо, зберігають багатство

місцевої фауни: зустрічаються зайці, лисиці, їжаки та різноманіття птахів.

Назва села Ставок належить до ойконімів, що виникли на основі мікротопоніма, природного об'єкта, важливого для формування та виживання сільського поселення [23]. Прив'язка до річки Путилівка свідчить про традиційну залежність поселень Волинського краю від гідрографічної мережі як базису для економіки та культурної самоідентифікації.

Ставки у старовину часто використовувались для рибальства, водопою худоби, а також могли служити оборонними спорудами або мати символічне значення для поселення. Враховуючи це, можна припустити, що саме водойма або кілька ставків в околицях дали назву селу.

Легенда про загублений ставок

Кажуть, багато століть тому на місці сучасного села Ставок було велике озеро, в яке впадала невеличка річечка, що згодом стала частиною Путилівки. На березі озера жив старий рибалка, дід Мирон. Він славився тим, що вмів розмовляти з водою. Кожного вечора Мирон кидав у ставок жменю зерна і промовляв: «Дай силу, вода, дай щедрість, дай життя!»

Люди казали, що ставок його слухав. У рибалок завжди була повна сітка риби, вода ніколи не міліла, а під час посухи саме в його ставку селилися качки з інших сіл.

Та з часом рибалка помер, а ставок, ніби засумував. Вода в ньому почала спадати, русло змінилося, а з роками від великого озера залишився невеликий ставок. Але саме навколо нього зібралися нові поселенці, а село назвали на його честь. Казали: «Де ставок, там і життя буде».

І хоч тепер вода не така глибока, як колись, старі люди й досі кидають у ставок жменьку зерна на Йордан чи Івана Купала, шепочучи слова дяки воді, як робив дід Мирон.

Таким чином, село Ставок отримало свою назву через природні водойми, що були важливими для місцевого життя.

село Хром'яків

Перша писемна згадка про село Хром'яків датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Путилівка, серед характерного рівнинного ландшафту. Місцевість навколо села зберігає сліди природного лугово-лісового комплексу із заплавними луками, березовими гаями та вільховими заростями вздовж русла річки.

Путилівка, хоч і неширока, створює важливу гідрографічну основу для родючих земель довкола села. Завдяки близькості до води та м'якому клімату, територія була зручною для поселення ще з давніх часів. Ґрунти переважно дерново-підзолисті, добре зволожені, що сприяє вирощуванню зернових культур, картоплі та кормових рослин.

Назва села Хром'яків, ймовірно, пов'язана з давньослов'янським словом «хромий» або «хромак», прізвиськом чи родовою ознакою засновника або мешканця поселення [23].

Походження назви від слова «хромий» вказує на те, що у давнину людей з фізичними особливостями часто називали за їхньою зовнішністю або станом здоров'я. Назва могла закріпитися через якусь історію про місцевого жителя.

Село могло отримати свою назву через місцеві природні особливості або специфічні топографічні деталі. Наприклад, місцевість з неприступними чи важкими умовами для пересування могла бути асоційована з поняттям «хромий».

Легенда про Хромака

Кажуть, що колись на цій землі оселився чоловік на ім'я Хромак. Він був колишнім воїном княжого війська, пораненим у великій битві за Луцький замок. Через тяжке поранення в ногу він більше не міг боротися, бо накульгував. Люди його так і кликали: «хромий козак», або просто Хромак.

Хромак не зламався, не пішов просити милостиню. Він оселився на березі невеличкої річки, розчистив ділянку, збудував хатину, посадив сад і навчився ловити рибу в Путилівці. Кажуть, річка була

йому вдячна, завжди повна, чиста, багата на рибу. До Хромака тягнулися люди за порадою, за гостинністю, за спокоєм.

І коли, згодом, тут утворилося постійне поселення, люди назвали його на честь першого осадника – Хром'яків. Донині в селі зберігається переказ, що в ніч на Купала, біля річки можна почути тихий шелест, ніби кроки старого козака з палицею, що оглядає свою землю...

Таким чином, назва села Хром'яків, ймовірно, пов'язана з особовим іменем або прізвиськом засновника поселення.

село Чемерин

Перша писемна згадка про село Чемерин датована 1577 роком. На передмісті Чемерина існувало поселення Олика [32].

Поселення розташоване на мальовничому правобережжі річки Осинище, яка є однією з малих водних артерій краю. Вона утворює природний бар'єр і водночас життєдайне джерело для навколишніх луків і полів. Місцевість відзначається плавними пагорбами, сільськогосподарськими угіддями та окремими ділянками вологих заплав, характерних для південно-східної частини Волинської височини.

Розміщення села на перехресті природних шляхів, річкового і лісового, сприяло ранньому заселенню території. Ґрунти переважно лучно-чорноземні, що дозволяє успішно вирощувати зернові, бобові культури, овочі. Річка Осинище, хоч і неширока, є важливим фактором водопостачання і забезпечення біорізноманіття.

Назва села Чемерин, за однією з гіпотез, може походити від давньослов'янського особового імені або прізвиська «Чемера» чи «Чемерин», що могло бути пов'язане з родовими або професійними ознаками осадників [23].

У давнину слово «чемер» могло означати отруйну рослину чемерицю, яка могла рости на території села.

За іншою версією, назва може бути похідною від слова, яке позначає певну природну особливість місцевості (наприклад, вологе місце, болотисту землю тощо).

Слово «чемер» у деяких тюркських мовах могло означати «покривало» або «пояс» [23]. Це може натякати на географічне розташування, наприклад, село могло бути «оперезане» лісами чи водоймами.

Легенда про втікача Чемерана

Колись у цих краях, за переказами старожилів, жив чоловік на ім'я Чемеран, лісник, який служив у пана, відомого суворим норомом. Чемеран був чесний, але бідний. Одного разу він викрив шахраїв, які крали дерева з панського лісу. Та замість подяки, пан вирішив прибрати його, бо боявся, що той викриє ще щось.

Чемеран утік до глухих заплавл річки Осинище, де й облаштував собі невеличкий хутір серед болотистих берегів. Кажуть, що навчився зілля збирати, трави лікувальні сушити. Люди з навколишніх сіл йшли до нього за порадою, називали його «тихим цілителем».

Поступово до нього приєдналися інші переселенці, утікачі, вдови, сироти. Так з маленького притулку виросло село, яке в пам'ять про свого першого поселенця стало зватись Чемерин.

Кажуть, у тихі вечори, коли річка стоїть нерухомо, можна побачити силует старого лісника біля осики, що росте над водою. Він ніби досі охороняє свій край.

Таким чином, назва села Чемерин може бути пов'язана з іменем засновника, назвою рослини або навіть тюркським впливом.

3.5.12. Підгайцівська територіальна громада

Підгайцівська територіальна громада була утворена 7 березня 2018 року шляхом об'єднання Лищенської та Підгайцівської сільських рад Луцького району. У 2019 році до громади добровільно приєдналася Романівська сільська рада Луцького району, що сприяло подальшій динаміці її розвитку та розширенню адміністративної території [75], (рис. 3.56).

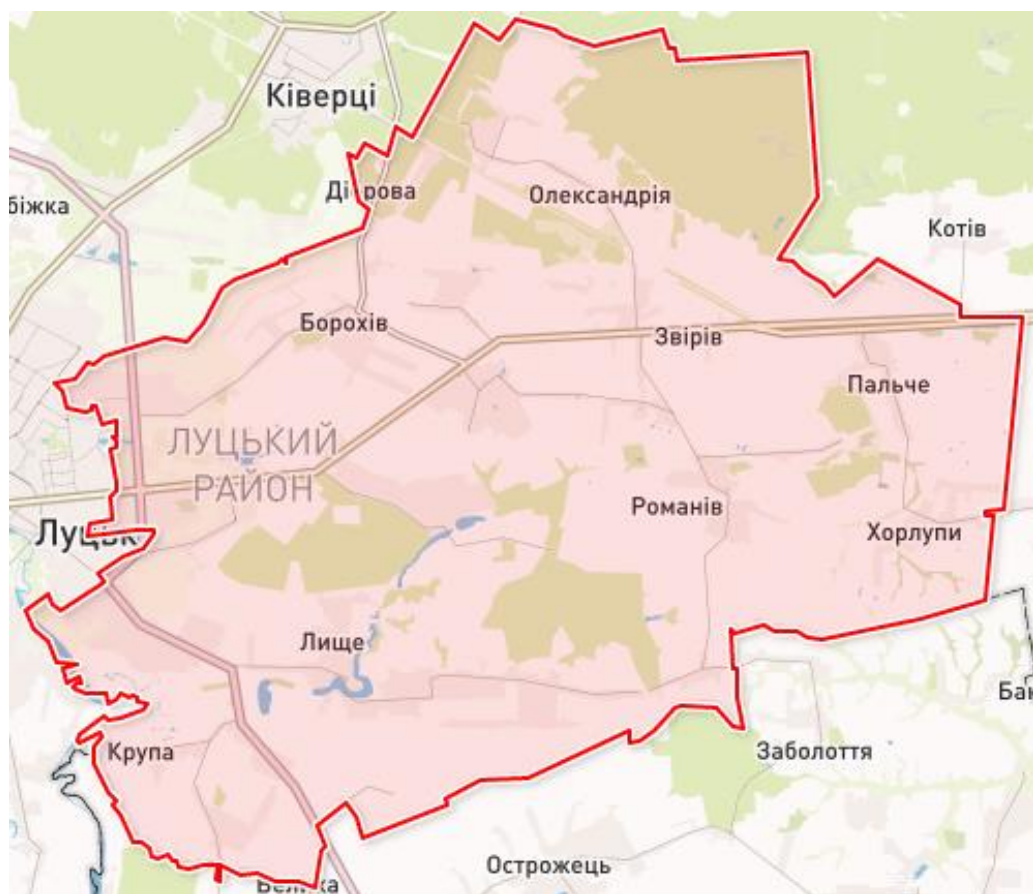

Рис. 3.56. Картохема Підгайцівської територіальної громади [46]

До складу громади входять 20 сіл: Борохів, Ботин, Верхівка, Веснянка, Вишнів, Воротнів, Гаразджа, Діброва, Звірів, Крупа, Липини, Лище, Новокотів, Олександрія, Пальче, Підгайці, Піддубці, Романів, Струмівка та Хорлупи (рис. 3.56).

село Підгайці (Гай)

Перша писемна згадка про село Підгайці датована 1526 роком. У літописах згадується Гай – княжа резиденція, на правому березі Стиру. Вважають, що це і є село Підгайці [19].

Поселення розташоване на правобережжі однієї з головних водних артерій області річки Стир. Ландшафт села формують широкі заплави, невеликі лісові масиви, а також підвищення, які плавно переходять у луки та сільськогосподарські поля.

Територія села має сприятливе географічне положення: поряд проходять важливі шляхи, а близькість до обласного центру сприяла розвитку поселення впродовж століть.

Річка Стир, яка протікає через північну околицю села, не лише слугувала природним кордоном, а й виконувала транспортно-комунікаційну функцію ще в княжі часи, коли поблизу проходив шлях на Луцьк та Володимир.

Назва села Підгайці має пряме відношення до природного ландшафту місцевості. «Підгайці» може походити від слов'янського слова «гай» – лісова ділянка, частина лісу, що утворює природний бар'єр або межу. «Під» вказує на те, що село розташовувалося на околиці лісу або на його передмісті [23]. Тобто, назву села можна тлумачити як «село, розташоване біля лісу» або «під лісом».

Легенда про гай і чарівну квітку

Кажуть, що колись у давнину там, де нині стоїть село Підгайці, був густий, непрохідний гай, де росли дуби й липи, а в тіні дерев ховалися звірі та птахи. На околиці цього гаю жила дівчина на ім'я Гаїна, донька старого пасічника.

Одного літа, коли через край пройшли орди завойовників, селяни з навколишніх земель ховались у гаю. Гаїна ж допомагала виводити дітей і старих у потаємні місця між деревами. Коли загарбники підпалили край лісу, дівчина залишилась позаду, аби впевнитися, що всі в безпеці. Її так і не знайшли.

На місці, де Гаїну бачили востаннє, розцвіла дивовижна квітка з вогняно-жовтими пелюстками та ніжним білим серцем. Люди назвали ту місцину «Під гаєм», бо саме там, під опікою дерев, їх урятувала відвага дівчини.

Згодом на тому місці виникло поселення, яке люди назвали Підгайці, на згадку про гай і добру душу, що навіки залишилась його берегинею.

Таким чином, назва села Підгайці вказує на його географічне розташування біля лісу або лісистій місцевості.

село Борохів

Перша писемна згадка про село Борохів датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване неподалік від річки Сапалаївка, це додає місцевості природної мальовничості. Територія села лежить у зоні низинно-хвилястого рельєфу з домінуванням чорноземів і суглинків, що сприяє розвиненому землеробству. Лісові насадження по сусідству з селом створюють своєрідний мікроклімат, звожують повітря і захищають поля від вітру.

Село має зручне розташування щодо транспортних шляхів, історично воно було важливим пунктом для переселення, обміну товарами й військових кампаній.

Назва села Борохів, на думку деяких дослідників, має гіпотетичне антропонімічне походження і могла виникнути від імені першого поселенця або місцевого володаря на ім'я Борох [23].

Населений пункт розташований в місцевості, де природа була багата на лісисті території, що підтверджує походження назви від слова

«бор». Лісові території могли бути використані для різноманітних господарських потреб, від будівництва до полювання, а також могли бути важливими для захисту від ворогів або стихій.

Легенда про Бороха й чарівне поле

У давні часи, коли Волинська земля ще була вкрита дрімучими лісами та болотами, по цих землях мандрував козак із Запоріжжя на ім'я Борох. Стомлений і зголоднілий, він натрапив на зелене плесо річки, біля якої було родюче поле, вкрите жовтим соняшником та червоним маком.

Борох був утікачем, на нього полювали шляхетські жовніри, бо той захищав селян від утисків і роздавав їм хліб, відібраний у багатіїв. Його серце прагнуло миру й тиші. Побачивши цю благословенну землю, він вирішив осісти тут. За кілька років довкола нього зібрались люди – хлібороби, ремісники, втікачі з інших країв.

Коли ж одного разу чужинці знову намагались захопити край, Борох повів людей у бій. Кажуть, що саме на полі біля річки він загинув, тримаючи в руках прапор зі своїм козацьким знаком. Після тієї битви ніхто більше не наважувався загарбувати цю землю.

На його честь поселення назвали Борохів, як пам'ять про сміливого захисника, який знайшов тут свій спокій і дав нове життя багатьом.

Таким чином, назва села Борохів має в основі як особову, так і топографічну складову.

село Ботин

Перша писемна згадка про село Ботин датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване неподалік від лісистих масивів та заболочених заплав, які живляться струмками. Рельєф місцевості переважно рівнинний, з легким підвищенням у північній частині. Ґрунти тут родючі, переважають дерново-підзолисті з домішками торфу, що підходять як для польових культур, так і для випасу худоби.

Село має доволі зручне географічне розташування, адже воно лежить між природними ресурсами (лісом і водою) та давніми торговельними шляхами, що сприяло розвитку сільського господарства й підтримці контактів з іншими поселеннями ще з часів пізнього середньовіччя.

Поселення знаходилося на важливих торгових шляхах та поблизу водних шляхів, що було важливим для транспортування товарів та вантажів.

Назва села Ботин, ймовірно, походить від старослов'янського або давньоруського імені чи прізвища «Ботин», яке могло бути пов'язане з діяльністю або іменем його засновника [23]. В Україні часто можна зустріти топоніми, що формуються від особистих імен або прізвищ перших поселенців.

Ім'я Ботин також може бути похідним від слова «бота», яке в деяких діалектах означало першопоселенець або людина з високим статусом, що закріпилася на цій території.

Легенда про Ботин і дубову печатку

Колись давно ці землі належали відомоому боярину на ім'я Ботин. Він був вельми розумним і справедливим, але мав одну незвичну рису, ніколи не ставив свого підпису, лише карбував печатку, вирізану з дуба, на якій було зображено листя та жолуді. Цю печатку він прикладав до угод, рішень і навіть документів про шлюб у громаді.

Коли прийшла війна, боярин разом із селянами відбив напад чужинців, але був тяжко поранений. Перед смертю він заповів поховати себе в центрі поселення, а свою печатку заховати в дубовому пні, де, за його словами, вона колись знову знадобиться громаді.

Минали роки. Село розросталося, але його назву ніхто не змінював, бо люди пам'ятали доброго Ботина. Кажуть, що коли село потрапляло в біду, в лісі з'являлося світло, нібито світилася та сама дубова печатка, нагадуючи про мудрість предка і закликаючи громаду до єдності.

Таким чином, назва села Ботин має антропонімічне походження.

село Верхівка

Перша писемна згадка про село Верхівка датована 1570 роком [86].

Поселення розташоване в околицях лісисто-горбистої місцевості, що поступово переходить у заболочені низини. Поруч із селом протікають кілька малих струмків, які навесні перетворюються на повноводні потічки, зрошуючи прилеглі пасовища. Це створює сприятливі умови для землеробства та садівництва. Село здавна використовувалося як спостережний і сигнальний пункт, з верхів можна було побачити підхід ворога чи мандрівників ще за кілька верст.

Назва села Верхівка відображає його топографічне положення, адже поселення розкинулося на підвищенні, з якого відкривається панорамний краєвид на сусідні долини [23]. Звідси й назва – «верхівка», тобто «верхів'я».

Легенда про вогняну варту

Давним-давно, на горбі, де зараз стоїть Верхівка, стояла дерев'яна вежа. У ній мешкали сторожі луцького князя, які запалювали вогонь щоразу, коли помічали небезпеку. Ці вогні було видно аж до Олики, а в деякі ночі навіть до Луцька. Місцеві люди називали цю варту «вогняною верхівкою».

Якось восени на село насунулася орда. Варта встигла запалити вогонь, а князівські дружинники прийшли на допомогу. Але в сутичці загинула донька старшого сторожа, юна дівчина на ім'я Рада, яка піднялася на вежу, коли ніхто інший не зважився, і подала останній сигнал.

З того часу люди почали шанувати місце як священне, а поселення, що виникло навколо, назвали Верхівка, на честь найвищої точки, з якої запалювалася надія.

Таким чином, назва села Верхівка має географічне походження, пов'язане з топографічною особливістю місцевості.

село Веснянка (Вишнів)

Перша писемна згадка про село датована 1898 роком, яке до 1967 року мало назву Вишнів [86].

Поселення розташоване серед родючих ґрунтів, лугів і садів. Місцевість відзначається м'яким рельєфом, помірним кліматом і близькістю до дрібних лісів і водотоків, що живлять навколишні поля й городи.

Колишня назва села, Вишнів, очевидно, походить від рясних вишневих садів, якими славилася ця місцевість. Вишні тут вирощували з давніх-давен, а кожна садиба мала свій невеликий вишневий гай.

Сучасна назва, Веснянка, була закріплена вже у XX столітті, що могло символізувати оновлення, розквіт і пробудження села після важких історичних періодів. Вона гармонійно співвідноситься з природною красою навколишньої території, яка особливо чарівна навесні, коли цвітуть сади, а повітря наповнюється ароматом молодого листя.

Можливо, назва також має зв'язок із місцевими народними піснями або обрядами, які були популярні в період весняного пробудження. Місцеві жителі могли святкувати прихід весни, що створювало атмосферу радості, і стало основою для назви села.

Також можливим є варіант, що село було засноване або набуло популярності саме навесні, коли земля була в найкращому стані для обробки.

Легенда про Весняну дівчину

Кажуть, дуже давно в селі жив дід-виноградар, у якого була онука на ім'я Весна. Дівчина була настільки гарною, що, здавалося, сама весна оселилася у її серці. Вона щодня доглядала вишневий сад, співала пісень і приносила людям радість.

Та одного року весна довго не приходила. Сніг не танув, дерева не цвіли, річки стояли скуті кригою. Люди почали говорити, що природа образилася. І тоді Весна пішла в ліс, несучи із собою горщик із талою водою, жменю вишневих кісточок і пісню.

Тиждень її не було. Аж ось одного ранку, ніби за велінням, лід зник, потічки задзюрчали, а над селом зацвіли перші вишні. Люди казали, що то Весна принесла весну. З того часу село почали називати на її честь – Веснянка.

Таким чином, назва села Веснянка відображає його природне і сезонне значення, пов'язане з відродженням природи та родючими землями.

село Вишнів

Перша писемна згадка про село Вишнів датована 1890 роком [86].

Поселення розташоване поблизу лісових масивів, садів і рівнинних луків. Ґрунти в цій місцевості родючі, що сприяло розвитку садівництва, зокрема вирощування вишень, які й дали назву селу.

Село має компактну забудову, але оточене приватними господарствами, які історично займалися садівництвом, бджільництвом та хмелярством. Вишневі сади збереглися тут і донині, хоча й не в таких масштабах, як у давнину.

Назва села Вишнів може походити від слова «вишня», що означає дерево або плід – вишню [23]. Вишня є традиційним і дуже важливим елементом української садиби, символізуючи родючість, багатство та благополуччя. Існує ймовірність, що село було засноване в місцевості, де росло багато вишневих дерев або де це дерево мало важливе культурне значення для місцевих жителів.

Легенда про вишневий гай

Колись давно ця місцевість була диким узліссям, де щоліта буяла трава і співали солов'ї. В одній із галявин росло одне-єдине вишневе дерево. Казали, що під ним відпочивав сам князь Володимир, коли повертався з походу на Буг.

Під тим деревом юна дівчина Маруся чекала на свого коханого, козака Семена, який пішов на Січ. Щороку вона садила нову вишеньку

з надією, що Семен повернеться. Минуло багато літ, але Семен не прийшов. Зате вишневий гай виріс та розцвів на цілу долину.

Люди почали селитися тут і назвали поселення Вишнів, на честь вірності, надії та вічної пам'яті.

Таким чином, назва села Вишнів, ймовірно, відображає зв'язок із традиційними українськими садами та плодами, зокрема з вишнею, яка є символом родючості та достатку.

село Воротнів

Перша писемна згадка про село Воротнів датована 1570 роком [86].

Поселення розташоване у мальовничій частині Волинського краю, серед пагорбів та лісових масивів, поруч із річкою Зеленка, невеличкою, але колись повноводною притокою. Цей природний ландшафт формувався впродовж тисячоліть: заплавні луки, джерела з цілющою водою, глибокі балки, що порізані струмками, та багатовікові дуби створили неповторний мікроклімат, а також сприятливі умови для поселення.

Біля села збереглися сліди давніх поселень, а поблизу Воротнівський лісовий ботанічний заказник, що охороняє рідкісну флору та фауну краю. Місцевість здавна приваблювала як селян, так і шляхту, зокрема нащадків знаних магнатських родів.

Назва села Воротнів, ймовірно, походить від слова «ворота» або «воротня», що вказує на прохід або вхід у якусь місцевість, на перехрестя шляхів або важливий вхід до лісу чи водних шляхів [23]. У середньовіччі термін «ворота» часто асоціювався з певними природними або людськими бар'єрами, що могли бути захисними або стратегічно важливими для поселення.

Проте, назва села походить від прізвища князя Воротинського. За іншою версією – місцеве населення, зазнаючи набігів татар, утекло у навколишні дрімучі ліси, а потім повернулося. Звідси і назва села [19].

Легенда про дівчину-вербу

Давно, коли земля Волинська ще вкривалася густими лісами, а між селами простягались болота й дрімучі хащі, жила у великій родині дівчина на ім'я Маруся. Була вона не тільки вродлива, а й співуча та добра душею. Люди казали, що її голос міг заспокоїти навіть скаженого вовка.

Жила Маруся поблизу річки, тієї, що пізніше назвуть Зеленка. Щовечора вона виходила на берег співати, а її пісню ловили вітер, очерет і вода. Здавалось, сама природа стихає, щоб послухати. Одного разу її пісню почув воїн із сусіднього села Остап. Вони покохали одне одного. Але в ті часи почалися напади татар і хлопець змушений був піти на війну.

Проводила Маруся Остапа до лісової стежки, що вела на південь, і дала йому хустину, вишиту своїми руками. Минали роки, але Остап не повертався. Щовечора дівчина приходила на берег, співала, вдивлялася в далечінь і чекала.

Одного осіннього вечора, коли небо було темне й зорі не світили, Маруся не прийшла додому. Її шукали всім селом та лише наступного ранку знайшли на березі біля річки... вербу. Вона виросла просто за ніч, молода й гнучка, з гіллям, що схилялося до води, немов хтось там плакав.

Старі люди казали: «То Маруся перетворилася на вербу, бо її душа не витримала розлуки, а серце зламалося від чекання». З того часу біля цієї верби завжди тихо. Навіть коли вітри ревуть у лісі, там стоїть тиша. Кажуть, варто присісти біля тієї верби, якщо слухатимеш уважно, почуєш дівочий спів, якого не забуває річка.

Таким чином, назва села Воротнів походить від прізвища князя Воротинського.

село Гараджа (Грашки)

Перша писемна згадка про село Гараджа датована 1650 роком, яке мало назву Грашки [86].

Поселення, яке в історичних джерелах згадується також як Грашки, розташоване у межах луцького плато, на території, що характеризується чергуванням рівнин і незначних хвилястих підвищень. На початку XX століття через село протікала повноводна річка з бурхливою течією, що була притокою Стиру або частиною старого річища, наразі значною мірою пересохлого. Її води живили численні млини, розміщені на берегах. Це сприяло розвитку рибальства та млинарства як провідних занять місцевого населення.

Рельєф місцевості сприяє водозбору, а давні джерела підтверджують наявність тут кількох болотистих улоговин і ставків, які в давнину слугували джерелом води та осередком господарського життя. Село оточене лісами мішаного типу, де переважає дуб, граб і сосна, що також були джерелом заробітку та матеріалу для млинарського й риболовецького реманенту.

Назва села Гаразджа може походити від слова «гаразд» або «гараздити», що означає «впорядковувати», «робити щось добре» [23]. Це може вказувати на родючі землі або сприятливі умови для життя, що приваблювали перших поселенців. Існує також версія, що назва походить від давнього прізвища або прізвиська засновника поселення.

Стара назва Грашки може мати польське або німецьке походження, що свідчить про можливу колонізацію або вплив інших народів на цю місцевість.

Проте, за свідченнями місцевих жителів, слово «гаразд» не було поширене у їхньому мовленні.

Старожили згадують, що на початку XX століття тут протікала повноводна річка з бурхливою течією, у якій водилося багато риби, а на її берегах працювали млини. Для вилову риби використовували спеціальні пристрої – гарди. Це дозволяє припустити, що назва села може бути пов'язана саме з традиційною діяльністю його мешканців.

Слово «гаразд» має праслов'янське походження, і свідчить про можливе існування поселення ще за часів Київської Русі. Цю гіпотезу підтверджує давньоруське сторожове городище, розташоване на південній околиці села, неподалік від колишнього вапнякового кар'єру на високому пагорбі.

Легенда про рибалку й зоряну ріку

Колись у Грашках жив старий рибалка на ім'я Савка, знаний на все село своєю майстерністю в риболовлі. Він умів не тільки плести

найміцніші гарди, а й знав кожну вигнуту течію річки, мов свою душу. Говорили, що риба сама пливла до нього, бо чула його спів, глибокий, протяжний, мов осінній вітер.

Та був у Савки секрет, бо він ловив рибу тільки вночі. Йшов на ріку, коли все село спало, ставив гарди й шепотів старовинні слова, які передавала йому ще бабуса. За повір'ям, ті слова викликали дух річки – Зоряну Пані, що мала сріблясте волосся з водоростей і очі, як дві зорі.

Одного разу молодий хлопець з сусіднього хутора, гордий та заздрисний, вирішив підгледіти за Савкою і розгадати таємницю його улову. Та щойно він ступив на річкову кладку, вода заговорила. Знявся туман, а з річки піднялася Зоряна Пані. Вона глянула на хлопця, і він втратив дар мови. Кажуть, не міг сказати жодного слова аж до кінця життя.

А Савка ще довго рибалив у тій ріці, поки одного ранку не зник. Знайшли тільки його гард, цілий, мов щойно поставлений. А річка з тих пір стихла. Люди кажуть: «Разом з Савкою зникла й її душа». Тому нині старі переказують: хто ввечері сяде край берега і слухатиме тишу, почує далекі кроки і пісню, яку колись співав рибалка.

Таким чином, назва села Гаразджа, як вважають старожили, пов'язана з родом діяльності поселенців.

село Діброва **(колонія Домброва)**

Перша писемна згадка про село Діброва датована 1887 роком, яке до 1946 року іменувалося як колонія Домброва, а згодом хутір Домброва [86].

Поселення розташоване серед мішаних лісів на межі стародавніх дібров, звідки й походить його назва. Географічно село знаходиться на підвищенні з піщаними та супіщаними ґрунтами, які історично були вкриті дубовими лісами. Природно-кліматичні умови сприяють вирощуванню жита, картоплі, а також розвитку тваринництва.

Назва села Діброва походить від слова «діброва», яке означає лісисту місцевість, що переважно складається з дубів [23]. Термін широко використовувався в Україні для позначення лісових масивів, де

домінують дуби, а також для позначення місцевості, що має характерний ландшафт з дубовими лісами. Село, ймовірно, отримало свою назву через наявність таких лісів у цьому регіоні.

Попередня назва, колонія Домброва, є її польським відповідником, оскільки «Dąbrowa» у польській мові також означає дубовий гай [38].

Легенда про дуба і тінь

Кажуть, що там, де нині розкинулось село Діброва, ще багато століть тому стояв величезний дубовий ліс. Посеред нього ріс найбільший дуб, якого ніхто не міг обійняти, навіть п'ятеро дорослих чоловіків. Його називали Голосом Лісу, бо під час бурі він стогнав, ніби жива душа.

Один старий лісник на ім'я Якуб, що мешкав поблизу, розповідав, що вночі під тим дубом збираються душі загинувших воїнів, які в давнину боронили ці землі від ворогів. Дуб, мовляв, прийняв їх у своє коріння, а тепер вони охороняють цей край.

Одного разу до лісу прийшов заможний пан із Луцька і вирішив зрубати дуб, щоб збудувати з нього собі мисливський маєток. Приїхали люди з сокирами та тільки вдарили по дереву, як з-під кори пішов не сік, а темна тінь, яка здійнялася у повітря й закрила небо. Люди кинули сокири й втекли, бо тінь наче говорила: «Не руш душу предків».

Після того випадку пан занедужав, а дерево більше ніхто не чіпав. Навколо нього почали будуватись перші хатини, люди вірили, що там, де росте дуб-захисник, село стоятиме в мирі.

Місцевість почали називати Домброва, а згодом Діброва, на згадку про ті дуби, які захищали й оберігали селян, як батьки своїх дітей.

Таким чином, назва села Діброва походить від слова «діброва», що вказує на лісистий характер цієї території.

село Звірів (Сверов)

Перша писемна згадка про село Звірів датована 1570 роком [86].

Поселення розташоване серед хвойно-широколистих лісів. Поблизу села протікає річка Конопелька, спокійна, з болотистими берегами, яка живить численні луки та низинні ділянки.

Місцевість навколо Звірова характеризується рельєфними підвищеннями, байраками та урочищами, які в минулому слугували природним притулком для лісової звірини. Саме від багатства дичини і, ймовірно, походить назва села – «Звірів», тобто місце, де водилося багато звірів. У різних писемних джерелах село згадується також як Сверов, можливе фонетичне спрощення чи результат транслітерацій із польської чи латинської мов.

На околицях знаходяться залишки старих мисливських стежок, а сам край здавна приваблював князів і панів, які тут полювали. Звірів донині зберіг природний характер – лісові масиви, численні джерела, тиха течія Конопельки створюють унікальний мікроклімат і екосистему.

Назва села Звірів походить від слова «звір», що може вказувати на густі ліси, багаті на дичину, які колись оточували цю місцевість [23]. У давнину ця територія, ймовірно, використовувалася як мисливські угіддя князів і шляхти.

Польська назва Сверов є фонетичним варіантом українського «Звірів».

Легенда про Звіриноного князя

Кажуть, у сиву давнину, коли землі ці ще не мали назви, у лісах над Конопелькою мешкав Князь Звірівський. Але був він не звичайний правитель, це був зачарований чоловік, що міг розмовляти з лісовими тваринами і мав дар наказувати їм. Одні казали, що то був перевертень, інші – ангел, покараний небом і скинутий у дику місцевість за людське співчуття до звірів.

Князь жив у глибині лісу в невидимій резиденції, яку можна було знайти тільки в час, коли туман опускався на землю, а Конопелька ставала мов дзеркало. Щовесни він збирав усіх лісових звірів на галявині: оленів, лисиць, ведмедів, навіть вовків. Ті підходили до нього не з острахом, а з повагою. Він лікував поранених, оберігав молодих і карав тих, хто порушував лісовий лад.

Люди знали про нього, але боялися. Одного разу мисливець із далекого міста вирішив у полювати великого оленя, якого вважали посланцем князя. Стрілу його зупинив вітер. А коли він спробував наблизитися, земля під ним просіла і з'явився той самий Князь: у плащі

з лози, з очима, що світилися, як жарини. Мисливець утік і довго не міг говорити.

Старі кажуть, що досі в туманні ранки з лісу чути, як хтось кличе звірів поіменно. Звірив – не просто назва, а оберіг на спокій між людьми і природою.

Таким чином, назва села Звірив пов'язана з природою та дичиною, відображає історію місцевості, де ліс і полювання відігравали важливу роль у житті мешканців.

село Крупа

Перша писемна згадка про село Крупа датована 1322 роком [75].

Поселення розташоване на мальовничій рівнинній місцевості. Навколо села – родючі ґрунти, невеликі ставки, численні джерела, які в давнину слугували джерелами водопостачання. Через територію проходили стародавні торговельні шляхи, що сполучали Волинську землю із Галичиною та Поліссям.

Село має зручне стратегічне розташування: неподалік річка Стир, лісисті масиви й пагорбові пасма, які слугували природними оборонними укриттями.

Назва села Крупа може походити від слова «крупа». В давнину у цій місцевості вирощували багато зернових культур, які переробляли на крупу.

Походження від старослов'янського слова «крупъ», що означає «великий, значний» може вказувати на розмір поселення або його значення в давнину [23].

Гідронімічне походження назви могло походити від водойми або місцевості з болотистими ґрунтами, що мали назву «круп» або «крупа».

Проте назва села походить від того, що в давні часи в цій місцевості знаходилась круподерня, де переробляли зерно на крупу [89].

Легенда про Крупник

Колись, у часи козацькі, на місці нинішньої Крупи стояв невеликий хутір, який називали Кам'яний Яр. В одному з обійсть жив старий млинар, якого всі в окрузі знали як Крупника, бо не було рівного в умінні молоти зерно.

Вірили, що він розмовляє з млином, а той у відповідь співає. Зерно в його руках ніколи не гнило, борошно було найчистішим, а крупи духмяними, золотими, як вечірнє сонце.

Одного разу прийшов до нього чоловік, заморений, босий, із порваним мішком. «Дай трохи зерна, – каже, – поверну через місяць». А був то, кажуть, сам козацький зв'язковий, який утікав від погоні. Крупник дав йому зерна, й ще й сухарів на дорогу.

Минуло три тижні. На хутір напали чужинці. Млин спалили, але крупи не згоріли, а тільки туманом здійнялися в повітря й засипали землю навколо, ніби захищаючи село від пожежі. А вже за кілька днів до села прийшли козаки і звільнили його.

Кажуть, що на згарищі знову звели млин, а навколишні хутори об'єдналися в одне село і дали йому назву на честь того, хто врятував людей крупою і добром – Крупа.

Таким чином, назва села Крупа має аграрне походження й пов'язана із зерновими культурами та виробництвом круп.

село Липини (Липої)

Перша писемна згадка про село Липини датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване на східній околиці міста Луцька, має природно вигідне положення: територія лежить на межі заболоченої заплави річки Стир і піщаних підвищень, що сприяли активному землеробству, бджільництву та випасу худоби.

Завдяки м'якому клімату та родючим ґрунтам, Липини перетворилися на один із найбільш привабливих осередків

сільськогосподарського освоєння в передмісті Луцька, а згодом на територію активної житлової забудови.

Назва села Липини, ймовірно, походить від слова «липа», назви дерева, яке могло бути поширеним у цій місцевості [23]. У багатьох культурах липа вважалася священним деревом, символом миру, краси та захисту. Місцевість, де росло багато лип, природно могла отримати таку назву. У давнину села нерідко називали на честь природних об'єктів, які визначали ландшафт або відігравали важливу роль у житті громади. Липи могли слугувати орієнтиром для подорожніх чи створювати затишок і красу в цьому регіоні.

Інша версія припускає, що назва «Липої» (давня форма назви села) могла бути пов'язана з господарським чи культурним значенням лип. Згідно з етнографічними даними, місцеві мешканці активно використовували липу: з неї виготовляли посуд, ложки, липову кору – для повсякденного вжитку, а квіти сушили на лікувальні чаї.

Відомий український дослідник Цинкаловський О. назву села Липої (Липини) пов'язує із наявністю липових масивів, що займали усю територію сучасного села [34].

Легенда про Липову діву

Кажуть, у сиву давнину, коли ще над Стиром росли непрохідні ліси, жив старий пасічник на ім'я Ілар. Його пасіка стояла серед буйних липових гаїв. Весною повітря дзвеніло від бджіл, а влітку мед пахнув на все село. Але Ілар мав не лише бджіл, а й доньку-красуню на ім'я Липина.

Дівчина була тиха, лагідна, співала пісень і зналася на травах. Люди шанували її за доброту й мудрість. Та одного дня в село зайшли чужинці, воїни, що прагнули захопити місцеву землю. Серед них був молодий ватажок, який закохався в Липину й силоміць хотів узяти її за дружину.

Липина втекла в ліс. Вона благала липовий гай захистити її і гай почув. Дерева зімкнулися стіною, затулили дівчину й заховали її назавжди. Кажуть, на тому місці виросла липа з білим, мов шовк, листям і медовим запахом, що зводив з розуму.

Воїни покинули село. А люди з вдячності назвали своє поселення на честь дівчини – Липини. Вірили, що її душа й досі живе серед дерев, а ті, хто п'є чай із місцевої липи, отримують захист і ясність думки.

Таким чином, назва села Липини безпосередньо пов'язана з природними особливостями цієї місцевості – липовими лісами, що тут росли.

село Лище

Перша писемна згадка про село Лище датована 1545 роком [75].

Поселення розташоване на невисокому плато поблизу річки Конопелька. Це місцевість із мозаїкою луків, лісів та незначних пагорбів, робить Лище типовим прикладом мішаної лісостепової зони краю. Через сприятливі природно-кліматичні умови тут здавна розвивалися рільництво, садівництво, а також скотарство.

Назва села Лище, за однією з найпоширеніших версій, походить від слова «лища», що в говірці означало вологе або низинне місце, заплаву, тобто територію, де вода легко накопичується після дощів чи весняного танення снігів [23].

Інша версія стверджує, що назва могла бути пов'язана з великою кількістю дерев чи гілок (у народній мові слово «лища» означає обрубані чи зрізані гілки).

Історична версія назви припускає, що село могло отримати назву від прізвища або імені першого поселенця, наприклад, Лищ або Лищан.

Проте село розташоване біля лісу, в якому росте багато ліщини, тому назва виникла саме через ліщинові ліси [19].

Легенда про Лишенське озерце

Колись у цих місцях, де тепер стоїть село Лище, розкинулись непрохідні болота і густі ліси. У цьому лісовому царстві стояла невелика хатина відлюдника, старого знахаря на ім'я Левон, який лікував людей травами, промовами й водою з таємничого джерела.

Люди називали цю воду лишенською, бо вона, за повір'ям, «лишала» з тіла всі хвороби й недуги. До Левона йшли з усіх волинських околиць. Але одного дня на село насунула біда: тривалий мор і посуха. Джерело пересохло, а хвороби знову почали косити людей.

Левон вийшов на узлісся, підняв очі до неба і промовив:

– Якщо справді в цій землі є дух життя, нехай він поверне людям воду!

І сталося диво, з-під землі пробилось джерело, що швидко наповнило озерце. Люди занурювалися в його води й одужували. І з того часу місцевість почали називати Лище, а озерце – Лєвоновим. Кажуть, якщо занурити руку у воду перед сходом сонця, можна «лишити» не лише хворобу, а й тяжкі думки.

Таким чином, назва села Лище може бути пов'язана з природними особливостями населеного пункту.

село Новокотів (Копче, Ново-Котовське)

Хронологія заснування села Новокотів залишається невстановленою. Село виникло у післявоєнний період і мало декілька назв, які змінювалися у 1946 та у 1967 роках [86].

Поселення, раніше відоме як Копче та Ново-Котовське, розташоване серед мальовничого пагорбистого ландшафту з невеликими балками та природними джерелами. Територія має характерні для Волинського плато риси: родючі ґрунти, багатий рослинний покрив, зокрема, осокори, ліщини й вербняки вздовж джерельних витоків.

Село Новокотів було створене на базі кількох хуторів та поселень, що об'єдналися після Другої світової війни. Його заснування пов'язане з адміністративно-територіальними змінами, які проводилися радянською владою у повоєнний період з метою укрупнення населених пунктів і зручності управління.

Назва Новокотів складається з двох частин: «Ново-», що вказує на нове утворення чи зміну в статусі або назві населеного пункту. Друга частина – «Котів» може бути пов'язана з довоєнним чи історичним поселенням Котів, на місці або поблизу якого утворилося село.

Також назва «Котів» могла походити від імені, прізвища генерала Котов [23].

Назва Копче може походити від слова «копати», яке вказує на те, що тут проживали люди, які професійно копали (виготовляли) колодязі.

Слово «копець» також вказує на те, що у давнину тут могли існувати земляні укріплення чи насипи, пов'язані з обороною або ритуалами.

Проте старожили згадують, що перша назва походить від професійної діяльності людей, які вправно копали колодязі. Сучасну назву, Новокотів, населений пункт отримав у 1967 році на честь радянського офіцера, який визволяв це село. Так як назва Котів уже була, село вирішили назвати Новокотів.

Легенда про братів-захисників із Копче

Колись у волинському селі Копче, що нині зветься Новокотів, жила заможна пані. У день, коли вона народила двох синів-близнюків, її улюблена волиця також привела на світ двох телят. Селяни вважали це добрим знаком: мовляв, то не випадковий збіг, а прояв вищої благодаті – дар материнства і земної сили в один день.

Брати росли разом із цими волами, гралися, пасли їх, допомагали по господарству. Кажуть, що тварини були незвично слухняні й розумні, ніби розуміли людську мову. З кожним роком зростала відвага хлопців і міцність волів, яких прозвали Огнисько й Хмарко.

Коли село стало потерпати від частих нападів, пожеж і неврожаїв, брати вирішили, що час діяти. Вони осідлали своїх волів, запрягли плуг і, під спів старих замовлянь, почали оборювати село широким колом. Це була не звичайна межа, адже борозна мала магічне значення. За переказами, земля, розорана навколо села добрими серцями з любов'ю, ставала оберегом. Саме такий оберіг і створили брати.

Після тієї ночі, бо орали вони за місячного світла, село почало відновлюватися. Зникли хвороби, вщухли вітри, чужинці обходили його стороною. Старі казали, що брати «замкнули коло захисту».

І хоча з роками змінилася і назва села, і покоління, мешканці Новокотова досі вірять, що магічна борозна братів і сила їхніх волів все ще охороняє їхню землю. Кажуть навіть, якщо пройти вночі полем на околиці села, де зникає трава і ніби тягнеться невидима дуга, можна відчувати легкий подих вітру, що шепоче: «Огнисько й Хмарко, оберігайте!».

Таким чином, назва села Новокотів має антропонімічне походження.

село Олександрія

Хронологія заснування села Олександрія залишається невстановленою.

Поселення розташоване на лівому березі річки Конопелька. Ландшафт місцевості вирізняється м'якохвилястим рельєфом із незначними підвищеннями, які переходять у лісові масиви на півночі. Саме річка Конопелька, вузька та звивиста, формує мікроклімат цієї частини краю – вологий і м'який, із багатим видовим складом лучної та прибережної рослинності.

У давнину прибережні заплави використовувалися як конопляні поля – звідси, власне, й назва самої річки. Родючі ґрунти, природна захищеність долини, а також близькість до лісових ресурсів зробили місцевість привабливою для осілого землеробства ще з ранньослов'янських часів.

Село Олександрія розташоване на перетині водних і сухопутних шляхів, що вели до Луцька та Колок. Наявність джерел, болотистих озерець і помірних підвищень дозволяла вести змішане господарство, із випасом худоби, коноплярством, рибальством і збиранням лісових дарів.

Назва села Олександрія має, ймовірно, антропонімічне походження [23]. Тобто, вона могла виникнути на честь особи з іменем Олександр, який, можливо, був засновником або впливовою людиною в історії поселення. Подібна практика була досить поширеною в Україні в різні історичні періоди.

Інша можлива версія – назва походить від грецького імені Александрос, що означає «захисник людей» (від слів *alexō* – захищати та *andros* – людина, чоловік) [36]. Це могло бути пов'язано як із патронатом когось із впливових осіб, так і з історичними подіями, коли населений пункт виконував оборонну функцію.

Легенда про засновника Олександрії

Колись на місці, де сьогодні розкинулося село Олександрія, простягався дикий брід, зарослий очеретом, верболозами та вільхами. Місцевість була непрохідна, хіба що мисливці й рибалки з навколишніх поселень зрідка заходили сюди за здобиччю. Але одного дня тут з'явився чоловік на ім'я Олександр, що, за словами старожилів, прибув здалека, із південного степу, втікаючи від поневолення.

Олександр був високим, мов явір, мав світле волосся і спокійний голос. Кажуть, що з першого ж дня він почав розчищати хащі, укріплювати береги Конопельки та будувати хату з деревини, яку сам рубав. Люди з навколишніх хуторів дивилися на нього з подивом, бо навіть у час негоди він працював без упину. Найдивніше – всюди, де він ступав, росли високі коноплі, навіть на кам'янистих ґрунтах.

Легенда каже, що Олександр мав особливу силу, бо розмовляв із землею, дякував річці за воду, не рубав дерев без потреби. З часом до нього почали приходити інші, хтось шукав прихистку, хтось доброї землі. Так з'явився перший рід у поселенні, а за ним і другий. І всі називали себе «людьми Олександра».

Коли він помер, тіло його поховали на пагорбі, який нині зветься Олександрова могила, а поселення на його честь нарекли Олександрією. Дехто вірить, що й досі в найтуманніші світанки на берегах Конопельки можна побачити постать чоловіка в полотняному одязі, що схиляється над водою, ніби благословляє свою землю.

Таким чином, назва села Олександрія, ймовірно, пов'язана з засновником на ім'я Олександр.

село Пальче

Перша писемна згадка про село Пальче датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване в долині річки Конопелька, що петляє серед лісистих пагорбів та болотистих заплавл. Завдяки природному розташуванню поселення має м'який клімат із достатнім зволоженням, а прибережні ґрунти сприятливі для вирощування льону, конопель та

зернових культур. Поблизу течуть струмки й джерела, які в давнину слугували водопоєм і місцем для заготівлі льону. Це зумовило розвиток господарства – хліборобства, лісорозробки, бондарства та ремесел, пов'язаних із деревиною. Особливу роль у побуті місцевих жителів відігравало дерево, зокрема у виробництві побутових предметів і сільськогосподарських знарядь.

Антропонімічне походження назви села Пальче могло утворитися від особового імені або прізвища першого поселенця [23]. У давнину могли використовувати імена, подібні до «Палько», «Паля».

Топонімічна версія назви, можливо, походить від особливостей ландшафту. Деякі дослідники припускають, що слово «пальче» може бути пов'язане зі староукраїнським або давньослов'янським словом, яке означало «виступаюча частина місцевості» (наприклад, пагорб або мис).

Місцеві жителі передають легенду, ніби назва походить від того, що колись тут жив майстер, який виготовляв дерев'яні деталі, зокрема палиці (палиці або «пальці» – діалектна форма).

Легенда про пана Пальча

Колись у селі, де нині розташоване Пальче, стояла самотня хата майстра, якого всі називали пан Пальч. Він не був ні багатим, ні шляхтичем, але руки мав золоті. З дуба, верби чи клена він міг витесати все, що душа забажає – від ложки до колеса. Найвідомішими були його палиці, які в народі жартома називали «пальцями». Мовляв, хто з Пальчем у суперечку, той одразу «пальця» дістане.

Та був у майстра й інший дар, він вмів слухати дерево. Перед тим як щось витесати, він довго стояв під обраним деревом, прикладав долоню до стовбура і щось шепотів. Казали, що в ті хвилини дерево саме підказувало, у що його краще перетворити. І виріб справді служив довго, не ламався й приносив користь.

Якось під час великої повені річка Конопелька почала розливатися й загрожувала затопити поселення. Люди в паніці бігли до Пальча. Тоді він, не гаючи часу, зібрав сільських чоловіків і швидко спорудив зруб із дерев'яних паль – частокіл, який утримав воду. Село залишилося неушкодженим. Вдячні жителі нарекли місцину на честь свого рятівника – Пальче.

З того часу й пішла приказка: «Де пальці Пальча, там ні вода, ні біда не прорвуться». А старі майстри й досі кажуть, що справжня справа не в інструменті, а в руках, які знають, коли різати, а коли слухати.

Таким чином, назва села Пальче, ймовірно, пов'язана з особистим іменем, особливостями ландшафту або легендами, які передавалися з покоління в покоління.

село Піддубці

Перша писемна згадка про село Піддубці датована 1322 роком [86].

Поселення розташоване поблизу річки Конопелька, невеликої водної артерії, що бере початок серед пагорбистих, заліснених ділянок Волинської височини. У давні часи ці території були вкриті розлогими дубовими лісами, що давали рясну тінь, притулок і паливо. Дуб, як символ сили, родючості й захисту, став своєрідним маркером простору, що сформував не лише ландшафтну, а й ойконімічну ідентичність місцевості. Село виникло саме «під дубами», тобто на лісовій галявині поблизу могутніх дубових гущавин, що й обумовило його назву.

Поблизу села збереглися старі дубові гаї та лісові масиви, що можуть підтверджувати зв'язок назви з природним середовищем.

Природне походження назви села Піддубці могло виникнути через географічні особливості місцевості [23]. Село розташоване біля дубових лісів, тому його могли назвати «Під дубами», що згодом трансформувалося у Піддубці.

За свідченнями старожилів, село отримало свою назву від місцевості, розташованої біля річки Конопельки, яка в давнину була вкрита розкішними дубовими лісами.

Легенда про сяйво з дуба

Колись, у сиву давнину, йшли через волинські землі подорожні, втомлені, знесилені, у пошуках безпечного місця для життя. Довго блукали вони нетрями, долали болота й яри, аж поки не натрапили на

величезний дубовий ліс. Його крони закривали небо, створюючи захист від сонця, а навколо розливалася тиша, що дихала спокоєм.

Мандрівники вирішили зупинитися на відпочинок. Та раптом один із них побачив, як з найбільшого дуба линуло м'яке світло. Підійшли ближче і побачили на корі дерева сяючу постать Богородиці. Це було диво, якого ніхто не сподівався. Люди впали на коліна і зрозуміли, що це знак згори, тут мають вони залишитися.

Розпочалося будівництво. Дуби падали під сокирами, але не з люті, а зі смиренням, бо ставали частиною нових хат, церков і майбуття. А з того самого дуба, на якому явилася ікона, місцеві змайстрували іконостас, який довгі роки був окрасою місцевого храму.

На згадку про те диво, новостворене поселення отримало назву Піддубці, як пам'ять про місце під священним дубом, де небесне зустрілося з земним.

Таким чином, назва села Піддубці пов'язана з дубовими лісами, що оточували поселення.

село Романів

Село Романів вперше згадується в історичних джерелах у 1570 році [86].

Поселення розташоване неподалік від обласного центру – міста Луцька. Географічно воно лежить на території Волинського краю, що зумовлює мозаїчність рельєфу: поєднання горбистих ділянок із заплавами дрібних приток річки Стир. Ґрунти родючі, чорноземні, подекуди зустрічаються алювіальні наноси. Село має вигідне транспортно-логістичне розташування, поблизу проходять важливі автомобільні шляхи.

Територія сучасного Романова в минулому була вкрита широкими луками й перелісками, багатими на пасовища та водойми, що сприяло ранньому освоєнню місцевості – як для осілого хліборобства, так і для скотарства.

Назва села Романів, за усталеним в регіоні патронімічним принципом, ймовірно, походить від особового імені Роман [23]. У

давніну подібні населені пункти часто отримували назви на честь засновника або поміщика.

Також не виключено, що територія належала представникові роду, пов'язаного з Києво-Галицькою чи литовсько-руською традицією, адже ім'я Роман було поширене серед князівських родів.

Легенда про пастуха Романа

Давно це було, ще за тих часів, коли навколо простягалися дикі луки й ліси, а люди селилися хутірцями, шукаючи джерел води та хлібного лану. Один із таких мандрівників, на ім'я Роман, пас свій невеликий гурт овець поблизу великої галявини, оточеної трьома джерелами. Земля тут була м'яка, а трава соковита, тому худоба швидко набирала вагу, а Роман відчував, що ця місцина дарує добробут.

Однієї ночі йому наснився дивний сон: нібито з джерел піднімався туман, що ставав золотавими колосками. А голос із неба мовив: «Тут оселися і вродить твоя доля». Прокинувшись, Роман сприйняв це як знак і залишився. Невдовзі до нього приєдналися й інші родини.

Так на карті Волинського краю з'явилося село, назване на його честь – Романів. А старожили й досі розповідають, що вода з тих джерел і нині має силу давати достаток тому, хто живе чесно й з любов'ю до своєї землі.

Таким чином, назва села Романів має антропонімічне походження.

село Струмівка (Теремнівська колонія, Стромовка)

Хронологія заснування села Струмівка залишається невстановленою. Період заснування населеного пункту – XII–XIV століття [75].

Поселення розташоване у прибережній зоні невеликої річки Сапалаївка, правої притоки річки Стир. Місцевість характеризується рівнинним рельєфом із незначними підвищеннями, вкритими

родючими ґрунтами та ділянками лучної рослинності. Близькість до водного ресурсу та сприятливі кліматичні умови зумовили традиційне заняття місцевого населення – городництво, садівництво та тваринництво.

Сьогодні Струмівка фактично стала приміською зоною Луцька, зберігаючи сільський ландшафт і пам'ять про колонізаційні процеси, які вплинули на її розвиток.

Населений пункт Струмівка має кілька історичних назв, зокрема Теремнівська колонія та Стромовка.

Історично населений пункт мав назву Стромовка, яка походить від чеського слова *strom* – «дерево». Таку назву поселенню дали переселенці-чехи, які з'явилися тут у другій половині XIX століття в межах колонізаційної політики Австро-Угорщини та Російської імперії. Назва Стромовка є також топонімом, який може вказувати на назву великого парку в Празі, що, ймовірно, надихнув колоністів на аналогічну назву свого нового місця проживання [75].

За іншою версією, назва може бути пов'язана з історичним потоком людей або подій, які проходили через ці землі, адже село знаходилося на шляху торгових чи військових маршрутів.

Назва Теремнівська колонія вказує на зв'язок із селом Теремне, яке нині є частиною Луцька. Це може означати, що Струмівка колись була частиною маєтку або колонії, заснованої на теренах Теремного.

Легенда про Стромовку і золоте насіння

Коли чеські переселенці прибули на ці землі, вони довго шукали місце, яке нагадувало б їм рідну домівку. Один із старійшин, пан Якуб, мав із собою мішечок із золотою пшеницею, яку привіз із рідного краю. Він поклявся, що посадить його лише на землі, яка відповість добром.

Коли чехи зупинилися на узліссі поблизу невеличкої річки, помітили високі дерева, схожі на ті, що росли в празькому Стромовому саду. Пан Якуб розпушив ґрунт, кинув кілька зернин і за ніч там проросли зелені паростки. Це всі сприйняли як знак.

На цьому місці вони збудували свої перші домівки, висадили фруктові дерева і назвали поселення Стромовка, на згадку про рідну Прагу, про дерева, які дали їм надію.

Кажуть, у землю досі вплетена пам'ять про ту золоту пшеницю, а над річкою вечорами іноді чути спів на мові, яку вже давно не вживають у цих краях.

Таким чином, назва села Струмівка пов'язана з природними особливостями місцевості, зокрема з наявністю струмків.

село Хорлупи (Королуп, Хорлуп)

Перша писемна згадка про села Хорлупи датована 1241 роком [86].

Поселення розташоване у межиріччі серед заболоченої місцевості, на своєрідному природному підвищенні, півострові, який із трьох боків був оточений болотами. Така географічна ізоляція тривалий час слугувала природним укріпленням і захистом для поселенців. Ґрунти переважно дерново-підзолисті, місцями заболочені. Завдяки болотам і лісовим островцям, мешканці традиційно займалися мисливством, рибальством і заготівлею лісових дарів.

Сьогодні Хорлупи зберігають своєрідний ландшафт старого поліського поселення, яке виросло з природного сховку в історично сталій місцевості.

Назва села Хорлупи має складну і цікаву етимологію. Згідно з переказами, вона сягає часів татаро-монгольської навали 1241 року. Люди, тікаючи з густо заселених територій південного краю регіону, рятувалися в болотистих місцях. Одне з таких укриттів – півострів серед боліт, що стало основою для виникнення села. За легендою, нове поселення почали називати Корь Лупи, наче «вилущене» (вилуплене) із хвороби чи біди, яка спіткала край. Згодом назва трансформувалася: Королуп – Хорлуп – Хорлупи, зберігаючи пам'ять про свою драматичну появу в непростий період історії [75].

Місцеві жителі стверджують, що назва села походить від слів «Корь Лупи», Королуп, Хорлуп, Хорлупи [75].

Легенда про поселення на болоті

У ті страшні роки, коли татарські орди плюндрували край, люди тікали з палаючих сіл, шукаючи безпечного притулку. Одна родина, що втекла з південного краю, дісталася до густого болота. Серед очерету

натрапили на сухий виступ – півострів, захищений водою з усіх боків. Там і зупинилися. До них почали приєднуватися інші втікачі.

На знак того, що пережили «корь», не лише як хворобу, а як страшне випробування, і «вилупилися» живими з полум'я війни, почали називати своє укриття Корь Лупами. Згодом назва стала простішою – Хорлупи.

Кажуть, що на околиці села досі росте старезна вільха, під якою вперше молилися врятовані люди. І саме біля тієї вільхи згодом поставили першу капличку, символ нової надії.

Таким чином, назва село Хорлупи має корені, пов'язані з природними умовами.

3.5.13. Рожищенська територіальна громада

Рожищенська територіальна громада утворена розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2020 році з адміністративним центром у місті Рожище у складі Луцького району Волинської області та об'єднує 37 населених пунктів [30], (рис. 3.57).

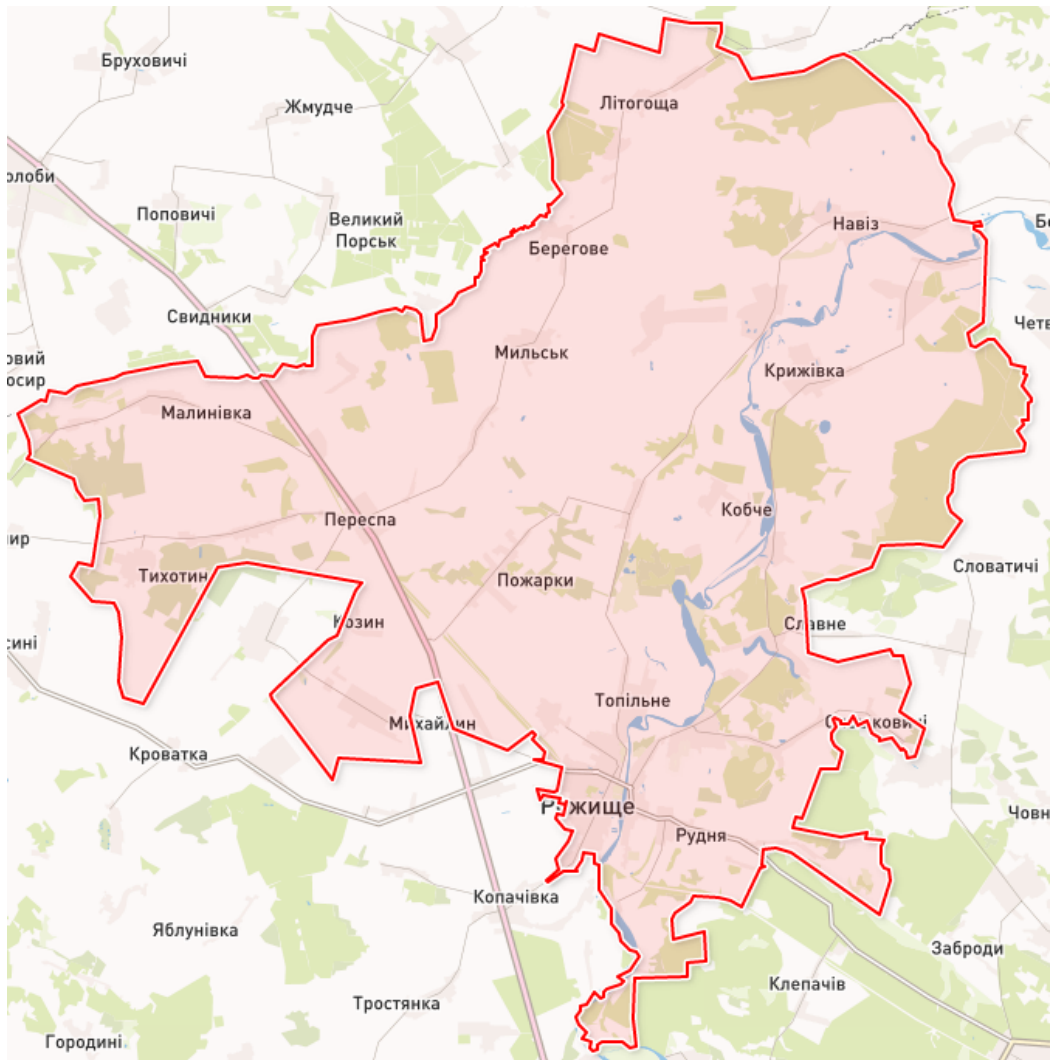

Рис. 3.57. Картосхема Рожищенської територіальної громади [46]

У складі громади 1 місто Рожище, 1 селище Дубище і 35 сіл: Берегове, Богушівська Мар'янівка, Бортяхівка, Валер'янівка, Вишеньки, Дмитрівка, Духче, Єлизаветин, Забара, Іванівка, Кобче, Козин, Корсині, Крижівка, Линівка, Літогоса, Луків, Малинівка, Мильськ, Мирославка, Михайлин, Навіз, Незвір, Носачевичі, Оленівка, Олешковичі, Ольганівка, Переспа, Пожарки, Рудка-Козинська, Рудня, Сокіл, Тихотин, Топільне, Трилісці (рис. 3.57).

місто Рожище

Місто Рожище засноване ще у XIII столітті, а перша писемна згадка про нього датована 1322 роком [86].

Поселення розташоване на мальовничих берегах річки Стир, яка здавна визначала природний, господарський і культурний ритм життя краю. Рельєф території помірно-хвилястий, з численними заплавами, піщаними підвищеннями й лучними низинами. Саме річка Стир була головною водною артерією, що забезпечувала мешканців водою, рибою, транспортним сполученням, а також слугувала природною межею і захистом у стародавні часи.

Сучасне Рожище розкинулося як у долині, так і на височинах обабіч річки. Завдяки сприятливому клімату та наявності родючих ґрунтів, регіон здавна був придатним для землеробства, садівництва та тваринництва.

Походження назви міста Рожище має слов'янське коріння і, ймовірно, походить від праслов'янського слова «рожище», що означає «місце росту», «місце рослинності» або «зелене місце», і може бути пов'язано з природними особливостями місцевості, наприклад, з багатими лісами чи луками, які колись були характерні для цих земель [23].

Існує також теорія, що назва міста походить від слова «ріжати», яке в стародавньому українському контексті могло позначати «різати», «розділяти». Можливо, це вказує на місце, де річка або інші природні форми розділяли територію чи шляхи. Цей варіант пояснює топонім

через ландшафтні особливості, де природні перешкоди (як річка) могли стати кількістю вказівників для формування поселень.

Також назва може бути пов'язана з великою кількістю рожевого (трояндового) цвіту квітів, що росли у цій місцевості.

У давнину «рожен» означав колючий або загострений предмет, що може символізувати складний рельєф місцевості [23].

Топонімічна версія назви може походити від старослов'янського слова, яке позначало характерні природні умови, наприклад, «рог» – вигин річки.

Бренчук О. вважає, що походження назви першого поселення виникло в залежності від роду занять давніх мешканців міста. Це було місце, де сіяли жито, яке називали рож [42].

За переказами, тут шуміли ліси, де водилися тури. Під час забудови викопали великий ріг – рожище. За іншою версією, яка є більш вірогідною, коренем назви є «рож» – жито. [19].

Легенда про походження назви

У ті часи, коли ця земля ще не мала великої слави, а лише розвивалася як поселення хліборобів і мисливців, сюди прибув князівський урядник, який мав обміряти угіддя для нового адміністративного устрою. Погідного літнього ранку, коли земля була вкрита квітами ружи, він із супроводом піднявся на пагорб біля річки Стир. Побачене вразило його: барви природи, аромати, нескінченний квітковий килим, який плив за вітром, змусили його зупинитися і, широко розвівши руки, вигукнути: «Ружи ще! Ружи ще!». (Тобто, ще квітів, ще краси, мовби не міг надихатися досхочу). Люди, які супроводжували урядника, запам'ятали ці слова, а згодом почали називати місце «Ружище», а далі – Рожище.

Так ця поетична згадка стала основою для назви, що збереглася впродовж століть, на згадку про той день, коли краса природи була визнана святом.

Таким чином, назва міста Рожище пов'язана з природними та географічними особливостями місцевості, які відіграли важливу роль у розвитку цього поселення.

селище Дубище

Перша писемна згадка про селище Дубище датована 1322 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Стир, однієї з головних водних артерій регіону, що впродовж століть формувала життя, культуру й господарську діяльність місцевого населення. Місцевість навколо селища вирізняється родючими луками, заплавними лісами, переважно дубового складу, а також болотистими ділянками, що у давнину слугували природним захистом для поселенців.

Близькість до водного шляху забезпечувала як зручність торгівлі та пересування, так і щедрі дари природи: рибу, дичину, лісові ресурси. Природно, що ці ландшафтні умови відображені в самій назві селища.

Назва селища Дубище очевидно походить від слова «дуб», яке вказує на наявність дубових лісів у цій місцевості. У давнину дуби були поширеними деревами. Поселення могло бути розташоване в лісистій місцевості, яка була багата на ці дерева.

Слово «дубище» вказує на територію, де росте багато дубів або де самі дуби займають значну частину ландшафту. У старослов'янській мові термін «-ище» вказував на місце, де що-небудь є або має місце для створення. Отже, назва селища може бути перекладена як «місце, де ростуть дуби» [23].

Старожили твердять, що назва селища походить від наявності в тих місцях великої кількості дубів [42].

Легенда про дерево, що не згоріло

Колись, за переказами старожилів, у дубовому лісі на березі Стиру зупинилися монахи, які шукали тихе місце для молитов і самоти. Вони побудували капличку просто серед дубів і жили у гармонії з природою.

Та одного дня над селищем пройшла гроза страшної сили. Блискавка влучала в дерева, а вогонь пішов стіною, знищуючи все на

своєму шляху. Люди в паніці покидали домівки, однак мандрівні ченці не залишили своєї каплиці, молячись під захистом великого дуба.

Коли пожежа врешті згасла, усі навколишні дерева були знищені, лише один дуб, біля каплиці, стояв неушкоджений, як і самі монахи. Люди з навколишніх поселень повірили, що дерево захищене силою небес, почали селитися поблизу, вважаючи цю землю благословенною.

З того часу місцевість почали називати Дубище, місцем, де дуб став символом порятунку й віри.

Таким чином, назва Дубище має географічне і природне значення, вказуючи на наявність дубових лісів в околицях.

село Берегове (Падалівка)

Перша писемна згадка про село Берегове датована 1645 роком [86].

Поселення, раніше знане як Падалівка, розташоване у мальовничій частині, на правому березі річки Стохід. Цей водотік, що славиться численними рукавами, старицями та заболоченими берегами, надає території особливої природної аури, притаманної заплавному лісостепу.

Місцевість довкола Берегового переважно низинна, з багатими луками, заболоченими ділянками та лісовими масивами. Це типове поліське село, де господарство формувалося з урахуванням річкових циклів і сезонних повеней. Ріка – життєдайна артерія, що зумовила як побут селян, так і назву самого поселення.

Назва села Берегове є досить поширеною серед українських поселень і вказує на географічну особливість місцевості – берег річки [23]. У цьому випадку можна припустити, що село знаходиться на березі річки Стохід, що було характерно для багатьох поселень того часу. Назви, пов'язані з водою, часто виникали через те, що люди селилися біля води, яка забезпечувала питною водою, сприяла риболовлі, торгівлі через водні шляхи, а також роботі водяного млина.

Старовинна назва Падалівка, ймовірно, походить від слова «падати», що може вказувати на низинне, затоплюване розташування,

або ж на історичну подію (падіння великого дерева, велика повінь тощо).

Легенда про Падалів дуб

Колись на місці сучасного села росли густі дубові ліси. Одного року в цих краях пройшла страшна буря. Сильні вітри виривали дерева з корінням, вода вийшла з берегів Стоходу й почала заливати ліс. Люди сховалися на високих пагорбах, спостерігаючи, як водна стихія ламає дерева й затоплює долину.

Після негоди вцілів лише один величезний дуб, що стояв на підвищенні біля самого берега. Люди вважали його священним. Саме під цим деревом, на місці, де колись «падали» дерева, заснували поселення й назвали його Падалівка.

Згодом, коли село зміцніло і розширилося вздовж берега Стоходу, назву змінили на Берегове, підкреслюючи нову ідентичність громаді.

Таким чином, назва села Берегове є типовим прикладом географічної назви, що вказує на розташування на березі річки.

село Богущівська Мар'янівка

Хронологія заснування села Богущівська Мар'янівка залишається невстановленою.

Поселення розташоване на мальовничих просторах басейну річки Стохід, яка протікає безпосередньо через його територію. Стохід, з численними рукавами, болотами й луками, створює унікальну екосистему, що поєднує водно-болотні угіддя з луговими просторами.

Село має типовий для заплавної місцевості природний ландшафт, тут переважають низини, заболочені ділянки, які віками впливали на господарський устрій населення. Основу традиційного господарства тут складали рибальство, бортництво, заготівля сіна на заплавних луках та сезонне землеробство.

Назва села складається з двох частин. Перша частина, «Богущівська», вказує на зв'язок із сусіднім селом Богущівка або ж на

належність земель родині Богушів, які могли бути шляхетськими власниками цих територій у минулому.

Друга частина, «Мар'янівка», ймовірно, має антропонімічне походження та пов'язана з іменем Мар'яна, можливо, однієї з представниць родини чи фундаторів поселення [23].

Легенда про Мар'яну та Стохід

Колись давно, на берегах Стоходу жив старий Богуш, мудрий і справедливий чоловік, знаний у всій окрузі. Його єдина донька, Мар'яна, була знана не тільки красою, а й добрим серцем. Вона щодня приносила з лісу трави, доглядала хворих і допомагала старим.

Одного літа річка розлилася так, як ніколи раніше. Вода погрожувала зруйнувати село. Люди в паніці залишали оселі. Та Мар'яна не втекла. Вона залишилась доглядати хвору бабусю, яка не могла ходити. В той момент, коли вода вже торкалася порога, Мар'яна стала молитися. І сталося диво – вода почала спадати.

З того часу кажуть, що душа Мар'яни живе у водах Стоходу, охороняє село від повеней і нещасть. А щоб пам'ять про неї жила вічно, люди нарекли поселення Мар'янівкою, а згодом додали і прізвище її роду – Богушівська Мар'янівка.

Таким чином, назва села Богушівська Мар'янівка вказує на володіння цими землями родом Богушів.

село Бортяхівка (Невільне, Невульне)

Перша писемна згадка про село Бортяхівка датована 1568 роком, яке мало назву Невільне, Невульне. За радянських часів село стало частиною колективного господарства і у 1946 році його назва була змінена на Бортяхівка [86].

Поселення розташоване в межах долини річки Стохід, яка відіграє важливу роль у формуванні природного середовища навколо поселення. Територія вкрита болотистими низинами, мішаними лісами та лучними просторами. У минулому тут активно розвивалося

бортництво – традиційне заняття зі збирання меду диких бджіл у дуплах дерев.

Походження назви «Невільне» пов'язане, ймовірно, із соціальним статусом жителів у давні часи. Це могла бути територія, де перебували кріпаки або полонені, які не мали свободи.

Інша версія пов'язує назву з трагічними подіями, що відбулися тут у минулому, коли село або його мешканців захопили в полон під час міжусобних війн або набігів.

Назва села Бортяхівка з'явилася після перейменування в 1946 році. Вона може походити від слова «бортъ» – старовинного способу добування меду диких бджіл, це може вказувати на те, що територія села колись була вкрита густими лісами, багатими на дикі бджолині гнізда.

Бренчук О. вважає, що назва села Бортяхівка належить до історичної назви Невільне («зв. села Неводного» 1568 р.) формально – похідне з суфіксом «-ів» «-ка» від антропоніма Бортях, не виключено, що від ойконіма Бортяки, з часом поступово назва зазнала певних змін [42].

Легенда про медове поселення

Колись у пралісі, де нині простягається село, жили кілька родин-втікачів. Оселившись серед дерев, вони відкрили для себе багатство бортей – старих дуплистих дубів, у яких жили дикі бджоли. Місцевий старійшина, якого звали Яхно, навчив людей добувати мед і віск, не шкодячи бджолам. Люди з повагою називали його Борт-Ях, тобто «Яхно з бортею».

Поступово село почали називати Бортяхове, а згодом – Бортяхівка. Кажуть, що мед із цього поселення був настільки чистий і духмяний, що його возили навіть до Луцького замку для княжих бенкетів. А в лісі ще й досі можна знайти старі дупла, в яких колись були перші «лісові пасіки».

Таким чином, назва села Бортяхівка має антропонімічне походження.

село Валер'янівка

Перша писемна згадка про село Валер'янівка датована 1648 роком [86].

Поселення розкинулося неподалік річки Стир, однієї з найбільших водних артерій регіону. Долина річки тут широка, з численними заплавами, озерцями та заболоченими луками. Завдяки близькості до води, територія села здавна мала сприятливі умови для ведення сільського господарства, зокрема хліборобства та рибальства. Річка не лише забезпечувала побутові потреби, а й служила природним шляхом сполучення між поселеннями регіону.

Назва села Валер'янівка, ймовірно, має антропонімічне походження і пов'язується з ім'ям засновника або власника землі – Валер'яна [23]. Такі назви були характерні для періоду активного освоєння волинських земель у XVI–XIX століттях, коли села часто називали на честь власників, поміщиків або відомих осіб, які відігравали роль у розвитку місцевості.

Цікаво, що в народі збереглася версія про «тихе село Валер'яни», місце, де «валери» (так місцеві жителі називали заспокійливі трави, зокрема валер'яну) росли вздовж заплави Стиру й використовувалися в лікуванні як людей, так і худоби.

Бренчук О., який вважає, що село назване на честь одного з перших його поселенців [42].

Легенда про Валер'янівку

Кажуть, багато років тому, мандрівний вояк на ім'я Валер'ян повертався з війни. Він був поранений не тілом, а душею, багато побачив, багато втратив. Його шлях пролягав берегами Стиру і коли він дійшов до тихого вигину річки, де квітли духмяні трави, серце його ніби заспокоїлося.

Тамтешні жителі прихистили його, вилікували травами, серед яких особливо подіяв корінь валер'яни, що ріс на луках біля річки. Валер'ян залишився жити серед добрих людей, збудував хату і посадив сад. Згодом на цьому місці з'явилося поселення, яке називали

Валер'янівка, на честь того, хто навчив односельців не тільки сіяти пшеницю, а й берегти мир у серці.

Таким чином, назва села Валер'янівка має антропонімічне походження.

село Вишеньки

Перша писемна згадка про село Вишеньки датована 1322 роком. Назва села Вишеньки жодного разу не змінювалась [42].

Поселення розташоване в мальовничій місцевості на лівому березі річки Стир, яка в цьому регіоні створює розгалужені заплави з родючими луками та м'якими пагорбами. Ґрунти навколо села переважно супіщані й добре придатні для садівництва. Завдяки близькості до річки, тут із давніх-давен займалися не лише землеробством, а й рибальством, а родючі сади, що прикрашали місцевість, стали символом села.

Назва села Вишеньки має прозоре фітоойконімічне походження і пов'язана з великою кількістю вишневих садів, які здавна висаджували місцеві жителі вздовж берегів Стиру [23]. Підвищена вологість повітря, легкий ґрунт та сприятливий мікроклімат робили цю місцевість ідеальною для вирощування саме вишень. Навіть у найстаріших спогадах старожилів згадується, що «коли зацвітали вишні, здавалося, що село стоїть під білим серпанком весни».

Легенда про походження назви села

Колись давно річка Стир розлилася так широко, що погрожувала змити все на своєму шляху. Люди в паніці залишали домівки, а худобу не встигали рятувати. Серед утікачів була дівчина на ім'я Марина, яка, помітивши птаха, що тоне з пораненим крилом, витягла його з води й сховала від негоди в своєму плащі.

Наступного ранку, коли вода відступила, на тому місці, де дівчина знайшла птаха, почало рости молоде вишневе дерево, а поруч ще одне,

і ще... Так за декілька років пагорб над Стиром укритися вишневими деревами. Люди казали, що то птах приніс благословення цій землі.

З того часу поселення почали називати Вишеньки, на згадку про диво вишневого цвіту, який став оберегом і символом оновлення.

Таким чином, назва села Вишеньки пов'язана з великою кількістю вишневих садів.

село Дмитрівка

Перша писемна згадка про село Дмитрівка датована 1545 роком [86].

Поселення розкинулося на лівому березі річки Стир, серед мозаїки луків, невеликих пагорбів і заплав. Річка Стир тут зберігає свій м'який, але повноводний плин, збагачуючи навколишні землі вологою. Завдяки цьому село має сприятливі умови для рільництва та садівництва. Ліси поблизу села поступово переходять у відкриті сіножаті, а ландшафт дозволяє легко орієнтуватися в просторі, з пагорбів видно береги на кілька кілометрів.

Назва села Дмитрівка, ймовірно, походить від імені Дмитро, яке було поширене серед православного населення в середньовічній Україні [23]. Це ім'я має грецьке походження й означає «той, хто належить Деметрі», богині землеробства. Часто села називали на честь своїх засновників, власників чи видатних осіб, пов'язаних із цією місцевістю.

У випадку Дмитрівки, назва могла виникнути на честь людини, яка заснувала поселення або була його першопоселенцем. Воно може вказувати на те, що поселення заснував чоловік на ім'я Дмитро або ж воно було назване на честь святого Дмитра Солунського, якого вшановують у православній традиції. Ймовірно, в селі була церква, присвячена цьому святому.

Легенда про Дмитровий камінь

Багато літ тому на місці сучасної Дмитрівки було лише болотисте урочище поблизу Стиру. Якось сюди забрів самітник на ім'я Дмитро,

утікач із півдня, що шукав місце для спокійного життя. Одного ранку, під час молитви, він натрапив на великий плаский камінь, що лежав просто серед трав. Коли він поклав на нього хліб і воду, аби вшанувати Господа, навколо каменю несподівано розквітли квіти, хоч була ще рання весна.

Старі люди казали, що той камінь був Божим знаком. Дмитро залишився на цьому місці, а згодом до нього приєдналися інші, так виникло поселення. На згадку про першу молитву й того, хто її виголосив, село назвали Дмитрівка.

Камінь зберігався довго біля старої каплички, допоки його не поглинула ріка під час весняного розливу. Але легенда живе в пам'яті мешканців і нині.

Таким чином, назва села Дмитрівка має антропонімічне походження.

село Духче (Дуще)

Перша писемна згадка про село Духче датована 1583 роком [86].

Поселення, яке в окремих джерелах згадується як Дуще, розташоване на мальовничому березі річки Лютиця, правої притоки річки Стир. Річка тут спокійна, обрамлена вербами та вільхами, а її береги протягом століть жили навколишні ґрунти. Місцевість у межах села переважно рівнинна, однак з окремими природними підвищеннями, що дозволяють бачити околиці далеко вдалечінь. Поруч із селом – залишки давніх лісових масивів, які колись формували природний бар'єр та місце духовного усамітнення.

Існує кілька версій походження назви села Духче. Релігійне походження назви може бути пов'язане зі словом «дух», яке вказує на духовність чи релігійне значення місцевості. Це припущення може підтверджувати наявність у селі давньої церкви чи традицій, пов'язаних із шануванням святих. Можливо, село отримало свою назву завдяки духовній ролі, яку воно виконувало в регіоні.

Назва може бути пов'язана з особливостями природи, наприклад, легкими туманами чи «подихами» вітру, які характерні для даної

місцевості. Слово «дух» також могло використовуватися в старовину для опису місць, пов'язаних із надприродними явищами чи атмосферними умовами. Місце могло бути мальовничим, де відчувається чистота, легкість та «дух природи».

Деякі дослідники вважають, що назва «Дуще» може походити від слова «душа», що в давньоукраїнському значенні – «душевне місце» чи «близьке до серця» [23].

Можливо, назва пов'язана з іменем засновника чи першопоселенця, який міг носити ім'я Дух або прізвище, пов'язане зі словом «дух». Також назва могла походити від козацького чи шляхетського роду.

Легенда про Дух на березі Лютиці

Кажуть, колись у цій місцині збирався оселитися великий рід, який ішов лісами, шукаючи безпечного і родючого краю. Та щойно люди дісталися берегів Лютиці, густий туман опустився на долину. У тиші почувся голос:

– Зупиніться. Це земля Духа. Тут знайдете спокій і силу.

Налякані, але водночас сповнені благоговіння, поселенці зупинилися. Наступного ранку туман розвіявся, а перед ними відкрилася ясна рівнина з блискучими від роси травами. Вони сприйняли голос як знак згори, а місцевість як благословенну.

На честь почутого «духу» люди назвали поселення Духче. З того часу вірили, що воно оберігається невидимою силою. Старожили навіть казали, що в дні сильних туманів і досі можна почути той самий голос, шепіт, що нагадує людям про зв'язок землі, води й духу.

Таким чином, назва села Духче відображає його історичне, духовне та природне значення.

село Єлизаветин (колонія Єлизаветин)

Хронологія заснування села Єлизаветин залишається невстановленою. В 1906 році колонія Єлизаветин входила до Рожищенської волості Луцького повіту [86].

Поселення, відоме також у минулому як колонія Єлизаветин, розташоване на лівому березі річки Конопелька, яка є притокою Стиру. Місцевість тут рівнинна, із зручними для землеробства ґрунтами. Річка Конопелька, хоч і неширока, відігравала важливу роль у житті громади: слугувала джерелом води для побутових потреб, а також забезпечувала зрошення прилеглих земель. Поблизу села розташовані луки, де традиційно випасали худобу, а також залишки давніх конопляних полів, ймовірно джерело назви річки.

Назва села Єлизаветин вказує на колоніальне походження поселення. Найімовірніше, село отримало свою назву на честь жінки з ім'ям Єлизавета, можливо, дружини або доньки поміщика, під патронатом якого засновувалася колонія [23].

Також припускається, що назва могла бути присвячена імператриці Єлизаветі або святій Єлизаветі, що було типовим для німецьких і чеських поселень Волинського краю XIX століття.

Легенда про Єлизавету і срібний дзвін

Колись у колонії жив старий майстер-дзвонар на ім'я Ґотліб. Його доньку звали Єлизавета. Вона була лагідною, співчутливою, завжди допомагала хворим і сиротам. Люди вважали її благословенням для всієї громади.

Одного року, коли почалася велика посуха і Конопелька майже пересохла, Єлизавета щодня ходила на берег і молилася, щоб вода повернулася. І ось одного ранку селяни побачили, що йде сильна злива, яка наповнила річку водою. Того ж дня стало відомо, що Єлизавета померла вночі, знесилена молитвою.

На згадку про доньку, майстер-дзвонар вилив срібний дзвін і повісив його у капличці на узліссі. Кажуть, що коли на селище насувається негода, з річки Конопельки лине м'який передзвін, ніби душа Єлизавети досі оберігає рідну землю.

Таким чином, назва села Єлизаветин має антропонімічне походження.

село Забара

Хронологія заснування села Забара залишається невстановленою.

Поселення розкинулося серед мальовничих волинських ландшафтів, по обидва боки невеликої, але повноводної річки Лютиця, яка, хоч і неширока, має крутий характер, особливо навесні, коли наповнюється талими водами. Річка забезпечувала мешканців водою, слугувала природним захистом і була важливою для господарських потреб.

Поряд із селом переважають дерново-підзолисті ґрунти, довколишні луки й ліси формують природний комплекс, що здавна сприяв розвитку землеробства, тваринництва та бортництва.

Назва села Забара може мати декілька тлумачень. В одній з локальних інтерпретацій вона пов'язується з топонімічним поняттям – «забара», яке в давній українській мові могло означати «перешкоду» або «поріг на воді», місце, де вода «забарюється», тобто сповільнює хід або утворює заплаву [23]. Це добре узгоджується з поведінкою річки Лютиця в межах села.

Інша версія легендарна, яка говорить про те, що колись місцевість була вкрита болотами й заростями, через які неможливо було легко дістатися, «забара» як місце за бар'єром, за хащами.

Як вважають деякі мешканці села, назва виникла у зв'язку з заболоченістю навколишньої території [42].

Легенда про темне озеро й забарену душу

Колись на місці сучасного села було дике й непролазне урочище – ліси та болота. У центрі цього болота було темне озеро, яке місцеві прозвали «Чорною водою». Казали, що в тому озері живе дух дівчини Марисі, яка зникла у водах Лютиці, коли втікала від татар.

Її душа не могла знайти спокою і ночами з річки піднімалися тумани, що мали форму жіночого силуету. Люди почали оминати те місце, але одного разу старий дід, що жив поблизу, порадив поставити хрест і освятити воду.

Відтоді дух перестав з'являтися, а на тому місці згодом оселилися перші люди. І хоч багато століть минуло, старожили кажуть, що вночі інколи чути, як річка тихо бурмоче ім'я Марисі.

Таким чином, назва села Забара вказує на природну особливість місцевості, пов'язану з водою чи болотами, що є характерним для багатьох українських географічних назв.

село Іванівка (містечко Янівка)

Перша писемна згадка про містечко Янівка датована 1638 роком. Згідно з історичними джерелами, поселення Янівка виникло завдяки шляхтичу Миколаю Єло-Малинському, сину унійного єпископа Остафія Єло-Малинського та княжни з роду Друцьких-Любецьких [19].

Поселення, яке історично було відоме під назвою Янівка, розташоване на мальовничому правобережжі річки Стохід, однієї з найбільш заболочених і звивистих приток Прип'яті. Місцевість навколо річки рясніє торфовищами, заплавами луками, вільховими і березовими гаями. Ці особливості зумовили традиційний природоцентричний уклад життя місцевих мешканців – землеробство, сінокосіння, рибальство й мисливство на болотяних птахів.

Близькість до річки давала не лише ресурси, а й природний захист, а також впливала на особливу структуру забудови, село витягнуте вздовж дороги й розміщене на підвищених ділянках, щоб уникати весняних підтоплень.

Назва села Іванівка, раніше відомого як містечко Янівка, пов'язана, ймовірно, з іменем важливої особи або події.

Після 1946 року, під час періоду радянських змін, село було перейменовано в Іванівку, однак місцеві жителі продовжують використовувати стару назву – Янівка.

Якщо ж говорити про глибше походження, то назва «Янівка» могла бути поширеною в Україні в ті часи, коли землі були розділені між шляхтою, тому часто села отримували назву на честь конкретних осіб, зокрема шляхтичів або дворян [38].

Легенда про княже дзеркало в болоті Стоходу

Кажуть, що одного разу княжна з роду Друцьких, гостюючи в Янівці, прогулювалася берегом Стоходу. У неї було дивовижне дзеркальце, яке нібито мало чарівну властивість – відображати не обличчя, а правду серця. Хто глянув у нього, той бачив свою долю.

Під час негоди, коли вітер вирвав дзеркальце з рук княжни, воно впало в трясовину біля верб. Дівчина впала на коліна й молилася, щоб річка повернула їй магічну річ. Та дзеркальце так і не знайшли.

З того часу, казали старі люди, у ніч на Івана Купала у воді можна побачити сяйво, ніби зоря падає в глибину. Це знак, що дзеркало ще зберігається в болоті і чекає того, хто прийде до річки з чистим серцем. Місцеві дівчата ще й нині ворожать, стоячи в тій заплаві, сподіваючись побачити у воді щось більше, ніж просто відображення...

Таким чином, назва села Іванівка має антропонімічне походження.

село Кобче (Копче, Копці)

Перша писемна згадка про село Кобче датовна 1322 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Стир, у зоні заплавних луків, низьких терас і болотистих масивів, що характерні для цієї частини регіону. Річка відігравала важливу роль у формуванні села як природного укріплення та ресурсу для сільського господарства, рибальства і торгівлі. У навколишній місцевості переважають родючі ґрунти, серед яких – алювіальні і лучно-болотні, що добре підходять для вирощування зернових культур, зокрема жита та пшениці.

Історичні згадки села в різних варіантах – Копче, Копці, Кобче, пов'язані, ймовірно, з професійною діяльністю його мешканців. За переказами, в давнину тут мешкали вправні копачі колодязів, криниць і землянок. Особливо це було важливо у болотистій місцевості, де прісна вода мала велике значення.

Назва села Копче, як зменшена форма від слова «копати», може вказувати як на рід занять, так і на особливості рельєфу – пагорби,

кургани чи насипи («копці») [23]. Згодом назва еволюціонувала до сучасної форми Кобче, зберігши у фонетиці відгомін давнього кореня.

Географічне та природне походження від слова «кобець» (малий сокіл) могло стати основою для назви, натякаючи на місцевість, багату на цих птахів, або як символ швидкості та захисту.

Антропонімічна версія назви може походити від імені Копець, Кобець, що могло належати засновнику або видатній особі, пов'язаній із селом.

Також назва може бути пов'язана з етнографічними чи мовними особливостями того часу, або ж зі старими словами, що позначали природні об'єкти чи явища, як, наприклад, «кобе» – старослов'янське слово, яке інколи може означати «кут» або «село на крутому місці» [23].

Янішевський С. стверджує, що найімовірніше назва походить від антропоніма Кобець, що означає один з видів українських хижих птахів родини соколиних [37].

Бренчук О. висловлює припущення, що назва могла походити від прізвища Кобець [42].

Легенда про соколиного воїна Кобця

Колись дуже давно, коли над річкою Стир ще витали духи лісів і вод, з'явився у цих краях дивний мандрівник. Він був високий, мов явір, а його очі гострі, наче блискавка. На плечі у нього сидів птах кобець, соколиний хижак із чорними крилами й вогненним оком.

Мандрівника звали просто Кобець, бо він бачив усе згори, мов його птах. Люди розповідали, що він прибув із півдня, з місць, де три роки обороняв землі від набігів ординців. Та коли закінчились бої, він шукав землю, де міг би жити в мирі.

Одного вечора, коли сонце сідало над Стиром, Кобець побачив над водою місце, де дуби низько схилялися над плесом, а трава світилася в росі, мов срібло. Його птах раптом злетів високо і закружляв, видаючи пронизливий крик.

– Тут, – сказав Кобець, – буде дім.

Люди, які побачили, як птах описав коло над лугом, прийшли до мандрівника й попросили його залишитись. Він навчив селян захищати себе, розводити бджіл, лікуватися зіллям і розуміти мову птахів.

Кажуть, коли прийшли часи лихоліть, птах Кобця піднявся над селом і почав кричати, попереджаючи про небезпеку. І тоді люди сховалися в лісі та вціліли.

На згадку про дивовижного мандрівника та його вірного сокола поселення назвали Кобче, місце, де був Кобець.

А ще й нині старі кажуть, що коли хтось у селі чинить кривду, над ним пролітає тінь соколиного крила. Бо дух Кобця досі стереже ці землі.

Таким чином, назва села Кобче має, ймовірно, антропонімічну основу, однак не виключено, що в її формуванні взяли участь також топографічні та професійні чинники.

село Козин (Козин Став)

Перша писемна згадка про село Козин датована 1570 роком [86].

Поселення, яке в деяких джерелах згадується як Козин Став, розташоване в мальовничій долині річки Лютиця, притоки Стиру, що бере свій початок серед заболочених лук. Місцевість навколо Козина вирізняється родючими ґрунтами, численними джерелами, а також природними улоговинами, в яких у давнину утворювались водойми – стави.

Географічна версія назви села Козин може походити від слова «козина», що означає місцевість, де водилися дикі кози. Лісиста та болотиста місцевість, багата на цю фауну, могла дати назву селу.

Гідронімічна версія другої частини назви «Став» вказує на наявність ставу (водойми).

Антропонімічна версія назви «Козин» могла утворитися від імені чи прізвища засновника або першого поселенця, наприклад, від імені Козьма або прізвища Козинський.

Раніше село мало назву Козин Став і часто згадується як козацьке. Хоча якихось документальних свідчень про те, що козаки якось причетні до заснування села Янішевський С. не зустрічав [37].

Місцеві жителі вважають, що назва Козин Став, нині Козин, виникла від великої кількості тварин [73].

Легенда про козу, що врятувала село

Колись давно, коли на місці сучасного Козина ще шуміли дикі трави й лісові хащі, жила тут одна стара жінка, яку всі в окрузі звали

бабою Козинею. Жила вона самотньо, мала лише одну вірну товаришку – білу козу, розумну та лагідну, як людина. В народі казали, що то не звичайна коза, а зачарована, що баба отримала її ще від мольфарки.

Одного літа сонце палило немилосердно, поля вигоріли, джерела висохли, річка Лютиця перетворилася на тонку цівку. Люди вже зневірилися, бо жнива пропали, худоба гинула і самі ледве тримались на ногах.

Та ось одного дня стара баба Козиня вийшла з хати й мовила до кози: «Ну що, Мілю, показуй людям шлях до життя, бо згинуть».

І коза, мов зрозумівши, рушила в поле. Йшла довго, прямувала до заболоченої улоговини, де колись було джерело. І, о диво! – почала копати копитцями землю. Люди, які йшли за нею, почали розгрібати ґрунт, а невдовзі звідти забило джерело, холодне і чисте, наче сльоза неба.

З того місця почав утворюватися став, а потім вода пішла і в річку Лютицю. Урожай вдалося врятувати, худоба ожила, а люди повірили в силу природи й благословення згори.

На подяку козі та її господині село назвали Козин, а водойму, що з'явилась після того – Козиним ставом. І з тих пір вірили, що якщо в час посухи десь почують мекання кози – це знак, що на землю знову прийде вода.

Таким чином, назва села Козин може бути пов'язана, як із природними умовами, так із іменами перших поселенців.

село Корсині

Перша писемна згадка про село Корсині датована 1564 роком [86].

Поселення розташоване на мальовничих берегах річки Стохід, яка славиться своїми численними рукавами, заболоченими луками та очеретяними острівцями. Ця річка надає околицям неповторної краси та вологості, яка здавна впливала на життя місцевих мешканців. Землі тут родючі, придатні для городництва, сінокосів і рибальства, а сама назва села зберігає давню таємницю.

Існує кілька припущень щодо походження ойконіма «Корсині». Одне з них пов'язане з переселенцями з інших територій, які могли принести з собою назву, споріднену з «курсунськими» землями.

За іншою версією, назва походить від старослов'янського кореня «курс-», пов'язаного з вигином, коліном річки [23]. Справді, Стохід у цій місцині утворює численні вигини і русла, ніби «викорсовані» водою.

Антропонімічна версія назви села Корсині могла походити від імені або прізвища засновника села чи власника цих земель. Наприклад, ім'я Корсин або Корса може бути основою для топоніму.

Крім того, існує ще одна ймовірна етимологія: курса – це старовинне слово, що використовувалося для позначення санчат або навіть кам'яної гряди поперек річок, яка перешкоджає судноплавству, це може вказувати на специфічну природну особливість місцевості, де розташоване село, наприклад, на наявність таких природних утворень, як кам'яні гряди чи інші перешкоди для руху води чи транспорту [42].

Легенда про русалку з Корсинського плеса

Давним-давно, коли село тільки-но формувалося, річка Стохід була значно ширшою. Посеред неї розлягалось глибоке плесо, яке селяни називали Корсинським дзеркалом. Ходили чутки, що у цьому плесі жила русалка, яка не шкодила людям, а навпаки, допомагала тим, хто приходив до води з добрим серцем.

Кожної весни, у ніч на Купала, вона виходила з річки, сідала на камінь посеред води і співала таким ніжним голосом, що навіть риба зупинялась у течії, а птахи замовкали в лісі. Селяни вірили, що саме завдяки пісням русалки вода у Стоході ніколи не пересихала, а врожаї на полях були щедрими.

Одного року, під час сильної посухи, русалка зникла. Люди зібралися на березі і почали просити її повернутись, покладаючи до води дари – польові квіти, вінки та свічки. І сталося диво – над водою здійнявся легкий туман, з-під нього зазвучала пісня. І знову з плеса піднялася хвиля, річка ожила, а разом з нею і надія.

Відтоді люди шанують річку як святу, а село називали Корсині, вірячи, що десь серед водяних заростей ще й досі живе добра русалка, охоронниця їхнього краю.

Таким чином, назва села Корсині може походити як від імені засновника, так і від природних особливостей місцевості.

село Крижівка (Смердин)

Перша писемна згадка про село Крижівка датована 1528 роком, коли село мало назву Смердин [42].

Поселення, відоме в історичних джерелах також як Смердин, розташоване на правому березі річки Стир. Місцевість відзначається низовинним рельєфом з характерними для цієї частини області луками, заплавами, вологими ґрунтами та річковими терасами. Поблизу протікають дрібні притоки, а сама річка Стир тут набуває плавного, але повноводного перебігу, з багатьма звивинами, що формують природні кордони села.

Сучасна назва села Крижівка, за народною етимологією, походить від слова «криж» – старослов'янського поняття, що означало перехрестя доріг або місце зібрання, роздоріжжя [42]. У давні часи тут дійсно сходилися декілька важливих торгових і чумацьких шляхів, тому село було стратегічно зручним для тимчасових стоянок і розвитку ремесел.

Старовинна назва Смердин вказує на можливе походження від слова «смерд», в Київській Русі так називали простого селянина або залежну людину, що може свідчити про соціальний статус населення в період заснування села.

Легенда про хрест на роздоріжжі

Колись, у ті часи, коли Волиню проходили чумацькі каравани та подорожні купці, на місці теперішньої Крижівки був лише лісовий роздоріжжний узвіз поблизу річки. Люди часто зупинялися тут відпочити, напитися води зі Стиру або помолитися перед дорогою. Але місце це не було мирним, бо мандрівники часто зазнавали нападів розбійників, які ховалися в навколишніх хащах.

Одного разу мандрівник із дитиною, рятуючись від грабіжників, сховався біля дуба, на якому був вирізьблений дерев'яний хрест. Він благав Господа про порятунок і сталося диво, з річки раптово піднявся густий туман, який закрити подорожніх від розбійників. Коли туман розвіявся, нападники зникли, а врятовані вийшли на світлу галявину.

На згадку про цей випадок місцеві люди вирішили встановити на перехресті величний кам'яний хрест, що став оберегом села. Відтоді місцевість почали називати Крижівкою, як місце «при хресті» або «на крижі».

Старожили розповідають, що і досі, коли мандрівник заходить у село вночі, при хресті біля старої дороги чути тиху молитву або дзвін, наче хтось благословляє його в дорозі...

Таким чином, назва села Крижівка пов'язана з географічними особливостями місцевості.

село Линівка

Перша писемна згадка про село Линівка датована 1681 роком [42].

Поселення розташоване на мальовничому березі річки Стохід, що є однією з найвідоміших водних артерій краю. Стохід у цій місцевості розгалужений, із численними рукавами, заплавами, плавнями та болотистими берегами. Річка створює сприятливе середовище для водно-болотної фауни, особливо для риб, серед яких линок був чи не найпоширенішим видом. Навколишні луки, вологі долини та багатоводдя формували основу господарської діяльності місцевого населення — рибальства, випасу худоби, сінокосів.

Назва села Линівка може бути географічним маркером для поселення, яке розташоване поблизу води.

Назва може походити від слова «лин», що означає вид прісноводної риби. У річці Стохід могла водитися риба лин, тому назва очевидно виникла природним шляхом, як вказівка на риболовний промисел або природні багатства.

Назва могла бути утворена від імені або прізвища Лин чи Линович, поширеного серед перших поселенців, який міг бути власником землі, на якій виникло село.

Також слово «лин» могло бути пов'язане зі слов'янськими словами, які описують спокійний плин води [23]. Так як село знаходиться на березі річки Стохід, ця версія здається ймовірною.

Старожили вважають, що назва могла виникнути через великі запаси риби (линків) [42].

Легенда про рибу-провидицю

Колись, коли на місці Линівки ще не було поселення, тут селилися лише поодинокі рибалки, які будували хижі з лози біля самої річки. Одна така родина – бідний чоловік з донькою, щодня ловили рибу, щоб прогодуватися.

Одного дня дівчина пішла до річки і впіймала незвичайну золоту рибу з червоними очима. Риба заговорила до неї людським голосом і мовила: «Якщо пустиш мене назад у воду, твій рід ніколи не знатиме голоду, а річка завжди буде сповнена линів».

Дівчина, злякавшись, випустила рибу. Минали роки, а на тому місці постало ціле село. Люди не мали нестачі в рибі, а особливо в линках, яких виловлювали цілими кошами. Відтоді село почали називати Линівка, на честь риби, що подарувала достаток і добробут.

Кажуть, у тихих водах Стоходу, біля старої верби, яка нахилиється до річки, і досі можна побачити тінь золотої риби, коли на світанку сонце торкається водної гладі...

Таким чином, село Линівка отримало свою назву, ймовірно, від природних умов, рибальської традиції або імені одного з перших жителів.

село Літогоща

Перша писемна згадка про село Літогоща датована 1564 роком [86].

Поселення розташоване в заплавній долині мальовничої річки Стохід, яка тече вздовж його меж. Стохід – багаторукавна річка з численними старицями, болотами й заплавними луками, що надає селу характерного волинського природного вигляду. Завдяки близькості до води, місцевість сприятлива для сільського господарства, рибальства та збору природних ресурсів (очерету, сіна, трав).

Багатоводність річки та її сезонні розливи історично впливали на спосіб життя мешканців, вони звикли до щедрих дарів природи, але й до випробувань від весняної повені. Саме річка стала серцем поселення, навколо якого формувалась мережа хат, городів і лук.

Назва села Літогоща, за деякими версіями, може бути пов'язана із сезонним використанням місцевості: «літо» + «гоща» (стародавнє слово, яке вживалося в значенні «гостина», «перебування», «притулок»), тобто місце, де люди перебували влітку або мали тимчасове поселення, пов'язане з рибальством чи випасом худоби [23].

Природне пояснення назви може походити від слова «літо» (тепла пора року) та «гоща» (густий ліс або гущавина), що може вказувати на особливість місцевості, де поселення виникло серед густих лісів, які влітку були особливо мальовничими або багатими на дари природи.

Бренчук О. вважає, що назва могла виникнути від особового імені Лісогость [42].

Легенда про Літнього гостя

Кажуть, давним-давно, коли ця місцевість ще не мала назви, сюди щоліта приходив дивний чоловік у світлому вбранні. Він жив у курені біля річки, ловив рибу, збирав цілющі трави, але ніколи не казав свого імені. Люди з навколишніх сіл почали називати його Літній гість, бо він щоразу зникав восени, як тільки пожовкне листя.

Одного літа почалась страшна посуха, річка міліла, худоба гинула, а поля тріскалися від спеки. Люди прийшли до Літнього гостя просити поради. Той мовив: «Візьміть глину з дна Стоходу, замість з дощовою водою і зробіть із неї хрест, який поставте на межі поселення».

Так і зробили. І вже вночі над селом пройшла потужна злива, річка знову наповнилася, а земля ожила.

На ранок Літній гість зник. А село, що з того часу почало зростати і ставати осілим, люди нарекли Літогоще, на згадку про незвичайного гостя, який приносив порятунок і натхнення.

Таким чином, назва села Літогоща, ймовірно, пов'язана з природними умовами, густими лісами чи має антропонімічне пояснення.

село Луків (Луково, Маціїв)

Перша писемна згадка про село Луків датована 1577 роком. Історично Луково входило до складу Хелмської землі і належало князям Матвіївським, які, прийнявши католицизм, змінили прізвище на Мацейовські. У 1577 році ці впливові шляхтичі домоглися від короля Сигізмунда Августа грамоти, яка дозволяла перетворити село Луково в містечко Маціїв [38].

Поселення, що в давнину мало назви Луково та Маціїв, розташоване на правому березі річки Стир. Географічне положення поблизу річки визначило господарський уклад села, тут активно розвивалися землеробство, бортництво, рибальство, а родючі заплавні ґрунти сприяли постійному заселенню цієї території ще з давньоруських часів.

Місцевість відзначається мозаїчністю ландшафтів, поряд із відкритими луками та ріллею збереглися залишки заплавного лісу, характерного для басейну Стиру. Річка слугувала важливою транспортною артерією, а також природною межею між адміністративними та культурними зонами.

Назва села Луків може відображати природно-географічні особливості села, які вказують на наявність широких луків, на близькість до річки, що формувала рідні заплави.

Природне походження назви може виникнути від слова «лука», що означає вигин річки або луг, тобто рівнинна територія, що знаходиться біля води. Місцевість могла бути багатою на луки, що слугували місцем випасу худоби або заготівлі сіна.

Бренчук О. вважає, що вихідним слід вважати варіант «лука», який походить від географічного терміна лук. Очевидно такої формі відповідав рельєф місцевості, де створювалось перше поселення [42].

Легенда про княжий перстень

Колись у Лукові жила донька князя Матвія, дівчина з лагідним серцем і глибокими знаннями з лікувальних трав, що росли в долині

Стиру. Люди називали її просто Панна Лукава, бо вміла й розсмішити, й зцілити і навіть заспокоїти буйного пана одним словом.

Одного дня дівчина зникла без сліду. Лише через багато років місцеві рибалки виловили з річки маленьку дерев'яну скриньку, в якій зберігався княжий перстень із зеленим каменем, саме такий носила дівчина. У народі пішла чутка, що вона стала берегинею річки Стир і тепер оберігає Луково від стихій.

Кажуть, що коли навесні туман повільно стелиться долиною річки, можна почути її голос, він лунає тихо, як шелест осоки, але приносить спокій і благодать.

Таким чином, село Луків отримало назву, ймовірно, завдяки своїм природним особливостям: багатим лукам чи вигинам річки.

село Малинівка (Богушівка)

Хронологія заснування села Малинівка залишається невстановленою. До 1964 року село носило назву Богушівка [86].

Поселення розташоване в мальовничій заплавної долині річки Стохід. Річка несе свої тихі води серед торфовищ і луків, що утворюють природний пояс навколо села, багатий на лікарські трави, ягоди та рибу.

Місцевий ландшафт – це чергування заболочених територій і невисоких піщаних підвищень, що в давнину забезпечували людям зручні умови для життя, землеробства й рибальства. Вода і земля тут тісно переплелися, створюючи неповторну природну гармонію.

Походження старої назви «Богушівка» має кілька можливих витоків. Назва могла походити від імені або прізвища засновника чи власника села Богуша [23]. Це було поширене ім'я серед слов'ян у середньовіччі. Можливо, Богуш був боярином, землевласником або засновником поселення.

У 1964 році, в межах політики «оновлення» топонімів, село перейменували на Малинівку, що, ймовірно, пов'язано з великою

кількістю малинових кущів, які досі рясно плодоносять уздовж берегів Стоходу.

Легенда про малинову мить

Кажуть, що колись давно у цих місцях жив молодий козак Богуш. Його обожнювали всі за доброту та хоробрість. Та найбільше його любила дівчина на ім'я Маруся. Щоліта вони збирали ягоди на березі Стоходу й обіцяли одне одному вірність.

Та прийшла війна, Богуш пішов захищати рідний край. Минали роки, Маруся чекала. Одного дня, в розпачі, вона побігла до старого малинника, де вони востаннє прощались, впала на землю, молилась, щоб повернувся коханий.

На світанку селяни побачили, що малинник зацвів вдруге, хоч була вже осінь. А в тумані з'явилася постать Богуша. Відтоді в селі повірили, що малина тут не просто ягода, а жива пам'ять про вірність і любов.

Тому й нарекли село Малинівка, на честь тієї вічної зустрічі, яку бережуть річка, туман і ягідний дух.

Таким чином, назва села Малинівка асоціюється з кущами малини.

село Мильськ

Перша писемна згадка про село Мильськ датована 1812 роком [86].

Поселення розкинулося на правому березі повноводної та звивистої річки Стохід, однієї з найкрасивіших водних артерій Волинського краю, що протікає серед боліт, лук і соснових лісів. Цей район відзначається великою кількістю торфовищ, заболочених заплав і піщаних горбків, що утворили особливу природну мозаїку. Завдяки надзвичайно чистій воді й розмаїттю флори й фауни, село з давніх-давен було осередком рибальства, мисливства та хліборобства.

Походження назви села Мильськ має кілька можливих версій. Географічна назва може бути пов'язана з природними умовами, зокрема, з наявністю водних об'єктів, заболочених місць або джерел.

Слово «миль» у деяких діалектах могло позначати вологу землю або місце поблизу води [23]. Назва може походити від річки чи струмка, що протікали через село або поруч з ним, які були мілкими.

Також назва могла бути утворена від прізвища чи імені засновника або першого поселенця, наприклад, «Миль» або «Мило», що було досить поширеною практикою у формуванні назв населених пунктів.

Дослідження Бренчука О. свідчать, що назва походить від мікротопоніма Мил, що більше всього могло означати мул, замулення біля річки [42].

Інші дослідники вбачають тут зв'язок із словом «милість» – можливо, поселення виникло на землі, подарованій чи «милованій» комусь із княжих слуг чи васалів. У документах XVII століття село згадується як одне з володінь князів Острозьких та Чарторийських.

Легенда про милість води

Колись, кажуть, біля Стоходу жила вдова з маленьким сином. Вона втратила чоловіка на війні, а хата їхня стояла прямо на краю піщаного пагорба, що виходив до річки. Жінка тяжко працювала, збирала коріння й трави, а хлопчина любив слухати шум ріки і розповідав, що вода до нього говорить.

Одного року настала страшна засуха. Поля потріскалися, криниці висохли, худоба гинула. Люди почали покидати село. Але вдова з сином залишились. Тієї ночі хлопчик знову почув голос з річки:

– Хто залишиться зі мною, того не покину.

І справді, наступного ранку хмари затягнули небо, пішов теплий дощ, а вода в Стоході піднялась і напоїла землю.

З того часу річку й місцевість почали називати «мильною», милістю річки, а згодом і село стали іменувати Мильськ – як місце, де річка вважає своїм улюбленим.

Таким чином, село Мильськ має назву, яка може відображати природні особливості місцевості.

село Мирославка

Хронологія заснування села Мирославка залишається невстановленою.

Поселення розташоване на мальовничому лівому березі річки Лютиця, яка звивається серед волинських луків, торфовищ та лісів. Місцевість характеризується м'яким рельєфом, піщаними підвищеннями, низинними заплавами, де переважають вільхово-березові ліси й заболочені луки, багаті на природні ресурси. Завдяки сприятливим умовам, тут здавна займалися сінокосами, рибальством і землеробством.

Ойконім «Мирославка», за поширеною версією, має антропонімічне походження, найімовірніше, походить від особового імені Мирослав, яке в українській традиції має значення «той, хто славить мир» [23].

Існує припущення, що село заснував чоловік із таким іменем, або ж ім'я відображає ідею мирного співжиття людей у гармонії з природою, що відповідало ідеалам перших поселенців.

Як свідчать історичні дослідження, назва могла виникнути через її давнього мешканця, який мав вплив у формуванні певних поселень [42].

Легенда про Мирослава й весняну тишу

Давним-давно, коли ці землі ще вкривали ліси та болота, сюди прийшов юнак на ім'я Мирослав. Він утік від війни, що палала на півдні, шукаючи місця, де панує тиша й злагода. Прочісуючи береги річки Лютиця, він натрапив на галявину, де здавалося, навіть птахи співали стишено – такою була навколо тиша.

Тут Мирослав збудував собі хижу й почав обробляти землю. Згодом до нього приєдналися інші втікачі від воєн і сварок. Вони заснували спільноту, де заборонено було сваритися, сварити дітей криком чи братися до зброї без крайньої потреби. Люди назвали це місце на честь першого миротворця – Мирославка.

Кажуть, що коли навесні тут зацвітає вербовий гай над Лютицею, можна почути, як у воді шепоче: «Мир славиться тут...».

Таким чином, назва села Мирославка має антропонімічне походження.

село Михайлин

Перша писемна згадка про село Михайлин датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване серед хвилястої рівнини, яку перетинають численні струмки, невеликі балки й торфовища. Поблизу села – ділянки заплавних лук, що періодично зволожуються весняними паводками. Село має вигідне для поселення географічне положення, зручне для ведення сільського господарства, випасу худоби, збору дикоростучих трав.

Назва села Михайлин має антропонімічне походження, в основі лежить українське чоловіче ім'я Михайло (у зменшуваний або родовій формі – Михайлин) [23]. Це може вказувати на першого поселенця, власника угідь або засновника населеного пункту.

У народній традиції Михайло (архангел Михаїл) асоціюється з небесним покровителем воїнів, села, миру та правосуддя.

Як зазначає Бренчук О. у своїх дослідженнях, назва виникла від імені одного з перших власників даної території [42].

Легенда про Михайла і сліпого вчителя

Колись, дуже давно, у цих краях оселився подорожній на ім'я Михайло, який мандрував зі своїм вчителем, старим сліпим ченцем, якого всі кликали просто «отче». Люди довго не наважувались підійти до них, бо старий розмовляв сам із собою та часом дивився, здавалося, крізь дерева.

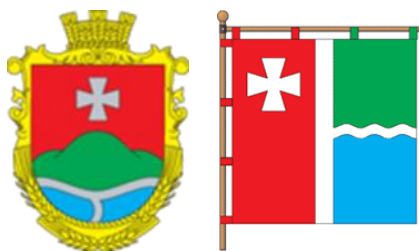
Та згодом з'ясувалося, що отець володів даром бачити невидиме він передбачив, коли буде повинь, врятував місцевих від загибелі. Михайло ж збудував тут першу хату й почав навчати дітей читати

молитви. Вдячні люди оселилися поруч і назвали село на його честь – Михайлин.

Кажуть, що і досі в тиші літнього ранку, коли роса ще не висохла, можна почути, як вітер шепоче в осокорах: «Світло йде через добру пам'ять...».

Таким чином, назва села Михайлин має антропонімічне походження.

село Навіз

Перша писемна згадка про село Навіз датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Стир. Унікальне географічне положення визначає мікроклімат і ландшафтну різноманітність території. Село лежить неподалік Лютиненцького болота, важливої екологічної зони, що відіграє роль природного фільтра, зберігає водний баланс, є середовищем для флори й фауни, а в минулому слугувало людям для полювання, збору лікарських рослин, грибів, ягід.

Особливістю є також наявність трьох озер – Крайнє, Середнє та Святе, які, за переказами, з'єднуються між собою підземними джерелами. Озера не лише мають природну цінність, а й глибоко вкорінені у місцеві вірування, як місця сили та спокою.

Лісові масиви, що оточують Навіз, мають переважно хвойний характер (сосни), з вкрапленнями дуба, берези, вільхи. Ландшафт горбистий, з легким ухилом у бік Стиру, ґрунти піщано-супіщані, що сприяють вирощуванню льону, картоплі, жита.

Назва села Навіз може походити від слова «навоз», що у давнину мало значення насипу, підвищення або укріплення. Також це слово могло бути пов'язане з особливостями місцевості, наприклад, із заболоченими територіями, які осушилися й підсипалися для ведення господарства.

Назва Навіз має старослов'янське коріння і може бути похідною від слова «наві», що означало «села, що розташовані поблизу якогось об'єкта» [23]. Це могло вказувати на місце розташування села або на певну подію, яка стала підґрунтям для його назви. Звісно, що точне походження може варіюватися залежно від місцевих переказів.

Є припущення, що назва села походить від незаселеної території, на яку були перевезені люди – переселенці [19].

Бренчук О. припускає, що, очевидно, назва виникла від слова навоз – гній, який використовувався для удобрення ґрунту. З давніх давен працьовиті селяни старанно трудилися на полях, вивозили гній, який колись називали навозом [42].

Як зазначають старожили, причиною заселення було те, що з промислових районів України вивозили людей в глухі місця, котрі піднімалися на боротьбу. Тому і село називається Навіз, бо сюди були наведені люди.

Легенда про «навезених»

За легендою, коли власники поселень боролися з вільнодумцями і опором, сюди, у віддалені лісові простори, навозили людей з різних куточків України, тих, хто не злякався репресій, не скорився режиму, або просто був непримиримий до системи. Їх селили серед боліт, у глушині, давали землю, щоб будували хати і нове життя.

Люди називали себе «навезеними», а згодом і сам населений пункт почали так іменувати – Навіз. Та з часом ця назва перестала асоціюватися з примусовим переселенням. Вона стала символом витривалості, нових початків та перемоги життя над утиском.

Кажуть, що в одному з трьох озер – у Святому, щороку в ніч на Івана Купала вода починає світитися, яке знак пам'яті про тих, хто колись тут оселився не з власної волі, живе і шанується.

Таким чином, село Навіз має цікаву назву, яка відображає природні та історичні особливості території.

село Незвір (Незвир)

Хронологія заснування села Незвір залишається невстановленою. В 1906 році воно входило до Тростянецької волості Луцького повіту [86].

Поселення, відоме в історичних джерелах також як Незвир, розташоване на мальовничому узбережжі річки Стир, однієї з головних водних артерій області. Це територія із розвиненою долинною системою, низинними луками та збереженою прибережною екосистемою. Береги Стиру поблизу села вкриті заплавленими лісами, що формують своєрідний природний бар'єр від вітрів та забезпечують родючі ґрунти, які здавна використовуються мешканцями для сільськогосподарських потреб. Рівнинний рельєф із легким підвищенням у північному напрямку робить територію придатною для землеробства й тваринництва. Поблизу також трапляються джерела з питною водою та болотисті місцевості, які слугували природними сховками у воєнні часи.

Назва села Незвір може мати кілька версій походження. Етимологічна версія назви «Незвір» може походити від давнього слова «звір», що вказувало на багатство місцевих лісів, де водилось багато диких тварин. Префікс «не-» міг мати символічне або захисне значення, можливо, позначаючи, що місце було безпечним або вільним від великих хижаків [23].

Назва також може бути пов'язана з особливостями волинського говору, де слова могли мати дещо інше значення, ніж у сучасній українській мові.

Також «Незвір» можна трактувати як «не звір» або «не звірятися», що може вказувати на якийсь стародавній символізм чи особливості місцевості. Вважається, що подібні назви часто виникали через географічні чи культурні особливості, які були важливими для мешканців села в давнину.

За свідченням історичних джерел, очевидно, назва виникла у зв'язку з давнім віруванням жителів села, нехристиянським терміном незвір, що означало «віруючий» [42].

За переказами, у давнину цю місцевість вважали «незвіреним» краєм, тобто таким, де важко подорожувати через густі ліси та болотисту місцевість. Інша версія пов'язана з мисливцями, які часто використовували це місце як притулок.

Легенда про «незвірене місце»

Колись давно ці місця були вкриті густими лісами й непролазними хащами. Подейкують, що сюди втікали від утисків і воєн люди з інших сіл, бо місце вважалося «незвіреним», тобто таким, де й звір не проходив, настільки воно було диким і неприступним.

Легенда розповідає про групу втікачів, які під час татарських набігів шукали прихистку. Один зі старших у громаді проказав: «Йдімо туди, де й звір не проходить, у незвірене місце».

Там вони й оселилися. І хоч дика природа й труднощі були великими, але Стир давав рибу, луки – сіно, а ліс – захист. З роками люди стали звикати до нового життя, а назва, Незвір, закріпилася за поселенням як символ віддаленості, безпеки й сили духу.

Кажуть, що саме через це село ніколи не зазнавало масштабних руйнувань чи пожеж, а природа оберігала своїх «тихих гостей».

Таким чином, назва села Незвір має географічне походження.

село Носачевичі (колонія Насачевичи)

Перша писемна згадка про село Носачевичі датована 1570 роком [86].

Поселення, яке в історичних джерелах згадується також як колонія Насачевичи, розташоване в межах мальовничої заплави річки Конопелька, притоки річки Стир.

Територія села лежить у зоні м'якого похилого рельєфу, з півдня та сходу оточена низинними луками, які традиційно використовуються для випасу худоби. Ґрунти навколо села дерново-підзолисті, що добре підходять для вирощування зернових та технічних культур. Близькість до річки забезпечує природне зволоження території, а також створює сприятливі умови для формування мікроклімату.

Ландшафт навколо села багатий на мішані ліси та невеликі водойми, які у давнину слугували джерелом прісної води, риби та деревини. Річка Конопелька має мілководний, але постійний характер течії, що вказує на стабільні гідрологічні умови регіону.

Назва села Носачевичі може походити від імені чи прізвища засновника або першого власника села – Носач або Носачевич [23]. Подібні практики були типовими для регіону.

Побутова версія назви могла бути пов'язана з місцевими традиціями чи жартівливою характеристикою жителів (наприклад, людей із виразними рисами обличчя – «носачів»).

Топографічна версія назви, ймовірно, вказує на те, що «Носачевичі» є похідним від особливостей ландшафту, наприклад, пагорбів чи «носів» (виступів землі), які визначали географію місцевості.

Назва села Носачевичі, як свідчать історичні джерела, очевидно виникла від прізвища колишнього власника довколишніх земель [42].

Легенда про Насача та назву села

Колись у цих краях зупинився подорожній, кремезний чоловік на ім'я Насач, який займався ремеслом рибалки та знахаря. Оселився він на березі невеликої річечки, у місці, де Конопелька робить крутий вигин. Люди з навколишніх сіл почали приходити до нього за порадою, за зіллям, за добрим словом.

Кажуть, що Насач вмів «говорити» з водою, знав, де ловитиметься риба, де буде повінь, а де – добрий врожай. І саме навколо його обійстя згодом вирости перші хати, а потім і повноцінне поселення.

Коли польська адміністративна влада почала впорядковувати карту місцевості, назву нового поселення записали як Насачевичі – від імені першого поселенця, але з додаванням традиційного слов'янського суфікса «-евичі», що означає «нащадки», або «люди роду».

З часом вимова змінилася, а село стали частіше називати Носачевичі, так, як говорили в народі. Але пам'ять про мудрого Насача, якому завдячують своїм заснуванням, тут живе й досі.

Таким чином, назва села Носачевичі має антропонімічне походження.

село Оленівка **(колонія Геленовка, хутір Геленівка, хутір** **Оленівка)**

Хронологія заснування села Оленівка залишається невстановленою. Назва села зазнала змін у вимові та написанні, що може свідчити про вплив різних культурних і адміністративних змін у регіоні.

Поселення розташоване на лівому березі однієї з найбільших річок регіону – Стиру, що здавна формувала місцевий ландшафт, господарську діяльність і спосіб життя населення. Річка тут широка, спокійна, з розлогими заплавами, які навесні часто заливалися водою, створюючи природні луки, ідеальні для випасу худоби.

Територія села знаходиться в зоні лісів та лучних екосистем. Багатий тваринний і рослинний світ приваблював сюди перших поселенців. Ґрунти переважно дерново-глейові, подекуди торфовища. Неподалік розташовані болотисті ділянки, які раніше використовувалися для заготівлі сіна та торфу.

Місцевість має дещо підвищене положення над заплавою Стиру, що дозволяло засновувати тут хутори, які не затоплювало весняною водою. Це й стало однією з причин виникнення колонії в другій половині XIX – на початку XX ст.

Назва Оленівка може бути пов'язана з іменем Олена (Гелена), що було поширеним жіночим іменем у тогочасному суспільстві. Можливо, ім'я належало засновниці села, дружині власника або видатній особі, що мало вплив на розвиток цієї місцевості.

Також назва могла походити від слова «олень», що вказує на багатство місцевої фауни або природні умови, в яких водилися олені. Місцевість, багата лісами та полями, могла бути природним середовищем для цих тварин.

Топонімічна версія назви «Геленовка» вказує на польсько-український культурний вплив. Ім'я Гелена є польським варіантом імені Олена, що свідчить про польську присутність у Волинському регіоні до XX століття [23].

Як стверджує Бренчук О., назва є похідною від антропоніма Олень. Ще донині не мало залишилось прізвищ Олень [42].

На думку дослідника «Ойконімів Волині» Шульгача В., така назва могла виникнути в залежності від колишнього власника довколишніх земель, у якого могло бути прізвище Олень [36].

Легенда про оленя і першу оселю

Колись давно, ще до заселення цієї місцевості, тут простягалися дрімучі ліси. Полював у тих краях княжий мисливець. Цілий день він переслідував великого благородного оленя, що завів його далеко від рідного краю. На заході сонця втомлений вершник опинився на високому березі Стиру, де олень зупинився, не стрибнув у воду, а обернувся до мисливця й... зник просто у повітрі.

На тому місці мисливець побачив невеличке підвищення серед лісу, на якому пробивалося джерело, кришталево чисте й холодне. Він сприйняв це як знак згори, що саме тут слід закласти нову оселю. І вже за кілька років тут з'явився хутір, який у пам'ять про те диво назвали Оленівка, на честь того оленя, що показав дорогу до нового життя.

Таким чином, назва села Оленівка може мати як природне, так і антропонімічне походження.

село Олешковичі

Перша писемна згадка про село Олешковичі датована 1570 роком, коли воно належало до села Бутиня [37].

Поселення розташоване на берегах мальовничої річки Конопелька, яка протікає через центральну частину поселення, надаючи йому природної чарівності та життєдайної сили. Місцевість, на якій розкинулося село, характеризується чергуванням луків, невеликих лісових масивів та оброблюваних полів. Особливе значення має річка, що слугувала джерелом водопостачання, місцем риболовлі, а також визначала напрямки сільськогосподарського використання заплав.

Ґрунти поблизу села переважно торфово-глейові, родючі, що сприяло розвитку землеробства. Лісові масиви навколо складалися переважно з вільхи, верби та осики, а на підвищеннях – з дуба і сосни.

Назва села Олешковичі може походити від імені Олешко (Олексій, Олех, Олесь), що було поширене у давнину. Такі назви часто утворювалися від імені засновників або перших власників поселення. Тому, Олешковичі могли означати «нащадки Олешка» або «поселення роду Олешка».

Природне походження назви може бути пов'язано із словом «олешник», що означає зарості вільхи [23]. Село могло виникнути серед вільхових лісів або поблизу заболоченої місцевості, характерної для таких дерев.

Бренчук О. вважає, що назва села Олешковичі створювалась у залежності від потроніма Олешкович, про що зазначено в книзі «Олешкович Махно, 1585 р.» [42].

Легенда про Олешника

У сиву давнину на місці сучасного села було суцільне болото, поросле вільховим лісом. Мандрівники йшли навмання, шукаючи сухішого місця, щоб влаштуватися на проживання. І ось одного разу один із них, на ім'я Олешко, віднайшов пагорб серед вільхової хащі, сухий, сонячний, з краєвидом на річку.

Олешко поставив першу хату просто на землі, почав обробляти землю, ловити рибу в Конопельці й поступово закликав сюди інших. Люди стали селитися довкола, а про місце почали казати: «То ж Олешковичі, що від Олешка пішли».

З того часу вільха стала не лише символом села, а й оберегом. Старожили досі вірять, що якщо посадити вільху на подвір'ї, в хаті буде мир і достаток.

Таким чином, назва села Олешковичі пов'язана як із родовими іменами, так і з природними особливостями місцевості.

село Ольганівка (Стара Ольганівка)

Перша писемна згадка про село Ольганівка датована 1625 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Стир, у межах природного ландшафту, характерного для Лісостепової зони. Місцевість тут рівнинна, з помірним зниженням у напрямку до річки, яка століттями визначала життєвий устрій місцевих мешканців. Береги Стиру в цьому місці мальовничі, з урвищами, гаями та луками, які служили як пасовища і сінокоси.

Річка Стир не лише обумовила розташування села, а й відігравала важливу господарську роль, у давнину її використовували для сплаву деревини, риболовлі та зрошення земель. Природні умови сприятливі для ведення сільського господарства, тут переважають суглинкові родючі ґрунти, вкриті покритими дерново-підзолистого типу.

Село має колоніальне походження. Історична назва Стара Ольганівка вказує на те, що поселення було засноване ще в часи австрійських чи німецьких колонізаційних хвиль або переселень. Назва, найімовірніше, пов'язана з іменем Ольга – як символом жіночої величчя або вшанування історичної постаті.

В період XVI–XVII століть багато сіл отримували назви на честь власників або покровителів [23]. Ймовірно, Ольганівка була маєтком, який належав особі з ім'ям Ольга або Ольган, названим так на честь шляхетної родини.

Додавання слова «Стара» вказує про створення іншого поселення з подібною назвою – Нова Ольганівка, яка виникла пізніше.

За твердженням Бренчука О., назва села Ольганівка виникла в зв'язку з антропонімом Ольган [42].

Легенда про Ольгу і три вогні

Колись давно у цих краях, ще до заснування села, жила відлюдниця на ім'я Ольга. Вона оселилася біля річки Стир, на пагорбі, подалі від людей. Кажуть, мала дар передбачати майбутнє і лікувати хворих. До неї приходили здалеку, аби отримати пораду чи зцілення.

Одного разу річка вийшла з берегів і загрожувала затопити усе довкола. Люди з околиць прибігли до Ольги просити допомоги. Вона піднялася на пагорб, запалила три вогні – на сході, півдні та заході і почала молитися. Після цього вода несподівано відступила, мовби невидима сила зупинила її.

На тому місці, де Ольга запалила середній вогонь, люди збудували перші хати. А на згадку про добру віщунку поселення нарекли Ольганівка.

Кажуть, у святкові ночі над селом іноді з'являються три вогники, то дух Ольги стереже свою землю...

Таким чином, назва села Ольганівка має антропонімічне походження.

село Переспа

Перша писемна згадка про село Переспа датована 1648 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Лютиця. Місцевість вирізняється рівнинним рельєфом із легкими підвищеннями, типовими для цієї частини регіону. Річка Лютиця, хоч і невелика за розмірами, відіграє важливу роль у формуванні навколишніх природних комплексів, її заплави багаті на водно-болотну рослинність, зокрема очерет, рогіз та вільху.

Ґрунти в цій місцевості переважно торф'янисті та дерново-підзолисті, що добре підходить для вирощування картоплі, зернових і льону. Ліси навколо села мішані, тут зростають дуб, граб, сосна та береза. У давнину ці території були болотистими й важкодоступними, що сприяло формуванню замкнених та самотніх поселень.

Історичне тлумачення назви села Переспа може походити від слова «переспати», що означає місце відпочинку або ночівлі. Ймовірно, у давнину тут зупинялися мандрівники, купці чи воїни, щоб переночувати перед подальшою дорогою [23].

Географічна версія назви також могла утворитися від давньослов'янського слова «пересип», що означало піщаний або болотистий перехід через річку, що могло вказувати на природні особливості місцевості, можливо, розташування біля переправи чи заболочених територій.

Етнографічна версія вказує, що в українських селах зустрічалася традиція давати назви, пов'язані з побутовими або історичними подіями. Існує припущення, що Переспа могла бути місцем тимчасового поселення переселенців або військового табору під час

подій 1648 року (початок національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького) [23].

Причиною виникнення назви, як вказує Бренчук О., виявилась форма земельних угідь та трудова діяльність давніх мешканців (переспа: пересип; земельний насип) [42].

Є ще одна думка про назву села, яка очевидно, походить від старослов'янських слів «осип», «присба», так раніше називалися земляні вали, насипи [17].

Легенда про втому і перепочинок

Колись давно через ці землі йшов козацький загін. Дорога була виснажливою: вели полонених, несли поранених, а болота й річки лише ускладнювали шлях. Коли дісталися берега річки Лютиця, старший отаман наказав зупинитися.

– Тут ми перепочинемо, – сказав він. – Бо душа вже не веде, а земля кличе до спокою.

Козаки розпалили вогнища, поставили намети, а деякі навіть вирішили більше не йти далі. Місце здавалося на диво затишним. Згодом до них почали приєднуватися втікачі з навколишніх сіл, так виникло постійне поселення.

Кажуть, саме слово «Переспа» виникло від того отаманового наказу – «переспати», «перепочити». З роками назва закріпилася як символ затишку, відновлення та сили.

Таким чином, село Переспа має цікаву назву, що може бути пов'язана з відпочинком мандрівників, переправою через болотисті місцевості або козацькими подіями XVII століття.

село Пожарки

Перша писемна згадка про село Пожарки датована 1583 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Лютиця, де переважають низовинні території з родючими торфово-підзолистими

ґрунтами та численними заболоченими ділянками. Річка Лютиця, хоч і невелика, значною мірою визначає місцеву екосистему, її заплави багаті на водно-болотну рослинність і слугують домівкою для багатьох видів птахів.

Поряд із селом збереглися ділянки природного лісу, де переважають береза, вільха, ясен і ялина. Такий природний комплекс у поєднанні з річковою мережею створює умови для традиційного побуту, де можуть вирощувати картоплю, льон, збирати гриби і ягоди, а також займатися рибальством.

Історичне тлумачення назви села Пожарки може бути від слова «пожар» – велика пожежа, це може свідчити про те, що колись на цій території відбулася масштабна пожежа, яка знищила поселення або лісові масиви [23]. Села з подібними назвами часто виникали в результаті пожеж, які були дуже поширеними у стародавні часи, коли забудова була здебільшого дерев'яною, а засобів для боротьби з вогнем не було.

Географічна версія свідчить про те, що в Україні зустрічаються топоніми, пов'язані з природними явищами. Пожарки могли означати місце, де часто траплялися пожежі через сухий клімат, торф'яні болота або вітри, які розносили вогонь [23].

У народній мові «пожарки» могли означати випалені землі, що використовувалися під сільське господарство. Можливо, місцеві жителі спалювали ліси, щоб отримати родючий ґрунт для вирощування культур.

За твердженням Бренчука О., назва села виникла у зв'язку з випаленням певної частини лісу [42].

Легенда про полум'яний знак

За переказами старожилів, на місці сучасного села Пожарки ще в давнину стояло кілька хуторів. Однієї ночі у тутешньому лісі спалахнула велика пожежа. Вогонь охопив дерева, суху траву й швидко наближався до жител людей. Здавалося, що ліс згорить ущент.

Але сталося диво, вітер раптом змінився й полум'я обійшло обійстя стороною, не зачепивши ні хат, ні людей. Вцілілі мешканці сприйняли це як знак згори і вирішили залишитися на цьому місці навіки, вірячи, що їх охороняє вища сила.

На згадку про ту вогняну ніч, люди почали називати своє поселення Пожарки, як нагадування про силу вогню, що випробував,

але не знищив. Відтоді, кажуть, у цьому місці рідко трапляються природні лиха.

Таким чином, назва села Пожарки має тісний зв'язок із вогнем та пожежами, що може бути результатом історичних подій (наприклад, руйнування села ворогами), природних катастроф (лісових пожеж) або традицій випалювання земель для ведення сільського господарства.

село Рудка-Козинська (Рудка)

Перша писемна згадка про село Рудка-Козинська датована 1315 роком [86].

Поселення розташоване поблизу села Козин, у зоні мішаних лісів. Одна з найбільш характерних географічних рис цього населеного пункту – болотиста місцевість, що простягається на північ від села. Болота тут не лише глибокі й важкопрохідні, а й мають історичне значення, бо саме в цих заплавах у давнину добували залізну руду червоного кольору.

Річка Лютиця, що протікає неподалік, слугувала природним водозабором для села і водночас джерелом для збагачення болотної руди. Місцевість багата на торф'яні поклади, що зумовило традиційне для регіону паливне використання природних ресурсів.

Назва Рудка виникла від слова «руда» – червоно-бурого залізняка, який у давнину видобували в місцевих болотах [23]. Виявлення покладів руди саме на цій території сприяло формуванню постійного поселення, руду добували, переплавляли і використовували в побуті або продавали.

Згодом, через поширеність аналогічних назв, для чіткого розрізнення село стали називати Рудка-Козинська, тобто «та, що біля Козина».

Як стверджують старожили, назва села виникла від того, що на півночі поселення простяглися великі непрохідні болота з покладами залізної руди червоно-рудого кольору. Від цього і виникла назва села Рудка. Щоб відрізнити його назву від назв інших сіл, стали пояснювати

це тим, що воно знаходиться поблизу села Козин, звідки і виникла назва Рудка-Козинська [42].

Легенда про рудого велета

Колись, за переказами, на північ від сучасного села жив велетень із рудим волоссям, який охороняв болота. Він не давав чужинцям ступати у ці місця, бо вірив, що в них дух предків і сила землі. Але одного дня до боліт прийшли ковалі, що шукали залізо. Вони довго просили велета дозволити дістати руду, але той мовчав.

Тоді старий коваль узяв у руки грудку землі і прошепотів молитву. Раптом болото заблищало червоним, а велетень розтанув у ранковому тумані. Люди сприйняли це як знак, бо земля дозволила їм черпати її дари, якщо робитимуть це з користю і повагою.

Так почалася історія поселення, яке на згадку про ті події назвали Рудка, а згодом – Рудка-Козинська, щоб відрізнити її серед інших подібних сіл області.

Таким чином, назва села Рудка-Козинська пов'язана з видобутком залізної руди.

село Рудня

Перша писемна згадка про село Рудня датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване на мальовничому лівому березі річки Стир, що є однією з головних водних артерій Волинського краю. Місцевість характеризується мозаїчним поєднанням луків, заболочених ділянок та мішаних лісів, що робить її сприятливою як для сільського господарства, так і для традиційних промислів, таких як заготівля деревини, полювання й рибальство.

Особливу роль у формуванні локального ландшафту відіграють поклади болотної залізної руди, яка трапляється в навколишніх заплавах. Саме ці природні багатства стали підґрунтям для заселення території ще у давнину.

Назва села Рудня є характерною для Волинської області і Західної України й пов'язується з давньослов'янським словом «руда» – залізна

руда, яку добували з болотяних ґрунтів. «Руднями» називали невеликі поселення або хутори, що виникали при рудних промислах, де добували, промивали і переробляли сировину для ковалів [23].

У документах XVIII–XIX століть такі поселення згадуються як тимчасові чи напівстаціонарні виробничі пункти. Проте з часом, через вигідне географічне розташування, Рудня стала постійним селом.

Легенда про криваву воду

Передають старожили, що колись у тутешніх болотах з'являлася вода кольору крові. Люди лякалися, вважаючи це знаком нещастя. Але один сміливий хлопець на ім'я Данило занурив руку в криваву воду і витяг звідти блискучу червону грудку. Відніс її до коваля, а той сказав: «Це – руда. Із неї можна зробити меч сильніший за будь-який інший».

Так люди дізналися про скарби землі й почали добувати руду, з якої кували знаряддя, підкови, цвяхи. А місце, де «вода стала рудою», стали називати Руднею, або просто – Рудня.

Таким чином, назва село Рудня вказує на традицію видобутку болотної руди та виплавки заліза.

село Сокіл (Сокуль)

Перша писемна згадка про село Сокіл датована 1224 роком [86].

Поселення, історично відоме також під назвою Сокуль, розташоване у сприятливій географічній місцевості на березі річки Стир. Цей регіон вирізняється родючими землями, мішаними лісами, які ще в давнину слугували джерелом деревини, мисливства та харчових ресурсів. Неподалік – лісові масиви, болота, заплави Стиру, що відігравали ключову роль у формуванні господарського способу життя мешканців.

Завдяки своєму розташуванню село здавна було зручним для перших поселенців, як з точки зору захисту, так і природного забезпечення. Назва села перегукується з багатством фауни цього краю.

Назва села Сокіл має чітку орнітологічну основу й походить від слова «сокіл», хижого птаха родини соколиних, що в українській традиції асоціюється з відвагою, свободою та спритністю. Історичний варіант «Сокуль» є фонетично близьким діалектним відтінком того ж слова [23].

Географічне значення назви Сокіл можна трактувати як відображення природних особливостей цієї місцевості. У багатьох випадках соколи селились на високих скелях або в місцях, які мали природні укриття або були важкопрохідні для людей, тому селу могли дати таку назву через прив'язку до певного природного середовища.

Одна з легенд, розповідає, що в сиву давнину на місці села були непрохідні ліси і що саме тут троє мисливців знайшли сокола, який був ними приручений і став першим помічником під час полювання. Вигідне географічне положення – ліси, родюча земля, річка Стир, все це приваблювало сюди перших поселенців [93].

Легенда про мисливського сокола

Оповідать, що в сиву давнину, коли тутешні землі вкривали густі й непрохідні ліси, троє подорожніх мисливців, заблукавши серед хащі, натрапили на пораненого сокола. Птах не тікав, не лякався – лише поглядав сумно своїм гострим оком. Мисливці пожаліли його, змайстрували переносну клітку та взяли із собою. Вони виходили сокола, а той став їхнім вірним другом і помічником.

Минув час, завдяки соколові мисливці щоразу знаходили здобич, адже птах із неба вказував їм напрям на звіра. Одного разу, завдяки йому, вони вийшли до затишної галявини біля річки Стир, де вода була чиста, а земля м'яка і родюча. Вражені красою місця, мисливці вирішили тут оселитися. А село, що згодом виникло, на згадку про того сокола, назвали Сокіл.

Таким чином, назва села Сокіл є яскравим прикладом того, як природні особливості та звичаї місцевих мешканців формували і закріплювали назви населених пунктів.

село Тихотин

Хронологія заснування села Тихотин залишається невстановленою.

Поселення розташоване на лівому березі річки Стохід, однієї з найзвивистіших і наймальовничіших водних артерій Волинського краю. Територія села знаходиться в межах заплавної низовини, що характерна великою кількістю луків, вологих ґрунтів та болотистих ділянок, які значною мірою визначили господарську діяльність місцевих жителів. Поблизу села трапляються старі річища, очеретяні зарості, заболочені урочища.

Стохід, завдяки своїй повільній течії та численним відгалуженням, створює спокійну, майже медитативну атмосферу, яка тісно перегукується з назвою самого населеного пункту.

Назва села Тихотин, ймовірно, походить від слов'янського кореня «тихо» або «тихий», що означає спокійний, тихий, мирний [23]. Можливо, ця назва вказує на спокійну, тиху місцевість, де розташовувалося село, або на особливу атмосферу цієї території, яка була відкремлена від метушні більш великих населених пунктів.

Деякі дослідники вважають, що назва є похідним з присвійним суфіксом особового імені Тихота, що мало зв'язок з добрими вчинками [42].

Легенда про дзвінкий спокій Тихотина

Колись давно, за часів, коли Волинська земля ще була вкрита дрімучими лісами й непролазними болотами, річка Стохід несла свої води, тихі та прозорі, серед очеретяних заростей. На одному з її берегів оселився старий чоловік, утікач із воєнного лихоліття. Він шукав тишу, аби загоїти душевні рани. Його привабило саме це місце, де «ані вітер не шелесне, ані птиця голосно не свисне».

Він збудував тут хатину й назвав свою оселю Тихотином, бо тиша була не просто звуком, а благословенням. Згодом до нього почали селитися інші люди, втомлені від війни, конфліктів і метушні. Так постало ціле поселення, яке донині зберігає ту тихомірну ауру, що колись стала порятунком для знесилених.

Таким чином, назва села Тихотин має антропонімічне походження.

село Топільне (Топульно)

Перша писемна згадка про село Топільне датована 1545 роком [86].

Поселення, відоме також як Топульно, розташоване на лівому березі річки Стир, серед мальовничих заплав, де переважають вологі луки, торфовища та залишки колишніх болотних масивів. Природне оточення села – це своєрідна симфонія тихоплинної річки, густих верболозів і стрімких тополь, які створюють особливу, навіть міфологізовану атмосферу.

Місцевість вирізняється топким ґрунтом та високою вологістю, що визначало стиль життя і господарювання мешканців села, від рибальства до лувівництва й традиційного сінокошу. Саме топкі землі стали однією з основ для формування назви населеного пункту.

Назва села Топільне має кілька можливих етимологічних витоків. Найбільш імовірна версія пов'язана із словом «топіль» – тобто топке, болотисте місце [23]. Відтак, ойконім прямо вказує на геоморфологічні особливості території, зокрема поширення боліт і заплавних ландшафтів.

Інша версія фольклорна, більш поетична, яка відображає духовну пам'ять народу через символіку тополі, що є також частиною гідронімічно-легендарної традиції [73].

Легенда про тополі-полонянки

Передається з покоління в покоління легенда, записана від старожительки Анастасії Поліщук, що переносить нас у часи страшного лихоліття – набігів орд хана Батия.

Колись на цю землю напали загарбники, винищуючи усе на своєму шляху. Село було спалене, а молодих дівчат полонили, щоб вивезти в чужі краї.

Коли ж ввечері вороги, нагулявшись і напившись, заснули, полонянки наважилися на втечу. Босими ногами вони пробиралися болотами, поранені, втомлені та сповнені надії. Та невдовзі крики погоні стали ближчими. Рятунку не було.

Зупинилися дівчата посеред трясовини, підняли руки до неба і в сльозах звернулися до Бога, благаючи про порятунок. І сталося диво, кожна з них обернулася на високу, струнку тополю, корінням вросла в землю, гіллям тяглася до неба – завжди живу, вічну, вільну.

На тому місці, де здійсмалися тополі-дівчата, з'явилося село Топільне, назване на честь героїчного страждання і незламного духу.

Таким чином, назва села Топільне швидше за все походить від природних особливостей місцевості, де воно було засноване – болотистих територій, що заросли тополями.

село Трилісці

Хронологія заснування села Трилісці залишається невстановленою.

Поселення розташоване на правому березі річки Стохід, серед зелених луків, старих заплав і лісистих ділянок, які надають місцевості мальовничого вигляду. Територія села має типові риси лісово-лучного краєвиду, де багатовікові дерева, зокрема дуби, липи та вільхи, утворюють природні кордони навколо поселення.

Річка Стохід із численними рукавами, болотами та заплавами відіграє важливу роль у житті села, як джерело води, рибальства, сінокосів, а також елемент культурного простору. Близькість до лісу та річки зумовила виникнення осілого поселення ще у давні часи.

Назва села Трилісці має лісову семантику. Найімовірніше, вона утворена від слова «ліс» із префіксальним утворенням, що означає «місце біля трьох лісів» або «місце, оточене трьома лісовими масивами» [23]. Така назва могла виникнути від географічного положення поселення поміж трьох великих ділянок лісу, що часто траплялося в традиційній ойконіміці.

Інше тлумачення розглядає назву як похідну від первісної назви маєтку або урочища, яке пізніше переросло у самостійне поселення.

Назва може бути пов'язана із прізвищем або ім'ям засновника чи власника поселення. Наприклад, у давніх документах могли згадуватися дворяни чи землевласники з подібним прізвищем – «Триліський» або «Триліс».

Легенда про три ліси

Колись на цьому місці не було жодного поселення, а тільки безкраї ліси, що шуміли, як море. Люди з навколишніх сіл боялися заходити сюди, мовляв, у гущавині блукає дух лісу, який захищає свої володіння. Але одного разу три брати з різних кінців краю вирішили кинути виклик дикій природі й оселитися тут.

Перший брат збудував хату на південному краю лісу, другий – ближче до річки, де стояв дубовий гай, а третій – серед вільхового гаю. Час минав, брати господарювали, а невдовзі почали селитися й інші родини.

Село виросло поміж трьох лісів – дубового, соснового і вільхового, а тому його й нарекли Трилісцями, на згадку про три лісові обійстя, з яких усе почалося.

Таким чином, село Трилісці, швидше за все, отримало свою назву від особливостей природного середовища – трьох лісів, які його оточували.

3.5.14. Торчинська територіальна громада

Утворена 29 січня 2018 року шляхом об'єднання Торчинської селищної ради та Білостоцької, Буянівської, Веселівської, Садівської сільських рад Луцького району [74], (рис. 3.58).

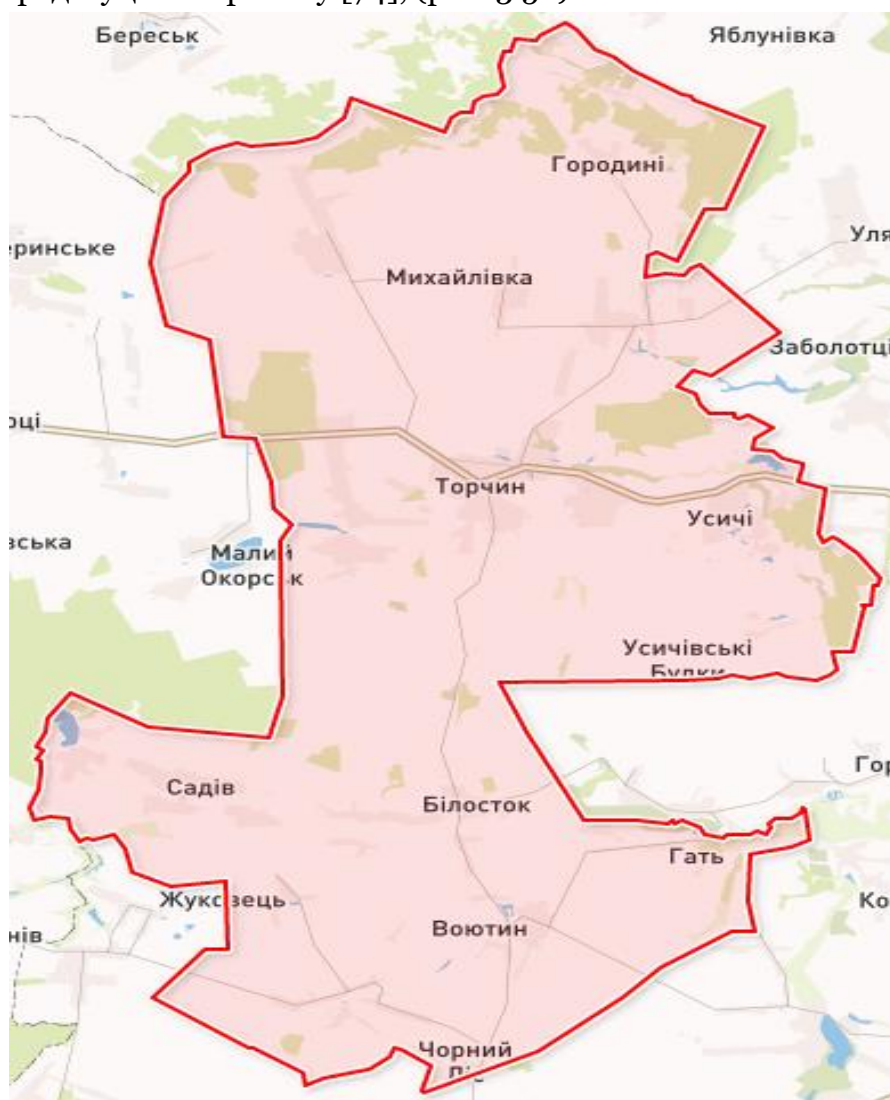

Рис. 3.58. Картосхема Торчинської територіальної громади [46]

До складу громади входять селище Торчин і 23 села: Барвінок, Білосток, Буяни, Верхи, Веселе, Воютин, Гать, Горзвин, Городині, Дубичанське, Жуковець, Кошів, Михайлівка, Романів, Садів, Сарнівка, Скірче, Смолигів, Тертки, Усичі, Усичівські Будки, Хорохорин та Чорний Ліс (рис. 3.58).

селище Торчин

Перша писемна згадка про селище Торчин датована 1093 роком [74].

Поселення розташоване на берегах річки Серна, правої притоки річки Стир. Цей водотік із заболоченими берегами, джерельними притоками та низинними луками утворює характерний ландшафт для південної частини Волинської землі. Місцевість навколо Торчина – переважно рівнинна територія з мозаїкою сільськогосподарських угідь, соснових та мішаних лісів.

Через сприятливе географічне розташування, на перетині природного водного та сухопутного шляху, Торчин з давніх-давен відігравав важливу роль як торгово-ремісничий центр регіону.

У середньовічні часи Торчин був добре укріпленим містечком, оточеним валами та природними перешкодами у вигляді річок та боліт, що дозволяло йому бути важливим оборонним пунктом у боротьбі з ворогами.

Торгівельна версія слова «Торчин» може походити від слова «торг», що вказує на можливість існування тут важливого торгового шляху або місця для проведення ярмарків. Торчин міг бути одним із центрів торгівлі між місцевими племенами та сусідніми державами.

Тюркська версія назви селища походить від тюркського слова «торчі», що означало групу воїнів або кочівників, які селилися в прикордонних регіонах Київської Русі [23]. Торчин міг бути одним із поселень, заснованих торками – тюркськими кочівниками, яких князі використовували для охорони кордонів.

Ще одна гіпотеза припускає, що назва походить від імені засновника чи впливового жителя поселення, можливо, князя або воєводи на ім'я Торчин.

Проте, місцеві жителі вважають, що назва населеного пункту походить від прізвища дружинника луцького князя Давида – Іонна Торчака (Торчина). В свою чергу Іоанн Торчин своє прізвище міг отримати від назви кочового племені торчаків [74].

Легенда про заснування Торчина

Колись князь Давид зі своєю дружиною рушив західними землями Волинського краю, обираючи надійних людей для укріплення рубежів. Один з них – мужній і справедливий воїн на ім'я Іонн Торчак отримав у володіння землі над річкою Серна.

За переказами, він був не лише вправним ратником, а й господарем, адже розчистив береги, збудував хату, укріпив брід через річку. За ним потяглися люди – ремісники, землероби, пастухи. Так виросло поселення. Люди шанували свого захисника й називали нову оселю «Торчиним селом», або просто – Торчин.

Згодом ім'я його стерлося з літописів, але назва села збереглася як пам'ять про мужність і відданість дружинника.

Таким чином, назва селища Торчин має антропонімічне походження.

село Барвінок (колонія Броніславівка, Броніславка)

Хронологія заснування села Барвінок залишається невстановленою. Село Барвінок відомо з давніх часів. Спочатку воно мало польське ім'я Броніславівка, а згодом Броніславка, ймовірно, через заселення цієї місцевості польськими колоністами або через певні зв'язки з польським шляхетським родом [86].

Поселення розташоване в межах рівнинного ландшафту. Поруч із селом простягаються луки та невеликі ліси, що мають переважно мішаний склад, а також зустрічаються заболочені ділянки, колишні осушені болота.

Неподалік пролягають витoki малих приток річки Стир, що впливають на ґрунтову вологість і багатство місцевої рослинності. Ці природні умови робили територію зручною для сільського господарства, а особливо для садівництва та тваринництва.

Первісна назва села Броніславівка вказує на польське колонізаційне походження, село було засноване як колонія під час активного заселення північних теренів Волинського краю у другій половині XIX – на початку XX століть [38]. Назва, ймовірно, походила від імені чи прізвища польського землевласника або адміністратора на ім'я Броніслав.

У 1964 році в межах політики українізації топоніміки колоніального походження, село отримало нову назву – Барвінок, що відображає вже етнічно українське культурне коріння.

Назва Барвінок символічна, барвінок – це вічнозелена рослина, що в українському фольклорі означає життєстійкість, вірність, пам'ять і красу рідного краю.

Легенда про Барвінок

Кажуть, що у давні часи на місці теперішнього села була галявина, оточена лісом, де щовесни рясно зацвітав барвінок. Подейкують, що одна польська пані, яка жила в колонії Броніславівка, тяжко захворіла. Селяни порадили її слугам зібрати барвінку і зробити з нього відвар.

І справді, після кількох днів вживання барвінкового зілля, жінці стало легше. Вона вийшла на подвір'я і, побачивши квіти, прошепотіла: «Це – квітка життя... тут і мій дім».

Коли згодом село отримало нову назву, старожили були впевнені, що не випадково його нарекли Барвінком, адже саме ця квітка врятувала життя, об'єднала людей і стала символом невмирущої краси та сили природи Волинського краю.

Таким чином, село Барвінок має багатозарову історію, що поєднує природні символи, колонізаційні процеси та місцевий фольклор.

село Білосток

Перша писемна згадка про село Білосток датована 1528 роком [68].

Поселення розташоване в межах Волинського плато, у мальовничій долині річки Чорногузка, яка перетинає його центральну частину. Це маловодна, але важлива для місцевого природного балансу притока, яка формує численні джерела й потічки, зокрема біля підніжжя одного з найвиразніших геоморфологічних елементів села – високого пагорба, що здіймається у самому серці населеного пункту.

Особливої уваги заслуговує пагорб з білої глини, який є як геологічною, так і історичною домінантою місцевості. Саме на ньому розташована старовинна сільська церква, а під пагорбом витікає джерело з чистою водою, яке з давніх-давен шанувалося місцевими мешканцями як святе.

Назва села Білостік, ймовірно, походить від двох слів: «білий» і «сток». У староукраїнській та польській мовах слово «сток» могло означати місце злиття вод або схил, а «білий» – відображати природні особливості місцевості, наприклад, світлий пісок, крейдяні пагорби або вапнякові породи [23].

Також можлива версія походження назви від однойменного польського міста Білосток, що може свідчити про переселення мешканців або вплив польської шляхти на розвиток поселення.

У своїй книзі Гуртовий Г. пише про походження назви так: «Та найбільш примітне це місце отими тисячами джерел з кришталево чистою водою. Течуть вони з-під храмової гори Городища. Водиця в них здається білою від крейдяного дна, а зачерпнеш кухлем – свіжість, здоров'я в ній. Ці джерела віками несуть води до річки, через яку люди в незапам'ятні часи вимостили греблю-гать, щоб і ставок був, і млин водяний, і переїзд. Через джерела і поселення люди назвали місце Білим Стоком, що пізніше перейшло в Білосток» [13].

В центрі села є високий пагорб, на якому збудована церква. Сам пагорб із білої глини, а під ним б'є джерело, яке утворює потік. Тому і

село отримало назву «Білий стік», яка трансформувалася у Білосток [19].

Легенда про походження села Білосток

Кажуть, що колись на місці теперішнього села був густий ліс, а серед нього – самотній пагорб, білий-білий, мов зітканий із снігу. Пастухи, які випасали тут худобу, першими помітили, що під горбом з-під землі б'є джерело, яке не пересихає ні влітку, ні взимку.

Одного разу до джерела прийшла дівчина, яка не могла говорити. Вона вмилася водою і в ту ж мить змогла заговорити, мов дар зцілення осінив її. Люди назвали джерело святим і вирішили збудувати церкву на пагорбі, щоб подякувати Богові за чудо.

Коли запитували, де саме воно трапилось, відповідали: «Там, де білий стік», бо вода витікала зі світлого глинистого узвишшя. З часом назву скоротили і село назвали Білосток.

Таким чином, назва села Білосток відображає природні особливості місцевості.

село Буяни (Буяні, Буян)

Перша писемна згадка про село Буяни датована 1455 роком [86].

Поселення розташоване в басейні річки Серна, однієї з правих приток річки Стир, що протікає Волинською височиною. Географічно село розміщене на рівнинній, частково зволоженій місцевості з родючими ґрунтами, що історично сприяли сільськогосподарському розвитку. Поблизу села збереглися залишки давніх заплав і заболочених ділянок, що відігравали роль природного захисту та ресурсу для мешканців. Річка Серна забезпечувала мешканців водою, рибою та сприяла розвитку дрібного млинарства.

Етимологічне походження слова «буян» у давньослов'янській мові означало «родюча, багата земля», що могло вказувати на сприятливі умови для землеробства в цьому регіоні [23].

Історичне походження назви, можливо, походить від дружинників або вільних воїнів, які «буянили» (тобто вели активний, незалежний спосіб життя) і не підкорялися місцевим феодалам.

Природне походження слова «буян» у староукраїнській мові могло означати «місце, заросле буйною рослинністю».

Дослідження Кихтюк В. свідчать, що Буяні – місце, де росли буйні зарослі, різнодерев'я, буяла рослинність [19].

Проте деякі науковці вважають, що назва села походить від прізвища чи імені Буян, у перекладі іноді звуть Боянчик, тобто музикант-співець.

Легенда про походження назви села Буяни

За переказами старожилів, колись на цій землі були дикі луки й ліси, які навесні так буйно розквітали, що здалеку здавалися морем квітів. Оселилися тут переселенці, шукаючи спокою після воєнних спустошень. Коли вони вперше побачили, як природа навколо «буяє», не могли стримати подиву.

Старий дід Андрій, що був серед перших, вигукнув:

– Отут і оселимось! Тут буяє саме життя – не те, що пустка!

Так і стали люди називати поселення Буян. А вже з роками воно перетворилося на Буяни, бо поселення росло, як і все навколо – буйно, вільно, щедро.

Таким чином, назва села Буяни пов'язана з природними особливостями місцевості.

село Верхи (колонія Старі Верхи)

Хронологія заснування села Верхи залишається невстановленою. У 1906 році колонія Старі Верхи входила до Торчинської волості Луцького повіту Волинської губернії [86].

Поселення, знане також як Старі Верхи, розташоване на підвищеній частині місцевості, що вирізняється невеликими горбами, сухими пасмами між заболоченими ділянками. Історично місце мало вигідне стратегічне положення – з «верхів» було видно довколишні території, а тому поселення слугувало природним спостережним пунктом і захистом.

Землі тут придатні до землеробства, а ліси, що оточували село, постачали деревину й дичину. У давнину поблизу могли пролягати торовані шляхи до інших поселень, а також сезонні річкові стежки.

Назва села Верхи може бути пов'язана з його географічним розташуванням. Слово «верхи» означає підвищену місцевість або пагорби, що характерно для багатьох населених пунктів, розташованих на височинах [23].

Назва Старі Верхи виникла з потреби розрізнення між давнім ядром поселення та новими частинами або переселенськими колоніями, які з часом формувалися поруч. Така топонімічна диференціація була звичною для Волинського краю в XIX–XX століттях.

Легенда про походження села Верхи

Колись давно по цих землях ходили поселенці в пошуках місця, де оселитися. Йшли вони низинами, через багна і болота, аж поки не натрапили на підвищення – сухе, сонячне, із краєвидом на всю округу.

Старійшина, оглянувши місцевість, мовив:

– Тут ми будемо на верхах, над усім світом. Тут і побудуємо хати, і поставимо хрест.

Кажуть, коли звели першу церкву, з її дзвіниці можна було побачити далі, ніж з будь-якого іншого села.

Так і залишилася назва – Верхи, бо стоїть село вище, гордо і видимо здалеку.

Таким чином, назва села Верхи, ймовірно, походить від його географічного положення на підвищеній місцевості.

село Веселе **(Борятин, Боратин)**

Хронологія заснування села Веселе залишається невстановленою. У 1906 році в історичних документах згадується село Борятин, яке до 1964 році носило назву Боратин. У 1964 році воно отримало нову назву Веселе [86].

Поселення, колишній Борятин (Боратин), розташоване на родючих ґрунтах. Рельєф місцевості порівняно рівнинний, із м'якими хвилями пагорбів, які забезпечують природне водовідведення, що сприяло землеробству. Через село або неподалік протікають дрібні водні артерії, притоки річки Стир, що створювали сприятливі умови для ведення господарства.

Оточена лісосмугами та луками, місцевість приваблювала поселенців ще в давні часи, адже поєднувала безпечне розташування з достатком природних ресурсів.

Назва Борятин (Боратин), яка побутувала до 1964 року, можливо, походить від антропоніма, імені або прізвища засновника чи першого власника поселення (Борат, Борят), що було досить типовим явищем у давньоукраїнській та польській традиції ойконіміки [23].

Існують також версії, що назва пов'язана з лісистою місцевістю (бір або біряти – рубати ліс).

У 1964 році село перейменували на Веселе, ймовірно, в дусі радянської топонімічної політики, яка часто надавала нові «оптимістичні» назви для вираження нового соціалістичного життя. Назва «Веселе» закріпилася за населеним пунктом завдяки його розташуванню в гарній, сонячній місцевості та доброзичливому характеру мешканців.

Легенда про походження назви села Веселе

Оповідують старожили, що коли село ще називалося Борятином, у ньому жила дівчина на ім'я Веселина. Була вона не тільки красунею, а й душею всього села. Її сміх лунав на весь двір, пісні дзвеніли з ранку до вечора, навіть у найтяжчі роки в неї вистачало сил підбадьорити сусідів.

Одного року село спіткала велика повінь. Люди були змучені і похмурі, але Веселина кожного ранку приходила до берега й співала над водою. Вода потроху відступила, селяни знову взялися до праці.

– Справжнє у нас село – веселе, – сказав дід Андрій. – Бо якби не ця дівчина, то й душа б у всіх пропала.

Так і стали згодом називати село Веселе, на згадку про силу людської надії і світло в серці, що перемагає будь-яку неgodу.

Таким чином, назва села Веселе має символічний характер і відображає позитивні риси місцевості або дух її жителів. Попередні назви Борятин та Боратин вказують на можливий зв'язок із

природними умовами (ліси, поля) або особовими іменами засновників поселення.

село Воютин

Перша писемна згадка про село Воютин датована 1483 роком, коли Микиту і Василя Гулевичів з Воютина викликали до Львова для суду у земельній справі [19].

Поселення розташоване на мальовничому березі річки Черногузки, однієї з малих приток волинських водних артерій. Місцевість має плавний рельєф із помірним підвищенням, яке захищає село від затоплень. Річка забезпечує м'який мікроклімат і родючі ґрунти, придатні для вирощування зернових і городини.

Оточення лісами, заплавами та водно-болотними угіддями формувало сприятливе середовище для заснування поселення ще в давні часи. Саме річка Черногузка відігравала важливу роль як джерело води, місце риболовлі, а також як природний шлях сполучення.

Назва Воютин має, найімовірніше, антропонімічне походження. Історики пов'язують її з давньоруським іменем або прізвищем Войт (у значенні «староста» або «представник влади» у польсько-литовський період) [23].

Воютин має глибокі зв'язки з історією волинської шляхти. Саме тут розташовувалася резиденція однієї з гілок знатного роду Гулевичів – Гулевич-Воютинських. Цей рід походив від Федора (в чернецтві Феодосія) Зброховича-Гулевича-Воютинського, визначного представника православної волинської еліти. Гулевичі-Воютинські відігравали помітну роль у політичному та церковному житті краю. Їхня маєтність у Воютині стала не лише осередком господарського життя, а й культурним та духовним центром у XVI–XVII століттях. Саме з цим родом пов'язується цілий пласт волинської історії у добу Речі Посполитої [19].

Легенда про Воютина

У давні часи цими землями володів мудрий і відважний староста на ім'я Вой, який першим розчистив лісову місцевість біля річки

Чорногузка. Його громада збудувала укріплення, хати, млин, а сам Вой став символом захисту й правди. Та прийшла на Волинську землю навала. У вирішальній битві Вой віддав своє життя, обороняючи село. На його честь поселення нарекли Воютин.

Старі люди казали, що у тихі вечори біля річки й нині можна почути кінський тупіт, то дух Воя оберігає свою землю.

Таким чином, назва села Воютин має антропонімічне походження.

село Гать

Перша писемна згадка про село Гать датована 1799 роком [86].

Поселення розташоване в долині річки Чорногузка, на території з мішаним ландшафтом, чергуванням болотистих ділянок із невисокими підвищеннями. Чорногузка, хоч і невелика за течією, відігравала важливу роль у господарському житті населення, служила джерелом води, риби, торфу, а вздовж її берегів формувалися природні перепони, які ускладнювали пересування, особливо у весняну повінь.

Назва села Гать має чітке функціональне походження й пов'язана з топографією та потребами перших поселенців. Слово «гать» в українській мові означає насип або дерев'яний настил (поміст), прокладений через болото або водойму, щоб зробити місце прохідним [23].

За місцевим переказом, саме така дерев'яна гать була зведена для переправи через річку Чорногузку, що і дало назву новоутвореному поселенню [74].

Цей тип ойконіма відображає типову ситуацію для регіону, багато сіл виникали на межі непрохідних боліт або в місцях, де необхідно було влаштовувати тимчасові або постійні переправи.

Легенда про дерев'яну гать

Колись тут була непролазна болотиста місцевість. Подорожні, що мандрували до Луцька чи з нього, мусили довго шукати брід або наражалися на небезпеку, забрівши у глибокі трясовини. Один із

місцевих чабанів, на ім'я Остап, змайстрував із дубових колод широку гать, яка дозволила людям безпечно переходити річку.

Кажуть, що саме з того часу й закріпилася за цим місцем назва – Гать, а сам Остап став першим старостою новоствореного поселення.

Таким чином, назва села Гать тісно пов'язана з географічною необхідністю та винахідливістю перших мешканців.

село Горзвин (Горвин, Ордзвін)

Перша писемна згадка про село Горзвин датована 1545 роком, яке належало панам Горзвинським [19].

Поселення розташоване на прибережжі річки Чорногузка, невеликої, проте важливої водної артерії регіону. Ландшафт навколо села характеризується хвилястою рівниною з легким підвищенням, яке, за переказами, могло слугувати місцем давнього городища. Річка забезпечувала жителів водою, рибою та природним захистом у скрутні часи. Завдяки своєму стратегічному розміщенню неподалік лісів і на підвищенні, село відігравало важливу оборонну функцію у середньовіччі.

Географічний аспект назви села Горзвин може походити від природних особливостей місцевості. Назва «Горзвин» може мати корінь «гор-», що вказує на місце на горі або поблизу гори. Це також може бути пов'язано з термінами, що позначають «пагорб» або «височина» [23].

Існує припущення, що друга частина назви – «звін» може бути пов'язана з терміном, що вказує на звук або шум, наприклад, дзвін (як у значенні дзвону або звуку природи).

Народна етимологія виводить назву Горзвин із поєднання двох слів: «гора» та «дзвін». За переказами, на підвищенні поблизу села колись стояло дерев'яне укріплення, своєрідне городище, де знаходився дзвін, що бив на сполох, попереджаючи мешканців про небезпеку. Звідси – «гора дзвону», або «гордзвін», що згодом фонетично трансформувалося в Горзвин [74].

Легенда про дзвін на сполох

У сиву давнину, коли край ще боронили дерев'яні укріплення, на високій горі над Черногузкою стояла сторожова вежа. При ній – великий дзвін, відлитий майстрами з Холмщини. Коли надходила небезпека, з лісу сунули ворожі орди чи розбійники, дзвін лунав на всю округу. Особливо страшним був напад у 1500 році, коли татарський загін спалив кілька поселень навколо. Дзвін тоді врятував жителів Горзвина, вони встигли сховатися у лісових нетрях.

Кажуть, що дзвін зник під час одного з таких нападів, його втопили в річці, аби ворог не забрав святиню. Іноді, у великі свята, коли тумани плывуть низом, чути, як десь із глибини річки озивається приглушений передзвін...

Таким чином, село Горзвин (Горвин, Ордзвін) має назву, яка відображає як природні особливості місцевості (підвищена територія, орієнтир), так і легендарне походження.

село Городині

Перша писемна згадка про село Городини датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване в лісостеповій зоні, в межах типової волинської рівнини. Навколишні землі багаті на родючі ґрунти, зручні для землеробства й садівництва. Поблизу проходять малі струмки й заболочені ділянки, які в минулому могли використовуватися як природні захисні бар'єри. Місцевість довкола вкрита мозаїкою лісів, полів і невеликих лук.

Назва села Городині, ймовірно, має зв'язок зі словом «город» або «городище», що вказує на те, що це місце могло бути розташоване на території стародавнього укріпленого поселення або фортеці [23]. В Україні слово «город» зазвичай асоціюється з оборонними укріпленнями, де в давнину люди будували житло, захищаючись від нападів.

Також є версія, що назва може бути пов'язана з давньоруським словом «городини», яке вказує на місце або територію, де відбувалася активність людей, пов'язана з городництвом або іншим заняттям, що вимагає обробки землі.

З іншого боку, є ймовірність, що назва села пов'язана з іменем засновника або родового імені (наприклад, родина Городин). У стародавній Україні часто села отримували назви на основі імен людей, які засновували поселення або володіли землями.

За народними переказами, назва походить від слова городи, так називали ділянки землі [19].

Легенда про дівчину Городину

Колись дуже давно, коли Волинською землею ще ходили дикі звірі, а в лісах оселялися духи дерев, на місці нинішнього села стояло лише кілька хуторів, розкиданих поміж пагорбів і струмків. У ті часи жила тут дівчина на ім'я Городина, вродлива, працьовита і серцем добра. Кажуть, вона вміла вирощувати овочі такі смачні, що навіть лісовики вночі сходили з дерев і крадькома зривали з її грядок стиглі гарбузи та солодку моркву.

Але був у тій місцевості неспокій – періодично налітали кочівники, палили хати, забирали в полон людей. Та коли чергова навала насувалася, саме Городина першою здійняла тривогу, піднялася на високий пагорб, де стояло старе дерев'яне городище, й запалила ватру, яка мала бути сигналом небезпеки. Люди встигли сховатися в лісі, а завдяки її мужності село врятувалося.

За це її прозвали «Городиня-захисниця». Кажуть, у ту ніч зірки світили особливо яскраво, а коли ворог відступив, на пагорбі, де палала ватра, несподівано зацвіли квіти, які не в'януть і досі.

Згодом люди повернулися і на знак пошани вирішили назвати поселення її ім'ям – Городині. І нині, коли вітер колише трави на пагорбі, місцеві старожили шепочуть: «То Городина дякує, що її пам'ятають...».

Таким чином, назва села Городині, ймовірно, походить від слова «город» або пов'язана з укріпленими поселеннями часів Київської Русі.

село Дубичанське (хутір Ліс-Куля)

Хронологія заснування села Дубичанське залишається невстановленою. Згідно досліджень Мельничук О., село Дубичанське було засноване у XX столітті. У 1929, коли Волинська земля перебувала у складі Другої Речі Посполитої, тут встановили пам'ятник Леопольдові Кулі, герою боротьби за польську державність, який загинув неподалік цього села у 1919 році. Село назвали його іменем у 1932 році. Але в Указі Президії ВР УРСР від 7 червня 1946 р. «Про збереження історичних найменувань та уточнення і впорядкування існуючих назв сілрад і населених пунктів Волинської області» його назва зазначена як хутір Ліс-Куля [86].

Поселення, яке донедавна існувало під назвою Ліс-Куля, розташоване на лівому березі річки Серна. Географічно місцевість відзначається переважанням лісостепових ландшафтів, зокрема, дубових та соснових масивів, від яких, ймовірно, пішла сучасна назва села.

Річка Серна, хоч і невелика за розмірами, має велике значення для природного балансу регіону, вона формує систему заболочених заплав, що живлять навколишню флору та сприяють збереженню біорізноманіття. Ці болота та ліси стали природним прихистком для місцевого населення у буремні історичні періоди.

Назва села Дубичанське безпосередньо пов'язана з деревом дуб, яке вважається символом сили, надійності та довголіття [23]. Це дерево часто асоціюють з лісовими масивами, що могли бути характерними для цього регіону, або з наявністю значних дубових лісів поблизу. Назва, ймовірно, вказує на територію, де росли дуби, або на наявність дубового лісу.

Легенда про кулю в лісі

Колись, коли над краєм ще вирували фронти і курявою здійснювались полки чужинців, саме в лісі, де нині стоїть село Дубичанське, трапилась подія, яка назавжди змінила долю цієї місцини.

Старі люди розповідали, що після бою, який пронісся цим краєм наче буря, у лісі, залишився поранений солдат. Його ім'я було невідоме, бо ніхто не зміг його врятувати. Але біля дуба, під яким він спочивав у своїх останніх хвиликах, в землю вгрузла золота куля, прикрашена символами – хрестом і серцем. Кажуть, це була незвичайна зброя, а клятва й оберіг, яку солдат отримав від матері, щоб пам'ятав про любов і прощення навіть на війні.

Минали роки, про війну забули. Проте одного разу пастушки, що гнали череду вздовж Серни, побачили, як у сонячному промінні під дубом блиснуло щось яскраве. Це була та сама куля. Відтоді люди почали казати: «Це ліс не простий – це Ліс-Куля, тут кров і пам'ять живуть разом».

Коли в 1929 році встановили пам'ятник Леопольдові Кулі, старожили тільки хитали головами: «То, певно, він і є той солдат з кулею під серцем...».

Таким чином, назва села Дубичанське відображає його глибокий зв'язок із природою та історичну спадщину регіону.

село Жуковець

Перша писемна згадка про село Жуковець датована 1545 роком [86].

Поселення розташоване в межах природно-лісової зони, характерної для цієї частини регіону. Географічно місцевість села рівнинна, з незначними підвищеннями, вкритими луками, перелісками та полями. Поблизу села протікає кілька дрібних струмків, які в давнину були притоками більшого водного шляху, пов'язаного з річковою системою Стоходу.

Ґрунти в околицях дерново-підзолисті, з домішками суглинків, що робить місцевість придатною для землеробства. Ліси поблизу складаються переважно з дуба, клена та сосни, з густим підліском із ліщини, ожини й папороті.

Антропонімічне походження назви села Жуковець може виникнути від особового імені або прізвища «Жуков» [23]. У

середньовічній топоніміці часто називали поселення за родовими іменами перших поселенців або їхніх ватажків. «Жуковець» може означати «поселення, засноване людьми роду Жукових», що символізує спадкову приналежність до певного родового кола.

Природне походження назви може бути пов'язане зі словом «жук». За деякими переказами, на території, де пізніше виникло село, було багато жуків, що, можливо, стало характерною природною особливістю місцевості.

Проте, антропонімічна версія видається більш ймовірною для регіону.

Легенда про княжого бортника Жука

Колись, у сиву давнину, коли ця земля ще була вкрита дрімучими лісами, тут оселився самотник на ім'я Жук. За переказами, він був княжим бортником, тобто доглядав за дикими бджолами й збирав мед для княжого двору. Оселився Жук біля великого дуба, в дуплі якого мешкала рідкісна порода лісових бджіл.

Він був не просто збирачем меду, люди казали, що вмів розумітися з бджолами, говорив до них лагідно, а ті ніколи його не жалили. Його мед вважався цілющим, адже ним лікували рани й хвороби, ним натирали дітей, щоб не хворіли.

Одного разу на край напали загарбники. Ворог підступив до лісу, тоді Жук наказав своїм бджолам берегти землю. І сталося диво – як тільки нападники підійшли до дуба, звідти вирвалися рої і налетіли на них. Бджоли гнали їх аж до річки, а Жук стояв і тримав у руках запалену гілку дуба – знак сили й оберегу.

Після того місцеві люди називали поселення Жуковець, на честь Жука-бортника, захисника і медового чародія, а великий дуб ще довго стояв на околиці як пам'ятка давніх подій.

Таким чином, назва села Жуковець має антропонімічне походження.

село Кошів (Кошовград)

Перша писемна згадка про село Кошів датована 1577 роком [86].

Поселення, відоме також під старовинною назвою Кошовград, розташоване поблизу мальовничої річки Чорногузка, притоки Стиру. Місцевість характеризується невисокими хвилястими пагорбами, родючими ґрунтами та мозаїкою лісо-лучних ландшафтів.

Поруч із селом збереглися залишки старовинного укріплення, яке місцеві називають «градом», за переказами, саме тут стояла оборонна лінія під час міжусобиць литовсько-польського періоду. Річка Чорногузка, з численними джерелами й заболоченими заплавами, слугувала не тільки природним захистом, а й джерелом життя: давала воду, рибу та багаті луки для випасу худоби.

Назва села Кошів може бути похідною від слова «кош», яке в старослов'янській мові позначало «скриня» для зберігання зерна [23].

Антропонімічне походження назви, найбільш імовірно, походить від особового імені або прізвища засновника чи ранніх поселенців, наприклад, «Кош» або «Коша». У середньовічній топоніміці часто називали села за іменами або родовими назвами, що свідчить про приналежність місцевого населення до певного роду. У 1631 році локаційно-магдебурзький привілей одержав Я. Кошовський [86].

Проте, серед науковців існує ще дві версії щодо назви села. Перша версія свідчить про те, що по сучасній території села Кошів проходили кочівники (кошові козаки). Один з них, на прізвище Кошовський поселився на березі річки Чорногузка і від його прізвища пішла назва села.

Наступна версія вказує, що назва Кошів походить від прізвища пана Кошовського, який жив у селі Ланів і мав маєтки на території села Кошів [19].

Легенда про Кошовград

У часи, коли край потерпав від частих нападів татарських орд, між пагорбами біля річки Чорногузки оселилася громада втікачів із Поділля. Вони збудували на узвишші дерев'яне укріплення з вежами,

ровом і частоколом. Очолив громаду відважний воїн на ім'я Кош, що мав козацьке походження і був знаний за хоробрість і справедливість.

Село отримало назву Кошовград, від поєднання імені свого очільника Коша та слова град, тобто «місто» чи «фортеця». Звідси він обороняв околиці, приймав усіх утікачів і збудував громаду, де кожен мав рівні права й обов'язки.

Коли ординці прийшли під село, Кош не здався. Кажуть, що під час останнього бою він загинув, але не дав ворогу захопити поселення. Після тієї події село почали називати коротко – Кошів, але пам'ять про його засновника живе досі в назві і спогадах.

Таким чином, назва села Кошів є залишком давнього топоніма, що пов'язаний або з особовим ім'ям, або з військовою структурою козацького типу – «кошем».

село Михайлівка

Хронологія заснування села Михайлівка залишається невстановленою. В 1906 році колонія Михайловка входила до Щуринської волості Луцького повіту [86].

Поселення розташоване серед невисоких пагорбів, полів і лісових масивів. Поблизу села проходять невеликі притоки річки Серна, які у весняний період формують заболочені ділянки з природними джерелами.

Місцевість сприятлива для землеробства, зокрема вирощування зернових культур. Довколишні ліси та луки багаті на лікарські рослини, гриби та дичину. Михайлівка має класичну забудову лінійного типу, що простягається вздовж польової дороги, збережену з XIX століття.

Назва села Михайлівка, ймовірно, походить від християнського імені Михайло, а зокрема, на честь Архангела Михаїла, небесного покровителя воїнів і захисника правди [23].

За місцевим переказом, колись у цих краях оселилася громада втікачів з правобережної України. Щоб захиститися від татарських

набігів, люди збудували дерев'яну капличку й назвали поселення Михайлівкою, в надії, що архангел охоронятиме їхній дім.

Легенда про небесного вершника

Колись у Михайлівці, як згадують старі люди, стояв дерев'яний храм, присвячений Архангелу Михаїлу. Під час однієї жахливої бурі, коли село охопили пожежі й грім, місцеві жителі побачили на небі вершника у срібному сяйві з мечем у руці. Гроза раптово вщухла, а вогонь сам згас, не знищивши жодної оселі.

Відтоді вважається, що сам Архангел Михаїл охороняє село. Кожного року на свято Михайла селяни ставлять свічки в полі та читають молитву подяки. Кажуть, якщо у той день з'явиться веселка – це знак, що Михаїл досі несе свій меч над Михайлівкою.

Таким чином, назва села Михайлівка є прикладом антропонімного ойконіма.

село Романів

Хронологія заснування села Романів залишається невстановленою. У 1906 році колонія Романів входила до Щуринської волості Луцького повіту Волинської губернії [86].

Поселення розташоване серед пологих пагорбів і сільськогосподарських угідь. Поблизу села проходять невеликі струмки, що належать до басейну річки Черногузка, а далі впадають у Серну. Місцевість навколо – чергування полів, лісосмуг і лук, що створює сприятливі умови для традиційного господарства.

Клімат м'який, з достатньою кількістю опадів, ґрунти переважно дерново-підзолисті, що дозволяють вирощувати жито, картоплю, цукрові буряки та інші культури.

Назва села Романів виводиться з антропоніма Роман, імені, поширеного на українських землях ще з княжих часів [23]. Імовірно, першим осадчим або власником цих земель був чоловік на ім'я Роман. Така форма назви типова для Волинського краю, де в багатьох випадках

поселення отримували назви від імені першого поселенця або місцевого шляхтича.

Легенда про осадчого Романа

У народі збереглася легенда, що село заснував воїн Роман, котрий після битви з татарами поблизу Луцька, залишив військову службу й оселився на тихих пагорбах серед дубових гайків. Його вразила тиша й краса долини, де сьогодні стоїть село.

Кажуть, він привіз із собою ікону святого Романа Сладкопівця, яку згодом поставив у дерев'яній каплиці. За переказами, ця ікона врятувала поселення від пожежі в середині XVIII століття. Полум'я зупинилося просто перед капличкою. Відтоді ім'я Романа стало не тільки символом заснування села, а й оберегом для його мешканців.

Таким чином, назва села Романів належить до поширеного шару антропонімних ойконімів Волинської області.

село Садів

Перша писемна згадка про село Садів датована 1284 роком, коли володимирський князь Володимир Василькович записує Садів своїй дружині разом із Сомином [19].

Поселення знаходиться поблизу річки Черногузка, лівої притоки річки Стир. Вона є важливою складовою місцевої гідромережі й забезпечує село водними ресурсами для побутових і господарських потреб. Рельєф місцевості рівнинний із незначними підвищеннями, характерний для Волинської височини.

Біля села ростуть фруктові сади, які в минулому займали значну територію. На північ від села тягнуться сільськогосподарські угіддя, лісові масиви і заплавні луки. Цей ландшафт формує сприятливі умови для традиційного землеробства.

Назва села Садів пов'язується з родючими землями та великою кількістю фруктових садів, які тут вирощували ще в XIX столітті. Назва

вказує на характер місцевого господарювання та підкреслює важливість садівництва для економіки села.

Це топонім аграрного типу, що відображає прямий зв'язок з ландшафтом і видом діяльності мешканців. Схожі назви зустрічаються й в інших регіонах України (наприклад, Сади, Садов, Садове).

Легенда про яблуневий сад, що врятував село

Колись, багато століть тому, коли ще не було самого села, на цьому місці був дикий луг і невеликий гай. Легенда розповідає, що саме тут зупинився на відпочинок загін козаків, які поверталися з походу. Втомлені, але щасливі, вони поставили курені та кілька днів прожили на цій благословенній землі.

Серед козаків був один старий отаман на ім'я Мирон, знаний не лише як воїн, а й як добрий садівник. Після кожного походу він сіяв насіння або садив дерево – «щоб з війни хоч щось живе залишалося», як він казав.

Тут, у долині біля Чорногузки, Мирон посадив десятки яблунь, груш, слив. І перед відходом сказав: «Хай росте цей сад і захищає тих, хто тут житиме. Бо, де дерево росте, там меч тупиться».

Минуло багато років. На місці гайка з'явилося поселення. Люди дбали про сад, що залишився ще від козаків. Дерева плодоносили так щедро, що сад виглядав, немов райський: навесні цвів біло-рожевим маревом, а восени вкривався рясними плодами. Люди шанували ці дерева як святиню.

Та одного разу, у часи Другої світової війни, на село рушила ворожа колона. Жінки з дітьми втекли до лісу, а чоловіки залишились ховати найцінніше. І от тоді сталося диво: над садом піднявся густий туман, ніби яблуневий цвіт упав із неба посеред осені. Здавалося, що сам сад ожив. Гілки шуміли, дерева скрипіли, мов шепотіли молитву.

Вороги, підійшовши до того місця, раптом втратили орієнтир. Серед білого марева все зникало: дорога, хати, самі люди. Колона пішла в обхід, нікого не знайшовши. А коли селяни повернулися, все було цілим, ніби нічого не трапилось.

Відтоді село почали називати Садів, на честь того чарівного саду, який врятував їх від смерті. Люди кажуть, що сад той не звичайний, він живий. Якщо доторкнутися до найстарішої яблуні, можна відчути тепло, що йде з-під кори, ніби в дереві ще живе пам'ять про старого козака Мирона і його благословення.

Таким чином, назва села Садів є прикладом природно-обумовленої ойконіміки, адже назва та географія тісно пов'язані з аграрною історією поселення, зокрема садівництвом, одним із основ господарювання Волинського краю.

село Сарнівка (Литва)

Перша писемна згадка про село Сарнівка датована 1570 роком, яке до 1950 року мало назву Литва [86].

Поселення розташоване на мальовничому узвишші, поблизу річки Серна, яка є притокою річки Стир. Саме вона визначила особливості ландшафту: у долині річки сформувалися заболочені луки, а вище – сільськогосподарські угіддя й невеликі лісові масиви.

Річка Серна має повільну течію та численні вигини, у весняний період часто розливається, утворюючи багаті заплави, які сприяють розвитку лугової флори і забезпечують водопій для тварин. У давнину саме на цих землях були зручні місця для поселення – достаток води, родючий ґрунт і близькість лісу створювали ідеальні умови для ведення натурального господарства.

Рельєф з невеликими пагорбами, вкритими сосновим лісом і вербовими заростями у низинах.

Походження назви села Сарнівка можна пояснити через кілька можливих версій, ґрунтуючись на історичних джерелах та місцевих легендах. Назва «Литва» може бути пов'язана з історичною реальністю, коли на території сучасної України в середні століття жили племена, що мали зв'язки з Литвою. Існує версія, що це село могло бути засноване чи заселено людьми, які походили з Литви або мали зв'язки з литовськими землями. Це пояснюється тим, що на території Волинського краю часто зустрічались литовці, особливо у часи Великого князівства Литовського.

Назва «Сарнівка» може мати зв'язок із природними особливостями місцевості. Можливо, це село виникло в місці, де водилися сарни або це місце було популярним серед мисливців на цих тварин. В такому разі назва села може бути утворена від імені тварини

«сарна», що є поширеним елементом назви для населених пунктів, розташованих у лісистих або лісостепових зонах [23].

У 1950 році село було перейменоване з Литви на Сарнівку, що може свідчити про зміну етнічної або адміністративної складової. Можливо, перейменування було зумовлено необхідністю адаптації ідентичності села до нових політичних реалій, де слово «Литва» могло мати контекст певного національного або політичного напруження, а назва «Сарнівка» стала більш нейтральною.

Згідно тверджень науковців, назва села походить від поселення тут литовців ще у князівські часи. Нова назва – від назви річки Серна, що протікає біля села.

Легенда про дівчину-сарну

Давним-давно, коли Волинські землі були вкриті суцільними пралісами, а річки були глибокими й чистими, в урочищі, де нині тече Серна, жила вродлива дівчина на ім'я Лада. Вона була донькою старого лісника і зналася на травах, знахарстві, знала мову птахів і звірів. Але не тільки люди приходили до неї по допомогу. Дикі тварини не боялися її, особливо сарни, які часто ходили пити воду разом із нею до річки.

Однак одного дня в ліс прийшли чужинці, загін мисливців, що не мали жалю до лісу й усього живого. Вони поставили пастки й натягнули луки. Лада, дізнавшись про це, вийшла на галявину, куди мали прийти сарни, і простягнула руки до неба з молитвою: «Хай моє тіло стане захистом для звіра. Хай зупиниться зло там, де проллється моя кров».

У ту ж мить вона перетворилася на сарну білосніжну, з очима, повними людського болю. Мисливці вистрелили, але стріли лише пройшли крізь тінь. Відтоді біла сарна з'являється на березі річки перед кожною великою бідой як застереження.

Кажуть, що річка Серна з того часу отримала свою назву, а люди, які оселилися поруч, стали звати поселенням Сарнівка, на пам'ять про ту, хто з любові до лісу пожертвувала собою.

Таким чином, назва села Сарнівка походить від назви річки Серна, яка протікає біля села.

село Скірче (Скорче, Скурче)

Перша писемна згадка про село Скірче датована 1609 роком [86].

Поселення, у минулому також знане як Скорче чи Скурче, розташоване у мальовничій долині. Через село протікає річка Безіменна, вузький, але життєдайний потік, який живиться джерелами з навколишніх пагорбів і заболочених низин. Ця невелика водна артерія є важливою для місцевої екосистеми, адже вона створює сприятливе середовище для лугової рослинності, слугує джерелом водопою для сільськогосподарських тварин, а також живить навколишні ґрунти.

Сама долина, в якій розташоване село, має сприятливий мікроклімат. Завдяки природному рельєфу, Скірче захищене від сильних вітрів, а зволожені ґрунти сприяють росту врожайних садів і городів. Поблизу долини трапляються поодинокі ділянки мішаного лісу з дубами, ясенами та кленами. У минулому ці ліси були значно густішими і служили джерелом як паливних, так і будівельних матеріалів.

Назва села Скірче має кілька можливих витоків. За місцевими переказами, колись ця територія була вкрита густими лісами та чагарниками. Щоб звільнити землю під поселення, перші поселенці змушені були довго корчувати дерева та кущі. Звідси й пішла назва: «Скірче» – від «скірчувати», тобто викорчувувати.

Деякі мешканці пояснюють назву як похідну від польського слова *skurcze* (множина від *skurcz*), що означає щось криве, незграбне або деформоване [38]. Це міг бути натяк на викривлену форму долини, незручність для проїзду чи несприятливі умови для поселення у давні часи.

Також існує варіант народної етимології, який пов'язує назву із прикметником «скурчений», той, що згорблений, стиснутий, схований, що знову ж таки вказує на географічне «стиснуте» розташування села в глибокій долині.

Легенда про Скурчану долину

У сиву давнину місце, де нині Скірче, вкрите було диким лісом. Казали, що в лісі мешкає дух старого лісника, якого люди прозвали Скурчем. Він не любив непроханих гостей, а ті, хто рубав дерева або ловив звірів без дозволу, поверталися додому зі скрученими руками чи ногами і не могли працювати тижнями.

Одного разу на ці землі прийшла родина втікачів, молоде подружжя з дітьми, що шукало притулку від панського гніту. Вони поставили хату біля річки й стали жити скромно, садили город, не рубали лісу, дякували за кожен урожай. Побачив це Скурч і благословив їх, біля хати забило нове джерело, а поля стали родючими.

Так поселення почало розростатися, а згодом люди стали називати цю місцину Скурчею долиною, а село Скурче, яке з часом трансформувалося у Скірче.

«Той, хто з природою в злагоді, завжди матиме дах над головою», – казали старі.

Таким чином, назва села Скірче може бути пов'язана як з природними особливостями місцевості, так і з історичними чи міфологічними факторами.

село Смолигів

Перша писемна згадка про село Смолигів датована 1570 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Серна, невеликої, але історично значущої водної артерії, що протікає крізь низинні ландшафти. Річка Серна відіграє ключову роль у формуванні природного середовища Смолигова. Її повільна течія, численні стариці та заболочені береги створюють сприятливі умови для формування специфічного мікроклімату: вологого, помірно-теплого, з високою насиченістю ґрунтів органічними речовинами. Луки та перелоги, які

простягаються вздовж Серни, слугують традиційними місцями випасу худоби й заготівлі сіна.

Поблизу села простягаються мішані ліси, з переважанням дуба, вільхи та сосни, які здавна використовувалися селянами для паливних потреб, а також як джерело промислової сировини (смоли, деревини). Саме від слова «смола», за однією з народних етимологічних версій, походить і назва села Смолигів, що мовби натякає на його минуле як осередку смолокурень чи смолопереробки [23].

На межі села простежуються сліди давнього шляху, яким, за переказами, у давнину користувалися чумаки, мандруючи до Криму. Цей шлях перетинав Серну через брід, який зберігся у топонімі «Коров'ячий перехід» [74].

Легенда про Смолигову Діву та Срібну Серну

Кажуть, що давним-давно, коли береги Серни ще вкривали дикі ліси, жила в селі дівчина на ім'я Мила. Була вона настільки вродлива, що навіть місяць зупинявся над Смолиговом, щоб зазирнути в її очі, які сяяли як зорі. Але була в неї таємниця, щовечора вона зникала в лісі й поверталась тільки з першим променем сонця.

Молоді парубки стежили за нею, але жодному не вдалося побачити, куди вона йде. Та один, хоробрий пастух на ім'я Остап, наважився йти за нею до кінця. Він побачив, як Мила схилилася над річкою Серна, і раптом перед нею з води виринула срібна сарна, казкова істота, що світилася у темряві. Мила ніжно гладить її і шепоче: «Я присягнула берегти тебе, поки стоїть Смолигів».

Остап вийшов з кущів, але сарна зникла, розчинившись у місячному сяйві. Мила заплакала: «Тепер ти бачив і прокляття впаде на землю». Та Остап не злякався і сказав: «Якщо це любов, то хай вона зніме прокляття».

З того часу річка Серна стала ще повноводнішою, земля родючішою, а в серці кожного смолигівця поселилася віра, що поки легенда про Срібну Серну живе, Смолигів стоятиме, як стояв.

Кажуть, що в повню, коли туман стелиться низько над Серною, можна побачити срібний силует сарни, яка п'є воду з річки...

Таким чином, назва села Смолигів пов'язана з добуванням смоли, ремеслом місцевих жителів та особливостями лісистій місцевості.

село Тертки

Перша писемна згадка про село Тертки датована 1585 роком. В період 1972–1986 років село Тертки було приєднане до села Гать. 12 серпня 2005 року село Тертки було відновлене [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Чорногузка, притоки Стиру, що прорізає м'яко хвилясту рівнину. Територія села характеризується поєднанням родючих ґрунтів і злегка піщаних підвищень, які тягнуться вздовж правобережної тераси річки.

Чорногузка, хоч і невелика за об'ємом, відіграє важливу роль у місцевій екосистемі. Її темнувата вода, насичена торф'яними витяжками з навколишніх заболочених ділянок, дала назву не лише самій річці, але й спричинила специфіку локального мікроклімату – вогкий, ранній туман, висока вологість у низинах, а також часті роси, які надають околицям своєрідної туманної чарівності.

Береги Чорногузки в межах села облямовані вільховими гаями та густими чагарниками, де, за спогадами старожилів, ще донедавна гніздилися чорногузи (лелеки чорні) – птахи, що здавна вважалися оберегами родинного благополуччя. Саме з їхньою присутністю пов'язують охоронні уявлення жителів про «свою» річку як живу істоту, яка «стергла долю села».

Найстаріша частина Терток – пагорб, що височіє над річкою, де, ймовірно, у середньовіччі існувало укріплене поселення або хутір.

Сама назва «Тертки» за однією з версій походить від слова «тертися», на означення постійних сутичок, суперечок чи тертя між громадами або родами, які боролися за право володіння плодючими землями біля Чорногузки [23].

За іншою – від «терти» (поле), тобто орати, обробляти, що вказує на хліборобське походження ойконіму.

Саме від терну, за твердженням старожилів, і пішла назва Тертки. У давні часи, кажуть, ця рослина утворювала густі непрохідні зарості, які «терли» ноги перехожим, особливо пастухам, що вели худобу берегом. Звідси й народне: «Пішов через тертки – вийшов подерттий» [74].

Легенда про теренову долину

Колись давно, коли над Черногузкою ще не було ні хат, ні стежок, жила в цій місцині дівчина на ім'я Терена. Була вона донькою травниці, зналася на лікувальних зіллях і любила ходити берегами, збираючи дикі плоди. Одного разу вона знайшла у ярку кущ, вкритий темно-синіми ягідками, терпкими, майже дикими, але цілющими.

Почала Терена поратись коло того куща, підчищати, пересаджувати, розмножувати. І розрісся той терен по всьому правому березі, вкривши долину темно-зеленим, колючим килимом.

Згодом у ту долину стали приходити люди, селитися, орати землю, а кущі терену залишили як оберіг. А коли питали, як зветься та місцевість, відповідали: «Та то ж, де терен... Там – Тертки».

І хоч саму Терену давно забули, але навесні, коли цвіт терну стає білим, мов наречена, дівчата й нині заплітають у вінки гілочки з написом: «Хай серце колеться, але не забувається...»

Таким чином, назва села Тертки, найімовірніше, пов'язана з природними особливостями місцевості або ж історичними подіями.

село Усичі (Усічі)

Перша писемна згадка про село Усичі датована 1545 роком. Його назва раніше звучала як Усічі, проте в радянський період була змінена на сучасний варіант [86].

Поселення розташоване поблизу річки Серна, яка обтікає його з південного сходу. Рельєф м'якохвилястий з низинними заплавами. Річка Серна формує природну вісь села. Ґрунти переважно дерново-підзолисті, місцями з високим вмістом глинистих включень, що робить їх складними для обробітку, але доволі родючими за умов правильного догляду. Поблизу села простягаються лісові масиви, переважно сосново-дубові, що мають рекреаційне та господарське значення.

Походження ойконіму «Усичі» має кілька народних інтерпретацій. Найбільш поширена від дієслова «усікати» або «усічувати», тобто обрізати, скорочувати. За цією версією, у давнину

село зазнало якогось розорення або «усічення», чи то внаслідок татарських набігів, чи міжродової боротьби.

Інша, більш лексична, версія виводить назву з антропоніма – прізвиська або імені першопоселенця Усик або Ус. Такі скорочені імена були типовими для давньоукраїнської мови та збереглися у багатьох топонімах Волинського краю [23].

Легенда про усічену землю

Давно це було, ще за часів, коли навколо річки Серна стояли густі праліси. На місці теперішніх Усичів тоді був лише невеликий хутір, який селяни звали «Заріччя». Та одного дня на село налетіла ворожа сила. Кажуть, це були татари, які спалили хати, вирубили сади й забрали людей у полон. Село ніби усікли, зрізали з лица землі.

Але одна жінка врятувалася – молода вдова на ім'я Марина. Вона сховалась у верболозі біля Серни з маленькою дитиною. Коли вороги пішли, вона вийшла з лісу й поклялась: «З цієї усіченої землі знову виросте село, де будуть хліб, діти і спів».

Минуло багато років. Нові люди прийшли й оселилися там, де ще парувала згарищем земля. Коли питали, як назвати село, старі казали: «Це ж та земля, що її усікли, то хай буде Усичі».

Кажуть, у серпневі ночі, коли на Серні клубиться туман, іноді можна побачити жінку в білому, що стоїть по коліна у воді й тримає в руках сніп жита. Це душа Марини, яка досі оберігає Усичі від забуття.

Таким чином, назва села Усичі має багатозначне походження, поєднуючи історичні, географічні та культурні чинники, які формували його ідентичність упродовж століть.

село Усичівські Будки (хутір Усичські Будки)

Хронологія заснування села Усичівські Будки залишається невстановленою. В 1906 році хутір Усичські Будки входив до Торчинської волості Луцького повіту [86].

Поселення розташоване на злегка підвищеній терасі з піщано-глинистими ґрунтами, які не надто придатні для хліборобства, зате

ідеально підходили для лісозаготівель, виготовлення поташу, смоли, вугілля та дьогтю. Ліси навколо багаті на дуб, вільху, сосну – основну сировину для будара (поташника).

Назва села Усичівські Будки походить від давнього слова «буда», яке в історико-етнографічному значенні означало невелике виробниче приміщення у лісі, де виготовляли поташ – речовину, яку отримували з попелу деревини та використовували у миловарінні, скляному виробництві та для обробки шкір.

«Будки» – це зменшено-поширена форма від «буд», тобто група поташних або смолокурних буд, а «Усичівські» вказує на їх належність до села Усичі [23]. Така ойконімічна структура була типовою для лісових околиць Волинського краю, зокрема у XVIII–XIX століттях.

Легенда про вогонь без диму

У лісі, де тепер розкинувся хутір Усичівські Будки, ще у давні часи стояла буда, в якій жив майстер Варфоломій – поташник. Казали, що в нього вогонь горів без диму, а попіл виходив білосніжний, мов сніг. Він знав секрети випалу, передані ще від предків, і ходив у лісі босоніж, аби «відчувати соки дерева».

Якось до нього завітав панський управитель і зажадав, щоби той виконував норму вдвічі швидше. Варфоломій відмовився, кажучи: «З лісом поспішати – себе зрадити». Розгніваний пан наказав спалити будку.

Та наступної ночі з того місця, де стояла буда, спалахнув вогонь, без диму, без вітру, який горів три дні й три ночі. З того часу жоден новий поташник не оселився тут надовго. Але люди, що жили поруч, залишили назву – Будки, а з часом хутір стали називати Усичівські Будки, бо підпорядковувався він громаді села Усичі.

Кажуть, якщо восени пройти крізь ранковий туман і тихо промовити «Варфоломію, веди», то в лісі можна знайти місце, де ще тліє невидимий вогонь старої буди, вогонь, що горить для тих, хто шанує працю й ліс.

Таким чином, назва села Усичівські Будки має логічне історичне походження, пов'язане із сусіднім селом Усичі та ремеслом першопоселенців.

село Хорохорин

Перша писемна згадка про село Хорохорин датована 1545 роком [86].

Місцевість доволі рівнинна, з незначними хвилястими підвищеннями, які чергуються з заболоченими низинами. Село розкинулося в аграрному ландшафті, де переважають орні землі, луки та невеликі лісові урочища. Через свою близькість до водних артерій село здавна мало вигідне розташування для ведення сільського господарства.

У давнину територія Хорохорина належала до так званих «королівських володінь», а пізніше – до фільваркових маєтностей, що позначено на картах XVIII століття. За переказами, на південь від села існували ще давніші поселення, знищені під час татарських нападів [74].

Походження назви села Хорохорин може мати кілька варіантів, залежно від мовних і культурних впливів на регіон. Одне з можливих тлумачень базується на старослов'янському або діалектному слові «хорохор». У старослов'янських мовах слово «хорохор» могло означати «гучний», «шумний», «галасливий» [23]. Назва села в такому разі може бути пов'язана з природними явищами, такими як буря, річкові води чи інші звуки, які виникали в місцевості.

Назва могла також мати відношення до стародавнього обряду або військової діяльності. У старовину «хорохор» міг також вказувати на звук битви або дії воїнів, що охороняли цей регіон. Таким чином, назва може мати символічне значення, пов'язане із захистом або боротьбою.

За твердженням Кихтюк В., назва в своїй структурі має подвоєну основу хор, що характерно для давньослов'янської ономастики. Хорохора значить красивий [19].

Старожили згадують, що назва села походить від імені ханського баскака Кара-Кура, котрий займався збиранням данини для Орди.

Легенда про Кара-Куру та дорогу з колод

За місцевими переказами, у період монголо-татарської навали в цій болотистій місцевості існувало поселення на ім'я Курмані (Корчмані), яке було віддалене та важкодоступне, особливо влітку. Це поселення входило до системи данницьких територій, контрольованих Золотою Ордою.

Курмані перебували під наглядом ханського представника, баскака на ім'я Кара-Кура, який прибув зі своїм загonom, аби збирати податки. Проте влітку болота розросталися, кіннота грузла у трясовинах, а селяни часто уникали збору данини, ховаючись у плавнях та лісах.

Розлючений цією непокорю Кара-Кура видав наказ, щоб переселити все населення на сухіші землі, де легше здійснювати контроль. Людей вивели через мерзлі болота на пагорб, де й заснували нове поселення, яке спочатку назвали Кара-Курин, на честь баскака.

Згодом, з плином часу, назва трансформувалась. За народною етимологією, через зміни мови, зменшення страху перед Золотою Ордою та мовні зсуви, Кара-Курин перетворився на Хорохорин.

Таким чином, назва села Хорохорин має природне, історичне або легендарне походження.

село Чорний Ліс (колонія Чорний Ліс)

Хронологія заснування села Чорний Ліс залишається невстановленою. В 1906 році колонія Чорний Ліс входила до Торчинської волості Луцького повіту Волинської губернії [86].

Поселення розташоване серед гущавини волинських лісів, які зберігають риси пралісу. Географічно воно знаходиться на межі піщаних і заболочених ділянок, характерних для правобережжя річки Стир. Саме це поєднання, суходільні лісові плато з болотистими западинами, формує той густий, темний ліс, з якого й походить назва колонії.

Місцевість, де розташований Чорний Ліс, давня лісова зона, малозаселена до кінця XIX століття. Ґрунти тут переважно дерново-підзолисті, малородючі, що зумовлює збереження великої частки природної рослинності – сосново-дубових лісів із домішками вільхи та ялини. Темні стовбури дерев, густа крона та постійна тінь у лісі й дали назву поселенню – Чорний Ліс.

Село Чорний Ліс отримало свою назву, ймовірно, через густі ліси, що оточували поселення. Назва відображає природний ландшафт місцевості, адже слово «чорний» може символізувати як густоту лісового покриву, так і темний колір деревини або ґрунту.

Лісові угіддя могли бути місцем для важкої праці або ж для воєнних дій, що також могло призвести до формування такої назви. У стародавні часи лісові масиви часто асоціювались з певною небезпекою чи неприступністю, що підкріплювало міфи й легенди.

Легенда про невидимий хутір у Чорному Лісі

У давнину Чорний Ліс був такий густий, що в ньому було темно вдень. Люди боялися заходити далеко, бо, як казали, хто зайде понад другу полудню, той уже не вернеться.

Старі лісники розповідали про невидимий хутір у серці Чорного Лісу. Мовляв, його заснували люди, які втікали від рекрутчини, панщини або війни. Вони обклали хатки корою, а дахи маскували лишайником, щоб жоден чужинець не побачив. Усе, що їм було потрібно, ліс давав – харчі, дрова, воду.

Коли навесні колоністи почали оселятись на окраїнах лісу, одна жінка, Ганка із Липин, зникла на тиждень, а потім повернулась зі звісткою, що у глибині лісу вона бачила хатину, з димарем, який курився прямо з землі. Її завели туди жінки в сірих хустках і напоїли відваром «від страху». Ганка не могла згадати дорогу назад, але казала: «Той, хто тікає – в лісі знайде. А хто шукає – той втратить».

І з того часу колоністи називали глибину лісу – «невидимий кут», а саме поселення, на згадку про гушавину, охрестили Чорний Ліс.

Таким чином, назва села Чорний Ліс, ймовірно, має природне походження, що пов'язане з густими, темними лісами.

3.5.15. Цуманська територіальна громада

Цуманська територіальна громада утворена 27 липня 2017 року шляхом об'єднання Цуманської селищної ради та Берестянської, Липненської, Холоневичівської сільських рад Ківерцівського району. 4 вересня 2018 року до громади добровільно приєдналася Сильненська сільська рада Ківерцівського району. 17 липня 2020 року, в результаті адміністративно-територіальної реформи та ліквідації Ківерцівського району, громада увійшла до складу Луцького району [30], (рис. 3.59).

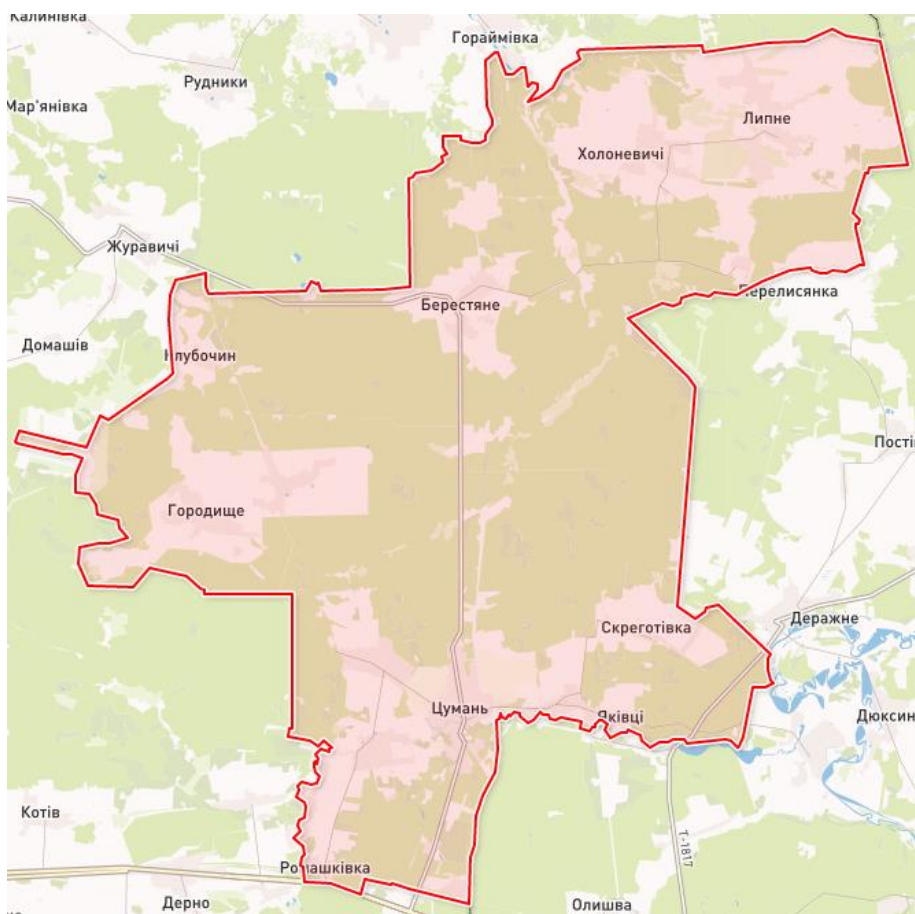

Рис. 3.59. Картосхема Цуманської територіальної громади [46]

До складу громади входять селище Цумань та 15 сіл: Башлики, Берестяне, Городище, Грем'яче, Дубище, Знамирівка, Кадище, Карпилівка, Клубочин, Липне, Ромашківка, Сильне, Скреготівка, Холоневичі та Яківці (рис. 3.59).

Перша писемна згадка про селище Цумань датована 1557 роком [86].

Поселення розташоване на межі лісової та лісостепової зон, що зумовлює його унікальну природу. Тут протікає річка Путилівка, а поблизу знаходиться знаменита Цуманська пуща, заповідна територія, де мешкають рідкісні види тварин, зокрема зубри.

Селище виникло на перехресті лісових шляхів, поблизу стратегічно важливих переправ. Річка Путилівка, хоч і не велика, забезпечувала селище водою, служила природним захистом і підтримувала розвиток гутництва, деревообробки та сільського господарства. Ліс навколо був джерелом сировини – дерева, дьогтю, вугілля, грибів, ягід.

Назву селища пов'язують із німецьким прізвищем або словом «Zumman/Zumann», що могло вказувати на власника фільварку чи перших поселенців-колоністів під час Австро-Угорської або Російської колонізації [23]. Ця версія підкріплюється фактами появи німецьких і польських поселенців у XVIII–XIX ст.

Деякі лінгвісти вбачають у назві слід від «цумати», «цумувати», тобто зупинятись, робити тимчасовий привал. В такому разі «Цумань» означала би місце зупинки подорожніх, своєрідний лісовий постійний двір чи ярмарковий пункт [36].

Місцева традиція пов'язує назву з «цуманкою», скрученим берестяним ліхтарем, яким користувалися лісники. За цією версією, назва походить від речі, що допомагала знаходити дорогу вночі через ліс.

Дослідник історії селища Дашкевич О. стверджував, що назва «кумани» була перенесена на Волинь після вдалого походу одного з князів Київської Русі на половців і поселення полонених на місці сучасної Цумані. Пізніше, під впливом польської мови, слово кумани видозмінилось в «цумани» [19].

Легенда про нічну зірку з Цуманської пуці

У народі кажуть, що колись у глибині пуці з'являлося таємниче світло, яке вело людей з лісу, якщо вони заблукали. Це світло називали «цумань». бо воно ніби зависало над землею й повільно рухалося вздовж стежок. Його бачили вночі мисливці, лісоруби й навіть ченці, які йшли до Почаєва. Світло ніколи не наближалось до людей, але допомагало знайти дорогу, якщо за ним тихо йти.

Легенда каже, що цумань – це душа лісу, яка захищає тих, хто йде з добром. А зрадників і грабіжників вона заводить у трясовину.

І досі старші жителі Цумані кажуть: «Коли ніч темна, не шукай виходу сам, дивись, чи не блимає цумань...».

Таким чином, назва селища Цумань має кілька можливих тлумачень, а його географічне розташування робить його особливим місцем серед волинських лісів.

село Башлики

Перша писемна згадка про село Башлики датована 1648 роком [86].

Поселення розташоване на правому березі річки Путилівка, невеликої, але мальовничої притоки річки Оснище. Місцевість тут лісиста, з мозаїчним чергуванням піщаних горбів і заболочених низин.

Річка Путилівка формує важливу частину локальної екосистеми, зрошуючи заплавні луки, вона сприяє вирощуванню кормових культур, підтримує традиційне сінокосарство й забезпечує водою дрібні господарства. Ліси поблизу Башликів мають високий ступінь збереження, а в долині Путилівки збереглися релікти болотної флори.

Село здавна було частиною лісового торгово-ремісничого району, тісно пов'язаного з Цуманню та Ківерцями.

Слово «башлик» у тюркських мовах означає головний убір або шапку. Можливо, поселення отримало таку назву через особливості одягу його жителів або через те, що тут мешкали люди, які мали зв'язки з кочовими народами [23].

Припускається, що назва могла виникнути під час визвольних воєн XVII століття. Є версія, що в цьому місці стояв козацький загін, а його ватажок носив «башлик» – головний убір, що й стало підґрунтям для назви села.

Топонімічне походження назви може бути пов'язане з особливостями місцевості, наприклад, із пагорбами (в деяких діалектах «баш» – верхівка, вершина) або іншими географічними елементами [23].

Також назва могла виникнути на честь відомої особи чи події, що мали значення для цього регіону.

Легенда про башлик, що врятував село

У селі розповідають, що під час одного з татарських набігів (ймовірно, у XVII столітті), місцеві жителі втекли в ліс. Але вороги мали слідопитів і відшукали слід у болоті. Одна дівчина, Мотря, зняла свій башлик і накинувши його на хмиз, залишила як приманку. Ворог подумав, що це пастка і не пішов далі. А тим часом селяни встигли переправитися через Путилівку і сховатися.

З того часу казали: «Не меч, а башлик урятував, розум жінки, а не сила чоловіка».

І хоч та легенда переказ, але пам'ять про башлик, як символ порятунку, закарбувалася в назві села.

Таким чином, назва села Башлики може мати як тюркське, так і козацьке коріння.

село Берестяне

Перша писемна згадка про село Берестяне датована 1555 роком [61].

Поселення лежить у заплавній долині поблизу лісів та торф'янистих боліт, які утворилися внаслідок тектонічних і льодовикових змін рельєфу. Його околиці здавна вирізнялися високою зволоженістю, наявністю берестових (в'язових) дерев і густих заростів кущів та очерету. Ґрунти переважно торфово-болотні, місцями піщано-супіщані, що обумовило формування характерного лісоболотного мікроклімату. Декілька струмків і меліоративних каналів проходять поблизу, з'єднуючись із ширшою системою річки Путилівка.

Рослинність у цій зоні має риси природного відновлення, серед чагарників збереглися вікові дерева бересту, що, згідно з місцевими переказами, і дали назву селу.

Ойконім Берестяне пов'язується з деревом берест (в'яз) – міцним, гнучким і колись надзвичайно поширеним у лісах [23]. Із бересту в минулому виготовляли: деталі для возів і сани (через міцність і пружність), дуги, обручі, луб для покрівлі та підстилки.

Село Берестяне могло виникнути як реміснича або лісозаготівельна слобода, орієнтована на заготівлю деревини та виготовлення побутових речей з бересту. Саме «берестяне» дерево стало символом стійкості в умовах заболоченого середовища.

Деякі дослідники припускають, що назва може бути пов'язана з давніми слов'янськими племенами або переселенцями з регіону, де вже існували подібні назви (наприклад, місто Берестя – сучасний Брест у Білорусі).

Місцеві жителі вважають, що поселення заснували вихідці з Седлищ, які називали себе «берестяне», звідки і пішла назва «Берестяне». За іншою версією – берестянами називали жителів, які мешкали в берестовому лісі, бересті, де переважає береза [61].

Легенда про дух берестового дерева

Кажуть, колись давно, коли село тільки зароджувалося серед дикої пущі, в його центрі ріс величезний берест, такий, що не обхопити й чотирьом чоловікам. Він був не просто деревом, а охоронцем села, за яким слідували, молилися, не рубали.

Один поміщик, що прибув сюди в ХІХ столітті, вирішив вирубати старе дерево, бо воно, мовляв, «заважає вирівнювати двір». Селяни благали цього не робити, але він не послухав. Тільки-но берест упав, почалася повінь, вода з трясовин залила городи, а на подвір'я того пана вдарила блискавка.

Зляканий, він наказав посадити три нових берести на тому ж місці. Відтоді місцеві шанують берест як дерево-покровителя, а старожили кажуть: «Берест стоїть – село стоїть. Зрубай його – сам згинеш».

Сьогодні в центрі Берестян справді ростуть три великі дерева, нащадки того самого першого бересту. Кожної весни до них несуть воду з криниць, «щоб дух лісу не ображався».

Таким чином, назва села Берестяне, ймовірно, походить від дерева берест, що було поширене в цих краях.

село Городище

Перша писемна згадка про село Городище датована 1650 роком [86].

Поселення розкинулось на легкому підвищенні серед лісово-болотного масиву, типового для Цуманської пущі. Територія навколо села зберігає риси давнього укріпленого поселення – залишки валів, природні захисні бар'єри з лісів і заболочених низин, а також стратегічне розташування поблизу водних джерел (мілкі притоки Путилівки та сезонні струмки).

Ґрунти тут переважно дерново-підзолисті, з глинистими прошарками, що сприяли розвитку гончарства й садівництва. Ліси багаті на дуб, сосну, вільху та ліщину, що здавна забезпечувало село будівельним і паливним матеріалом.

Ойконім «Городище» є надзвичайно давнім і має історико-археологічне коріння. В Україні цим терміном здавна називали: залишки стародавніх поселень, укріплених валами або ровами; місця, де колись стояли сторожові пункти чи військові застави; поселення з земляними оборонними спорудами, засновані в добу Київської Русі або ще раніше [23].

Топонім вказує на те, що на місці сучасного села існувало давнє укріплення – можливо, ще з IX–XII століть. Археологічні розвідки в околицях Цумані підтверджують наявність городищ і курганів ранньослов'янського періоду.

Легенда про мідну браму Городища

Стара легенда розповідає, що в лісах біля села стояло укріплене містечко, яке мало величезну мідну браму. Її закривав старий вартовий сивий воїн, який чув шепіт землі й міг розпізнати небезпеку ще до того, як ворог підійде.

Одного разу орда наїзників наближалася до городища. Люди сховалися, а старий став біля брами, промовивши: «Земля нас ховала – хай же й тепер покриє. Хто шукає нас із лихом – сам у землю ввійде».

Кажуть, як тільки вороги наблизилися, мідна брама засяяла, земля під ногами затряслася, а нападники пішли під землю разом зі своїми кіньми.

Відтоді село назвали Городище, на згадку про ті древні мури й силу предків. А на заході села й сьогодні показують місце, де «земля ще дихає», і не радять копати без молитви.

Таким чином, назва села Городище пов'язана із залишками укріпленого поселення або фортеці.

село Грем'яче

Перша писемна згадка про село Грем'яче датована 1577 роком [86].

Село лежить у лісово-болотній зоні з переважанням супіщаних та алювіальних ґрунтів, багатих на вологу. Найбільш характерною геоморфологічною ознакою є стрімкий схил, по якому Путилівка в минулому формувала невеликий водограй або поріг, саме звідси, за місцевими переказами, і походить назва «Грем'яче», тобто місце, де «гремить», шумить вода.

Поблизу збереглися залишки старих криниць, обривів і вільхових гаїв, що колись утворювали природні кордони між селом і глухими болотами. Саме ці географічні риси зробили місце зручним як для поселення, так і для захисту.

Природна версія назви села Грем'яче може походити від слова «греміти» або «грім» [23]. Ймовірно, в цій місцевості часто лунали

грози або річка з бурхливими потоками, що «греміли» на кам'янистому дні.

За переказами, у цій місцевості проживали ковалі, які виготовляли зброю, підкови, інші металеві вироби. У кузнях завжди стояв гучний «греміт» молотів.

Кихтюк В. вважає, що назва села походить від слова «гремить», бо село розташоване в урочищі і під час грози довго чути відлуння грому [19].

Легенда про бурхливий потік

Колись, за козацьких часів, у Грем'ячому жило багато втікачів, людей, які шукали захисту в лісах і болотах. Вони знали кожен берег Путилівки і вміли використовувати її течію як пастку.

Коли на село напали чужинці (за однією версією – татари, за іншою – польський загін), місцеві відкрили греблю, зроблену вище за течією, і вода з гуркотом ринула вниз. Потік зруйнував дерев'яний міст, захопив вершників і змив ворогів у болотисту западину.

Відтоді річку стали називати «гремлячою», а село – Грем'яче. І понині місцеві кажуть: «Тут не тиша – тут вода говорить. Як загремить – бережись».

Таким чином, назва села Грем'яче походить від природних особливостей місцевості, таких як бурхливий потік, грім або лункі звуки ковальських майстерень.

село Дубище

Перша писемна згадка про село Дубище датована 1888 роком [86].

Село розкинулося серед реліктових дібров і мішаних лісів, які збереглися на території колишньої Цуманської пущі. Основними рисами природного ландшафту є велика кількість дуба звичайного в деревостані, що і зумовило назву села. Наявні торфовища і заболочені заплави сформувалися навколо Путилівки. Алювіальні ґрунти з

підвищеним зволоженням придатні для вирощування льону, конопель, овочів і садових культур.

Річка Путилівка на цій ділянці тече спокійно, утворюючи невеликі розливи й заводі, що з давніх-давен слугували місцем для рибальства та водопою для худоби.

Назва села Дубище має цілком зрозуміле фітоойконімічне походження від слова дуб. У давньоукраїнській мові «дубище» вживалося як: місце, де росте багато дубів; окрема ділянка лісу, присвячена дубовим насадженням; іноді – місце язичницьких обрядів у дібровах [23].

Село, ймовірно, виникло як поселення при дубовому урочищі, що мало сакральне або господарське значення, дуби давали не лише деревину, а й жолуді для худоби, дубову кору для дублення шкір тощо.

Подейкують, що колись на цьому місці стояв велетенський дуб, під яким збиралися старійшини для прийняття важливих рішень.

Легенда про дуб

Серед села, за переказами, колись ріс дуб-одинак, вищий за всі інші, з гіллям, яке не ламалося ні від бурі, ні від снігу. Його називали «Провидець», бо він наче «розповідав», якою буде доля. Якщо зів'яло гілля без причини – чекали біди.

Коли під час великої повені, Путилівка розливалася й почала підмивати береги, селяни зібралися на раду біля дуба. Один старий чоловік приклав долоню до кори й прошепотів: «Якщо дуб устоїть – ми встоїмо».

Тієї ж ночі вода зупинилася, ніби щось невидиме спинило її біля самого дуба. Люди вважають, що коріння дерева впилося у саму пам'ять землі, тому жодна біда не може пройти далі.

Відтоді дуб шанують як охоронця Дубища, а місце біля нього називають Тінню Путилівки, бо саме тінь цього дуба зупинила воду.

Таким чином, село Дубище отримало свою назву через дубові ліси, які росли тут здавна.

село Знамирівка

Перша писемна згадка про село Знамирівка датована 1890 роком [70].

Поселення знаходиться на межі лісового масиву та відкритих орних земель, у зоні впливу невеликих струмків, що належать до басейну річки Путилівка.

Територія села характеризується переважно рівнинним рельєфом із незначними підвищеннями, які в народі називають «горбами» або «знаками». Ці локальні висоти відігравали роль природних орієнтирів у ландшафті, особливо в часи, коли значна частина території була вкрита густими лісами.

Ґрунти в околицях Знамирівки дерново-підзолисті, з високою вологістю, що сприяли розвитку сільського господарства, передусім вирощуванню зернових культур та льону. Село знаходиться на стику лісової й відкритої аграрної зони, що зумовлює його транзитний і господарський характер з давніх часів.

Назва села Знамирівка, за найпоширенішою версією, походить від особового імені Знамир, ймовірно, слов'янського походження (утвореного зі слів знати і мир), що можна тлумачити як «той, хто знає мир» або «мирний у славі».

Існує також народна етимологія, яка пов'язує назву з поняттям «знаку» чи «знамення», як натяк на пагорби-орієнтири, які могли мати ритуальне або оборонне значення. Імовірно, в давнину тут могли розташовуватись вартові пункти або святі місця, пов'язані з природними «знаками» на землі.

У старожилів склалася думка, що назва належить до відносно пізніх утворень і походить від дохристиянського імені Знамир [70].

Легенда про засновника Знамира

Колись на місці, де зараз стоїть Знамирівка, проходив давній лісовий торговий шлях. Тут часто траплялися сутички між чумаками, місцевими поселенцями й вояками з різних князівств. Але одного разу з'явився мандрівник на ім'я Знамир, високий, мов дуб, з очима кольору

осіннього неба. Він не мав зброї, але мав дар втихомирювати ворожнечу словом.

Кажуть, що біля одного з горбів, де вже готувалися до бою два загони, він став між ними і промовив: «Хто меча шукає – загине. А хто землю слухає – встоїть».

І сталося диво: вороги кинули зброю й розійшлися. З того часу горб назвали «знаком миру», а місце, де з'явився Знамир, – Знамирівкою.

Старожили ще й тепер показують пагорб, де «земля не приймає металу», там і цвяшка не заб'єш. Кажуть, це знак, бо тут живе тиша, яку не можна порушити.

Таким чином, село Знамирівка поєднує в собі як антропонімічне, так і топографічне тлумачення, вказуючи або на ім'я засновника поселення, або на природну особливість місцевості, яка служила «знаменням» або вказівником у глибинах Волинського краю.

село Кадище

Перша писемна згадка про село Кадище датована 1890 роком. Однак місцевість була заселена ще раніше, що підтверджують перекази про сусіднє урочище Кадище та хутір Мартишевщина, який існував у другій половині XIX століття на північно-західній стороні [71].

Поселення знаходиться на вододільному підвищенні між болотистими луками і лісовими масивами, що простягаються зі сходу на південь. Околиці села мають хвилястий рельєф, що плавно переходить у рівнинні ділянки, які здавна використовувалися під рілляництво та випас худоби. На північ від села тягнеться заболочена долина притоки Путилівки, яка формує природний бар'єр і водночас є джерелом вологи для навколишньої місцевості.

Однією з характерних природних рис є урочище з джерельною криницею, що, за місцевими переказами, колись було осердям життя поселення. Вода в тій криниці зберігалася у великих дерев'яних бочках – кадях, які опускалися прямо в шахту колодязя. Цей спосіб зберігання

води був унікальним для регіону і, за легендою, саме завдяки цьому місцевість отримала назву.

Походження назви села Кадище пов'язується зі старослов'янським словом кадище, що означало поховальне або жертвне місце, прадавнє святилище. В українській ойконіміці такі назви вказують на сакралізовані ділянки, переважно на пагорбах або межових територіях, де в давнину могли розташовуватися кургани, поховання або місця вшанування предків [23].

Деякі дослідники припускають, що природна версія назви походить від слова «кадити» (курити, палити), що могло бути пов'язано з випалюванням вугілля або іншими ремеслами.

Згідно з народною етимологією, назва «Кадище» походить від слова «кадь» – великої бочки, яку виготовляли з дуба або вільхи. У сиву давнину, коли ще не було зручно облаштованих криниць, у долинах ставили каді, куди збиралася джерельна вода. Одна така бочка, за переказами старожилів, була велетенською й стояла в урочищі, що згодом стало осередком поселення. Звідси й мовилось: «Ідемо до кадища», тобто до місця, де стояла кадь.

Легенда про велику кадь

Кажуть, дуже давно, коли навколо ще шуміли праліси Цуманської пущі, а дороги були тільки звіриними стежками, в одному урочищі біла з-під землі джерельна вода, така чиста й солодка, що навіть у спеку на ній не з'являлася плівка, взимку вона не замерзала.

Але була в тій криниці не просто вода, а жива пам'ять про людські молитви й діла. Місцеві знахарі вірили, що хто вип'є з неї, згадає те, що давно забув, або побачить те, що ще має статися.

Щоб оберігати ту воду, старі майстри зробили величезну дубову кадь – бочку, міцно збиту з клепок, з обручами з кованого заліза. Її опустили просто в серце джерела, щоб вода набиралася туди сама, без відра, не змішувалася із болотами чи дощем. Кожен, хто приходив, міг черпнути, але тільки з дозволу старої берегині, що жила в хатині поблизу. Її звали просто Кадунка, бо казали, що вона «від каді».

Одного року стався великий мор, худоба гинула, в людей пропадало зерно, а діти слабли. Люди з навколишніх сіл приходили по воду з каді, клали пожертви, молилися й вода їх рятувала. Але знайшовся один жадібний чоловік із далекого хутора. Він вирішив викрасти кадь, щоб зберігати її воду лише для своєї сім'ї.

Уночі він прокрався до криниці з волами й мотузками. Але щойно торкнувся кадї, пішов гуркіт, наче ліс заговорив. З-під землі здійнявся туман, а на небі з'явилася блискавка. Кажуть, із самої води піднялася постать берегині Кадунки й гукнула: «Те, що дано на всіх, не понесеш сам!»

Бочка розлетілася на друзки, чоловік знепритомнів, а джерело зникло під землею.

Наступного ранку люди знайшли лише рівний пагорб, а замість криниці лише камінь із вирізаною каддю. Відтоді на тому місці почало формуватися поселення. І коли люди питали: «Куди йдеш?» – відповідали: «На кадище, де стояла велика кадь».

Так село і дістало свою назву – Кадище, на згадку про джерело, яке рятувало і карало, про те, що справжня вода, то пам'ять, яку не візьмеш силою.

Таким чином, назва села Кадище має побутове, але символічне походження, пов'язане з водним ресурсом як джерелом життя.

село Карпилівка

Перша писемна згадка про село Карпилівка датована 1866 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Путилівки, у межах лісостепової зони області. Місцевість, на якій лежить село, вирізняється невисоким алювіальним плато, з якого відкривається вид на заплаву Путилівки, багату на болотисті луки, рідколісся та джерельця, що живлять річку. Ліва заплава річки має менш заболочений характер порівняно з правим берегом, тому саме тут історично формувалися поселення.

Географічне розташування Карпилівки забезпечувало селянам доступ до річкових ресурсів – рибальства, водопою та побутового водопостачання, а також до родючих земель, придатних для вирощування жита, вівса й картоплі. Село оточене мозаїкою лісів,

переважно соснових, з домішками берези та вільхи, що створює своєрідний ландшафтний каркас, притаманний Цуманському краю.

Село Карпилівка, за переказами, має антропонімічне походження [23]. Найімовірніше, назва походить від особового імені Карпо або Карпило, що часто зустрічалося серед поселенців у XVII–XVIII століттях. Ймовірно, саме від прізвища або імені першого засновника села, «Карпила», і виник ойконім, за зразком: поселення Карпила – Карпилівка.

Природна версія назви може бути пов'язана із словом «карп», що означає рибу. Оскільки село розташоване на лівому березі річки Путилівка, можливо, ця місцевість була багатою на рибу, що й могло вплинути на назву.

Легенда про Карпила і водяну межу

Давно це було, коли ще ні моста, ні шляху не було через Путилівку, а навколо тягнулися ліси та бездоріжжя. У ті часи сюди прийшов чоловік на ймення Карпило, утікач із південних земель, що шукав затишне місце для оселі. Йшов він уздовж річки, поки не знайшов височину над лівим берегом, суху, сонячну, захищену від вітрів. І там вирішив залишитись.

Став Карпило хату ладнати, колодязь копати, землю розчищати. А річка Путилівка, хоч і тиха на вигляд, виявилась норовливою. Коли Карпило вперше зачерпнув з неї води, почув тихий голос з води:

– Не всяка вода для кожного, чужинцю. Якщо лишиш добрий слід, приймемо. Якщо ні – змиємо.

Та Карпило не злякався. Він зробив міст з колод, допомагав мандрівникам переходити на інший берег, розчищав зарослі, висадив верби на крутосхилі. Минуло кілька років і на його слідах почали селитися інші. Кажуть, кожному новому поселенцю він дарував горщик води з Путилівки, щоб той не мав страху перед річкою.

Коли Карпило помер, вода в річці на мить стала кришталево прозорою, а на дні побачили його відображення із вербовим гіллям у руках. Відтоді село, яке постало на тому місці, стали звати Карпилівка, у пам'ять про того, хто перший укорінився між лісом і водою, не злякавшись голосу ріки.

Таким чином, назва села Карпилівка, ймовірно, пов'язана або з особистим ім'ям Карпило, або з природними умовами, зокрема риболовлею.

село Клубочин

Перша писемна згадка про село Клубочин датована 1583 роком [86].

Поселення розташоване в межах лісостепової зони. Географічно місцевість належить до Волинської височини, що формує характерний хвилястий рельєф. Село лежить у невеликій улоговині, де декілька струмків збігаються до заболоченого пониження, особливо в дощовий період. Завдяки такому розташуванню вранці над селом часто зависають тумани, що клубочаться між пагорбами, створюючи мальовничу, майже містичну атмосферу.

Навколишні ліси, багаті на сосну, граб та березу, утворюють своєрідне природне кільце навколо села, яке здавна слугувало захистом від вітрів і, водночас, джерелом матеріалів для господарства. В околицях – родючі ґрунти на лесовидному суглинку, придатні для вирощування зернових та картоплі.

Назва села Клубочин, за народною етимологією, походить від слова «клубочитися» – закручуватися, згортуватися в клубок [23].

Природна версія назви пов'язана з туманами, які ніби «клубочаться» в улоговині, особливо восени.

Топографічна версія назви могла виникнути через закручені польові дороги та переплетення струмків.

Фольклорна (підтверджена легендою) версія назви пов'язана з образом клубка ниток, що вказав першим поселенцям місце для оселі.

Легенда про клубок, що обрав місце

Колись у цих краях, кажуть, жила молода вдова Марина, яка блукала лісами в пошуках місця, де змогла б осісти з дитиною. У неї не було нічого, крім торби з кількома сухарями та... клубка льняної нитки, що залишився від покійної матері. Люди вірили, що клубок, випущений на волю, покаже шлях до доброго місця для життя, якщо жінка щиро проситиме землю прийняти її.

Марина випустила клубок з руки, а той покотився, спершу повільно, потім усе швидше. Він котився уздовж яру, обминув густу

гущавину, скотився пагорбом і зупинився в улоговині, де текла кришталева вода з джерела. Коли вдова наблизилася, побачила над місцем, де спинився клубок, тонкий виток туману, що тихо клубочився в повітрі, наче хтось його прях.

Марина збудувала хатинку саме там. А згодом біля неї почали селитися й інші. І коли їх запитували, де саме вони живуть, відповідали: «Там, де клубок зупинився... у Клубочині».

Таким чином, назва села Клубочин пов'язана або з природними особливостями місцевості, або з ремісничими традиціями, зокрема прядінням.

село Липне (Липно)

Перша писемна згадка про село Липне датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване над річкою Черемошна, в межах заболоченої та лісистій частини Волинської височини. Цей регіон вирізняється мозаїкою боліт, мочарів та річкових проток, що в доісторичні й середньовічні часи ускладнювали пересування ворожих загонів, а відтак часто слугували природною фортецею для місцевих поселень. Саме такою природною «твердинею» стало невелике село, що існувало неподалік броду на річці Черемошна.

З геоморфологічного погляду, село виникло на підвищенні серед болотистої заплави, що дозволяло вести господарство та оборонятись. Навколишні ліси з переважанням липи, вільхи та берези були не лише джерелом будівельного матеріалу, а й формували дух місця – тихий, але пильний.

На думку Володимира Рожка, наукове походження назви села слід знаходити саме від слова «липно», кореня «лип». В основу волинських топонімів покладено, як правило, природничий, географічний, особовий фактори. Навколишні ґрунти, де виросла вперше оселя над річечкою Черемошна, липнули до ніг, взуття людей, до коліс, тварин, очевидно й слово «липне» покладено було в основу назви, яка в часі видозмінилася в мові у «Липне» [69].

Природна версія назви, ймовірно, походить від слова «липа», що пов'язано з наявністю великої кількості липових гаїв у місцевих лісах. Липа завжди була цінною породою дерев, яку використовували для будівництва, бджільництва та лікувальних цілей.

Легенда про виникнення назви

Згідно з переказами старожилів, назва «Липно» походить від священного для місцевих дерева – липи, що відіграла ключову роль у доленосних подіях для попереднього поселення на цій території.

Колись тут, над бродом річки Черемошна, існувало село Забрід, тихе, сховане серед лісів та мочарів. Його мешканці вважали, що місцевість настільки важкодоступна, що жоден ворог не знайде до них дороги. Та одного разу з південного степу прокотився татарський загін, і, оминувши болота, все ж наблизився до села.

Селяни, побачивши лихо, вирішили дізнатись точну кількість ворога. Вони послали молодого юнака видертися на високу липу, що росла на узвишші над річкою, щоби той вів спостереження за рухом ворогів. З вершини дерева юнак передав сигнал про загрозу, але часу для організованої оборони вже не було.

Попри відчайдушний опір, Забрід був спалений. Багато його мешканців загинули або потрапили в ясир. Вижив лише той юнак та кілька селян, що врятувалися в лісі. Зібравши сили, вони повернулися до липи, під якою юнак уцілів. На її місці заснували нове поселення – Липно, на згадку про дерево, яке стало символом порятунку та нової надії [69].

Таким чином, назва села Липне, ймовірно, пов'язана з густими липовими лісами, що оточували поселення.

село Ромашківка (Ромашковщина)

Перша писемна згадка про село Ромашківка датована 1577 роком [86].

Поселення розкинулося на правому березі річки Путилівка, що петляє серед пагорбів та луків. Цей край належить до лісостепової зони,

де мозаїка лугів, хвойних лісів та заболочених низин створює унікальну природну палітру. Річка Путилівка тут має спокійний плин, живиться підземними джерелами й формує вузьку заплаву, обрамлену дикорослими травами й квітами.

Особливістю місцевості є велика кількість ромашки польової, яка рясно цвіте навесні та влітку, вкриваючи прибережні схили та узлісся. Саме цей природний феномен, згідно з переказами, відіграв ключову роль у формуванні назви села.

Природна версія назви може походити від квітки ромашки, що вказує на можливі луки, багаті на ці польові квіти. У народі ромашка символізує чистоту та спокій, що могло вирізняти мальовниче і затишне поселення.

Антропонімічну версію назви, можливо, село отримало від імені або прізвища засновника – Ромашко, Ромашкевич [23]. У давні часи поселення часто називали за іменем першого поселенця або місцевого землевласника.

У старих документах село зустрічається як Ромашковщина, що може вказувати на його шляхетське походження або приналежність до певного роду, який мав маєток у цій місцевості.

Легенда про дівчину Ромашку

Кажуть, що колись на цьому березі Путилівки жила дівчина на ім'я Ромашка. Була вона сиротою, але мала добре серце й була знана в навколишніх селах як травниця, вміла варити цілющі напої, лікувати рани, знімати гарячку. Ромашка особливо любила одну квітку – польову ромашку, що, мовляв, виросла першою на могилі її матері.

Одного разу весною на село насунула біда – мор. Люди хворіли, вода в криницях псувалася, худоба падала. Тоді Ромашка вийшла на прибережне пасовище, збрала повну пазуху квітів ромашки й варила з них відвари для хворих. Довго ходила від хати до хати, доки й сама не захворіла. Вона померла біля річки, під деревом, з квітами в руках.

Кажуть, коли її поховали, вся долина довкола раптом розцвіла ромашками, хоч було ще тільки початок травня. Відтоді місцеві називали місце Ромашковщиною, а згодом і поселення Ромашківкою, на честь доброї дівчини, що залишила по собі ціле море квітів.

Таким чином, назва села Ромашківка, ймовірно, пов'язана з великою кількістю ромашок у місцевій природі або з іменем засновника.

село Сильне (Сильно)

Перша писемна згадка про село Сильне датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване серед соснових і мішаних лісів, болотистих низин, торфовищ і джерельних струмків. Це територія на межі природних рубежів – між заболоченим лісом і хвилястим сільськогосподарським ландшафтом.

Село лежить неподалік лісових масивів Цуманської пущі, де збереглися елементи стародавньої флори та фауни. Тутешня природа здавна формувала не тільки господарський уклад, а й світогляд мешканців – суворий, працьовитий, витривалий.

Назва села Сильне може походити від прикметника «сильне» – у значенні «міцне, стійке, здатне протистояти випробуванням» [23].

Водночас, в історичних згадках трапляється і форма Сильно, яка могла виникнути від особового прізвища або означала місце, де «сильно жити», тобто жити з достатком і мужністю. Мовознавці відзначають, що така назва могла закріпитися за поселенням, яке славалося фізично витривалими мешканцями або героїчними подіями минувшини.

Легенда про козака Сильного та три джерела

У народній пам'яті села Сильне живе легенда про козака на ім'я Сильний, який нібито оселився на пагорбі біля трьох джерел. Він був не лише сильний тілом, а й душею, захищав навколишні села від розбійників, допомагав у біді, лікував хворих настоями з лісових трав.

Одного разу на край насунувся ворожий загін. Коли всі втікали, Сильний вийшов сам, із луком, списом і мечем. Кажуть, він стримував нападників до останнього подиху біля того місця, де били три джерела. Ворожа навала так і не змогла перейти далі.

Після бою джерела змінили колір: одне залишилося чистим, друге стало трохи рожевим, а третє – темним. Люди казали, що то від крові й сили, які залишилися в цій землі. З того часу місце назвали Сильним, а потім і все поселення.

Таким чином, назва села Сильне, ймовірно, пов'язана із силою духу місцевих жителів, природними особливостями або іменем засновника.

село Скреготівка (Скритівка)

Перша писемна згадка про село Скреготівка датована 1890 роком [86].

Поселення лежить у зниженні між пагорбами, де формуються природні «кишені», зручні для тимчасових або постійних поселень. Саме завдяки такому рельєфу Скреготівка здавна вважалася «невидимим селом», її не видно здалеку, вона прихована серед лісу, а єдина зручна дорога проходить звивисто вздовж підвищень.

Ґрунти переважно дерново-підзолисті з домішками торфу, що свідчить про наявність давніх боліт. Водночас, поряд із селом розташовані луки, що використовувалися під сіножаті, та невеликі озера, утворені джерельними водами.

За переказами старожилів, первісна назва села була «Скритівка», від слова «скритись», тобто сховатися. Це пояснюється географічною специфікою, село виникло серед густих лісів, болотистих берегів та пагорбів, де природний ландшафт сприяв укриттю. За народними спогадами, сюди втікали від панщини, нападів татар, пізніше від військових дій та переслідувань. У тиші лісу, в «скритому» кутку, вони ставили хати, викопували криниці й починали нове життя.

З плином часу назва «Скритівка» поступово трансформувалася у «Скреготівку». Деякі дослідники припускають, що це пов'язано з акустичними асоціаціями, які виникали в народній уяві: «скреготіти» – звук тертя, скрипу, можливо, від коліс, возів або криги, що ламалася на болотах навесні [23]. Водночас, це могло бути метафорою тертя людських долі з долею, життя на межі виживання.

Легенда про скриту церкву

Існує місцева легенда, що колись у Скритівці була дерев'яна церква, збудована у глухому лісі. Її вівтар дивом уцілів після набігу татар. Священник, рятуючи святиню, переховував у скрині старовинну

ікону Богородиці, яку за переказами не бачив жоден ворог, скільки б не обшукували ліс.

Коли небезпека минула, мешканці знову зібралися в тому місці. Там, де була схована ікона, виросло дерево з хрестоподібним розгалуженням, а люди сприйняли це як знак. З того часу поселення почали називати Скритівка, місцем, де ікона сховалась, як і люди, і віра.

З роками вимова змінилася, але суть залишилась. Бо навіть коли її назвали Скреготівка, село залишалося тим самим, прихистком у лісовій тиші.

Таким чином, назва села Скреготівка пов'язана як із природними умовами, так і з історичними подіями.

село Холоневичі

Перша писемна згадка про село Холоневичі датована 1577 роком [86].

Поселення розташоване на лівому березі річки Черемошна, належить до тих волинських поселень, чия історія глибоко закорінена у боротьбі людини з природою, панщиною та ворожими навалами. Його географічне положення – між піщаними горбами і долиною річки, зумовило специфіку заселення та господарювання [70].

Перші мешканці оселилися на невеличкій галявині серед соснового лісу. Ґрунти тут були малородючими – піщані, бідні, але місце було стратегічно зручне: віддалене, приховане, з доступом до води. Початкове поселення виникло завдяки панові Холоніву, який, за переказами, виміняв землю та перших поселенців на свою собаку – сім'ї Піддубних (з Латвії) і Гордіїв (із Галичини). Саме ім'я пана дало назву селу Холоневичі – «люди Холоніва» [70].

Поселенці займалися випалюванням лісу, удобрювали землю попелом, обробляли її дерев'яними плугами, вирубували коріння вручну. Праця була виснажливою, а панщина жорсткою. Працюючи від ранку до вечора, селяни змагалися не лише з землею, а й з ворожими навалами. За переказами, турки неодноразово нападали на село,

палали хати, а після проходу тут шведських військ село було повністю зруйноване вогнем.

Після цих подій мешканці вже не хотіли селитися на піщаному пустирі. Пан наказав перенести поселення до долини, де були багатші ґрунти та захищеність рельєфом. Там і був збудований панський маєток, а згодом і нове село [70].

Легенда про собаку пана Холоніва

Кажуть, ще за давніх часів, коли ліси між Черемошною й Стиром були непролазними, а піски тріщали під ногами, поселився тут пан на ім'я Холонів. Мав він усе, що душа бажала – коней, озера, мисливські угіддя. Але найдорожчим скарбом для нього був великий чорний собака, на ім'я Зубрій. Не просто сторож, а вірний супутник, який врятував панові життя під час нападу розбійників у Кременці.

Одного разу Холонів зустрів на ярмарку дві родини – Гордіїв і Піддубних, що блукали в пошуках землі. Одні були вигнанці з Галичини, інші – переселенці з північного краю, де зійшлося небесне й земне лихо. Мали вони лише воза, собаку, кілька клунків і великі надії.

Пан спостерігав за ними з цікавістю. Його здивувало, як Піддубний, ще молодий чоловік, втихомирив лютого бика лише поглядом, а Гордієва жінка співала так, що навіть ярмарковий гомін завмирав.

Тоді, кажуть, пан мовив:

– Маю я тут землю. Ні доріг, ні річок поряд, лише сосни й пісок. Але хто зуміє там пустити коріння, тому вона й буде. Тільки візьму я з вас плату не грошима, а... Зубрієм.

Мовчали родини. Дивилися на собаку. І хоч жаль було, погодилися. Пан Холонів передав їм папір – дозволи на землю, а сам повів Зубрія до маєтку.

Минуло кілька років. На піску з'явилися перші хати. Ліс димів вирубками, земля вкривалася попелом, але сходи росли. А Зубрій, кажуть, ночами втікав до нового села. Не витримав туги за добром, яке сам допоміг створити.

Помер пес на полі між першим поселенням і долиною Черемошної. Там поставили невеликий хрест з сосни, а згодом поруч виросла панська оселя, а біля неї – нове село.

І назвали його Холоневичі, щоб пам'ятали не лише пана, а й вірного Зубрія, собаку, за якого виміняли майбутнє.

Таким чином, назва села Холоневичі має антропонімічне походження.

село Яківці (Якубищі, хутір Якубчиці)

Перша писемна згадка про село Яківці датована 1866 роком [86].

Поселення, відоме також під назвами Якубищі та Якубчиці, розташоване в мальовничій долині на берегах річки Путилівка, водної артерії, що в'ється серед луків і старих лісових урочищ Волинської височини. Місцевість відзначається мозаїкою природних ландшафтів: тут поєднуються легкі піщані підвищення, заболочені ділянки в заплавах Путилівки та давні просіки, що вели до пралісів.

Географічне положення Яківців відіграло ключову роль у заселенні, вода, деревина і дичина створювали сприятливі умови для перших колоністів, хоч і вимагали від них витривалості. Саме ця територія, за переказами, була малопридатною для панського господарства, тому сюди й пробивалися ті, хто шукав свободи й землі.

Згідно з місцевими переказами та дослідженнями краєзнавців, першим поселенцем на цій землі був поляк на ім'я Якуб [19]. Сам він прийшов «із заходу», ймовірно, із шляхетської родини, що занепадала внаслідок поділів Польщі. Залишившись із сокирою, волею і мрією, Якуб вирубав частину лісу на пагорбі біля Путилівки, збудував хату з кругляка і заклав перший город.

За ним потягнулися інші переселенці, біженці, кріпаки, наймити, яким дозволяли селитися у «вільному кутку». Поселення швидко зростало і отримало назву Якубчиці, а згодом – Яківці, зберігаючи пам'ять про свого засновника.

У назвах Якубищі та Якубчиці легко простежується варіативність на честь імені – ознака живого фольклорного переосмислення.

Легенда про заснування села

Кажуть, Якуб не мав нічого, окрім сокири й мішка з зерном, коли дістався до берега Путилівки. Побачив високий пагорб над річкою, обвитий соснами, і мовив:

– Тут мій край буде. Скільки дерева звалю, стільки хліба виросте.

Три дні й три ночі Якуб рубав сосни, не втомлюючись. На четвертий день у лісі з'явився старий лісовик і сказав:

– Втомишся, чоловіче. Ліс не лише дрова, а й дух.

Але Якуб не злякався. Тоді лісовик подарував йому кам'яний клин – оберіг, який, мовляв, забезпечить родючість і захистить від лиха. Якуб заклав той клин у фундамент своєї хати. І справді його поле ніколи не горіло, жито росло густе, а худоба не хворіла.

Коли з часом Якуб помер, хату перебудували, але камінь залишився в куті, де молилися. Кажуть, що його досі зберігає одна з родин, а коли надходить негода, той камінь трохи туманіє – ніби нагадує: Якуб ще тут, і село – його справа.

Таким чином, назва села Яківці має антропонімічне походження.

ВИСНОВКИ

Четвертий том монографії «Ойконіміка Волинської області крізь призму історії, географії та легенд», присвячений Луцькому району, підтверджує, що топоніміка цього краю є винятково багатогранною і має глибоко вкорінене історичне, соціокультурне та природне підґрунтя. Ойконіми сіл, хуторів, колоній і містечок району стали своєрідними свідками історичних трансформацій, етнокультурних нашарувань і міфопоетичних уявлень місцевих громад.

Географічна специфіка Луцького району – близькість до річок (Стир, Путилівка, Серна, Черногузка, Черемошна), багаті ліси, болотисті заплави, пагорби Волинської височини, істотно вплинула на формування назв поселень. Значна частина топонімів має фітонімічне походження (Липне, Берестяне), гідронімічні зв'язки (Чорний Ліс, Ромашківка), або походить від особистих імен (Карпилівка, Яківці, Холоневичі). Це свідчить про органічний зв'язок ойконімів із природним ландшафтом та особистостями, що заклали основи поселень.

Легенди, перекази та усна традиція, якими пронизані назви сіл (Хорохорин, Липне, Кадище, Скритівка), розкривають глибину локальної пам'яті й демонструють, як громади намагалися осмислити власну історію через символіку, уособлення природи, боротьбу з ворогами та збереження сакрального. У багатьох випадках міфопоетична пам'ять стала єдиним джерелом інформації про ранні етапи заселення, втрати, переміщення або зникнення окремих осередків.

Особливу увагу варто звернути на образ людини-першозасновника, що проходить червоною ниткою через десятки назв – Якуб у Яківцях, пан Холонів у Холоневичах. Така персоніфікація відображає не лише реальні історичні події, а й глибинну потребу громади мати власний «архетип» – того, хто перший зрубав ліс, збудував дім, проклав стежку.

Таким чином, ойконіми Луцького району постають не лише як інструмент географічної ідентифікації, а як культурні знаки, що вбирають у себе сліди історії, географії, духовності й фольклору. Їх вивчення дозволяє глибше зрозуміти логіку просторової організації життя Волинської землі, механізми творення колективної пам'яті та живу взаємодію між людиною і ландшафтом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білик В., Бірюліна О. Історія Жабча, Колодежа і Губина впродовж XV–XVII ст. *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Рух опору тоталітарним і окупаційним режимам на теренах Волинської області. Горохівщина в історії України та Волині*. Науковий збірник. Випуск 31. Луцьк, 2009. С. 107.
2. Бондаренко М. Українські ойконіми, мотивовані назвами рослин, як джерело вивчення української мови. *STUDIA LINGUISTICA*, 2019. Вип. 14. С. 70–90.
3. Василюк Л. Л. Топоніміка Волині: метод. рекомендації для студ. геогр. ф-ту. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2014. 60 с.
4. Василюк Л. Особливості використання топоніміки у фізичній географії. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. С. 20–25.
5. Василюк Л. Л. Роль топоніміки в історико-ландшафтних дослідженнях Волинського Полісся. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій*. Розділ 1. Географія. Луцьк, 2008. С. 66–71.
6. Ващук В. В. Село Городно. Історико-краєзнавчий нарис. Рівне, 2007.
7. Висоцька М. Ойконіми на -івк-а як результат перейменування поселень. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія Філологія. Том 1 № 45, 2021. С. 135–141.
8. Географічний словник Королівства Польського. (пол.). Т. VII. Warszawa : Druk «Wieku», 1886. 750 с.
9. Гнатюк О. М., Гоманюк М. А., Мельничук А. Л. Деколонізація ойконімів України: у пошуку оптимальних підходів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Географічні науки. Випуск 17. 2022. С. 18–35.
10. Горін Сергій. Монастирі Західної Волині: (друга половина XV – перша половина XVII століть). Львів : Видавництво Оців Василіян «Місіонер», 2007.
11. Грушевський М. Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західньої України. Серія перша (ч. 1–80) (1361–1530). С. 11–12.
12. Гурбик А. Трактатування «судових околиць» в громадському судочинстві на українських землях Великого Князівства Литовського. *Ukraina Lithuanica : студії з історії Великого князівства Литовського*. Київ, 2009. Т. I. С. 12.

13. Гуртовий Г. О. Білосток з найдавніших часів: Краєзнавчі нариси. Луцьк : «Волинські старожитності», 2012. 64 с.
14. Денисюк В. Літопис Камінь-Каширщини. Луцьк : Надстир'я, 2001. 524 с.
15. Диба Ю., Мицько І. Неіснуючий похід 981 р. князя Володимира на ляхів. *Старий Луцьк*. 2015. Вип. XI. С. 37.
16. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2013. Т. 10. 784 с.
17. Історія міст і сіл УРСР: у 26 томах. Том Волинська область / голова редколегії І. С. Клімаш. Київ : Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1970. 747 с.
18. Камінь-Каширський район в історії України і Волині. *Минуле і сучасне Волині та Полісся*. Матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, Луцьк-Камінь-Каширський. Науковий збірник. Випуск 69. / Упоряд. : Г. Бондаренко, А. Силук, А. Шваб, С. Чибирак. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2020. 198 с.
19. Кихтюк В. В. Історична топоніміка Волині: формування, джерела, зв'язок з розвитком суспільства : Дис... канд. наук: 07.00.06 – Луцьк, 2010.
20. Кониш-Рабан Л. Село Несвіч і несвічани. Луцьк, 2006.
21. Кондратович О. П. Воєгоща: крізь роки і віки : історико-краєзнавчий нарис про село у Волинській області. Луцьк : Волин. обл. друк., 2019. 191 с.
22. Купчинська З. Архаїчна ойконімія на *-ьскъ: Правобережне Полісся (XI–XIX ст.). *Вісник Львівського університету: Серія філологічна*. Вип. 64, ч. II, 2017. С. 18–29.
23. Лучик В. В. Етимологічний словник топонімів України / відп. ред. В. Г. Скляренко. Київ: ВЦ «Академія», 2014. 544 с.
24. Марчук Л. А. Історія села Бірки: історико-краєзнавчий нарис. Луцьк : Надстир'я, 2004. 136 с.
25. Минуле і сучасне Волині та Полісся: матеріали наукової історико-краєзнавчої конференції. Волинське обласне товариство краєзнавців, Волинський краєзнавчий музей. Луцьк, 2008. Том 28. 253 с.
26. Мицько І. Про Будимира, діда по матері княгині Ольги: родовід княгині Ольги за європейським епосом. *Другі «Ольжині читання»* (Пліснеськ-Львів, 14–15 червня 2007 року). Львів, 2007. С. 18–20.

27. Мицько І. Волинський Олеськ: етимологія назви та час заснування. *Старий Луцьк*. Науково-інформаційний збірник Вип. VIII. Луцьк, 2012. С. 16–25.

28. Остапук О., Захарченко Р. З історії с. Яревище Старовижівського району. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Некрополі краю*. Науковий збірник. Випуск 56. Матеріали LVI Волинської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції, 25 листопада 2015 року, м. Луцьк. Луцьк, 2015.

29. Пась Н. Камінь-Каширське Полісся. З історії краю. Луцьк : Волинська друкарня, 2021. С. 20–25.

30. Постанова Верховної Ради України від 17 липня 2020 року № 807-IX «Про утворення та ліквідацію районів».

31. Склянчук М. Ю. Любомльщина історична, туристична, інвестиційно приваблива. Довідник-путівник. Луцьк : Надстир'я, 2011. 256 с.

32. Терський С. Археологія доби Галицько-Волинської держави (українська). Київ : Видавництво «Стародавній світ», 2014. С. 85–86.

33. Указ Президії Верховної Ради УРСР ВВР/1947/7-8 від 7 червня 1946 р. «Про збереження історичних найменувань та уточнення і впорядкування назв сільських рад і населених пунктів Волинської області». *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1947. № 7–8. С. 40–50.

34. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся (Краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 року). Вінніпег, 1994. Т. 1. 601 с.

35. Цинкаловський О. Бутятичі. *Стара Волинь і волинське Полісся*. Вінніпег, 1994. Т 1. С. 149.

36. Шульгач В. П. Ойконімія Волині: Етимол. слов.-довід. / ред.: І. М. Железняк. Київ : Кий, 2001. 189 с.

37. Янішевський С. З історії села Копачівка. Луцьк: Вежа. 2015. 116 с.

38. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. XV T. Warszawa : nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880-1914.

39. Акімова С. Л., Соколюк С. В. Несвіч. Енциклопедія Сучасної України / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. URL : <https://esu.com.ua/article-73709>.

40. «Бермудський трикутник» за 30 км від Луцька: в аномальній зоні не ростуть дерева та збивається компас. *Конкурент*. URL :

<https://konkurent.ua/publication/149771/bermudskiy-trikutnik-za-30-km-vid-lutska-v-anomalniy-zoni-ne-rostut-dereva-ta-zbivaetsya-kompas/>.

41. «Битки», «волоچهбне» і «поливаний понеділок»: яких традицій дотримувалися волиняни на Великдень. URL : <https://suspilne.media/lutsk/440964-bitki-volocebne-i-polivaniij-ponedilok-akih-tradicij-dotrimuvalisa-volinani-na-velikden/>.

42. Бренчук О. Про назви населених пунктів Рожищенського району Волинської області. URL : https://web.archive.org/web/20150526160404/http://istvolyn.info/index.php?option=com_content&task=view&id=1281&Itemid=2.

437. Васечко Галина. Престольне свято в Оздові. Історичний часопис села. *Вебсайт Боратинської сільської ради*. URL : <https://boratyn.ukraina.org.ua/news/prestolne-svyato-v-ozdovi-istorychnyy-chasopys-sela>.

44. Вербаїв та Коршовець відзначають престольне свято. *Вебсайт Боратинської сільської ради*. URL : <https://boratyn.ukraina.org.ua/news/verbaiv-ta-korshovec-vidznachayut-prestolne-svyato>.

45. Відгомін далеких літ. *Вебсайт Камінь-Каширської громади*. URL : <https://kmk-gromada.gov.ua/istorychna-dovidka-15-50-36-06-12-2019/>.

46. Візіком карти. URL : <https://maps.visicom.ua>.

47. Головніненська селищна територіальна громада. *Вебсайт*. URL : <https://golovnnenska-gromada.gov.ua/s-nudzhe-15-42-34-19-07-2018/>.

48. Експедиція в село Стобихву. URL : https://vf-ndc-oasu.ucoz.ru/news/ekspedicija_v_selo_stobikhvu/2010-07-05-100.

49. Енциклопедія сучасної України. URL : <https://esu.com.ua/article-70309>.

50. З історичної скарбниці. URL : https://rovanci.at.ua/index/minule_teperishne_majbutne/o-2.

51. За старовинними переказами. *Вебсайт Любешівської громади*. URL : <https://lubeshivska-gromada.gov.ua/news/1611138560/>.

52. Звідки пішла назва села? URL : <https://web.archive.org/web/20160204132020/http://www.kulturamovy.org.ua/KM/pdfs/Magazine52-19.pdf>.

53. З сивої давнини існує на землі село Вічині. URL : <https://web.archive.org/web/20170511033710/http://www.rozhyschevgolos.in.ua/з-сивої-давнини-й-понині-існує-на-землі/>.

54. Зубчук К. Старовинне поселення між трьох озер. URL : <https://www.volyn.com.ua/news/16769-bulo-tut-mistechko-knyaziv-radzivilliv.html>.
55. Ільбле, Ольбле Руське, Грудки. URL : <https://web.archive.org/web/20170619171913/http://www.hrudky.in.ua>.
56. Історична довідка селища Олика. Вебсайт Олицької громади. URL : <https://olytska-gromada.gov.ua/news/1718111335/>.
57. Історичні відомості. Вебсайт Мар'янівської територіальної громади. URL : <https://maryanivskatg.gov.ua/static-pages/group/istoricni-vidomostih>.
58. Історична довідка. Вебсайт Горохівської громади. URL : <https://gorokhivrada.gov.ua/istorichna-dovidka-11-05-29-13-02-2021/>.
59. Історична довідка. Вебсайт Турійської громади. URL : <https://web.archive.org/web/20190920072041/http://turiyska.gromada.org.ua/istorichna-dovidka-13-17-04-05-01-2018>.
60. Історична довідка. Вебсайт Смідинської громади. URL : <https://smidynotg.gov.ua/avtentyka-ta-suchasnist/istorychna-dovidka/>.
61. Історія села Берестяне. Вебсайт Цуманської громади. URL : <https://cumanska-gromada.gov.ua/istoriya-sela-berestyane-16-54-55-10-06-2018/>.
62. Історія села Боратин. Боратинська сільська бібліотека. URL : <https://biblioboratun.blogspot.com/p/blog-page.html>.
63. Історія села Велимче. Вебсайт Велимченської громади. URL : <https://velymchenska-gromada.gov.ua/istoriya-sela-velimche-1523538934/>.
64. Історична довідка. Вебсайт Голобської громади. URL : <https://golobska-gromada.gov.ua/istorichna-dovidka-15-53-30-01-06-2016/>.
65. Історія села Галузія. Вебсайт Прилісненської громади. URL : <https://prylisnenska-gromada.gov.ua/istoriya-sela-galuziya-09-58-42-03-07-2017/>.
66. Історія с. Городок. Вебсайт Прилісненської громади. URL : <https://prylisnenska-gromada.gov.ua/istoriya-sela-gorodok-18-40-15-26-06-2017/>.
67. Історія села Городище. Вебсайт Городищенської громади. URL : <https://gorodyshe.gr.org.ua/nashe-selo/>.
68. Історія села. Вебсайт бібліотеки-філії с. Дачне. URL : <http://bibliotekadachne.blogspot.com/p/blog-page.html>.

69. Історія села Липне. Вебсайт Цуманської громади. URL : <https://cumanska-gromada.gov.ua/istoriya-sela-lipne-22-48-12-10-06-2018/>.

70. Історія села Холоневичі та села Знамирівка. Вебсайт Цуманської громади. URL : <https://cumanska-gromada.gov.ua/istoriya-sela-holonevichi-ta-sela-znamirivka-23-08-16-10-06-2018>.

71. Історична Волинь. URL : <https://www.istvolyn.info/index.php/zala>.

72. Історична довідка села Доросині. Вебсайт Доросинівської громади. URL : <https://dorosynivska-gromada.gov.ua/istorichna-dovidka-22-12-39-23-03-2021/>.

73. Історична довідка. Рожище. Сайт Рожищенської міської ради. URL : <https://rozhrada.gov.ua/nashe-misto/istorychna-dovidka>.

74. Історична довідка. Вебсайт Торчинської територіальної громади. URL : <https://torchynska-gromada.gov.ua/istorichna-dovidka-18-00-49-18-08-2018/>.

75. Історична спадщина Підгайцівської громади. URL : <https://pidgayci-gromada.gov.ua/istorichna-dovidka-17-16-29-14-03-2019/>.

76. Колесо історії. Минуле села Боровичі. URL : <https://web.archive.org/web/20170305040125/http://www.hroniky.com/news/view/6496-koleso-istorii-mynule-sela-borovychi>.

77. Локачинська громада. Вебсайт. URL: <https://lokachynska-gromada.gov.ua/istorichna-dovidka-20-59-38-24-12-2020/>.

78. Лучеськ Великий. Вебсайт Луцької міської ради. URL : <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/city-in-legends>.

79. Малєєва Ю. Столітній форт і одинока могила. Слідами історії Боратина. Вебсайт Волинські новини. URL : <https://www.volynnews.com/news/all/storichnyy-fort-i-odynoka-mohyla-slidamy-istoriyi-boratyna/>.

80. Мальовничі назви і цікаве минуле: історія сіл Суховоля та Романівка. Вебсайт Боратинської селищної ради. URL : <https://boratyn.ukraine.org.ua/news/malovnychi-nazvy-i-tsikave-mynule-istoriya-sil-sukhovolya-ta-romanivka>.

81. Матеріали з історії села Березолуки. URL : <https://web.archive.org/web/20171109150304/http://www.rozhyshevgholos.in.ua/матеріали-з-історії-села-березолуки/>.

82. Невідома історія села Баківці. Вебсайт Боратинської громади. URL : <https://boratyn.ukrainia.org.ua/news/nevidoma-istoriya-sela-bakivtsi>.

83. Оконські джерела. Вебсайт Маневичівської громади. URL : <https://web.archive.org/web/20160306101807/http://manevychi-tourism.com.ua/special.php?q=5>.

84. Паспорт Олицької громади. Вебсайт Олицької громади. URL : <https://olytska-gromada.gov.ua/pasport-gromadi-12-46-20-12-12-2024/>.

85. Поліщук Ю. Нарис історії населених пунктів Люблинецької громади. URL : <https://www.lyublynets-gromada.org.ua/nasha-gromada/istorichna-dovidka/>.

86. Прадідівська слава. Українські пам'ятки. URL : <https://www.pslava.info>.

87. Про Луцьк. Офіційний сайт Луцької міської ради. URL : <https://www.lutskrada.gov.ua/about>.

88. Ратнів, Луцький район, Волинська область. Історія міст і сіл Української РСР. URL : <http://ukrssr.com.ua/volinska/lutskiy/ratniv-lutskiy>.

89. Репетуша Ірина. Древнє село поблизу Луцька: тут народився козак Яцько і тримали оборону австрійці. Волинські новини. URL : <https://www.volynnews.com/news/all/drevnye-selo-poblyzu-lutska-tut-narodyvsia-kozak-yatsko-i-trymaly-oboro/>.

90. Розкішний панський маєток та європейський сад: історія села Городище. Вебсайт Боратинської сільської ради. URL : <https://boratyn.ukrainia.org.ua/news/rozkishniy-panskiy-maetok-ta-evropeyskiy-sad-istoriya-sela-gorodische>.

91. Сайт селища Сенкевичівка. URL : https://mista.ua/Україна/Волинська_область/Луцький_район/Сенкевичівка.

92. Сінкевич О. Поліські болота приховують секрети прадавньої цивілізації! URL : <https://web.archive.org/web/20131002060811/http://simya.com.ua/articles/7/1106/>.

93. Село над Дежею: історичні факти про Колодеже. Офіційний сайт Городищенської громади. URL : <https://gorodyshe.gr.org.ua/selo-nad-dezheyu-istorychni-fakty-pro-kolodezhe/>.

94. Село Сокіл. URL : http://www.rozhyshecrb.edukit.volyn.ua/filii_cbs/sokiljsjka_siljsjka_biblioteka/istorichna_dovidka/.

95. Скорик І. М. Історія с. Прилісне. URL : <https://prylisnenska-gromada.gov.ua/istoriya-sprilisne-18-24-56-24-03-2017/>.

96. Скорук І. Д. Ойконімія Маневицького району Волинської області. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/813/1/manevuchi.pdf?utm_source=chatgpt.com.

97. Стежками району: популярне джерело «Безодня» та жахливі дороги – Цеперів. *Вебсайт Район. Луцьк*. URL : <https://lutsk.rayon.in.ua/topics/381999-stezhkami-raionu-populiarne-dzherelo-bezodnia-ta-zhahlivi-dorogi-tseperiv>.

98. У Полонці – престольне свято: коротка історія села. *Вебсайт Культура. Район*. URL : <https://kultura.rayon.in.ua/news/432094-u-polontsi-prestolne-svyato-kortka-istoriya-sela>.

99. Яблунівка – «Фруктове» село на Волині. URL : <https://www.volynnews.com/news/society/yablunivka-fruktove-selo-na-volyni/>.

100. Янішевський С. Олешковичі: історія одного волинського села. URL : <https://www.hroniky.com/news/view/5439-oleshkovychi-istoriia-odnoho-volynskoho-sela>.

101. Янішевський С. Сторінками давньої історії сіл Немир, Раймісто, Вітоніж, Ясенівка. Від найдавніших часів до 1914 року. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Yanishevskiy_Serhii/Storinkamy_davnoi_istorii_sil_Nemyr_Raimisto_Vitonizh_Yasenivka_Vid_naidavnishykh_chasi_v_do_1914_rok.pdf?

102. Янішевський С. Сільськими дорогами: тихе, затишне і давнє село, де споконвіку жили українці. URL : <https://rozhyshche.rayon.in.ua/news/16220-silskimi-dorogami-tihe-zatishne-i-davne-selo-de-spokonviku-zhili-ukrayintsi>.

103. Якими постають села Локачинщини у народних переказах. <https://web.archive.org/web/20220822031810/https://lokachi.rayon.in.ua/news/161290-iakimi-postaiut-sela-lokachinshchini-u-narodnih-perekazah>.

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

А

Антонівка
(Берестечківська
ТГ) 11
Антонівка (Луцька
ТГ) 331

Б

Баїв 59
Баківці 61
Барвінок 508
Башлики 542
Башова 308
Берегове 459
Бережанка 107
Березолуки 310
Берестечко 9
Берестяне 543
Береськ 206
Бистровиця 140
Білосток 510
Боголюби 332
Богунівка 13
Богущівка 334
Богущівська
Мар'янівка 460
Бодячів 229
Боратин 57
Борисковичі 382
Боровичі 265
Борочиче 383
Борохів 428
Бортяківка 461
Ботин 429
Брани 385
Брище 335
Бужани 386

Буків 333
Буркачі 15
Буяни 511

В

Валер'янівка 463
Ватин 142
Ватинець 144
Велика Осниця 267
Великий Омеляник
337
Вербаїв 63
Верхи 512
Верхівка 431
Веселе 513
Веснянка 432
Вигуричі 109
Вишеньки 464
Вишнів 433
Вікторяни 65
Вільхівка 145
Вітоніж 208
Вічині 210
Волиця-
Дружкопільська
147
Волиця-
Лобачівська 17
Ворончин 212
Воротнів 434
Воютин 515
Всеволодівка 339

Г

Гайове 230
Галичани 388
Гаразджа 435

Гать 516
Гектари 19
Гірка Полонка 67
Годомичі 268
Голишів 69
Гораймівка 270
Горзвин 517
Горішнє 22
Городині 518
Городище
(Боратинська ТГ)
71
Городище
(Городищенська
ТГ) 103
Городище
(Цуманська ТГ) 545
Городок 340
Горохів 139
Горянівка 403
Грем'яче 546
Григоровичі 111
Грузятин 271
Губин Перший 112
Гумнище 24

Д

Дачне 341
Дерно 404
Десятина 149
Диковини 26
Діброва
(Горохівська ТГ)
150
Діброва
(Підгайцівська ТГ)
437

Дідичі 405
Дідовичі 232
Дмитрівка 465
Довгів 389
Домашів 233
Доросині 205
Дубичанське 520
Дубище
(Рожищенська ТГ) 458
Дубище
(Цуманська ТГ) 547
Дубова Корчма 114
Духче 466

Є

Єлизаветин 467

Ж

Жабка 343
Жабче 116
Жидичин 344
Жорнище 407
Жуковець 521
Журавичі 235
Журавники 152

З

Забара 469
Заболотці 346
Забороль 347
Заброди 236
Завітне 238
Загаї 117
Залісоче 408
Залісці 311
Заріччя 273
Звиняче 154
Звірив 438

Звози 240
Зелене 28
Зеленолужне 155
Зміїнець 349
Знамирівка 549

І

Іванівка
(Берестечківська ТГ) 30
Іванівка
(Рожищенська ТГ) 470
Іванчиці 350

К

Кадище 550
Калинівка 274
Карпилівка 552
Квасів 157
Квітневе 213
Кияж 215
Ківерці 227
Клепачів 351
Клубочин 554
Княгининок 353
Кобче 471
Ковбань 158
Козин 473
Козятин 160
Колки 264
Колмів 33
Колодеже 119
Конопелька 241
Копачівка 307
Копилля 276
Корсині 474
Коршів 72
Коршовець 74

Котів 409
Кошів 523
Красів 161
Красноволя 277
Кременець 312
Крижівка 476
Крижова 163
Криничне 279
Кроватка 314
Крупа 440
Куликовичі 280
Кульчин 355
Кумовище 164
Кутрів 35

Л

Лаврів 76
Лемешів 166
Линівка 477
Липа 37
Липини 441
Липляни 356
Липне 555
Личани 411
Лички 243
Лище 443
Літогоща 478
Лобачівка 39
Луків 480
Лучиці 78
Луцьк 328
Любче 316

М

Майдан-
Липненський 282
Мала Осниця 283
Малинівка 481
Марковичі 167

Мартинівка 120
Маруся 122
Мар'янівка
(Колківська ТГ)
285
Мар'янівка
(Мар'янівська ТГ)
380
Матейки 286
Метельне 413
Мерва 41
Микове 244
Милушин 358
Милуші 359
Мильськ 482
Мирків 169
Мирне 170
Мирославка 484
Мислині 172
Михайлин 485
Михайлівка 524
Михлин 124
Моташівка 361
Мощаниця 414
Мстишин 79
Муравище 245

Н

Навіз 486
Наталин 125
Небіжка 362
Незвір 488
Немир 216
Несвіч 127
Ниви-Губинські
129
Нічогівка 288
Новий Зборишів
391

Новокотів 444
Новосілки 173
Новостав
(Берестечківська
ТГ) 44
Новостав
(Боратинська ТГ)
81
Новоукраїнка 289
Носачевичі 489
Носовичі 415

О

Одеради (Луцька
ТГ) 364
Одеради (Олицька
ТГ) 417
Оздів 82
Озденіж 365
Озеро 247
Озерце 367
Озерці 174
Озеряни 84
Олександрівка
(Копачівська ТГ)
317
Олександрівка
(Луцька ТГ) 366
Олександрія 446
Оленівка 491
Олешковичі 492
Олика 401
Ольганівка 493
Омельне 248
Острів 250
Острови 291
Охлопів 176
Охотин 368
Ощів 177

П

Пальче 447
Перемиль 47
Переспа 495
Печихвости 179
Пильгани 392
Підбереззя 181
Підгайці 427
Підгірне 318
Піддубці 449
Підліски 320
Пірванче 182
Піски 49
Погулянка 292
Пожарки 496
Покащів 418
Полонка 86
Полухне 184
Прилуцьке 369
Промінь 88
Пустомити 185
Путилівка 420

Р

Радомишль 89
Раймісто 218
Ратнів 91
Рачин 186
Ржищів 393
Рованці 93
Рожище 456
Розничі 294
Рокині 330
Романів
(Підгайцівська ТГ)
450
Романів
(Торчинська ТГ)
525

Романівка 95
Ромашківка 556
Рудка-Козинська
498
Рудники 296
Рудня 499

С

Садів 526
Сапогове 371
Сарнівка 528
Семки 297
Сенкевичівка 105
Сергіївка 130
Сильне 558
Сирники 372
Ситниця 298
Сільце 188
Скабарівщина 189
Скірче 530
Скобелка 191
Скреготівка 559
Скригове 394
Славне 251
Словатичі 252
Смолигів 531
Смолява 51
Сокиричі 254
Сокіл 500
Софіївка 193
Ставок 421
Старики 53
Старосілля 299
Старостав 194

Стрільче 196
Струмівка 451
Студині 219
Суськ 255
Суховоля 97
Сьомаки 374

Т

Тарасове 375
Тельчі 301
Терешківці 197
Тертки 533
Тихотин 502
Топільне 503
Торчин 507
Трилісці 504
Тристень 221
Тростянець 256
Тростянка 321

У

Угринів 131
Ужова 322
Уляники 323
Уманці 199
Усичі 534
Усичівські Будки
535

Х

Хмельницьке 396
Холоневичі 560
Холонів 200
Хопнів 257

Хорлути 453
Хорохорин 537
Хром'яків 423

Ц

Цегів 397
Цеперів 99
Цумань 541

Ч

Чаруків 133
Чемерин 424
Четвертня 303
Човниця 259
Чорниж 304
Чорний Ліс 538

Ш

Шепель 376
Широке 398
Шклин' 134
Шклин' Другий
136

Щ

Щурин 222

Я

Яблунівка 325
Яківці 562
Ярівка 201
Яромель 260
Ясенівка 224

Населені пункти Луцького району

№ з/п	Сучасна назва населеного пункту	Рік заснування	Колишня назва	Рік заснування (перейменування)	Площа, км²
Луцький район					
<i>Берестечківська територіальна громада</i>					
1	м. Берестечко	1547 (1241)	Берестки Берестовка Бересточечек Бересточочек Берестечко	1445	1,98
2	с. Антонівка				6,808
3	с. Богунівка	(1947)	Реймонтовичі		3,19
4	с. Буркачі				...
5	с. Волиця-Лобачівська	1570			5,986
6	с. Гектари				6,33
7	с. Горішнє	1967 (1578)	Красів Голятин Горішній Голятин	1578 до 1906 до 1967	4,296
8	с. Гумнище	1649			6,11
9	с. Диковини	1887	Дзиковини	1887–1906	...
10	с. Зелене		колонія Зелена	1906	8,36
11	с. Іванівка	1946 (1906)	місто Янов Янівка	до 1906	8,52
12	с. Колмів	1545			0,648
13	с. Кутрів	1245			...
14	с. Липа	1450			11

15	с. Лобачівка	(1680)	містечко Лобачівка	1680	1,339
16	с. Мерва	1345			1,4
17	с. Новостав	1545			14,97
18	с. Перемиль	1097			15,62
19	с. Піски	1629			17,206
20	с. Смолява	1561			9,86
21	с. Старики	1890			7,19
Боратинська територіальна громада					
22	с. Боратин	1946 (1511)	Великий Боратин, Малий Боратин, Чеський Боратин	1511 1872–1947	2,8
23	с. Баїв	1545			0,728
24	с. Баківці	1545			1,53
25	с. Вербаїв	1545 (1445)	Верб'яєв	1451	0,32
26	с. Вікторіяни	1545			0,317
27	с. Гірка Полонка	1545			2,177
28	с. Голишів	1463			0,8
29	с. Городище	1575			3,556
30	с. Коршів	1545			2,64
31	с. Коршовець	1577 (1526)		1526	0,872
32	с. Лаврів	1545			...
33	с. Лучиці	1428			0,297
34	с. Мстишин	1366	Мостишин, Смідшин, Осметишин, Мідсін		0,62
35	с. Новостав	1390			18
36	с. Оздів	1518			1,485
37	с. Озеряни	1946 (1900)	хутір Познанка	1900	1,01

				Озеряни-Шляхецькі Озеряни Чеські	1936 1947	
38	с. Полонка	1545 (1150)	Полони, Полоноє, Полона Гапшольдова, Полона Владичина, Полонна, Велике Полонне, Мале Полонне, Полонне	1150	0,826	
39	с. Промінь	1964 (XV ст.)	Пілганів, Пулганів	XV ст. до 1964	0,976	
40	с. Радомишль	1545	Радомисл	1545	1,827	
41	с. Ратнів	1577	Судомир	1577	2,17	
42	с. Рованці	1230		1230	17	
43	с. Романівка				0,87	
44	с. Суховоля	1577	Суха Воля, Суховолі, Сухів	1577	0,681	
45	с. Цеперів	1437			0,262	
Городищенська територіальна громада						
46	с. Городище	1452			1,32	
47	селище Сенкевичівка	1924 (XVIII ст.)	Будки, Будки Губинки, Буди-Губинські	XVIII століття	2,34	
48	с. Бережанка	1946 (1545)	Бископичі, Бискупичі	1545–1946	16,88	
49	с. Вигуричі	1583			0,0081	

50	с. Григоровичі	1570				0,4
51	с. Губин Перший	1946 (1570)	Губин, Губин Український Губин	1570–1906 1906–1946 1946		15,33
52	с. Дубова Корчма	1654				6,32
53	с. Жабче	1586				9,85
54	с. Загаї		Шпрахи Шприхи Шпрахів	1906–1935		6,57
55	с. Колодеже	1508	Колодеж	до 1906		24,18
56	с. Мартинівка					0,19
57	с. Маруся	1943	Красний сад	до 1943		2,38
58	с. Михлин	1433				9,15
59	с. Наталін	1890	Наталін			8,14
60	с. Несвіч	1444				2,719
61	с. Ниви-Губинські	(1924)	Ниви Губинська Нива	1906 1924–1939		4,57
62	с. Сергіївка		Колонія Сергіївка	до 1906		6
63	с. Угринів	(1489)	Явичев Угринов	1489 1906		16,358
64	с. Чаруків	(1446)	Чаруковець	1446		0,341
65	с. Шклинь	1445	Склинь			14,23
66	с. Шклинь Другий	1946	Колонія Шклинь	до 1906–1946		6,49
Горохівська територіальна громада						
67	м. Горохів	1240				11
68	с. Бистровиця	1967	Божев, Божів	до 1906–1967		10,9
69	с. Ватин	1545				7,5

70	с. Ватинець	1577				6,21
71	с. Вільхівка	(1500)	Ольговка Ульгівка	1500		7,53
72	с. Волиця- Дружкопільська	1570				5,13
73	с. Десятинна	1588				1,2
74	с. Діброва		Гайка			3,5
75	с. Журавники	(1570)	Дружкопіль	1570		16,3
76	с. Звиняче	(1300)	Дзвиняче	1300		24,25
77	с. Зеленолужне					4,64
78	с. Квасів	1577				17,46
79	с. Ковбань	1890				0,875
80	с. Козятин	(1583)	Казятин	1583		7,372
81	с. Красів	1946	Красів Руський	1906–1946		14,45
82	с. Крижова					5,4
83	с. Кумовище					...
84	с. Лемешів	1570				8,838
85	с. Марковичі	1450				1,74
86	с. Мирків	1545				18,2
87	с. Мирне	1964 (1504)	Блудове хутір Колонія- Блудів хутір Блудівка Блудів	до 1504 до 1946 1946 до 1964		33,03
88	с. Мислині	1577	Мислин	до 1539		11,2
89	с. Новосілки	1946 (1629)	Новоселки Новосілки Руські	1629–1906 до 1946		1,185
90	с. Озерці	1570	Езерцы	1906		16,128

91	с. Охлопів	1545	Охлопов	1906	10,54
92	с. Ощів	1545	Ощев Воцов	1906	9,22
93	с. Печихвости	1508			17,99
94	с. Підбереззя	1570			22,7
95	с. Пірванче	1570	Порванче	до 1906	22,71
96	с. Полюхне		Полюхно	до 1906	7,97
97	с. Пустомити	1545			12,36
98	с. Рачин	1629			14,717
99	с. Сільце		Селец	до 1906	18,5
100	с. Скабарівщина	друга половина XIX ст.	Скабаровщина	до 1906	0,8
101	с. Скобелка	1629	Старий Горохів або Горохів		21,39
102	с. Софіївка	до 1906			4,5
103	с. Старостав	1423			7,3
104	с. Стрільче	(1565)	Стрельче	1565	17,045
105	с. Терешківці	(1577)	Терешковець або Терешковці	1577	12,1
106	с. Уманці	до 1906			10,06
107	с. Холонів	(1451)	Холонев	1451	18,6
108	с. Ярівка	1946	Ядвиновка	до 1906	5,09
Доросинівська територіальна громада					
109	с. Доросині	1447			41,02
110	с. Береськ	(1545)	Береськ Віцентів хутір Вінцентів хутір Вікентівка	1545 1906 1946	3,44

111	с. Вітоніж	1545				1,62
112	с. Вічині	1545 (1510)	Вечини Вечин	1510 1545		1,94
113	с. Ворончин	1906 (1407)	Вороничин Ворончин	1407 1906	3	
114	с. Квітневе	1964 (1598)	Баб'є	1598–1954	16,67	
115	с. Кияж	(1483)	Кіяж або Киаж	1483	11,43	
116	с. Немир	(1565)		1565	0,103	
117	с. Раймісто	(1596)	Раймісто	1596	0,048	
118	с. Студині	1407			1,47	
119	с. Тристенъ	1407			1,92	
120	с. Щурин	1604			2,15	
121	с. Ясенівка	1570			2,75	
Ківерцівська територіальна громада						
122	м. Ківерці	1583				8,48
123	с. Бодячів	1500	Бодачев	1906	1,279	
124	с. Гайове	1964 (1864)	Переброди Пшебродзь Пшебраже Преображенське	до 1864 1864–1921 1921–1946 1946–1964	2,372	
125	с. Дідовичі	1887			1,36	
126	с. Домашів	1570			1,266	
127	с. Журавичі	(1570)	Журавлики	1570	2,954	
128	с. Заброди	1985			2,157	
129	с. Завітне	1964 (1906)	Віцентівка Вінцентів Вікентіївка	1906–1935 1935–1946 1946–1964	1,525	
130	с. Звози	1322			2,33	

131	с. Конопелька	1967 (1846)	Солтичи Солтиси	1846–1906 1906–1967	0,621
132	с. Лички	1583			0,78
133	с. Микове	(1546)	Миков	1546	0,673
134	с. Муравище	1946 (1516)	Рафалівка	1516–1946	1,358
135	с. Озеро	1795 (1577)	Воля Озерська Єзьорко Єзьори Озерці	1577	3,616
136	с. Омельне	1570	Омельно Макаревичі Омельне	1570 1958–1992 1992	3,064
137	с. Острів	1577			0,96
138	с. Славне	1967 (1478)	Станіславка	1478	0,55
139	с. Словатичі	(1896)	Славатичи	1896	1,725
140	с. Сокиричі	(1797)	Сикиричи	1797	2,24
141	с. Суськ	(1570)	Сусек	1570	2,293
142	с. Тростянець	(1570)	Тростенец	1570	1,443
143	с. Хопнів	1559			2,058
144	с. Човниця	1794			1,341
145	с. Яромель	XIX ст.	Юзефін Йосипівка Яромель	XIX ст. 1967–1989 1989	10,974
Колківська територіальна громада					355,97
146	селище Колки	1322 (1197)	Романів містечко Колки	1197 до 1906	3,309
147	с. Боровичі	до 1558	Боровичі Нова Четвертня	до 1558 до 1723	4,16

				Тумань, Тумин Боровичі	друга світова війна 1723	
148	с. Велика Осниця	1537	Осниця	Осниця	4-5 тисяч років н. е.	2,46
149	с. Годомичі	(1623)	Геденіччі	Геденіччі	1623	20,3
150	с. Гораймівка	1583				1,39
151	с. Грузятин		Грузятин	Грузятин	XIX ст.	2,21
152	с. Заріччя	1577				1,57
153	с. Калинівка	1962	Колодниця Голодниця	Колодниця Голодниця	XX ст.	8,1
154	с. Копилля	(1577)	Копиле	Копиле	1577	52,33
155	с. Красноволя	1783				...
156	с. Криничне	1967	Лище	Лище	до 1884	15,27
157	с. Куликовичі	(1488)	Кульковичі Куліковиче	Кульковичі Куліковиче	1488 1778	66,62
158	с. Майдан- Липненський	до 1906				0,48
159	с. Мала Осниця	1577				1,16
160	с. Мар'янівка	XIX ст.				5,85
161	с. Матейки	XX ст.	Мацейки	Мацейки		...
162	с. Нічогівка	кінець XVIII ст.				...
163	с. Новоукраїнка	1967 (XVIII ст.)	Бугаї	Бугаї	XVIII ст.	9,55
164	с. Острови	2019 (1577)	Островки	Островки	1577-2019	12,95
165	с. Погулянка		Подгулянка Поломи	Подгулянка Поломи	XVIII ст.	0,171
166	с. Розничі		Разничі	Разничі	XIX ст.	0,253
167	с. Рудники	1545				46,429

168	с. Семки	XII – XIV ст.				14,85
169	с. Ситниця	1774				20,4
170	с. Старосілля	1850 (1557)	Новосельце Старе Село	1557 1850		30,39
171	с. Тельчі	1577	Тельче Тельчаниці Тельчаничі Тельче	1577 1578 1629	...	
172	с. Четвергня	XI ст.	місто Четвергня	1572	23,02	
173	с. Чорниж	1583	Черниж	1906		
Копачівська територіальна громада						
174	с. Копачівка	1744				179,24
175	с. Башова	XIX ст.	Башево	XIX ст.		3,93
176	с. Березолуки	1964 (1570)	Великі Березолупи	1570–1964		1,18
177	с. Залісці	1458				0,08
178	с. Кременець	(1812)	хутір Французи хутір Новий Кременець хутір Старий Кременець хутір Французи	1812 до 1906		1,565
179	с. Кроватка	(1488)	Кроватки	1488		2,363
180	с. Любче	(1540)	містечко Любча	1540		0,054
181	с. Олександрівка	XIX ст.				20,769
182	с. Підгірне	1967 (1575)	Малі Березолупи	1575–1967		0,8
183	с. Підліски	1569				0,054
184	с. Тростьянка	1946 (XVI ст.)	колонія Бейнарівка хутір Бейнарівка	XVI ст. до 1946		0,24
						1,22

185	с. Ужова			хутір Тростянка	1946	
186	с. Уляники		XIX ст.			0,51
187	с. Яблунівка		1946 (1516) 1967 (1690)	Гуляники Станіславівка Станіславка	1516–1946 1690 до 1967	2,985 0,078
Луцька територіальна громада						
188	м. Луцьк		(1085)	Лучеськ або Лучеськ	1085	67,15 40,23
189	селище Рокині		1989 (1545)	Рукиня	1545	1,60
190	с. Антонівка		XIX ст.			1,4
191	с. Боголюби		1586	Боголюби Першотравневе Боголюби	1586–1964 1964–1991 1991	0,774
192	с. Богущівка		1799			0,589
193	с. Брище		1967 (XVI–XVII ст.)	Брище Підгір'я Брище	XVI–XVII ст. до 1967 1967	0,725
194	с. Буків		1768			0,35
195	с. Великий Омеляник		(1429)	Омеляник	1429	2,91
196	с. Всеволодівка		1880			0,374
197	с. Городок		XIX ст.	Городок Юзефін Йосипівка Городок	XIX ст. до 1946 1946–1991 1991	...
198	с. Дачне		1967 (1926)	Ільїнівка Юляна Улянівка	до 1924 1932–1946 1946–1967	0,906
199	с. Жабка		1588			0,674
200	с. Жидичин		1227			2,803

201	с. Заболотці	1577				0,44
202	с. Забороль	1429				3,83
203	с. Зміїнець	1400				1,93
204	с. Іванчиці	1583				2,202
205	с. Клепаців	1883				1,424
206	с. Княгининок	ХІІ ст.	хутір Колонія Княгинінок хутір Потереби Маяки Княгининок	ХІІ ст.–1946 1946 1964–2016 2016	2,44	
207	с. Кульчин	1508				1,641
208	с. Липляни	1583				0,849
209	с. Милушин	ХІХ ст.				0,48
210	с. Милуші	1446				0,87
211	с. Моташівка	ХХ ст.				0,15
212	с. Небіжка	(1894)	Небожка	1894		0,786
213	с. Одереди	1583				0,231
214	с. Озденіж	(1577)	Даниж Деніж Зденіж	1577		1,68
215	с. Олександрівка	ХІХ ст.				0,633
216	с. Озерце	1807				1,166
217	с. Охотин		Охотин	ХІХ ст.		0,57
218	с. Прилуцьке	60-ті роки ХХ ст. (1496)	Ківерці	1496		2,925
219	с. Сапогове	1570				0,331
220	с. Сирники	(1450)	Серніки	1450		0,83
221	с. Сьомаки	1967 (ХІХ ст.)	Седмярки	ХІХ ст.		0,288

				Сьомаки Східне	1946 1967	
222	с. Тарасове	1980				0,175
223	с. Шепель	1097				1,16
Мар'янівська територіальна громада						
224	селище Мар'янівка	1921 (початок XVIII ст.)	хутір Мушін	початок XVIII ст.		2,06
225	с. Борисковичі	1184				...
226	с. Борочиче	(1570)	Бородчиці	1570		...
227	с. Брани	1540				...
228	с. Бужани	(1446)	Бужен	1446		23,3
229	с. Галичани	1528	колонія Люліовка хутір Люліовка хутір Люліівка	XIX ст. 1946		13,68
230	с. Довгів	1545				22,5
231	с. Новий Зборишів		Зборишев	XIX ст.		5,137
232	с. Пильгани	1577	Пулгани	1906		8,54
233	с. Ржищів	1570				12,02
234	с. Скригове	(1242)	Бендюги Скриголови	1242 1906		9,02
235	с. Хмельницьке	1946 (1694)	Баторівка	1694–1946		7,543
236	с. Цегів	1545	Цедів Цедув			16,02
237	с. Широке	кінець XIX ст.				...
Олицька територіальна громада						
238	місто Олика	1564 (1149)	річка Оличь село Олика місто Олика	1149 1433 1539		4,91

239	с. Горянівка	(1629)	Гораймівка Горьайнівка	1629 1867	1,027
240	с. Дерно	(1445)	Дернь Дерні	1445	5,212
241	с. Дідичі	1577			2,597
242	с. Жорнище	1577			1,897
243	с. Залісоче	1876			1,635
244	с. Котів				0,994
245	с. Личани	1577			2,406
246	с. Метельне	1545			2,129
247	с. Моцаниця	1590			1,001
248	с. Носовичі	1577			0,648
249	с. Одерати	1529	Водеради		1,625
250	с. Покашів	1430			2,839
251	с. Путилівка	1946 (1889)	Литва	1889	0,27
252	с. Ставок	1577			0,425
253	с. Хром'яків	1577			0,394
254	с. Чемерин	1577			0,659
Підгайцівська територіальна громада					
255	с. Підгайці	(1526)	Гай	4526	4,416
259	с. Борохів	1545			3,693
257	с. Ботин	1577			0,62
258	с. Верхівка	1570			1,06
259	с. Веснянка	1967 (1898)	Вишнів	1898	1,154
260	с. Вишнів	1890			1,913
261	с. Ворогнів	1570			23,97
262	с. Гаразджа	(1650)	Грашки	1650	0,845
263	с. Діброва	1946 (1887)	колонія Домброва	1887	0,531

264	с. Звірів	(1570)	Сверов	1570	3,464
265	с. Крупа	1322			3,294
266	с. Липини	(1545)	Липої	1545	1,24
267	с. Лище	1545			4,541
268	с. Новокотів	1967 (XVIII ст.)	Копче Ново-Котовське	XVIII ст. 1946–1967	1,24
269	с. Олександрія				0,665
270	с. Пальче	1545			1,906
271	с. Піддубці	1322			4,6
272	с. Романів	1570			1,07
273	с. Струмівка	(XII–XIV ст.)	Теремнівська колонія Стромовка	XII–XIV ст.	1,17
274	с. Хорлути	1562 (1241)	Королуп Хорлуп	1241	2,87
Рожшценська територіальна громада					465,8
275	місто Рожище	1322			10
276	селище Дубище	1322			2,73
277	с. Берегове	1964 (1645)	Падалівка	1645	1,314
278	с. Богушівська Мар'янівка				0,131
279	с. Бортяківка	1946 (1568)	Невільне, Невульне	1568	1,71
280	с. Валер'янівка	1648			0,96
281	с. Вишеньки	1322			0,171
282	с. Дмитрівка	1545			0,64
283	с. Духче	1887 (1583)	Дущє	1583	2,29
284	с. Єлизаветин		колонія Єлизаветин	XIX ст.	0,165
285	с. Забара	XIX ст.			0,189

286	с. Іванівка	1946 (1638)	містечко Янівка	1638–1946	0,76
287	с. Кобче	1545 (1322)	Копче Копці	1322	1,05
288	с. Козин	1570	Козин Став	1570	0,092
289	с. Корсині	1564			0,45
290	с. Крижівка	1908 (1528)	Смердин	1528	1,45
291	с. Линівка	1681			0,266
292	с. Літогоща	1564			0,8
293	с. Луків	1577	Луково Маціїв Луків	1577 до 1946 1946	0,015
294	с. Малинівка	1964	Богущівка	XIX ст.	0,674
295	с. Мильськ	1812			1,901
296	с. Мирославка	XIX ст.			0,19
297	с. Михайлин	1545			0,45
298	с. Навіз	1577			3,32
299	с. Незвір		Незвир	XIX ст.	0,005
300	с. Носачевичі	(1570)	колонія Насачевичи	1570	0,183
301	с. Оленівка	1946 (XIX ст.)	колонія Геленовка хутір Геленівка село Оленівка	XIX ст. 1946	0,3
302	с. Олешковичі	1570			5,01
303	с. Ольганівка	(1625)	колонія Ольганівка	1625	1,3
304	с. Переспа	1648			2,444
305	с. Пожарки	1583			1,75
306	с. Рудка-Козинська	(1315)	Рудка	1315	0,236
307	с. Рудня	1545			2,09

308	с. Сокіл	(1224)	Сокуль містечко Сакуль містечко Сокуль	до 1224 1906 1911	4,02
309	с. Тихотин	друга половина XVI ст.			1,85
310	с. Топільне	(1545)	Топульно	1545	2,58
311	с. Трилісці	XIX ст.			0,505
Торчинська територіальна громада					
312	селище Торчин	1093			10,52
313	с. Барвінок	1964	колонія Броніславівка Броніславка	XIX ст. до 1964	0,137
314	с. Білосток	1528			13,98
315	с. Буяни	1455	Буяні, Буян	1455	2,83
316	с. Верхи		колонія Старі Верхи	XIX ст.	1,05
317	с. Веселе	1964 (XIX ст.)	Борятин Боратин	XIX ст. до 1964	3,006
318	с. Воютин	1483			32,68
319	с. Гать	1799			1,527
320	с. Горзвин	(1545)	Горвин, Ордзвін	1545	9,6
321	с. Городині	1545			1,16
322	с. Дубичанське	1946	хутір Ліс-Куля	XX ст.	0,35
323	с. Жуковець	1545			5,83
324	с. Кошів	(1577)	Кошовград	1577	0,81
325	с. Михайлівка	XIX ст.			0,376
326	с. Романів	XIX ст.			6,01
327	с. Садів	1284			1,67
328	с. Сарнівка	1950 (1570)	Литва	1570–1950	1,189

329	с. Скірче	1810 (1609)	Скорче Скурче	1609	15,86
330	с. Смолигів	1570			1,418
331	с. Тертки	12 серпня 2005	Тертки	1585 2005	...
332	с. Усичі	(1545)	Усичі	1545	14,224
333	с. Усичівські Будки	1946	хутір Усичівські Будки	XIX ст.	5,798
334	с. Хорохорин	1545			3,674
335	с. Чорний Ліс		колонія Чорний Ліс	XIX ст.	0,3
Цуманська територіальна громада					
336	селище Цумань	1557			316,12
337	с. Башлики	1648			5,68
338	с. Берестяне	1555			2,642
339	с. Городище	1650			7,689
340	с. Грем'яче	1577			3,556
341	с. Дубище	1888			3,111
342	с. Знамирівка	1890			1,403
343	с. Кадище	(1890)	хутір Мартишевщина	1890	0,662
344	с. Карпилівка	1866			1,01
345	с. Клубочин	1583			
346	с. Липне	(1577)	Липно	1577	3,486
347	с. Ромашківка	(1577)	Ромашковщина	1577	0,746
348	с. Сильне	(1577)	Сильно	1577	45,053
349	с. Скредотівка	(1890)	Скритівка	1890	0,64
350	с. Холоневичі	1577			2,529
351	с. Яківці	1946 (1866)	Якубиці хутір Якубичі	1866 до 1946	1,623
					3,229
					1,529

ЗМІСТ

ВСТУП	3
3.5. Луцький район	4
3.5.1. Берестечківська територіальна громада	8
м. Берестечко.....	9
с. Антонівка.....	11
с. Богунівка.....	13
с. Буркачі.....	15
с. Волиця-Лобачівська.....	17
с. Гектари.....	19
с. Горішнє.....	22
с. Гумнище.....	24
с. Диковини.....	26
с. Зелене.....	28
с. Іванівка.....	30
с. Колмів.....	33
с. Кутрів.....	35
с. Липа.....	37
с. Лобачівка.....	39
с. Мерва.....	41
с. Новостав.....	44
с. Перемиль.....	47
с. Піски.....	49
с. Смолява.....	51
с. Старики.....	53
3.5.2. Боратинська територіальна громада	56
с. Боратин.....	57
с. Баїв.....	59
с. Баківці.....	61
с. Вербайв.....	63
с. Вікторяни.....	65
с. Гірка Полонка.....	67
с. Голишів.....	69
с. Городище.....	71
с. Коршів.....	72
с. Коршовець.....	74
с. Лаврів.....	76

с. Лучиці.....	78
с. Мстишин.....	79
с. Новостав.....	81
с. Оздів.....	82
с. Озеряни.....	84
с. Полонка.....	86
с. Промінь.....	88
с. Радомишль.....	89
с. Ратнів.....	91
с. Рованці.....	93
с. Романівка.....	95
с. Суховоля.....	97
с. Цеперів.....	99
3.5.3. Городищенська територіальна громада.....	102
с. Городище.....	103
селище Сенкевичівка.....	105
с. Бережанка.....	107
с. Вигуричі.....	109
с. Григоровичі.....	111
с. Губин Перший.....	112
с. Дубова Корчма.....	114
с. Жабче.....	116
с. Загаї.....	117
с. Колодеже.....	119
с. Мартинівка.....	120
с. Маруся.....	122
с. Михлин.....	124
с. Наталин.....	125
с. Несвіч.....	127
с. Ниви-Губинські.....	129
с. Сергіївка.....	130
с. Угринів.....	131
с. Чаруків.....	133
с. Шклинь.....	134
с. Шклинь Другий.....	136
3.5.4. Горохівська територіальна громада.....	138
м. Горохів.....	139
с. Бистровиця.....	140

с. Ватин.....	142
с. Ватинець.....	144
с. Вільхівка.....	145
с. Волиця-Дружкопільська.....	147
с. Десятина.....	149
с. Діброва.....	150
с. Журавники.....	152
с. Звиняче.....	154
с. Зеленолужне.....	155
с. Квасів.....	157
с. Ковбань.....	158
с. Козятин.....	160
с. Красів.....	161
с. Крижова.....	163
с. Кумовище.....	164
с. Лемешів.....	166
с. Марковичі.....	167
с. Мирків.....	169
с. Мирне.....	170
с. Мислині.....	172
с. Новосілки.....	173
с. Озерці.....	174
с. Охлопів.....	176
с. Ощів.....	177
с. Печихвости.....	179
с. Підбереззя.....	181
с. Пірванче.....	182
с. Полюхне.....	184
с. Пустомити.....	185
с. Рачин.....	186
с. Сільце.....	188
с. Скабарівщина.....	189
с. Скобелка.....	191
с. Софіївка.....	193
с. Старостав.....	194
с. Стрільче.....	196
с. Терешківці.....	197
с. Уманці.....	199

с. Холонів.....	200
с. Ярівка.....	201
3.5.5. Доросинівська територіальна громада.....	204
с. Доросині.....	205
с. Береськ.....	206
с. Вітоніж.....	208
с. Вічині.....	210
с. Ворончин.....	212
с. Квітневе.....	213
с. Кияж.....	215
с. Немир.....	216
с. Раймісто.....	218
с. Студині.....	219
с. Тристень.....	221
с. Щурин.....	222
с. Ясенівка.....	224
3.5.6. Ківерцівська територіальна громада.....	226
м. Ківерці.....	227
с. Бодячів.....	229
с. Гайове.....	230
с. Дідовичі.....	232
с. Домашів.....	233
с. Журавичі.....	235
с. Заброди.....	236
с. Завітне.....	238
с. Звози.....	240
с. Конопелька.....	241
с. Лички.....	243
с. Микове.....	244
с. Муравище.....	245
с. Озеро.....	247
с. Омельне.....	248
с. Острів.....	250
с. Славне.....	251
с. Словатичі.....	252
с. Сокиричі.....	254
с. Суськ.....	255
с. Тростянець.....	256

с. Хопнів.....	257
с. Човниця.....	259
с. Яромель.....	260
3.5.7. Колківська територіальна громада.....	263
селище Колки.....	264
с. Боровичі.....	265
с. Велика Осниця.....	267
с. Годомичі.....	268
с. Гораймівка.....	270
с. Грузятин.....	271
с. Заріччя.....	273
с. Калинівка.....	274
с. Копилля.....	276
с. Красноволя.....	277
с. Криничне.....	279
с. Куликовичі.....	280
с. Майдан-Липненський.....	282
с. Мала Осниця.....	283
с. Мар'янівка.....	285
с. Матейки.....	286
с. Нічогівка.....	288
с. Новоукраїнка.....	289
с. Острови.....	291
с. Погулянка.....	292
с. Розничі.....	294
с. Рудники.....	296
с. Семки.....	297
с. Ситниця.....	298
с. Старосілля.....	299
с. Тельчі.....	301
с. Четвертня.....	303
с. Чорниж.....	304
3.5.8. Копачівська територіальна громада.....	306
с. Копачівка.....	307
с. Башова.....	308
с. Березолуки.....	310
с. Залісці.....	311
с. Кременець.....	312

с. Кроватка.....	314
с. Любче.....	316
с. Олександрівка.....	317
с. Підгірне.....	318
с. Підліски.....	320
с. Тростянка.....	321
с. Ужова.....	322
с. Уляники.....	323
с. Яблунівка.....	325
3.5.9. Луцька територіальна громада.....	327
м. Луцьк.....	328
селище Рокині.....	330
с. Антонівка.....	331
с. Боголюби.....	332
с. Богушівка.....	334
с. Брище.....	335
с. Буків.....	336
с. Великий Омеляник.....	337
с. Всеволодівка.....	339
с. Городок.....	340
с. Дачне.....	341
с. Жабка.....	343
с. Жидичин.....	344
с. Заболотці.....	346
с. Забороль.....	347
с. Зміїнець.....	349
с. Іванчиці.....	350
с. Клепачів.....	351
с. Княгининок.....	353
с. Кульчин.....	355
с. Липляни.....	356
с. Милушин.....	358
с. Милуші.....	359
с. Моташівка.....	361
с. Небіжка.....	362
с. Одереди.....	364
с. Озденіж.....	365
с. Олександрівка.....	366

с. Озерце.....	367
с. Охотин.....	368
с. Прилуцьке.....	369
с. Сапогове.....	371
с. Сирники.....	372
с. Сьомаки.....	374
с. Тарасове.....	375
с. Шепель.....	376
3.5.10. Мар'янівська територіальна громада.....	379
селище Мар'янівка.....	380
с. Борисковичі.....	382
с. Борочиче.....	383
с. Брани.....	385
с. Бужани.....	386
с. Галичани.....	388
с. Довгів.....	389
с. Новий Зборишів.....	391
с. Пильгани.....	392
с. Ржищів.....	393
с. Скригове.....	394
с. Хмельницьке.....	396
с. Цегів.....	397
с. Широке.....	398
3.5.11. Олицька територіальна громада.....	400
місто Олика.....	401
с. Горянівка.....	403
с. Дерно.....	404
с. Дідичі.....	405
с. Жорнище.....	407
с. Залісоче.....	408
с. Котів.....	409
с. Личани.....	411
с. Метельне.....	413
с. Мощаниця.....	414
с. Носовичі.....	415
с. Одеради.....	417
с. Покащів.....	418
с. Путилівка.....	420

с. Ставок.....	421
с. Хром'яків.....	423
с. Чемерин.....	424
3.5.12. Підгайцівська територіальна громада.....	426
с. Підгайці.....	427
с. Борохів.....	428
с. Ботин.....	429
с. Верхівка.....	431
с. Веснянка.....	432
с. Вишнів.....	433
с. Воротнів.....	434
с. Гаразджа.....	435
с. Діброва.....	437
с. Звірів.....	438
с. Крупа.....	440
с. Липини.....	441
с. Лище.....	443
с. Новокотів.....	444
с. Олександрія.....	446
с. Пальче.....	447
с. Піддубці.....	449
с. Романів.....	450
с. Струмівка.....	451
с. Хорлупи.....	453
3.5.13. Рожищенська територіальна громада.....	455
місто Рожище.....	456
селище Дубище.....	458
с. Берегове.....	459
с. Богушівська Мар'янівка.....	460
с. Бортяхівка.....	461
с. Валер'янівка.....	463
с. Вишеньки.....	464
с. Дмитрівка.....	465
с. Духче.....	466
с. Єлизаветин.....	467
с. Забара.....	469
с. Іванівка.....	470
с. Кобче.....	471

с. Козин.....	473
с. Корсині.....	474
с. Крижівка.....	476
с. Линівка.....	477
с. Літогоса.....	478
с. Луків.....	480
с. Малинівка.....	481
с. Мильськ.....	482
с. Мирославка.....	484
с. Михайлин.....	485
с. Навіз.....	486
с. Незвір.....	488
с. Носачевичі.....	489
с. Оленівка.....	491
с. Олешковичі.....	492
с. Ольганівка.....	493
с. Переспа.....	495
с. Пожарки.....	496
с. Рудка-Козинська.....	498
с. Рудня.....	499
с. Сокіл.....	500
с. Тихотин.....	502
с. Топільне.....	503
с. Трилісці.....	504
3.5.14. Торчинська територіальна громада.....	506
селище Торчин.....	507
с. Барвінок.....	508
с. Білосток.....	510
с. Буяни.....	511
с. Верхи.....	512
с. Веселе.....	513
с. Воютин.....	515
с. Гать.....	516
с. Горзвин.....	517
с. Городині.....	518
с. Дубичанське.....	520
с. Жуковець.....	521
с. Кошів.....	523

с. Михайлівка.....	524
с. Романів.....	525
с. Садів.....	526
с. Сарнівка.....	528
с. Скірче.....	530
с. Смолигів.....	531
с. Тертки.....	533
с. Усичі.....	534
с. Усичівські Будки.....	535
с. Хорохорин.....	537
с. Чорний Ліс.....	538
3.5.15. Цуманська територіальна громада.....	540
селище Цумань.....	541
с. Башлики.....	542
с. Берестяне.....	543
с. Городище.....	545
с. Грем'яче.....	546
с. Дубище.....	547
с. Знамирівка.....	549
с. Кадище.....	550
с. Карпилівка.....	552
с. Клубочин.....	554
с. Липне.....	555
с. Ромашківка.....	556
с. Сильне.....	558
с. Скреготівка.....	559
с. Холоневичі.....	560
с. Яківці.....	562
ВИСНОВКИ.....	564
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	566
ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК.....	573
ДОДАТОК Д.....	577
ЗМІСТ.....	595

Видавець: ПП Волинська друкарня
м. Луцьк, вул. Соборності, 11а

Друк: ФОП Іванюк В. П.
43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 65. Тел. 050-257-89-89
Свідоцтво Держкомінформу України
ВЛН № 31 від 04.02.2004 р.
Формат 60х84 ^{1/16}

Папір офсет. Друк цифровий. Гарнітура
Georgia. Ум. друк. арк. 35,47. Обл. вид. арк. 38.
Тираж 300 прим. Замовлення №88.
Підписано до друку: 04.11.2025 р.

Unus mundus

Unus mundus

Unus mundus

Unus mundus

Unus mundus

Unus mundus

Unus mundus

